Edebî Mesaj
Kur'ân

PROF. DR. 'ABDULMUTE'ÂL ES-SA'ÎDÎ

Mısır Mansura Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi Dekanı ve Müellif'in öğrencisi M.Receb el-Beyyûmî'nin anlattığına göre: es-Sa'îdî, uzun yıllar (muhtemelen 1920-1960 arası) Ezher Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesinde hocalık yapmış, arkadaşları ve meslektaşları arasında saygınlığı bulunan değerli bir ilim adamıdır. Önceleri Arab Dili ve Edebiyatı dersleri veren Yazar daha sonra aynı fakültede belağat, hadis, felsefe ve mantık dersleri de okutmuştur. Ders verdiği her konuda meslektaşlarınca takdir edilen önemli eserler vermiş olması O'nun çok yönlü bir alim olduğunu göstermektedir. Özellikle Ezher Üniversitesinin ıslahı konusunda bin dokuz yüz yirmili yıllarda çok yoğun gayretleri olmuş ve bu hususta birçok engellerle karşılaşmış ve bazı haksızlıklara da uğramıştır. Yirmiden fazla eser ve çok sayıda makale yazmış olan es-Sa'îdî'nin başlıca eserleri şunlardır.

1- en-Nazmu'l-Fennî fi'l-Kur'ân (tercümesini sunduğumuz eser)
2- Buğyetu'l-İzâh (el-Kazvînî'nin el-İzâh adlı eserinin şerhi).
3- en-Nahvu'l-Cedîd.
4- el-Belâğatu'l-'Aliye.
5- Tahkîk Kitâb Sirru'l-Fesâha
(İbn Sinân el-Hafâcî'nin meşhur eserinin edisyon kritiği).
6- Târîhu'l-İslâh fi'l-Ezher.
7- Nakd Nizâmi't-Ta'lîmi'l-Hadîs bi'l-Ezher.
8- Kaziyyât Mücâhid fi'l-İslâh.
9- fî Meydâni'l-İctihâd.
10- el-Müceddid fi'l-İslâm.
11- el-Kazâyâ el-Kübrâ fî Târîhi'l-İslâm.
12- el-Mirâs fi'l-İslâm.
13- Limâ zâ ene Muslim?
14- Tevcîhât Nebeviyye.
15- Ze'âmetu'ş-Şi'ri'l-Câhilî.
....

(Yazar ve fikirleri hakkında fazla bilgi için bkz. Muhammed Receb el-Beyyûmî, en-Nahdatu'l-İslâmiyye, II, 199-220, Beyrut, 1995)

İTHAF

Bu eserimi, en büyük ideali beni hafiz yapmak, bana Kur'ân'ı Kerim'i ve Arapça'yı okutturmak olan ve bu uğurda hiçbir fedakarlıktan çekinmeyen Muhterem Babam Hacı Şerif ELMALI ve ilk Kur'ân öğretmenim Sevgili Annem Havva ELMALI'ya ithaf ediyorum.

Edebî Mesaj

Kur’ân

Prof. Dr. ‘Abdulmute’âl es-SA’ÎDÎ

Çeviren
Prof. Dr. Hüseyin ELMALI
DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanı

EDEBÎ MESAJ KUR'ÂN

Editör
Firdevs BAŞARI

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
975-6079-39-8

Yayın Numarası
34

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Ağustos 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Yeni Akademi Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.akademiyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ

Miladî yedinci asrın başları. Hz. Îsâ'nın mesajının üzerinden altı asır geçmiş. İnsanlık fetret devrini yaşıyor. Fıtraten inanma ihtiyacı üzere yaratılan insanların çoğu; neye, nasıl inanacakları konusunda çeşitli yanlış yollara sapmışlar. Kendi elleriyle yaptıkları bir takım putlardan medet umacak duruma düşmüşler. Onlara tapmışlar. Özellikle merkezî Arabistanda yaşayan insanların durumu içler acısı. Okur yazar nisbetinin yok denecek ölçüde az olduğu, kitaptan ilimden yoksun olan bu bölge halkı bütün dünyayı saran cehalet bulutlarından en fazla etkilenen bir toplum halinde, hak ve hukuk kavramlarından yoksun bir şekilde varlığını sürdürme çabasında. Öyle ki, zayıflar eziliyor, insanlar köle diye eşya gibi alınıp satılıyor. Kadınlar insan yerine konulmuyor, hor görülüyor. Yeni doğan kız çocuklarından utanılıyor. Hatta bazı kabilelerde bu günahsız yavrulardan kurtulmak için bu körpe dimağlar diri diri toprağa gömülüyor. Cehalet bulutlarının zifiri karanlığında merhamet duygularından yoksunlaşan toplumdan bu çirkin işe karşı herhangi bir tepki gelmiyor. Güçlüler zayıfları insafsızca eziyor, haksızlık ve zulüm her tarafta kol geziyor. Merhum Mehmet Akif'in ifadesiyle "Sırtlanları geçmiş beşer yırtıcılıkta, dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yiyor. ...". Dünyayı bu karanlıktan kurtaracak bir nur, insanlığı doğru yola götürecek bir önder bekleniyor. İşte böyle bir ortamda Cenab-ı Hakk, yaklaşık 609-610 yıllarında, Hz. Muhammed (s.a.s.) vasıtasıyla insanlığı kurtaracak son mesajını gönderiyor. Mekke'nin 5 km. kuzeyinde Nur dağı üzerindeki Hira mağarasında başlayan bu mesaj 23 yıllık bir süre içerisinde tamamlanıyor.

23 yıllık bu süre içerisinde, peygamber (s.a.s.) tarafından bizzat yaşanarak ümmete tebliğ edilen bu ilahî mesaj akıllara durgunluk verecek ölçüde kafaları ve gönülleri değiştirerek o cahiliye toplumundan insanlık tarihinde bir benzeri daha görülmemiş olan asr-ı saadet toplumunu ortaya çıkarıyor... İşte bu akıl almaz, bu mucizevî değişikliği sağlayan hiç şüphesiz yüce Kur'ân ve onun mesajıdır. Peki Kur'ân nasıl bir kitaptır?

Kur'ân-ı Kerîm, Hz Adem'den itibaren Allah Teâlâ'nın insan oğluna gönderdiği mesajları oluşturan sahifeler ve kitaplar zincirinin son halkasıdır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm, kendinden önce inmiş olup, zamanla bazı değişikliğe uğramış olan kitaplarda bulunan kıssalar ve prensiplerle, inmiş olduğu Arap toplumunda bulunan ve Kur'ân'ın getirdiği tevhid inancına aykırı olmayan töreler ve yasaları ihtiva ettiği gibi, bunlarda olmayan; insanlığın ulaştığı seviye itibariyle o gün için insanlığa gönderilen orjinal gerçekleri de içermektedir. Kur'ân'da anlatılanların tamamı insanı doğruya (hakka) yöneltmeyi ve onu yanlıştan (batıldan) alıkoymayı amaçlar. O, kendisine inanan ve bu inancın gereği olarak Kur'ân'ı bir yaşam biçimi olarak benimseyenleri en doğruya iletecek yegane kitaptır. Yüce Allah bu hususta şöyle buyurur.

"Kuşkusuz bu Kur'ân, insanı en doğru yola iletir, iyi işler yapan müminlere kendileri için büyük ecir olduğunu müjdeler." (İsrâ, 17/9)

Kur'ân'ın bu hidayetinden ve bu müjdesinden yararlanabilmek için de kuşkusuz O'nun, inananlar tarafından okunması, anlaşılması ve sonuç itibariyle de yaşanması gerekmektedir.

Kur'ân'ın indirilişine şahit olan ve O'nun, bizzat Peygamber (s.a.s.) tarafından nasıl yaşandığını gören asr-ı saadet toplumuyla, daha sonraki devirlerde, peyderpey Kur'ân'ın indiriliş amacından uzaklaşarak, netice itibariyle de O'nun feyiz ve bereketinden gereği gibi yararlanamayanlar arasındaki yegane fark da budur. Yoksa, ebedî bir mucize olarak kıyamete kadar devam edecek olan Kur'ân'ı Kerim, dünün cahiliye insanını nasıl kısa sürede dünyanın en mutlu toplumu olan asr-ı saadet toplumu haline dönüştürmüşse, bugün ve gelecekte de bu işlevini asla yitirmeyecektir. Yeter ki insanlar o gün Resulullah'ın rehberliğinde O'na yöneldikleri gibi bugün de yine Allah Resulü'nün sahih sünneti ışığında O'na sarılsınlar ve

O'nu anlamaya çalışsınlar. Çünkü Kur'ân'ı en güzel şekilde açıklayan ve pratik hayata uygulayan Peygamber'dir (s.a.s.). Kur'ân'ı mükemmel bir şekilde anlamak, yaşamak ve uygulamak da O'nun hayatını, ahlakını ve sahih sünnetini bilmekle mümkündür. Zira; O'nun hayatı, Kur'ân'ın eşsiz bir yorumudur.

Asr-ı saadet toplumu, Kur'ân'la ilgili anlamadıklarını bizzat Kur'ân'ı tebliğ eden Peygamber'e (s.a.s.) sorup öğrenebiliyorlardı. Peygamber'in vefatından sonra, O'nun öğrencileri durumundaki sahabelerden bazıları bu görevi yerine getirmeye gayret ettiler. Asırlar ilerleyip, insanlar Kur'ân'ın indiği ortamdan uzaklaştıkça ve farklı kültürlere sahip insanların İslâm'a girmesiyle birlikte, müslümanların Kur'ân'ı anlamada muhtaç olduğu bilgiler de buna paralel olarak arttı. İşte bu sebeple İslâm alimleri Kur'ân'ı daha iyi anlamak için değişik eserler kaleme aldılar. Kimisi, Kur'ân'ı dil yönünden; kimisi, edebî yönden, kimisi hukukî ve kimisi de ahlakî yönden açıklamaya çalıştılar. *Bütün bu çalışmaların amacı Kur'ân'ı daha iyi anlama ve O'nun mesajını insanlara daha doğru bir şekilde ulaştırma, sonuç itibariyle de O'nun hidayetinden maddi ve manevi olarak yararlanmaktı.*

İşte elinizdeki bu kitap da bu amaçla yazılmış eserlerden birisidir. Yazar'ın bu eseri kaleme almaktaki amacı Kur'ân'ın edebî yönden de bir mucize olduğunu ve Kur'ân nazmına karşı Dozy (l820-1883) ve Carlyle (1762-1805) gibi bazı müsteşriklarin yöneltikleri eleştirilerin doğru olmadığını göstermektir. Bunun için, esere yazdığı giriş kısmında: Kur'ân'ın inişi, toplanması, değişik sahabelerin sahip oldukları, tertip itibariyle birbirinden farklı mushafları ele almış, Kur'ân âyetlerinin birbirleriyle münasebeti hususundaki genel kuralları açıklamış, sûrelerin nüzul aşamaları ve Kur'ân'ın manalarının müteşabihliği konusunu etraflıca incelemiştir. Bu kısmın sonunda Kur'ân'ın edebî mucizeliğini daha net bir biçimde göstermek için de Kur'ân'la diğer kutsal kitaplar arasında, bir karşılaştırma yapmıştır.

Daha sonra, asıl Kur'ân metnine geçerek birinci sûre olan Fâtiha Sûresi'nden 114. sûre olan Nâs Sûresi'ne kadar her sûreyi teker teker ele alan Müellif, sûreye geçmeden önce, "Nüzul Tarihi ve Adı" başlığı altında o sûrenin ne zaman nazil olduğu ve niye o ismi aldığı hususunu incelemiş-

tir. Daha sonra "Amacı ve Tertibi" başlığı altında sûrenin iniş amacının ne olduğunu, Kur'ân tertibinde niye orada zikredilmiş bulunduğunu, bir önceki sûreyle arasındaki münasebetin ne olduğunu açıklamıştır. Bundan sonra da sûrede işlenen konuları muhtelif başlıklar altında özetlemiştir. Eserin sonunda da, Hz. Ebû Bekir döneminden, Halil b. Amed'in (711-786) Kur'ân'ı harekelemesine kadar, Kur'ân'ın anlaşılması için yapılan çalışmalara değinip, bu çalışmaların daha sonraki asırlarda durdurulmasından yakınmıştır. *Bu duraklamanın, beraberinde Kur'ân'ı, hiç de O'nun iniş amacına uygun olmayan, anlamadan okuma alışkanlığını getirdiğini belirtmiş ve eserinin, bu kötü alışkanlığı ortadan kaldıracağını ifade etmiştir ki esasen bizim bu eseri tercüme etmedeki yegane amacımız da bu olmuştur.*

İşte bu nedenle "Edebî Mesaj KUR'ÂN" adıyla tercüme ettiğim bu eserin, başta sevgili öğrencilerim olmak üzere bütün genç kardeşlerimin Yüce kitabımızı anlamalarına yardımcı olmasını Cenab-ı Allah'tan niyaz ederim.

Prof. Dr. Hüseyin ELMALI
DEÜ. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
Arap Dili ve Belâğatı Öğretim Üyesi

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Kur'ân-ı Kerîm'i Peygamber'in (s.a.s.) mucizesi kılıp, O'nun belâğatında, en güçlü belâğat üstatlarını aciz bırakan bir belâğat örneği ortaya koyan; tertibinin güzelliğinde en zeki insanların akıllarını hayrette bırakan bir güzellik sergileyen ve bu güzelliğinin sırrını ancak kalbi Kur'ân nuruyla aydınlanan ve basireti saf olan kişilerin anlayabilecekleri bir tarzda gizleyen Allah'a (c.c.) hamd olsun.

Herkes tarafından bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerîm 23 yılda parça parça inmiştir. Kur'ân'ın şimdi okuduğumuz tertibi (sûre ve âyetlerin dizilişi) bu 23 yıllık müddet içerisindeki iniş sırasına göre yapılmamıştır. Çünkü Kur'ân'da ard arda bulunup, iniş süreleri arasında birkaç ay hatta bir kaç senelik bir zaman farkı bulunan âyetler vardır. İşte Kur'ân-ı Kerîm'in bu durumu, âyetleri arasında bulunan ilişkiyi ve onun tertibinde âyetlerin birbirleriyle olan irtibatını anlamada zorluğa sebep olmuştur. Öyle ki bazı batılı alimler -mesela; Dozy (1820-1883) ve Carlyle (1762-1820) gibi- bunu Kur'ân aleyhine ileri sürülebilecek bir kusur, bir ayıp sanmışlardır. Zira onlara göre Kur'ân; "tertibi itibariyle, beşerî kitaplara aykırı bir tertiple gelmişti. O'nun o kitaplar gibi bir önsözü yoktu. Beşerî kitaplarda olduğu gibi, sınırlı konuları içeren, belli bölümler içerisine yerleştirilmiş bölümleri de yoktu. O, ancak değişik maksatlı âyetlerin biraraya getirilmesinden ibaretti. Öğüt âyetinden sonra cihat âyeti, ondan sonra fıkıhla ilgili bir âyet ve onun ardından herhangi bir peygamberin kıssasıyla ilgili başka bir âyet geliyordu. Bu ve benzeri durumlardan dolayı alışılmış yazı kurallarına uymuyor ve bilinen tertip nizamına uygun düşmüyordu."

Üstat Muhammed Ferit Vecdi (Kur'ân hakkındaki) bu ayıplamayı tefsirinin önsözünde: "Kur'ân'ın beşerî yazı kurallarına uymamasında herhangi bir ayıp yoktur. Zira tertip ve bölümlere ayrılma hususunda beşerî kitaplar örneğine uysaydı, o da beşerî kitap olurdu. Semavî (Allah'tan indirilmiş) bir kitap olamazdı. Bundan dolayı tertip hükmü beşerî kelamla

sınırlıdır. Allah kelamı bundan uzaktır. Denizin, su arklarının sınırlanacağı duvarlarla sınırlanamayacağı gibi..." tarzında cevapladı.

Bu cevabın, kesin cevap isteyenleri tatmin etmeyen duygusal bir cevap olduğu gözden kaçmamaktadır. Bu cevap gerçekte Kur'ân'a karşı yapılan bu itiraza teslim olmaktır. Ona cevap vermek değildir. Gerçek şu ki; Kur'ân-ı Kerîm Üstadın: "ondan münezzehtir/uzaktır" dediği tertipten hâli değildir. Zira Kur'ân az önce belirtilen süre içerisinde peyderpey inmiş, sonra bugünkü okuduğumuz şekliyle tertip edilmiştir. O'nun da diğer kitapların önsözü gibi bir girişi vardır. Bu, Kur'ân'ın evvelinde zikredilen, Fâtiha Sûresi'dir. Diğer kitapların bölümleri gibi O'nun da sûreleri vardır.

Bu adamların, "Kur'ân tertipsizdir, âyetlerin arasında herhangi bir ilişki, bir irtibat yoktur..." gibi yanlış düşüncelerini kabul etmemiz gerçekten çok sakıncalıdır. Çünkü bunlar: "tertibi kötü, âyetleri darma dağınık, manalar ve maksatlar birbirinden kopuk diye" Kur'ân'ı ayıplıyorlar. Onlara cevaben: "tertip insan sözünde güzeldir. Allah Teâlâ'nın sözünde güzel değildir..." dememiz onları tatmin etmez; zira tertip her beliğ sözde güzeldir. Onun güzelliğinin her sözde inkar edilmez, apaçık bir yeri vardır.

İlk dönem alimleri, okuma ve ezberlemeyi kolaylaştırmak için Kur'ân sûrelerini âyet sayıları itibariyle, yaklaşık olarak, birbirine eşit hizip ve cüzlere ayırmaya önem vermişler; ancak aynı amaçla nazil olan âyetleri belli bir başlık altında bir araya getirmeye ve kitabın ana bölümleri arasına giren alt başlıkları gibi sûrelere bu başlıkları yerleştirmeye önem vermemişlerdir. Şayet onlar buna da önem verselerdi, Kur'ân sûrelerini insanların önüne, âyetleri birbirleriyle bağlantılı, konuları açık olarak çıkaracaklardı. Dozy (1820-1883) ve benzerlerinin, Kur'ân'a: "Âyetleri darma dağınık, tertibi sağlam değil, amaçları açık değil..." gibi iftiralarına da imkan olmayacaktı.

Müfessirler içinde de bu konuya uygun bir şekilde, gereken önemi veren birisi çıkmamıştır. Onlardan bazılarının bu alanda yaptıkları sadece âyetle âyet arasındaki münasebetin ortaya çıkarılmasına ihtimam göstermekten ibarettir. Dolayısıyla bu çalışmalar da, bu konuda istenilen amacı gerçekleştirememiş, sûreye bir bütün olarak bakıp da ondan asıl maksadın/amacın ne olduğunu gösterememiştir.

İşte bundan dolayı, bu önemli konuda, Allah'ın (c.c.) hidayet ve başarıya ulaştırmasını isteyerek, O'nun yardım ve irşadına dayanarak Kur'ân-ı Kerîm'e karşı bu büyük hizmeti yerine getirmesi için "en-Nazm'ul-fennî fî'l-Kur'ân" adlı eserimi yazdım.

ÂYETLER ARASINDAKİ MÜNASEBET İLMİNİN TARİHÇESİ

Âyetler arasındaki münasebeti inceleyen ilmin, Kur'ân ilimleri arasında çok önemli bir yeri vardır. Bu konuda Kâdî Ebû Bekir İbnu'l-Arabi[1] "Sirâcu'l-Mürîdîn" adlı eserinde şöyle der: Sanki çok anlamlı, tek yapılı bir kelime oluşturur gibi Kur'ân âyetlerinin birbirleriyle irtibatı, sadece tek bir alimden başka kimsenin değinmediği büyük bir ilimdir. Bu alim de, yalnız Bakara Sûresini ele alıp incelemiştir. Sonra, Allah (c.c.), bu konuda yazmayı bizim aklımıza getirdi. Bu mevzuda önceden yapılmış bir girişim olduğunu göremeyip, insanların da yanlış düşünceler içerisinde bulunduğunu görünce bunu, bütün Kur'ân'ın, baştan sonuna kadar tamamladık. Ve onu bizimle Allah arasında (vesile) kılıp, O'na havale ettik.

Bu ilim konusunda Bağdat'ta ilk defa konuşan Ebû Bekr en-Nisâbûrî olmuştur. Kendisi dinî ve edebî ilimlerde geniş bilgi sahibiydi. Kürsüde (dersde) kendisine âyetler okunduğu zaman: Niçin bu âyet şu âyetin yanına konuldu? Niye bu sûre, şu sûrenin yanına konuldu? gibi sorular sorardı. Bağdat alimlerini âyetler arasındaki münasebet konusunda bilgi sahibi olmadıklarından dolayı ayıplardı.

Bu konuda müstakil eseri Ebû Hayyan'ın hocası Ebû Cafer Ahmed b. ez-Zübeyr (708/1308) yazdı. Kitabının adı "**el-Burhân fî Tertîbi Süveri'l-Kur'ân**"dır. O da bu kitabında sadece sûreler arasındaki münasebeti zikretmekle yetindi.

---

1 Adı: Muhammed b. Abdullah'tır, h. 543'de vefat etmiştir.

Daha sonra bu konuda Burhanettin el-Bikaî,[2] "Nazmu'd-Dürer fî Tenâsubi'l-Âyi ve's-Süver" adlı eserini yazdı. Bu eser, bu konuda yazılmış en meşhur eserdir. el-Bika'î eserinde bu konuda uyduğu kuralı zikrederek şöyle demektedir: "Hocamız Ebu'l-Fazl Muhammed el-Muşaddalî el-Mağribî şöyle dedi: Bütün Kur'ân-ı Kerîm'de âyetler arasındaki münasebetleri bilmenin ana kuralı şudur. Sûrenin iniş amacına, bu amacın anlaşılması için ihtiyaç duyulan ön bilgilere, bu bilgilerin amaca yakınlık ve uzaklık derecesine bakarsın. Sözün akışı esnasında, bu ön bilgilerin dinleyicide ahkama (içerdiği hükümlere) ve sonuçlarına karşı uyandırdığı merak ve dinleyenin dikkatini bu hükümleri kavramaya yöneltecek doyurucu edebî üslubu nazarı dikkate alırsın. İşte Kur'ân'ın bütün ifadeleri (parçaları) arasındaki bağlantı konusunda hakim olan genel kural budur. Bunu uyguladığında sûrelerdeki bütün âyetler arasında bulunan tertip ve düzenin nedeni detaylı bir şekilde ortaya çıkar."

Bazı alimler böyle bir ilmin varlığına şiddetle karşı çıktılar ve bunu inkar ettiler. Onlardan birisi de İzzuddin b. Abdusselam (660/1262)'dır. O Mecâzu'l-Kur'ân konusunda yazdığı eserinde şöyle demektedir: Sözün parçalarının birbirleriyle irtibat ve münasebetinin olması kuşkusuz sözün güzelliklerindendir. Ancak bu münasebet, başı sonu birbirleriyle bağlantılı, tek bir konuda söylenen durumda şart koşulur. Eğer bir söz değişik sebepler üzerine söylenmişse bunda irtibat ve münasebet olmaz. Kim onda bir irtibat kurmaya kalkışırsa, altından kalkamayacağı bir şeye kendisini zorlamış olur. Kaldı ki kuracağı irtibat da bozuk bir irtibat olmaktan öteye geçemez. Böyle bozuk bir irtibattan da bırakın Kur'ân gibi sözlerin en güzelini, sıradan güzel bir söz bile masun(korunmuş)dur. İş böyle olunca da Kur'ân âyetleri arasında bir irtibat söz konusu değildir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm yirmi küsur senede farklı sebeplerle yasallaşan değişik hükümler çerçevesinde inmiştir. Hal böyle olunca (ayetlerin) birbirine bağlı olması söz konusu olmaz.

Veliyyuddin el-Mevlevî buna cevap vererek, şöyle der: Kuşkusuz değişik olaylara göre inmiş olmaları itibariyle âyetler arasında bir münasebet aramayanlar yanılmışlardır. Bu konuda söylenecek son söz, âyetlerin muhtelif olaylara göre inip, hikmetullah'a göre tertip edilmiş olmasıdır.

---

2 Adı: İbrâhim b. Ömer'dir, h. 885'de vefat etmiştir.

ÂYET VE SÛRELERİN TERTİBİ

Âyetlerin bulundukları sûrelerdeki tertibi (sıralanması) Peygamber'in (s.a.s.) bildirmesi ve emriyle (tevkîfî olarak) gerçekleşmiştir. Müslümanlar arasında bunda ihtilaf yoktur. Peygamber aleyhisselam ashabına bizzat telkin ediyor, kendisine inen Kur'ân âyetlerini şu anda bizim mushaflarımızdaki tertibi üzere öğretiyordu. Bu da, Cibril'in bunu O'na bu şekilde yapmasını bildirmesiyle oluyordu. Zira Cibril O'na her âyetin inişinde o âyetin falan sûreye, falan âyetin arkasına yazılacağını da beyan ediyordu. Sahabelerin Hz. Ebû Bekir ve Hz. Osman (r.a.) devrinde yaptıkları çalışmaları, sadece Kur'ân-ı Kerîm'i bir yerde toplama konusunda olmuştur, O'nun tertibi konusunda hiçbir şey yapılmamıştır. Çünkü Kur'ân onların O'nu biryerde toplamalarından önce dağınık olarak, yaprakları soyulmuş düzgün hurma dallarında, ince beyaz taşlarda, kağıt parçalarında, hafızların ezberinde, yer yer de ipek bezlerde, deri parçalarında ve geniş kürek kemikleri üzerinde yazılmış olarak, dağınık bir halde bulunuyordu.

Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin tertibinin bizzat Peygamber'in (s.a.s.) emriyle olduğu hususunda çok sayıda sarih nâs varid olmuştur. İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet edilen şu hadis bunlardandır. O şöyle demektedir: "Hz.Osman'a dedim ki; sizi sevkeden neydi ki, el-Mesânî (ayet sayısı yüzden az)'den olmasına rağmen Enfâl Sûresiyle Miûn (ayet sayısı yüz ve daha fazla)dan Berâ'e Sûresini birlikte yazıp aralarına "besmele" satırını yazmadınız ve bu iki sûreyi yedi uzun sûre içine koydunuz? Hz. Osman dedi ki:

– Resulullah'a (s.a.s.) birkaç sûre birden inerdi, ona bir şey indiği zaman bazı vahiy katiplerini çağırır şöyle derdi:

– Bu âyetleri, içinde şöyle ve şöyle konuların anlatıldığı sûreye koyunuz. Enfâl Sûresi Medine'de ilk inen sûrelerdendi. Berâ'e de nüzul bakımından Kur'ân'ın son sûrelerindendi. Bu sûrenin kıssası onun kıssasına benziyordu, bu yüzden onu da ondan sandım. Bu sırada Peygamber (s.a.s.) vefat etti. Bu sûrenin ondan olduğunu bize açıklamadı. İşte bundan dolayı bu iki sûreyi birlikte yazdım. Aralarına "besmele" satırı yazmadım ve onu da yedi uzun sûre içine koydum."

Bu rivayete göre ez-Zübeyr b. el-Avvam'dan nakledilen şu rivayet problem oluşturuyor; "el-Haris b. Huzeyme Berâ'e Sûresinin sonunda şu iki âyeti getirdi: "Size bir peygamber geldi..." getirdi. Şehadet ederim ki bu iki âyeti Resulullah'tan duydum ve ezberledim dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer dedi ki: Ben de kuşkusuz onları duyduğuma şehadet ederim. Sonra şöyle devam etti: Eğer üç âyet olsalardı, bunları başlı başına bir sûre yapardım. Kur'ân'ın son sûresine bakın ve onları onun sonuna ekleyin.

Bu rivayet, ilk bakışta sahabelerin sûrelerin âyetlerini kendi içtihatlarına göre bir araya getirdiklerini gösteriyorsa da, buna, bu rivayetin, Ubey b. Ka'b'den yapılan şu rivayetle çeliştiği şeklinde cevap verilir. Ubey b. Ka'b'in rivayetine göre sahabeler Kur'ân'ı topladılar. Berâ'e Sûresindeki: "Sonra sıvışırlar. Anlamaz bir topluluk oldukları için Allah da onların kalplerini çevirmiştir." âyetine geldiklerinde bunu indirilen son âyet sandılar. Bunun üzerine Ubey dedi ki: Resullullâh bana bu âyetden sonra iki âyet daha okuttu. Bunlar: "Size bir peygamber geldi..." âyetleridir.

Bu rivayet ve benzeri diğer rivayetlerle birlikte sahabelerin kendiliklerinden Kur'ân âyetlerinin tertibi konusunda bir şey yapmadıklarını, onların yaptıklarının Peygamberin emriyle (tevkîfî) olduğunu göstermektedir.

Sûrelerin tertibine gelince, bu konuda da alimler arasında ihtilaf vardır. Bazı alimler bunun tevkîfî (peygamberin emriyle) olduğu, diğer bazıları da sahabelerin ictihadiyle olduğu kanaatindedirler. Sûrelerden bir kısmının tevkifi, bir kısmının da ictihad etmek suretiyle tertip edilmiş ol-

duğu da söylenmiştir. Selefin mushaflarının, sûrelerin tertibi konusunda birbirlerinden farklı oluşu, sûrelerin tertibinin sahâbelerin ictihadiyle olduğuna delil olarak ileri sürülmüştür. Zira onlardan mushaflarını nüzul sebebine göre tertip edenler olduğu gibi -ki Hz.Ali böyle yapmıştır- ileride geleceği üzere nüzul sebebinin dışında, başka sebeplere göre tertip edenler de vardır.

Güvenilir alimlerin icmaına/ittifakına göre Kur'ân sûrelerinin sayısı 114'tür. Enfâl ve Berâ'e Sûresini bir sûre kılmak suretiyle bunun 113 olduğu da söylenmiştir. Ancak Peygamberin (s.a.s.) her iki sûreye de besmele çekmiş olması bu görüşü reddeder. Berâ'e Sûresinin evvelinde besmelenin bulunmaması Cibril'in besmeleyi orada indirmiş olmaması dolayısıyladır. İbn Abbas'ın şöyle söylediği rivayet edilmektedir: Hz. Ali'ye sordum ki, niçin Beraat Sûresine besmele yazılmadı? Dedi ki: "Besmele eman vermektir. Halbuki Beraat savaş emrini indirmiştir." İşte bu (114 sayısı) Hz. Osman (r.a.) mushafındaki sûre sayısıdır.

Abdullah b. Mesûd'un mushafındaki sûre sayısı 112'dir. Çünkü O muavvezeteyni (Nâs ve Felak Sûreleri) mushafına yazmamıştır. Ubeyy b. Ka'b'in mushafında ise sûre sayısı 116'dır. Çünkü O da mushafının sonuna el-Hafd ve el-Ha'l adlı iki sûre yazmıştır. Kendisi bunları namazında Kunut duası olarak okurdu ve mushafına da yazmıştı. Bu ikisi bilinen kunut duasıdır. Ubeyy'in mushafının 115 sûre olması daha doğrudur. Zira Fil ve Kureyş Sûreleri onda tek sûredir. Fahruddin er-Râzî (ölm.h. 606) de tefsirinde Tâvûs ve diğer müfessirlerden Duhâ ve İnşirah Sûrelerinin bir sûre olduğunu nakletmiştir.

HZ. OSMAN MUSHAFININ TERTİBİ

Sûre No	Mekkî Sûreler	Medenî Sûreler	Nüzul Tarihi
1	el-Fâtiha		Müddessirden sonra
2		Bakara, 181. âyet Veda Haccı esnasında Mina'da nazil olmuştur.	Mutaffifîn sûresinden sonra nazil olmuştur. Medine'de ilk nazil olan sûredir.
3		Âl-i İmrân	Enfâl'den sonra
4		Nisâ	Mümtehane'den sonra
5		Mâide üçüncü âyeti Veda Haccı'nda Arafat'ta nazil olmuştur.	Fetih'den sonra
6	En'âm, 20,23,91,93, 114,141, 151, 152, 153. âyetleri Medine'de nazil olmuştur.		Hicr'den sonra
7	A'raf, 163'den 170'e kadar olan âyetler Medine'de nazil olmuştur.		Sâd'dan sonra
8		Enfâl, 30'dan 36'ya kadar olan âyetler Mekke'de nazil olmuştur.	Bakara'dan sonra
9		Tevbe, son iki âyeti Mekke'de nazil olmuştur.	Mâide'den sonra
10	Yûnus, 40,94,95,96. âyetler Medine'de nazil olmuştur.		İsrâ'dan sonra
11	Hûd, 12,17,114. âyetleri Medine'de nazil olmuştur.		Yûnus'dan sonra
12	Yûsuf, 1,2,3 ve 7. âyetler Medenîdir.		Hûd'dan sonra

S.No	Mekkî Sûreler	Medenî Sûreler	Nüzul Tarihi
13		Ra'd	Muhammed'den sonra
14	İbrâhim, 28. ve 29. âyetler Medenîdir.		Nûh'dan sonra
15	Hicr 87. âyet Medenîdir.		Yûsuf'tan sonra
16	Nahl, Son üç âyeti Medenîdir.		Kehf'den sonra
17	İsrâ, 26, 32, 33, 57 ve 73 ile 80 arası âyetler Medenîdir.		Kasas'tan sonra
18	Kehf, 28. âyetle 83'den 101. âyete kadar Medenîdir.		Ğâşiye'den sonra
19	Meryem, 58. ve 71. âyetler Medenîdir.		Fâtır'dan sonra
20	Tâhâ, 130. ve 131. âyetler Medenîdir.		Meryem'den sonra
21	Enbiyâ		İbrâhim'den sonra
22		Hac, 52'den 55'e kadar olan âyetler Mekke ile Medine arasında nazil olmuştur.	Nur'dan sonra
23	Mü'minûn		Enbiyâ'dan sonra
24		Nur	Haşr'den sonra
25	Furkân, 68, 69, 70. âyetleri Medine'de nazil olmuştur.		Yâsin'den sonra
26	Şua'râ 197 ve 224'den sûrenin sonuna kadar olan âyetler Medenîdir.		Vâkıa'dan sonra
27	Neml		Şuarâ'dan sonra
28	Kasas, 52'den 55'e kadar Medenîdir. 85. âyet hicret esnasında el-Cuhfe'de nazil olmuştur.		Neml'den sonra

No	Mekkî Sûreler	Medenî Sûreler	Nüzul Tarihi
29	Ankebût, 1'den 11'e kadar olan âyetler Medenîdir.		Rûm'dan sonra
30	Rûm, 17. ayeti Medenîdir.		İnşikâk'dan sonra
31	Lokman, 27, 28 ve 29. âyetler Medenîdir.		Sâffât'dan sonra
32	Secde, 16 'dan 20'ye kadar olan âyetler Medenîdir.		Muminûn'dan sonra
33		Ahzâb	Âl-i İmrân'dan sonra
34	Sebe, 6. âyet Medenîdir.		Lokman'dan sonar
35	Fatır		Furkân'dan sonar
36	Yâsin, 45. âyet Medenîdir.		Cin'den sonra
37	Saffât		En'âm'dan sonra
38	Sâd		
39	Zümer, 52, 53 ve 54. âyetler Medenîdir.		Sebe'den sonra Kamer'den sonra
40	Gâfir, 56 ve 57. âyetler Medenîdir.		Zümer'den sonra
41	Fussilet		Gâfir'den sonra
42	Şûra, 23,24,25 ve 27. âyetler Medenîdir.		Fussilet'den sonra
43	Zuhruf, 54. âyet Medenîdir.		Şûra 'dan sonra
44	Duhân		Zuhruf'dan sonra
45	Câsiye, 14. âyet Medenîdir.		Duhân'dan sonra
46	Ahkâf, 10, 15 ve 35. âyetler Medenîdir.		Câsiye'den sonra
47		Muhammed, 13. âyet Hicret esnasında yolda nazil olmuştur.	Hadîd'den sonra

S.No	Mekkî Sûreler	Medenî Sûreler	Nüzul Tarihi
48		Fetih, Hudeybiye'den ayrıldıktan sonra yolda nazil olmuştur.	Cuma'dan sonra
49		Hucurât	Mücâdile'den sonra
50	Kâf, 38.ayet Medenîdir.		Mürselât'tan sonra
51	Zâriyât		Ahkâf'dan sonra
52	Tûr		Secde'den sonra
53	Necm, 32.ayet Medenîdir.		İhlâs'dan sonra
54	Kamer, 44,45 ve 46. âyetler Medenîdir.		Târık'dan sonra
55		Rahmân	Ra'd'dan sonra
56	Vâkıa, 81.ve 82. âyetler Medenîdir.		Tâhâ'dan sonra
57		Hadîd	Zelzele'den sonra
58		Mucadile	Münafıkûn'dan sonra
59		Haşr	Beyyine'den sonra
60		Mümtehane	Ahzâb'dan sonra
61		Sâf	Teğâbun'dan sonra
62		Cum'a	Saf'dan sonra
63		Münafıkûn	Hac'dan sonra
64		Teğâbun	Tahrim'den sonra
65		Talâk	İnsân'dan sonra
66		Tahrim	Hucurât'dan sonra
67	Mülk		Tûr'dan sonra
68	Kalem, 17'den 33'e ve 48'den 50'ye kadar olan âyetler Medenîdir.		Alak'dan sonra
69	Hâkka		Mülk'den sonra
70	Me'âric		Hâkka'tan sonra
71	Nûh		Nahl'dan sonra
72	Cin,		A'raf'tan sonra
73	Müzzemil, 10, 11 ve 20. âyetler Medenîdir.		Kalem'den sonra
74	Müddessir		Müzzemmil'den sonra

S.No	Mekkî Sûreler	Medenî Sûreler	Nüzul Tarihi
75	Kıyâme		Kâri'a'dan sonra
76	İnsân		Rahmân'dan sonra
77	Mürselât 48. âyeti Medenîdir.		Hümeze'den sonra
78	Nebe'		Me'âric'den sonra
79	Nazi'ât		Nebe'den sonra
80	Abese		Necm'den sonra
81	Tekvîr		Mesed'den sonra
82	İnfitâr		Nazi'ât'dan sonra
83	Mütaffifin, Mekke'de nazil olan son sûredir.		Ankebût'dan sonra
84	İnşikâk		İnfitâr'dan sonra
85	Burûc		Şems'den sonra
86	Târık		Beled'den sonra
87	'A'lâ		Tekvîr'den sonra
88	Ğâşiye		Zâriyât'dan sonra
89	Fecr		Leyl'den sonra
90	Beled		Kâf'dan sonra
91	Şems		Kadr'den sonra
92	Leyl		A'lâ'dan sonra
93	Duhâ		Fecr'den sonra
94	Şerh		Duhâ'dan sonra
95	Tîn		Burûc'dan sonra
96	Alak, Kur'ân'da ilk nazil olan sûredir		
97	Kadr		Abese'den sonra
98		Beyyine	Talâk'tan sonra
99		Zelzele	Nisâ'dan sonra
100	Âdiyât		Asr'dan sonra
101	Kâri'a		Kureyş'den sonra
102	Tekâsur		Kevser'den sonra
103	Asr		Şerh'den sonra
104	Humeze		Kıyâme'den sonra
105	Fil		Kâfirûn'dan sonra

S.No	Mekkî Sûreler	Medenî Sûreler	Nüzul Tarihi
106	Kureyş		Tin'den sonra
107	Mâ'ûn, ilk üç âyeti Mekkî, diğerleri Medenîdir.		Tekâsur'dan sonra
108	Kevser		Adiyât'dan sonra
109	Kâfirûn		Ma'ûn'dan sonra
110		Nasr Veda Haccında Mina'da nazil olmuştur.	En son inen sûredir.
111	Mesed		Fâtiha'dan sonra
112	İhlâs		Nâs'dan sonra
113	Felak		Fil'den sonra
114	Nâs		Felak'dan sonra

Fâtiha'dan sonra gelen yedi sûreye es-Seb'u't-Tıval: Yedi uzun sûre adı verilir. Bunların birincisi Bakara ve sonuncusu Tevbe Sûresidir. Bu yedi uzun sûreden sonra gelen sûrelere el-Mi'ûn denir. Bu, âyet sayıları yüz veya yüze yakın olan sûreler demektir. el-Mi'ûn'den sonra gelen sûrelere el-Mesânî adı verilir. Çünkü bu sûreler öbürlerini izlemişlerdir. Dolayısıyla onların mülhakı, el-Miûn (yüzlükler) de onların başlangıçı gibidir. el-Mesânî'den sonra gelen sûreler el-Mufassal; ayrılmış diye adlandırılırlar. Bunlar kısa sûrelerdir. Bu sûrelerin arasında çokça besmeleli fasılalar bulunduğundan dolayı, bunlara bu ad verilmiştir. Bunların başlangıcı ve birincisi hangi sûre olduğu hususunda oniki farklı görüş vardır. Bunların Hucurât Sûresinin başından itibaren başladığı söylenmiştir. Benzeri başka görüşler de vardır.

Görünen o ki Osman Mushafı, tertibinde bu taksimi gözetmiş olup bunu nüzul tarihlerine göre yapılacak tertibe tercih etmiştir. Bundan dolayı aşağıda gelecek bazı mushafların tertibine karşı yapıldığı gibi, Osman Mushafının tertibine benzeri bir muhalefet yapılmamıştır.

UBEY b. KA'B MUSHAFININ TERTİBİ

İbnu'n-Nedim'in (ö.h. 385) **el-Fihrist**'i ve es-Suyûtî'nin (ö. 911/1505) **el-İtkân** adlı eserlerinde bulunduğu üzere Ubeyy b. Ka'b'in Mushafının tertibi aşağıda verilmiştir. Bu iki eser arasında Ubeyy Mushafının tertibinde ihtilaf olduğu gibi yine bunlarda, bazı sûre isimlerinde tahrif ve sûre sayılarında da noksanlık vardır. Özellikle el-Fihristte daha çoktur. Ubeyy b. Ka'b'ın Mushafının tertibi şöyledir:

1	Fâtiha	26	Ankebût
2	Bakara	27	Mü'min (Gâfir)
3	Nisâ	28	Ra'd
4	Âl-i İmrân	29	Kasas
5	En'âm	30	Tâsîn Süleyman (Neml)
6	A'raf	31	Sâffât
7	Mâide	32	Sâd Dâvud
8	Yûnus	33	Ya sîn
9	Enfâl	34	Hicr
10	Tevbe	35	Ha mîm ayn sîn kâf (Şûrâ)
11	Hûd	36	Rûm
12	Meryem	37	Zuhruf
13	Şuarâ	38	Hadîd
14	Hac	39	İbrâhim
15	Yûsuf	40	Melaike (Fatır)
16	Kehf	41	Fetih
17	Nahl	42	Kıtal (Muhammed)
18	Ahzâb	43	Zıhâr (Mücadile)
19	Benû İsrail (Meryem)	44	Tebareke (Mülk)
20	Zümer	45	Furkan
21	Tâhâ	46	Secde
22	Enbiyâ	47	Nûh
23	Nur	48	Ahkâf
24	Müminûn	49	Kâf
25	Sebe	50	Rahman

50	Rahmân
51	Vâkı'a
52	Cin
53	Necm
54	Seele Sâil (Me'âric)
55	Müzzemmil
56	Müddessir
57	İkterabet (Kamer)
58	Ha Mim (Fussilet)
59	Duhân
60	Lokman
61	Hâ Mîm (Casiye)
62	Tûr
63	Zâriyât
64	Nûn
65	Hâkka
66	Haşr
67	Mümtehane
68	Mürselat
69	Amme Yetesâelûn (Nebe)
70	İnsan
71	Lauksimu bi yevmil kıyameti (Kıyame)
72	İzâ'ş-Şemsu Kuvvirat (Tekvîr)
73	Ya eyyühe'n-Nebiyyu İzâ tallaktumu'n Nissâe (Talâk)
74	Nazi'at
75	Abese
76	Mutaffifin
77	İze's-semâu'nşakkat (İnşikâk)
78	Tîn
79	İkra' bi'smi Rabbike ('Alak)
80	Hucurât
81	Münâfikûn
82	Cum'a
83	Yâ eyyühe'n-Nebiyyu
	Lime Tuharrimu (Tahrim)
84	Fecr
85	Lâ uksimu bi hâze'l-beled (Beled)
86	Leyl
87	İza's-semâu'n Fetarat (İnfitâr)
88	Ve'ş şemsu ve duhâhâ (Şems)
89	Burûc
90	Ve's Semâi ve't Tarık (Tarık)
91	Sebbih isme Rabb'ike (A'la)
92	Ğaşiye
93	Sâf
94	Teğâbun
95	Ehlu'l-Kitab (Beyyine)
96	Duha
97	Elem neşrah (Şerh)
98	Kâri'a
99	Tekâsur
100	Asr
101	Hala'
102	Hafd
103	Veylun Li kulli Humeze (Humeze)
104	İza Zülzilet (Zelzele)
105	Âdiyât
106	Fil
107	Li'ilafi Kureyş (Kureyş)
108	Eraeyte (Ma'ûn)
109	İnna A'taynake (Kevser)
110	Kadr
111	Kafirûn
112	İza câe nasrullahi (Nasr)
113	Tebbet (Mesed)
114	Samed (İhlas)
115	Felak
116	Nas

Ubeyy b. Ka'b'ın Mushafında Osman Mushafından fazla olarak el-Hal' ve el-Hafd Sûreleri vardır. Bunlar da Malikîlerin sabah namazında ve Hanefîlerin de vitir namazında okudukları kunut dualarıdır. Malikîlerin kunutu şöyledir:

"Allahım: Biz senden yardım isteriz, senden bizleri bağışlamanı dileriz, tevbe edip sana yönelir, sana iman ederiz. Sana güveniriz. Bütün hayırların sende olduğunu ikrar ederiz. Sana şükrederiz, nankörlük edip seni inkar etmeyiz. Sana boyun eğer, senin için istemediğin şeylerden vazgeçeriz. Seni inkar edenleri terkederiz.

Allahım sana kulluk ederiz, senin için namaz kılarız, sana secde ederiz. Sana koşar, sana yaklaştıracak şeyleri yapmaya çalışırız. Senin rahmetini umarız. Senin azabından korkarız. Kuşkusuz senin azabın kafirlere ulaşacaktır."

Hanefîlerin kunutu da şöyledir:

"Allahım: Biz senden yardım isteriz, bizi hidayete erdirmeni isteriz. Günahlarımızı bağışlamanı isteriz. Tevbe edip sana döneriz. Sana iman eder, sana güveniriz. Seni överiz, bütün hayırların sende olduğunu ikrar ederiz. Sana şükrederiz, seni inkar, sana karşı nankörlük etmeyiz. Sana karşı nankörlük eden facirleri, günahkarları terkederiz."

"Allahım, ancak sana kulluk ederiz. Senin için namaz kılar, sana secde ederiz. Yalnız sana koşar, sana yaklaştıracak şeyleri yapmaya çalışırız. Rahmetini ümit ederiz. Azabından korkarız, kuşkusuz senin gerçek azabın kafirlere mutlaka ulaşacaktır."

Bu iki duanın neredeyse bir dua olduğu, aynı dua olduğu hususunda şüphe yoktur. Dolayısıyla da bunların bir sûre sayılması daha yerinde olurdu. Bu duayı bazıları Kur'ân saydılar; çünkü el-Beyhakî'nin Hz. Ömer'den yaptığı bir rivayete göre, Hz. Ömer rukûdan sonra dua edip (kunut okuyup):

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ım biz senden yardım isteriz, senin bizim günahlarımızı örtüp bağışlamanı isteriz...." demişti. Halbuki yine el-Beyhakî'de bu iki sûreye bazı karşı çıkışlar da vardır. Ora-

da İbn Cüreyh şöyle demektedir: "Burada besmele çekilmiş olmasının hikmeti, onların bazı sahâbelerin mushafında iki sûre olarak yer almalarındandır. Bu görüşe, besmele çekilmiş olmasının onların sûre olduğunu göstermeyeceğini söylemek suretiyle cevap vermek mümkündür; besmele çekmek her önemli işte istenilen bir durumdur. Kur'ân olmasa da bu değişmez. Kaldı ki bu duada Kur'ân üslubundan herhangi bir iz yoktur. Bunun Ubey b. Ka'b'ın mushafına Kur'ân değil sadece kunut duası olarak yazılmış olması da mümkündür. Çünkü bu dua da Kur'ân gibi namazda okunmaktadır. Dolayısıyla Ubey b. Ka'b'ın, Kur'ân'ı ezberlediği gibi bu duayı da ezberlemek için, mushafına eklemiştir. Belki de o dua başlangıçta mushafın sonundaydı; sonraları bazı insanlar onu mushafın arasına sıkıştırdılar. Ubey b. Ka'b'ın bunu âyetlerle karıştırmış olması da mümkündür. O, en doğru kabul edilen görüşe göre, Hz. Ömer'in hilafeti döneminde vefat etmiştir. Dolayısıyla ölümü, Hz. Ömer'in hilafetinden sonra meydana gelen, insanların Hz. Osman'ın mushafı üzerine icma etmelerinden öncedir. Şayet o da bu zamana kadar yaşamış olsaydı, bu duanın Kur'ân'dan olup olmadığı konusundaki şüphe ve karışıklıklığı giderecek, O'ndan sonra Müslüman toplumun gönül rızasıyla kabul edip benimsedikleri gibi, Osman'ın mushafını kabul edecekti."

İBN MES'UD MUSHAFININ TERTİBİ

el-İtkan ve el-Fihrist'te zikredildiği üzere Abdullah b. Mes'ud'un mushafının tertibi şöyledir:

	et-Tival (Uzun Sûreler)	28	Yâsîn
1	Bakara	29	Furkan
2	Nisâ	30	Hicr
3	Âl-i İmrân	31	Ra'd
4	**A'raf**	32	Sebe
5	**En'âm**	33	Melâike
6	Ma'ide	34	İbrâhim
7	Yûnus	35	Sâd
		36	Muhammed
	el-Mi'ûn	37	Lokman
8	Tevbe	38	Zümer
9	Nahl		
10	Hûd		**el-Hevâmim**
11	Yûsuf	39	Ha Mîm (Mü'min)
12	Kehf	40	Zühruf
13	Benu İsrail	41	Secde (Fussilet)
14	Enbiyâ	42	Ha mim ayn sîn kâf
15	Tâhâ	43	Ahkâf
16	Mü'minûn	44	Câsiye
17	Şuarâ	45	Duhân
18	Sâffât		
			el-Mümtehinât
	el-Mesânî	46	Fetih
19	Ahzâb	47	Haşr
20	Hac	48	Hadîd
21	Kasas	49	Tenzil (Secde)
22	Tâ Sîn (Neml)	50	Kâf
23	Nur	51	Talâk
24	Enfâl	52	Kalem
25	Meryem	53	Hücurât
26	Ankebût	54	Mülk
27	Rûm	55	Teğâbûn

56	Münâfikûn	83	Ğasiye
57	Cum'a	84	A'lâ
58	Sâf	85	Leyl
59	Cin	86	Fecr
60	Nûh	87	Burûc
61	Mücadele	88	İnşikâk
62	Mümtehine	89	Alak
63	Tahrim	90	Beled
		91	Duhâ
	el-Mufassal	92	Tarık
64	Rahmân	93	Adiyet
65	Necm	94	Ma'ûn
66	Tûr	95	Kari'a
67	Zâriyât	96	Beyyine
68	Kamer	97	Şems
69	Hâkka	98	Tin
70	Vâkı'a	99	Hüzeme
71	Nazi'ât	100	Fil
72	Me'âric	101	Kureyş
73	Müddessir	102	Tekâsur
74	Müzzemmil	103	Kadr
75	Müdeffifin	104	Zelzele
76	'Abese	105	'Asr
77	İnsan	106	Nasr
78	Mürselât	107	Kevser
79	Kıyâme	108	Kâfirûn
80	Nebe'	109	Mesed
81	Tekvîr	110	İhlâs
82	İnfitâr	111	Şerh

İbn Mes'ud'un mushafında Fâtiha, Felâk ve Nâs Sûreleri yoktur. İbnu'n-Nedim (ö.h.385) müstensihlerin İbn Mes'ud Mushafı olduklarını söyledikleri çok sayıda mushaf gördüğünü, bunların içerisinde birbirini tutan iki mushaf bulunmadığını söylemektedir. Ve yine devamla; kendisinin yaklaşık iki yüz yıl önce yazılmış bir mushaf gördüğünü, onda Fâtiha Sûresinin bulunduğunu kaydetmektedir.

ALİ MUSHAFININ TERTİBİ

el-Ya'kubî'nin[1] tarihinde zikredildiği üzere Ali b. Ebî Tâlib'in (r.a.) mushafının tertibi şöyledir. Hz. Ali Mushafını yedi cüz üzere tertip etmiştir.

	A. Cüz'ü'l Bakara (Bakara Cüzü):
1	Bakara
2	Yûsuf
3	Ankebût
4	Rûm
5	Lokman
6	Hâ mîm (Secde)
7	Zâriyat
8	İnsan
9	Secde
10	Nâziât
11	Tekvîr
12	İnfitâr
13	İnşikâk
14	A'lâ
15	Beyyine
	B. Cüz'ü Âl-i İmrân (Âl-i İmrân Cüzü):
16	Âl-i İmrân
17	Hûd
18	Hac
19	Hicr
20	Ahzâb
21	Duhân
22	Rahmân
23	Hâkka
24	Me'âric
25	'Abese
26	Şems
27	Kadr
28	Zelzele
29	Hümeze
30	Fil
31	Kureyş
	C. Cüzü'n-Nisâ (Nisâ Sûresi Cüzü):
32	Nisâ
33	Nahl
34	Mu'minûn
35	Yâsîn
36	Şûrâ
37	Vâkı'a
38	Mülk
39	Müddessir
40	Mâ'ûn
41	Mesed
42	İhlas
43	'Asr
44	Kâria
45	Burûc
46	Tîn
47	Neml

3 el-Ya'kubî, Ahmet b. Ebû Yusuf, h. 278'de vefat etmiştir.

Ç. Cüz'ü'l-Mâide
(Maide Sûresi Cüzü):

48	Mâide
49	Yûnus
50	Meryem
51	Şuarâ
52	Zuhruf
53	Hucurât
54	Kaf
55	Kamer
56	Mümtehine
57	Târık
58	Beled
59	Şerh
60	Âdiyât
61	Kevser
62	Kâfirûn

D. Cüz'ü'l-En'âm
(En'âm Cüzü)

63	En'âm
64	İsrâ
65	Enbiyâ
66	Furkân
67	Mûsa
68	Fir'avun
69	Hâ Mim (Mü'min)
70	Mucadele
71	Haşr
72	Cum'a
73	Münâfikûn
74	Nûn
75	Nûh
76	Cin
77	Mürselât
78	Duhâ
79	Tekâsur

E. Cüz'ü'l A'râf
(A'râf Cüzü):

80	A'râf
81	İbrâhim
82	Kehf
83	Nûr
84	Sâd
85	Zumer
86	Şerî'a
87	Beled
88	Hadîd
89	Müzzemmil
90	Kiyâme
91	Nebe'
92	Ğâşiye
93	Fecr
94	Leyl
95	Nasr

F. Cüz'ü'l-Enfâl (Enfâl Cüzü)**:**

96	Enfâl
97	Tevbe
98	Tâhâ
99	Fâtır
100	Saffât
101	Ahkaf
102	Fetih
103	Tûr
104	Necm
105	Saf
106	Teğâbun
107	Talâk
108	Mutaffifûn
109	Felak
110	Nas

Bu tertipten dört sûre düşürülmüştür. Bu düşürülen eksik sûreler: Fâtiha, Ra'd, Sebe' ve 'Alak Sûreleridir. Bu durum müstensihin hatasından ve sûre adlarını karıştırmasından ileri gelmiştir. Zira bu mushafta (En'âm cüzünde) Mûsa Sûresi ve Firavun Sûresi adları geçmektedir. Mûsa Sûresinin Kasas Sûresi, Firavun Sûresinin de Tahrîm Sûresi olması muhtemeldir. Yine bu mushafta "Hâ mîm, el Mü'min" adı iki sûrede geçmektedir. Ve yine "Elif lâm mîm Tenzilu's-Secde" adı da iki sûre olarak geçmektedir. Halbuki onların herbiri bir tek sûredir. Yine bu mushafta "Şerî'a Sûresi" adı da geçmektedir ki, muhtemelen bu sûre, Câsiye Sûresidir. Hz. Ali'nin (r.a.) mushafını nüzul tarihine göre tertip ettiği bilinmektedir.[4]

Bu nüzul tarihine göre yapılan tertibin sırası yukarıdaki cüzlere göre ayrılmış olan tertibe aykırıdır. Gerçek olan şudur ki yukarıdaki tertip Hz. Ali'ye ait değildir. Kuşkusuz Hz. Ali'nin tertibi aşağıda gelecek olan İbn Abbas tertibinin aynıdır.

---

4 el-İtkân'da şöyle denmektedir: Kuşkusuz Ali'nin mushafının ilk sûresi İkrâ' ('Alak), sonra sırasıyla Müddessir, Müzzemmil, Tebbet, Tekvir,...'dir. Böylece Mekkî ve Medenî sûrelerin sonuna kadar devam etmektedir.

İBN 'ABBÂS MUSHAFININ TERTİBİ

İbn Tâvûs'un[5] Sa'du's-Su'ûd adlı eserinde zikredildiği üzere Abdul lah b. Abbas'ın mushafının tertibi şöyledir. İbn Tâvûs bunu Muhammed b. Abdul-Kerîm eş-Şehristânî'nin "**Mefâtihu'l-Esrâr ve Mesâbihu'l-Ebrâr**" adlı tefsirinin ön sözünden nakletmiştir.

1	A'lâ	28	Kâri'a
2	Alak	29	Kıyâme
3	Duhâ	30	Hümeze
4	Fâtiha	31	Mürselât
5	Fecr	32	Kâf
6	Kalem	33	Beled
7	Leyl	34	Târık
8	Mesed	35	Kamer
9	Müddessir	36	Sâd
10	Müzzemmil	37	A'râf
11	Tekvîr	38	Cin
12	Şerh	39	Yâsîn
13	Rahmân	40	Furkân
14	'Asr	41	Fâtır
15	Kevser	42	Meryem
16	Tekâsur	43	Tâhâ
17	Ma'ûn	44	Şuarâ
18	Fil	45	Neml
19	Kâfirûn	46	Kasas
20	İhlâs	47	İsrâ
21	Necm	48	Yûnus
22	'Abese	49	Hûd
23	Kadr	50	Yûsuf
24	Şems	51	Hicr
25	Burûc	52	An'âm
26	Tîn	53	Saffât
27	Kureyş	54	Lokmân

5 Adı: Ali b. Mûsa'dır, h. 664'de vefat etmiştir.

55	Sebe’	85	Enfâl
56	Zümer	86	Âl-i İmrân
57	Ğâfir	87	Haşr
58	Fussilet	88	Ahzâb
59	Şûrâ	89	Nûr
60	Zuhruf	90	Mümtehine
61	Duhân	91	Feth
62	Câsiye	92	Nisâ
63	Ahkâf	93	Zelzele
64	Zâriyât	94	Hac
65	Ğâşiye	95	Hadîd
66	Kehf	96	Muhammed
67	Nahl	97	İnsân
68	Nûh	98	Talâk
69	İbrâhim	99	Beyyine
70	Enbiyâ	100	Cum’a
71	Mu’minûn	101	Secde
72	Ra’d	102	Munâfikûn
73	Tûr	103	Mücadele
74	Mülk	104	Hucurât
75	Hâkka	105	Tahrîm
76	Me’âric	106	Teğâbun
77	Nebe’	107	Sâf
78	Nazi’ât	108	Mâide
79	İnfitâr	109	Tevbe
80	İnşikâk	110	Nasr
81	Rûm	111	Vâkı’a
82	Ankebût	112	Âdiyât
83	Mutaffifîn	113	Felak
84	Bakara	114	Nâs

Bu tertip Hz.Ali’nin mushafının tertibi olmaya önceki tertipten daha yakındır. Çünkü İbn ’Abbas Hz. Ali’nin öğrencisiydi. Bu tertipte sûrelerin nüzul tarihi gözetilmiştir. Hz. Ali’nin mushafının tertibinde nüzul tarihinin gözönüne alındığını nakleden de İbn Abbas’dır. Bu tertip her ne kadar sûrelerin tertibinde nüzul tarihi gözetilmiş olması itibarı ile Hz. Osman mushafina aykırı ise de, sûre sayısı bakımından Osman Mushafina uyan bir tertiptir.

CA'FER es-SÂDIK MUSHAFININ TERTİBİ

Ca'fer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır b. 'Alî Zeyn'el Âbidîn b. el-Hüseyin b.Alî'nin (r.a.) Mushafının tertibi aşağıdaki gibidir. Bunu Muhammed b. Abdulkerim eş-Şehristânî "**Mefâtihu'l-Esrâr ve Mesâbihu'l-Ebrâr**" adlı tefsirinin ön sözünde Sa'îd b.Cübeyr'in[6] el-İstiğnâ' adlı eserinden nakletmiştir.

	29- Kâri'a	58- Zümer	
1- 'Alak	30- Kıyâme	59- Gâfir	87- Enfâl
2- Kalem	31- Humeze	60- Fussilet	88- Âl-i İmrân
3- Müzzemmil	32- Mürselât	61- Şûrâ	89- Ahzâb
4- Müddessir	33- Kâf	62- Zuhruf	90- Mümtehine
5- Mesed	34- Beled	63- Duhân	91- Nisâ
6- Tekvîr	35- Târık	64- Câsiye	92- Zelzele
7- A'lâ	36- Kamer	65- Ahkâf	93- Hadîd
8- Leyl	37- Sâd	66- Zâriyât	94- Muhammed
9- Fecr	38- A'râf	67- Ğâşiye	95- Ra'd
10- Duhâ	39- Cin	68- Kehf	96- Rahmân
11- Şerh	40- Yâsin	69- Nahl	97- İnsân
12- 'Asr	41- Furkân	70- Nûh	98- Talâk
13- Âdiyât	42- Fâtır	71- İbrâhim	99- Beyyine
14- Kevser	43- Meryem	72- Enbiyâ	100- Haşr
15- Tekâsur	44- Tâhâ	73- Mu'minûn	101- Nasr
16- Ma'ûn	45- Vâkı'a	74- Secde	102- Nûr
17- Kâfirûn	46- Şuarâ	75- Tûr	103- Hac
18- Fil	47- Neml	76- Mülk	104- Munâfıkûn
19- Felak	48- Kasas	77- Hakka	105- Mücadele
20- Nâs	49- İsrâ	78- Me'âric	106- Hucurât
21- İhlâs	50- Yûnus	79- Nebe'	107- Tahrîm
22- Necm	51- Hûd	80- Nazi'ât	108- Sâf
23- 'Abese	52- Yusuf	81- İnfitâr	109- Cum'a
24- Kadr	53- Hicr	82- İnşikâk	110- Teğâbun
25- Şems	54- En'âm	83- Rûm	111- Fetih
26- Burûc	55- Sâffât	84- Ankebût	112- Tevbe
27- Tîn	56- Lokmân	85- Mutaffifîn	113- Mâide
28- Kureyş	57- Sebe'	86- Bakara	

6 Tabiinin büyüklerindendi. H. 95'de vefat etmiştir.

Bu mushafta Fâtiha sûresi eksiktir. Her ne kadar bu tertipte bazı farklılıklar olsa bile, bu mushaf sûrelerin isimleri ve sûrelerin nüzul tarihine göre tertibi bakımından İbn Abbas Mushafına uygundur. Bu da daha önce ifade edilen, İbn Abbas Mushafının Hz. Ali Mushafına, Hz. Ali'ye nisbet edilen mushaftan daha yakın olduğu görüşünü teyid etmektedir. Çünkü Cafer es-Sadık Mushafının Hz. Ali'nin Mushafından alınmış olması kaçınılmazdır. Zira Aleviler Hz. Ali'nin mushafnı miras yoluyla birbirlerine intikal ettiriyorlardı. Onu ve onun diğer eserlerini önemle koruyorlardı. İbnu'n-Nedim el-Fihrist'te; Ebû Ya'la Hamza el-Huseynî'nin yanında, Ali b. Ebî Tâlib'in kendi eliyle yazmış olduğu, bazı yaprakları düşmüş bir mushaf gördüğünü, Hz. Hasan'ın çocuklarının bunu asırlarca miras yoluyla birbirlerine devretmiş olduklarını zikretmiştir.

Bundan sonra şu hükmü verebiliriz: Bütün sahabelerin mushafları neredeyse, bütün Müslümanların üzerinde icma ettiği Osman Mushafı ile aynı gibidir. Çünkü sûrelerin sayısı ve âyetleri arasında ittifak olduktan sonra, sûrelerin tertibinde olan ihtilafın herhangi bir değeri yoktur. Böyle önemsiz bir farklılığın, bu kadar çok sayıdaki sahabeler arasında bulunması da kaçınılmazdır. Zira farklılık insanın tabiatındandır. Allah'ın koruduğu kişilerin dışında hiçbir kimsenin bundan korunması söz konusu değildir.

OSMAN, İBN ABBAS VE CA'FER MUSHAFLARININ NÜZUL SIRASINA GÖRE TERTİBİ

Sûre No	**OSMAN**	**İBN ABBAS**	**CA'FER**
1	'Alak	'Alak	'Alak
2	Nûn	Nûn	Nûn
3	Müzzemmil	Duhâ	Müzzemmil
4	Müddessir	Müzzemmil	Müddessir
5	Fâtiha	Müddessir	Mesed
6	Mesed	Fâtiha	Tekvîr
7	Tekvîr	Mesed	A'lâ
8	'A'lâ	Tekvîr	Leyl
9	Leyl	'A'lâ	Fecr
10	Fecr	Leyl	Duhâ
11	Duhâ	Fecr	Şehr
12	Şehr	Şehr	'Asr
13	'Asr	Rahmân	'Âdiyât
14	'Adiyât	'Asr	Kevser
15	Kevser	Kevser	Tekâsür
16	Tekâsür	Tekâsür	Mâ'ûn
17	Mâ'ûn	Mâ'ûn	Kâfirûn
18	Kâfirûn	Fil	Fil
19	Fil	Kâfirûn	Felak
20	Felak	İhlâs	Nâs
21	Nâs	Necm	İhlâs
22	İhlâs	'Abese	Necm
23	Necm	Kadr	Abese
24	'Abese	Şems	Kadr
25	Kadr	Burûc	Şems
26	Şems	Tîn	Burûc
27	Burûc	Kureyş	Tîn

S.No	OSMAN	İBN ABBAS	CA'FER
28	Tîn	Kâri'a	Kureyş
29	Kureyş	Kıyâme	Kâri'a
30	Kâri'a	Hümeze	Kıyâme
31	Kıyâme	Mürselât	Hümeze
32	Hümeze	Kâf	Mürselât
33	Mürselât	Beled	Kâf
34	Kâf	Târık	Beled
35	Beled	Kamer	Tarık
36	Tarık	Sâd	Kamer
37	Kamer	A'râf	Sâd
38	Sâd	Cin	A'râf
39	A'râf	Yâsin	Cin
40	Cin	Furkân	Yâsin
41	Yâsin	Fâtır	Furkân
42	Furkân	Meryem	Fâtır
43	Fâtır	Tâhâ	Meryem
44	Meryem	Şuarâ	Tâhâ
45	Tâhâ	Neml	Vâkı'a
46	Vakı'â	Kasas	Şuarâ
47	Şuarâ	İsrâ	Neml
48	Neml	Yûnus	Kasas
49	Kasas	Hûd	İsrâ
50	İsrâ	Yûsuf	Yûnus
51	Yûnus	Hicr	Hûd
52	Hûd	En'âm	Yûsuf
53	Yûsuf	Sâffât	Hicr
54	Hicr	Lokmân	En'âm
55	En'âm	Sebe'	Sâffât
56	Sâffât	Zümer	Lokmân
57	Lokmân	Gâfir	Sebe'
58	Sebe'	Füssilet	Zümer

S.No	OSMAN	İBN ABBAS	CA'FER
59	Zümer	Şûrâ	Gafir
60	Gâfir	Zühruf	Fussilet
61	Fussilet	Duhân	Şurâ
62	Şurâ	Câsiye	Zühruf
63	Zühruf	Ahkâf	Duhân
64	Duhân	Zâriyât	Câsiye
65	Câsiye	Ğâşiye	Ahkâf
66	Ahkâf	Kehf	Zâriyât
67	Zâriyât	Nahl	Ğâşiye
68	Ğâşiye	Nûh	Kehf
69	Kehf	İbrâhim	Nahl
70	Nahl	Enbiyâ	Nûh
71	Nûh	Mü'minûn	İbrâhim
72	İbrâhim	Ra'd	Enbiyâ
73	Enbiyâ	Tûr	Mü'minûn
74	Mü'minûn	Mülk	Secde
75	Secde	Hâkka	Tûr
76	Tûr	Me'âric	Mülk
77	Mülk	Nebe'	Hâkka
78	Hâkka	Nazi'ât	Me'âric
79	Me'âric	İnfitâr	Nebe'
80	Nebe'	İnşikâk	Nâziât
81	Nâziât	Rûm	İnfitâr
82	İnfitâr	Ankebût	İnşikâk
83	İnşikâk	Mütaffifin	Rûm
84	Rûm	Bakara	Ankebût
85	Ankebût	Enfâl	Mütaffifin
86	Mütaffifin	Âl-i İmrân	Bakara
87	Bakara	Haşr	Enfâl
88	Enfâl	Ahzâb	Âl-i İmrân
89	Âl-i İmrân	Nûr	Ahzâb

S.No	OSMAN	İBN ABBAS	CA'FER
90	Ahzâb	Mümtehine	Mümtehine
91	Mümtehine	Fetih	Nisâ
92	Nisâ	Nisâ	Zelzele
93	Zelzele	Zelzele	Hadîd
94	Hadîd	Hac	Muhammed
95	Muhammed	Hadîd	Ra'd
96	Ra'd	Muhammed	Rahmân
97	Rahmân	İnsân	İnsân
98	İnsân	Talâk	Talâk
99	Talâk	Beyyine	Beyyine
100	Beyyine	Cum'a	Haşr
101	Haşr	Secde	Nasr
102	Nûr	Münafıkûn	Nûr
103	Hac	Mücadele	Hac
104	Münâfıkûn	Hucurât	Teğâbun
105	Mücadele	Tahrîm	Mücadele
106	Hucurat	Teğâbun	Hucurât
107	Tahrîm	Sâf	Tahrîm
108	Teğâbûn	Mâide	Sâf
109	Sâf	Tevbe	Cum'a
110	Cum'a	Nasr	Teğâbûn
111	Fetih	Vâkı'a	Fetih
112	Mâ'ide	Âdiyât	Tevbe
113	Tevbe	Felak	Mâ'ide
114	Nasr	Nâs	

Bundan sonra eğer biz bu üç mushafın nüzul bakımından sıralanmasına, tertibine bakarsak Osman Mushafı ile Cafer es-Sadık Mushafı arasında kayda değer bir farkın olmadığını görürüz. Ve yine biz Osman Mushafının tertibi ile İbn Abbas Mushafının tertibi arasında da Rahmân, Ra'd, Vâkı'a, 'Âdiyât, Felâk ve Nâs Sûreleri dışında ve bu sûrelerin Osman Mushafında Mekkî veya Medenî, İbn Abbas Mushafında ise bunun aksi olmasının dışında, kayda değer bir fark olmadığını da görürüz.

ÂYETLER ARASINDAKİ İRTİBAT (MÜNASEBET) KONUSUNDA GENEL ESASLAR

– 1 –

Kur'ân'da fer'î, itikadî ve ahlakî hükümleri içeren ilimler vardır. Bundan başka yine Kur'ân'da öğüt, peygamberlerin kıssaları, salihlerin ve zorbaların; itaatkarlar ve isyankarların hikayeleri de vardır. Bu konuların Kur'ân Sûrelerine dağıtılmaları mümkündü. Öyle ki, bazı sûreler fer'î hükümleri, bazıları itikadî hükümleri, bazıları ahlak ve öğüt konularını ve yine bazı sûreler peygamber kıssaları...vs. içerebilirdi. Bu durumda bütün sûrelerin âyetleri arasındaki irtibatı araştıran bir ilme ihtiyaç da olmazdı. Çünkü âyetler arasındaki irtibat açık olur ve âyetlerin yukarıda zikredilen konulardan birinde toplanmış olmalarından dolayı buna gerek olmazdı. Fakat bu durumda Kur'ân'ın belâğat ve nazmının üstünlüğünde, i'caz'ın en son sınırına ulaşması mümkün değildi. Çünkü sadece fıkıh hükümlerinden başka konu içermeyen bir sûrede belâğatın bu dereceye ulaşması mümkün değildir. Zira böyle bir sûrede, bu ölçüde, insanları benzerini yapmaktan aciz bırakan belâğatla (böyle hayret verici bir nazımla), duyguları harekete geçirme alanı yoktur. İşte bundan dolayı Kur'ân üslubu, bütün bu konuları sûrelerinde toplayıp sunma tarzında cereyan etmiştir. Onları (sıradan bir) kitabın konularının fasıllara dağıtıldığı gibi her sûreye bir konu gelecek şekilde dağıtmamıştır.

– 2 –

el-İtkân'da şöyle denmektedir:[7] Âyetler arasındaki münasebetin dayanağı; âyetleri birbirine bağlayan, genel ya da özel; akli veya hissi ya da hayali manaya veya bunun dışındaki alaka çeşitlerine, veyahut sebep-müsebbep, illet ve malul, her iki âyetteki benzerlik ve karşıtlıklar ve bu gibi zihni bağların bulunmasıdır. İki âyet arasındaki irtibat ya kelimelerin birbirine bağlı oluşu ve ikincisi olmadan birinciyle mananın tamamlanamayışı gibi, ya da ikinci âyet birinci âyetin tekidi, tefsiri, parantez içi bir açıklaması veya bedeli durumunda olmak suretiyle apaçık olur. Ya da her cümle diğerinden ayrı, müstakil bir cümle olduğundan dolayı kapalı (gayr-ı zahiri) olur. Birinci kısım açık olduğu için bu konuda bir şey söylemeye gerek yoktur. İkinciye gelince, burada da ikinci cümle birincinin üzerine, ya her iki cümleyi hükümde ortak kılan bir atıf harfiyle atfedilmiş olur veya olmaz.

Eğer ikinci cümle birinci cümle üzerine atfedilmişse, bu durumda bunların birbirlerine atfını gerektiren birleştirici bir yön olması kaçınılmazdır. Mesela Allah Teâlâ'nın şu sözünde olduğu gibi:

"Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, ona çıkanı bilir" (Hadîd, 57/4)

Ve yine yüce Allah'ın şu sözünde de olduğu gibi:

"Allah rızkı kısar da açar da hep ona döndürüleceksiniz." (Bakara, 2/245)

Bu iki âyette kabz (rızkı kısmak) ile bast (rızkı açmak); vuluc (giriş) ile huruc (çıkış); nüzul (iniş), ile uruç (yükseliş) arasında bir tezat (zıtlık); gök ve yer arasında da şibh-i tezat (tezat benzeri) bir alaka (ilişki) vardır.

Yine Kur'ân-ı Kerîm'de azaptan sonra rahmetin, özendirmeden sonra korkutmanın zikredilişi de âyetler arasındaki tezat münasebetinin örneklerindendir. Ve yine Kur'ân-ı Kerîm hükümlerle ilgili âyetler zikrettiği zaman, bu hükümlerle amel etmeye itici bir sebep olması için, onların arkasından bu hükümlere uyanlara mükafat sözü (va'd), bunlara aykırı bulunanlara cezalandırılacakları uyarısında bulunmak (vaîd), daha sonra da Kur'ân okuyanın bu emir ve yasaklamayı yapan yüce Allah'ın azametini

7 Müellif el-İtkân'dan tasarruf yaparak nakilde bulunmuştur. Bkz. el-İtkân, II, 977 vd. (Ç. N.)

bilmesi ve anlaması için tevhid (Allah'ı birleme) ve tenzih (O'nun bütün noksanlıklardan münezzeh olduğunu ifade etme) âyetlerini zikretmiş olması Kur'ân-ı Kerîm'de cari (geçerli) olan üsluptur. Bu üslup Bakara, Nisâ ve Mâide Sûrelerinde açıkça görülür.

Eğer ikinci cümle birincisi üzerine atfedilmemişse, bu durumda da âyetlerin birbirleriyle olan ilişkilerini bildiren birtakım bağların olması kaçınılmazdır ki bunlar âyetler arasındaki irtibatı bildiren birtakım manevi bağlantılardır. Ve bu irtibatın çeşitli sebepleri vardır; Şöyle ki:

1- Benzetme: Bunlardan birincisi benzetmedir. Çünkü birbirine benzeyen iki şeyi yek diğerine ilhak (ilave) etme akıl sahiplerinin işlerindendir. Örneğin Enfâl Sûresinin beşinci âyeti olan:

"Nitekim hak uğruna savaşa gitmek için Rabb'in seni evinden çıkardığı zaman..." âyeti, "İşte gerçek müminler onlardır." âyetinden sonra gelmiştir.

Çünkü Allah Teâlâ burada Peygamber'ine ganimetlerin taksiminde ashabından bazılarının arzusunun hilafına hareket etmeye devam etmesini emretti. Nitekim kervanı yakalamak veya müşriklerle savaşmak için de yine onların arzusunun hilafına olarak evinden çıkmasını emretmiş olduğu gibi. Halbuki (onlar bilmese de) bu savaşa çıkmakta Müslümanlar için zafer ve ganimet vardı. Yine öylece ganimetlerin taksiminde de onlar için hayırlı sonuçlar olacaktır. Binaenaleyh Allah (c.c.), ashab-ı kiram ganimetlerin taksiminde de kendilerine emredilene uysunlar, nefislerinin arzusunu bir kenara bıraksınlar diye böyle anlattı.

2- Zıtlık (karşıtlık): Âyetler arasındaki irtibatı sağlayan sebeplerden birisi de karşıtlıktır. Bakara Sûresinin 6. âyetinde Yüce Allah şöyle buyurmuştur.

"İnkar edenlere gelince, onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir..."

Bu sûrenin ilk âyetleri Kur'ân'dan bahsetmekte ve imanla vasıflanmış, inanmış insanları hidayete erdirmenin Kur'ân'ın şanından olduğunu ifade etmektedir. Allah Teâlâ bu âyetlerde müminlerin vasfını tamamlayınca, onun hemen akabinde kafirlerden söz etmiştir ki bu iki grup insan arasın-

da tezat denilen hayali bir ilişki vardır. Bunun uzak bir ilişki olduğu, çünkü bu âyetlerde müminlerden bizzat değil dolaylı olarak bahsedildiği, burada asıl maksadın Kur'ân'dan bahsetmek olduğu söylense de; buna şöyle cevap verilir: Dolaylı veya dolaysız herhangi bir şekilde değinilmiş olması münasebet için yeterlidir. Çünkü maksat Kur'ân'ın durumunu pekiştirip ona imana teşvik etmektir. Bu yüzden mümin, kafir ve münafıklarla ilgili âyetleri bitirdikten sonra Allah Teâlâ:

"Eğer kulumuza indirdiğimizden şüphede iseniz..." (Bakara, 2/24) âyetiyle tekrar Kur'ân'dan bahsetmeye dönmüştür.

3- İstidrat: Âyetler arasındaki irtibatı sağlayan manevi karînelerin (ip uçlarının) sebeplerinden birisi de istidrat (konu dışına çıkma, anti parantez)'tır. Bu, konuşmalarında belâğat olmasını isteyen kişilerin kullandıkları üsluplardandır.

Bunun örneği Allah Teâlâ'nın şu sözüdür:

"Ey ademoğulları; size çirkin yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise indirdik. Takvâ giysisi, işte o en iyisidir..." (A'râf, 7/26)

Bu âyet, (Hz. Adem ve Havva'nın) avret yerlerinin açılması ve bunları yaprakla örttükleri zikredildikten sonra; istidradî olarak gelmiştir ve âyette, Allah'ın insanlar için yarattığı elbisede de insanlara (bir çok) ihsanları bulunduğuna dikkat çekilip avret yerinin açılmasındaki çirkinlik ve rezalet gösterilmiş, örtünmenin de takva derecelerinden önemli bir derecede olduğu bildirilmiştir.

İstidrada yakın sanatlardan birisi de Hüsnü't-Tahallus'tur. Bu üslup, söze başlanılan ifadeden maksada dinleyenin farkedemiyeceği kadar kolayca ve incelikle geçmektir. Öyle ki her iki mana arasında çok kuvvetli bir uyum olduğundan dinleyici bunu anlar anlamaz ikinci mana yerine oturmuş olur. Kur'ân'da akıllara hayret verecek ölçüde Husnu't-Tahallus örnekleri vardır.

Bunlardan birisi A'râf Sûresindedir. Allah Teâlâ bu sûrede peygamberleri, geçmiş asırları ve geçmiş milletleri zikretmiş, sonra Mûsa (a.s.) kıssasına geçip O'nun kıssasını, kendisine inanan yetmiş adamın hikayesini, Mûsa'nın onlara ve ümmetinden diğerlerine:

"Bize bu dünyada iyilik yaz..." sözüyle dua edişini anlatmıştır. Allah Teâlâ burada Mûsa'ya (a.s.):

"(Allah) buyurdu ki: Azabıma dilediğimi uğratırım, rahmetim ise her şeyi kaplamıştır. Onu korunanlara yazacağım" (Âyet: 156) sözüyle cevap verip; O'nun ümmetine değinmesinin ardından güzel bir geçişle peygamberlerin efendisi Hz. Peygamberin menkıbelerine geçmiş:

"Onlar ki O ümmî peygambere uyarlar..." (Âyet: 157) buyurarak Hz.Peygamberin güzel sıfat ve faziletlerini saymaya başlamıştır.

Bir diğer Hüsn-ü Tahallus örneği de Kehf Sûresindedir. Bu Sûrede Cenab-ı Hak Zülkarneyn'in seddi hakkındaki ve onun yıkılışından -ki bu kıyamet alametlerindendir- sonraki sözünü anlatıp daha sonra sura üfürüleceğini ve haşrı zikrederek kıyamet günü kafirleri ve müminleri nelerin beklediğini tasvir etmiştir.

Bazı alimler Tahallus ile İstidrad'ın birbirlerinden farklı olduğunu kabule derek: "Tahallusta sen bırakıp bir diğerine geçtiğin konuyu bir daha dönmemek üzere terkedersin, istidrat'ta ise söz içerisinde aniden (göz açıp kapayıncaya kadar) istidrat yapacağın mevzuya geçer sonra onu bırakır sanki onu hiç kastetmemişsin gibi asıl konuna dönersin, istidrat (ara söz) sanki birdenbire görülüp kaybolan bir şey gibidir." demişlerdir.

Buna göre A'râf Sûresinde istidrat vardır. Hüsn-ü Tahallus yoktur. Çünkü o sûrede Cenab-ı Hak:

"Mûsa'nın kavminden .... bir topluluk vardır." (A'râf, 7/155) buyurarak tekrar Mûsa (a.s.) kıssasına dönmüştür.

Dinleyicinin ilgisini canlı tutmak için bir sözden başka bir söze geçmekte (İntikal) Hüsn ü Tahallus'a yakın bir ifade tarzıdır. Örneğin Allah Teâlâ Sâd Sûresinde peygamberleri zikrettikten sonra:

"Bu bir hatırlatmadır. Korunanlar için güzel bir gelecek vardır." (Sad, 38/49) buyurmuştur. Çünkü bu Kur'ân, bir tür zikir ve hatırlatmadır. Allah Teâlâ peygamberlerin zikri bitince -ki bu konu Kur'ân'da önemli bir konudur- başka bir konuya geçmek istemiştir ki bu da cennet ve cennet ehlinin zikridir. Bunun ardından da:

"Bu böyledir; fakat azgınlara da en kötü bir gelecek vardır."(Sad, 38/55) buyurup cehennemi ve cehennem ehlini zikretmiştir.

Hüsn-ü Tahallus'a yakın söz sanatlarından bir diğeri de Hüsn-ü Matlab'tır. Hüsn-ü Matlab, konuya münasib bir mukaddimeden sonra girmektir. Yüce Allah'ın Fâtiha Sûresinde, hamdden sonra:

"Ancak sana kulluk eder, ancak senden yardım dileriz" (Fâtiha, 5) buyurması buna örnektir.

– 3 –

Bütün Kur'ân âyetlerinin birbirleriyle olan münasebetlerini bilmenin temel kuralı -daha önce geçtiği gibi- şudur: Sûrenin hangi amaçla indiğine bakarsın. Sonra bu amacın muhtaç olduğu ön bilgilere, bunların konuyla uzaklık yakınlık derecelerine dikkat edersin. Ve yine, sözün, o mukaddimatı dile getirirken, akışı esnasında dinleyicinin gönlünün o hükümler ve sonuçlarına olan merakına da dikkat etmen gerekir. Bu hüküm ve sonuçlar dinleyicinin dikkatini onları öğrenmeye çevirip, onun gönlünde yatan bilgiye susamışlık hasretini belâğat sanatıyla söndürmeyi gerektirir. İşte bu durum Kur'ân-ı Kerîm'in bütün sûreleri arasında bir bağ oluşturmaya hakim bir kuraldır. Sen bunu akıl edip anladığında Kur'ân-ı Kerîm'in her sûresindeki bütün âyetler arasında bulunan irtibatın sebebini ayrıntılı bir şekilde anlarsın.

SÛRELERİN NÜZUL AŞAMALARI

Her sûrenin hedef ve amacını bilmede nüzul tarihi ve yerini, Mekke'de mi yoksa Medine'de mi inmiş olduğunu bilmek kaçınılmazdır. Çünkü sûrelerin nüzulünde zaman ve mekan gözetiliyor; nüzul zamanına yakın olaylar etkili oluyordu. Eski alimler Kur'ân sûrelerini Mekkî ve Medenî olarak ayırmalarında bu esası gözetmişlerdir. Ve yine onlar: Mekkî sûrelerde çoğunlukla inanç ve itikat esaslarından söz edilmektedir, derken de bu esası dikkate almışlardır. Çünkü bu sûreler Mekke müşrikleri arasında nazil olmuştur. Dolayısıyla da o sûrelerde onlardan söz edilmiş, onların inançlarının bozukluğu belirtilmiş ve İslâm'ın onları inanmaya çağırdığı doğru inanç esasları açıklanmıştır.

Medenî sûrelere gelince, bunlarda çoğunlukla farzlar ve hükümlerden söz edilir (bahsedilir). Münafıklar ve ehl-i kitap olan Yahudi ve Hristiyanların da bu sûrelerde çokça zikirleri geçer. Çünkü Müslümanlar Medine'ye hicretlerinden sonra onlarla karıştılar. Bu yüzden onlar da müşriklerle birlikte, onların safında, müşriklerle Müslümanlar arasındaki olaylara katıldılar ve Kur'ân da, Medine'deki bu yeni hayatın iktiza ettiği fer'î hükümleri yasallaştırmak konusunda indi. Müslümanlarla münafıklar ve ehl-i kitap arasında cereyan eden düşmanlıkları dile getirdi. Ve yine aynı şekilde savaş izni verildikten sonra da meydana gelen savaşları ele aldı.

Fakat önceki alimlerin Kur'ân'ın nüzulü konusunda söyledikleri bu iki aşama, Kur'ân sûrelerinin iniş durumunu açıklamada yeterli değildir. Çünkü Peygamber (s.a.s.) Peygamber olduktan sonra, 13 yıl Mekke'de ve

hicretten sonra da 10 yıl Medine'de kaldı. Mekke ve Medine'de geçirilen böyle uzun bir süre içerisinde durumlar değişiyor; yeni olaylar ve münasebetler ortaya çıkıyordu. Dolayısıyla bu aşamaları açıklarken biraz daha geniş bir perspektiften bakmamız gerekmektedir ki böylece sûrelerin hedefleri ve nüzul tarihleri arasındaki münasebetlerle ilgili olarak daha yeterli bir araştırma gerçekletirmiş olalım. Bu da, bu iki uzun aşamayı daha kısa süreli, Peygamber'in (s.a.s.) yaşamında açık etkisi olan olayların daha net incelenebileceği, daha kısa aşamalara ayırmakla olacaktır.

Mekkî Sûrelerin iniş aşamalarını aşağıdaki şekilde kısımlara ayırmak mümkündür:

1- VAHYİN BAŞLANGICINDAN HABEŞİSTAN'A HİCRETE KADAR:

Habeşistan'a hicret bi'setin (peygamberliğin) yedinci yılında olmuştur. Bi'setle Habeşistan'a hicret arasındaki sürede şu sûreler inmiştir:

"'Alâk, Kalem, Müzzemmil, Müddessir, Fâtiha, Mesed, Tekvîr, A'lâ, Leyl, Fecr, Duhâ, Şerh, 'Asr, 'Âdiyât, Kevser, Tekâsur, Mâ'ûn, Kâfirûn, Fil, Felak, Nâs ve İhlâs."

Bu sûrelerden birincisi İslâm davetini ilan, ikincisi Peygamberi (s.a.s.) destekleme, üçüncüsü onu davete hazırlama, dördüncüsü daveti yerine getirmesini isteme, beşincisi bu daveti nasib ettiğinden dolayı Allah'a hamd etmesini bildirme, altıncı ve yedincisi müşrikleri daveti kabul etmemelerinin akabinde helak olacakları hususunda uyarma, sekizincisi yaptıklarından dolayı kesin olarak hesaba çekileceklerini bildirme ve bu hesabı izleyen mükafat ve cezayla ilgili olarak gelen teşvik ve uyarılar hakkındadır.

Böylece tam olarak davetin içine girme başlıyor. Bu sûrelerden sonra gelen sûrelerde bu aşamada ard arda iniyor. Bu aşamada inen sûrelerde davetin başlama zamanı, davetin başlangıcında kendilerine davet yöneltilen Mekke'deki müşriklerin hali ve Mekke halkından bu davete iman edenlerin durumu gözetilerek, onların içinde bulundukları duruma uygun ola-

rak âyetler iniyor. İşte bundan dolayı bu dönemde inen sûrelerin tamamı el-Mufassal Sûreler grubundan kısa sûrelerdir. Böylece bu sûreler gerek kısalıkları, gerekse de ele aldıkları konular itibariyle bu zamana uygun bir tarzda inmiştir. Bu arada gözden kaçırılmayacak bir husus da, müşriklerin bu dönemde sadece daveti ve davet sahibini ayıplamakla yetinmiş olmaları, ondan davetin doğruluğunu ispat edecek herhangi bir mucize istemeyişleridir. Çünkü onlar, başlangıçta daveti hafife alıyorlardı.

2- HABEŞİSTAN'A HİCRETTEN İSRÂ (MİRAÇ) OLAYINA KADAR:

İsrâ olayı Medine'ye hicretten bir yıl önce olmuştu. Bu iki olay arasında aşağıdaki sûreler nazil olmuştur:

"Necm, Abese, Kadr, Şems, Burûc, Tîn, Kureyş, Kâria, Kıyâme, Hümeze, Mürselat, Kâf, Beled, Târık, Kamer, Sâd, A'râf, Cin, Yâsin, Furkân, Fâtır, Meryem, Tâhâ, Vâkıa, Şuarâ, Neml, Kasas"

Bu sûreler, el-Mufassal Sûreler grubundan kısa sûreler ve et-Tivâl grubundan bazı uzun sûrelerden oluşmaktadır. Sûrelerin inişinde kısa sûrelerden uzun sûrelere doğru bir miktar tedricilik görülmekle birlikte, bunlar içerisinde uzun sûrelerden biri de inmiştir ki görüldüğü gibi bu da A'râf Sûresidir. Bu sûrelerin ele aldıkları konular da indikleri zaman ve mekanın durumuna uygun olarak gelmiştir. Bunlar da inanç esaslarının açıklanması, terğib(özendirme) ve terhip (korkutma), müşriklerin şüphelerini gidermeye yönelik konular vb. gibi bu sûrelerin indikleri tarihe uygun konulardır. Ancak müşrikler bu dönemde işi kınamaktan öteye götürüp, Peygamber'e (s.a.s.) karşı zorbalığa ve mucizeler istemek suretiyle, akıllarınca O'nu sıkıştırmaya vardırdılar. Bu konuda isteklerine cevap verilmedi. Çünkü zorbanın isteğine cevap verilince de inanmayacağı kuşkusuzdu. Yine bu merhalede onlara Kur'ân mucizesinin bir benzerini getirmelerini istemek suretiyle bir meydan okuma (tahaddî) de yapılmadı. Zira onlar o aşamada bu meydan okumaya cevap verecek derecede işi ciddiye alacak ölçüye ulaşmamışlardı. Her ne kadar Kasas Sûresinin sonunda, onlara karşı Kur'ân mucizesiyle meydan okumaya hazırlık sayılabilecek bazı âyet-

ler varsa da, bu sûre, bu aşamada nazil olan sûrelerin en sonuncusu olduğundan, bu sûreyle bunun akabinde gelen ve içlerinde bu meydan okumanın açık olarak bulunduğu sûreler arasında zaman bakımından kayda değer bir fark bulunmamaktadır.

3- İSRÂ OLAYINDAN MEDİNE'YE HİCRETE KADAR OLAN AŞAMA:

Bu aşamada aşağıdaki sûreler nazil olmuştur.

"İsrâ, Yûnus, Hûd, Yûsuf, Hicr, En'âm, Sâffât, Lokmân, Sebe', Zümer, Ğâfir, Fussilet, Şûrâ, Zuhruf, Duhân, Câsiye, Ahkâf, Zâriyât, Ğâşiye, Kehf, Nahl, Nûh, İbrâhîm, Enbiyâ, Mü'minûn, Secde, Tûr, Mülk, Hâkka, Me'âric, Nebe', Nâziât, İnfitâr, İnşikâk, Rûm, 'Ankebût, Mutaffifîn".

Bu sûrelerin çoğu el-Mesânî (ayet sayısı yüzden az) ve el-Miûn (ayet sayısı yüz ve yüz civarında) grubunda olan sûrelerdendir. Bunlar içerisinde el-Mufassal grubundan kısa sûreler çok azdır. Bir de et-Tivâl grubundan uzun sûre vardır ki o da En'âm sûresidir. Bu yönden de, geçen merhalede inen sûrelere oranla, kısa ve uzun süreler arasında daha fazla bir tedricilik söz konusudur.

Bu sûrelerin konuları da inmiş oldukları zaman ve mekanın durumuna uygun olarak gelmiştir. İsrâ olayı İslâm daveti için bir uğur sebebi, Medine'ye hicrete de bir işaret olmuştu. Bu olayın, bu merhalede inzal olan sûreler ve müşriklerin başlarına gelecek yakın bir azapla uyarılmaları hususunda da, etkisi oldu. Ve yine aynı şekilde bu sûrelerde kesin zaferin yakın olduğunun müjdesinin verilmesinin de ve onlarla mücadelede, onların şüphelerini gidermekle yetinmeyip, Kur'ân gibi bir mucize ortaya koymalarını istemek suretiyle müşriklere meydan okuyuşa geçilmesinde de (İsrâ olayının) etkisi oldu. Çünkü İsrâ Sûresinde inzal edilen âyetlerin neredeyse yarıdan fazlası meydan okumaya uygun âyetlerdir. Müşrikler de bu arada mucizeler istemek suretiyle tazyiklerini sürdürüyorlardı. Bunun üzerine fesâhat ve belâğatleriyle öğünmelerine uygun olarak, kendilerine âyetlerle meydan okundu ki (İsrâ, 17/88), böylece, bu çağrı, Kur'ân'ın ebedî davetine uygun, ebedî bir mucize olarak kalsın ve bununla mucizeler

dönemi son bulsun. Nitekim davet döneminin de Kur'ân'ın davetiyle son bulduğu gibi.

Medenî Sûreleri de iniş aşamalarına göre aşağıdaki şekilde taksim etmek mümkündür.

1- Medine'ye Hicret'ten Bedir Savaşı'na kadar geçen aşama:

Bedir Savaşı hicretin ikinci yılında meydana gelmişti. Bu iki olay arasında Bakara Sûresi nazil oldu. Bu sûre yedi uzun sûrenin birincisi ve en uzunudur. Bu sûrede Kur'ân-ı Kerîm Mekke'deki müşriklere hitaptan, Medine'deki münafıklara ve Yahudiler'e hitaba geçmiştir. Çünkü bu hicret hadisesinden sonra, davet onlara intikal etmiştir. Bununla birlikte bu sûrede Müslümanların durumunun Medine'de kökleşmesi için gerekli olan hükümlerle, yine onların Medine'ye yerleştikten sonra oradaki ihtiyaçları için lüzumlu olan ibadet ve muamelât hükümleri de bu sûrede gelmiştir.

2- Bedir Savaşı'ndan Hudeybiye Barışı'na kadar geçen aşama:

Hudeybiye Barışı hicretin altıncı yılında gerçekleşmiştir. Bu iki hadise arasında aşağıdaki sûreler nazil oldu.

"Enfâl, Âl-i İmrân, Ahzâb".

Bu sûrelerde savaş ve savaş hükümleri ile ilgili bilgilerin zikri ağırlıklı olarak geçmektedir. Çünkü bu tarihte Müslümanlarla, müşrikler ve Yahudiler arasındaki savaş aralıksız sürmüştür. Kur'ân-ı Kerîm'in metodundaki üslup çeşitliliği üzere seyredip, üslubunda bir tarzda seyretmemesinden dolayı bu sûrelerde de, sûrelerin nüzul tarihlerine uygun şerî hükümler bulunmaktadır. Yine bu sûrelerde münafıklarla ilgili haberler ve onların bu savaşlardaki tutumu hakknda bilgi verilmiş, dolayısıyla da Bakara Sûresinde olduğu gibi, bu sûrelerde de davranışlarından ötürü münafıklar kınanmışlardır. Ancak bu sûrelerde münafıklara karşı bu kınamanın ötesinde, onları düşman ilan etme yoluna da gidilmemiştir.

3- Hudeybiye Barışı'ndan Tebük Savaşı'na kadar geçen aşama:

Tebük Savaşı hicretin dokuzuncu yılında olmuştur. Bu iki hadise arasında da aşağıdaki sûreler nazil olmuştur.

"Mümtehine, Nisâ, Zelzele, Hadîd, Muhammed, Ra'd, Rahmân, İnsân, Talâk, Beyyine, Haşr, Nûr, Hacc, Münâfikûn, Mücâdele, Hucurat, Tahrîm, Teğâbûn, Sâff, Cum'a, Fetih, Mâide".

Bu tarihte, Hudeybiye Barışından sonra savaş azaldı, dolayısıyla da savaşla ilgili haberler de bu sûrelerde azalıp şer'î hükümler çoğaldı. Münafıkların durumu bu sûrelerde de bundan önceki sûrelerde olduğu gibi sürdü. Onlara karşı düşmanlıkta, münafıklıklarını kınamak ve yaptıklarının çirkinliğini bildirmekle yetinilip, bunun ötesine geçilmedi. Bu tarihte din bütün ahkamını tamamladı ya da tamalamak üzereydi. Bundan dolayı Yüce Allah bu aşamada inen sûrelerin en sonuncusunda -Mâide Sûresi- bizim için dini kemâle erdirdiğini ve bize olan nimetini tamamladığını ilan etti

4- Tebuk Savaşı'ndan peygamberimizin vefatına kadar geçen aşama:

Peygamber'in (s.a.s.) vefatı hicretin 10. yılında oldu. Bu süre içerisinde aşağıdaki sûreler nazil oldu.

"Tevbe, Nasr"

Bu tarihte İslâm dininin yayılması, Arap beldelerinde bir uçtan öbür uca tamamlandı. Allah'ın (c.c.) daha önceki sûrelerde Müslümanlara va'd ettiği zafer gerçekleşti. Münafıkların durumu da, Tebûk Savaşı'nda son haddine, dayanılmaz bir hale geldi. Dolayısıyla bu beldelerde açık ve gizli şirke bir sınır koyma, son verme zamanı gelmişti ki böylece bu beldeler yalnız İslâm olarak varlıklarını sürdürsün ve oralarda İslâm'dan başka herhangi bir şeyin etkisi olmasın. İşte bunun için Tevbe Sûresi müşrik ve münafıklara bir ültimatom ilanı için indi. Bu nedenle müşrikler bu sûrede hac veya başka herhangi bir şey için Mescid-i Haram'a (Kabe'ye) yaklaşmaktan men edildiler. Ve Müslümanlar da onlarla barış yapmaktan ve akitlerini yenilemekten men edildiler. Peygamber de (s.a.s.), münafıklara yumuşak davranmak ve onlardan ölenler üzerine namaz kılmaktan men edildi. Bu durum Arap beldelerinde şirkin, Medine'de de münafıklığın kökünün kazınmasına, yok edilmesine sebep oldu. Medine'de ehl-i kitaptan bazı insanlar dışında hiçbir münafık ve müşrik kalmadı. Ehl-i kitaptan

olan bu insanların da orada kalmalarına Müslümanlara cizye vermeleri karşılığında müsade edildi. Bu cizye, Müslümanların üzerlerine farz olarak ödemek zorunda oldukları zekatın benzeri bir vergiydi.

İşte Nasr Sûresinde ilan edilen ve ilanıyla da Kur'ân Sûrelerinin inzaline son verilen yardım ve zafer buydu.

"1- Allah'ın yardımı ve fetih geldiği, 2- Ve insanların dalga dalga Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman, 3- Rabb'ini tesbih et. O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeyi kabul edendir."

Gerçek şu ki Haşr Sûresi Bedir Savaşı ile Hudeybiye Barışı arasında inen sûrelerdendir. Çünkü bu sûre Benî Nâdir (Nadiroğulları) Gazası esnasında inmiştir. Ve bu gazada meydana geldi. Yine bu sûrenin İbn Abbas Mushafında Âl-i İmrân Sûresinden sonra gelmiş olması da bu görüşümüzü destekleyen sebeplerdendir.

Yine bir gerçek de şudur ki; Fetih Sûresi Mümtehine Sûresinden sonra nazil olmuştur. Çünkü bu sûre (Müntehine) Hudeybiye'den ayrıldıktan sonra nazil oldu. Yine bu Fetih Sûresinin İbn Abbas Mushafında ondan sonra gelmiş olması da bu görüşümüzü teyit etmektedir.

KUR'ÂN MANALARININ (MEKÂSID) BİRBİRİNE BENZERLİĞİ (MÜTEŞABİHLİĞİ)

Allah Teâlâ Zümer Sûresi 23. Âyette şöyle buyurmaktadır:

"Allah, sözün en güzelini birbirine benzer, iç içe ikili manalar ifade eden bir kitap halinde indirdi. Rabbi'lerinden[8] korkanların ondan derileri (tüyleri) ürperir."

Allah Teâlâ bu âyette Kur'ân-ı Kerîm'i müteşabih olarak nitelendirmiş ve bu sıfatı onun için övgü sıfatı kılmıştır. Bunun sebebi şudur: Kur'ân-ı Kerîm emirler, yasaklar, mükafat sözü, cezalandırma uyarısı, kıssalar, öğüt ve benzeri birçok ifade çeşitlerini içermektedir. Bunlar Kur'ân'ın bütün sûrelerinde tekrarlanmaktadır. Bunların hepsi maksatları birbirine benzeyen, amaçları birbirine yakın söz türleridir. Kur'ân'ın dinî görevi dışına çıkmazlar Kur'ân'ın iniş sebebi olan dinî gayeden sapmazlar. Çünkü Kur'ân inanılması ve uyulması gereken inanç esasları ve hükümler koymak için inmiş bir kitaptır. Bundan dolayı Kur'ân'ın bu inanç ve hükümler çerçevesinde kalması ve Kur'ân'da bulunan bütün emir-yasak, mükafat va'di, cezalandırma uyarısı, kıssalar, öğütler ve diğer konuların da bunlarla ilişkili olması zorunludur. Bunun dışında tarihin, tıbbın veya bunların dışında başka benzeri ilimlerin problemlerine Kur'ân'da yer verilmemesi kaçınılmazdır. Çünkü Kur'ân, bu son amaçlardan hiçbir amaç için inmiş

8 Kelimenin zahiri birden çok Rabbi çağrıştırıyor diye Rabbileri yazmak daha uygun. (Ç. N.)

bir kitap değildir. O ancak bilinmesine vahiyden başka yol olmayan, yukarıda geçen amaç ve hedefleri bildirmek için inmiştir. Bu son ilmî amaçlara gelince, bunlar akılla bilinecek, bilinmeleri vahye bağlı olmayan hususlardır. Dolayısıyla da bu hususlarla yukarda geçen diğer hususların Kur'ân veya başka herhangi dinî bir kitapta karışık bulunması doğru değildir.

Kur'ân'ın bu dinî vazifesi, Kur'ân'ın ilk sûresi ve önsözü durumundaki Fâtiha Sûresinde sınırlanmış, belirlenmiştir. Allah-u Teâlâ bu sûrede şöyle buyurmaktadır:

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Alemlerin Rabb'i olan Allah'a hamd olsun. (O) Rahmân'dır, Rahîm'dir. Din gününün (mükafat ve ceza zamanı) sahibidir. (Ya Rabb'i) Ancak sana kulluk eder, senden yardım isteriz. Bizi doğru yola ilet. Nimet verdiğin kimselerin yoluna. Kendilerine gazap edilmiş ve sapmışların yoluna değil." (Fâtiha, 1/1-7)

Cenab-ı Hak bu sûrede Kur'ân'ın gönderilmesinden amacın insanı doğru yola ulaştırmak olduğunu, bu doğru yolun da Peygamber (s.a.s.) ile gönderdiği İslâm dini olduğunu beyan etmektedir. Bu kitap (Kur'ân) Fâtiha'sından (önsözünden) başlanarak okunur. Kitabın gayesinin ne olduğunu belirleyen, gerçekleştirmek istediği amacın ne olduğunu açıklayan fâtihasıdır. Fâtiha'dan sonra Kur'ân sûreleri ard arda gelmiş, Fâtiha'da belirlenen bu hedef çerçevesinde seyretmiştir. Hiçbir sûre bu amaç dışına çıkmamıştır. İşte bu sebeple de Kur'ân sûreleri hedef ve maksatları itibarı ile de birbirlerine benzemektedirler. Nitekim Kur'ân'ın emirleri, yasakları vb. içerdiği diğer bütün konuların da birbirlerine benzediği gibi.

Kur'ân Sûrelerinden hiçbir sûre, örneğin yaratılış tarihini veya halklardan herhangi bir halkın tarihini ya da peygamberlerden herhangi peygamberin tarihini yazmak gibi bir şeyi önemsememiştir ki bu hususta, amacı o konularda insanları bilgilendirmek, onlara geçmişlerin haberlerini öğretmek ve insanların o konularda bilmediklerini açıklamak olan bir tarih uslubu izlesin. Çünkü bu hususun semavî kitapların vazifeleriyle uzaktan yakından hiç bir ilişkisi yoktur. Ve bu konuları öğrenmek te semavî bir kitaba bağlı değildir ki bu konuda Allah tarafından vahiy indirilsin. Bu husus kuşkusuz insanların bilgileri dahilinde olan, ellerinin altın-

da bulunan, akıllarıyla ulaşabilecekleri, çalışma ve araştırmalarıyla öğrenebilecekleri bir iştir.

Denilebilir ki; Kur'ân'da geçmiş milletlerden birçoğunun haberleri bulunmaktadır. Ve yine Kur'ân'da nerdeyse tamamen peygamberlerden bir peygamberin haberlerine hasredilmiş sûreler de bulunmaktadır. Yûsuf ve Tâhâ Sûreleri bunlardandır. Birincisi Yusuf (a.s.) ile ilgili haberlere, ikincisi ise nerdeyse tamamen Mûsa (a.s.) ile ilgili haberlere hasredilmiştir.

Buna şöyle cevap verilir: Kur'ân geçmiş milletlerin haberlerini tarihcilerin anlattığı gibi anlatmıyor. Tarihçiler bu haberleri anlatmaktan, onlar hakkında bilgi vermekten, onlar hakkında bilinmeyen karanlık kalmış şeyleri açığa çıkarmaktan başka bir şey istemiyorlar. Kuşkusuz Kur'ân-ı Kerîm ise o haberleri kendi görevi çerçevesi içine girecek bir ders alınması, bir öğüt çıkarılması, bizim dünyamızda ve ahiretimizde bize yarayacak faydalı bir hatırlatma, bir anı olması için anlatmaktadır. Bundan dolayı da Kur'ân bu sonuçların çıkarılmasına imkan verecek olan haberlerden başkasını anlatmaz. Özellikle bu tür haberleri titizlikle seçer. Bunların dışında tarihi malumat vermenin ötesinde herhangi bir faydası olmayan diğer haberleri anlatmaz. İşte burada, semavî kitabın görevi tarih kitabından ayrılır. Allah tarafından indirilen semavî kitap geçmiş milletlerin haberlerini dile getirdiği zaman, onları biraz orasından biraz burasından alarak, dinî gayesine uygun bir seçime tabi tutarak zikreder. Tarih kitapları ise, onları tam ve eksiksiz anlatıp, olayları meydana geliş sırasına uygun olarak sıralamaya özen gösterir.

Kur'ân'da, olayları zaman sırasına göre sıralanmış bir kıssanın bulunması pek nadirdir. Böyle sûrelerin sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Bunlardan biri Yusuf (a.s.) kıssasıdır. Bu kıssada zaman itibariyle Yusuf'un (a.s.) durumu küçüklüğünden başlayarak, Mısır'da ulaşabildiği son durumuna kadar anlatan, bir sıra takip edilmiştir. Fakat buna rağmen Allah Teâlâ bu kıssada da sadece öğüt ve ders verme kapsamına girebilecek olayları anlatıp, bunun dışında sırf tarihi bilgi kapsamına girebilecek, sadece insanın tarih kültürünü genişletme ve ilmî servetini arttırmanın ötesine geçmeyen ve tarih bilgisi vermekten öteye gitmeyen olayları, hazfedip anlatmamıştır.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı Kur'ân, sürekli okunmasıyla ve tilavetiyle diğer kitaplardan ayrılır. Onun tilaveti ve kıraatı sürekli tekrarlandığı halde bu tekrar okuyucusunu ve tilavetcisini asla bıktırmaz, usandırmaz. Çünkü okuyucusu Kur'ân'ı öğüt ve ders almak ve bunları hatırlamak için okur. İnsana çoğunlukla unutkanlık arız olur, unutur, onu gaflet kaplar. Dolayısıyla da insandaki öğüt ve ders alma özelliklerinin devam etmesi ve kendisine dünyasında ve ahiretinde mutluluk vasıtalarını hazırlamak için insan, kendisine nasihat verecek, öğüt verecek, ona unuttuklarını hatırlatacak, onu gafletten uyandıracak şeylere muhtaçtır. Çünkü Kur'ân âyetleri ona yaratıcısını ve üzerinde bulunan yükümlülüklerini devamlı hatırlatır. Bu yükümlülükler, ona bu mutluluğu hazırlamaya yöneliktir. Onun bu dünyada huzurla yaşaması, kendisini bu hayata bağlayan akraba ilişkileri, din, vatan, insanlar ve diğer canlılarla olan ilişkilerini severek yerine getirmesi içindir. Böylece insan dünyada olduğu gibi ahirette de mutluluğa kavuşur. Çünkü dünya ahiretin köprüsüdür.

İşte bütün bunlardan dolayı; Kur'ân, ismiyle de diğer kitaplardan ayrılır. Çünkü Kur'ân: Karae (okudu) fiilinin mastarıdır. Dolayısıyla okunan kitap olan Kur'ân'ın bu gerçeği O'nun adından da anlaşılır, O'nun görevi isminden idrak edilir. Eskiden şöyle demişlerdir: "Kuşkusuz kitap, ünvanından dolayı okunur."

Kur'ân'ın bütün mümtaz yönlerini, elimizde el'ân mevcut olan Tevrat'la karşılaştırmak ve ikisi arasında bir mukayese yapmak istediğimizde, Tevrat'ın beş bölüm içerdiğini görürüz:

1- Tekvin Bölümü: Bu bölüm başlangıçtan Yusuf'un (a.s.) ölümüne kadar eski tarihi içerir.

2- Huruc Bölümü: Bu bölüm İsrâiloğullarının Mısır'dan çıkış tarihlerini ve bunun yanında birçok dinî meseleleri ve dinî törenleri içerir.

3- Levililer Bölümü: Bu bölüm kurbanların takdimiyle ilgili bazı dinî törenler ve Hârun'un oğullarından bazı kahinlerin törenlerini içerir.

4- Adet (Sayılar) Bölümü: Bu bölüm İsrâiloğullarının Sînâ'dan çıkışı ve Ürdün'ün doğusuna gidişleriyle, tören ve ibadetlere ait bazı kuralları içerir.

5- Tesniye Bölümü: Bundan (Tesniyeden) şeriatın ikinci defa tekrarı murad edilir. Bu bölümdeki şeriattan maksat özel bir yerin belirlenmesi ile birlikte -ki bu özel yer Ürdün'ün doğusunda Arz-ı Meab'tır- törenlerin temizlenmesidir.

Böylece görüldüğü gibi Tevrat hem tarih kitabı ve hem de şeriat kitabı görevini bir arada bulundurmakta, her iki görevinde de birbirinden ayrı bir yol izlemektedir. Nitekim yaratılışın başlangıç tarihini girişinde (fatihasında) belirleyip şöyle demektedir:

"Başlangıçta Allah gökleri ve yeri yarattı. Yer ıssız ve boştu. Ve enginin yüzü üzerinde karanlık vardı. Ve Allah'ın ruhu suların yüzü üzerinde hareket ediyordu. Ve Allah dedi: Işık olsun. Ve ışık oldu. Ve Allah ışığın iyi olduğunu gördü ve Allah ışığı karanlıktan ayırdı. Ve Allah ışığa gündüz ve karanlığa gece dedi. Ve akşam oldu. Ve sabah oldu. Bir gün.

Ve Allah dedi: Suların ortasında kubbe olsun ve suları sulardan ayırsın. Ve Allah kubbeyi yaptı ve kubbe altında olan suları, kubbe üzerinde olan sulardan ayırdı; ve böyle oldu. Ve Allah kubbeye gök dedi. Ve akşam oldu ve sabah oldu. İkinci gün.....[9]"

Tevrat böylece bu sırf tarih kitabı üslubu üzere tekvin bölümünün sonuna kadar devam etmektedir. Tevrat'ta zikredilen bütün tarihi olaylarla ilgili üslup da bundan ibarettir. Olayları ibret ve öğüt yönüne sevketmez, ancak tarihi bilgi vermeyi hedefler. Yine Eski Ahidin Îsâ'dan (a.s.) önce gelen İsrailoğulları peygamberlerine ait bölümlerinin çoğunun üslubu da budur. Bu bölümlerin bu şekliyle vahiy işiyle hiçbir şekilde ilgisi olmayan tarihi bir fonksiyon icra etmekte olduklarında hiçbir şüphe yoktur. Ve tarihî olayları bilmek de vahye dayanmaz, ona bağlı değildir. Dolayısıyla tarihî olaylarla dini kuralları ve törenleri bir arada toplamanın bir anlamı yoktur; zira dinî kurallar maksat ve hedefleri itibarıyla tarihî olaylara hiç benzemez.

Tevratı bir kenara bırakıp, günümüzde mevcut olan dört İncili ele alırsak; Matta İncili'nin de bu üslubu sürdürdüğünü görürüz, zira bu İncil de girişinde şöyle demektedir:

---

9 Bkz. Kitab-ı Mukaddes Tekvin s.1 (İstanbul 1991)

"İbrâhim oğlu, Dâvud oğlu Îsâ Mesih'in nesebinin kitabıdır. İbrâhim İshakın babası idi. İshak Yakub'un babası idi. Yakup Yahuda ve kardeşlerinin babasıydı. Yahuda Tamardan doğan Perest Hetsron'un babası idi. Hetsron Ramın babası idi...."[10]

Aynı şekilde Markos İncili'nin de girişinde şöyle dendiğini görüyoruz:

"Allah'ın oğlu Îsâ Mesih'in İncili'nin başlangıcı. Îsâ'ya peygamber de."[11]

"İşte senin yüzünün önünde habercimi gönderiyorum. O senin yolunu hazırlayacaktır. Çölde çağıranın sesi: "Rabbin yolunu hazırlayın. O'nun yollarını düz edin" diye yazıldığı üzere, çölde vaftiz eden ve günahların bağışlanması için tövbe vaftizini vaz' eyleyen Yahya geldi ve vaaz ederek diyordu: Benden sonra benden daha kudretlisi geliyor. Eğilip onun çarıklarının bağını çözmeye ben layık değilim. Ben sizi su ile vaftiz ettim. Fakat o sizi Rûhu'l-Kudüs ile vaftiz edecektir...."[12]

Yine aynı şekilde Luka İncilinin girişinde şöyle dendiğini görmekteyiz:

"Aramızda vaki olmuş şeylerin hikayetini başlangıcından gözler ile görenlerin ve kelamın hizmetçisi olanların bizlere nakil ettiklerine göre tertip etmeğe birçok kimseler giriştiklerinden ben de ta başından beri hepsini dikkatle araştırıp tahkik ederek, ey faziletli Teofilos, olduğu gibi sırasıyla sana yazmayı münasib gördüm tâ ki sana öğretilen kelamın doğruluğunu bilesin......"[13]

Yuhanna İncili'nin girişinde de şöyle dendiğini görüyoruz:

"Kelam başlangıçta vardı ve Kelam Allah nezdindeydi ve Kelam Allah idi. O başlangıçta Allah nezdinde idi. Her şey onunla oldu ve olmuş olanlardan hiçbir şey onsuz olmadı. Hayat onda idi ve hayat insanların nûru idi. Nûr karanlıkta parlar ve karanlık onu anlamadı..."[14]

---

10 Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i Cedid, s.1 (İstanbul 1991)

11 Bu ifade asılda: "peygamberlerde yazılı olduğu gibi" şeklinde idi. Ahd-i Cedid'ten düzelttik. s.35. (Ç. N.)

12 Kitab-ı Mukaddes Ahd-i Cedit, s.35

13 Kitab-ı Mukaddes Ahd-i Cedit, s.56

14 Kitab-ı Mukaddes Ahd-i Cedit, s.92

Günümüzde mevcut olan işte bu dört İncil'den dördünden de kastolunan Îsâ'nın (a.s.) tarihini yazmaktan başka bir şey değildir. Bunlardan herbiri istediği şekilde onun siretini, hayatını yazmayı amaçlamışlardır. Ki bunda da bazen birbirleriyle uyuşmakta, bazen ihtilafa düşmektedirler. İncillerden birisi bazen Mesih'in (a.s.) sözlerinden ve fiillerinden, ya bir diğerinde zikrettiklerini tekrarlar veya O'nun zikretmediklerini dile getirir. Bazen bir haberde İnciller arasında ihtilaf ve tanakuz (çelişki) görülür.

Îsâ'nın (a.s.) tarihinin bilinmesinin, semavî bir kitaba muhtaç olmadığında hiç şüphe yoktur. Çünkü O'nun ashabı O'nun sözlerini ve fiillerini bizzat müşahade edip, hayatını başından sonuna kadar biliyorlardı. Bunu kendilerinden sonra gelen dindaşları da onlardan öğrenmişti. Bu gibi şeyler insanların yazacakları şeylerdir. Bunları yazmak için semavî bir kitaba ihtiyaç yoktur.

Ben bu bilgilerden sonra kesin olarak inanıyorum ki, Cenab-ı Hakk'ın az önce zikredilen âyetteki: "Birbirine benzer ikişerli bir kitap" (Zümer, 39/23) sözü; Kur'ân'ın kendi katından indirildiğine delil getirmek için Kur'ân ile Yahudilerin ellerindeki mevcut Tevrat'la ve Hristiyanların ellerinde mevcut bulunan İncil arasındaki gizli bir karşılaştırmaya (müvâzene) işarettir. Çünkü Kur'ân ancak vahiy yoluyla olabilecek birbirine benzer amaçlar (maksatlar) getirmiştir. Bu amaçlarla, bunlara benzemeyen, hedefleri ve neticeleri itibarıyla bunlarla uyuşmayan amaçları birbirine karıştırmamıştır.

1- FÂTİHA SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Alimler Fâtiha Sûresi'nin nüzul (iniş) tarihi hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Bundan dolayı bu sûrenin Mekke'de Müddessir Sûresi'nden sonra indiği söylenmiştir. Alimlerin çoğu bu görüştedir. Ve yine Medine'de indiği de söylenmiştir ki, bu söz de Mücahid'e aittir. Ayrıca bu sûrenin bir defa Mekke'de bir defa da Medine'de olmak üzere iki defa indiği ve bunun sebebinin de sûrenin şeref ve faziletine dikkat çekmek olduğu da söylenmiştir. Müddessir Sûresi'nden sonra indiği yaygın görüşüne göre Fâtiha Sûresi nüzul bakımından Kur'ân-ı Kerîm'in beşinci sûresidir. Sûre kendinden önce inen dört sûrenin iktiza ettiği münasebetlerden sonra, bu şekliyle Kur'ân'ın bir önsözü olarak inmiştir. Böylece Fâtiha Sûresi vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında inen sûrelerdendir.

Sûreye Fâtiha adının verilmiş olması bütün Müslümanların, tertibine itimat ettiği; Hz. Osman Mushafının bu sûreyle başlamış olmasındandır. Bu sûre yedi âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre Kur'ân-ı Kerîm'e bir önsöz olarak indirilmiştir. Çünkü telif kuralı, müellifin okuyucularının karşısına, kitabı telif etmedeki amacının ne olduğunu belirtmeden sürpriz bir çıkışla çıkmamasını emreder (hükmeder). Aksine, müellifin kitabı yazmaktan maksadının ne olduğunu

belirttiği bir önsözle eserine başlaması gerekir ki böylece okuyucu esere başlamadan önce eser hakkında ön bilgi sahibi olsun. Bu önsözün de üç esası içermesi zorunludur:

Birincisi: Önsözün Allah'ın adıyla başlaması ve müellifin kendisine hidayet edip yazmayı nasip ettiği bu eserden dolayı, O'na şükretmek için Allah'a hamd-u senada bulunması.

İkincisi: Allah'a itaat ettiğini, O'na boyun eğdiğini gösterip, O'ndan başka hiçbir kimseden asla yardım almadığını beyan etmesi.

Üçüncüsü: Bu yardımın devamını istemek için dua ile yalvararak O'na sığınması.

Bunlarla beraber, okuyucunun eserin yazılmasından maksadın ne olduğunu bilmesi ve konuya başlamadan önce konu hakkında sezgi sahibi olabilmesi için, önsözün; eseri okumaya başlamadan eserin yazılmasından maksadın ne olduğunu hissettirmek ve sezdirmek demek olan, berâ'etü'l-istihlâl (Başlama güzelliği) denilen bir özelliğe de sahip olması gerekir. Kuşkusuz bu sûre (Fâtiha) bu üç esası da ihtiva etmektedir. Sûrenin başlangıcında şöyle denmiştir:

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Alemlerin Rabb'i olan Allah'a hamd olsun. (O) Rahmân ve Rahîmdir. Din gününün sahibidir."

Sûre Allah'ın adını anarak ve başka hiçbir varlıkta bulunmayıp sadece Allah'a mahsus olan sıfatlarıyla. O'na övgüyle başlamıştır. Araplar Cahiliye dönemlerinde sözlerine: "Senin adınla Allah'ım" ifadesiyle başlarlardı. Kur'ân bunu -İslâm çağının rahmet çağı olduğunu, bu rahmetin bütün alemi kapsadığını ve bütün çağların (bütün dinlerin) sonuncusu olacağına işaret için-:

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla" ifadesiyle değiştirdi. İşte bu, mukaddimenin birinci esasıdır.

Bundan sonra ikinci rüknü (esası), Allah Teâlâ'nın şu sözüyle gelmiştir.

"Ancak sana kulluk eder. Ancak senden yardım isteriz."

Bu ifadede, Allah'tan başka ibadete müstehak bir mabud olmadığını ve ondan başka hiçbir kimseden herhangi bir yardımın söz konusu ol-

madığını ikrar vardır. Daha sonra da Yüce Allah'ın şu sözüyle mukaddimenin üçüncü rüknü gelmiştir.

"Bizi doğru yola ilet. Nimet verdiğin kimselerin yoluna, kendilerine gazap edilmiş olanların ve sapmışların yoluna değil (Ya Rabb'i)."

İstenilen berâ'etü'l-istihlâl işte bu ifadedir. Çünkü bu âyetler, Kur'ân'ın indirilmesinden maksadın insanlara; hiçbir eğrilik ve sapma olmayan hükümleri içeren, Allah tarafından daha önce gönderilmiş şeriatlerde insanlar tarafından bozulan hükümleri düzelten yeni bir dinin ortaya konulmasını işaret etmektedir.

Şüphesiz Fâtiha Sûresi ile yapılan bu başlangıç, Kur'ân'dan önceki hiçbir kitapta yoktur. Kur'ân'dan önce hiçbir kitap böyle başlamamıştır. Bu başlangıç kesin olarak Kur'ân'dan sonraki eserlerce uyulan bir örnek, izlenen bir âdet olmuştur ki bu da Fâtiha Sûresi'nin fazilet ve üstünlüğüne ve tertibinin güzelliğine delil olarak yeter.

2- BAKARA SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Bakara Sûresi Mütaffifin Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Bu sûre Medine'de nazil olan ilk sûre ve Kur'ân'ın en uzun sûresidir. Nüzulü Hicretle Bedir Savaşı arası döneme denk gelir.

İsrâil Oğullarının (mucize) ineğinin kıssası bu sûrede anlatıldığı için, sûreye bu ad verilmiştir. 286 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Peygamber (s.a.s.) Medine'ye hicret edince Medine'de Yahudi din adamları zalimlik ve kıskançlıklarından dolayı O'na karşı düşmanlığa kalkıştılar. Evs ve Hazrec kabilelerinden münafıklar da onların yanında yer aldılar. Bu Yahudi din adamları O'na sorular soruyorlar, O'nu sıkıştırıyorlardı. Hakla batılı karıştırmak için O'na karışık sorular getiriyorlardı. Bunun üzerine Bakara Sûresi bu Yahudi din adamları ve onların Peygamber'e (s.a.s.) sordukları sorularla, onların tarafını tutan münafıklar ve İslâm'ın Medine'de yerleşmesinden sonra inen ibadet ve muamelat hükümleri hakkında nazil oldu. Çünkü artık Medine'de, dinleri ve dünyalarının durumu hakkında bu hükümlere muhtaç bir Müslüman cemaatı oluşmuştu.

Bütün bunlardan dolayı sûrenin amacı, O Yahudi din adamlarına ve onların tarafını tutan münafıklara cevap vermek ve onların Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamber (s.a.s.) hakkında kopardıkları yaygaranın fasitliğini beyan etmektir. Şüphesiz bu durumda onların yaptıklarının bir çoğunun sûrede

zikredilmesine sebep olmuştur ki, bunların bazısı tergip (özendirme), bazısı da terhip (uyarma, korkutma) tarzında seyretmiştir. Sonra, sûre, bunlardan güzelce sıyrılıp, Müslümanlara indirilen, o dönemde, ibadet ve muamelelerinde gerekli hükümlerin beyanına geçmiştir.

Kur'ân ve Peygamber (s.a.s.) hakkında koparılan yaygaranın fasitliğinin beyanına bir hazırlık olması için bu sûre, Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirildiğinin ispatı ile başlamıştır. İşte bu durum, bu sûrenin Fâtiha Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki münasebetin sebebidir. Bunun yanında bir diğer münasebet sebebi de, bu sûrenin en uzun sûre olmasıdır. Şüphesiz Osman Mushafı da sûrelerin tertibinde, genel olarak sûrenin bu yönünü dikkate almıştır.

Kur'ân'ın (Allah Katından) İndiriliş Gayesi (1-22. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, lâm, mîm. O kitap ki, O'nda asla şüphe yoktur. O muttakiler için bir yol göstericidir." buyurarak, Kur'ân'ın kesin olarak kendi katından indirildiğini zikredip, O'nun şanını yüceltmeye başladı. O'nun, gaybe inanan... vb. sıfatları dile getirilen müttakiler için bir yol gösterici olduğunu ifade etti. *Sonra,* bu muttakilerin Yahudi din adamları ve münafıklardan oluşan muhaliflerini zikretti. Müşriklerden münafık olanların münafıklığını en çirkin bir şekilde vasfetti. Onların durumlarının çirkinliği hakkında örnek üstüne örnekler verdi. *Sonra onlara*; onları ve onlardan öncekileri yarattığı için, yeri onlara bir döşek, göğü de tavan yaptığı için, Allah'a ibadet etmelerini emredip; ".... gökten su indirdi, onunla size rızık olan çeşitli meyveler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a ortak koşmayın." (Âyet: 22) buyurdu.

Kur'ân'ın (Allah Katından) İndirilişinin İspatı (23-25. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "... Eğer kulumuza (Muhammed) indirdiğimizden şüphe içerisindeyseniz, haydi onun gibi bir sûre getirin, Allah'tan başka bütün şahitlerinizi (yardımcılarınızı) de çağırın, eğer doğru iseniz bunu yapın." (Âyet: 23) buyurup, Kur'ân'ın kendi katından indirilmiş bir kitap ol-

duğuna, inkar edenlerden; eğer bu hususta şüphe ediyorlarsa O'nun bir benzerini getirmelerini istemek suretiyle, onlara meydan okuyarak, delil getirdi. Ve onlardan bu hususta Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymalarında kendilerine yardımcı olmaları için Allah'tan başka taptıkları ilahlarını da çağırmalarını istedi. *Sonra,* Cenab-ı Hak bu meydan okumayı (tahaddî) yaptıktan sonra, küfürde devam ve ısrar etmelerinden dolayı inkarcıları uyardı. Müminleri altından ırmaklar akan cennetle müjdeleyip: "O cennetlerdeki meyvelerden herhangi bir meyveden yediklerinde: bu daha önce dünyada iken yediğimiz (meyve) dir diyecekler. Halbuki bu rızıklar onlara benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler vardır. Ve onlar orada ebedi kalacaklardır." (Âyet: 25) buyurdu.

Yahudilerin Kur'ân Hakkında İlk Dil Uzatmalarına Cevap (26-90. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Allah, sivrisineği, hatta onun da üstünde olan, ondan daha zayıf bir varlığı örnek vermekten çekinmez...." buyurup onların Kur'ân hakkında ilk dedikodularını reddetti. Bu şöyle olmuştur. Allah (c.c.) K.Kerim'de sineği, örümceği örnek verip, arıyı ve karıncayı zikrettiğinde Yahudiler (alay yollu): Allah bu basit önemsiz şeyleri zikretmekle ne murad etti? Dediler. Münafıklar da: Bu basit şeyleri zikreden Allah'a ibadet etmeyiz, dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da böyle şeyleri örnek vermekten haya etmeyeceğini bildirerek, onların bu yanlış düşüncelerini cevapladı. Esasen Araplar da bu gibi şeylerle örnekler veriyorlardı. Nitekim onlar da bir atasözlerinde: "O zerreden daha basit, hakir, karıncadan daha çok toplayıcıdır."[15] demekteydiler.

Allah Teâlâ bundan sonra:" İnananların bu gibi şeylerin kullanılmasının Rabbi'leri tarafından bir gerçek olduğunu bildiklerini, kafirlerin bunu inkar edip bu sebeple sapıttıklarını, onların fasık kişiler oldukları için ilk yaradılışlarında, Allah'tan gelen hidayete inanacaklarına dair verdikleri sözü bozduklarını, ilk yaradılışlarında verdikleri söze uygun olarak Allah'ın dinine uymak gibi, Allah'ın birleştirmelerini, devam ettirme-

---

15 Arapların bu vb. sözleri için bkz. ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, Beyrut, 1995, I, 116 (Ç. N.)

lerini emrettiği şeyi kestiklerini, sözlerinde durmadıklarını ve öldürme, yağmalama, gasb vb. bozgunculuk çeşitleriyle yeryüzünde fesat ve bozgunculuk yaptıklarını" anlattı. Devamla da münafıkların birer ölü cansız varlıklarken Allah'ın onları dirilttiğini ve yeryüzündeki her şeyi onlar için yarattığını; hepsini bildikleri halde O'nu inkar etmelerinden dolayı münafıkları ayıpladı.

Bundan sonra Cenab-ı Hak, onlardan ilk yarattığı zaman aldığı sözü hatırlamalarına bir hazırlık, bir mukaddime olsun diye Adem (a.s.) kıssasına geçti. Yine bu sebeptan dolayı kıssaya şu sözüyle son verdi: "Hepiniz oradan aşağı ininiz" dedik. "Yalnız (iyi bilin ki) size benden bir hidayet geldiği zaman, kimler benim hidayetime uyarsa artık onlara bir korku yoktur. Ve onlar üzülmeyeceklerdir. İnkar edip âyetlerimizi yalanlayanlar ise, onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır." (Âyet, 38-39) buyurdu.

Daha sonra Allah Teâlâ inkarlarından dolayı münafıkların kınanmasını bir tarafa bırakıp, bu inkarı münafıklara güzel gösteren ve münafıkları; kendilerinin de inandıkları Allah'a imana davet eden, Hz. Peygamber'e tercih eden Yahudilerin kınanmasına geçti. Çünkü onların bu hareketlerinde Allah'ı inkarda münafıklara ortaklık vardı. Bundan dolayı geçmişte Yahudilere olan nimetlerini hatırlatmaya başlayıp, bazen onları terğib (özendirme) ve bazen de terhip (uyarma) etmek suretiyle ele alıp, Yahudilerin bu konuda geçmişteki durumlarını ve haberlerini zikrederek onları uyarmayı sürdürdü. Onlara, önce Allah'ın kendilerine verdiği bu nimetleri hatırlamalarını, onlardan almış olduğu sözü yerine getirip, ahidlerine vefalı olup; Allah'ı inkar eden kişileri O'na inananlara tercih etmemelerini, beraberlerinde olan kitaplarını, Tevrat'ı doğrulayıcı tasdik edici olarak indirilen Kur'ân-ı Kerîm'e inanmalarını emretti. Ve, Allah'ın sineği örnek vermesinde vb. diğer emir ve yasakları hususunda, söyledikleri sözlerde olduğu gibi, hakkı batılla karıştırmamalarını istedi.

Sonra tekrar Cenab-ı Hak onlara "Allah'ın üzerlerinde olan nimetini ve onları alemlere üstün kıldığını hatırlamalarını, hiçbir kimsenin hiçbir kimseye faydasının olamayacağı kıyamet gününden korkmalarını emretti. Üzerlerinde olan nimetlerinden bir kısmını ve geçmiş durumlarından ve

haberlerinden bazılarını hatırlatmaya başlayarak; onları Firavun hanedanından kurtardığını -ki bu hanedan onlara, erkek çocuklarını boğazlayıp, kullanmak için kadınlarını sağ bırakmak gibi azabın en kötüsünü reva görüyordu.- önlerindeki denizi oradan sağ salim geçsinler diye ikiye ayırdığını, onları denizden kurtarıp, Firavun hanedanını o denizde boğduğunu belirtti. Ve devamla, bundan sonra Mûsa'yla kırk gece için sözleştiğini, Mûsa'nın ardından onların buzağıya taptıklarını, bunun ardından da onları yine affettiğini, önceki kavimleri cezalandırdığı gibi onları cezalandırmadığını ifade etti. Onların hidayete ermesi için Hz. Mûsa'ya Tevrat'ı indirdiğini; ve yine onlara buzağıya taptıkları için kendilerini öldürmelerini emredip, sonra onlara acıdığından dolayı bu emri neshettiğini, bütün bunlara rağmen Yahudilerin Hz. Mûsa'ya: "Biz Allah'ı açıkca görmedikçe sana asla inanmayacağız" dediklerini bildirdi. Bunun üzerine ceza olarak onları yıldırım çarptığını; sonra, bu ölümlerinden sonra Allah'ın onları yeniden dirilttiğini, bulutu üzerlerine gölgelik yaptığını ve onlara yiyecek olarak kudret helvası ile bıldırcın indirdiğini belirtti. Ardından onlara Beytü'l Makdis'e, özel bir hal üzere girmelerini emrettiğini, onların Allah'ın emrettiğini başka şekilde değiştirip, bozduklarını ifade etti. Bunun üzerine de bu emri değiştirip, bozanların şiddetli bir şekilde cezalandırıldığını belirtti. Devamla, Mûsa'nın (a.s.) onlar için su istediğini bu sebeple asasıyla taşa vurduğunu ve taştan bölükleri sayısınca, on iki göze fışkırdığını bildirdi. Onların Tih çölünde (kudret helvası ve bıldırcından oluşan) bir çeşit yemeğe sabretmeyip Mûsa'dan (a.s.) kendilerine yerden bakla, acur, mercimek, sarmısak ve soğan çıkarması için Rabb'ine dua etmesini istediklerini ifade etti. Bunun üzerine de Allah Teâlâ'nın onlara; bu isteklerine cevap verilmesi için şehirlerden bir şehre inmelerini kendilerine emrettiğini bildirdi. Ve yine devamla, Yahudilerin yaptıkları bu gibi şeylerin onların üzerlerine "zillet ve yoksulluk damgasının vurulmasına, Allah'ın gazabına uğramalarına sebep olduğunu" ifade etti. Çünkü onların Allah'ın âyetlerini inkar ettiklerini, haksız yere peygamberleri öldürdüklerini, isyan ve azgınlığın her türlüsünü yaptıkça yaptıklarını belirtti.

Cenab-ı Hak sözün burasında (Yüce kitabındaki üslubu gereği) va'd (mükafat sözü) ve vaîd (cezalandırma tehdidi)'ini bir arada getirmek; ter-

hib (Korkutma) sonra tergib (imrendirmeyi) ifade etmek için konu dışına çıkıp (istidrat yapıp): "Müslümanlardan, Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Sâbiilerden iman edenlerin en güzel bir şekilde mükafatlandırılacağını" belirtti.

Sonra tekrar ilk üsluba dönerek: "Yahudilerden inanacaklarına dair söz aldığını, bu söz aldığı esnada dağı onların üzerine kaldırdığını, buna rağmen yine sözlerini tutmayıp onu inkar ettiklerini bildirdi. Eğer Allah'ın lütfu olmasa, kendilerinden önceki milletleri helak ettiği gibi bu sebeple onları da helak edeceğini" beyan etti. Ve onların, kendilerinden cumartesi günü haddi aşıp, azgınlık yapıp, bu azgınlıklarının cezası olarak maymuna dönüşenlerin kimler olduğunu bildiklerini belirtti. Ve, Mûsa'nın (a.s.) onlara: "Allah'ın onlara bir inek kesmelerini emrettiğini söylediğini, onların bu emri yerine getirmeye koşmayıp, aksine ondan o ineğin ne (biçim bir inek) olduğunu? Rabb'ine sormasını istediklerini belirtti." Bunun üzerine Allah'ın onlara: "Onun ne yaşlı ne körpe olmayıp ikisi arası bir inek olduğu" cevabını verdiğini; sonra tekrar yine O'ndan (Mûsa'dan) onun ne renkte olduğunu sormasını istediklerini; yine Allah Teâlâ 'nın cevabında: "Onun sarı renkli parlak bir inek olduğunu" bildirdiğini; sonra tekrar yine Mûsa'dan onun ne olduğunu sormasını istediklerini, bunun üzerine Allah Teâlânın yine onlara "o ineğin boyunduruğa koşulmamış, toprağı sürmemiş, ekin sulamamış, hiçbir alacası olmayan bir inek olduğu" cevabını verdiğini açıkladı. Ancak bütün bunlardan sonra o ineği boğazladıklarını, az kalsın bunu yapmayacaklarını ifade etti. Ardından da onların öldürdükleri ve katilini bilmedikleri kişi hakkında onlara gösterdiği bu mucizesini ve onların kalplerinin bu mucizeden sonra katılaşıp, sanki taş gibi ya da ondan da katı kesildiğini beyan etti.

Daha sonra Allah Teâlâ: Peygamber (s.a.s.) ve ashabının, bu gibi insanların iman etmelerini ummalarının uygun olmadığını, çünkü bunların da iman etme konusunda seleflerinin aynı olduğunu, onlardan bir kısmının Peygamber'in (s.a.s.) geleceği hakkında Tevrat'ın verdiği müjdeyi duyduklarını, sonra bunu anlayıp bildikten sonra tahrif ettiklerini, bu insanların, insanlarla (müminlerle) karşılaştıklarında; "sizin arkadaşınızın peygamber olduğuna inandık; ancak o sadece size gönderilen bir peygamberdir." de-

diklerini; birbirlerinin yanına geldiklerinde de, içerisinde tahrif olmasına rağmen, bu ikrarlarından dolayı dahi birbirlerini azarladıklarını bildirdi. Onlar (Yahudiler)'ın, Yahudi din adamlarının (empoze ettikleri) bir takım kuruntulardan başka Tevrat'ı bilmeyen, okur yazar olmayan cahiller olduğunu belirtip, binaenaleyh Allah'ın onları hataları sebebiyle kendilerini cezalandırmayacağını, yaratılış günü olan altı gün kadar sayılı bir kaç gün dışında onlara ateş dokunmayacağını sandıklarını beyan etti. *Sonra,* bunların bu kuruntularını: "Kim bir günah işler de onun suçu kendisini kuşatırsa, o kişinin bu yüzden cehennemde ebedi kalacağını, kim de iman eder ve salih amel işlerse, onun da cennette ebedi kalacağını" ifade ederek reddetti. Devamla, onların günahlarından bazısını zikretmeye başladı: Onların, yalnız O'na ibadet edeceklerine, anne ve babaya, yakın akrabalara v.s. haklarında iyilik yapacaklarına dair söz aldığı, diğer kişilere de iyilik yapacaklarına dair (Allah'a) söz verdiklerini; çok azı hariç onların bu sözlerinden yüz çevirip döndüklerini" zikretti. Ve yine onların birbirlerinin kanını dökmeyeceklerine, birbirlerini yurtlarından çıkarmayacaklarına dair de söz verdiklerini, bu sözlerine de uymadıklarını beyan etti. Sonra bunu yapan kişilerin cezasının ancak dünyada rezil olmak olduğunu belirterek, onların ahirette de dünyadakinden daha şiddetli bir azaba çarptırılacaklarını ifade etti.

Bundan sonra Cenab-ı Hak, Yahudileri bu inkarlarından ve bunu eskiden beri alışkanlık haline getirdiklerinden dolayı azarlayıp, onlara her ne zaman bir peygamber hoşlarına gitmeyen bir şey getirmişse, peygamberlere karşı büyüklük tasladıklarını, onlardan bazısını yalanlayıp, bazısını da öldürdüklerini hatırlattı. *Sonra,* Onlara Kur'ân-ı Kerîm geldiğinde, O'nun kendilerinin yanında bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olduğu halde ve kendilerinin de Kur'ân gelmeden önce de beklenen peygamberle müşrik Araplara karşı zafer isteyip dururlarken, bekledikleri (Peygamber) gelince de, O'nun kendilerinden başkasından bir peygamber olmasını kıskandıklarından dolayı O'nu da inkar ettiklerini belirtti ve: "Bu yüzden gazap üzerine gazaba çarpıldılar. Gerçeği inkar edenler için alçaltıcı bir azap vardır" (Âyet: 91) buyurdu.

İkinci Sözlerine Cevap
(91-96. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Onlara: Allah'ın indirdiğine inanın!" denilse, "Bize indirilene inanırız." derler. Ötesini inkar ederler. Halbuki o, kendi yanlarında bulunanı doğrulayıcı bir gerçektir. De ki: "Madem inanıyordunuz, neden daha önce Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz?" (Âyet: 91) buyurarak, Yahudilerin Kur'ân hakkında ikinci sözlerini zikretti. Ki, bu söz de onların, kendilerine indirilenden başka hiçbir kitaba inanmamakla emrolundukları iddialarıdır. Cenab-ı Hak onların bu batıl iddialarını: Kur'ân-ı Kerîm'in onların beraberlerindeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak geldiğini, onların kendilerine indirilen âyetleri getiren peygamberlerini öldürdüklerini, Mûsa'nın (a.s.) Tevrat'ı getirdiği halde onların, Mûsa (a.s.) kendilerinden kırk gün ayrılınca buzağıya taptıklarını, onlardan, kendilerine geleni kuvvetle tutmaları ve onu dinlemeleri hususunda söz aldığı halde, buna rağmen onların: "Dinledik ve isyan ettik" dediklerini ve buzağıya ibadet arzusunu bir türlü kalplerinden çıkarıp atamadıklarını.. belirtmek suretiyle cevapladı. Devamla, şayet başkalarına peygamberlik verilmeyecek derecede ahiret yurdu yalnız onlara aitse, o halde (ahiret) sevabına bir an önce kavuşmaları için mutlaka ölümü istemeleri gerektiğini vurguladı. Halbuki onların, yapmış oldukları işlerin kötülüğünden ve Allah'ın (c.c.) bildiği inkar ve zulümlerinden korktuklarından dolayı bunu asla istemiyeceklerini belirtmek suretiyle de, bunların bu batıl sözlerini reddetti. Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "Sen, onları insanların yaşama en düşkünü olarak bulursun, şirke batanlardan bile. Herbiri bin yıl ömür sürsün ister. Oysa ki uzun yaşaması onu azaptan uzaklaştıracak değildir. Allah yapmakta olduklarını çok iyi bilmektedir." (Âyet: 96) buyurdu.

Üçüncü Sözlerine Cevap
(97-105. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "De ki: Allah'ın izniyle Kur'ân'ı kendinden öncekini doğrulayıcı ve inananlara yol gösterici ve müjdeci olarak senin kalbine indirdiği için kim Cebrâil'e düşman olursa..." (Âyet: 97) buyurup onların Kur'ân'a karşı söyledikleri üçüncü sözlerini beyan etti. Bu söz, on-

ların Kur'ân'a Cebrâil'in indirmiş olmasından dolayı dil uzatmalarıdır. Cebrâil'i kendilerinin düşmanı kabul ediyorlardı. Çünkü Cebrâil onlara göre zorluk ve savaşı getiriyor, Mikâil ise neşe ve bolluğu getiriyordu. Bu sebeple Allah Teâlâ onların bu batıl iddialarını, Cebrâil'in O Kur'ân'ı kendi izniyle indirdiğini belirterek reddetti ve, onları Allah'a ve meleklerine karşı olan bu düşmanlıklarından dolayı uyardı. Kur'ân'da fasıklardan başka hiçbir kimsenin inkar edemeyeceği apaçık âyetler indirdiğini beyan etti. *Sonra,* onları Kur'ân'a dil uzatmak suretiyle Peygamber'le (s.a.s.) yapmış oldukları anlaşmayı -Peygamber (s.a.s.) onların yanlarındaki Tevrat'ı doğrulayıcı olduğu halde- bozmalarından ve O'nu arkalarına atmalarından, sihir kitaplarından, vb. eserlerden çıkarıp Süleyman (a.s.) ve Harût'la Marût'a nisbet ettikleri şeylere uyarak bunları, karı kocanın arasını açmak gibi sihir işlerinde kullanmalarından ve bunlardan kendilerine yarar vereni değil de zarar vereni öğrenmelerinden dolayı Yahudileri kınadı. Şayet onlar, bütün bunlar yerine Kur'ân'a iman etseler, bunun kendileri için daha hayırlı olacağını belirtti.

Sonra Allah Teâlâ, müminleri bilmeden Yahudilerin bazı küfürlerine katılmaları dolayısıyla uyardı. Yahudiler Peygamber'e (s.a.s.) hitaben (Râ'ina) derlerdi ki bu İbranice bir kelime olup aslı (Râ'ina=duy, duyamıyasıca) demektir. Yahudiler Peygamber'e (s.a.s.) karşı bu kelimeyi, onunla alay etmek ve onun nübüvvetini kötülemek için kullanırlardı. Müminler de Peygamber (s.a.s.) kendilerine bu âyetleri ve bilgileri okuduğu zaman, onların bilgi seviyesini ve anlayış kapasitesini gözetip ağır ağır okuması için, bu kelimeyi (Râ'ina=bizi gözet) anlamında kullanırlardı. Bunun üzerine müminler, Yahudilerin bu sözlerine muhalif olmak ve onlara Peygamberle alay etme fırsatı vermemek için, bu kelime yerine, aynı anlamda (unzurnâ=bize bak), demekle emrolundular. Devamla da Cenab-ı Hak: "Ehl-i kitaptan küfre sapanlarla müşrikler, Rabb'inizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Oysa Allah rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah, büyük lütuf sahibidir." (Âyet: 105) buyurarak müminleri bu ve benzeri hususlarda Yahudilere uymalarından dolayı uyardı.

Dördüncü Sözlerine Cevap
(106-110. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Biz bir âyeti siler veya unutturursak, ondan daha iyisini ya da benzerini getiririz. Allah'ın her şeye gücünün yettiğini bilmedin mi?" (Âyet: 106) buyurup, Yahudilerin Kur'ân hakkındaki dördüncü sözlerini beyan etti ki, bu da onların, Kur'ân'ın mucize oluşuna dil uzatmaları ve içlerinden bazılarının Peygamber'e (s.a.s.) gelip: "Ey Muhammed! Bize gökten indireceğin bir kitap getir onu okuyalım ve bize yerden nehirler fışkırt ki, sana tabi olalım ve seni tasdik edelim." demeleridir. Cenab-ı Hak bu âyetlerde onlara: Peygamberlerine gelen âyetlerden bir âyeti silmesi veya başka bir âyeti onlara unutturması; ancak o silinen veya unutturulan âyetin yerine gelecek âyetin ondan daha iyi olması veya en azından onun benzeri olması durumunda sözkonusu olacağını bildirdi. Göklerin ve yerin mülk ve saltanatının yalnız Allah'ın olması sebebiyle, O'nun bu âyetlerde dilediği gibi tasarrufta bulunacağını ve bu mülkiyet ve hakimiyette tasarrufuna karışacak hiçbir ortağının da olmadığını belirtti. Onları (bu isteklerinden dolayı) kınadı ve onların bu gibi âyet ve mucizeleri istemekle; seleflerinin (atalarının) benzerlerini istemek suretiyle Mûsa'yı (a.s.) sıkıştrdıkları gibi Peygamber'i (s.a.s.) sıkıştırıp bunaltmak istediklerini beyan etti. Sonra, müminleri; Yahudilerin bu konuda, Resullah'ı (s.a.s.) sıkıştırmaları sebebiyle kendilerini yanıltmaları hususunda uyardı. Yahudilerin, bu gibi sorularındaki asıl maksadlarının, imanlarından dolayı müminleri kıskanmaları yüzünden, onları tekrar küfre döndürme arzularından kaynaklandığını belirtti. Müminlere, onların hakkında Allah'ın emri gelinceye kadar affedici ve hoş görülü olmalarını emretti. Çünkü Allah'ın her şeye kadir olduğunu belirtti. Devamla da: "Namaz kılın, zekat verin; kendiniz için yapıp gönderdiğiniz her hayrı Allah'ın yanında bulursunuz. Allah yaptıklarınızı görür." (Âyet: 110) buyurdu.

Beşinci Sözlerine Cevap
(111-117. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Dediler ki: "Yahudi ve Hristiyanlardan başkası cennete girmeyecek." Bu onların kuruntularıdır. Deki doğru iseniz delilinizi getirin." (Âyet: 111) buyurup, onların beşinci sözlerini zikretti ki, bu

söz de Yahudi ve Hristiyanların: "Cennete Yahudi ve Hristiyanlardan başkası girmeyecek." demeleridir. Çünkü onlara göre kendilerinin dininden başka hiçbir din yoktur. Cenab-ı Hak onların bu sözlerini reddedip, bunun hiçbir delili olmayan boş kuruntulardan ibaret olduğunu ifade ederek; her kim Allah'a iman eder, amelini güzel yaparsa, onun mükafatının -O kişi Yahudi ve Hristiyan olmasa da- Allah katında olacağını belirtti. Ve yine, Yahudi ve Hristiyanlardan herbirisinin diğerinin dinini zemmettiğini, hepsinin de Tevrat'ı okumalarına rağmen birbirlerinin de cennete girebileceklerini kabul etmediklerini bildirdi. Ve bilgisiz müşriklerin de onlar gibi düşünüp ahiretin sadece kendilerine ait olduğunu sandıklarını, Allah'ın mescitlerinde O'nun adının anılmasına engel olup Hristiyanların Beytü'l Makdis'i harap ettikleri gibi, müşriklerin de mescitleri harap etmeye çalıştıklarını, mescitlere bunu reva görenden daha zalim kimse bulunamayacağını, bu gibi kişilerin cennete kendilerinden başka hiçbir kimsenin girmeyeceği düşüncesini taşımalarının uygun olmayacağını ve bunların cezasının da ancak dünyada rüsvâlık, ahirette de büyük bir azap olduğunu beyan etti. *Devamla*, doğunun da batının da O'na (Allah'a) ait olduğunu, insanların nereye yüzlerini cevirseler Allah'ın yüzü (Zatı)'nün orada olduğunu, Hristiyanların Beytül-Makdis'te Yahudilere yaptıkları gibi kıbleleri farklı diye mescitleri harap etmeye çalışmanın doğru olmadığını açıkladı. *Sonra da:* Allah'ın bir oğlu olduğunu sanmak -ki bu inanış, böyle bir inanca sahip olanın cennete girmeyi ummasının doğru olmadığı küfür türünden, yanlış bir inançtır. vb. gibi Hristiyanların diğer yanlış inançlarını beyan ederek, onların bu batıl inançlarını, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin O'nun olduğunu ve O'na boyun eğdiğini belirterek reddetti. Ve: "(O) Göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Bir şeyi yaratmak istedi mi ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir." (Âyet: 117) buyurdu.

Altıncı Sözlerine Cevap
(118-134. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Bilmeyenler dediler ki: "Allah bizimle konuşmalı, ya da bize bir âyet (mucize) gelmeli değil miydi?" Onlardan öncekiler de onların dedikleri gibi demişlerdi. Kalplerinden geçenler birbirine benzedi.

Gerçekleri iyice bilmek isteyenlere âyetlerimizi apaçık gösterdik." (Âyet: 118) buyurup, Yahudilerin altıncı sözlerini belirtti. Öyle ki, bu söz, onlardan bazılarının Peygamber'e (s.a.s.): "Ey Muhammed, eğer dediğin gibi sen Allah'ın peygamberiysen, Allah'ına söyle bizimle konuşsun da O'nun konuşmasını duyalım" demeleridir. Cenab-ı Hak, bunların bu kabil sorularının, daha önce de dedelerinin kendilerine gönderilen peygamberlerine karşı izlemiş oldukları taassub ve onları yanıltma arzularından kaynaklanan soru ve istekler türünden şeyler olduğunu belirtti. *Devamla;* O'nun peygamberlerini hak ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdiğini, Peygamber'in, üzerinde risaletini tebliğden başka herhangi bir sorumluluğu olmadığını, O'nun bu tebliğ görevini yaptıktan sonra onların bu taassub ve küfürlerinden sorumlu olmayacağını bildirdi. Çünkü Peygamber'in (s.a.s.), onların kendi öz dinlerine uymadıkça onların kendisinden asla razı olmayacaklarını ifade ederek; gerçek hidayetin; (doğru yolun), Allah'ın yolu olduğunu, dilerse onları da hidayete ancak O'nun erdireceğini beyan etti. Ve yine, bu ehl-i kitaptan insaf sahibi olanların Hz. Peygamber'e (s.a.s.) indirilene iman ettiklerini ve O'nun Tevrat'ta geleceği müjdelenen peygamber olduğunu bildiklerini de hatırlatarak onların yukardaki sözlerini reddetti. Ve, onlardan bazılarının, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) inanıp, O'nun müjdelenen peygamber olduğunu bilmelerinin de kendileri tarafından Hz. Peygamber(in doğruluğu) hakkında bir şehadet olduğunu belirtti. Bunun da onların aleyhlerine en büyük bir hüccet olduğundan dolayı da onları bu şehadeti ikrara zorlamak için, tekrar üçüncü defa olarak geçmişte üzerlerine olan nimetini ve onları alemlere üstün kıldığını hatırlatmaya ve onları, hiçbir kimsenin hiçbir kimseye herhangi bir yararının olamayacağı kıyamet günüyle korkutmak suretiyle uyarmaya döndü. Devamla da, İbrâhim (a.s.) ve İsmail (a.s.) kıssalarını, onların Mekke'de Beytullah'ı yapmalarından itibaren İbrâhim'in (a.s.) Allah'a. soyundan olanlara kitap ve hikmeti öğretecek bir peygamber göndermesini istediği duasına kadar anlattı. Ki böylece onların, kitaplarında Peygamber'in (s.a.s.) müjdelendiği yeri göstersin ve onlardan iman eden bazılarının o müjdeyi ikrar ettikleri gibi, onları da bu müjdeyi ikrara zorlasın. *Sonra onlara*, "O'nun (Peygamber (s.a.s.)) dininin, öz benliğini aşağılığa itenlerden başka kimsenin yüz çeviremeyeceği İbrâhim'in (a.s.) di-

ninin aynısı olduğunu, bu dinin alemlerin Rabb'i olan Allah'a teslim olunan öz tevhid dini olduğunu ve İbrâhim'in (a.s.) de kendinden sonra oğullarına bu dini vasiyet ettiğini; aynı şekilde Yakub'un (a.s.) da yine bu dini oğullarına vasiyet etmiş olduğunu hatırlattı. *Sonra*, onların durumlarıyla ilgili olarak anlattıklarının, İslâm ve tevhide karşı takınacakları iyi tutumun faydasının ancak yine kendilerine olacağını, Yahudi ve Hristiyanların İbrâhim (a.s.) ve Yakup'un (a.s.) nesline iman bakımından ayrı düşmelerinden dolayı o iki peygamberin kavmine mensup olmalarının kendilerine hiçbir faydasının olmayacağını beyan etti. Ve: "Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine sizin kazandıklarınız size aittir. Siz onların yaptıklarından sorulmazsınız." (Âyet: 134) buyurdu.

Yedinci Sözlerine Cevap
(135-141. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "(Onlar) Yahudi veya Hristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız." dediler. De ki: "Hayır, biz dosdoğru İbrâhim dinine (uyarız). O, (Allah'a) ortak koşanlardan değildi." (Âyet: 135) buyurarak, onların yedinci sözlerini zikretti. Ki bu da, Yahudilerden bazılarının Peygamber'e (s.a.s.): "Doğru yol ancak bizim üzerinde olduğumuz yoldur. Ey Muhammed sen de bize uy ki doğru yolu bulasın" demeleridir. Şüphesiz Hristiyanlar da buna benzer sözler söylemişlerdi de Cenab-ı Hak hepsine birden cevap vermek için bu iki grubun sözünü birlikte zikredip, sonra Resûlullah'a (s.a.s.) onlara: "Biz dosdoğru İbrâhim'in dinine (uyarız)." Yani bilakis biz onların içine düşmüş oldukları şirkten arınmış İbrâhim'in (a.s.) dinine uyarız, demesini ve yine, Müslümanlara da onlara: "Allah'a, bize indirilene, İbrâhim'e indirilene inandık" (Âyet: 136) diyerek cevap vermelerini emretmek suretiyle, onların bu sözlerini cevapladı. Çünkü eğer onlar (Yahudi ve Hristiyanlar) da buna inanırlar ve Allah'ın peygamberlerinden hiçbirisi hakkında bir ayırım yapmazlarsa, onları da bir araya getiren gerçek dine uymuş olacaklarına dikkat çekip, yok eğer buna inanmazlarsa içinde bulundukları anlaşmazlıkta devam edeceklerini belirtti. Ve, işte bu dinin Allah'ın gerçek boyası (dini) olduğunu, yoksa Yahudi ve Hristiyanların üzerinde anlaştıkları dinin gerçek din olmadığını bildirdi.

Cenab-ı Hak, bunları belirttikten sonra Peygamber'e (s.a.s.) emrederek; onlara Kendi'sinin onları Rabb'lerine iman etmeye çağırdığını söylemesini istedi. Allah'ın onların hepsinin Rabb'i olduğu halde, Allah hakkında mı tartıştıklarını, yoksa İbrâhim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlarının Yahudi veya Hristiyan olduklarını mı -Allah'ın onların böyle olmadıklarını bildiği halde- söylediklerini hayretle nasıl böyle bir şey yaptıklarını onlara sormasını istedi. Ve tekrar: "Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız size aittir. Siz onların yaptıklarından sorulmazsınız." (Âyet: 141) buyurdu.

Sekizinci Sözlerine Cevap
(142-177. âyetler)

Daha sonra Yüce Allah: "İnsanlardan bazı beyinsizler: Onları (müslümanları) üzerinde bulundukları kıbleden çeviren nedir?" diyecekler. De ki, doğu da batı da Allah'ın dır. O dilediğini doğru yola iletir." (Âyet: 142) buyurup, onların sekizinci sözlerini zikretti. Ki bu da, kıblenin Beytu'l Makdis'den Kabe'ye değiştirilmesinden sonra, Yahudilerden bazılarının Hz. Peygamber'e (s.a.s.): Ey Muhammed, seni üzerinde bulunduğun (yöneldiğin) kıbleden çeviren nedir? Halbuki sen İbrâhim milleti ve dini üzerine olduğunu iddia ediyorsun, üzerinde olduğun kıbleye (Kudüs'e) dön ki sana uyalım ve seni tasdik edelim." demeleridir. Kuşkusuz onlar bu sözleriyle dininden dolayı O'nu zor duruma düşürmeyi istiyorlardı. Bunun üzerine Cenab-ı Hak Peygamber'e (s.a.s.) onlara, doğunun da batının da Allah'a ait olduğunu, dilediği kişiyi dilediği tarafa döndüreceğini, bu kıbleyle Allah Teâlâ'nın Müslümanları, dinlerini onlara tebliğ ettikten sonra kendilerine tanık olmaları için, doğudaki müşrik milletler ile batıdaki ehl-i kitaptan olan Hristiyan ve Yahudiler arasında orta (yolu izleyen) bir ümmet kıldığını belirtti. Allah Teâlâ'nın kıbleyi hicretten önce Kabe'ye döndürmemesinin sebebinin de sadece, bu kıblenin dönüşünün hak olduğunu bilen gerçek müminlerle; içlerinde küfrü saklayıp, bu kıblenin değişmesinden etkilenen münafıkları birbirinden ayırmaktan başka bir şey için olmadığını ifade etti. Ve, Beytül-Makdis kıblesinin müslümanlara uygun bir kıble olmadığını, ki bundan dolayı da Peygamber'in (s.a.s.) yüzünü ha-

bire göğe doğru çevirip, kıblenin Kabe'ye döndürülmesi için dua ettiğini bildirdi. Ve yine ehl-i kitaptan da insaf sahiplerinin, bu kıblenin değişmesinin Rabb'leri tarafından bir gerçek olduğunu bildiklerini belirtti. Ancak (inanmayan) diğerlerine gelince, şayet onlara bunun gerçek olduğuna dair her türlü mucizeyi getirse dahi yine Peygamber'e (s.a.s.) inanmayacaklarını; esasen bizzat onların kendi kıbleleri hususunda da ihtilaf içinde olduklarını; onların birbirlerinin kıblelerine de uymadıklarını bildirdi. Şayet Peygamber (s.a.s.), onlardan bazısının kıblesine uyacak olursa diğerlerini kızdıracağını belirterek, Peygamber'e (s.a.s.) onlara bu şekilde cevap vermesini emretti. *Sonra da,* her ümmetin, yöneldiği bir kıblesinin olduğunu, Müslümanların salih ameller işlemek suretiyle hayır işlerine koşmaları gerektiğini, çünkü asıl önemli amacın da bu olduğunu, kıblenin değişmesi durumunun bunun kadar önemli olmadığını beyan etti. *Devamla da* Peygamber'e (s.a.s.), Rabb'i tarafından gelen bir gerçek olduğundan dolayı her nerede olursa olsun yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevirmesini emretti. Ve yine müminlere de, inanmayanların kendileri aleyhine kullanabilecekleri bir delil olmaması için bu hususta Peygamber'e (s.a.s.) uymalarını emretti.

Yahudiler şöyle diyorlardı: Muhammed namazında nereye döneceğini bilmedi ki, ona doğruyu gösterelim. Araplar da şöyle diyorlardı: O İbrâhim'in dini üzerine olduğunu söylüyor, şimdi Kabe'ye yönelmeyi terketti. Kim Kabe'ye yönelmeyi terk ederse, kuşkusuz İbrâhim'in dinini terketmiş demektir. Bundan sonra Allah Teâlâ bu kıblenin değiştirilmesinin ikinci hikmetini zikretti ki bu da, Kabe'lerini onlara kıble kılmak suretiyle onlara (Araplara) olan nimetini tamamlamasıydı. Nitekim Peygamberi de onların içinden birisi kılmıştı. Devamla da onlara, bu nimetlere Allah'ın zikri ve O'na şükürle karşılık vermelerini, bundan dolayı sabır, namaz ve Allah yolunda cihatla Allah'tan yardım istemelerini, bu hususta kendilerine açlık, korku, vb. şeylerden biri isabet ederse, sabredenlere verilecek müjdeye nail olabilmeleri için, buna da sabretmelerini emretti. Ardından da Safa ile Merve'nin (oraya) yönelmekle emrolundukları Mescid-i Haram'daki Allah'ın işaretlerinden (Şe'air) birer işaret olduklarını belirterek, konuya (kıblenin değişmesi konusuna) son verdi. Önceleri, Medine halkından olan Ensâr Safa ile Merve arasında tavaf etmeyi sevmiyorlardı.

Allah Teâlâ kıblenin değişmesi hususunda ehl-i kitaba cevap verdikten sonra, onları Tevrat'ta Peygamber'in (s.a.s.) geleceği müjdesiyle ilgili bilgiyi gizlemelerinden dolayı tehdit etmeye başladı. Onlardan kimlerin bunu yaparlarsa onlara, hem Allah'ın hem de diğer bütün lanet edebilenlerin lanet edeceğini bildirdi. Ve onlardan kim de bu müjdeyi gizleme suçundan tevbe eder ve Allah'a inanırsa, onun tevbesini Allah'ın kabul edeceğini; kim de küfürde ısrâr ederse onun da bu lanete müstahak olacağını belirtti. *Sonra*, kendilerinden bu müjdeyi saklayan hahamlara (Yahudi din adamları) itaat etmeleri ve onları Allah'a eş tutmalarından dolayı Yahudileri kınamaya başladı. Onlara; ilahlarının bir olup, ortağı olmadığını, göklerin ve yerin ve bundan başka diğer bütün varlıkların yaratılışında O'nun (Allah'ın) Uluhiyetinin tekliğine delalet eden işaretler bulunduğunu ifade edip, Yahudilere kendilerinden bu müjdeyi gizleyen hahamları Allah'a eş tutup, onları Allah'ı sevdikleri gibi sevdiklerini, hiçbir şeyde onların emirlerine karşı gelmediklerini belirtti. Halbuki, şayet onlar bu yüzden kendileri için hazırlanan azabı görseler, durumlarını iyice düşüneceklerini, çünkü azabı gördüklerinde onlarla aralarındaki bütün bağların kopacağını ifade edip, o gün uyulanların (hahamlar), kendilerine uyanlardan uzak duracağını, onların azabından hiçbir azaba engel olamayacaklarını ve o gün tabi olanlar (Yahudi halkı) keşke bir daha dünyaya dönme imkanları olsa da, onların (hahamların) kendilerinden uzak kaldıkları gibi dünyada onlardan uzak kalsalar diye temenni edeceklerini beyan etti.

Sonra, onların hahamlarına iyice etki eden bu uyarının ardından, Yahudilere yeryüzünde bulunan helal ve temiz şeyleri yemelerini, onlara hahamların haram kıldıkları temiz yiyecekler hususunda hahamların izlerine tabi olmamalarını, onlara uymamalarını emretti. Çünkü onların böyle yapmakla, kendilerinin en şiddetli düşmanı olduğu halde, şeytanın adımlarını izlemiş olduklarını; hahamlarını taklit ederek Allah hakkında bilmedikleri şeyleri söylediklerini ifade etti. Fakat buna rağmen, onların, kendilerine: Allah Teâlâ'nın bu temiz yiyeceklerin helalliği hakkında indirdiğine uyun, dendiğinde, sırf bu din adamlarını taklit ederek bu emre uymaktan yüz çevirip, uymadıklarını; onlar (hahamlar) bir şeyi düşünmeyen, bir şeye akıl erdiremeyen, doğru yolu bulamayan kişiler olsalar da yine onla-

ra uyduklarını belirtti. Bu tür inkarcıları, hakka çağıranın durumunun, tıpkı bağırıp çağırmadan başka hiçbir şey işitmeyen, çağrıldığı şeyden hiçbir şey anlamayan (işittiği şeyin manasını anlamayan hayvanlara)lara haykıran kişinin durumu gibi olduğunu ifade etti.

Allah Teâlâ sonra, ıslahları umulmadığından dolayı onları çağırmayı (daveti) bu aşamada bıraktı ve müminlere, o emirlerine karşı gelenlere emrettiği şeyleri kendilerinin yapmalarını, bu sebeple Allah'a, onlara helal kıldığı şeylerden dolayı şükretmelerini emretti. Onlara murdar hayvan eti, kan ve bunlarla birlikte âyette zikredilen diğer maddelerin dışında hiçbir şeyi haram kılmadığını açıkladı. *Sonra*, tekrar o hahamlara dönerek, yine onların Peygamber'in (s.a.s.) geleceği ile ilgili olarak indirdiği müjdeyi insanlardan gizlediklerini ve bunu, dünyalıklardan alacakları az bir değer karşılığında, sattıklarını belirtti. Bu yaptıklarından dolayı karınlarına ateş doldurulacakları ve ahirette Allah'ın gazabına uğrayacaklarını...vb gibi âyette, onları tehdit için zikredilen, diğer azaplarla kendilerini tehdit etti. *Sonra*, onların bu cezaya Allah'ın hak olarak indirdiği Kur'ân'a iman etmemelerinden ve buraya kadar cevaplandırılan sözlerindeki bu fitne ve aşırı muhalefet ve düşmanlığa düşmelerinden dolayı müstehak olduklarını beyan etti.

Sonra da, Yahudi ve Hristiyanlarla yapılan bu tartışmaya, onların kıblenin durumuyla ilgili takılıp kaldıkları şeyin, iyiliği (birr) icab ettiren şeyler içerisinde zikredilen bir şey olmadığını belirtip; ancak asıl iyiliğin Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanan, içindeki mal sevgisine rağmen malını akrabalara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere, köle ve cariyelere vb. gibi iyilik yerlerine verenlerin iyiliği olduğunu bildirmekle son verdi. *Devamla da*, bütün bu özellikleri nefsinde toplayanları methederek: "... İşte doğru olanlar (da) onlardır, (Allah'ın azabından) korunanlar da..." (Âyet: 177) buyurdu.

Kısasın Hükmü
(178-179. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Ey inananlar, öldürülenler hakkında kısas size farz kılındı...." (Âyet: 178) buyurup, bu sûrede zikretmek istediği

hükümlerinin beyanına başladı. Bunu Yahudilerle tartışmaya son verip, konuyu; mühim olanın Kur'ân'ın getirdiği hükümler olup, onların takılıp kaldıkları kıblenin değişmesi vb. şeyler olmadığını anlatmaya hazır hale getirdikten sonra yaptı. Kuşkusuz böyle bir anlatım tarzında, nefsin açıklanacak hükümlerin beyanına daha dikkatli yönelmesi ve o hükümlerden bir kısmını şevkle öğrenme isteği söz konusudur. Allah Teâlâ bundan dolayı o hükümleri açıklamaya önce nefsi korumayı hedefleyen kısas hükmünü açıklamakla başladı. Çünkü bu, (nefsi koruma) şeriatların en önemli amaçlarındandır. Yahudiler öldürme hadisesinde sadece katilin öldürülmesini mecbur ediyorlardı. Araplar da sadece katili öldürmekle yetinmezlerdi. İslâm bu meselede adil kısası getirip, bununla beraber, diyet alıp katili affetmeye de cevaz verdi. Sonra Cenab-ı Hak kısasla ilgili hükümlere, kısasta inananlar için bulunan büyük faydaları "...Ey akıl sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki bu sayede korunursunuz." (Âyet: 179) buyruğuyla, belirterek son verdi.

Vasiyetin Hükmü
(180-182. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "İçinizden birine ölüm geldiği zaman, eğer geriye bir mal bırakacaksa, üzerinize farz olan anaya, babaya, yakın akrabalara uygun biçimde vasiyet etmektir. (Bunu yapmak) Korunanlar üzerine bir borçtur." (Âyet: 180) buyurdu. Araplar İslâmdan önce öğünme ve şeref vesilesi olması arzusuyla kendilerine varis olma hakları bulunmayan uzak kişilere mallarından verilmesini vasiyet eder, mallarında hakları bulunan asıl yakın akrabalarını fakirlik ve yoksulluk içerisinde bırakırlardı. Bundan dolayı Allah Teâlâ Kur'ân'da onlar için vasiyet edilmesini farz kıldı. Sonra da, vasiyet edenin vasiyetinde haksızlığa sapmış veya günah işlemiş olmasının dışında, vasiyeti değiştirmeden de sakınılmasını emrederek, bu hususta müminleri uyardı. Ve: "Kim vasiyet edenin haksızlığa sapmış veya günah işlemiş olmasından korkup da (vasiyette değişiklik yapmak suretiyle tarafların) aralarını düzeltirse ona hiç günah yoktur. Kuşkusuz Allah bağışlayan ve esirgeyendir." (Âyet: 182) buyurdu.

Orucun Hükmü
(183-187. âyetler)

Allah Teâlâ bundan sonra: "Ey inananlar, oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi sizin üzerinize de farz kılınmıştır. Umulur ki (bu sayede günahlardan) korunursunuz." (Âyet: 183) buyurup, ümmet-i Muhammed'den önceki ümmetlere orucu farz kıldığı gibi, inananlara da orucu farz kıldığını ifade etti. Ve, orucun Kur'ân'ın indirildiği ay olan Ramazan ayında tutulacağını, bu aya ulaşıp da o ay içerisinde hastalık ve başka sebeplerden dolayı oruç tutmaya dayanamayıp, oruç tutamayanlara fidye vermelerini farz kıldığını bildirdi. Ramazan ayını tekbirlerle, Allah'ı zikir ve O'na dualarla ihya etmeyi mendub kıldığını beyan etti. *Sonra da*, inananlara oruç gecesi, fecrin doğuşuna kadar eşleriyle cinsel ilişkide bulunmalarının, yiyip içmelerinin helal kılındığını...vb. hükümleri açıklayıp: "İşte bunlar Allah'ın yasaklarıdır. Bunlara yaklaşmayın. Allah insanlara âyetlerini işte böyle açıklar ki korunup sakınsınlar." (Âyet: 187) buyurdu.

Haram Kazancın Yasaklanması
(188. âyet)

Sonra Allah Teâlâ: "Mallarınızı aranızda haksız yollara başvurarak yemeyin..." (Âyet: 188) buyurup, insanların birbirlerinin mallarını batıl yollarla, haksız olarak yemelerini, insanlardan bir kısmının günaha saparak, bile bile diğer insanların mallarını yemek için, mallarını hakimlere rüşvet olarak vermelerini yasakladı.

Doğan Ayların (Hilallerin) Hükmü
(189. âyet)

Daha sonra Allah Teâlâ: "Sana doğan ayları soruyorlar, deki: onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir..." (Âyet: 189) buyurdu. Peygamber'e (s.a.s.), doğan ayları, onların neden bir ip gibi önce ince görülüp, sonra kalınlaştığını ve içlerinin dolup dolunay olup sonra tekrar incelip eski haline döndüğünü? Sordular. Allah Teâlâ âyet-i kerimede, hilallerin böyle görülmesinin hikmetlerini, hilallerin insanların zamanı ve haccı tespit etme vakitleri olduğunu beyan etmek suretiyle, onların sorularını cevap-

landırdı. Çünkü Peygamber (s.a.s.) insanlara bu ve benzeri astronomi konularını öğretmek için gönderilmemişti. *Bundan sonra Cenab-ı Hak,* onların bu sorularına: evlere, kapılarını bırakıp arka taraflarından giren kişilerin durumunu temsil getirerek, bu temsille, onların bu tür konularda Peygamberin göreviyle ilgili doğru soru sorma yolundan çıktıklarını, kinaye yollu anlattı. Devamla da onlara, kurtuluşa ermeleri için evlere kapılarından girmelerini [Peygamber'e (s.a.s.) göreviyle ilgili sorular sormalarını] ve Allah'tan korkmalarını emretti.

Savaşın Hükmü
(190-195. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşınız. Ama haksız yere savaşıp, haddi aşmayın; çünkü Allah haddi aşıp haksız yere insanlara saldıranları sevmez." (Âyet: 190) buyurarak, müminlere kendileriyle savaşanlarla savaşma izni verdi. Kendileriyle savaşmayanlarla savaşmalarını yasakladı. Sonra onlara, kendileriyle savaşmakla emrolundukları kişileri, nerede bulurlarsa orada öldürmelerini emretti. Düşmanları kendileriyle savaşı başlatmadıkça, Mescid-i Haram'da onlarla savaşmalarını yasakladı. Konuyla ilgili diğer emir ve yasaklarını belirterek, bu konuya, düşmanlarla canlarıyla olduğu gibi mallarıyla da cihat etmelerini emrederek: "(Mallarınızı) Allah yolunda harcayın, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın, iyilik yapın, kuşkusuz Allah iyilik yapanları sever." (Âyet: 195) buyruğuyla son verdi.

Hacc ve Umre'nin Hükmü
(196-214. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Allah için haccı ve umreyi tamamlayın ..." (Âyet: 196) buyurup, inananlara hac ve umreye ait hükümleri ... Mescid-i Haram'da Allah'ı anmaları emrine kadar açıkladı. Sonra bu hac ibadetlerini yerine getiren insanlar içerisinde, Allah'ı zikir ve O'na duasında sırf dünya menfaatlerinden başka gaye gütmeyen kafirler olduğu gibi, Allah'ı zikrinden hem dünya hem de ahireti kazanmayı amaçlayan müminlerin de varlığını beyan etti. *Devamla*, onlara: Allah'ı, Teşrik günlerinde (Zilhicce

ayının, 11, 12 ve 13. günleri) zikretmelerini (tekbir getirmelerini) emredip, iki gün içinde işini bitirip (Mina'dan Mekke'ye) dönenlere de, iki gün içinde işini bitiremeyip teşrik günlerinin sonuna kadar gecikenlere de bir günah olmadığını belirtti. *Sonra*, bu ibadetleri yerine getirenler içerisinde münafık grubunun da bulunduğunu bildirdi. Onların dünya hayatıyla ilgili sözünü duyan kişinin bu sözden hoşlanacağını, halbuki bunların, Allah'ın en şiddetli hasımları oldukları halde, kalblerinde olan düşüncelerin samimiliğine Allah'ı şahit gösterdiklerini belirtti. Ve bunların içlerinde, hac ibadetlerinden ayrıldıktan sonra, yeryüzünde bozgunculuk yapan, ekinleri ve nesli yok etmeye çalışanların bulunduğunu bildirdi. Böylelerine: "Allah'tan kork!" dendiği zaman gururlarının kendilerini günaha sürüklediğini beyan etti. *Devamla*, bu hac ibadetlerini yerine getirenler içerisinde, bu ibadetlerle sırf Allah'ın rızasını kazanmayı arzulayan, O'ndan gerçekten gereği gibi korkan insanların da var olduğunu belirtti.

Allah Teâlâ Sonra tekrar, bu iman ettiklerini söyleyen münafıklara dönerek, onlara: hep birlikte barışa (İslâm'a) girmelerini ve yeryüzünde fesat çıkarmayı bırakmalarını emredip, bu hakikatten ayrıldıkları için onları uyardı ve kıyamet günü hesaba çekilme ve azap görme anının geldiği esnada da karşılaşacakları dehşet ve şiddetle onları korkuttu. *Ve* Peygamber'e (s.a.s.) de, onların ibret ve ders almaları için, hak yoldan ayrıldıkları zaman İsrâil Oğullarının başına nelerin geldiğini onlara anlatmasını emretti. *Sonra Cenab-ı Hak,* bunların münafıklık yapmalarının sebebini anlattı. Bunun da, onların dünya hayatının zinetine aldanıp, kendilerinin zengin müminlerin ise fakir olmalarından dolayı kendilerinin gerçek müminlerden daha üstün bir derecede olduklarına inanmaları ve kendilerini onlardan üstün görmeleri olduğunu bildirdi. Onlardan öncekilerin küfre düşmelerinin sebebinin de (işte) bu (düşünceleri) olduğunu belirtti. Çünkü insanlar, esasında hak üzere kaim tek bir ümmet idiler, onların ihtilafa düşmelerinin sebebi kıskançlık, haset, dünyalık elde etmek için çekişmekten başka bir şey değildi. Kuşkusuz Allah, gerçek müminleri kendi izniyle, onların hakkında ihtilafa düştüğü gerçeğe iletti.

Bundan sonra Allah Teâlâ, ahireti kazanmak isteyenlerin kendilerinden önceki peygamberlere inanan ve onlara inanıp, onlarla beraber olan mümin-

lerin başlarına gelen işkenceler ve yoksulluklarla karşılaşmalarının, onların başına gelenlerin, bunların da başına gelmesinin kaçınılmaz olduğunu beyan edip: "Onlara öyle yoksulluklar ve sıkıntılar gelip çattı ki, öyle sarsıldılar ki, nihayet elçi ve onunla birlikte inananlar: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek olmuşlardı. İyi bilin ki Allah'ın yardımı yakındır." (Âyet: 214) buyurdu.

Çeşitli Hükümler
(215-225. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Sana(Allah yolunda) ne infak edeceklerini soruyorlar. De ki: Verdiğiniz hayır (mal, sadaka), ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolda kalmış(lar) içindir. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir." (Âyet: 215) buyurdu. Ve yukarıdaki istidrattan sonra tekrar ahkamla ilgili konulara dönerek, harcanacak yerleri yönünden infakın hükmüne geçti. Anne-babaya ve onlarla birlikte âyette zikrettiği diğer kişilere infak edileceğini açıkladı. *Sonra* savaşın farz kılınış hükmünü[16] ve mecbur kalınca haram ayda da savaşın caiz olacağını, beyan etti. *Sonra*, içki ve kumarın haram kılınışını açıkladı. Tekrar, (sadaka olarak) verilecek malın ihtiyaçtan fazlası veya güzel olan şeylerden olması gerektiğini belirtme bakımından, infakın hükmüne geçti. *Sonra* durumlarını düzeltmek ve yemede, içmede onlarla bir olmak gerektiğini belirterek, yetimlerin kefilliğinin hükmünü açıkladı. *Devamında da* mümin erkeklerin müşrik kadınlarla ve müşrik erkeklerin de mümin kadınlarla evlenmesinin hükmünü bildirdi. *Sonra* hayız durumunda cinsel ilişkinin haramlığını belirtti. *Ardından* cinsel ilişkide bulunulması caiz olan mahalle (vagina), ilişkide bulunmak şartıyla nasıl istenirse o tarzda eşlerle cinsel ilişkinin caiz olduğunu bildirdi. *Sonra da* yemin etmenin hükmünü ve dilin sürçmesiyle hataen yapılan yeminden dolayı insanın sorumlu tutulmayacağı gibi çeşitli hükümleri açıkladı. Sonunda da: "... fakat (Allah sizi) kalplerinizin kazandığı (bile bile yaptığınız) yeminden sorumlu tutar." (Âyet: 225) buyurdu.

---

16 Burada yukarıdaki savaşla ilgili hükümler tekrar edilmemektedir. Zira buradaki hüküm savaşın fazileti ile ilgilidir. Daha önceki âyetlerde savaşa izin verilmesiyle ilgili hükümler vardı.

İ'lâ,[17] İddet ve Boşanmanın Hükmü (226-237. âyetler)

Daha sonra Allah Teâlâ: "Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler için, ancak dört ay bekleme (hakkı) vardır. Eğer o süre içerisinde dönerlerse Allah bağışlayan, merhamet edendir." (Âyet: 226) buyruğuyla, i'lânın ve i'lâ yapılan kadının iddetinin hükmünü belirtti. *Sonra* zifaftan sonra boşanan kadının iddetini, bir ya da iki talakla boşanmış ise ona tekrar dönmenin caiz olduğunu, üçüncü defa boşandıktan sonra, o kadın başka bir erkekle evlenip ondan boşanmadıkça tekrar ona dönmenin caiz olmayacağını belirtti. Ve yine ikinci defa boşamak ve diğer bir iddeti süresinde, tekrar almak için iddetinin sonuna doğru kadına dönmek suretiyle ve ona zarar vermek niyetiyle, boşanan eşleri (bu şekilde sürekli) nikah altında tutmanın ve iddeti bittikten sonra kıskançlıktan dolayı onu başka bir erkekle evlenmekten men etmenin, her iki tutumun da caiz olmadığını ifade etti. Şayet boşanan kadının çocuğu varsa, onun tam iki yıl çocuğunu emzirme ve kocasından nafaka alma hakkı olduğunu beyan etti. *Sonra* kocası ölen kadının iddeti ve bu iddeti esnasında ona, iddetin bitiminde kendisiyle evlenme isteğinde olan erkeğin bu isteğini çıtlatmasında (ima etmesinde) bir sakınca olmadığını, bunun caiz olduğunu belirtti. Zifaftan önce boşanan kadınlar için herhangi bir iddetin söz konusu olmadığını ve böyle bir kadının eğer mehri belirlenememişse mut'a hakkı (boşayan kocanın mali durumuna göre kadına bir miktar mal verilmesi) olduğunu ifade etti. Şayet mihri belirlenmişse mihrin yarısının kadının hakkı olduğunu belirtip, erkek ve kadınların bu hususta birbirlerinde hakları olduğundan dolayı da, onlara; bu haklarında musamahalı davranmalarının doğru olacağına da işaret ederek: "... (boşadığınız eşlerinize mehrin tamamını) bağışlamanız takvaya daha yakındır. Aranızda birbirinize iyilik etmeyi, fazileti unutmayın. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı görmektedir." (Âyet: 237) buyurdu.

---

[17] Eşine yaklaşmamaya yemin etme.

Emniyet ve Korku Anında Namazın Hükmü (238-239. âyetler)

Allah Teâlâ bundan sonra: "Namazları ve orta namazı (ikindi namazını) koruyun, gönülden bağlılık ve saygı ile Allah'ın huzuruna durun." (Âyet: 238) buyurup, inananlara emniyet anında bütün erkanını yerine getirerek namazlarını korumalarını (kılmalarını) emretti. Eğer(muharebe, su baskını vs.) şiddetli korku içerisinde bulunurlarsa, bu durumda da namazları yürüyerek veya hayvan üzerinde, nasıl mümkün olursa o şekilde, eda edip namazlarını terketmemelerini emretti. *Devamla da*: "(Tehlikeden) emin olduğunuz, güvene kavuştuğunuz zaman, bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı anın."(Âyet: 239) buyurdu.

Eşlere Vasiyetin Hükmü (240. âyet)

Sonra Allah Teâlâ: "İçinizden ölüp geriye eşler bırakan (erkekler) eşlerinin, (evlerinden) çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler." (Âyet: 240) buyurup, inananlardan ölen kişilerin, eşlerine bir yıllık nafaka ve iskan vasiyet etmelerinin gerekli olduğunu belirtti. Şayet o hanımlar bundan önce, Allah'ın -az önce- kendileri için belirlediği müddet kocalarının evinde ikamet ettikten sonra, evlerinden çıkarlarsa, kendileri hakkında uygun olanı (yani sahih bir nikahla evlenmek gibi) yaptıklarından dolayı onlara karşı herhangi bir zorlama yapma haklarının olmadığını belirtti. Halbuki Araplar bu vasiyetle Cahiliye döneminde onları evde tutmaya mecbur ediyorlardı.

Boşanan Kadınların Nafakasının Hükmü (241-242. âyetler)

Allah Teâlâ bundan sonra: "Boşanmış kadınların uygun olan geçimlerini sağlamak, (Allah'ın azabından) korunanlar üzerine bir borçtur." (Âyet: 241) buyurdu. Burada âyette geçen metâ'(geçimleri)'nden maksat onların bir yıllık nafakasıdır. Bunu Cenab-ı Hak, Allah'tan korkanların üzerine borç kılmış olduğunu ifade edip: "Düşünesiniz diye Allah âyetlerini böyle açıklıyor." (Âyet: 242) buyurdu.

Nefis ve Malla Cihada Teşvik
(243-284. âyetler)

Daha sonra Allah Teâlâ: "Ölüm korkusuyla binlerce kişilik gruplar halinde yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara "ölün" dedi de sonra onları diriltti. Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler." (Âyet: 243) buyurup, Müslümanlara cihat konusunda izin verip, cihadı onlara farz kılmasının ardından onları cihada teşvik etmeye başladı. Kuşkusuz (burada), korkunun ecele bir faydası olmadığına delalet eden bir kıssayı anlatmakla da müminleri cihada hazırladı. Çünkü ölümden çekinme, onları cihaddan korkutan yegane sebepti. Bundan dolayı binlerce kişilik gruplar halinde ölümden korktukları için ülkelerinden çıkan insanların kıssasını anlattı. Bunlar İsrâiloğullarından bir kavimdi. Savaş yapmakla emrolundukları halde canlarından korktukları için bu emre itaat etmediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) onlara bir hastalık gönderip, onlardan çoğunu öldürdü. Böylece onlardan sağ kalanlar bu olaydan ders alıp, Allah'ın (c.c.) kendilerini bu hastalıktan kurtarması dolayısıyla Allah'a şükür için Allah yolunda cihat ettiler. Allah Teâlâ bu uyarıyı yaptıktan sonra, müslümanlara kendi yolunda savaşmayı onlara emretti. Ve onlardan Allah yolunda cihat için bir şey infak edene, onun karşılığını kat kat fazlasıyla kendisine ödeyeceğini va'detti.

Allah Teâlâ daha sonra, inananlara sayılarının azlığı sebebiyle cihat etme korkularını yüreklerinden söküp atan ve onlara cihadlarında yarayacak öğütleri içeren ikinci bir kıssa daha anlattı.[18] Bu kıssa, İsrâiloğullarının; peygamberleri Samuel'den onlara sancağı altında savaşacakları bir hükümdar göndermesini istedikleri anki kıssalarıdır. İsrailoğulları kendilerine savaş farz kılınınca, içlerinden çok azı hariç bundan yüz çevirdiler. Samuel onlara, Allah'ın kendilerine hükümdar olarak Tâlût'u gönderdiğini söyleyince, fakirliğinden dolayı onu ayıpladılar. Bunun üzerine Samuel onlara cevaben; Allah'ın Tâlût'u ilminin ve gücünün fazlalığı dolayısıyla onlardan üstün kıldığını, Cenab-ı Hakk'ın mülkünü dilediğine vereceğini, O'nun mülkündeki tasarrufunda hiçbir kimsenin O'nunla tartışamaya-

---

18 Bu kıssa, birinci kıssanın ayrıntısı olarak kabul edilebilir.

cağını söyledi. Devamla da Tâlût'un askerlerini ordugâhtan çıkardığı zaman onları imtihan edip denediğini, çok azı dışında onların bu imtihana sabretmediklerini, Tâlût'la beraber yürüyüp, Câlût'u ve askerlerini gördüklerinde de: "Bizim bunlarla savaşmaya gücümüz yok." dediklerini bildirdi. İçlerinden Allah'a kavuşacaklarına inananların bunların sözlerine karşılık: "Allah'ın izniyle, sayıca az nice topluluklar, sayıca kendilerinden fazla olan nice topluluklara galip gelmiştir." diye karşılık verdiklerini ve sonra da Calut'un askerlerine karşı çıkıp Allah'tan düşmanlarına karşı kendilerine yardım etmesini istediklerini; bu sebeple Allah'ın izniyle onları hezimete uğrattıklarını, o savaşta Davut'un Câlût'u öldürdüğünü, Allah'ın da onu öldürmesine karşılık Davut'a mülk ve hikmet verdiğini anlattı. *Sonra* Allah yolunda cihadın hikmetini beyan ederek, kıssayı bitiren Cenab-ı Hak: Eğer(bu kıssada olduğu gibi) asiler itaatkarlarla savulup, etkisiz hale getirilmemiş olsaydı, dünyanın bozulacağını belirtti. *Sonra da* bu kıssada okuduğu âyetlerin önemini ilan edip, onları Hz. Peygamber'in, peygamberlerden birisi olduğuna delil kıldı.

Sonra, o peygamberlerden bazılarını bazılarına mucizelerde üstün kıldığını; şayet Allah dilemiş olsaydı, insanların o mucizelerle doğru yolu bulup, mucizeler onlara geldikten sonra artık birbirlerini öldürmeyeceklerini belirtti. Ancak insanların ihtilafa düştüklerini, onlardan bazılarının iman edip bazılarının inkar ettiklerini, inkar edenlerin müminlerle savaştıklarını bundan dolayı müminlerin de onların kendileriyle savaşmasına karşılık olarak onlarla savaşmak zorunda kaldıklarını bildirdi.

Cenab-ı Hak, daha sonra; müminleri teşvik etme, özendirme tarikiyle cihada teşvik ettikten sonra, tekrar onları korkutma (terhib) tarikiyle de cihada teşvik etmeğe başladı. Onlara, cihat uğrunda Allah'ın kendilerine vermiş olduğu rızıktan, hiçbir fidyenin kabul edilmediği, hiçbir dostluk ve şefaatın kabul edilmeyeceği o gün gelmeden önce harcamalarını emretti. *Sonra* bu beyanı destekleyen ve O'nun izni olmadan hiçbir kimsenin O'nun katında şefaat etmesinin mümkün olmadığını ispatlayan ve azametini gösteren bazı sıfatlarını zikredip, O'nun emrine uyup, yolunda cihat edenlerden başkası hakkında şefaate izin vermeyeceğini beyan etti. *Sonra*

da bu beyanlarla insanları, illa da infak etmeye ve cihada zorlamadığını; çünkü dinde zorlama olmadığını, doğru ve güzel olanın, çirkinlik ve sapıklıktan kesin olarak ayrılmış olduğunu, kim Allah'a inanır Tağut'u (şeytan) inkar ederse, onun sağlam bir kulpa yapışmış olduğunu ifade etti. *Sonra* müminlerin dostunun bizzat O (Allah) olduğunu, bu yüzden onları karanlıktan aydınlığa çıkardığını, kâfirlerin dostununsa Tağut olduğunu, bundan dolayı da O'nun onları aydınlıktan çıkarıp karanlığa götürdüğünü belirtti. Bu sebeple de, müminlerin neticede kendi istekleri ve Allah'ın onları muvaffak kılmasıyla imana kavuştuklarını, kafirlerin de yine kendi istekleriyle ve Tağut'la dost olmalarının kendilerini O'na (şeytana) yöneltmesiyle sonunda küfre düştüklerini bildirdi. *Sonra da* bu hususu üç örnekle açıkladı. Bunlardan birincisi: Hz İbrâhim ve Nemrud örneğidir ki; İbrâhim O'nu getirdiği delilleriyle susturmuştu; fakat O Tağut'u dost edindiğinden Tağut O'nu saptırdı. İkincisi: Duvarları yıkılmış, çatıları çökmüş yerle bir olmuş, bir köye uğrayan adamın örneğidir ki; o adam bu durumu görünce: "Allah burayı ölümden sonra nasıl hayata kavuşturacak?" demişti. Sonra Allah (c.c.) onu kendisine dost edinip, doğru yola iletmişti. Üçüncüsü ise yine İbrâhim'in (a.s.) örneğidir. Bir zaman İbrâhim (a.s.) Rabb'ine: "Rabb'im ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster" demişti. Bunun üzerine Allah (c.c.) bunu kendisine göstermişti. Böylece İbrâhim (a.s.), Allah'ı dost edindiğinden Allah da onun imanına iman katıp imanını kat kat artırmıştı.

Bundan sonra Cenab-ı Hak, önceki âyetlerle tergib (teşvik) tarikiyle anlattığı, harcadıklarının kat kat fazlasıyla kendilerine sevap olarak verileceği hususunu açıklamak için, tekrar Allah yolunda malın harcanması hususunda müminleri teşvik etmeye başladı. Bu hususu açıklamak için, her başağında yüz tane bulunan yedi başak bitiren bir ekin tanesinin durumunu örnek verdi. *Devamla da*, sadaka verirken ardından başa kakmak ve eziyet etmek gibi, Allah katında verilen sadakanın sevabını yok edecek onur kırıcı davranışların terk edilmesinin zorunluluğunu, infak için malların iyilerinin seçilmesini, her şahsın, kazancının temizlerinden infak etmesinin gereğini ifade etti. Kişinin kendisini sadaka sebebiyle fakirlikle korkutan

ve bu yüzden malının kötüsünü sadaka vermeyi kendisine güzel gösteren şeytanın iğvasına kulak vermeyip, tam aksine kendisine Yüce katından mağfiret ve bol rızık va'd eden, ona maldan daha hayırlı olan hikmet ve ilim veren Allah'ın emrine kulak vermesi gerektiğini beyan etti. *Sonra* Allah yolunda infak edenlerin mallarından infak etmek için neyi seçip ayırdıklarını bildiğini belirtip, müminleri infak hususundaki emirlerine muhalefetten dolayı uyardı. *Devamla*, infakın açıktan da, gizli de yapılabileceğini belirterek, gizlice yapılan infakın riyadan uzak olduğu için daha üstün olduğunu ifade etti. *Sonra da*, Peygamber'e (s.a.s.) dönerek: insanları Allah'ın kendilerine emrettiği infaka ulaştırmanın, onların Allah için harcama yapmalarını sağlamanın O'nun görevi olmadığını bildirdi. Çünkü hidayetin Allah Teâlâ'nın elinde olduğunu belirtti. Allah için ne infak eder, ne harcarlarsa onun kazancının sadece onu yapanlara döneceğini, çünkü onların Allah'ın rızasını umduklarından dolayı bu harcamayı yaptıklarını ifade etti. Sadakalarda, Allah yolunda cihat etmelerinin kendilerini rızık talebinden mahrum bıraktığı kişilerin de hakları olduğunu beyan etti. *Sonra*, mallarını Allah yolunda harcayanlara, onların ecirlerinin Allah katında olduğunu ve onlar için ahirette hiçbir korku olmadığını bildirip, onların orada mahzun da olmayacaklarını va'd etti.

Bundan sonra Allah Teâlâ, faiz (riba) konusunda söze başladı. Çünkü infak hususunda nefisteki cimriliği arttıran yegane unsur ribadır. Bu husus, faizin malı arttırdığı, infakın da malı azalttığı düşüncesinden ileri gelmektedir. Bu yüzden Cenab-ı Hak faiz yiyenlerin halini takbih edip, (çirkinliğini ifade edip) onları şiddetli bir şekilde tehdit etti. Ve O'nun, içerisine faiz karışan malı mahvedip, içerisinde Allah yolunda infak ve sadakalar bulunan malı da arttıracağını bildirdi. Ve Allah'ın faiz yiyen hiçbir günahkar ve nankörü sevmediğini; iman edip infak vb. diğer salih amelleri işleyen müminlerin de Rabb'lerinin katında mükafatlarının, ödüllerinin, bulunduğunu; onlar için hiçbir korkunun olmayacağını ve onların asla üzülmeyeceklerini beyan etti. *Sonra* faiz haram kılınmadan önce aralarında faiz alıp verenlere faizden arta kalan kısmı almamalarını emredip, eğer kendilerine verdiği bu emre uymazlarsa Allah'la savaşa girmiş olacak-

larını bildirdi. Şayet tevbe edip tefecilikten vazgeçerlerse, kendilerinin sermayelerinden ve ana paralarından başka bir şey alma haklarının olmadığını belirtti. Bu arada, şayet borçlu zor durumdaysa, ona geniş bir zamana kadar mühlet verilmesinin gereğini ifade etti. Eğer insanlar bilirlerse alacaklarını böyle zor durumdaki borçluya tasadduk etmelerinin kendileri için daha hayırlı olacağını belirtti.

Sonra Allah Teâlâ inananlar için, muhtaç oldukları parayı ve malı elde edebilmelerine vesile bulabilmeleri için faiz yerine selem'i[19] onlara helal kılıp, onlara bu hususta birbirlerine borç verirlerse, bunu yazmalarını ve buna şahit tutmalarını; şayet seferde olup da, borcu yazacak bir katip de bulamazlarsa, borçludan (borca karşılık bir malı) rehin almalarını emretti. Sonra inananları bu konuda şahitliği gizlemekten nehyedip, onlara O'nun, bu konuda yaptıkları her şeyi bildiğini, göklerde ve yerde olan her şeyin sahibinin O olduğunu, gönüllerindekileri açıklasalar da gizleseler de onları bunlarla hesaba çekeceğini haber vererek: "(Allah) kimi dilerse onu bağışlar ve kimi de dilerse ona da azap eder. Allah her şeye kadirdir." (Âyet: 284) buyurdu.

Sonuç
(285-286. âyetler)

Daha sonra Allah Teâlâ: "O Peygamber de kendisine Rabb'inden indirilene iman etti. müminler de..." (Âyet: 284) buyurup, Resul'ün ve müminlerin Kur'ân'a, meleklere ve âyette zikredilen diğer iman esaslarına inandıklarını zikretti ki, böylece münafıklar ve Yahudilerin inkarının zikriyle başladığı sûreye, müminlerin imanını zikrederek son versin. *Ve devamla onların*, âyette zikrettiği ihlaslarının, itaatlerinin ve O'ndan isteklerinin güzelliğine değindi. Ve O'nun hiçbir nefse gücünün üzerinde bir sorumluluk yüklemediğini, herkesin kazandığı hayrın kendi yararına ve işlediği şerrin de kendi zararına olduğunu bildirdi. İnsanları unutkanlıkları ve yanıldıkları şeyler sebebiyle sorguya çekmeyeceğini, onlara kendilerinden

19 Bedelin peşin ödenmesine rağmen malın daha sonra verilmesi esasına dayanan satış usulü. (Ç. N.)

önceki Yahudiler ve diğer milletlere yüklediği gibi ağır bir yük yüklemediğini... vb. lütuflarını beyan etti. *Sonunda da* insanların diliyle: "Bizden (sadır olan günahları) affet, bizi bağışla, bizi yarlığa, bizi esirge. Sen Mevlamızsın bizim. Artık kafirler grubuna karşı da bize yardım et." (Âyet: 286) buyurdu.

3- ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Âli İmrân Sûresi Enfâl Sûresi'nden sonra nazil oldu. Enfâl Sûresi'nin nüzulü hicretin üçüncü yılında, Uhud Savaşı sonrasına rastlamaktadır. Dolayısıyla bu sûre de Bedir Savaşı ile Hudeybiye Barış Antlaşması arası dönemde inen sûrelerdendir.

Sûrede İmrân ailesinin kıssası anlatıldığından dolayı sûreye bu ad verilmiştir. Bu kıssa İmrân'ın eşi ve kızı Meryem'in kıssasıdır. Tabiatıyla Îsâ (a.s.) kıssası da buna dahildir. Sûre, 200 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin baş tarafı Necran Hristiyanları heyeti hakkında inmiştir. Bunlar Peygamber'e (s.a.s.) heyet halinde gelmişler ve üzerlerine giydikleri kıymetli elbiseler, ipek ridalar ve altın işlemeli üniformalarla mescide, Peygamber'in (s.a.s.) huzuruna girmişlerdi. Beraberlerinde Peygamber'e hediye olarak getirdikleri, üzerlerinde resimler (temâsil) bulunan sergiler ve yün elbiseler vardı. Peygamber (s.a.s.) elbiseleri kabuletti; fakat üzerinde resimler bulunan halıları kabul etmedi. Sonra Peygamber'le (s.a.s.) İslâm dini konusunda tartışmaya girdiler. İslâm aleyhine fitneyi körüklemede Yahudi hahamları da bu konuda onlara katıldılar. İşte bundan dolayı bu sûrenin baş tarafları onlarla cereyan eden bu tartışmanın tasviri konusunda gelmiştir. Konuyla ilgili âyetlerin çoğu Hristiyanların Peygamber (s.a.s.) ile tartışması, az bir miktarı da Yahudilerin O'nunla mücadelesini tasvir et-

mektedir. İşte bu tartışma açısından Âl-i İmrân Sûresi Bakara Sûresine benzemektedir. Aynı zamanda da uzunluk bakımından da ona benzediği için Kur'ân-ı Kerîm'in tertibinde Bakara Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Cenâb-ı Hak sûrenin başında Allah *Teâlâ* için vacip olan sıfatları beyan etmek suretiyle bu tartışmaya zemin hazırlamıştır. Sonra bu tartışmadan onların iddialarını cevaplamaya geçmiştir. Bunların sözlerini cevapladıktan sonra müminlerin imanlarını sabitleştirmeye ve onları müşriklerin bu batıl sözlerinden etkilenmekten sakındırmaya geçmiştir. Bundan sonra da tekrar yine müminlerin Uhud yenilgisinden sonra da, konumlarını güçlendirmeye ve imanlarını kuvvetlendirmeye intikal etmiştir. Şüphesiz ehl-i kitap, müminlerin imanlarına etki etmek için bu yenilgiyi fırsat bilmiş ve bundan yararlanmaya kalkışmışlardı. Sonra sûre, Bakara Sûresi'nde olduğu gibi, müminlerin şanını yüceltme ve onların methiyle son bulmuştur.

Bu sûrenin, Allah *Teâlâ* hakkında vacip olan sıfatların beyanıyla başlamış olmasından, kuşkusuz bu sıfatların, Necran heyetiyle Îsâ (a.s.) hakkında yapılan tartışmada esas alınması amaçlanmıştır.

Allah Teâlâ İçin Vacip Olan Sıfatlar (1-6. âyetler)

Allah Taalâ: "Elif, lâm, mîm; Allah o Allah'tır ki, kendinden başka hiçbir Tanrı yoktur. (O) daima diridir, yarattıklarını koruyup yöneticidir." (Âyet 1-2) buyurup, Allah'ın bir, diri ve yarattıklarını koruyup yöneten olmasının vacipliğini beyan etti. Bununla, ileride Necran Heyetiyle tartışılması zikredilecek olan, Îsâ'nın (a.s.) uluhiyeti (tanrılığı) düşüncesini ortadan kaldırmaya ve bunun mümkün olmadığını beyan etmeye ortam hazırladı. *Sonra*, Kur'ân'ın kendinden önceki kitapları doğrulayıcı olarak indirildiğini; O'ndan önce de Tevrat ve İncil'i insanlara doğru yolu göstermek için indirdiğini belirtti. Ve (aynen onları indirmiş olduğu gibi) hakla batılı birbirinden ayırdeden bu Kur'ân'ı (Furkân'ı) da -ki, o nakille olması kaçınılmaz burhandır.- indirdiğini zikretti. Bununla da (ilerde gerçekleşecek olan) o tartışmaya zemin hazırladı ki, böylece tartışma esnasında bu kitapların üzerinde ittifak ettiği tevhid inancına dönsün ve bu hususta aklı

o kitaplara ayrılmaz bir biçimde bağlasın. *Sonra da*, yerde ve gökte bulunan hiçbir şeyin O'ndan gizli kalmayışınının ve rahimlerde bizi dilediği gibi şekillendirmenin O'nun vacip sıfatlarından olduğunu beyan etti. Ve: "O'ndan başka hiçbir Tanrı yoktur. Yegane hüküm ve hikmet sahibi O'dur." (Âyet: 6) buyurdu.

Hristiyanların Birinci Sözlerine Cevap (7-18. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Kitab'ı sana indiren O'dur. O'nun âyetlerinden bir kısmı muhkemlerdir(manası açık olan) ki; onlar Kitab'ın anası (esası, aslı)'dır. Diğerleri de müteşâbih (birbirine benzeyen, sonucu tam bilinemeyen)'lerdir..." (Âyet: 7) buyurup, Hristiyanların birinci sözlerine cevap verdi. (ki onların Peygamberle aralarında geçen) bu sözleri şuydu: "Ey Muhammed, sen Îsâ'nın (a.s.) Allah'ın kelimesi ve O'ndan bir ruh olduğunu söylemiyor musun?" Peygamber (s.a.s.): "Evet söylüyorum." cevabını verince: "Bu cevap bize yeter." demişlerdi. İşte bundan dolayı Cenab-ı Hak; Kur'ân'ın bazı âyetlerinin muhkem, bazılarının müteşâbih olduğunu; müteşâbih olanın muhkem olana uygun bir şekilde yorumlanmasının (tevilinin) vacip olduğunu; kalplerinde eğrilik ve yamukluk bulunanların bu müteşâbihe uyup, onu kendi nefsî arzularına uyacak tarzda tevil ettiklerini; halbuki ilimde derinleşmiş olanların ise, onu ya muhkemlere uygun bir tarzda tevil ettikleri, ya da bu konuda işi Allah *Teâlâ*'ya havale edip, onun bilgisine bırakıp kendilerine göre yorumlamaktan kaçındıklarını beyan etti. Böylece Hristiyanların, Peygamberin yukardaki sözlerinden kendi arzularına göre hüküm çıkaramayacaklarını belirtmek suretiyle onlara cevap verdi. *Sonra da* müteşâbih âyetleri önceki şekilde işlerine geldiği gibi yorumlayanları, ne mallarının ne de çocuklarının kendilerine hiçbir faydası olmayacağı azabından korkuttu. Nitekim onlar gibi haddi aşan Firavun Hanedanı'na da Allah'ın azabı karşısında mallarının hiçbir yararı olmadığını belirterek, onları mallarına ve güçlerine aldanıp Allah'ın emirlerine karşı gelmeleri sonucunda mutlaka mağlup olacaklarını bildirerek uyardı. Ve sözü, ibret alacakları bir ders olması için, Bedir Savaşı'nda cereyan eden olaylara getirdi. Zira bu savaşta Müslümanlar kendi sayılarının

azlığına ve Kureyş'in sayısının onlardan kat kat fazla olmasına rağmen, Kureyş'i yenmişlerdi. *Sonra Cenab-ı Hak* insanlara mallarının sevgisinin güzel gösterildiğini, ancak bunun, sadece dünya hayatının geçiçi nimeti olup Allah'ın müminler için hazırlamış olduğu ahiret nimetlerinin yanında hiçbir değeri olmadığını belirtti. *Devamla bu tartışmayı*, O'nun Ulûhiyetinin tekliğinin malum olduğunu ve kuşkusuz bütün kitaplarının da buna şahadet ettiğini beyan ederek bitirip:"Allah kendisinden başka Tanrı olmadığına şahittir. Meleklerle ilim sahipleri de, adalet ölçüsünde kalarak şehadet etmişlerdir ki, O'ndan başka Tanrı yoktur. O Aziz ve Hakîmdir." (Âyet: 18) buyurdu.

Hristiyanların İkinci Sözlerine Cevap (19-64. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah katında din İslâm'dır..." (Âyet: 19) buyurarak, onların ikinci sözlerini cevaplandırdı. Peygamber (s.a.s.) onlara demişti ki: "Müslüman olun." Bunun üzerine, onlar da: "Müslüman olduk" demişlerdi. Bu sözleri üzerine Peygamber (s.a.s.): "Yalan söylediniz." Zira sizin Allah'ın bir oğlu olduğunu söylemeniz, haça tapmanız ve domuz eti yemeniz Müslüman olmanıza engeldir." buyurdu. Hristiyanlar kuşkusuz Peygamber'in (s.a.s.) huzurunda, Îsâ'nın (a.s.) ulûhiyetine delil olarak O'nun; ölüyü diriltmesini, körü ve alaca hastalığı olanı iyileştirmesini... vb. mûcizelerini ileri sürmüşlerdi. Ve yine O'nun Allah'ın oğlu olduğuna da babasının olmamasını delil getirmişlerdi. Cenab-ı Hak bunların bu düşüncelerini önce, Allah katında tek ve yegane dinin yalnız İslâm olduğunu ispatlayarak reddetti. Devamla; onların Allah'ı üçün üçüncüsü olarak kabul etmelerinin gerçek din olmadığını; onların kitaplarını da Allah'ın birliği inancı üzerine indirdiği halde; onların kendilerinin Allah'ın âyetlerini tahrif edip, değiştirdiklerini bildirdi. Ve onlar Allah'ın birliği konusunda tartışıp dile getirdikleri düşünceleri, iddialarına delil olarak ileri sürseler de bunların, asla herhangi bir ilmî ve mantıkî değeri olmayan boş kuruntular olduğunu belirtti. Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanların, müslümanlıklarında devam edip, bu tür zayıf şüphelere, boş kuruntulara iltifat etmemeleri gerektiğini ifade etti. ehl-i kitap ve Arap müşriklerinin de müslümanlar gibi

İslâm'a girdikleri vakit doğru yolu bulacaklarını, şayet yüz çevirirlerse, kendilerine İslâm tebliğ edildikten sonra artık hiçbir mazeretlerinin kalmayacağını beyan etmek suretiyle onların sözlerini cevapladı.

Sonra da Allah'ın âyetlerini inkar etmek ve haksız yere Allah'ın peygamberlerini öldürmek gibi, ehl-i kitabın iman etmiş olmalarını engelleyici vasıflarını dile getirerek, onları kendileri için hazırlamış olduğu azaplarla tehdit etti.

Devamla da onların, anlaşmazlığa düştükleri konularda aralarında Allah'ın kitabıyla hükmedilmeye çağrıldıklarında bile kabul etmeyip, bundan yan çizdiklerini; onların, Allah'ın hükümlerinden yüz çeviren kişiler olduklarını ve yine onların ateşin kendilerine, dünyanın yaratılış günleri miktarınca sayılı birkaç gün dışında hiç dokunmayacağını saçmaladıklarını belirtti. *Sonra*, onları ahirette toplayacağını ve irtikab ettikleri bu küfürden dolayı cezalandıracağını belirtmek suretiyle kendilerini uyardı.

Sonra da Peygamber'e (s.a.s.); onlara: O'nun (Allah'ın), mülkün yegane sahibi olduğunu, yarattıklarından dilediğini yüceltip aziz kıldığını, dilediğini de alçaltıp zelil kıldığını, binaenaleyh ehl-i kitabın da bu hususta, diğer insanlardan herhangi bir ayrıcalığı olmadığını söylemesini emretti. *Devamla da bunu* O'nun geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine soktuğunu, diriden ölü, ölüden diri çıkardığını ve dilediğine hesapsız rızık verdiğini belirtmek suretiyle teyid etti. Ardından da müminlerin onların bu hile ve desiselerine aldanıp da onları gönül dostu edinmelerini yasakladı. Ve kim bunu yaparsa; onun Allah'la bir ilişkisinin kalmayacağını ve Allah'ın bu konuda onların gizledikleri ve açıkladıkları her şeylerini bildiğini belirtti. Şayet onlar da Allah'ı seviyorlarsa, Allah'ın peygamberine uymalarının ve sadece O'nu sevmelerinin, O'na ve Resulüne itaat etmelerinin gerekliliğini beyan edip: "Eğer yüz çevirirlerse, Allah küfre sapanları sevmez." (Âyet: 32) buyurdu.

Allah Teâlâ daha sonra tekrar; Îsâ'ın (a.s.) gerçek kıssasını baştan sona kadar anlatarak, Hristiyanların sözlerine cevap verdi. Bu sebeple, Adem'den (a.s.) Nûh'a (a.s.), İbrâhim ailesine ve İmrân ailesine kadar Îsâ'nın (a.s.) önceki atalarını seçip, onları bütün alemlere üstün kıldığını bildirdi. *Sonra da* Îsâ'nın (a.s.) annesi Meryem'in durumunu ve Zekeri-

ya'nın (a.s.) onun bakımını üstlenmesini anlattı. Meryem'in Zekeriya'yla olan haberini ve Zekeriya'nın Allah *Teâlâ*'nın Yahya'yı kendisine bağışladığı anki haberini zikretti. *Devamla da* Meryem'i (a.s.) ve meleklerin ona: Cenab-ı Hakk'ın kendisini seçip bütün alemlerin kadınlarından üstün kıldığını, O'nu kendi katından ismi Meryem oğlu Îsâ Mesih olan bir kelimesiyle müjdelediğini, Îsâ'yı (a.s.) kendi emriyle Meryem'den yaratacağını, O'na kitap ve hikmeti öğreteceğini ve O'nu İsrâiloğullarına peygamber olarak göndereceğini Meryem'e haber vermelerini anlattı. Sonra, Îsâ'nın (a.s.) onlara mucize olarak Allah'ın izniyle çamurdan bir kuş yarattığını, O'nun Allah'ın izniyle körü ve alaca hastalığına yakalanmışı iyileştirdiğini beyan etti. *Daha sonra da*, İsrail oğullarının Îsâ'yla (a.s.) olan macerasını (emr), O'nu öldürmek ve asmak istemelerini bunun üzerine Allah'ın O'nu ref ettiğini (katına yücelttiğini) anlattı. Ve böylece kıssanın sonuna vardığında da kıssada anlattıklarının Cenab-ı Hakkın âyetleri ve hikmet dolu zikir (Kur'ân) olduğunu, bu nedenle Îsâ (a.s.) hakkında bundan başka anlatılan şeylerin uydurma olup, kabul edilir şeyler olmadığını belirtti.

Devamla, Allah'ın Îsâ'yı (a.s.) babasız yaratmasının örneğinin, topraktan yaratmış olduğu Hz. Adem'in yaratılışı gibi olduğunu, Îsâ'nın (a.s.) durumu hakkında yegane gerçeğin de bu olduğunu, O'nun babasız yaratılması durumunun da Hz. Adem'in durumundan daha fazla şaşılacak bir husus olmadığını belirtti. Bütün bu açıklamalardan sonra eğer yine de Hz. Peygamber'le Îsâ (a.s.) hakkında tartışmaya girerlerse, bu durumda Peygamber'e (s.a.s.) son olarak, onları çocukları ve kadınlarıyla birlikte Hz. Peygamber ve O'nun da çocukları ve eşleri (kadınları) ile birlikte topluca doğrunun ortaya çıkması ve yalancıların Allah'ın lanetine uğraması için lanetleşmeye çağırmasını emretti. *Devamla da* Îsâ'nın (a.s.) durumu hakkında Kur'ân'da zikredilenlerin gerçek kıssalar olduğunu ve Allah'tan başka hiçbir ilahın olmadığını bildirdi. Şayet bütün bu anlatılanlardan sonra yine yüz çevirirlerse, onların bu tartışmalarında art niyetli müfsitler olup, gerçeği bulmak isteyen kişiler olmadıklarını ifade etti. *Sonunda da* bu konuyu (bölümü), onları üzerinde bütün dinlerin ittifak ettiği tevhide (Allah'ın birliği) davetle bitirip: "(Resulüm) De ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bi-

zim aramızda eşit olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz Müslümanız, deyiniz." (Âyet: 64) buyurdu.

Hristiyanların Üçüncü Sözlerine Cevap (65-78. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ey ehl-i kitap! Tevrat ve İncil kesinlikle ondan sonra indirildiği halde İbrâhim hakkında niçin birbirinizle tartışıp durursunuz? Siz hiç düşünmez misiniz?" (Âyet: 65) buyurarak, onların üçüncü sözlerine cevap verdi. Bu söz, Hristiyanların: Kuşkusuz İbrâhim de bizim dinimiz üzerineydi demeleridir. Yahudiler de onlarınki gibi sözler söylüyorlardı. Bundan dolayı Allah *Teâlâ*, Tevrat ve İncil'in kesin olarak İbrâhim'den (a.s.) sonra indirildiğini, dolayısıyla İbrâhim'in (a.s.) Yahudi ve Hristiyan olmasının akıl dışı olduğunu belirtti. Ve eğer onların Kur'ân şeriatıyla tartışmalarının (makul) bir sebebi olacaksa bunun da bildikleri kendi şeriatlerinden dolayı olması gerektiğini, yoksa onların hiç bilmedikleri bir şeriat olduğu halde Kur'ân şeriatının İbrâhim şeriatıyla uyuşmadığını iddia ederek, Hz. Peygamber'le tartışmalarının hiçbir sebep ve anlamı olmadığını ifade etmek suretiyle onların "İbrâhim de bizim dinimiz üzereydi" iddialarını cevapladı. *Devamla da*, İbrâhim'in (a.s.) Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman olup, Hristiyanların Mesihi ilahlaştırarak şirke düştükleri gibi, müşriklerden olmadığını belirtti. İnsanların İbrâhim'e (a.s.) en yakınının, ehl-i kitaptan O'nun dininde hiçbir tahrifât yapmadan O'na uyanlarla, Hz. Muhammed ve O'na tabi olan Müslümanlar olduğunu açıkladı. *Sonra da* ehl-i kitabın bunun gibi yanlış sözlerle Müslümanları doğru yoldan saptırmayı amaçladıklarını, halbuki onların bu tür sözleriyle farkında olmadan kendilerini saptırmaktan başka bir şey yapmadıklarını bildirdi. *Devamla da* ehl-i kitabın kendi yanlarındaki kitaplarında bulunan, Hz. Peygamber hakkındaki müjdeler sebebiyle, Kur'ân âyetlerini ve bunların doğru olduklarını bilmelerine rağmen, bile bile inkar etmeleri ve bu tür gerçek dışı sözlerle bilerek hakkı batılla karıştırmaktan başka bir şey yapmak istemediklerini belirterek onları

kınadı. *Sonra da* onların hakkı batılla karıştırmak suretiyle yapmış oldukları densizliklerden, bu söylemiş oldukları sözlerden daha çirkin olan bir türünü zikretti. Onlardan bazılarının sabahleyin Kur'ân'a iman ettiklerini açıklayıp, akşama doğru inkar ettiklerini söylediklerini bildirdi. Onların bununla Hz. Peygamber'e tabi olan müminleri etkileyip imandan vazgeçirmek istediklerini belirtti. *Ve devamla* onların birbirlerine, bu yalancı imanlarını göstermeleri esnasında, bu göstermelik imanlarında asla samimi olmamalarını, kendi şeriatlarının takrir ettiği (beyan ettiği) nebi'den başka hiçbir peygambere inanmamalarını tavsiye ettiklerini ifade etti. *Sonra*, onların iddialarına cevap olarak: Doğru yolun onlarınki değil; ancak Allah'ın yolu olduğunu; binaenaleyh bu yaptıklarının kendilerine hiç de yakışmadığını, onlara verilenlerin mislinin (aynısının) başka bir kişiye de verilmesinin ve onun da kendisine verilenle Rabbi'leri katında onlara karşı delil getirmesinin mümkün olduğunu, onlara söylemesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti. *Ve yine devamla* Peygamber'e (s.a.s.) emredip: lütuf ve ihsanın yalnız Allah'ın elinde olduğunu ve onu dilediğine vereceğini, bunun sadece onlara verilmekle sınırlı olmadığını da onlara söylemesini istedi. *Sonra da* onlardaki bu dini işlerde kendilerini üstün görme tutkusunun bununla sınırlı kalmayıp birçoklarında dünyevî işlere de sirayet ettiğini, bu nedenle onlar içerisinde bir kantar altın emanet etsen, bunu sana eksiksiz ödeyen güvenilir kişiler olduğu gibi, yine bir tek altın emanet versen -sen üzerinde ayak direyip durmadıkça- onu sana geri ödemeyenlerin de bulunduğunu belirtti. Çünkü onların Allah'ın, ümmî Araplara karşı yaptıklarından dolayı kendilerine bir sorumluluk farz kılmadığına, onlara yaptıklarından dolayı üzerlerinde bir vebal olmayacağına inandıklarını bildirdi. Onların böylece Allah adına yalan söylediklerini belirtip, Allah'ın bütün insanların sözlerinde durmalarını, ahidlerine vefa göstermelerini istediğini ifade etti. Ahidlerini yerine getirmeyenlerin ahirette herhangi bir nasipleri olmayacağını ve Allah'ın kıyamet günü onlarla konuşmayacak ve onların yüzüne bakmayacağını beyan etti. *Sonra da* Cenâb-ı Hak, onlardan insanları saptırma yolunda yukarda anlatılanlardan daha kötüsünü yapmayı mübah sayanların da bulunduğunu belirtti. Öyle ki onlardan Peygamber'in (s.a.s.) kendi kitaplarında müjdelenen peygamber olmadığını gösteren yazıları

kendi elleriyle yazıp sonra da bunun (kendi yazdıklarının) Allah katından gönderilen kitaptan âyetler olduğunu söyleyenlerin dahi bulunduğunu açıklayarak: "O (söyledikleri) Allah katından değildir. Onlar bile bile Allah adına yalan söylüyorlar." (Âyet: 78) buyurdu.

Hristiyanların Dördüncü Sözlerine Cevap (79-92. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Beşerden hiçbir kimseye yakışmaz ki, Allah kendisine kitabı, hükmü (hikmeti, ilmi, fehmi veya kazayı) ve peygamberliği versin de sonra O kalkıp insanlara: "Allah'ı bırakıp da bana kul olun desin." (Âyet: 79) buyurup, onların dördüncü sözlerine verilecek cevabı dile getirdi. Bu dördüncü sözleri de onların: Îsâ (a.s.) Ulûhiyet iddia ediyor ve kavmine, kendisine ibadet etmelerini emrediyordu, şeklindeki iddialarıdır. *Bunun üzerine Cenab-ı Hak*: İnsanlardan hiçbirinin Allah kendisine kitap, hikmet ve nübüvvet verdikten sonra kalkıp da insanlara, bunun gibi şeyleri emretmiş olmasının ve dolayısıyla da onları; daha önce üzerinde oldukları, inandıkları İslâm'dan sonra, inkara sürüklemesinin mümkün olmadığını belirterek Hristiyanların bu iddialarını reddetti. *Sonra da* önceki peygamberlerin sahip olduğu bu İslâm inancının, peygamberlerden ve onlara inananlardan, İslâm'ı getireceği beklenen peygamberi tasdik edecekleri sözü olduğunu bildirip; kim bundan sonra o sözden dönerse (onun) fasık olacağını belirtti. *Devamla da Allah Teâlâ,* İslâm'dan başka bir din aramalarından dolayı onları ayıpladı. Çünkü İslâm'ın Fıtrat Dini olduğunu; kainatta bulunan akıl sahipleri ve diğer bütün varlıkların ister istemez O'na iman ettiklerini, inandıklarını; kainatta bulunan her şeyin tek olan Allah'a boyun eğdiğini belirtti. *Allah Teâlâ bundan sonra da*, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: İslâmın, İbrâhim (a.s.) ve O'nun zürriyetinden, O'ndan sonra gelen peygamberlere indirilen din olduğunu, Peygamber'in (s.a.s.) onların (o peygamberlerin) hepsine birden inanıp, aralarında hiçbir ayırım yapmadığını; kim inanmaya çağrıldığı İslâm'dan başka bir dine uyarsa bunun asla ondan kabul edilmeyeceğini, onlara söylemesini emretti. İman ettikten, beklenen peygamberin hak olduğuna şahadet ettikten sonra, inkar eden onlar gibi bir toplumun hidayete ermesinin umu-

lamayacağını belirtip; bunların, bu inkarlarından dolayı cezalarının ebedi lanet ve şiddetli azap olduğunu ifade etti. Ancak yine de bunlardan, bundan sonra dahi olsa kim tevbe eder ve halini düzeltirse, Allah'ın onun geçmiş günahlarını bağışlayacağını bildirdi. İmanlarından sonra inkar eden, sonra İslâmın ortaya çıkışından sonra da küfürlerini arttıranlarınsa, asla tevbelerinin de kabul edilmeyeceğini, onlardan hiçbirinden, inkarıyla birlikte, kendisini Allah'a yaklaştırmak için, yeryüzü dolusu altın verecek dahi olsa, bunun asla ondan kabul edilmeyeceğini; bu altını kıyamet günü kurtulmak için fidye olarak verse dahi bunun kendisine hiç faydası olmayacağını beyan etti. Onların dünyada sevdikleri şeylerden infak etmedikçe "iyi"ye (birr ve takva) asla ulaşamayacaklarını beyan edip: "Her ne infak ederseniz, hiç şüphesiz Allah onu hakkıyla bilir." (Âyet: 92) buyurdu.

Hristiyanların Beşinci Sözlerine Cevap
(93-99. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in (Yakup) (a.s.) kendisine haram kıldığı şeyler hariç, bütün yiyecekler İsrâiloğullarına helaldi. De ki: "Tevrat'ı getirip, onu okuyun, eğer doğru söylüyorsanız." (Âyet: 93) buyurup, onların beşinci sözlerinin cevabını verdi: Bu sözleri de onların Peygamber'e (s.a.s.) gelip şöyle demeleriydi: Sen İbrâhim'in dini üzere olduğunu iddia ediyorsun, öyleyse o dinde haram olmasına rağmen sen nasıl develerin etlerini yiyorsun? *İşte bu âyetle Cenab-ı Hak;* İsrâil'in (ki bu İbrâhim'in (a.s.) oğlu İshak'ın oğlu Yakup'tur (a.s.)), bunu kendisine haram kılıncaya kadar, bunun İbrâhim'in (a.s.) dininde de helal olduğunu; Yakub'un bu haram kılışının O'nun çocuklarında da böylece kaldığını belirterek, onların bu sözlerini cevapladı. Tevrat'ın da bu hususta onlar aleyhine şahitlik ettiğini bildirdi. *Bundan sonra onlara*, Peygamber'in (s.a.s.) getirdiği gerçek İbrâhim (a.s.) dinine uymalarını emretti. *Devamla da* Müslümanların namazlarında yönelmiş oldukları Beytü'l-Haram'ı (Kabe'yi) da İbrâhim'le (a.s.) oğlu İsmail'in (a.s.) yapmış olduklarını bildirdi. Buna dair açık seçik delil olan İbrâhim'in (a.s.) makamının orada olduğunu belirtip; insanların onun (Kâbe'nin) yanında güven ve emniyette bulunduğunu, orayı haccetmenin -gücü yeten- bütün insanlar üzerinde farz

olduğunu beyan etti. Bütün bu anlatılanlardan sonra, yine onun âyetlerini inkar etmelerinden dolayı da onları kınayıp, sonunda da Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "De ki: Ey kitap ehli, Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek, niçin inananları Allah yolundan alıkoyuyorsunuz? Halbuki siz gerçeği görüp, durmaktasınız. Allah, (bu) yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Âyet: 99) buyurdu.

Ehl-i Kitabın Sözlerini Cevaplamanın Ardından Müminlerinİmanlarının Pekiştirilmesi (100-120. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ey inananlar, kendilerine kitap verilenlerden bir zümreye itaat ederseniz, sizi imanınızdan sonra küfre döndürürler." (Âyet: 100) buyurarak, müminlerin imanlarını pekiştirmeye ve onları ehl-i kitabın sözlerinden etkilenmekten sakındırmaya başladı. *Devamla da onlara*, eğer ehl-i kitaba uyacak olurlarsa, ehl-i kitabın kendilerini imanlarından sonra tekrar küfre döndüreceklerini bildirdi. Halbuki Allah'ın müminlere hidayet nasip edip, küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmelerinin onlar için çok yakışıksız bir durum olacağını ifade etti. *Sonra da* Allah'tan hakkıyla, O'na yakışır bir şekilde korkmalarını, Allah düşmanlarının sözlerine kulak vermemelerini, topluca, hep birden Allah'ın ipine (dinine) sarılmalarını, imandan önce, içinde bulundukları tefrika haline dönmemelerini, Allah'ın üzerlerinde olan nimetini hatırlamalarını -ki onlar birbirlerinin düşmanı iken Allah kalplerini uzlaştırıp, onları kaynaştırmıştı-, kendilerinden iyiliği emreden, kötülükten nehyeden birlik halinde bir topluluk oluşturmalarını müminlere emretti. Sapıttıklarından dolayı küfre çağıran, bu sebeple de müminlerin yüzünün ak, kafirlerin yüzünün kara olacağı kıyamet gününde azaba müstehak olacak olan ehl-i kitap gibi olmamalarını istedi. *Sonra da*, okuduğu; insanların iyiliğine sebep olacak, bu âyetlerin önemini vurguladı. Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah'a ait olduğunu, Allah'ın insanları iyi ve kötü işlerinden dolayı hesaba çekmesi için; bütün işlerin, sonunda Allah'a döneceğini beyan etti.

Sonra, bu hidayete sahip olan müminlerin, insanlık için seçilip çıkarılmış en hayırlı bir ümmet olduklarını belirtti. Ehl-i kitapta eğer

müminler gibi iman etmiş olsalar bunun kendileri için daha hayırlı olacağını; çünkü onların ekserisinin yeryüzünde fesat çıkaran fasık kişiler olduğunu ifade etti. *Sonra da*, onların zayıf kişiler olduklarını, müminlere bu gibi batıl sözlerle eziyet etmenin dışında hiçbir zarar veremeyeceklerini bildirdi. Bunlardan Yahudilerin ise inananların ahdine sığınmış olmadıkça nerede olursa olsunlar üzerlerine zillet damgası vurulacağını belirtti. *Ve devamla da* kitap ehlinin de hepsinin bir olmadığını belirtip; onlar içerisinde de kendilerini Allah'a ibadete adayıp, çoğunluğun düşmüş olduğu küfür bataklığına düşmemiş olanların da var olduğunu bildirdi. Bu gibilerin de yapmış oldukları hiçbir iyiliğin Allah katında asla zayi olmayacağını belirtti. *Sonra da*: bunlardan inkar edenlerin, mallarının Allah'ın azabına karşı kendileri için hiçbir işe yaramayacağını ve onların dünyevî zevkleri için harcadıkları şeylerin, örneğinin; nefislerine zulmeden bir kavmin ekinlerine isabet edip, o ekinlerden hiçbir şeyi bırakmayan dondurucu bir rüzgâr örneğine benzediğini ifade etti.

Sonra müminleri kafirlere itaat etmeleri hususunda uyarmasının ardından tekrar, onların kendilerinden olmayanları samimi dost edinmelerini müminlere yasakladı. Çünkü onlar, müminler için içlerinde devamlı düşmanlık saklıyorlardı. Böyle bir durum da müslümanların, kendilerini sevmeyen, müminlere bir iyilik isabet ettiği zaman buna üzülen, şayet bir kötülük dokunsa buna sevinen bu insanları sevip, dost edinmelerinin uygun olmayacağını belirterek: "Eğer sabreder, korunursanız onların tuzağı size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını kuşatmıştır." (Âyet: 120) buyurdu.

Uhud Savaşı'ndan Sonra Müminleri Takviye Etme (121-189. âyetler)

Daha sonra Allah Teâlâ: "Hani sen ailenden sabah erkenden ayrılmıştın, müminleri (Uhud'da) savaş mevzilerine yerleştiriyordun. Allah her şeyi işitir, bilir." (Âyet: 121) buyurup, müminlerin Uhud Savaşı'ndaki hezimetini dile getirdi. Ki Cenab-ı Hakkın müminlerin başlarına gelmesi dolayısıyla ehl-i kitabın sevindiklerini söylediği musibet işte bu musibetti. Ve onlar kesinlikle, daha önce de bu tür boş iddialarla inananların

imanlarına etki etmeye çalıştıkları gibi, bu musibet dolasıyla da onların imanlarını etkilemeye gayret göstermişlerdi. Bundan dolayı Allah *Teâlâ* müminlere, Allah Resulu'nün (s.a.s.) müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için sabah erkenden evinden çıktığı ve onlardan iki takımın, savaşın başlangıcında Yahudi ve müşriklerden münafıkların etkisiyle korkup bozulmaya yüz tuttuklarını ve bu arada münafıkların müminleri etkilemek için kasten bozguna uğradıkları anı hatırlamalarını emretti.

Sonra da onlara, münafıkların yenilmesinden dolayı etkilenmeleri sebebiyle hata ettiklerini bildirmek için, Bedir Savaşı'nda kendileri daha zayıf ve sayıları daha azken güçlü ve kalabalık müşriklere karşı Allah'ın onlara yardım ettiğini bildirdi. *Sonra da*, Bedir'de sırf kendilerine bir müjde olsun ve bununla kalpleri tatmin olup, güven bulsun diye ve bir de inkar edenlerin bir kısmını kessin ya da helak etsin diye veya onlardan tevbe edenlerin tevbelerini kabul etsin, ya da küfürde ısrâr edenlere azap etsin diye, onlara yardım ettiğini bildirdi. Bütün bu hususlardaki işlerin sadece Allah'a ait olduğunu, O'nun kulları hakkında dilediği gibi tasarrufta bulanacağını, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah'a ait olduğunu, O'nun kullarından dilediğini bağışlayıp, dilediğine de azap edeceğini belirtti.

Allah Teâlâ bundan sonra, faizin müminlere haram olduğunu zikretti. Çünkü faiz, müminlerle Yahudiler arasında ilişki kurmaya sebep oluyordu. Allah *Teâlâ* bu savaşta onların düşmanlıkları açığa çıktıktan sonra, müminlerin Yahudilerle aralarındaki bu ilişkiyi kesmek istedi ki böylece müminleri onların hile ve desiselerinden ve müminlere malî tahakkümlerinden kurtarsın ve başlarına gelen bu müsibeti onlardan kaldırsın. Yahudiler müminlere, kendilerini daha fakir ve daha zayıf düşürecek derecede fahiş faizle borç veriyorlardı. Şüphesiz Allah *Teâlâ* bu savaşı zikrettikten sonra, önemine binaen böyle bir tedbir alınmasına öncelik verdi.

Sonra müminlere, Uhud'da muhalefetlerinden dolayı meydana gelen veballerini (günahlarını) yok edecek ve onları muttakiler için hazırlanmış, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete ulaştıracak mağfirete (Allah'ın bağışlamasına) koşmalarını emretti. *Devamla da*, o muttakilerin bollukta da, sıkıntı içerisinde bulunduklarında da mallarını infak eden... ve âyetlerde diğer benzeri sıfatlarını zikrettiği müminler olduğunu belirtti.

Sonra: onlardan önce de inananlarla, yalanlayanlar arasında uygulanıp, yalanlayanların helakine sebep olan yasaların bulunduğunu zikretti. *Devamla da* bunda insanlar için bir açıklama, yol gösterme ve öğüt olduğunu belirtti. *Ve* inananları başlarına gelenlerden dolayı gevşemekten, üzülmekten nehyedip, onların üstün olacaklarını; şayet Uhud Savaşı'nda onlara böyle bir yara dokunduysa, bunun aynısının Bedir Savaşı'nda müşriklere de dokunduğunu hatırlatıp, iyi ve kötü günlerin bütün insanların başlarına gelebilecek şeyler olduğunu, Allah *Teâlâ*'nın bu gibi şeylerle gerçek müminleri diğerlerinden ayırdığını, Uhud'da ölenleri şehitlikte kendilerinden sonrakilere örnek olacak şehitler edindiğini belirtti. Halbuki onların da Uhud'dan önce şehit olmayı temenni ettikleri halde, kardeşlerinde bu şehadeti gördüklerinde donup baka kaldıklarını bildirdi.

Sonra: Muhammed'in (s.a.s.) bir peygamberden başka bir şey olmadığını, ondan evvel de daha nice peygamberler gelip geçtiğini belirtip, Peygamber'in (s.a.s.) öldüğü şayi olunca Medine'ye koşmalarından dolayı onları kınadı. *Ve*, her şeyin bir eceli olduğunu, ne savaşın bu eceli öne alabileceğini ve ne de firarın bunu tehir edemiyeceğini bildirip, kim dünya nimetini ister de savaştan kaçarsa, Allah'ın ona dünya nimetini verip, onu ahiret sevabından mahrum edeceğini ve kim de ahiret sevabını isterse, ona da ahiret sevabını verip, onu dünya mükafatından da mahrum etmeyeceğini beyan etti.

Sonra: geçmişte de beraberlerinde Allah erlerinin savaştığı nice peygamberler bulunduğunu ve bunların Allah yolunda başlarına gelenlerden ötürü gevşeklik göstermediklerini, bu yüzden Allah'ın (c.c.) da düşmanlarına karşı onlara yardım ettiğini, onlara dünya nimetini ve ahiret sevabının güzelliğini verdiğini bildirdi. *Sonra*: savaşta yenilmelerinden dolayı etkilerinde kalarak, kafirlere itaat etmeden müminleri sakındırmaya başladı. Çünkü kafirler inananlara şöyle demişlerdi: Kuşkusuz O size zafer va'detti. Şayet va'dinde doğru söylemiş olsaydı siz yenilmezdiniz. Bundan dolayı Cenab-ı Hak müminlere: onların yâr ve yardımcılarının Allah (c.c.) olup, O'nun da yardımcıların en hayırlısı olduğunu ve O'nun kafirlerin kalbine korku salacağını, Uhud'da galip gelmelerine rağmen artık bundan sonra muzaffer olamayacaklarını bildirdi. Ve Allah'ın Uhud'da onlara

(Müminlere) olan va'dini doğrulayıp, savaşın başlangıcında onlara yardım ettiğini, onların; zafer kazansalar bile beklemekle emrolundukları yerlerinde -pek azı hariç- kalmayıp, mevzilerini terk eden okçuların verilen emre muhalefet edip, yerlerini terk ettiklerinden sonra, ancak yenildiklerini, onların çoğunun yerlerini terk edip ganimet toplamaya gitmeleri üzerine, düşmanın onların arkasını çevirip, onlara arkadan saldırdıklarını beyan etti.

Sonra: onların bundan sonra yenildiklerini, hiçbir kimseye dönüp bakmadıklarını Peygamber'in (s.a.s.) kendilerine O'na dönmeleri çağrısını da duymadıklarını, bundan dolayı Allah *Teâlâ* onlara ne ellerinden gidene, ne de başlarına gelene üzülmemeleri için müşriklerin Bedir'deki kederlerine karşılık Uhud kederini verdiğini açıkladı.

Sonra da: Uhud yenilgisinden sonra Cenab-ı Hak'ın Peygamber'le (s.a.s.) birlikte sebat edip kalanların kalplerini takviye ettiğini ve bu sebeple de tekrar müşriklerin üzerine yöneldiklerini; yenilgiye uğrayanların ise kendi canlarının kaygısına düşüp, Allah'ın kendilerine va'dettiği şeyler hususunda Allah (c.c.) hakkında gerçeğe aykırı bir zanna kapılıp, münafıkların onların yenilmeleri ile ilgili söyledikleri sözleri, tekrar edip durmaya başladıklarını bildirdi. Onlardan sadır olan bu yanlış tutumun tamamen şeytanın aldatmasından başka bir şey olmadığını ifade edip, kuşkusuz Cenab-ı Hakkın, onların hataen sergiledikleri bu tutumlarından dolayı kendilerini affettiğini beyan etti.

Sonra inanmayanlar, müminlere şöyle diyorlardı: Size işaret ettiğimiz gibi savaşı bırakıp, bizim yanımızda kalsaydınız hem ölmezdiniz hem de öldürülmezdiniz. Bunun üzerine Allah *Teâlâ*; bu düşüncenin kafirlerin kalplerinde bir hasret yarası (dert) gibi kalması için müminlere: onları dinlememelerini ve onların bu sözlerine iştirak etmemelerini emretti. *Ve* her insanın kendisi için takdir edilen eceline göre yaşayıp öleceğini; Allah (c.c.) yolunda ölen ve öldürülenler için O'nun katında, uğrunda yaşama hırsı gösterdikleri mallarından daha hayırlı mükafatların olduğunu, ölen ve öldürülen herkesin, önceden yaptıklarının karşılığını bulmak için, Allah'ın huzurunda toplanmalarının kaçınılmaz olduğunu bildirdi.

Sonra: Peygamber'in (s.a.s.), onlardan sadır olan (bu gibi) şeylerden son-

ra onlara karşı yumuşak olmasının Allah'ın rahmetinden, O'nu yumuşak bir yaratılışta yaratmış olmasından kaynaklandığını belirtti. Peygamber'e (s.a.s.), onları affedip, bağışlamasını ve onlarla, her ne kadar bu sefer (Uhud Savaşında) hata etmiş olsalar dahi, istişare etmeyi sürdürmesini istedi. İstişare ettikten sonra bir defa azmedip, karar verdi mi artık Allah'a güvenmesini ve O'na tevekkül etmesini emretti. Çünkü zaferin O'nun katında olduğunu, O kendilerine yardım ve zafer dilediğinde hiçbir gücün buna engel olamayacağını; yok eğer onları terk eder yardımsız bırakırsa, artık hiçbir kişinin de onlara yardımcı olamayacağını beyan etti.

Sonra: Cenab-ı Hak, hiçbir peygamberin ganimet mallarının taksiminde emanete hıyanet edip onları kendisine ayırmasının söz konusu olmadığını, dolayısıyla Müslümanların okçularının ganimet toplamaya koşup müminlerin arka cephesini düşman saldırısına açık bırakmalarının hiçbir haklı sebebi olmadığını belirtti. *Ve*, kim (ganimetlerin taksimi vb.'de) hainlik ederse, kıyamet günü hainlik ettiği şeyi yüklenerek huzura geleceğini bildirdi. Sonra (orada) dünyada herkes ne yaptı, ne kazandıysa onun karşılığının kendisine eksiksiz ödeneceğini, hıyanet eden kişinin hıyanet etmeyen gibi olmayacağını, çünkü emanetlere hıyanetleri bırakmak suretiyle Allah'ın rızasına tabi olan kimseyle, emanete hıyanet edip bu sebeple Allah'ın gazabına uğrayan kişinin bir olmasının da asla doğru olamayacağını beyan buyurdu. Devamla da şüphesiz Cenab-ı Hakkın içlerinden birini kendilerini kötülüklerden temizleyen ve onlara kendi yararlarına olan şeyleri öğretecek bir peygamber olarak göndermekle onlara lütufta bulunduğunu, bundan dolayı da durumu böyle olan bir peygamberin ganimetlerin taksiminde onlara hainlik etmesinin mümkün olmadığını belirtti.

Sonra: Müminlerin Bedir'de müşriklerden kendilerinin Uhud'da verdikleri şehitlerin iki misli müşriki öldürmüş olmalarının ardından, Uhud'da kendilerinden öldürülenleri çok bulmalarından dolayı onları yermeye başladı. Şüphesiz onlar (müminler) Uhudda ölenleri gözlerinde büyüterek "Bu nasıl oluyor?" demişlerdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak; bunun verilen emirlere muhalefet etmelerinden dolayı kendi kusurları sebebiyle gerçekleştiğini ve müminlerle, savaşmaktan kaçınan münafıkları

birbirlerinden ayırt etmek için Allah'ın izniyle gerçekleşmiş olduğunu beyan etmek suretiyle, onlara cevap verdi. Münafıklar, Müslümanlardan öldürülenler için: "Bize itaat etselerdi, öldürülmeyeceklerdi." demişlerdi. Kuşkusuz bundan dolayı Cenab-ı Hak Peygamber'e (s.a.s.); eğer münafıklar bu: "Bize itaat etselerdi, ölümden kurtulacaklardı." iddialarında doğru iseler, kendi nefislerinden ölümü geri çevirmelerini isteyerek onlara cevap vermesini emretti. *Sonra da* Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanların bu şehitleri sıradan ölüler sanmalarını nehyedip, onların Allah katında diri olduklarını, Allah'ın fazl-u kereminden onlara verdikleri ile sevinip mutlu olduklarını belirtti. Ve yine onların, savaşta sebat edip, yaralandıkları sırada Peygamber'in (s.a.s.) çağrısına icabet eden kardeşlerinin kurtuluşunun müjdesiyle sevindiklerini de ifade etti. Peygamber'e (s.a.s.), müşriklerin Müslümanları öldürmek için tekrar geri dönmek istedikleri haberi ulaşınca müminlerden müşriklerin arkasından gitmelerini istemişti. Bunun üzerine müşrikler Müslümanların kendilerini aradıklarını öğrenince bu (geri dönme) isteklerinden vazgeçtiler. Allah *Teâlâ*, yaralandıkları halde Allah Resulünun çağrısına uyup (tekrar savaşmak için) dönmeleri üzerine onlara büyük sevap va'detti. *Ve* insanlardan bazılarının onları, müşrikleri takipten geri bırakmak ve caydırmak isteyip, onları müşriklerin gücünden korkuttuklarını, fakat müminlerin bunları dinlemediklerini, müşrikleri aramak için yollarına devam ettiklerini, sonra da Allah'tan bir nimet ve lutufla geri döndüklerini...vb. âyette onlar hakkında zikrettiği diğer hususları dile getirdi.

Sonra: Peygamber'i (s.a.s.) münafık ve Yahudiler'in küfürde yardımlaşmada koşuşmalarından dolayı üzülmekten men etti. Çünkü, onların bu hareketleriyle hiçbir şekilde müminlere zarar veremeyeceklerini, onların bununla ancak kendilerini ahirette sevaptan mahrum edecek bir günah işlediklerini belirtip, onlar için orada büyük bir azabın olduğunu bildirdi.

Sonra da inkar edenleri Cenab-ı Hakk'ın kendilerine mühlet vermesinin onların nefisleri için daha hayırlı olduğunu sanmaktan nehyetti. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın onlara, ancak günahlarını arttırmak için mühlet verdiğini ve onlar için alçaltıcı bir azap olduğunu bildirdi.

Sonra Cenab-ı Hak müminleri şu üzerinde bulundukları halde bırak-

mayacağını, sonuçta bu mihnet sebebiyle kirliyle-temizi birbirinden ayıracağını, onları kalplerdeki bilinmeyeni, gaybı bilir duruma getirmeyeceğini; ancak O'nun peygamberlerinden dilediğini bu gaybı bildirmek için seçeceğini, bu nedenle müminlere, peygamberlerin onların esrarı ile ilgili haberlerine inanmalarının zorunlu olduğunu beyan etti.

Sonra da münafıklardan cimrilik edip mallarıyla cihat etmeyenlerin bu yaptıklarının kendileri için hayırlı olduğunu sanmalarını nehyetti. Çünkü o cimrilik yapıp Allah yolunda cihada harcamadıkları mallarının kıyamet günü tasma gibi onların boyunlarına dolandırılacağını bildirdi. *Ve devamla* Allah *Teâlâ* onların mallarından ve diğer şeylerden göklerin ve yerin mirasının başkasına değil Kendi'ne ait olduğunu, dolayısıyla onların bu mallarla Allah'a karşı cimrilik yapmalarının uygun olmadığını ifade etti.

Sonra: Allah *Teâlâ*, kendilerinden mallarını Allah yolunda harcamaları istendiği zaman Yahudilerin, Allah ile alay edip:" Allah fakirdir, biz zenginleriz."(Âyet: 181) demelerini, şüphesiz işittiğini ve onların söyledikleri bu tür sözlerini ve geçmişte haksız yere peygamberleri öldürmek gibi onların yapmış oldukları işleri yazdığını, sonra da ahirette bundan dolayı onları yakıp perişan eden azabı tattıracağını beyan etti.

Sonra: Yahudilerin, Peygamber'i (s.a.s.) kabul etmemeleri hususunda, kendilerine gökten inen bir ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmayacakları ve onunla birlikte cihad etmeyeceklerine dair Allah'ın kendilerine and verdiğini ileri sürdüklerini ifade edip, onların kendilerine bu dediklerini getiren peygamberlerini de yalanlayıp öldürdüklerini bildirerek ileri sürdükleri bu bahanelerinde de onların yalan söylediklerini belirtti.

Sonra da: Onlar Peygamber'i (s.a.s.) yalanlasalar da, O'nun yalanlanan peygamberlerin ilki olmadığını, şüphesiz O'ndan önce de apaçık mucizeleri, kutsal kitapları ve aydınlatıcı kitabı getiren nice peygamberin de yalanlanmış olduğunu belirtti. *Devamla da* her nefsin mutlaka ölümü tadacağını, hak ettiklerinin karşılığının kıyamet günü mutlaka kendilerine eksiksiz verileceğini; asıl kurtulan kişinin kıyamet günü kurtulan kişi olduğunu, onların haris oldukları bu dünya hayatının hiçbir kıymetinin olmadığını beyan ederek onları uyardı.

Sonra: Müminlere; Uhud'dan sonra mallarıyla ve canlarıyla da imtihan edileceklerini; onların bu savaşta olduğu gibi, ehl-i kitap ve münafıklardan incitici çok sözler duyacaklarını, şayet onlar buna sabredip, onlardan sakınırlarsa bunun yapmaya değer en önemli işlerden ve alınacak en doğru tedbirlerden olduğunu bildirdi. *Sonra*: Ehl-i kitaba hitap ederek, kuşkusuz Cenab-ı Hakk'ın onların kendi yanlarında bulunan, beklenen peygamberle ilgili müjdeleri açıklayacaklarına dair onlardan söz aldığını, buna rağmen onların bu sözü arkalarına attıklarını, onu dünya menfaatinden basit bir ücret karşılığı sattıklarını kendilerine bildirdi.

Sonra da Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: Müslümanlara karşı yaptıkları hile ve desiseden dolayı sevinen ve bununla birlikte, övülmeyi arzu eden ehl-i kitab için acıklı bir azap olduğu halde, onların azaptan kurtulacaklarını sanmaktan Kendi'sini nehyetti. Ve: "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Allah her şeye kâdirdir." (Âyet: 189) buyurdu.

Sonuç
(190-200. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Kuşkusuz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde (ve uzayıp kısalmasında) akl-ı selim sahipleri için ibret verici deliller vardır." (Âyet: 190) buyurup, ehl-i kitap ve münafıklardan inatçılarla tartışmayı tamamladıktan sonra müminlere övgüyle sûreyi bitirdi. Bu sebeple, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde veya uzayıp kısalmasında akl-ı selim sahibi müminler için ibret verici deliller olduğunu ifade edip, bu (akl-ı selim sahibi) müminlerin; ayaktayken, otururken, yanları üstünde yatarken, yani bütün hallerinde Allah'ı hatırlayıp anan...vb. gibi âyette davranış ve sözlerini dile getirdiği kişiler olduklarını beyan etti. *Sonra* onların kusurlarını örteceği ve katından bir sevap olmak üzere onları altından ırmaklar akan cennetlere sokacağı... gibi onları mükafatlandıracağını va'dettiği şeyleri açıkladı. *Ve devamla da* dünyalıklarına aldanmaları sebebiyle, Allah'ın âyetlerini, alametlerini tefekkür etmeyi terkederken, o kafirlere vereceği cezayı da belirtti. Onların bu dünya nimetlerinden çok az bir süre yarar-

lanacaklarını, sonra da varıp sığınacakları yerlerinin cehennem olduğunu bildirerek, oranın ne kötü bir istirahat yeri olduğunu beyan etti.

Sonra, o cennetlerin hiç bitmeyen ebedi bir nimet olarak, onların olacağını va'detti. *Devamla da*, ehl-i kitaptan bu gurura kapılmayanlar içinde de imanlarında ve huşularında müminler gibi olanların bulunduğunu ve onların da ahiretlerinde mükafatlarının olduğunu ifade etti. *Sonunda da* bu sûrede açıkladığı eziyetlere sabretmelerini müminlere emretmek suretiyle sûreyi bitirip: "Ey iman edenler sabredin, düşman karşısında sebat gösterip dayanın, nöbet tutarak (askerlik yaparak) savaşa hazırlıklı olun ve Allah'tan korkun ki kurtuluşa erebilesiniz." (Âyet: 200) buyurdu.

4- NİSÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nisâ Sûresi Mümtehine Sûresi'nden sonra nazil oldu. Mümtehine Sûresi de Hudeybiye Barışı'nın akabinde inmişti. Hudeybiye Barışı da hicretin altıncı yılında olmuştu. Dolayısıyla Nisâ Sûresi'nin nüzulü Hudeybiye Barışı ile Tebuk Savaşı arası döneme rastlamaktadır.

Sûrenin Nisâ, (kadınlar) ismini almasının sebebi, bu sûrede zikredilen hükümlerin çoğunun kadınlarla ilgili olmasından dolayıdır. 176 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre, Bakara Sûresi'nden sonra, bu sûrenin inişine kadar geçen zaman içerisinde yasallaşan hükümlerden bir çoğu hakkında nazil oldu. Dolayısıyla, bu sûrede, bu hükümlerden yasallaşanlar zikredildi. Nitekim Bakara Sûresi'nde de, o sûrenin indiği dönemde yasallaşan hükümler zikredilmişti. Kuşkusuz bu sûre bununla birlikte, inmiş olduğu dönemdeki ehl-i kitap ve münafıkların durumunun beyanını da içermektedir. Onlar bu dönemde müminlere karşı tutumlarında aşırıya gitmişler ve Müslümanlara karşı eziyetlerini Bakara ve Âl-i İmrân Sûrelerinin indiği dönemde olduğundan daha fazla ileri götürüp, arttırmışlardı. Bu sebeple, onlar bu sûrede, bu durumlarına uygun bir tarzda, daha sert bir hitapla karşılık gördüler. Müminler de bu sûrede onlara karşı şiddet kullanmakla emrolundular. Halbuki; bundan önce, Bakara ve Âl-i İmrân Sûrelerinde onlara karşı yumuşak davranmakla ve eziyetlerine sabırla karşılık vermekle emrolunuyorlardı.

Bu sûre, kendisinden sonra gelecek hükümlere, bir beraat-ı matla' (muhteşem bir başlangıç) olarak gelen bir âyetle başladı. Sonra, bu âyetin akabinde çok sayıda hüküm ve yasaları ihtiva eden âyetler geldi. Sonra Cenab-ı Hak bir istidratla ehl-i kitaptan Yahudilerin durumlarının izahına geçti. Bundan sonra tekrar yasa ve hükümlerin açıklanmasına döndü. Bu açıklamadan sonra tekrar bir istidratla yeniden münafıkların ve ehl-i kitabın durumlarına geçti. Sonra da, sûrenin sonunun başlangıç üslubunu andırıp, ona benzer olabilmesi için tekrar ilk başlama üslubuna dönerek sûre sona erdi.

Nisâ Sûresi; gerek uzunluk bakımından ve gerekse bazı pratik hükümlerin beyanıyla, ehl-i kitap ve münafıkların bazı hallerinin açıklanmasını ihtiva etmiş olması dolayısıyla, Bakara ve Âl-i İmrân Sûrelerine benzediğinden dolayı bu iki sûreden sonra gelmiştir.

Bera'atü'l-Matla'
(Sûrenin Konusuna Uygun Muhteşem Bir Başlangıç)
(1. Âyet)

Allah Teâlâ: "Ey insanlar sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da yine onun eşini yaratan ve ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabb'inize karşı gelmekten sakının..."(Âyet: 1) buyurup, insanlara sûrede gelecek hükümler konusunda takvayı emretti. (Takva: Emirleri yerine getirip, yasaklardan uzak durmaktır). *Sonra*; bizi bir nefisten yarattığını ve ondan da onun eşini yarattığını beyan etti. Çünkü, bu hükümlerden çoğu, kuşkusuz eşler arasındaki ilişkiyi tanzim için meşru kılınmıştır. *Sonra da* adını öne sürerek (yemin ederek) insanların birbirlerine dileklerde bulunduğu Allah'tan korkmalarını tekrarladı ve akrabalık haklarına riayet etmemek hususunda da Allah'tan korkmalarını emretti. Ve: "Kuşkusuz Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir." buyurdu.

Yetimler ve Aklı Ermeyenlerle İlgili Hükümler
(2-6. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Yetimlere mallarını verin..." (Âyet: 2) buyurup, insanlara yetimlerin mallarını, o mallardan kendilerine harcamak suretiyle vermelerini ve bulûğa erdikten sonra da mallarını onlara teslim etmeleri-

ni emretti. *Ve* onların mallarına kendi mallarını katarak kendi mallarıymış gibi harcamaktan nehyetti. Böylece yetimlerin malları sadece kendileri için ayrılmış olsun ve yetimlerin mallarından kendi malları içerisine hiçbir şey karışmasın. *Sonra*: Onlara; yetim kızla evlendikleri zaman bu evliliğin onları yetimin ve onun kardeşlerinin mallarına tamâ ettireceğinden ve dolayısıyle yetim hakkında adaleti yerine getiremiyeceklerinden korkarlarsa, yetim kızı nikahlamayı terk etmelerini emretti. Ve o durumda yetimle evlenmeleri hususunda bir bahaneleri olmasın diye de, onlara, yetim dışında diğer kadınların nikahı konusunda dörde kadar ruhsat verdi. *Sonra*: Onlara, bu kadınlara mehirlerini vermelerini emretti ki, bu mehirlerin, yetimin mihrinın aksine, ona tama edip vermemelerinin kendileri için helal olduğunu sanmasınlar. Ve şayet evlendikleri o kadınlar, gönül hoşluğuyla kendi mihirlerinden onlara (eşlerine) bir şey verirlerse, onu almalarını kendilerine helal kıldı. Çünkü bu kadınların; reşit oldukları için, yetim kızların aksine, kendi mihirlerinde istedikleri gibi tasarruf etme hakları vardır. *Sonra da*; yetimlerden ve diğerlerinden aklı ermeyenlere mallarını vermelerini nehyedip, bulûğ çağlarında yetimleri imtihan etmelerini, denemelerini, şayet akıllarının erdiği ve mallarını zayi etmeden kullanabilecekleri ortaya çıkarsa; o zaman mallarını onlara vermelerini emretti. *Sonra da* onlardan (velilerden) zengin olanların yetimlerin mallarından uzak durmalarını; fakir olanların da hak ettikleri ölçüde, israfa kaçmadan yemelerini emredip: "Onlara mallarını verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter." (Âyet: 6) buyurdu.

Mirasla İlgili Hükümler
(7-14. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Ana-baba ve akrabanın geriye bıraktığından erkeklere bir pay vardır. Ana-baba ve akrabanın geriye bıraktığından -onun azından da çoğundan da- farz kılınmış bir nasib olarak kadınlara da bir pay vardır." (Âyet: 7) buyurup, mirasta erkeklerin de kadınların da payı olduğunu belirtti. Araplar cahiliye döneminde erkeklere miras bırakıp, kadınları mirastan mahrum ediyorlardı. *Ve yine onlara*: Eğer mirasın taksiminde hısım-akrabalar, yetimler ve yoksullar da hazır bulunursa, bu mirastan onların da du-

rumuna uygun olarak, hibe ya da hediye yoluyla nasiplendirilmelerini, onlara da bir şeyler verilmesini emretti. *Ve devamla da*, küçüklerin de büyükler gibi varis olduklarını ifade etti. Araplar cahiliye döneminde, zayıflıklarından dolayı küçükleri varis kabul etmiyor, onları mirasa ortak etmiyorlardı. *Sonra da*, cahiliyede yaptıkları gibi, yine küçüklerin mirastaki paylarını yemeleri hususunda onları uyarıp bundan sakınmalarını emretti. Sonuçta bu hareketin çocukların mallarını yiyenleri ateşe sürükleyeceğinden dolayı, çocukların mallarını yemenin ateş yemek mesabesinde olduğunu belirtti. *Sonra da*, her varisin mirastan alacağı payı zikredip, her varisin mirastan alacağı payı kendisine vermek suretiyle bu emre uyanları ebedi kalacakları cennetlerle müjdeledi. Buna uymayıp, varislerin haklarını vermeyenleri de tehdit ederek: "içinde ebedi kalacakları bir ateş ve alçaltıcı bir azap"la uyardı.

Zina ve Livata (eşcinsellik) nın Hükmü (15-18. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin, eğer bunlar kadınların zina ettiğine şahitlik ederlerse -onları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar- kendilerini evlerde hapsedin." (Âyet: 15) buyurup, zinada (suçunda) dörtten daha az kişinin şahitliğinin kabul edilmeyeceğini, zina yaptıkları sabit olanların ise, ölünceye veya haklarında herhangi bir hüküm gelinceye kadar, evlerde hapsedileceklerini bildirdi. *Sonra da*, livata fuhşunu işleyenlerden her ikisine de tevbe edinceye kadar fiili ve sözlü eziyet edilmesinin gerekli olduğunu bildirdi. Bunların ve diğerlerinin, tevbelerinin de ancak işledikleri suçun hemen akabinde pişman olup tevbe ettikleri zaman kabul edileceğini; tevbelerini ölüm gelinceye kadar tehir edenlerin ve kafir olarak ölenlerin, tevbelerinin kabul edilmeyeceğini belirtip: "Biz onlar için pek acıklı bir azab hazırlamışızdır." (Âyet: 18) buyurdu.

Kadınlar Hakkında Değişik Hükümler (19-28. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Ey inananlar, kadınlara zorla mirasçı olmanız.....size helal olmaz..." (Âyet: 19) buyurup, inananlara, zorla kadınla-

ra mirasçı olmayı yasakladı. Cahiliye döneminde bir adam öldü mü onun malının varisi, o kişinin hanımına da varis oluyordu. *Ve yine* verdikleri mehirlerden bir miktar geri almak için onları sıkıştırmalarını da yasakladı. *Sonra da*: Mehirlerin onlara, onlardan istifade karşılığında verildiğini; yoksa, onları köleleştirmek için verilmediğini vurgulayıp, bu sebeple, mehirlerini almak için onlara varis olma ya da onları sıkıştırma haklarının olmadığını beyan etti. *Daha sonra da*: Üvey anne, anne, kız, kız kardeş, hala, teyze, erkek kardeş kızı, kız kardeş kızı, süt anne, süt kız kardeş, kayın valide, kendileriyle zifaf yapılan hanımlardan üvey kız, oğullarının eşleri, evlilik bağı devam ettiği sürece baldız, evli kadınlar -harp esiri olarak cariye durumuna düşerek dul kalan kadınlar hariç-, bütün bu kadınların nikahlanmasının haram kılınmış olduğunu beyan etti. *Sonra* bunların dışındaki kadınlarla evlenmenin helal olduğunu belirterek, benzeri diğer hükümleri de açıkladı. *Sonra da*: bununla; inananlara, kadınlar açısından, helâl ve haram hususunda kendilerinden önceki müminlerin adetlerini beyan etmek, cahiliye döneminde yapmış oldukları günahları bağışlamak, içinde bulundukları zararlı adetlerinden dolayı yüklerini hafifletmek istediğini belirtip: "Allah sizden (ağır teklifleri) hafifletmek ister, esasen insan da zayıf yaratılmıştır." (Âyet: 28) buyurdu.

Mala ve Cana Tecavüzün Haram Kılınması (29-33. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Ey iman edenler, birbirinizin mallarını haram sebeplerle yemeyin..." (Âyet: 29) buyurup, gasp, hırsızlık vb. gibi batıl sebeplerle insanların mallarını yemeyi haram, bu malları, aralarında karşılıklı rızadan doğan ticaret yoluyla yemelerini helal kıldığını belirtti. *Sonra*: Onlara kendilerini öldürmeyi haram kılıp, bunu yapan kişileri de şiddetli cezayla tehdit etti. Bunu ve benzeri büyük günahları terkedip, yapmayanların suçlarını örteceğini ve onları şerefli bir mevkiye koyacağını müjdeledi. *Sonra*: onlardan bazılarının, diğerlerinin ellerinde bulunan malları almayı ummalarını yasakladı, çünkü o malın o kişinin kazancı olduğunu ve onun kendisinin o mala diğer insanlardan daha layık olduğunu belirtti. *Ve yine*, Allah'tan o malı diğerlerine verdiği gibi onlara da ver-

mesini istemelerini emretti. Çünkü bu tür istemenin, övülmüş gıpta türünden bir istek, öbür türlü diğerlerinin elindeki malı almak gibi bir isteğinse, kınanmış hased türünden bir istek olduğunu beyan etti. *Sonra da* anne-babanın, akrabaların ve âzatlıların bıraktığı mallardan hepsinin varisleri bulunduğunu belirtip, o mala varislikleri sebebiyle, malı onların alacağını bildirdi. Bundan dolayı onların kendileri için kesin olan bu hak sayesinde o mala sahip olduklarını ifade edip, bu varisler için helal olan bu malların diğerleri için helal olmadığını beyan etti. Ve:".......onlara hisselerini verin. Allah her şeyin üzerine hakiki şahittir." (Âyet: 33) buyurdu.

(Ailede) Erkeklerin Kadınlar Üzerine Yöneticiliği (Erkeklerin Aile Reisliği) (34-35. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "...Erkekler kadınlar üzerine yöneticilerdir, (ailenin reisidirler)..." (Âyet: 34) buyurarak, erkekleri kadınlar üzerine hakim ve yönetici kıldığını belirtti. Bunun sebebinin de, Allah'ın erkekleri zorluklara karşı dayanmada, kadınlardan daha üstün ve dayanıklı kılması, bir de erkeklerin mallarından kadınlara harcamalarda bulunması, onların geçimlerini sağlamaları olduğunu beyan etti. Bundan dolayı kadınlardan salih olanların, kocalarına itaat eden ve onların yokluklarında namuslarını koruyan ve onlara ihanet etmeyenler olduğunu bildirdi. Erkeklerin serkeşlik, dik kafalılık edip aileyi yıkmalarından korktukları kadınlarını terbiye etme haklarının da olduğunu ifade etti. Şayet karı-koca arasında bir anlaşmazlık çıkarsa, her ikisinin ailelerinden bu anlaşmazlığı gidermek için iki hakem seçilmesini emretti. *Devamla da*: "Eğer bunlar, onları barıştırmak suretiyle aralarını düzeltmek isterlerse, Allah onların aralarını bulur, şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır." (Âyet: 35) buyurdu.

Allah'ın ve Kullardan Bazılarının Hakları (36-42. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya-babaya... iyilik edin." (Âyet: 36) buyurup, insanlara; yalnız Allah'a ibadet etmelerini, anne-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara,

yakın komşuya, uzak komşuya, yanlarında bulunan arkadaşa (veya eşlerine), yolcuya, emirlerinin altında bulunanlara iyilik etmelerini ve bunu da onlara karşı gururlanıp, böbürlenmeden yapmalarını emretti. Gururlanıp böbürlenmenin; cimrilik yapan ve insanlara da cimrilik yapmayı emreden, insanlara gösteriş yapmanın dışında, Allah rızası için hiçbir şeyi harcamayan, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan o kafirlerin davranışı olduğunu bildirdi.

Sonra: Bu yaptıklarının karşılığını onlara vereceğini, hiçbir kimseye zerre kadar haksızlık etmeyceğini, zerre miktarı bir iyilik olsa, onu kat kat artıracağını belirtti. *Ve* ahirette her ümmetten kendileri aleyhine bir şahit getireceğini; Peygamber'i (s.a.s.) de kendi ümmetine şahit getireceğini bildirerek onları uyardı. Ve: "İnkar edip, Allah'ın elçisine karşı gelenler, o gün yerin dibine geçirilmeyi temenni ederler ve Allah'tan hiçbir sözü gizleyemezler." (Âyet: 42) buyurdu.

Sarhoş ve Cünübe Namazın Yasaklanması (43. âyet)

Allah Teâlâ daha sonra: "Ey inananlar, sarhoşken namaza yaklaşmayın........" (Âyet: 43) buyurup, inananlara sarhoşluk halinde ve gusül abdesti alıncaya kadar, cünüpken, namazı yasakladı. *Sonra* su bulunmadığı zaman da onlara toprakla teyemmümü meşru kılıp: "... (toprağı) yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affeden, çok bağışlayandır." (Âyet: 43) buyurdu.

Ehl-i Kitaptan Sakındırma (44-57. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Kendilerine kitaptan bir nasip verilenlerin, sapıklığı satın aldıklarını ve sizin de yoldan sapmanızı istediklerini görmedin mi?" (Âyet: 44) buyurdu. Yahudiler, kuşkusuz Müslümanlara düşmanlıkta aşırı gitmişlerdi. Öyle ki Müslümanlar aleyhine müşriklerle bile anlaşıyorlar, onların içlerinde bulunduğu şirk durumunu İslâm'dan daha güzel gösteriyorlardı. İşte bundan dolayı Cenab-ı Hak yukardaki yüce hükümleri zikrettikten sonra, Müslümanları, bu yüce hükümler hususun-

da yanıltıp, saptırarak, kendilerinin içinde bulunduğu şirk sapıklığına döndürmeleri ihtimalinden dolayı Yahudiler hakkında uyarmaya başladı. O Yahudilerin kuşkusuz bu nedenle sapıttıklarını ve üzerinde bulundukları sapıklığa, Müslümanları da döndürmek istediklerini ifade etti. Onların dalaletlerinin örneklerinden olmak üzere, Tevrat'taki kimi kelimeleri konuldukları yerden kaldırıp değiştirdiklerini; Resulullah (s.a.s.) onlara bir şey emrettiği zaman onların: "Duyduk ve isyan ettik" dediklerini vesair âyette zikrettiği diğer dalalet örneklerini beyan etti. *Sonra da*, ehl-i kitaba yüzlerinin silinip, belirsiz edilip, arkalarına döndürülmeden önce Kur'ân'a inanmalarını emretti. Bu söz onların durumlarının izzetten zillete dönüştürüleceğinden kinayedir. *Sonra*: Mensuplarına yardım etmeyi, Müslümanlara yardıma tercih ettikleri şirkin günahının büyüklüğünü dile getirdi. *Devamla onların* kendilerinin Allah'ın seçkin halkı olduğu iddiasıyla nefislerini temize çıkardıklarını, buna rağmen onların kalkıp, puta tapanları müminlere tercih ettiklerini ifade etti. *Sonra da*, Allah'ın lütfundan kendilerine verdiklerinden dolayı, Resulullah'a (s.a.s.) karşı olan kıskançlıklarından başka bir şeyin, onları buna sevketmediğini belirtti. Onlar bu nimetten dolayı Peygamber'i (s.a.s.) nasıl kıskanıyorlardı! Kuşkusuz ondan önce de Cenab-ı Hak İbrâhim hanedanına nübüvveti, kitabı ve hikmeti vermişti. Yine de onlardan Allah'ın kendilerine bu nimeti vermiş olmasından dolayı Peygamber'e (s.a.s.) iman edenler olduğu gibi kin ve kıskançlık sebebiyle bu imandan yüz çevirenlerin de bulunduğunu belirtti.

Sonra: Allah Teâlâ ehl-i kitabı, âyette zikrederek tehdit ettiği azaplarla tehdit edip, iman edenleri de altından ırmaklar akan cennetlerle müjdeledi. Ve: "Orada tertemiz eşler de onlarındır. Onları hiç güneş sızmayan koyu bir gölgeye sokacağız." (Âyet: 57) buyurdu.

Yeniden Hükümlere dönüş
(58-70. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Şüphesiz Allah, size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Bununla Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphe yok ki Allah her şeyi hakkıyla işitici, hakkıyla bilicidir." (Âyet: 58) buyurup, müminlere ema-

netleri ehline, (işleri) erbabına vermelerini, insanlar arasında adaletle hüküm vermelerini, Allah'a, Resulüne ve kendilerinden olan emir sahiplerine itaat etmelerini, anlaşmazlığa düşüp tartıştıkları meseleleri çözüm için Allah'ın kitabına ve Resul'ünün sünnetine götürmelerini emretti. *Sonra*: münafıkların bundan yan çizip, cahiliye döneminde yaptıkları gibi aralarındaki anlaşmazlıklarda hakem olarak putlara yöneldiklerini belirtti. Onların anlaşmazlıklarda Allah'ın kitabını ve Peygamber'in sünnetini hakem kılmaya çağrıldıklarında da bundan şiddetle yüz çevirip, kaçındıklarını bildirdi. Böyle yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet gelince de Peygamber'e (s.a.s.) gelip, Allah'tan başkasını hakem kılmalarıyla, iyilik ve uzlaştırmadan başka bir şey yapmak istemediklerine dair yemin ettiklerini bildirdi. Halbuki Allah'ın onların Peygamber'e açıkladıklarının aksini içlerinde gizlediklerini bildiğini ifade edip, eğer onlar, bu yaptıklarında ve söylediklerinde samimi olsalardı, kuşkusuz Allah'ı tevbelerini kabul edici ve çok merhametli olarak bulacaklarını belirtti. *Devamla da*, onların aralarındaki anlaşmazlıklarda, gönül rızasıyla, Peygamber'i (s.a.s.) hakem kabul etmedikçe gerçekten inanmış mümin olamayacaklarını bildirdi. *Sonra*: Allah (c.c.) eğer onları, kendilerini öldürmek (şehit olmak) ya da yurtlarından çıkmak (hicret etmek) gibi, kendilerine ağır gelecek bir şeyle mükellef kılmış olsaydı, içlerinden çok azı hariç, onların bunu yapmayıp zor durumda kalacaklarını ifade ederek; onlar güçlerinin yettikleri, yapabilecekleri şeylerden kendilerine öğütlenenleri yapmış olsalar bunun onlar için daha hayırlı olacağını vurguladı. *Sonra da*: kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, onun ahirette Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla ve Allah'ın lütfundan dolayı kendilerine ihsanlarda bulunduğu kişilerle beraber olacağını belirtip: "Bu, Allah'tan bir lutuftur. Herşeyi hakkıyla bilen olarak Allah yeter." (Âyet: 70) buyurdu.

Savaşla İlgili Hükümler
(71-104. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Ey inananlar, düşmanlarınıza karşı korunma tedbirlerinizi alın, bölük bölük, ya da hep birlikte savaşa çıkın." (Âyet: 71) buyurup, müminlere düşmanlara karşı kendilerini koruyacak silahlara sahip

olmalarını ve çeşitli gruplar, bölükler halinde, ya da topluca savaşa çıkmalarını, seferber olmalarını emretti. *Sonra*: onların içerisinde, kendilerini savaştan caydırıp, savaşa gitmeden geri bırakmak isteyen münafıkların olduğunu; bunların, savaşta müminlerin başına bir felaket gelirse, müminlerle birlikte savaşa çıkmamış olmalarına sevindiklerini; eğer müminler savaşta bir başarı kazanırlarsa, bu sefer de; keşke onlarla birlik olsaydık diye temenni ettiklerini bildirdi.

Sonra: müminlere savaşı emredip, onlara: Yenseler de yenilseler de, bundan dolayı kendilerine büyük mükafat vereceğini va'd etti. *Ve* onları buna teşvik etti. Çünkü onların Allah yolunda, kendilerinden Mekke'de müşriklerin elinde kalan çaresiz zavallı insanları kurtarmak için savaştıklarını ifade edip; onların düşmanlarının ise tağut (şeytan) yolunda savaştıklarını bildirdi. *Ve* kim şeytanın yolunda savaşırsa, onun şeytanın dostlarından olacağını ve kimin dostu da şeytan olursa onun çok zayıf olacağını belirtti. *Sonra*: münafıkların, savaş onlara meşru olmadan önce savaş istediklerini; ancak savaş kendilerine farz kılınınca korktuklarını ve ölüm korkusuyla savaşın kendilerinden bir daha ertelenmesini temenni ettiklerini belirtti. Peygamber'e (s.a.s.), onlara: "Dünya menfaati uzasa da bunun az bir şey olduğunu; onlardan herbirinin bir eceli olduğunu, onlar şayet sağlam kaleler içerisinde dahi olsalar, o ecelin onlara yetişmesinin kaçınılmaz olduğunu..." belirterek, cevap vermesini emretti. *Sonra da*: Onlar savaşı ağır ve zor bulduktan sonra, savaşa çıktıklarında onlara bir iyilik dokunsa onun Allah'tan olduğunu söylediklerini, eğer onlara bir kötülük dokunsa, bu konuda Resulullah'ı (s.a.s.) kınadıklarını belirtti. Devamla Peygamber'e (s.a.s.) emredip: "... iyiliğin de kötülüğün de tamamen Allah'tan olduğunu, eğer burada kulun, kötülüğün dokunmasında, bir rolü olur, yani buna sebep olursa, bunun o kulun kendisinden olduğunu, başkasından olmadığını, dolayısıyla da bu konuda sadece nefsini yermesinden başka bir şeyin de doğru olmadığını, Resulullah'ın (s.a.s.) da bu konuda herhangi bir etkisinin bulunmadığını; çünkü O'nun Allah tarafından gönderilen bir peygamberden başka bir şey olmadığını, kim O'na itaat ederse, kuşkusuz Allah'a itaat etmiş olacağını, kim de O'ndan yüz çevirirse Resulullah'ın onun bu yüz çevirmesi hususunda yapacak bir şeyi ol-

madığını..." kendilerine açıklamasını istedi. *Sonra*: onların savaşmakla emrolundukları zaman Peygamber'in (s.a.s.) huzurunda itaat gösterdiklerini, O'nun huzurundan çıktıkları zaman ise, içlerinde bunun aksini gizlediklerini; halbuki Allah'ın onların bu hususta içlerinde ne gizlediklerini bilip ve onlar adına onu kaydettiğini belirtti. Ve şayet onlar; Kur'ân'ın, onların içlerinde gizlediklerinden ortaya çıkardıklarını düşünseler, kuşkusuz O'nun Allah katından gönderilmiş bir kitap olduğunu bilebileceklerini belirtti. Çünkü Kur'ân'ın onların içlerinde gizlediklerinden açıklayıp ortaya koyduğu şeylerin içlerinde sakladıklarından farklı olmadığını, gaybı da Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemediğini ifade etti. *Devamla da*, onlara (münafıklara) güven ve korkuya dair bir şey geldiği zaman; yaydıkları yalan haberlerle Müslümanların kafalarını karıştırarak, onun gerçek durumunu Müslümanlardan gizlemek için onu yaydıklarını ve ona kendilerinden bazı ilaveler yaptıklarını belirtti.

Sonra: Allah Teâlâ Peygamber'e (s.a.s.), Kendi yolunda savaşmasını ve o münafıkları bir tarafa bırakıp, müminleri savaşa teşvik etmesini emretti. Çünkü O'nun, bunu yapmakla güzel işe aracılık etmiş olacağını, kim de güzel bir işe aracılık ederse, o işten onun bir nasibi olacağını bildirip; kim de savaştan geri bırakmaya çalışan münafıklar gibi kötü bir işe aracılık ederse, onun da ondan bir payı olduğunu belirtti. *Devamla da*, düşmanları kendilerine barışla mukabele ederse, ondan daha güzel bir barışla buna karşılık vermelerini müminlere emretti. Çünkü Cenab-ı Hak'ın onlara, ancak kendileriyle savaşanlarla savaşmalarını emrettiğini belirtti.

Sonra müminleri Mekke'deki münafıklardan bir grup hakkında ihtilafa düşmelerinden dolayı ayıpladı. O münafıklar Müslümanlara karşı müşriklere yardım ediyorlardı. Müminlerden bazıları onların Müslüman olduklarını; öldürülmelerinin haram olduğunu söyledi. Bazıları da onların kafir olduğunu, öldürülmelerinin caiz olduğunu söylediler. Bundan dolayı Cenab-ı Hak onlara, münafıklar hakkında ihtilafa düşme haklarının olmadığını bildirip; kuşkusuz Allah Teâlâ'nın, kendi yaptıkları günahlardan dolayı münafıkları başaşağı ettiğini ve onları, zillet, alçaltılma, yağmalanma ve öldürülme gibi kafirlere uygulanacak hükümlere dahil ettiğini belirtti. *Ve* müminleri, o münafıklar Mekke'den Medine'ye hicret edip,

Müslümanların saflarına geçmedikce onları dost edinmekten men etti. *Devamla*, şayet onlar hicret etmeden imtina edip yüz çevirirlerse onların hakkında uygulanacak hükmün artık Mekke'deki müşriklerinki ile aynı olacağını belirtti. *Sonra da* iki grubu onlardan istisna etti. Bunlardan birincisinin: Müslümanlarla antlaşma içerisinde bulunan kabilelerin himayesine girenler; ikincisinin ise, savaşmaktan göğüsleri daralıp, yürekleri sıkıldığından ne Müslümanlarla ne de kendi kavimleri ile savaşmak istemeyen tarafsızlar olduğunu belirtti. *Sonra*: Gatafan kabilesinden başka bir takım insanlardan bahsetti ki, bunlar Müslümanlara geldikleri zaman müslümanlardan emin olmak için Müslüman oluyorlar, kendi kavimlerine döndüklerinde de, onlardan emin olmak için inkar ediyorlardı. Bundan dolayı müminlere: eğer onlar Müslümanlardan uzak durup, barış yapmazlar ve kendi kavimlerine Müslümanlara karşı destek vermeyi de bırakmazlarsa onlarla savaşmayı emretti.

Sonra, hiçbir müminin diğer bir mümini, üzerinde düşmanına ait işaretler görüp müşrik sanması sebebiyle hataen öldürmesi dışında, başka herhangi bir nedenle öldürmesinin asla doğru olmadığını, ölünün ailesi bağışlamadıkça bu hataen öldürmede de onun ailesine diyet (kan bedeli) vermeyi vacip kıldığını beyan etti. *Sonra da*, daru'l-harpte (müslüman olmayan ülke) bulunan bir müminin hataen öldürülmesiyle ilgili hükümle, Müslümanlarla antlaşma yapanlar arasında bulunan bir müminin hataen öldürülmesine ait hükmünü açıkladı. *Devamla da*, hiçbir müminin; yanlışlıkla öldürülmesi dışında, başka hiçbir nedenle öldürülmesinin asla doğru olmadığı beyanını te'kit için de, bir mümini kasten öldüren kimseyi çarptıracağı şiddetli cezayı açıklamak suretiyle bu konuya son verdi.

Sonra, inananlara, kafirlerle savaşmadan önce onların durumunu iyice açıklığa kavuşturmalarını, mallarına tama ederek kafirlerden kendilerine selam verenleri öldürmemelerini emretti. Devamla da, Müslümanların da vaktiyle onlar gibi inkarcı olduklarını, Allah'ın kendilerine İslâm'ı lütfettiğini, kendilerine olduğu gibi Allah'ın o müşriklere de İslâm'ı lütfedebileceğini dolayısıyla onların da gerçeği anlayıp Müslüman olabileceklerini hatırlattı.

Sonra, evlerinde oturup cihada gitmeyenlerle, malları ve canları ile ci-

hat edenlerin bir olamayacağını bildirdi. Özürlü olduklarından dolayı savaşa çıkmayanları bunlardan istisna edip, çünkü onların üzerine cihadın farz olmadığını belirtti. *Devamla da*, cihat edenlerin, evlerinde oturup cihada çıkmayanlara karşı olan ve âyette beyan edilen üstünlüklerini dile getirdi. Ardından da küfür diyarında bulunup cihada katılmayanları şiddetli cezayla tehdit edip, oradan İslâm diyarına hicret etmelerini mecbur etti. *Ve*, hicret edemeyecek derecede gerçekten güçsüz olanları bundan istisna etti. *Sonra*; Allah katında kendileri için hazırlanmış büyük mükafatlardan fazla olarak, dünyada da hicret etmeleri suretiyle yeryüzünde bulundukları yerden daha rahat, daha müreffeh çok yer ve çok bolluk bulacaklarını beyan etmek suretiyle de onları hicrete teşvik etti.

Sonra, müminlere, korku anında ve düşmanla meşgul oldukları zaman namazı nasıl kılacaklarını beyan edip, yeryüzünde cihat için sefere çıktıkları zaman namazı kısaltmayı onlara mübah kıldı. Savaş halindeyken Peygamber'in (s.a.s.) arkasında namaz kıldıkları vakit, kendilerini Peygamber'in (s.a.s.) arkasında namaz kılmak için gruplara ayırmalarını, bir grup kıldıktan sonra diğer grubun gelip namaz kılmasını, Peygamber'in arkasında hep birden namaza durmamalarını, şayet tehlike ortadan kalkarsa, o zaman bilinen şekliyle toplu olarak namaz kılmalarını beyan etti. *Sonra*: savaş konusunda müminlerin ileri sürebilecekleri yersiz özürlerine itibar etmeksizin, savaş ve savaş hükümleri ile ilgili söze son verip, bu hususta: "Düşman topluluğunu izlemekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız, kuşkusuz onlar da sizin acı çektiğiniz gibi acı çekiyorlar. Üstelik siz Allah'tan onların ummadığı şeyleri ummaktasınız. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Âyet: 104) buyurdu.

Hüküm Vermede Taraf Tutmanın Yasaklanması (105-126. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Kuşkusuz biz Kur'ân'ı sana hak ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği biçimde hükmedesin; sakın hainlerin tarafını tutucu olma." (Âyet: 105) buyurdu. Ta'me b. Ubeyrik bir zırh çalmıştı. Kendisinden bunun iadesi istenince suçu Yahudilerden birinin üstüne attı.Ta'me'nin kabilesi gelip Nebi'den (s.a.s.) Yahudilere karşı kendi-

lerine yardım etmesini istiyorlardı. Cenab-ı Hak bu âyette Peygamber'e (s.a.s.); O'na Kur'ân'ı Kerim'i, O'nda kendisine gösterdiğiyle insanlara hükmetmesi için indirdiğini beyan edip, O'nu hainlerin tarafını tutmaktan nehyetti. Ve bundan dolayı Cenab-ı Hak, Ta'me'nin kabilesinden bu çirkin işi yapanlara kinaye yollu söylemek için, Peygamber'e (s.a.s.) kendinden mağfiret dilemesini emretti. *Sonra*, onlardan sadır olan bu uygunsuz davranıştan dolayı onları tekdir etti. *Ve*, onlar eğer dünyada hainler için mücadele ederlerse, bu davranışlarından dolayı çarptırılacakları cezalara karşı, ahirette onlar adına kimin mücadele edeceğini sordu. *Ve devamla da*, kim bir kötülük yapar, akabinde Allah'tan mağfiret diler ve bu kötülüğü suçsuz birinin üzerine atmazsa, Allah'ın onu affedeceğini; kim de bir suç işler ve sonra onu suçsuz birinin üzerine atarsa, kuşkusuz bu tavrıyla, yapmış olduğu kötülüğün üzerine, ondan daha çirkin bir kötülüğü de eklemiş olacağını beyan etti. *Sonra*: Allah'ın Nebi'ye (s.a.s.) lütfu ve rahmeti olmasa, kuşkusuz onların (insanların) bu (taraf tutma) hususunda O'nu yanıltmaya yelteneceklerini belirtti. Halbuki onlar bu gibi davranışlarıyla, ancak kendilerini saptırabileceklerini ifade ederek; Allah'ın Peygamber'e (s.a.s.) kitabı ve hikmeti indirmiş olduğunu ve O'na önceden hiç bilmediği şeyleri öğrettiğini, böylece de O'nun üzerinde olan lütfunu kat kat arttırdığını beyan etti. *Sonra da*, onların bu konuda ve diğer konularda aralarındaki gizli konuşmalarının (kendilerine hiç) bir hayrı olmadığını; hayrın sadece ve sadece sadaka vermeyi, yahut iyiliği, ya da insanların arasını islahı (düzeltmeyi) emretmek için yapılan gizli konuşmalarda olduğunu belirtti. *Ve*, kim de sırf Allah'ın rızasını kazanmak için bunu yaparsa, onun için büyük bir mükafat olduğunu; kim de o münafıkların yaptıkları gibi, işi dinden dönmeye kadar götürecek ölçüde, O'na isyanda devam ederse, onun için de şiddetli bir azap olduğunu, artık Allah'ın (c.c.) onu ebedi olarak bağışlamayacağını ifade etti. Çünkü Allah'ın sadece kendisine şirk koşmayı bağışlamayıp, bunun ötesindeki günahları dilediği kimseler için bağışlayacağını bildirdi. *Sonra*: Onların şirklerinin çirkinliklerini anlatıp, onların; Allah'tan başka ancak Lat ve Uzza gibi dişilere,[20] ve in-

20 Müşrikler putlarını dişi sayarlardı. Onun için onlara dişi adlarını koymuşlardı. Melek de onlarca dişi idi. (Ç. N.)

sanları doğru yoldan saptıran ve onlara çirkinlikleri güzel gösteren, onları öldükten sonra dirilme ve hesabın olmayacağı kuruntusuna düşüren inatçı şeytandan başkasına tapmadıklarını ifade etti. *Sonra,* ehl-i kitabın, kendilerinden başka hiçbir kimsenin asla cennete giremeyeceği iddiaları gibi, kuruntularının da doğru olmadığını belirtti. Kim bir kötülük işlerse ceza günü onunla cezalandırılacağını, kim de iyi bir iş yaparsa, o iyi işin onu cennete sokacağını, kimsenin zerre kadar haksızlığa uğramayacağını bildirdi. *Ve*, din yönünden kendisini Allah'a teslim edip, O'nu birlemesinde, İbrâhim'in dinine tabi olandan daha güzel dine sahip hiçbir kimsenin olmayacağını ifade etti. Ve: "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah(ın kudreti) her şeyi kuşatmıştır." (Âyet: 126) buyurdu.

Kadınlar Hakkında Diğer Hükümler (127-134. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki; onlar hakkında Allah size fetva veriyor..." (Âyet: 127) buyurdu. Müminler, bu sûrenin başında mallarına tama ederek nikahladıkları yetim kadınlar, mirastan mahrum ettikleri yetimler ve gerek eşleriyle birlikteliklerinde ve gerekse onlardan ayrıldıkları esnada eşlerine karşı adaletli davranmalarının emredilmesi hususundaki hükümlerde kolaylaştırma yapmasını Peygamber'den (s.a.s.) istemişlerdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, onlara, kendilerine şimdi vereceği hükmün bu sûrenin başında verdiği hükmün aynısı olduğunu; çünkü o hükmün değiştirilmesinin hiçbir yolu olmadığını bildirdi. *Ve*, kadının kocasının huysuzluk etmesinden ve kendisinden yüz çevirmesinden korktuğunda, kuşkusuz kadınla kocasının arasını bulup onları barıştırmanın, şayet bu barış; kadının mehir, nafaka vb. bazı haklarından fedakarlığı ve nefislerin üzerinde yaratılmış olduğu bencillik duygusunu altetmeği gerektirse bile, onlar için ayrılık ve boşanmadan daha hayırlı olduğunu belirtti. *Sonra da*, kuşkusuz bu sûrenin başında eşler arasında yerine getirilmesi emredilen adaletin tam anlamıyla yerine getirilmesinin mümkün olmadığını; dolayısıyla kocaların o adaleti, eşlerinin haklarına riayet etme vb. durumlarda, güçlerinin yettiğince

yerine getirmelerini, eğer güçlerinin yettiği ölçüde bu adaleti yerine getiremezlerse ve eşler de bu konuda kendi haklarından fedakarlıkta bulunmaya asla razı olmazlarsa; bundan dolayı da şiddetli bir geçimsizlik söz konusuysa, bu durumda birbirlerinden ayrılmalarının uygun olduğunu ifade ederek, Allah'ın onlardan herbirini, kendi lütfundan, başkasına muhtaç olmayacak ölçüde zengin edip, ferahlığa kavuşturacağını beyan etti. *Sonra da*, bu konuda kendilerine yerine getirmeleri emredilen şeylerin, onlardan önce ehl-i kitaba da emretmiş olduğu takva türünden güzel davranışlar olduğunu bildirdi. Bunları aynı şekilde onlardan sonra gelenlerden de taleb edeceğini ifade edip; kuşkusuz onlar inkar edip, Allah'tan korkmazlarsa, şüphesiz Allah'ın onlara ve onların takvasına hiç ihtiyacı olmadığını belirtti. *Ve*, eğer Allah dilerse onları yokluğa gönderip (yok edip), onların yerine başkalarını getireceğini ifade etti. *Ve yine*, tamahkarlık etmek suretiyle, dünya mükafatını isteyen kişilerin o zavallı kişiler katagorisinde olduklarını da beyan etti. Ve: "Dünyanın da ahiretin de mükâfatı Allah katındadır. Allah her şeyi hakkıyla işitici ve görücüdür." (Âyet: 134) buyurdu.

Şahitlikde Taraf Tutmanın Yasaklanması (135. âyet)

Sonra Allah Teâlâ: "Ey inananlar, adaleti eksiksiz yerine getirin..." (Âyet: 135) buyurarak, inananlara; bütün işlerinde adaleti tam anlamıyla yerine getirmelerini, şahitliklerinin sırf Allah için olmasını, şayet bu doğru şahitliklerinde kendi nefislerinin, yahut anne ve babalarının veya akrabalarının zararı söz konusu olsa dahi, bunu doğru olarak yapmalarını istedi. Aleyhine şahitlik yapacakları kişi zengin veya fakir de olsa, zengini razı etmek ya da fakire acımak düşüncesiyle şahitliklerini asla gizlememelerini emretti. *Ve*, bu konuda kendilerine emredileni tam olarak yerine getirebilme imkanına sahip olmaları için, onları nefislerinin arzusuna uymaktan men edip: "Eğer (şahitlik yaparken) dilinizi eğip, büker, ya da doğru söylemekten yüz çevirirseniz, muhakkak ki Allah yaptıklarınızı tam anlamıyla bilir." (Âyet: 135) buyurdu.

Tekrar Münafıklara ve Ehl-i Kitaba Dönüş (136-175. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Ey inananlar! Allah'a ve O'nun peygamberine inanın!" (Âyet: 136) buyurarak, sözü yine münafıklara ve ehl-i kitaba getirdi. *Ve*, önce münafıklardan başlayarak onlara, Allah'ın kendilerine inanmalarını emrettiği şeylere tam anlamıyla inanmalarını emretti. Onlar gibi, bir ileri bir geri giderek imanlarında tereddüt edenleri, bocalayıp duranları bağışlamayacağını beyan etti. *Sonra*: onlarla istihza (alay) için, Peygamber'e (s.a.s.) onlara kendilerini acıklı bir azabın beklediği müjdesini vermesini emretti. *Ve*, onların müminleri bırakıp, Yahudilerden inkar edenleri kendilerine dost edindiklerini, onlarla düşüp kalktıklarını, kendilerine bu konuda Yahudileri dinlemeleri yasaklanmış olmasına rağmen, onların Kur'ân'a dil uzatıcı sözlerine kulak verdiklerini beyan etti. *Sonra*; onların (münafıklar), Müslümanlar ile kafirler arasında bocalayıp durmalarına değinip, eğer müminlere bir zafer nasip olursa, ganimetlerden onlarla birlikte pay almak istediklerini; yok şayet kafirler galip gelirse, bu sefer de Müslümanlara karşı onları korudukları bahanesiyle, onlardan iyilik beklediklerini, onların bu davranışlarıyla akıllarınca Allah'ı aldatmaya çalıştıklarını belirtip, oysa Allah'ın onları aldattığını bildirdi. *Ve*, onların namaza da üşene üşene kalktıklarını ve namazlarında insanlara gösteriş yaptıklarını beyan etti. *Sonra*: bu iman ile küfür arasında bocalamalarından dolayı münafıkları ayıpladı ve müminleri de onlar gibi bocalayıp, onların yaptıkları gibi kafirleri dost edinme konusunda uyardı. *Devamla*, müminleri onlardan sakınma konusunda daha fazla uyarmak ve bunun ne kadar mühim olduğunu göstermek için de, bu gibi münafıklar için en alçaltıcı ve iğrenç bir azabı hazırlamış olduğunu ifade etti. *Ardından da*, Cenab-ı Hak'ın hiçbir kimseye azap etme ihtiyacında olmadığını, insanlara azap etmesinin sırf onları günahlarından tevbeye zorlamak için olduğunu belirtmek için de, münafıklıklarından tevbe edip dinlerini sırf Allah için yapanları bu azaptan istisna ettiğini beyan etti. *Sonra da*, Cenab-ı Hak o münafıkların yaptıkları gibi çirkin sözün alenen söylenmesini sevmediğini; ancak kendisine haksızlık yapılanın kendine yapılan bu zulmü açıkca söylemesini ve yine bir iyilik yapanın onu açıklamasını ya da gizlemesini de mubah

kıldığını ve haksızlığa uğrayanın kendisine haksızlık edeni affetmesinin daha üstün bir davranış olduğunu belirtti.

Sonra, Yahudilere geçerek onların küfrüne hükmetti; çünkü onlar, Allah'ın kitaplarından ve peygamberlerinden bazısına inanıp, bazısına inanmamak istiyorlardı. *Sonra da*, bu hareketlerinden dolayı onlara alçaltıcı bir azapla azap edeceği tehdidinde bulundu. *Ve akabinde de*, bütün peygamberlere inananlara (müslümanlara) kıyamet günü mükafatlarının verileceği müjdesini verdi. *Sonra*, onların (Yahudilerin) Peygamber'i (s.a.s.), gökten kendilerine, inerken görecekleri, bir kitap indirmesini istemek suretiyle taciz etmelerini dile getirip, onların bundan daha büyüğü ile Hz. Mûsa'yı da taciz ettiklerini; O'ndan da Allah'ı kendilerine açıkça göstermesini istediklerini, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra dahi buzağıya taptıklarını... vb. gibi Hz. Mûsa'yı taciz edip, canını sıktıklarını ve iman etmede inatlaştıklarını gösteren diğer davranışlarını anlattı. *Sonra da*, onların Hz. Meryem'i de taciz edip, üzdüklerini O'na zina isnat ettiklerini ve Hz. Mesih'i de taciz ettiklerini; O'nu öldürdüklerini iddia ettiklerini ifade edip, onların O'nu kesin olarak öldürmediklerini Cenab-ı Hakkın O'nu kendi katına yükselttiğini, ve Cenab-ı Hak O'nu yükselttikten sonra, ehl-i kitaptan O'nu yalanlayanlar O'na inanana kadar, O'nun ölmeyeceğini beyan etti. *Sonra*, onları bu peygamberleri taciz etmelerinden dolayı, dünyada bazı sıkıntılara maruz bırakmak suretiyle cezalandırdığını, bu sebeple de aslında helal olan bir takım temiz yiyecekleri, onlara haram kıldığını, onlardan inkar edenler için ahirette acıklı bir azap hazırlamış olduğunu belirtti. *Sonra da*, bu konuya bir istidrat yaparak, (anti parantez olarak) onların içlerinden ilimde derinleşmiş olanların Peygamber'i (s.a.s.) taciz etmediklerini, aksine O'nun müjdelenen peygamber olduğunu kesin olarak bildiklerini, O'na, O'na indirilene ve O'ndan önce indirilene inandıklarını belirtti. *Devamla da*, kuşkusuz Cenab-ı Hakkın Peygamber'e (s.a.s.) vahyettiğini, nitekim O'ndan önceki peygamberlere de aynı şekilde vahyetmiş olduğunu, şayet ehl-i kitap buna şahitlik etmezlerse, şüphesiz Allah Teâlâ ve meleklerinin O'na (Peygamber'e) vahyedildiğine şahitlik ettiklerini bildirdi. *Sonra da*, onların Hz. Peygamber'i (s.a.s.) inkar etmeleri ve O'nu taciz edip,

üzmeleri sebebiyle onlara vereceği cezaları açıklayarak, kendilerini tehdit etti. *Ve*, kendilerini; Allah katından Hz. Peygamber'in getirdiği gerçeğe inanmaya çağırarak, bu imanın, kendileri için inkar etmelerinden ve Peygamber'i (s.a.s.) taciz etmelerinden daha hayırlı olacağını belirterek onlardan bahsetmeye son verdi.

Bundan sonra, Hristiyanlardan bahse geçip, onları Mesih'e (a.s.) uluhiyet derecesinde tazim etmek suretiyle dinlerinde taşkınlık etmekten, aşırıya gitmekten nehyetti. Mesih'in de kuşkusuz sadece O'nun bir peygamberi olduğunu ve O'nun Meryem'e attığı kelimesi ve O'ndan bir ruh olduğunu belirtti. *Sonra*, Hristiyanlara sadece Allah'a inanmalarını ve teslis inancını terketmelerini emretti. *Ve*, onların yanlış olarak iddia ettikleri gibi O'nun bir oğlu olmasını kesinlikle reddetti. *Ve*, Mesih'in de, (Allah'a) yakınlaştırılmış meleklerin de Allah'a kulluk ve ibadetten asla çekinmeyeceklerini belirtti. O'na kulluk etmekten çekinenleri âyetteki tehdidinde zikrettiği azaplarla korkuttu. O'na inananları da müjdesinde belirttiği mükafatlarla müjdeledi. *Sonra*, Rabb'lerinin birliği hakkında O'nun katından bir delil geldikten ve onlara apaçık bir Nûr indirdiğini beyan ettikten sonra tekrar onları imana çağırıp: "Allah'a inanıp, O'na sarılanları, (Allah) kendinden bir rahmetin ve lütfun içine sokacak ve onları kendisine varan doğru yola ulaştıracaktır." (Âyet: 175) buyurdu.

Ana-Babasız ve Çocuksuz Kişinin (Mirasının) Hükmü (176. âyet)

Allah Teâlâ sonra: "Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah size anababasız ve çocuksuz kişi (nin mirası) hakkında şöyle fetva veriyor..." (Âyet: 176) buyurup, müminlerin Peygamber'den (s.a.s.), ana-babasız ve çocuksuz kişinin varislerinin kimler olacağı hususunda fetva istediklerini belirtti -ki o varisler anne-baba yoluyla ölüye ulaşan yakınlarıdır-. Kuşkusuz Allah Teâlâ daha önceki âyetlerde geçen miras hükümlerinde, anne bir kardeş olduklarında, ana-babasız ve çocuksuz kişinin (kelâle) payını zikretmişti. Bu âyetle de ana-babasız ve çocuksuz kişinin payının asabe (uzaktan akraba) olduğu zaman nasıl ola-

cağını beyan etti. *Ve*, inananlara bu hususta fetva verip, eğer ölen erkeğin çocuğu yoksa ve sadece bir kızkardeşi varsa O'nun mirasının yarısını kız kardeşinin alacağını; ölen kadının çocuğu yok sadece bir erkek kardeşi varsa O'nun mirasın da tamamını erkek kardeşinin alacağını belirtti. *Devamla*: "Eğer ölenin iki kızkardeşi varsa, terekenin üçte ikisi onlarındır. Eğer mirasçılar kadın, erkek bir çok kardeşse, bu durumda erkek kardeşe, iki kız kardeşin payı kadar verilir. Allah size açık seçik bildiriyor ki sapmayasınız. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Âyet: 176) buyurdu.

5- MÂİDE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mâide Sûresi, Fetih Sûresi'nden sonra inmiştir. Fetih Sûresi'nin inişi Hicret'in altıncı yılında yapılan Hudeybiye Barış Antlaşması'ndan sonradır. Dolayısıyla Mâide Sûresi'nin nüzulü de Hudeybiye Barış Antlaşması ile Tebük Savaşı arasındaki döneme rastlamaktadır.

Sûreye bu adın verilmesinin sebebi, sûrede gökten Îsâ'nın (a.s.) havarilerine inen Mâide (sofra) den söz edilmiş olmasıdır. 120 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Mâide Sûresi Hudeybiye Barışı'ndan sonra inmiştir. Peygamber (s.a.s.) ashabıyla birlikte umre için Mekke'ye doğru yola çıkmışlardı.Kureyşliler onların umre yapmalarına engel oldular. İki taraf arasında cereyan eden hadiseler Peygamber'in (s.a.s.) barış antlaşmasını kabul etmesiyle son buldu. Halbuki O'nun ashabından çoğu bu barışta kendilerinin zararı olduğuna inanıyorlardı; çünkü antlaşma Kureyş'in istediği şartlar üzere gerçekleşmişti. Antlaşma Kureyş ve Müslümanlar arasında on yıl silah bırakmayı öngörüyordu. Kureyş'ten Müslümanlar tarafına birisi geçerse Müslümanlar antlaşma gereği onu geri iade edecekler, Müslümanlardan birisi Kureyş tarafına geçerse Kureyş'liler onu geri iade etmekle sorumlu olmayacaklardı. Müslümanlar o yıl, umre yapmadan geri dönecekler; ertesi yıl bu umreyi kaza edeceklerdi. Kureyş'ten Müslümanların himayesine girmek

isteyenler girecekler. Müslümanlardan Kureyş himayesine girmek isteyenler de aynı şekilde girebileceklerdi.

İşte bu antlaşmadan dolayı bu sûre, başlangıcında, akitlere vefayı içeren âyetlerle indi. Böylece müslümanlar, her nekadar kendilerinin aleyhine de olsa müşriklere verdikleri sözü yerine getirsinler, kaza umresini yerine getirsinler, antlaşmadan kazandıklarını küçümseyerek akitleri yerine getirmede ağırdan almasınlar.

Sûrenin başlangıcında antlaşmalar sözü genel olarak zikredilmiştir. Bunun sebebi de Hudeybiye antlaşmasıyla birlikte diğer antlaşmaları da içermesi içindir. İster bu antlaşma, kulların birbirleriyle yapmış olduğu antlaşmalar olsun, isterse kullarla Allah (c.c.) arasında olsun farketmez. Sonra:Allah Teâlâ sûrede ehl-i kitaptan ve diğer ümmetlerden, antlaşmalarını bozan ve Allah'a karşı verdikleri sözleri yerine getirmeyen, önceki milletlerin içerisine düştükleri sıkıntıları anlattı ki, Müslümanları akitlerini bozdukları zaman, öncekilerin başına gelenlerin aynısının onların da başına geleceği hususunda uyarıp, bundan sakındırsın. Kuşkusuz bu husus sözü sonunda, münafık ve Yahudilerin Peygamber'e (s.a.s.) vermiş oldukları sözleri, O'nunla yapmış oldukları antlaşmaları bozmalarına, münafıkların Yahudilerle dostluklarına ve onlarla yapmış oldukları antlaşma ve ahidleri müslümanlarla yapmış oldukları antlaşmalara tercih etmelerine getirmeye sebep oldu.

Bu sûrenin başında akitlerin yerine getirilmesinin emredilmesinin ardından, kurbanların ve ihramda av avlamanın hükmü, hac ibadetlerini yapmak için Kabeye yönelenlere saldırmanın haramlığı vb. gibi hac ibadetiyle ilgili diğer hükümlerin izahı geldi. Ve yine bunlarla birlikte diğer bazı pratik hükümler de bu hükümler esnasında zikredildi. Bu arada, ehl-i kitap ve münafıklardan bahsettikten sonra, tekrar yine o pratik hükümlere dönüp, bu hükümlerin açıklanması esnasında, hac ibadetiyle ilgili olarak, önceden kısaca verdiği bilgileri detaylı bir şekilde açıkladı ki: müslümanlara bu konuda kaza umresini yerine getirirken muhtaç olduğu şeyleri beyan etsin. Ve böylece onlar Cahiliye ile İslâm arasındaki farkı öğrensinler. Sonra sûre, ahitlerini yerine getirenlere kıyamet günü hazırlanan mükafatların açıklanması ve (böylece) sûrenin başlangıcı ile sonunun

bu hususta uyum içerisinde olması için kıyametin ahvaliyle ilgili olayların anlatılması ile son buldu.

Bu sûre, Nisâ Sûresi'nden sonra zikredildi.Çünkü, gerek uzunluk bakımından gerekse sûrede ehl-i kitap ve münafıklardan söz edilmiş olmasından dolayı Nisâ Sûresi'ne benzemektedir. Nitekim yine içerdiği pratik hükümler bakımından da o sûreye benzemektedir.

Akitler ve Hacc İbadetleriyle İlgili Hükümler
(1-5. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey inananlar (yaptığınız) akitlerin icaplarını yerine getirin. (İleride) size (haram oldukları) okunacaklar dışında kalan hayvanlar, ihramlı iken avı helal saymamak şartıyla sizin için helal kılındı.Kuşkusuz Allah istediği hükmü verir." (Âyet: 1) buyurup, inananlara yapmış oldukları akit ve antlaşmaların icaplarını yerine getirmelerini emretti. *Ve*, ihramlı iken, ileriki âyetlerde kendilerine haram oldukları okunacak olanlar dışında kalan hayvanları onlara helal kıldı. Ve yine ihramlı iken avlanmayı da onlara haram kıldığını bildirdi. *Sonra*, onlara Allah'ın şeâirini (hacda yapılması yasak olan işleri ve diğer şerî yasakları), haram ayını, Kâbe'ye hediye edilen kurbanlıkları ve onların gerdanlıklarını almayı, hac veya umre yapanlara saldırmayı ve onlara engel olmayı helal saymalarını yasakladı. İhramlı iken kendilerine haram kıldığı avlanmayı ihramdan çıkınca helal kıldı. Ve yine onlara; müşriklerin kendilerini umre yapmadan men etmelerinden dolayı, içlerindeki kin ve kızgınlığın kendilerini müşriklere karşı bir saldırıya sevketmesini yasakladı.

Sonra da, hayvanların etlerinden kendilerine helal olmayanları açıklayıp ölü, kan..vb. âyette yenilmeleri yasaklanan diğer haramları, aslında bir kumar olan fal oklarıyla şans aramaya kadar diğer şeyleri inananlara haram kıldı. Araplar haremde toplandıkları vakit dikili taşlara (putlara) kurbanlarını sunarlar, sonra o kurban kanlarını o taşlara sürerler ve etlerini onların üzerine koyarlardı. Sonra bu etleri parçalara ayırır bunlara fal oklarıyla kura çekerlerdi.

Allah Teâlâ bu açıklamaların ardından: Müminlere; artık kafirlerin bundan sonra dinlerinde onlara tesir etme konusunda ümitlerini kesmiş olduk-

larını belirtti. Kafirlerin adet ve hac ibadetleriyle ilgili geleneklerine muhalefet hususunda, onlardan korkmamalarını istedi. *Devamla*, müminler için dinlerini kemale erdirdiğini ve kendilerine din olarak da İslâm'ı seçip O'na razı olduğunu, dolayısıyla onların da Allah'ın kendileri için razı olduğu bu dine razı olmalarının, İslâm'ı kabul etmelerinin ve bu hususta hiç bir kınayıcının kınamasından korkmamalarının üzerlerine vacip olduğunu belirtti.

Sonra; müminlerin bu konuda kendilerine neyin helal olduğu hususunda Peygamber'den (s.a.s.) kapsamlı bir açıklama yapmasını istediklerini belirtip, onlara bütün iyi ve temiz nimetlerin, avcı kuşlar ve av köpekleri gibi eğitmiş oldukları av hayvanlarının yakaladıkları avların kendilerine helal kılındığını ve kendilerinin kestiklerinin ehl-i kitaba helal olduğu gibi onların kestiklerinin de müslümanlara helal olduğunu bildirdi. Mümin kadınlardan ve ehl-i kitaba mensup kadınlardan iffetlileriyle, mehirlerini vermek, zinadan uzak kalıp iffetli olmaları, gizli dost tutmamaları şartıyla evlenmelerinin de müminlere helal kılındığını belirtti. Ve: "kim imanı kabul etmeyip inkar ederse, onun ameli boşa gitmiştir. Ve o, ahirette hüsrana uğrayanlardandır" (Âyet: 5) buyurdu.

Abdest ve Teyemmümle ilgili Hükümler (6. âyet)

Sonra Allah Teâlâ: "Ey iman edenler namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi yıkayın.."(Âyet: 6) buyurarak, hac ve umrenin hükmünden sonra namazın hükmünü açıkladı; çünkü bunlar İslâm'ın beş temel şartından iki şartıdır. Bu sebeple, inananlara namaza duracakları zaman abdest almalarını ya da su yoksa teyemmüm etmelerini emretti. *Sonra da*, abdest ve teyemmümün hikmetini açıklayıp: "Allah size güçlük çıkarmak istemiyor, fakat sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak istiyor ki şükredesiniz." (Âyet: 6) buyurdu.

Akitleri Bozmadan Sakındırma (7-11. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah'ın size olan nimetini ve ona verdiğiniz sözü hatırlayın: Hani "işittik itaat ettik" demiştiniz. Allah'tan korkun, kuşkusuz

Allah göğüslerin içindekini (kalplerden geçeni) bilir." (Âyet: 7) buyurarak, sûrenin birinci amacına dönüp, inananlara, kendilerini müşriklere galip getirmesi sebebiyle üzerlerinde olan nimetini hatırlamalarını, Allah'ın kendilerinden almış olduğu sözü yerine getirmelerini, Allah için adaletle şahitlik edenler olmalarını emretti. Müşriklere olan düşmanlıklarının kendilerini onlarla yapmış oldukları akit ve antlaşmalarını bozmaya sevketmesinden müminleri nehyetti. *Sonra*, bu antlaşmalarına sadık kalmalarından dolayı onları bağışlayacağını ve onlara mükafat vereceğini va'detti. Kafirleri de cehennem ashabından olmarıyla tehdit etti. *Sonra*; müminlere, Allah'ın üzerlerinde olan nimetini hatırlamalarını emretti. Hani onların, bir zamanlar Mekke'de müşriklere yenik durumda olduklarını, müşriklerin onlara eziyet için ellerini uzatıp saldırıya yeltendiklerini kendilerine hatırlatıp, Allah'ın onların ellerini müminlerin üzerinden çektiğini, böylece müşriklerin kendi güçlerini bile bile müslümanlarla barış yapmaya razı olduklarını dile getirdi. *Sonra*; inananlara bu konularda Allah'tan korkmalarını ve O'na güvenmelerini emredip: "... Müminler Allah'a tevekkül etsinler." (Âyet: 11) buyurdu.

Önceki Milletlerden Akitlerini Bozanlardan İbret Alma (12-40. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Yemin olsun ki Allah İsrâiloğullarından söz almıştı..." (Âyet: 12) buyurup, İsrâiloğullarından; namazı kılacaklarına, zekatı vereceklerine ve kendilerine göndereceği peygamberlerine iman edeceklerine dair söz aldığını bildirdi. Onların bu sözlerinde durmayıp onu bozduklarında da onların üzerine yeryüzünde lanetini indirdiğini, onları zelil ettiğini, kalplerini artık hiç bir şeye aldırmayacak tarzda katılaştırdığını; onların Allah tarafından kendilerine gönderilen kitaplarını tahrif ettiklerini, kendilerine indirileni unuttuklarını belirtti. Onlardaki bu ahde vefasızlığın ve hiyanetin eserinin hala devam edip, bunun Peygamber'le (s.a.s.) yaptıkları antlaşma ve akitlerde de görüldüğünü beyan etti.

Sonra; Yahudilerden aldığı gibi, geçmişte Hristiyanlardan da söz aldığını bildirdi. Onların da sözlerini tutmadıklarını ve bu yüzden, kendilerine indirilenin bir kısmını unuttuktan sonra dinlerinde ihtilaf etmeleri sebebiyle, onların aralarına düşmanlık ve kin bıraktığını ifade etti.

Sonra; kuşkusuz Peygamber'i (s.a.s.), onların kitaplarından (insanlardan) gizlediklerini açıklamak için, her iki gruba da gönderdiğini ve onlara din işleri hususunda kendilerini karanlıklardan aydınlığa çıkaracak (kendilerini aydınlatacak) bir kitap da gönderdiğini belirtti. Onların ahidlerini bozmak hususunda içine düştükleri vefasızlığın en açık örneklerini dile getirdi. Bu bağlamda, Hristiyanların; Allah isterse Mesih'i, annesini ve de yeryüzünde bulunan herkesi helak edebileceğini ve buna karşı kimsenin elinden bir şey gelmeyeceğini bildikleri halde: "kuşkusuz Allah Meryem Oğlu Mesih'tir" dediklerini; Yahudilerin de; Allah'ın günahları sebebiyle onlara azab ettiğini, O'nun katında onlarla diğer insanlar arasında hiçbir fark olmadığını bildikleri halde: "Biz Allah'ın oğullarıyız ve O'nun sevgileriyiz." dediklerini belirtti. *Sonra da*, kendilerine peygamber gönderilmesinin kesildiği fetret devrinden sonra, onların peygamberlerinden sonra uydurdukları yanlış inançlarının doğrusunu açıklamak ve bu suretle ahirette özür beyan etmelerini ortadan kaldırmak için Peygamber'i (s.a.s.) onlara elçi olarak gönderdiğini beyan etti.

Sonra; Hz. Mûsa'nın (a.s.), kavmine: Allah'ın onlara olan nimetini hatırlamalarını; kutsal toprağın halkıyla savaşacaklarına dair Allah'a verdikleri sözü yerine getirebilmeleri için, Allah'ın kendilerine farz kıldığı kutsal toprağa girmelerini emrettiği zaman o mukaddes toprağın halkından korktuklarından dolayı onlarla muharebe etmeden yüz çevirmeleri... gibi; (Yahudiler'in) Mûsa'yla (a.s.) olan maceralarını anlattı. *Sonra*; Cenab-ı Hakk'ın, bunun üzerine onları cezalandırdığını, onlara oraya girmelerini yasaklaması sebebiyle, kırk yıl yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaştıklarını belirtti.

Sonra; Hz. Adem'in (a.s.) iki oğlu olan Habil ile Kabil arasında geçen olayı anlattı. Onlar aralarındaki işlerden bir işte ihtilafa düşmüşlerdi. Bunun üzerine, Allah'ın (c.c.) o konuda aralarında hüküm vermesi için her ikisi de kurban kesmişlerdi. Allah (c.c.) Habil'in kurbanını kabul edip, Kabil'inkini etmemişti. Kabil buna razı olmayıp kardeşini ölümle tehdit etti. Allah'ın kendilerinden bu öldürmeyi onlara haram kıldığı hususunda almış olduğu ahde (söze) muhalefet edip, Allah'tan (c.c.) korkmamıştı. Habil ise bu ahde sadık kalarak, Allah'tan korktuğundan dolayı O'nu öldürmeden geri durmuştu. *Sonra*, Kabil'in bundan sonra kardeşini

öldürüp akabinde hüsrana uğrayanlardan olduğunu bildirdi. O'nun, kardeşinin ölümünden sonra bu yaptığına, hayatını karartacak ölçüde, pişman olduğunu belirtti.

Sonra; Cenab-ı Hakk bu kıssanın ardından; bundan dolayı İsrâiloğullarına: kim, bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış bir canı öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olacağını; kim de (caydırıcı) kısası uygulamak suretiyle o canı yaşatırsa bütün insanları yaşatmış gibi olacağını yazdığını; ancak onların Allah Teâlâ'nın bu konuda kendilerine yazdıklarını da bozduklarını; öldürme, yol kesme, hırsızlık vb. diğer suçları işlemek suretiyle haddi aşıp, aşırı gittiklerini bildirdi.

Sonra; yeryüzünde bu tür bozgunculukları yapmak suretiyle Allah ve Resulünün emirlerine karşı isyan edenlerin cezasının ya öldürülmeleri, ya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlamasına kesilmesi ya da bulundukları yurttan sürülmeleri olduğunu beyan etti. Bu suçları işleyenlerden, müslümanlara yenilip yakalanmadan önce, tevbe edenleri bu cezalardan istisna etti. *Ve*, müminlere Allah'tan korkmayı, O'na varmaya vesile aramayı ve Allah yolunda o müfsitlerle cihat etmeyi emretti. Bu bozgunculuk yapanları uyarıp, onlar için hazırlanmış bir kıyamet günü azabı olduğunu belirtip; eğer yeryüzünde bulunanların hepsi ve bununla birlikte bir o kadarı dahi kendilerinin olsa, kurtulmak için bunları harcasalar, bütün bunların kendilerinden asla kabul edilmeyeceğini ve onları o azaptan kurtaramayacağını bildirdi.

Sonra; yukardaki bozgunculuk suçlarından olan hırsızlık suçunun cezasının ellerin kesilmesi olduğunu belirtti. Kim pişman olup tevbe ederse, Allah'ın onun tevbesini kabul edip onu cezalandırmayacağını bildirdi. Çünkü O'nun göklerin ve yerin mülkünün tek sahibi olduğunu beyan etti. *Ve*: "... (O) dilediğine azap eder, dilediğini affeder. Allah her şeye kadirdir." (Âyet: 40) buyurdu.

Münafık ve Yahudilerin Akitlerini Bozması (41-86. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Ey Resul! Küfürde yarışırcasına koşanlar seni üzmesin..." (Âyet: 41) buyurup, Peygamber'in (s.a.s.), münafıklar ve Yahu-

dilerin Peygamber (s.a.s.) ile yapmış oldukları antlaşmaları bozmaya koşuşmalarından dolayı üzülmemesini istedi. *Ve*, bu konuda Yahudilerin yaptıkları çirkin işlerden olmak üzere; onların O'nu dinlemek ve yalanlamak için O'nun meclisinde oturduklarını; kendi reislerinden, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sohbet meclislerine katılmayanlar adına casusluk yaptıklarını bildirdi. Onların reislerinin de kendilerine tabi olanları, aralarında Hz. Peygamber'i hakem tayin ettikleri zaman, O'nun, cahiliyye döneminde kendilerinin tahrif ettikleri, değiştirdikleri Tevrat hükümlerine aykırı olarak vereceği hükümleri kabul etmeden sakındırdıklarını beyan etti. Onlar, Tevrat'ın kısasla ilgili hükümlerini tahrif etmişler, rüşvet vermek suretiyle kısası terkedip, haksız ve zalimce hükümlere meyletmişlerdi. Örneğin; Kureyza oğullarından öldürülen bir kişinin diyetini (kan bedelini) Nadiroğullarından öldürülen birisinin diyetinin yarısı olarak kabul etmişlerdi. *Sonra*; Cenab-ı Hak Peygamber'i (s.a.s.), Yahudiler kendisinden bir hüküm istedikleri zaman bu hükmü verme ve vermemekte serbest bıraktı ve onların arasında hüküm vermek istediği zaman da Allah'ın kendisine indirdiği şekilde adaletle hükmetmesini emretti ki o da kısastı. *Sonra*, onların, içinde Allah'ın öldürme suçuyla ilgili hükmü bulunan Tevrat yanlarında dururken O'na göre hükmetmeyip de Peygamber'i (s.a.s.) hakem tayin etmeleri ve sonra da O'nun bu konuda, cahiliyye döneminde tahrif ettikleriyle değil de Allah'ın gerçek kitabı olan Tevrat'ta bulunan kısasla hükmedeceğini öğrenince de ondan nasıl yüz çevirdiklerini belirterek, bunun şaşırtıcı bir davranış olduğu yönünde Peygamber'in (s.a.s.) dikkatini çekti. *Sonra*, Allah Teâlâ, Tevrat'ı indirdiğini, O'nda onların tahrif etmedikleri hükümlerden, bir hidayet ve Nûr bulunduğunu ve onların seleflerinin, o hükümlerle aralarında hüküm verdiklerini bildirip; onların (önceki Yahudilerin), bunların kabul ettikleri ve üzerinde anlaştıkları bu hükümlerle hükmetmediklerini belirtti. *Ve*, onlardan, Tevrat'ın kısas konusundaki hükmüne dönme hususunda insanlardan korkmamalarını istedi. *Ve*, onlara, yalnız O'ndan korkmalarını, O'nun âyetlerini şu geçici, basit rüşvete değişmemelerini emretti. *Devamla da*, Tevrat'ta cana-can, göze-göz, kulağa-kulak, dişe-diş ve yaralara karşılık kısasa kısas hükümlerinin bulunduğunu belirtti. Îsâ'nın (a.s.) da daha sonra, Tevrat'ın hükümlerini doğrulayıcı ola-

rak geldiğini, O'na da yine Tevrat'ı doğrulayıcı İncil'i indirdiğini ifade etti. Ve yine, ondan sonra da Tevrat ve İncil'in hükümlerini doğrulayıcı ve onları kollayıp koruyucu olarak Kur'ân'ı indirdiğini belirtip; kuşkusuz bu üç kitabın da kısas üzerinde birleştiğini, dolayısıyla, aralarında öldürme hadisesinde kısasla hüküm vermelerinin zorunlu olup, bu konuda hüküm vermede hevalarına (nefislerinin isteğine) uymalarının doğru olmadığını bildirdi. *Sonra*, Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar'dan her biri için bir şeriat ve yol tayin ettiğini, bu şeriatların farklılığında, onlarla insanları imtihan etme hikmetinin bulunduğunu belirtip; bizim şeriatımızı önceden indirdiği şeriatların en iyisi, en mükemmeli kıldığını beyan etti. *Sonra da*, Peygamber'i (s.a.s.), Yahudilerin kendisini kısas gibi Allah'ın indirdiği hükümlerde şaşırtmasından sakındırdı. Onların kan bedelleri arasında farklılığı kabul eden cahiliyye dönemi hükmünü aramalarına ve onu arzu etmelerine hayret etmesini istedi. *Ve*: "Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?" (Âyet: 50) buyurdu.

Sonra, müminlerden; sözlerinde durmadıkları ve müslümanların düşmanı olan müşrikleri kendilerine tercih ettikleri için; Yahudi ve Hristiyanları dost edinmemelerini istedi. *Sonra*; münafıkların, Yahudi ve Hristiyanların dostluğuna sarıldıkları ve başımıza yenilmek vb. gibi bir hezimet gelirse onlara muhtaç oluruz diye korkuyoruz, dediklerini beyan etti. -Yahudiler servet ve mal sahibi kişiler olduklarından mallarını faiz ve diğer yollarla borç veriyorlardı.- *Sonra*; müminlere fetihler nasib edeceğini ve bu yüzden münafıkların nifaklarından dolayı pişman olacaklarını ve müminlerin bunların bu türlü tutum ve davranışlarından duydukları hayreti dile getirip: "Bunlar mı o bütün güçleriyle sizinle beraber olduklarına yemin edenler? Onların bütün yaptıkları boşa gitmiş, bu suretle onlar en büyük zarara uğrayanlardan olmuşlardır." (Âyet: 53) diyeceklerini belirtti. *Sonra*; bu münafıklardan kimler, dininden dönüp irtidat ederlerse etsinler bunun hiç önemi olmadığını bildirdi. Çünkü Allah'ın onlardan daha hayırlı olup, yolunda cihat eden bir kavim getireceğini belirtip, düşmanlarına karşı kendilerine yardım etmesi için, onların dostlarının Allah, O'nun Resulü ve müminlerin olması gerektiğini büminlere beyan etti.

Sonra; bu (ehl-i kitap ve münafıkları dost edinme) konusunda başka

bir sebep zikretmek için tekrar ehl-i kitap ve münafıklarla dostluk kurmaktan müminlerin menedilmesi konusuna döndü. Bunun sebebinin de, onların müslümanların dinlerini eğlence ve oyun edinmeleri, müminler namaza kalktıklarında onların namazlarıyla alay etmeleri olduğunu belirtti.

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben, ehl-i kitab'a: onların müslümanlardan hoşlanmamalarının sebebinin, müslümanların Allah katından indirilen diğer kitaplara da inanmalarından başka bir şey olmadığını söylemesini ve onların çoğunun yoldan çıkmış kimseler olduğunu kendilerine haber vermesini emretti. *Ve yine*, haklarında böyle sû-i zan ettikleri ve kendileriyle alay ettikleri kişilerden Allah katında göreceği cezası bundan daha kötü olanların var olduğunu da onlara haber vermesini istedi. Bunların Allah'ın lanetlediği, oburluk ve tamahkârlıkta maymunlar ve domuzlar tabiatında kıldığı kişiler olduğunu kendilerine söylemesini emretti. *Sonra*; gerçekte müminlerin yanına küfürle girmiş ve yine küfürle çıkmış oldukları halde, ehl-i kitaptan, müminlerin yanına geldikleri zaman: "iman ettik" diyenlerin olduğunu belirtti. *Ve*, onlardan çoğunun günah, düşmanlık ve haram yemede birbirleriyle yarıştıklarını, onların ruhbanları ve hahamlarının onları bunlardan menetmeleri gerekirken bunu yapmayıp, onlardan alacakları menfaatlarına tamah ederek onları bu halleriyle bıraktıklarını, onlara dokunmadıklarını beyan etti.

Sonra; onlardan Allah yolunda bir şeyler infak etmeleri istendiği zaman: "Kullarından bir şey borç isteyen Allah fakirdir. O'nun eli bağlıdır." (Âyet: 64) deyip Allah (c.c.) ile alay ettiklerini ve ellerini infaktan çekmek, infak etmemek için bu çirkin sözleri sarfettiklerini ve Allah'ın (c.c.) kullarına karşı elleri ihsanlarla dolu, çok cömert olduğu halde, onların Allah'a (c.c.) karşı bu çirkin sözü söylemeye cüret ettiklerini belirtti. *Ve*, durumu bu olan insanlardan, Allah tarafından Hz. Peygambere indirilen Kur'ân karşısında azgınlık ve küfürlerini artırmaktan başka bir şey beklenmeyeceğini beyan etti. *Sonra*, dünyaya karşı aşırı derecede hırslarından dolayı kıyamete kadar onların arasına düşmanlık attığını, ne zaman bir savaş ateşi yakmışlarsa, aralarındaki ihtilafları ve düşmanlıkları sebebiyle onu söndürdüğünü, onları başarısız kıldığını ifade etti. Şayet onlar iman edip, kısas ve diğer hükümlerde, cahiliyye hükümleri yerine Tevrat ve İncil'in hükmünü uygu-

lamış olsalardı onların günahlarını bağışlayıp, onları dünya ve ahiret mutluluğuyla rızıklandıracağını bildirdi. *Devamla da*, onlar arasında işinde orta yolu izleyip aşırı gitmeyen, sözünde duran, onlardan bir çoğunun yaptıkları gibi ahdini bozmayanların bulunduğunu da beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), onlara risaletini tebliğe devam etmesini emredip, kendisini onların şerrinden koruyup muhafaza edeceğini va'detti. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.) onlara neyi tebliğ edeceğini açıklayıp, kendilerine kısas ve diğer hükümlerde Tevrat, İncil ve Kur'ân'ın emrine uymadıkları sürece din açısından kayda değer hiç bir şey üzere olmayacaklarını söylemesini istedi. *Ve*, bunu onlara tebliğ etmesinin, onların azgınlık ve inkarlarını artıracağını da Peygamber'e (s.a.s.) bildirdi. *Ve*, yine O'nu onlar gibi inkarcı bir kavme üzülmekten men etti. Onların küfürlerinden/ inkarlarından vazgeçmeleri için, onlardan ve diğerlerinden iman edenler için hazırladığı nimetlerini beyan etti. *Sonra*; Yahudi ve Hristiyanların Tevrat ve İncil'in emrinden çıkmalarına, ona uymamalarına örnek olarak, geçmişte; İsrâiloğullarından kendilerine gönderdiği elçilerine inanacaklarına dair söz aldığını belirtti. Ancak onlara ne zaman bir peygamber nefislerinin hoşlanmadığı bir emir getirmişse, onların kendilerine gönderilen bu peygamberlerinden bazılarını yalanlayıp, bazılarını da öldürdüklerini bildirdi. Hristiyanlarınsa imanlarından sonra inkar edip, küfre düşerek bazılarının; Îsâ'nın (a.s.) onlara: Kendisinin ve onların Rabb'i olan Allah'a ibadet etmelerini emretmiş olmasına rağmen; "Şüphesiz Allah Meryem oğlu Mesih'in tâ kendisidir." (Âyet: 72) diyerek Hz. Îsâ'yı ilahlaştırdıklarını; bazılarınınsa bir tek Tanrı olup, başka Tanrı olmamasına rağmen: "Allah üçün üçüncüsüdür" (Âyet: 73) dediklerini beyan etti. *Sonra*; onların hepsine birden cevap verip: Mesih'in bir peygamberden başka bir şey olmadığını, O'nun annesinin de dosdoğru bir kadından başka bir şey olmadığını, onlardan her ikisinin de diğer insanlar gibi yemek yediklerini (yani insan olduklarını) belirtti. *Sonra*; Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar, ne de fayda vermeye güçleri yetmeyen şeylere taptıklarından dolayı onları ayıplayarak, Mesih konusunda aşırı gitmelerini, bu konuda kendilerinden önce sapıtanlara uyarak teslis (Hristiyanların Tanrı'nın üç unsurun birleşimi olduğunu söylemeleri) vb. gibi diğer söyledikleri sözleri söylemekten kendilerini men etti.

Sonra; İsrâiloğullarından inkar edenlerinin, Davut ve Meryem oğlu Îsâ diliyle lanetlendiklerini ve onlardan çoğunun yaptıkları kötülüklerden vazgeçmediklerini ve yine onlardan çoğunun da inkar edenlerle müminler aleyhine dostluklar kurduklarını belirtip, şayet onlar, Allah'a ve peygamberleri Mûsa'ya (a.s.) gerçekten inanmış olsalar müminlere karşı müşrikleri dostlar edinmeyeceklerini bildirdi. *Sonra*; birbirlerine dost olan Yahudi ve müşriklerin insanlar içerisinde müminlerin en şiddetli düşmanı olduklarını ifade edip; Hristiyanlarınsa sevgi bakımından müminlere insanların en yakını olduklarını bildirdi. Çünkü Hristiyanlar içerisinde, kendilerini ibadete verip, Yahudi ve müşrikler gibi dünyaya haris olmayan keşiş ve rahiplerin bulunduğunu belirtti. Ve, yine onlar içerisinde, Peygamber'e (s.a.s.) inanan Kur'ânı işittikleri zaman gözleri yaşla dolup taşanların da olduğunu; onların Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Tevrat ve İncil'de müjdelendikleri peygamber olduğuna inandıklarını, bundan dolayı bunların Rabbi'leri katında mükafatlarının, altlarından ırmaklar akan, ebedi kalacakları cennetler olacağını bildirdi. Devamla, bu mükafatın, bütün iyilik yapanların mükafatı olduğunu vurgulayıp: "İnkar edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince işte onlar cehennemliktir." (Âyet: 86) buyurdu.

Önce Geçmiş Olan Hükümlere Tekrar Dönüş (87-108. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Ey inananlar, Allah'ın size helal kıldığı güzel ve temiz şeyleri kendinize haram kılmayın ve haddi aşmayın. Allah haddi aşanları sevmez." (Âyet: 87) buyurup; inananlara önceden kendilerine helal kıldığı temiz yiyeceklerden herhangi birini kendilerinin haram kılmalarını yasakladı ve onlara temiz ve helal yiyeceklerden yemelerini emretti. *Sonra*, Allah'ın onları kasıtsız olarak ağızlarından çıkan yeminlerden dolayı muaheze etmeyeceğini (cezalandırmayacağını); bilerek yaptıkları yeminden dolayı sorumlu tutacağını bildirip, onlara bu tür yeminin keffaretinin ne olduğunu da açıkladı. *Sonra*, inananlara, şarabı, kumarı, dikili taşlara kurban kesmeyi ve fal oklarını kullanmayı yasaklayıp, şeytanın şarap ve kumarla onların aralarına düşmanlık salmak istediğini belirtti. *Sonra*; Allah'ın emirlerini tutup, yasaklarından sakınmak suretiyle, yiyeceklerinde

Allah'tan korktukları takdirde, yediklerinden dolayı onlara bir günah olmadığını da beyan etti. *Sonra*; onları ihramlı iken ellerinin ve mızraklarının erişebileceği (avlayabilecekleri) bir avla imtihan edeceğini ifade ederek, ihramlı iken bir avı kasten öldürmenin hükmünü açıkladı. Ardından da, avlanması haram olanın kara avı olup deniz avı olmadığını beyan etmek için tekrar ihramda iken avlanmanın haram oluşunun açıklanmasına döndü.

Sonra; Kabe'yi insanlar için bir güven yeri kıldığını, orada savaşmanın helal olmadığını, belirtti. Aynı şekilde haram ayını da onlar için bir güven vakti kıldığını bildirdi. Ve yine aynı şekilde, Kabe'ye güven içinde varabilmesi için kurbanlara ve onların boyunlarına asılan gerdanlığa dokunmanın da helal olmadığını beyan etti. *Sonra*; bunu onlara geniş ilmi ve hikmetiyle meşru kıldığını belirtip, buna karşı gelmeleri dolayısıyla da onları şiddetli ikabiyle tehdit etti. *Ve*, Peygamber'in (s.a.s.) üzerinde, onlara bunu tebliğ etmesinin ötesinde başka bir görev olmadığını beyan etti.

Sonra; Allah Teâlâ'nın onlara haram kıldığı murdarla, onlar için helal kıldığı temizin birbirine eşit olmadığını, murdarın çokluğu insanın hoşuna gitse de, bunun böyle olduğunu belirtti. *Sonra*, müminleri, (kendilerine açıklanan) bu hükümlerden bir takım şeyleri daha sertleştirmek dileği ile gereksiz sorular sormaktan nehyetti; çünkü benzeri soruları onlardan önce de bir kavim sormuş, sonra kendilerine açıklanınca onları inkar edip, yerine getirmeye güç yetirememiş olduklarını belirtti.

Sonra; dikili taşlara (putlara) kurban olarak sundukları hayvanlarla ilgili Arapların bir takım eski geleneklerini iptal etti. Allah'ın onlar için bâhire, sâibe vb.[5] gibi adlarla, dikili taşlara kesilen kurbanlıklar (meşru) kılmadığını, onların bu tür kurbanlarının meşruiyetini Allah'a nisbet etmekle Allah'a iftira ettiklerini bildirdi. Kuşkusuz onların yaptıkları bu

---

21 Cahiliye Arapları bir deve beş kez doğurur, beşincisi dişi olursa kulağını çentip serbest bırakırlardı. Ona binmez, sütünü sağmazlardı. Buna Bâhire derlerdi. Yine bir kimse tutulduğu hastalıktan kurtulmak vb. şeyler için putlara deve adardı. Bu deveye de Sa'ibe denirdi. Ona da binilmez ve sütü sağılmazdı. İşte bunlar vb. gibi vesile (yedi kez doğurmuş koyun) ve Ham (kendisinden on kez döl alınmış olan erkek deve) adını verdikleri hayvanları putlarına adarlardı. Güya bunu Allah'ın rızasını kazanmak için yaparlardı. (Ç. N.)

tür işlerde; hiçbir şey bilmeyen ve doğru yolu bulamayan kişiler olsalar dahi, atalarını taklit etmek gibi yanlış bir saplantı içerisinde olduklarını belirtti. *Sonra*; müminlere onlardan uzak durmalarını, onlardan yüz çevirmelerini emredip; onların sapıklıklarından ötürü kendilerine hiçbir zarar veremeyeceklerini beyan ederek, hepsinin dönüşünün yalnız O'na olacağını ve O'nun da yaptıkları bütün işleri onlara (ahirette) bildireceğini haber verdi.

Sonra; müminlerden biri seferde olup, kendisine ölüm gelince yapacağı vasiyete müslümanlardan iki kişiyi şahit tutmasını, eğer müslümanlardan iki şahit bulamazsa müslüman olmayanlardan iki şahit tutması gerektiğini belirtti. *Sonra*; şahitlerin, şahitliklerini doğru bir şekilde yerine getirmeleri, yalan şahitlik yapmamaları için, âyetlerde görüldüğü şekilde müminlerin vasiyet üzerine şahit getirmeleri hususu üzerinde iyice durup bunu tam anlamıyla pekiştirdi. Devamla: "... Yahut yeminlerinden sonra (yalancılıklarının ortaya çıkıp) yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarına en uygun olan (yol) budur. Allah'tan korkun ve iyi dinleyin; Allah yoldan çıkan topluluğu doğru yola iletmez." (Âyet: 108) buyurdu.

Sonuç
(109-120. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah peygamberleri bir araya toplayacağı gün size ne cevap verildi? der. Şöyle derler: Bizim hiçbir bilgimiz yok. Gaybları (gizlileri) bilen yalnız sensin, sen." (Âyet: 109) buyurup, ümmetlerinin, kendilerini mükellef kıldığı emirler konusunda neler yaptıklarını onlara sormak için, kıyamet günü peygamberlerini bir araya toplayacağını, onların da Cenab-ı Hakk'a, ümmetlerinin kendilerinin ölümünden sonra neler yaptıklarını bilmediklerini; çünkü gayb alemine geçip onlardan uzak kaldıklarını, gaybı da O'ndan başka kimsenin bilmediğini söyleyeceklerini belirtti. *Sonra*, Hristiyanları ele alıp onların kendi devirlerinde yaptıklarını dile getirdi. Çünkü onlar diğerlerinden daha fazla haktan sapmışlardı. Bu arada, kıyamet gününde Îsâ'ya (a.s.): O'na ve annesi Meryem'e olan nimetini zikredip; O'na kitabı hikmeti vb. lerini öğrettiğini hatırlatacağını ifade etti. Ki burada, o nimetler sadedinde zikrettiklerin-

den biri de, bu sûreye de ad olan Mâide (sofra) olayıdır. Sonra; bu hatırlatmanın ardından Îsâ'ya (a.s.): "... Sen mi insanlara beni ve annemi Allah'tan başka iki Tanrı edinin, dedin?" (Âyet: 116) diye soracağını ve Îsâ'nın (a.s.) bu suale, Cenab-ı Hakk'ı bir ortağı olmaktan tenzih ederek cevap verip, O'nun, kendisine tabi olanların O'na nisbet ettikleri bu gibi sözleri söylemesinin haddi olmadığını belirtip, onlara ancak kendisinin ve onların Rabb'i olan Allah'a (c.c.) ibadet etmelerini emrettiğini, sağlığında da bu konuda onlara tanık olduğunu; ancak Allah kendisini vefat ettirince artık onlara tanık sadece Cenab-ı Hakkın olduğunu ifade edeceğini bildirdi. Sonra da, kemâl-i ubûdiyetinden dolayı her ne kadar şirk koşanlar bağışlanmayacak olsalar dahi, onlara azap etme ve onları bağışlama işini Allah Teâlâ'ya havale edeceğini beyan etti.

Sonra; bunun ardından kuşkusuz O'nun peygamberlerine: "Bu (gün) sadıklara doğruluklarının fayda sağlayacağı gündür" buyuracağını belirtti. -ki bunlar (sadıklar) ahitlerine sadık kalan, peygamberlerinin vefatından sonra da ahitlerini bozmayanlardır.- Ve bu sadakatlerinden dolayı onların, -Allah'ın kendilerinden, kendilerinin de Allah'tan razı olarak- içerisindeki nimetlerinden ebedi olarak yararlanacakları cennetlerinin olduğunu bildirdi. En büyük başarının da işte bu (nu kazanmak) olduğunu beyan etti. Ve: "Göklerin, yerin ve bunlarda bulunan her şeyin mülkü Allah'ın dır. O, her şeye kadirdir." (Âyet: 120) buyurdu.

6- EN'ÂM SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

En'âm Sûresi, Hicr Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Hicr Sûresi de İsrâ Sûresi'nden üç sûre sonra nazil olmuştur. İsrâ Olayı ise Medine'ye hicretten bir yıl önce vuku bulmuştur. Dolayısıyla En'âm Sûresi, İsrâ Olayı ile Hicret arasında nazil olan sûrelerdendir.

Bu sûreye En'âm (evcil hayvanlar) Sûresi denmesinin sebebi, sûrede deve, sığır, koyun, keçi gibi evcil hayvanların hükmünün açıklanmış olmasındandır. 165 âyettir.

Amacı ve Tertibi

En'âm Sûresi, yukarda geçen zaman içerisinde bir defada nazil olmuştur. A'raf Sûresi dışındaki diğer Mekkî Sûrelerden uzunluğuyla ayrılır. Bu bakımdan sûre, iniş anından itibaren büyük bir öneme sahip oldu. Kuşkusuz Peygamber (s.a.s.) de bu sûreye önem verip, hemen vahiy katiplerini çağırdı. Sûreyi aynı gecede yazdılar. Sûrenin amacı Allah'ın birliği, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin isbatı; bozguncu ve inkarcıların fikirlerini nakzetmek ve yine onların, putlarına yaklaşmak için, haramı helal kılıp; temiz yiyeceklerden helal olanları da haram kılmak gibi, kendilerinin sonradan uydurdukları batıl inançlarını ortadan kaldırmaktır. Bu sebeple, bu sûrenin hedefi bu iki noktaya inhisar etmektedir. Kuşkusuz sûrede müşriklerle ilgili âyetlerde, tevhid ve nübüvvet konusunda tartışmaya bir zemin hazırlamak için sûre, tevhid ve nübüvvetin ispatıyla

başlamıştır. Ve, Peygamber'in (s.a.s.); müşriklerin şüphelerini yok edecek delilleri ortaya koyduktan sonra, onlar için yapacağı başka bir şeyinin olmadığını kendilerine belirtmek; Peygamber'in (s.a.s.) onlara getirdiği tevhid dininin, babaları İbrâhim'in (a.s.) dininin aynısı olduğunu bildirmek, ve yine, Allah'ın onları dinî emirlerle sorumlu tutmaksızın kendi hallerine bırakmasının mümkün olmadığını, O'nun insanları boşuna yaratmadığını; onları sadece kendisine yeryüzünde halifeler kılmak için yarattığını vurgulamak suretiyle sûre son buldu.

Bu sûre, Kur'ân'da Mâide Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Çünkü bu da Mâide Sûresi gibi uzun sûrelerdendir. Ayrıca Mâide Sûresi'nde olduğu gibi bu sûrede de helaller ve haramlara dair bir çok hükümler dile getirilmiştir. Ve yine Allah'ın (c.c.), insanların sonradan uydurup ortaya koydukları bidatlara, o sûrede, buradakinden daha fazla yer verdiğinden dolayı da bu sûre tertip itibariyle Mâide Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Tevhid ve Nübüvvetin İspatı
(1-7. âyetler)

Allah Teâlâ: "Gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı var eden Allah'a hamd olsun! Sonra yine de o inkârcılar Rab'lerine başkalarını denk tutuyorlar." (Âyet: 1) buyurup, hamd ve övgüye yalnız O'nun müstehak olduğunu ifade etti. Çünkü gökleri ve yeri kendisinin yaratmış olduğunu, karanlıkları ve ışığı da kendisinin var ettiğini bildirdi. *Ve devamla* Cenab-ı Hakk; müşriklerin, kendisini, varlıkları yaratmaya kadir olmayan putlarla bir tutmalarının akıl dışı bir drum olduğunu belirtti. *Sonra*, yine O'nun birliğini göstermek için; insanı balçıktan yaratmış olmasını, göklerde ve yerde bulunan hiçbir şeyin; insanların gizli ve açık bütün yaptıklarının; hayır ve şer, kazandıkları her şeyin O'nun bilgisi dışında kalmamasını Kendi birliğine delil getirdi. *Sonra*, Peygamber'in (s.a.s.) bu konuda onlara getirmiş olduğu, O'nun peygamberliğini gösteren âyetlerden; onların yüz çevirmedikleri, yalanlamadıkları ve alay etmedikleri hiçbir âyetin bulunmadığını belirtti. *Devamla da*, bu alay ettikleri âyetlerin (gerçek oldukları) haberlerinin onlara geleceğini, bu yüzden; nasıl ki daha önceki nesillerden, bunlara vermemiş olduğu imkanları kendilerine verdiği diğer in-

karcıları azapla kuşatmışsa, bunları da azabıyla yakalayıp kuşatacağını beyan etti.

Sonra; onların Peygamber'e (s.a.s.) karşı inatlaşmalarının ne ölçüye vardığını belirterek, eğer Peygamber'e (s.a.s.) indirdiği Kur'ân'ı "... kağıt üzerine yazılmış bir kitap olarak indirmiş olsa; onlar O'nu elleriyle tutsalar dahi, kuşkusuz inkar edenlerin yine de bu apaçık bir sihirdir" (Âyet: 7) diyeceklerini beyan etti.

İnkarcıların Tevhit ve Nübüvvet Hususunda İlk Şüpheleri (8-36. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Yine şöyle de dediler: Bu Peygambere bir melek indirilseydi ya! Eğer böyle bir melek indirmiş olsaydık iş mutlaka bitirilmiş olurdu da kendilerine göz bile açtırılmazdı." (Âyet: 18) buyurup, onların Peygamber'i (s.a.s.) zor duruma düşürmek ve O'nunla alay etmek için, eğer gerçek Peygamber olsaydı tevhid ve nübüvvet hususunda, kendisini tasdik edici, doğrulayıcı bir melek indirilirdi, dediklerini belirtti. *Ve*, onlara cevabında, şayet O'na bir melek indirilseydi de onlar yine O'na inanmasalardı, kuşkusuz bu durumda onların helakı hakkında acele edilip hepsinin, hemen anında helak edileceklerini belirtti. Halbuki Allah Teâlâ'nın onlar için bunu istemediğini bildirdi. *Ve yine devamla da*: Eğer bir melek indirilmiş olsaydı Cenab-ı Hak onu da, insanların görmeleri, konuşmalarını işitmeleri için, beşer suretinde indireceğini, bu sefer de onlar yine O'nun melek olduğuna inanmayıp; tekrar Peygamber'e (s.a.s.) teklif ettikleri isteklerini yineleyeceklerini belirtti. *Sonra*; kuşkusuz helak etmeyi çabuklaştırmanın, peygamberleri sıkıştırmak ve onlarla alay etmek için, peygamberlerinden mucizeler isteyip de sonra bu istedikleri mucizeler gösterilince de onlara inanmayan geçmiş ümmetler hakkında cereyan eden değişmez sünneti (kanunu) olduğunu bildirdi. Ve, onlara: o inanmayan ümmetlerin sonlarının nasıl olduğunu bizzat gözleriyle görmeleri için yeryüzünde dolaşmalarını emretti.

Sonra; istedikleri bu tür bir mucizenin mümkün olmadığını açıkladıktan sonra tevhide (birliğine) delalet eden âyetlerini beyan etmeye başlayıp, Peygamber'e (s.a.s.) onlara: göklerde ve yerde olanlar kimin? diye

sormasını ve yine onlara cevaben, bütün bunların yalnız bir olan Allah'ın olup; onların ilahlarının olmadığını ve geceyle gündüzün içinde barınan hayvanlar... vs . diğer varlıklardan her şeyin de O'nun olduğunu söylemesini emretti.

Sonra; yine Peygamber'e (s.a.s.): Bütün bunlardan sonra, Kendi'sinin Allah'tan başka onların putlarından hiçbirisini dost edinmesinin mümkün olmadığını, Kendi'sinin Allah'a teslim olup, Allah'tan başka onların putlarından hiçbirini O'na ortak koşmakmakla emrolunmuş ilk kişi olduğunu ve yine eğer O'na isyan ederse kıyamet gününün azabından korktuğunu da onlara (inkar edenlere) söylemesini emretti.

Sonra; bu kıyamet günündeki büyük azap kimden uzaklaştırılırsa, kuşkusuz Allah'ın ona acımış olduğunu, eğer Allah O'na (Peygamber'e) bir zarar dokundurursa onu O'ndan başka giderecek kimsenin olmadığını, şayet O'na bir hayır dokundurursa da yine O'nun her şeye kadir olduğunu belirtip: "O kullarının üstünde tam hakimdir. O her şeyi yerli yerince yapan, her şeyden haberdar olandır." (Âyet: 18) buyurdu.

Sonra; onlara nübüvvete dair delilleri açıklamaya başlayıp, Peygamber'e (s.a.s.) onlara: "Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür?" diye sormasını ve şehadet bakımından en büyük olanın Allah Teâlâ olup, ondan başka ne onlar, ne de onların ilahlarının en büyük şahit olmadıkları cevabını vermesini istedi. Ve devamla, Allah Teâlâ'nın; kendisine vahyetmiş olduğu, fesahetçe insan gücünün üstünde bulunan Kur'ân'la O'nun peygamberliğine şahitlik ettiğini belirtti. Şayet onlar Allah Teâlâ'yla birlikte başka ilahların da O'na denk şahitlikleri olduğuna tanıklık ediyorlarsa Peygamber'in (s.a.s.) onlara; kendisinin onlarla birlikte buna tanıklık etmeyeceğini söylemesini emretti.

Sonra; ehl-i kitabın da O'nun nübüvvetine şahitlik etiklerini ve O'nu kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanıyıp bildiklerini ifade edip, o müşriklerinse kuşkusuz dalâlete düşüp kendi nefislerini hüsrana uğrattıklarını; bu yüzden artık onların iman etmelerinin mümkün olmadığını belirtti. *Sonra*; müşriklerin Allah'a karşı, O'nun ortakları olduğu iftirasında bulundukları ve Allah'ın âyetlerini yalanladıklarından dolayı yeryüzünde onlardan daha sapık kimselerin bulunmadığını bildirdi. Ve,

onların hepsini kıyamet günü bir araya toplayıp, Kendi'sine ortak koştukları şeylerin nerede olduklarını kendilerine sorunca da, onların, kendilerinin Allah'a ortak koşan kişiler olduklarını inkar edeceklerini beyan edip: "..........Bak da gör nasıl yalan söylediler öz benliklerine karşı ve iftira için kullandıkları şeyler onları bırakıp kayboldu." (Âyet: 24) buyurdu.

Sonra; onların bazı inkar sebeplerinin izahına geçip: onların kalpleri üzerine kılıflar geçirdiğini ve kulaklarına da ağırlık koyduğunu; onların artık bütün mucizeleri görseler de onlara inanmayacaklarını; bu mucizeler hususunda tartıştıkları vakitte, ellerinden "bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir." demekten başka bir şey gelmediğini belirtti.

Sonra; onların insanları Kur'ân'ı dinlemekten menettiklerini ve kendilerinin de ondan uzak durduklarını, halbuki bunu yapmakla kendilerine zarar vermekten başka bir şey yapmış olmadıklarını belirtti. Onların ateşle yüz yüze getirildiklerinde bu yaptıklarına pişman olacaklarını, o zaman dünyada inkar ettikleri bu âyetlere inanmak için dünyaya geri döndürülmelerini temenni edeceklerini bildirdi. Şayet onlar dünyaya geri döndürülecek olsalar dahi, kuşkusuz yine eski yalanlamalarına döneceklerini ifade etti. *Sonra*; yine onların inkar sebeplerinden olarak, onların dünya hayatından başka bir hayata inanmadıklarını, onların ahirette öldükten sonra diriltileceklerini inkar ettiklerini belirtip, kuşkusuz onların öldükten sonra dirilteceklerini ve Cenab-ı Hakka arz edileceklerini, bildirdi. *Ve*, Kendisinin onlara: "Bu gerçek değil miymiş?" (Âyet: 30) diye soracağını, bu durumda artık onların bunu doğrulayacaklarını, inkar edemiyeceklerini, bunun üzerine de Cenab-ı Hak onları cehennem azabını tattırmak suretiyle cezalandıracağını beyan etti.

Sonra; öldükten sonra dirilmeyi inkar etmek suretiyle onların gerçekten zarara uğradıklarını, kıyamet saati kendilerine ansızın geldiğinde mutlaka pişman olacaklarını ve o gün günahlarının onların sırtlarına yüklenip taşıtılacağını ve o günahların onlar için ne kötü bir şey olduğunu belirtti. Ve: "... Dünya hayatı sadece bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Günahlardan sakınıp inkardan korunanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?" (Âyet: 31) buyurdu.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), inkarcıların O'na inidirilenin eskilerin ma-

sallarından başka bir şey olmadığını söylemelerinin O'nu üzdüğünü bildiğini ifade edip, onların bu sözleriyle O'nu değil Allah Teâlâ'yı yalanlayıp O'nun âyetlerini inkar ettiklerini, kuşkusuz O'ndan önce de nice toplumların kendi peygamberlerini yalanlandıklarını; peygamberlerin bu inkarcıların yalanlamalarına sabrettiklerini ve Allah'ın onları inkarcılara karşı muzaffer kıldığını beyan etti. *Akabinde de*: Eğer onların yüz çevirmeleri ve O'na bu tür mucizeler getirmesini teklif etmeleri kendisine ağır geldiyse; şayet yapabilirse yerin içine inebileceği bir delik ya da göğe çıkabileceği bir merdiven arayıp onların istediği mucizeleri getirmesini istedi. (Yani onların kabuletmesi için kendini zorlamasının, yıpratmasının hiç bir yararı olmadığına dikkat çekti.) *Devamla da*, eğer O dilese onları bu mucizelerden hiçbiri olmadan da hidayet üzere toplayacağını belirtti. *Sonra*; O'nu, onların yüz çevirmelerine üzülmek ya da onların O'nun davetine icabet etmelerine tamah etmek suretiyle cahillerden olmaktan nehyetti. Ve: "... Ancak işitenler çağrıya icabet eder; ölülere gelince Allah onları diriltir, sonra O'na döndürülürler." (Âyet: 36) buyurdu.

İnkarcıların Tevhid ve Nübüvvet Konusundaki İkinci Şüpheleri (37.-90. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Dediler ki: "O'na Rabb'inden bir mucize indirilmeli değil miydi?" De ki: "Şüphesiz Allah bir mucize indirmeye kadirdir, fakat, onların çoğu bilmiyorlar." (Âyet: 37) buyurup, inkar edenlerin bundan sonra Peygamber'e (s.a.s.) bir azap mucizesini teklif ettiklerini belirtti. Cenâb-ı Hakk'ın onların üzerine bunu indirmeye kadir olduğunu, fakat onların çoğunun bilmediği bir hikmetten dolayı Allah Teâlâ'nın onları helak etmek istemediğini bildirerek onların bu isteklerini cevaplandırdı.

Sonra; Allah'ın kainattaki mucizelerini ibret nazarıyla görmeleri, inat ve ard niyetlerinden dolayı Peygamber'e getirmesini teklif ettikleri bu tür mucizeleri istemeyi bırakmaları için, yeryüzünde yürüyen tüm canlıların ve iki kanadıyla uçan bütün kuşların da onlar gibi bir ümmetten başka bir şey olmadığını belirtti. *Sonra*; bu konuda O'nun âyetlerini yalanlayanların sağır ve dilsizler olduğunu ve O'nun dilediğini şaşırtacağını, artık bundan sonra onların bu âyetlerden biriyle doğru yolu bulamayacaklarını belirtti.

Ve, dilediğini de doğru yola koyacağını beyan etti. *Sonra*; onlara gelmesini teklif ettikleri azap, eğer onlara gelse, ya da kıyamet saati onlara gelse, onların bu durumda, bu azabı kendilerinden kaldırması için yine O'ndan başkasına dua edip yalvarmayacaklarını, o durumda Allah'tan başka taptıkları ilahlarını unutacaklarını bildirdi. Öyleyse başlarına geldiği zaman O'ndan başkasına dua edemeyecekleri bu azabı istemeksizin O'na iman etmelerini istedi. *Sonra*, kuşkusuz onlardan önceki ümmetlerden bazılarının da peygamberlerinden bunun gibi mucizeler istediklerini belirtip, halbuki, onların bu isteklerini yerine getirdikten sonra da yine peygamberlerine iman etmediklerini; bu sebeple Allah'ın (c.c.) onlara mühlet verip onların azgınlıklarını artırdığını, sonunda da onları ansızın azabıyla yakalayınca da, onların birden bire bütün ümitlerini yitirdiklerini bildirdi.

Sonra; şayet onların teklif ettiklerinden bir çoğunu kendilerine yapıp onların işitme duygularını ve gözlerini alsa ve kalplerini mühürlese, kuşkusuz O'ndan başkasının bunları onlara geri iade edemeyeceğini bildirdi ve şayet bu azap onlara inmiş olsa, kuşkusuz onunla zalim topluluktan başkasının helak olmayacağını belirtti. Dolayısıyla zulümlerinden vazgeçip, üzerlerine azap inmesini teklif etmemelerini emretti. *Sonra*; peygamberlerin kendilerinden istenilen mucizeleri indirmede hiç bir kudretlerinin olmadığını onlara açıklamak için; O'nun peygamberleri, müjdeleyici ve uyarıcı olmalarının ötesinde herhangi bir şey için göndermediğini bildirip; kim onlara inanır, iman ederse O'nun için artık hiçbir korku olmayacağını; kim de O'nun âyetlerini yalanlarsa, ona da bu günahkârlığı sebebiyle azabın dokunacağını belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) onlara: Allah'ın hazinelerinin kendi yanında olduğunu, ya da gaybı bildiğini veya kendinin bir melek olduğunu söylemediğini haber vermesini emretti. Ki böyle bir durumda ancak bu türlü mucizeleri getirmesini teklif etmeleri suretiyle O'nu sıkıştırmalarının onlar için yerinde olabileceğine dikkat çekti. O'nun ancak kendisine vahyedilene uyan bir elçi olduğunu, bunun da görmeyenle gören arasındaki fark kadar açık olduğunu beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) Kur'ân-ı Kerîm'le, Rabbi'lerinin huzurunda toplanacaklarından korkanları inzar etmesini emretti. Onların O'ndan

başka ne bir dost ne de bir şefaatçılarının olmadığını bildirdi. *Ve*, o inatçı münkirleri memnun etmek için kendisine inanan bu zavallı müminleri yanından uzaklaştırmaktan O'nu nehyetti.

Sonra; o mütekebbirlerin (zavallı müminlere karşı büyüklük taslayan inkarcıların): "Allah bizim aramızdan bunlara mı lütfunu reva gördü? demeleri için onları bu zavallılarla deneyip imtihan ettiğini bildirerek, Allah'ın, lütuf ve hidayetini kimlere nasip edeceğini Kendisi'nin herkesten iyi bildiğini belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), onları yanından kovup uzaklaştırmasını nehyetmesinin ardından O'na kendisine selam vermek veya diğer benzeri şeyler için huzuruna geldiklerinde onlara saygı göstermesini emretti. *Ve*, bu müminleri kendilerinin yanından kovmasını istiyenlere tercih etmesindeki haklılığın ortaya çıkması ve o suçlu ve inatçılara da kendi yollarının yanlışlığının belli olması için kuşkusuz âyetlerini bu konuda etraflıca açıkladığını belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), onlara: Kendisinin onların Allah'tan başka taptıklarına ibadetten nehyedildiğini ve onların mucizeler teklif etmedeki heva ve heveslerine tabi olmayacağını, O'nun Rabb'inden açık bir delil üzere olduğunu ve bu açık delilin varlığına rağmen onların yine O'nu yalanladıklarını belirtip, üzerlerine inmesini acele olarak istedikleri azabın kendi yanında olmadığını, onlara azap etme hususundaki hükmün Allah'a (c.c.) ait olduğunu kendilerine bildirmesini emretti. Ve, eğer acele inmesini istedikleri azap O'nun yanında olmuş olsaydı kendisiyle onların arasındaki işin çoktan onların helakıyla son bulmuş olacağını ifade edip; halbuki gaybın anahtarlarının yalnız O'nun (Allah'ın) yanında olduğunu, bu yüzden onların azap edilme vaktini de ancak O'nun bildiğini de kendilerine haber vermesini istedi. *Ve*, Allah (c.c.), burada bir istidrat yapıp, konu dışına çıkarak O'na açıkladığı şeylerle ilminin ve kudretinin sonsuzluğunun beyanına geçti. Buradan O'nun, onların üzerine, üstlerinden ya da ayaklarının altından bir azap göstermeye ya da onları parti parti birbirlerine düşürüp kimine kiminin hıncını tattırmaya muktedir olduğunu bildirip, tamamen gerçek olup, varlığında hiçbir şüphe olmadığı halde, onların bu azabı da yalanladıklarını belirtti.

Sonra; Peygamber'e, kendisinin onların üzerlerine vekil olmadığını,

her haberin aksamadan kesin olarak gerçekleşeceği bir vaktinin bulunduğunu onlara haber vermesini emretti.

Sonra; yine Peygamber'e (s.a.s.) onların O'nun âyetlerini yalanlamaya daldıklarını gördüğünde, onlar başka bir söze dalıncaya kadar onlardan yüz çevirmesini emretti. *Ve*, günahlardan korunan muttakilere, onların yalanlamalarından dolayı hiçbir sorumlulukları olmadığını, fakat Cenab-ı Hak'ın, o müminleri onların batıl sözlerini dinlemeden tenzih etmek için onlara böyle nasihat edip, öğüt verdiğini belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), dinlerini oyun ve eğlence edinen, ya da O'nun âyetlerini yalanlamaya kalkışanları kendi hallerine bırakmasını emretti. *Ve*, her nefsin kendi kazandığıyla rehin alınıp tutsak edilmeden, Allah'tan başka ne bir dost ne de bir şefaatçının kendisine fayda vermeyeceği, çarptırılacağı azaptan kurtulmak için hiçbir fidyenin kendisinden kabul edilmeyeceği gün gelmeden önce âyetlerle, onları uyarmasını istedi. *Devamla*, böylelerine inkarlarından dolayı (ceza olarak ahirette) kaynar sudan bir içkinin verileceğini ve onların (orada) acıklı bir azapla azap göreceklerini bildirdi.

Sonra; Allah Teâlâ bu mucizelere ihtiyaç bırakmayacak tarzda birliğini ispat etmek istedi. Peygamber'e (s.a.s.) onlara; Allah'ı bırakıp da, O'ndan başka Kendi'sine ne yarar ve ne de zarar verecek şeylere yakarmasının O'nun için mümkün ve münasip olmadığını bildirdi ki, esasen böyle bir durumda (O'nun) Allah'ın kendisine kılavuzluk edip doğru yolu gösterdikten sonra ökçelerinin üzerine gerisin geriye dönmüş (kimseler) gibi olacağını belirtti. Kuşkusuz asıl hidayet ve kılavuzluğun Allah'ın klavuzluğu olduğunu, Kendi'sinin ve O'na tabi olanların da Allah'a teslim olmak, namazı dosdoğru kılmak ve O'ndan korkmakla emrolunduklarını ifade edip; huzurunda haşrolunacak zatın da O olduğunu bildirdi. Gökleri ve yeri de hak olarak yaratanın da O olduğunu, O'nun bir şeyin olmasını istediği zaman onun olmasının kaçınılmaz olduğunu, sûra üfürüldüğü gün de mülk ve yönetimin (yalnız) O'nun alacağını, O'nun görünmeyeni de görüneni de bilen yegane hakim ve her şeyden haberdar olduğunu belirtip; bütün bunları insanlara söylemesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti.

Sonra, nazari olarak tevhidin (Allah'ın birliği) ispatının önemini vurgulayıp, bunun İbrâhim'in (a.s.) Allah'ı bulma metodu olduğunu belirterek

sözü İbrâhim (a.s.) ile babası Azer arasında cereyan eden olaya ve İbrâhim'in babasının putları ilah edinmesinden dolayı babasına karşı çıkışına getirdi. *Ve*: O'nun, birliğine delil getirmesi için İbrâhim'e göklerin ve yerin melekûtunu (büyük harikulâde ve muhteşem varlıklarını) gösterdiğini, böylece O'nun, gece üzerine çökünce bir yıldız görüp "İşte Rabb'im bu" dediğini yıldız batıp gözden kaybolunca da onun Rab olmaya uygun olmadığını ifade ettiğini; aynı şekilde aya ve güneşe de baktığını bildirdi.[22] O'nun kavminin bu yıldızlara tapıp, putlarından onların heykellerini yaptıklarını, İbrâhim'in ise onlara ibadetten uzak durup, yüzünü gökleri ve yeri yaratana döndürdüğünü, beyan etti. Sonra, İbrâhim'in (a.s.) kavminin, O'nunla bu konuda tartışmalarını dile getirip, onların Allah'ın kendisine doğruyu gösterdikten sonra, bu konuda İbrâhim'le tartışmalarını kınadı.

Sonra; tekrar İbrâhim'in (a.s.), sayesinde hidayete erdiği bu nazarî hüccetin önemini vurguladı. Bu hüccetle İbrâhim'in (a.s.) derecesini yükselttiğini ve O'na kendisinden sonra da bunu yerine getiren İshâk, Yakub, Davut, Süleyman ve bunlardan başka diğer peygamberlerden oluşan salih bir nesil bağışladığını ifade etti.

Sonra, bu peygamberlerin, kendilerine Allah Teâlâ'nın kitap, hikmet ve peygamberlik verdiği kimseler olduklarını, şayet Arap müşrikleri bunları kabul etmez inkar ederlerse bunun onlar (peygamberler) için hiç önemi olmadığı, çünkü Allah'u Teâlâ'nın onları inkar etmeyecek bir kavmi onlara vekil bırakacağını bildirip: "İşte böyleleri Allah'ın hidayet nasip ettiği kimselerdir. Onların yoluna uy ve de ki: Ben şu yaptığıma karşılık sizden bir ücret istemiyorum. O sadece alemlere bir öğüttür." (Âyet: 90) buyurdu.

Tevhid ve Nübüvvet Konusundaki Üçüncü Şüpheleri (91.-108. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah'ı şanına yaraşır bir şekilde tanıyamadılar. Çünkü "Allah insana bir şey indirmedi" dediler ..." (Âyet: 91) buyurup, inkarcıların tevhid ve nübüvvet hususundaki üçüncü şüphelerini zikretti. Bu şüpheleri de onların: "Allah insana hiçbir şey indirmedi" sözleridir ki bun-

22 İbrâhim (a.s.) Rabbinin varlığını ve birliğini ispat için bu metodu kullanıyor. Yoksa Rabbini bu metodla bulmuyor. (Ç. N.)

da da Allah'ın birliğini (tevhidi) inkar vardır. Çünkü onlar, bu konuda da Allah'ı hakkıyla, O'na yaraşır bir şekilde tanıyamadılar. Zira Allah'a yakışmaz ki onları yaratsın da, onları doğruya irşâd etmeksizin kendi hallerine bıraksın! Peygamber'e (s.a.s.) onlara şu soruyu sormasını emretti: Öyleyse Mûsa'nın (a.s.) insanlara nûr ve yol gösterici olarak getirdiği kitabı kim indirdi? Ve, onların o kitabı (Tevrat'ı) parça parça kağıtlar haline getirdiklerini, onlardan bir kısmını gösterip; ancak içinde Peygamber'in (s.a.s.) geleceği müjdesinin bulunduğu kısımları sakladıklarını belirterek, onlara bu kitapta ne kendilerinin ne de babalarının daha önce bilmedikleri bir çok şeylerin de öğretildiğini beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) O'nu (Kur'ân'ı) indirenin yalnız Allah Teâlâ olduğunu kendilerine haber vermesini emretti ki işte bu durumda onların "Allah insana hiçbir şey indirmemiştir" sözünün batıl olduğu ortaya çıkmaktadır. *Sonra*; Kur'ân'ı, bu kitabı (Tevrat) doğrulayıcı olarak Mekke ve çevresindekileri uyarması için yine O'nun indirdiğini ve ahirete inananların buna da inandıklarını belirtti. Çünkü Kur'ân'ın da onları ahirete inanmaya çağırdığını ifade etti. *Sonra*; Allah'a (c.c.) karşı yalan uydurandan veya kendisine hiçbir şey vahyedilmemiş olduğu halde, kendisine vahyolunduğunu iddia eden kişiden ya da Allah'ın indirdiğinin aynısını kendisinin de indirmesinin mümkün olduğunu iddia edenden daha zalim hiçbir kimsenin bulunmadığını vurgulayıp; iş böyle olunca nasıl olur da Peygamber (s.a.s.) Allah'a, O'nun adına Kur'ân gibi bir kitabı yalandan uydurabilir? buyurdu. *Sonra da*, onlar ölüm halindeyken meleklerin onlara; Allah'a karşı gerçek dışı şeyleri söylemelerinden ve O'nun âyetlerine karşı büyüklük taslamalarından ötürü zillet ve alçaklık azabıyla cezalandıracaklarını haber vereceklerini bildirdi. Ve yine onların Allah'a, onları ilk kez yarattığı anda olduğu gibi, yapayalnız geleceklerini, o gün Allah'ın, dünyalarında onlara verdiği mal vb. hiçbir şeyin onlarla birlikte olmayacağını ve yine kendileriyle ilgili hususlarda ortaklar olduklarını iddia ettikleri şefaatçılarının da onlarla birlikte olmayacağını beyan etti.

Sonra; bu iddianın (Allah'ın hiçbir şey indirmediği iddiasının) batıl olduğunu gösterecek delillerin zikrine başlayıp, kuşkusuz taneyi ve çekirdeği yaratanın; kudretini, ilmini ve hikmetini ispat hususunda müteakip

âyetlerde zikrettiği diğer şeylerin de meydana getirenin O olduğunu, O'nunla birlikte ortada O'na ortak birisinin olmasının doğru olmadığını belirtti.

Sonra, böyle olmasına rağmen onların, O'na cinlerden ortaklar kıldıklarını, O'na meleklerden ve meleklerin dışındaki yaratıklardan oğullar ve kızlar isnat ettiklerini beyan edip onlara cevaben: O, göklerin ve yerin yoktan var edicisidir. O'nun bir eşi de olmadığı halde O'nun nasıl çocuğu olur? buyurarak, onlara cevap sadedinde zikrettiği hususları sıralayarak inkarcıların bu tür batıl iddialarını reddetti.

Sonra; bu nimetlerden olmak üzere, kuşkusuz onlara Rabbi'leri tarafından gerçeği idrak etme, görme kabiliyetleri verildiğini, kim bunlarla gerçeği görürse kendi nefsi yararına görmüş olacağını, kim de gerçeğe gözlerini kapatır, onu görmezse onun da kendi zararına görmemiş olacağını bildirdi. Ve, Allah Teâlâ'nın, iyice anlaşılabilmeleri ve müşriklerin bu âyetlerin, Peygamber (s.a.s.) tarafından bir yerden okunarak öğrenildiğini sanmaları için âyetlerini bu şekilde, tekrar tekrar açıkladığını beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), bu âyetlerden kendisine vahyolunanlara tabi olmasını, müşriklerden, onların inatlarından ve kendisini sıkıştırma isteklerinden dolayı getirmesini teklif ettikleri şeylerden yüz çevirmesini emretti. *Ve*, eğer O dilese onların ortak koşmayacaklarını bildirip, Peygamber'i (s.a.s.) onların üzerine ne bir bekçi ve ne de bir vekil kılmadığını, dolayısıyla O'nun üzerinde Allah'ın âyetlerini onlara tebliğden başka bir görev olmadığını belirtti.

Sonra; müminleri, müşriklerin ilahlarına (putlarına) sövmekten nehyederek, böyle bir durumda onların da bilgisizce, taşkınlıkla Allah'a küfredeceklerini belirtip: "..İşte böylece biz her ümmete yaptıkları işlerini güzel gösterdik. Sonunda dönüşleri Rabbi'lerinedir. O, onlara yaptıklarını haber verecektir." (Âyet: 108) buyurdu.

Tevhid ve Nübüvvet Konusunda Dördüncü Şüpheleri (109.-117. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Eğer kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına olanca güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: Mucizeler an-

cak Allah'ın yanındadır. Hem bilir misiniz o mucizeler gelmiş olsa da onlar yine inanmazlar." (Âyet: 109) buyurup, müşriklerin, olanca güçleriyle Allah'a, eğer kendilerine bir mucize gelirse ona inanacaklarına dair, yemin ettiklerini belirtti. Sonra da onlara cevaben her ne kadar onlar bu şekilde yemin etmiş olsalar dahi istedikleri o mucize onlara geldiğinde onların ona inanmayacaklarını bildiğini belirtti. *Ve*, şayet o mucize onlara gelse dahi onların kalp ve gözlerinin onu görmezlikten gelip, kendilerine okunan diğer âyetlerde de yaptıkları gibi kalp ve gözlerinin başka tarafa çevrileceğini ifade etti. Ve, şayet onların istediklerini, her şeyi toplayıp karşılarına getirmek suretiyle, fazlasıyla yerine getirmiş olsa dahi, O'nun dilemesi olmadan onların O'na inanmayacaklarını; dolayısıyla onların inanmalarını, teklif ettikleri bu mucizelere bağlamalarının, onlarla ilintilendirmelerinin hiçbir anlam ve ilgisinin olmadığını beyan etti.

Sonra; O'nun her peygamber için insan ve cin şeytanlarından, tıpkı bu müşriklerin bu tür sözleriyle kendilerine kanan insanları aldatmak için, sözlerini yeminleriyle süsleyip yaldızladıkları gibi, birbirlerine karşı sözlerini süsleyip, yaldızlayıp söyleyen düşmanlar kıldığını belirtti. Sonra; Peygamber'in (s.a.s.) doğruluğuna getirilen delilin O'nun bu konudaki hükmüyle kemale erdiğini, bu hükmün kendisinden öte hiçbir hükmün taleb edilmeyeceği nihai bir hüküm olduğunu bildirdi. Yine aynı şekilde Peygamber'in (s.a.s.) risaletinin doğruluğunun ehl-i kitaptan kendisine inananların şehadetiyle de tamamlandığını belirtip, artık bundan sonra, Allah'ın bu husustaki hükmünün doğruluk ve adaletle tamamlanmışken, müşriklerin bu konuda kendisinden getirmesini istedikleri mucize isteklerine iltifat etmesinin uygun olmayacağını beyan etti. Sonra; yine Peygamber'e (s.a.s.): artık bundan sonra, onların getirmesini teklif ettikleri mucize isteklerine itaat etmesinin doğru olmayacağını ve şayet onlara bu hususta itaat ederse onların O'nu doğru yoldan saptıracaklarını bildirdi. Onların iman etmelerini istemesi hususunda herhangi bir olumlu sonuca da ulaşmayacağını; çünkü onların zandan başka bir şeye tabi olmadıklarını, onların ancak saçmaladıklarını belirtti. Ve: "...Şüphesiz Rabb'in, yolundan sapanları en iyi bilendir. O, hidayete ermiş olanları da en iyi bilir." (Âyet: 117) buyurdu.

Müşriklerin Helal ve Haram Konusunda Bir Bidatlarının İptali (118.-123. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Artık üzerine Allah'ın adı anılan (besmele çekilen) hayvanların etlerinden yiyiniz; eğer O'nun âyetlerine inanıyorsanız." (Âyet: 118) buyurup, müşriklerin ortak koşmalarında amil olan bir diğer bidatlarının iptaline geçti ki, bu da onların Allah'ın adı anılmadan ölen murdar hayvan vb. yiyecekleri helal saymalarıdır. Allah Teâlâ, sözü değiştirme ve tartışmayı farklılaştırmak için böyle bir geçiş yaptı. Onlar müslümanlara: "Kuşkusuz siz Allah'a ibadet ediyorsunuz; o halde Allah'ın öldürdüğü (murdar olan), sizin yemeniz için; sizin bizzat kendinizin öldürdüğünüzden daha uygundur." diyorlardı. Binaenaleyh Cenab-ı Hak müslümanlara onların bu tür sözlerinden yüz çevirip, üzerine Allah'ın adı zikredilen, besmele çekilen hayvanlardan yemelerini emretti.

Sonra; onlara, kuşkusuz kendileri için haram kıldıklarını geniş bir şekilde açıkladığını, zaruret hali dışında murdar eti yemeyi onlara mübah kılmadığını, o müşriklerin onları kendilerinin hevalarına ve cahilliklerine uyarak O'ndan (Allah) saptırmak istediklerini belirtti. *Sonra*; yine onlara bu günahın gizlisini de açık olanını da terketmelerini emretti. *Ve*, üzerine Allah'ın adı anılıp besmele çekilmeyen hayvanların etlerinden yemekten onları nehyedip, müşriklerin şeytanlarının kendilerine fısıldadıkları o tartışmaya kulak vermekten müminleri sakındırdı.

Sonra; onlara müminlerle kafirlerin durumunu birbirinden ayırdığı bir örnek verdi ki bu da, O'nun (Allah'ın) şirk sebebiyle manen ölüp, ardından imanla diriltti̇ği bir kişinin, şirk karanlıklarına gömülüp, dolayısıyla da onlardan çıkması imkansız hale gelen kişiyle bir olmasının uygun olmayacağı hususudur. *Sonra*; bu karanlıklar içerisinde kafirlere yaptıklarını güzel gösterdiğini ifade etti. Ve: "Böylece her kentin büyüklerini oranın suçluları yaptık ki, orada tuzak kursunlar, halbuki onlar kendilerinden başkalarına tuzak kurmuyorlar da farkında değiller." (Âyet: 123) buyurdu.

Tevhit ve Nübüvvet Hususunda Beşinci Şüpheleri (124.-135. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Onlara bir âyet gelince: "Allah'ın elçilerine verilenin aynı bize de verilmedikçe katiyyen inanmayız." (Âyet: 124) dediklerini

belirtip, müşriklerin Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in (asv) peygamberliğini inkârları hususunda beşinci şüphelerini zikretti ve bu şekilde tekrar önceki anlatım biçimine döndü. Müşrikler Velid b. el-Muğîre'den (Peygamber'e) şöyle dediğini nakletmişlerdi: "Yemin ederim ki, eğer peygamberlik gerçek olsaydı ben bu işe Muhammed'den daha layıkdım; çünkü benim malım ve çocuklarım ondan daha çoktur." ve yine O'nun dışındaki diğer müşriklerin de şöyle dediklerini nakletmişlerdi: "Bunun gibi bir makam bize de verilmedikçe asla inanmayacağız."

İşte bunun üzerine Cenab-ı Hak onlara cevap verip: Risaletini nereye koyacağını, kime nasip edeceğini en iyi bilenin kuşkusuz Kendisi olduğunu belirtti. *Sonra*; onlara bu böbürlenme ve büyüklük taslamalarından dolayı O'nun katında aşağılanmakla cezalandırılacakları tehdidinde bulundu. Ve, O'nun kimin hidayetini dilerse onun kalbini/ göğsünü İslâm'a açacağını ve kimi de saptırmak isterse onun göğsünü de dar ve tıkanık kılacağını; dolayısıyla da bu tür insanların o müşriklerin inatlaştıkları gibi; iman etme hususunda inatlaşacaklarını ifade etti.

Sonra; O'nun yolunun doğru olduğunu, şüphesiz bunu da öğüt alanlar için genişçe açıkladığını ifade edip, onlar için yapmış oldukları iyi işler sebebiyle Rabbi'leri katında huzur ve esenlik yurdu bulunduğunu belirti.

Sonra; kuşkusuz O'nun, cinlerden ve insanlardan o ortak koşanları huzurunda toplayacağını, cinleri azarlayarak onların insanları çok sapıttıklarını kendilerine haber vereceğini ve insanları da onların (cinlerin) iğvalarını kabullerinden dolayı ayıplayacağını bildirdi. Bunun üzerine insanların; bazılarının bazılarından yararlanmış olduklarını şimdi ise O'nun kendileri için belirlemiş olduğu sürenin sonuna geldiklerini söyleyerek, O'na cevap vereceklerini belirtti. Bu sebeple de Cenab-ı Hak onların barınağını ateş kılmakla onlar aleyhine hüküm vereceğini ve yine aynı şekilde, dünyada oldukları gibi onları ateşte (Cehennem) de bir araya getireceğini, dünyada kazanmış oldukları günahları sebebiyle cehennemde de, onları birbirlerine dost edeceğini belirtti.

Sonra da; inkar edenlere: Size âyetlerimizi anlatan ve şu gününüzde yüz yüze geleceğiniz şeyler hususunda sizleri uyaran bir peygamberimiz gelmedi mi? diye soracağını ve onların da bu soru üzerine; bunu itiraf

edip kafirlik yaptıklarına dair kendi nefisleri aleyhine şahitlik yapacaklarını belirtti. *Sonra da*; kuşkusuz bu azabın ancak peygamberlerin gönderilmesinden sonra olacağını bildirdi. Çünkü ülkeleri gafletlerinden uyarmadan önce helak etmesinin O'nun şanına yakışmayacağını belirtti. O'nun mükafatının da cezasının da işlerin miktarına göre derecelere ayrıldığını ifade etti. O'nun zengin ve rahmet sahibi olduğunu, şayet dilerse emirlerine karşı gelenlere azabını dünyada da gecikmeden, ahirete bırakmadan vereceğini, bu günahkârlardan sonra halkından dilediğini onların yerine getireceğini bildirdi. Ve, onlara va'dedilen bu tür şeylerin kesinlikle meydana geleceğini, onların asla buna engel olamayacaklarını vurgulayıp, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "De ki: Ey kavmim, gücünüz yettiğince yapacağınızı yapın, ben de yapacağımı yapıyorum. Yakında yurdun (dünya) sonunun (Cennetin) kime ait olacağını bileceksiniz. Gerçek şu ki zulmedenler asla kurtulamayacaklardır." (Âyet: 135) buyurdu.

Müşriklerin Helal ve Haram Hususundaki (Diğer) Bidatlarının İptali (136.-147. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan Allah'a pay ayırdılar..." (Âyet: 136) buyurup onların şirke düşmelerine sebep olan bidatlarına örnek olarak; onların ekinlerinden ve hayvanlarından Allah'a bir pay ve kendi ilahlarına da bir pay ayırmalarına değindi. Şayet ilahlarının payı artıp, çoğalıp da Allah'a ayırdıkları pay çoğalmazsa, ilahların payını öylece, olduğu gibi onlar için bıraktıklarını ve: "Eğer Allah dilese kendi payını artırırdı." dediklerini; yok eğer Allah'a ayırdıkları pay artar da ilahlarınınki artmazsa: bunlara bir nafaka ayırmak lazım, diyerek Allah'a ayırdıkları payı alıp onu putlarına hizmet edenlere verdiklerini belirtti.

Sonra; onların çocuklarını ilahları için boğazladıklarını dile getirdi. Cahiliye döneminde bir adam kalkıp: Eğer kendisinin şu kadar şöyle erkek çocuğu olursa onlardan birini mutlaka kurban edeceğine dair yemin ederdi. *Sonra*; o bidatlarından olmak üzere; yine onların, bazı hayvanlarını dokunulmaz kabul etmelerini, bazılarının sırtını haram kılıp binmeyi yasaklamalarını, bir kısım hayvanların üzerine Allah'ın (c.c.) adını anmayı yasak-

lamalarını, bazı hayvanların karınlarında olan (yavrularını) sırf erkeklerine ait kılıp, kadınlarına haram kılmalarını, bilgisizlik yüzünden aptalca çocuklarını öldürmelerini, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu temiz rızıkları O'na iftira ederek haram kılmalarını dile getirip: "Kuşkusuz onlar sapıtmışlardır. Hiçbir zaman doğruyu da bulamazlar." (Âyet: 140) buyurdu.

Sonra; bu konudaki hükmünü beyan edip, çardaklı ve çardaksız bahçeleri, hurma, ekin ve diğer meyve ve ürünlerini yaratanın O olduğunu bildirdi. İnsanlara onlardan yemelerini ve bu ekinler hususunda, hasat gününde O'nun hakkını (zekatlarını) da vermelerini emretti. *Sonra*; hayvanlardan yüklerimizi taşıyan, yük taşıyıcı hayvanları ve yine onlardan boğazlamak için yatırılıp boğazlanan besi hayvanlarını da yarattığını belirtti. İnsanlara: Onlardan yemelerini, hayvanlar hususunda; yukarıda zikredilen, şeytanın süsleyip güzel gösterdiği bidatları kabul etmek suretiyle, şeytana uymamalarını emretti. Ve yine bu nimetlerden olmak üzere, erkek ve dişi ayırımı yapmaksızın koyundan, keçiden, deveden ve sığırdan sekiz çift hayvanı (yemeyi) mübah kıldığını beyan etti.

Sonra; bu hayvanlardan bazılarını haram kılmak suretiyle O'na iftira etmelerinden dolayı müşrikleri uyardı. *Ve,* Peygamber'e (s.a.s.): kendisine vahyolunanlar içinde ehlî hayvanlarla ilgili olarak, leş, akıtılmış kan... vb. âyette belirtilen haramlar dışında, bu hususta herhangi bir haram bulunmadığını onlara söylemesini emretti. *Sonra*; bütün tırnaklı hayvanları ve bunların dışında onlara haram kıldığı bazı şeyleri azgınlıklarından dolayı, bir ceza olarak Yahudilere haram kıldığını belirtti. Bu konuda, Peygamber'i (s.a.s.) yalanlamaya kalkışmalarından dolayı onları uyardı. Ve, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "... Eğer seni yalanlarlarsa de ki: Rabb'iniz çok geniş bir rahmetin sahibidir. Fakat O'nun azabı da günahkar toplumdan geri çevrilmez." (Âyet: 147) buyurdu.

Müşriklerin Tevhid ve Nübüvvet Hususunda Altıncı Şüpheleri (148.-158. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "(Allah'a) ortak koşanlar diyeceklerdir ki: Şayet Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ortak koşmazdık..." (Âyet: 148) buyurup, onların tevhid ve nübüvvet hususunda altıncı şüphelerini dile getirdi.

Ki bu da onların: "Şayet Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız şirke düşmezdik, O'nun haram kıldıklarından başka hiçbir şeyi de haram kılmazdık. Eğer bunlar O'nun dilemesiyle olduysa demek ki O bunlara razı idi." sözleridir. *Sonra*, Cenab-ı Hak: Onlardan öncekilerin de peygamberleri yalanlamada benzeri bahanelere dayandıklarını; ta ki azabı tadınca bu bahanelerinin sadece zandan ibaret olup başka bir şey olmadığını öğrendiklerini belirtti. Onların yanlarında bu hususta hiçbir bilgi olmadan bu tür zanlara kapıldıklarını; peygamberlerini desteklediği apaçık mucizeleriyle onlar aleyhine en mükemmel delilin Allah'a ait olduğunu bildirdi. *Ve yine*, onların kendi nefislerine haram kıldıkları şeyleri kuşkusuz Allah'ın da haram kıldığını sanmaları hususunda, onların lehinde şahitlik yapacak hiçbir kimsenin bulunmadığını da belirtmek suretiyle müşriklerin bu tür söz ve şüphelerini cevaplandırdı.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.); onlara haram kıldığı, kendisine ortak koşmayı ve bununla birlikte zikrettiği diğer haramları kendilerine okumasını emretti. *Ve*, onların tabi olmalarının üzerlerine vacip olduğu, kendilerini Allah'ın (c.c.) yolundan ayırıp parçalara bölecek olan diğer yolları izlememelerinin gerektiği yol olan, O'nun dosdoğru yolunun da işte bu yol olduğunu belirtti. *Ve yine*, kavmi için bir hidayet ve rahmet olarak Mûsa'ya (a.s.) Tevrat'ı indirenin de O olduğunu bildirdi. Tevrat'tan sonra küfre düşenlerin bu küfürlerine bahane olarak; kendilerinden önceki Yahudi ve Hristiyanlara indirildiği gibi onlara da bir kitap indirilmemiş olmasını ileri sürüp; şayet Allah (c.c.) Yahudi ve Hristiyanlara indirdiği gibi kendilerine de bir kitap indirmiş olsaydı onlardan daha doğru olacaklarını söylememeleri için onlara da Kur'ân'ı indirdiğini beyan etti. *Sonra*; kuşkusuz onların ileri sürebilecekleri bu bahanelerini ortadan kaldıran o kitabın (Kur'ân'ın) işte kendilerine geldiğini belirtti. *Ve bundan sonra*, onlardan daha zalim hiçbir kimsenin bulunmadığını; zira onların Allah'ın âyetlerinin doğruluğu kendilerine açıkça gösterildikten sonra o âyetlerden yüz çevirdiklerini bildirdi. Ardından da, bunun üzerine onlar için hazırlamış olduğu kötü azapla onları korkuttu. *Ve*, şayet onlar iman etmeleri için kendilerine meleklerin gelmesi ve teklif etikleri diğer isteklerinin yerine gelmesini istiyorlarsa, şüphesiz bu isteklerinin yerine geldiği zaman onların

iman etmelerinin hiçbir faydası olmayacağını belirtti. Ve: "Rabb'inin bazı mucizelerinin geldiği gün, daha önce iman etmemiş, ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kişiye artık inanması hiçbir fayda vermeyecektir. De ki: Bekleyin! Doğrusu biz de beklemekteyiz." (Âyet: 158) buyurdu.

Sonuç
(159.-165. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Dinlerini parça parça edip fırkalara, hiziplere bölünenler var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yaptıklarını haber verecektir." (Âyet: 159) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), dinlerini parça parça eden o müşriklerle hiçbir alâkasının, ilişkisinin bulunmadığını bildirdi. Çünkü, Peygamber'in (s.a.s.) onlara O'nun mesajını ilettiğini belirterek; her insanın ancak kendi yaptığından sorulacağını; kim iyilik yaparsa onun için o iyiliğin on katı sevap bulunduğunu ve kim de bir kötülük yaparsa sadece o kötülüğün dengiyle cezalandırılacağını beyan etti.

Sonra; onlara getirmiş olduğu dinin; hayatında hiçbir zaman müşriklerden olmamış olan, babaları İbrâhim'in dini olduğunu, O'nun namazının da, ibadetinin de, hayatının ve ölümünün de hiçbir ortağı olmayan Allah'a ait olduğunu ve O yüce Allah her şeyin Rabb'iyken O'nun O'ndan başkasını istemesinin mümkün olmadığını kendilerine söylemesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti. *Ve*: Onların kendi yaptıklarının yükünü taşıyacakları gibi O'nun da kuşkusuz kendi yaptığının yükünü taşıyacağını, sonra onların hepsinin dönüşlerinin Rabbi'lerine olacağını ve Rabbi'lerinin de ayrılığa düştükleri hususta aralarında hüküm vereceğini onlara söylemesini istedi.

Sonra; onları (insanları) yeryüzünün halifeleri kılmak için yarattığını ve onlara verdiği şeylerde kendilerini denemek için insanlardan kimilerini kimilerinin üzerine derecelerle yükselttiğini belirtip, sonunda da: "Şüphesiz senin Rabbin cezası çabuk olandır ve o çok affedici ve çok merhametlidir." (Âyet: 165) buyurdu.

7- A'RÂF SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

A'râf Sûresi, Sâd Sûresi'nden sonra, Cin Sûresi'nden önce nazil olmuştur. Cin Sûresi'nin nüzulü Peygamber'in (s.a.s.) Taif'ten dönüşü esnasında gerçekleşmişti. Peygamber (s.a.s.), Taif'e bi'setin (peygamberliğinin) 10. yılında, oranın halkına İslâmı sunmak için gitmişti. Böylece A'râf Sûresi'nin nüzulü Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arası döneme denk gelmektedir.

Sûreye A'râf (Cennetle cehennem arasında bulunan yüksek bir bölge) adının verilmesinin sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin 48. âyetinde: "A'râf halkı, yüzlerindeki işaretleriyle tanıdıkları bir takım adamlara da seslenerek dediler ki: Ne topluluğunuz, ne de büyüklük taslamanız size hiçbir fayda sağlamadı." (Âyet: 48) buyurmasıdır. 206 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı inzar (uyarma) ve öncekilerin kıssa ve ahvalinden ibret almaya yöneliktir. Müşrikler, En'âm Sûresi'nde düşünmeye davet ve delil getirmek suretiyle ele alınmalarının ardından bu sûrede de korkutma ve özendirme metoduyla ele alınmışlardır. Bundan dolayı bu sûre En'âm Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Ve yine aynı şekilde sûre, uzunluk bakımından da ona benzemektedir. Bu sûrede, En'âm Sûresi'nde kısaca değinilen, önceki milletlerin haberlerine etraflıca yer verilmiştir.

Sûre, o öncekilerin (eski toplumlardan peygamberlerini yalanlayanların) başına gelenler konusunda, müşrikleri kısaca inzar edip, uyaran bir girişle başlamaktadır. Sonra da, onların haberlerinin detayı ve başlarına gelenlerin izahı bunu izlemiştir. Ardından da; hidayetin ve dalâleletin Allah'ın kudretiyle olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, O kime hidayet ederse bu hidayet sebebiyle o kişilerin kıssalardan faydalanabileceğini, kimi de saptırırsa onun da bunlardan yararlanmayacağı gerçeği vb. gibi bu sûrenin sonunda zikredilen hususların beyanıyla sûre son bulmuştur.

Giriş
(1.-9. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, lâm, mîm, sâd, (Bu) sana indirilen bir kitaptır. Onunla (insanları) uyarman ve inananlara öğüt (vermen) hususunda içinde bir sıkıntı (endişe ve kuşku) olmasın." (Âyet: 1) buyurup, Kur'ân'ın kuşkusuz Peygamber'e (s.a.s.) indirilen bir kitap olduğunu beyan etti. Onunla müşrikleri korkutması ve müminlere de öğüt vermesi için, Peygamber'i (s.a.s.) müşriklerin kendisini yalanlamasından dolayı sıkıntı ve endişe içerisine düşmekten nehyetti. İşte bunda (bu uslupta) bu sûreden kastolunan amaca uygun güzel bir başlangıç (bera'at-ı matla') vardır. *Sonra,* onlara (insanlar) Rabbi'lerinden kendilerine indirilene uymalarını, O'ndan başka dostlarına uymamalarını emretti ve onlardan önce nice kentleri gece yatarlarken, yahut gündüz uyurlarken helak ettiğini, onlara azap geldiğinde zulmettiklerini itiraf ettiklerini, ancak itiraflarının da onlara hiçbir faydası olmadığını özet olarak beyan etmek suretiyle insanları uyardı. *Sonra*, ahirette onları ve kendilerine gönderdiği peygamberlerini bir araya toplayıp, peygamberlere onların yapmış oldukları işlerini soracağını ve onlara, toplumlarının kendilerine davet anında neler yapmış olduklarını kesin bir bilgiyle anlatacağını haber verdi. Onların amellerinin doğru bir teraziyle tartılacağını belirtti. Ve: "...Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtulanlardır. Kimin (sevap) tartıları hafif gelirse işte onlar da âyetlerimize haksızlık etmelerinden ötürü kendilerini ziyana sokan kimselerdir." (Âyet: 8-9) buyurdu.

Adem (a.s.) ve İblis Kıssası
(10.-58. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Andolsun sizi yeryüzünde güç vererek yerleştirdik ve orada size geçimlikler yarattık. Ne az şükrediyorsunuz!" (Âyet: 10) buyurup, Allah'ın (c.c.) yeryüzünde kendisine güç verip yerleştirdiği ilk insan olması dolayısıyla, Adem (a.s.) kıssasına bir hazırlık olarak, insanları yeryüzünde güç vererek yerleştirdiğini belirtmek suretiyle, onların üzerlerindeki nimetini dile getirdi.

Sonra; Adem'i yarattığını, sonra O'na biçim verdiğini ardından O'nun yaratılışına saygı için meleklere O'na secde etmelerini emrettiğini bildirdi. İblis'in inat ve kibrinden dolayı Adem'e secde etmekten imtina ettiğini belirtti. Allah Tealâ'nın bu inadından ve kibrinden dolayı İblis'i lanetlemek ve cennetten kovmakla cezalandırdığını ve onun görevini en çirkin bir görev kıldığını -ki bu görev insanlara kötü vesvese vermedir- beyan etti.

Sonra; Adem'i ve eşini cennette iskan ettiğini ve onlara kendilerine gösterdiği bir ağaçtan yemelerini yasakladığını; İblis'in ise onları aldattığını, İblis'e kanıp o yasak ağaçtan yediklerinde de çirkin yerlerinin kendilerine gözüktüğünü, onlar bu durumlarından utandıklarından dolayı, cennet yapraklarını üstüste yamayıp, çirkin yerlerini örtmeye başladıklarını bildirdi.

Sonra; onlara seslenip, kendilerine bu ağaçtan yemelerini yasakladığını hatırlattığında da onların, suçlarını itiraf ettiklerini belirtti. Bunun üzerine onlara cennetten yeryüzüne inmelerini emrettiğini ve orada onların zürriyetinden gelecek insanlarla İblis arasına düşmanlık bıraktığını ve Kendi'sine dönünceye kadar yeryüzünde kendilerine kalacak yer ve geçinecek meta verdiğini bildirdi.

Sonra; onlara ve zürriyetlerine, yeryüzüne indikten sonra çirkinliklerini örtecek elbise indirdiğini bildirip; takva elbisesinin ise bu elbiseden daha hayırlı olduğunu ifade etti.

Sonra; İblis'in anne ve babalarını fitneye düşürüp Cennetten çıkardığı gibi, kendilerini de fitneye düşüreceği hususunda insanları uyardı. İblis'in

ve kabilesinin onlara görmeyecekleri yerden gelebileceğini hatırlatıp; İblis'i ve O'nun takımını inanmayanların dostları kıldığını bildirdi. O inanmayanların bir iğrençlik yaptıklarında: Atalarımızı da bu hal üzere bulduk, dediklerini ve Allah'ın bunu yapmayı kendilerine emretmiş olduğunu vehmettiklerini beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), insanlara: O'nun fuhşu ve çirkinliği emretmeyeceğini, O'nun ancak ve ancak doğruluğu emredeceğini ve her mescitte yüzlerini yalnız O'na döndürüp ihlas ve samimiyetle sadece O'na yalvarmalarını söylemesini emretti.

Sonra, onları ilk başladığı gibi iki grup halinde iade edeceğini/döndüreceğini bildirdi. Bir grubun doğru yola ilettiği grup olduğunu; bir grubun da, Allah'ı bırakıp O'ndan başkalarını, şeytanları dost edindiklerinden dolayı, sapıklığa! müstehak olduklarını belirtti. Buna rağmen onların kendilerinin doğru yolda olduklarını sandıklarını ifade etti.

Sonra; onlara indirdiği giysileri her mescide gidişlerinde üzerlerine almalarını, yemelerini, içmelerini; gerek giyimlerinde gerekse yiyip içmelerinde aşırıya kaçıp israf etmemelerini emretti. -Müşrikler cahiliye döneminde Kabe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Erkekler gündüz, kadınlar gece tavaf ederlerdi. Günah işlediğimiz elbiselerle tavaf edemeyiz diyorlardı. İçlerinde; münzevî bir hayat yaşayan, zorunlu gıdanın dışında yemek yemeyen, yağlı yemeyen kişiler vardı.-

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.) onları taciz sadedinde sorular sorup, onlara zineti, süslü ve güzel giyinmeyi ve temiz yiyecekleri yemeyi kimin haram kıldığını kendilerine sormasını emretti. O'nun ancak gerek açık, gerek gizli bütün kötülükleri, günah işlemeyi, haksız yere saldırmayı, şirki, Allah'ın kendilerine helal kıldığı şeyleri O'na iftira edip nefislerine haram kılmalarında olduğu gibi, yalan söylemelerini haram kıldığını kendilerine söylemesini istedi. *Ve*, şayet bunlardan dolayı onları hemen cezalandırmıyor ve bu cezayı tehir ediyorsa, bunun her ümmet için bir süre tayin etmiş olmasından ileri geldiğini bildirmek suretiyle de onları tehdit edip: "(O) süreleri gelince (onlar) ne bir an geri kalırlar, ne de öne geçerler." (Tam vaktinde batıp giderler)." (Âyet: 34) buyurdu.

Sonra; Adem'e ve onun zürriyetine; yeryüzüne indikleri vakit, kendilerine O'nun âyetlerini anlatan peygamberler geldiği zaman; onlardan kim o peygamberlere iman ederse artık onlar için hiçbir korku olmadığını ve kim de yalanlar ve kibirlenirse/büyüklenirse onun cezasının da ebedi cehennem olduğunu vahyettiğini bildirdi.

Sonra; onlar (Adem Oğulları) hakkındaki bu tehdidinin izahına geçip, O'na iftira eden ve âyetlerini yalanlayanlardan daha zalim kimse bulunmadığını belirtti. Onların hayatta kendilerine takdir edilen ömür ve rızıktan paylarını alacaklarını bildirdi. Sonra da ölüm meleklerinin onların canlarını alacaklarını ve kendilerine; (hayatlarına son verilirken) melekleri kendilerinden uzaklaştıracak ortaklarının nerede olduklarını da onlara soracaklarını belirtti. Bunun üzerine onların (ölüm meleklerine) cevaplarında: O ortaklarının kendilerini yüzüstü bıraktıklarını bildireceklerini ve inkarlarını/küfürlerini itiraf edeceklerini beyan etti. İşte o esnada Cenab-ı Hakkın onlara: Cin ve insan topluluklarından, kendilerinden önce cehenneme girenlerle birlikte cehenneme girmelerini emredeceğini, bunun üzerine de onların, âyette zikrettiği gibi birbirlerini yerip ayıplayacaklarını beyan etti.

Sonra; onlar için göğün kapılarının açılmayacağını, deve iğnenin deliğinden geçmedikçe (yani hiç bir zaman) onlar da cennete giremeyeceklerini ... vb. gibi (onlara hiç acımayacağı hususundaki) âyetlerde zikredilen (tarzlarda), onlara vereceğini bildirdiği diğer cezaları açıkladı.

Sonra; müminlere olan müjdelerinin detayına geçip; onlara, cennette sahip olacakları nimetlerini açıkladı. *Sonra*, cennettekilerin cehennemliklere seslenerek; Rabbi'lerinin kendilerine va'dettiğini hak olarak bulduklarını söyleyip; acaba onlar da Rabb'in kendilerine va'dettiği azabı gerçek olarak buldular mı? diye (onlardan) soracaklarını bildirdi.

Sonra; cennetle cehennem arasındaki A'râf üzerinde bazı insanların bulunacağını, bunların cennetlikleri ve cehennemlikleri simalarından tanıyıp, âyette zikredildiği tarzda onlara sesleneceklerini belirtti. Ve, cehennem halkının da cennet halkına seslenip: Sularından ya da Allah'ın onlara verdikleri rızıklardan biraz onların tarafına akıtmaları için yalvaracaklarını; bunun üzerine cennet halkının da onlara cevaben: Allah'ın bu ni-

metleri, dünyalarında mağrur olup aldananlara haram kıldığını ve O'nun, nasıl ki cehennemlikler dünyada böyle bir günle karşılaşacaklarını unuttukları gibi, o gün onları unuttuğunu söyleyeceklerini bildirdi.

Sonra, Cenab-ı Hak, onlara ilme göre açıkladığı bir Kitap (Kur'ân) getirdiğini ve O'nu bir yol gösterici ve rahmet kıldığını belirtti. Böylece, bu Kitab'ı getirmekle, onların özür beyan etmelerini ortadan kaldırdığını ifade edip; onları uyardığı, inzar ettiği azabın tevilini (gerçekleşmesini) beklemelerinden dolayı da kendilerini kınadı. O'nun tevilinin geldiği (acı sonunun ortaya çıktığı) gün, inzar edilip, korkutuldukları şeyin gerçek olduğunu, hak olduğunu itiraf edeceklerini bildirdi. Bundan sonra onların, kendilerine şefaat edecek şefaatçilerinin olup olmadığını ya da dünyada yaptıkları işlerinden başka iyi işler, iyi ameller yapmaları için tekrar dünyaya döndürülüp döndürülmemelerinin mümkün olup olmadığını soracaklarını beyan etti.

Sonra; o şefaatçiler hakkındaki itikatlarının iptaline geçip; onların, gökleri, yeri vb. lerini altı günde yaratan Rabbi'lerinin O (Allah) olduğunu bildirdi. O'na yalvararak gizlice dua etmelerini emretti. Allah'ın yeryüzünü onlar için yaşanır hale getirdikten; onlara orada yerleşmeyi mümkün kıldıktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmamalarını istedi. O'na, azabından korkarak ve rahmetini umarak dua etmelerini emredip; çünkü O'nun rahmetinin iyilik edenlere yakın olduğunu beyan etti.

Sonra; ölü topraklara bulutları taşıyıp oraları diriltmek için rüzgârı rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderenin O olduğunu ifade etti. Ve yine belki öğüt alırlar diye, ölüleri diriltenin de O olduğunu beyan edip: "Güzel olan ülkenin bitkisi, Rabb'inin izniyle çıkar; kötü olandan, işe yaramaz bitkiden başka bir şey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir toplum için âyetleri böylece tekrar tekrar açıklarız." (Âyet: 58) buyurdu.

Nûh (a.s.) ve Kavminin Kıssası
(59.-64. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Andolsun Nûh'u kavmine gönderdik: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka hiçbir Tanrınız yoktur. Doğrusu ben, size büyük bir günün azabın(ın inmesin)den korkuyorum, dedi."

(Âyet: 59) buyurup, Nûh'un (a.s.), kavmine sadece O'na ibadet etmelerini emredip, eğer ona itaat etmezlerse büyük bir günün azabından onları korkuttuğunu bildirdi. Onların Nûh'a cevaplarında: kendisini apaçık bir dalalet, sapıklık içerisinde gördüklerini söylediklerini ifade etti. Ve, onun da onlara cevap olarak: Kendisinde bir sapıklık olmadığını; kendisinin sadece Allah tarafından onlara gönderilen bir peygamber olduğunu belirterek; onlara nasihat ettiğini; Allah tarafından onların bilmediği bir takım şeyleri bildiğini kendilerine söylediğini beyan etti.

Sonra; onların onu yalanlamada ısrar ettiklerini, bunun üzerine Cenab-ı Hakkın Nûh'u ve gemide onunla beraber olanları kurtardığını belirtip, yalanlayanlar hakkında: "... Âyetlerimizi yalanlayanları (tufan ile) boğduk. Çünkü onlar (kalp gözleri) kör bir kavim idiler." (Âyet: 64) buyurdu.

Hûd (a.s.) ve Kavminin Kıssası (65.-72. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik.Hûd, kavmine: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur. Hâlâ (O'na karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? dedi." (Âyet: 65) buyurup, Hûd'un, kavmine: sadece O'na ibadet etmelerini emrettiğini bildirdi. Buna karşılık kavminin bu emirden dolayı onu beyinsizlikle ve yalancılıkla suçladıklarını belirtti. Hûd'un (a.s.), onların bu suçlamalarına cevaben: Kendisinde bir sefihlik ve beyinsizlik durumu bulunmadığını; O'nun sadece Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber, kendileri için güvenilir bir nasihatçı olduğunu söylediğini beyan etti.

Sonra; kendilerini uyarmak ve üzerlerinde olan nimetini hatırlatmak için, içlerinden bir adam (Hûd) aracılığıyla Rabb'leri tarafından onlara bir zikrin gelmesine şaşmalarından dolayı onları kınadı; zira Cenab-ı Hak onları, Nûh'un kavminden sonra, onların yerine halifeler yapmış ve kendilerini yaratılışça da boylu poslu yaratmıştı. *Sonra da*; onların bütün bu hatırlatmalara rağmen Hûd'u yalanlamada ısrar ettiklerini, bunun üzerine Cenab-ı Hak da onu ve onunla birlikte inananları katından bir rahmetle kurtardığını belirtti. Ve: onu yalanlayanlar hakkında "Âyetlerimizi yalanlayanların da kökünü kestik, onlar inanan kişiler değillerdi." (Âyet: 72) buyurdu.

Salih (a.s.) ve Kavminin Kıssası (73.-79. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka Tanrınız yoktur ... dedi." (Âyet: 73) buyurup, Salih'in (a.s.), kavmine: yalnız O'na ibadet etmelerini emrettiğini, kendilerine bir mucize olarak Allah'ın devesini getirdiğini, o deveye bir kötülük yapmalarından dolayı kendilerini acıklı bir azabın yakalayacağı hususunda onları uyardığını ve onlara Âd toplumundan sonra kendilerini onların yerine halifeler yapmak suretiyle Allah'ın üzerlerinde olan nimetini hatırlattığını beyan etti.

Sonra da; onların Salih'i yalanlamada ısrar ettiklerini, bunun üzerine de hemen onları bir sarsıntı yakalayıp, helak ettiğini belirtti. Ve: "Salih onlardan öteye yüzünü çevirip: Ey kavmim: Andolsun ki Rabb'imin mesajını size ulaştırıp tebliğ ettim. Size nasihatta bulundum. Öğüt verdim. Ama siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz, dedi." (Âyet: 79) buyurdu.

Lût (a.s.) ve Kavminin Kıssası (80.-84. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ve Lût'u (da gönderdik) kavmine dedi ki: Siz, sizden önce alemlerden hiçbir kimsenin yapmadığı fuhşu mu yapıyorsunuz." (Âyet: 80) buyurup, Lût'un (a.s.), kavminin/toplumunun kendilerinden önce hiçbir kimsenin yapmadığı bir fuhşu yapmalarını kınadığını bildirdi. -Ki bu fuhuş onların kadınları bırakıp erkeklerle cinsel ilişkiye girmeleridir-. Ve, onların Lût'a cevaplarının, onu ve ailesini sınırdışı etmeye karar vermek olduğunu bildirdi. Bunun üzerine de Cenab-ı Hak; -orada kalıp helak olanlardan olan eşi hariç-, Lût'u ve ailesini onlardan kurtardığını beyan etti. Ve: "(Onların) Üzerlerine bir (taş yağmuru) yağdırdık; bak işte suçluların sonu nasıl oldu." (Âyet: 84) buyurdu.

Şuayb (a.s.) ve Kavminin Kıssası (85. - 112. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik): Ey kavmim Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka Tanrınız yoktur... dedi."

(Âyet: 85) buyurup, Şuayb'ın (a.s.), toplumuna: yalnız O'na ibadet etmelerini, ölçüyü ve tartıyı tam yapmalarını, insanların eşyalarını eksik vermemelerini, ıslahından sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmamalarını emrettiğini belirtti.

Sonra; O'nun toplumundan bazılarının, kibirlenip büyüklük taslayarak Şuayb'ı ve onunla beraber inananları kentlerinden çıkarmak istediklerini ve Cenab-ı Hakkın da onları müthiş bir sarsıntıyla yakalayıp helak ettiğini bildirdi. Böylece onların hüsrana uğrayan kişiler olduklarını beyan edip: "(Şuayb), onlardan öteye döndü de: Ey kavmim, ben size Rabb'imin gönderdiği mesajları ilettim ve size öğüt verdim. Artık küfre batmış; kafir bir kavme nasıl acırım, dedi." (Âyet: 93) buyurdu.

Sonra; bu kıssaların ardından Cenab-ı Hakk: Bu durumun O'nun peygamber gönderdiği her ülkede değişmez kural olduğunu beyan edip, O'nun hiçbir ülkeye bir defada, toptan imha etme azabıyla yakalayıp azap etmediğini; aksine onları önce şiddetler, sıkıntılar ve hastalıklarla yakalayıp sıkıştırdığını, sonra onlardan bu sıkıntıyı giderip, yerine onlara bolluk ve refah getirdiğini ifade etti. Ancak bütün bu yapılanların onlara herhangi bir etki etmediğini; onların, O'nun tarafından başlarına gelen bu işleri (Allah'a değil de) zamana nisbet edip onun adeti olduğunu söylediklerini bildirdi. Bunun üzerine de onları hiç farkında olmadıkları bir zamanda, ansızın (azabıyla) yakaladığını belirtti. Ve, şayet onlar bütün bu yapılanlardan ders alıp O'na inanmış, iman etmiş olsalar yağmur ve bitkilerle göğün ve yerin bolluklarını kuşkusuz onların üzerlerine açacağını da beyan etti.

Sonra; mevcut kentler (Mekke vb.) halkını, o (geçmiş) kentlerin halkının geceleyin uyurken, ya da kuşluk vakti oynarlarken başlarına gelen musibetin kendi başlarına da gelmeyeceği hususunda emin olmalarından, bu konuda endişe taşımamalarından dolayı kınadı. Ve yine, onlara olan tuzağından emin olmalarından -ki bundan hüsrana uğrayan topluluktan başkası emin olamaz-; ve böyle yapıp hüsrana uğrayan toplumların toprağına varis olduktan sonra hâlâ âdetullahın böyle cereyan ettiğinin kendilerince anlaşılmamış olmasından dolayı da onları ayıpladı. Ve, önceki milletlerin başlarına getirdiği musibetleri dilerse onların (Mekke vb. kent halklarının) başına da getireceğini anlatmak için, onların haberlerini bun-

lara da anlattı. Fakat, onların kalplerinin mühürlendiği için artık bu anlatılanları duymadıklarını belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), o ülkelerin haberlerini kendisine anlattığını ifade etti. Ve, inanmayanların, daha önceden de yalanladıkları gibi, mucizelerin inişinden sonra da yalanlama bakımından aynı olduklarını ve onların, mucizeler indikten sonra iman edeceklerine dair verdikleri sözlerini unuttuklarını bildirdi. Ve: "Onların bir çoğunda ahde vefadan eser bulamadık. Onların çoğunu yoldan çıkmış halde bulduk." (Âyet: 102) buyurdu.

Mûsa (a.s.) Firavun ve İsrâiloğulları Kıssası (103-174. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "O peygamberlerin ardından Mûsa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve onun toplumuna (peygamber olarak) gönderdik. O âyet ve mucizelere haksızlık ettiler. Fakat bak bozguncuların sonu ne oldu!" (Âyet: 103) buyurup, Mûsa'yı (a.s.) mucizeleriyle Firavun'a ve toplumuna gönderdiğini ve onların bu mucizeleri yalanlaması üzerine de onları helak ettiğini bildirdi.

Sonra; bu olayı detaylı olarak anlattı. Mûsa'nın (a.s.) Firavun'a: kendisinin Allah'ın O'na gönderdiği bir elçisi olduğunu bildirip; O'ndan İsrâiloğullarını kendisiyle birlikte va'dedildikleri toprağa göndermesini istediğini, Firavun'un da Mûsa'dan: doğru söylediğine dair bir mucize getirmesini istediğini belirtti. Bunun üzerine Mûsa'nın asasını yere atınca birden bire asanın açıkça bir ejderha olduğunu ve elini (koltuğunun altından) çıkardığında da, birden, elinin kendisine bakanların gözüne bembeyaz bir halde göründüğünü ifade etti. Firavun toplumunun bütün bu olanları görünce onları sihir/büyü sandıklarını ve Firavun'dan, sihirleriyle Mûsa'yı altetmeleri için meşhur sihirbazları toplamasını istediklerini beyan etti. *Sonra*, sihirbazların, yaptıkları sihirlerinin Mûsa'nın mucizesi karşısında acizlikleri ortaya çıkınca, Mûsa'ya inandıklarını belirtti. Firavun'un ve toplumunun, sihirbazlarının acizliği anlaşıldıktan sonra da küfürlerinde ısrar edip; oğullarını öldürmek ve kadınlarını kullanmak için sağ bırakmak suretiyle, İsrâiloğullarından, intikam alma yoluna gittikleri-

ni; bunun üzerine Mûsa'nın İsrâiloğullarına, bütün bu yapılanlara karşı sabretmek suretiyle Allah'tan yardım istemelerini emrettiğini ve Allah'ın onların düşmanlarını helak edip kendilerini yeryüzünde onların yerine geçireceğini va'dettiğini beyan etti.

Sonra, Firavun hanedanını yıllarca kuraklıkla ve mahsullerin, meyvelerin kıtlığıyla yakalayıp sıktığını; onların bu tür sıkıntılara müptela olunca dahi bundan öğüt almadıklarını; aksine küfürlerini artırdıklarını ve bunun Mûsa'nın ve kavminin uğursuzluğundan dolayı onların başına geldiğini sandıklarını belirtti.

Sonra; bu öğüt almamalarından dolayı onların üzerine tufan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve kan gönderdiğini, böyleyken dahi onların büyüklük taslayıp iman etmediklerini bildirdi. Sonra da üzerlerine azabı, -tâunu- gönderdiğini; bunun üzerine onların Mûsa'ya gidip bu azabı kendilerinden kaldırması için Rabb'ine dua etmesini istediklerini, bu azap üzerlerinden kalkınca O'na inanacaklarını ve İsrâiloğullarını O'nunla birlikte göndereceklerini va'dettiklerini bildirdi. Ancak kendilerinden azap kaldırılınca da verdikleri sözde durmayıp, ahitlerini bozduklarını belirtip; bunun üzerine de Cenab-ı Hakk'ın, onları denizde boğmak suretiyle onlardan intikam aldığını ifade etti. Ve, İsrâiloğullarını da içini bereketle donattığı o yere (Şam veya Mısır...) mirasçı kıldığını, Firavun ve kavminin yapageldikleri ve yükseltmekte oldukları (sarayları)nı da yerle bir ettiğini beyan etti.

Sonra; İsrâiloğullarının, Allah Teâlâ'nın kendilerini kurtarıp, Firavun hanedanını (Kızıl Deniz'de) boğduktan sonra, neler yaptıklarını anlattı. Onların denizi geçip putlara tapan bir kavme rast geldiklerini, bu durumu görünce Mûsa'dan, o puta tapanların yaptıkları gibi kendilerine putlardan bir Tanrı yapmasını istediklerini bildirdi. Bunun üzerine Mûsa'nın onlara: gerçekten cahil bir toplum olduklarını söyleyip, putlara ibadet etmenin batıllığını, Allah Teâlâ'nın onları Firavun hanedanından kurtardıktan sonra O'ndan başka birisine ibadet etmelerinin kendilerine yakışmayacağını bildirdiğini beyan etti. *Sonra*, Mûsa'nın bu esnada Tevrat'ı Rabb'inden almak için kırk gün kavminden ayrıldığını, bu süre içerisinde yerine kardeşi Hârun'u kavminin başında bıraktığını belirtti. Mûsa'nın, tayin edilen vakitte Rabb'iyle buluşmaya geldiğinde O'ndan kendisine görünmesini ta-

lep ettiğini bildirdi. Rabb'in (c.c.) de Mûsa'nın bu isteğini yerine getirmeyip ondan dağa bakmasını istediğini, Rabb (c.c.) dağa görününce de dağın parçalanıp darmadağınık olduğunu ve Mûsa'nın da gördüğü bu manzaranın dehşetinden bayılıp düştüğünü bildirdi. Mûsa'nın (a.s.) O'nu görmeyi istemiş olmasından dolayı Allah'a tevbe edip pişmanlığını gösterdiğini, bunun üzerine de Cenab-ı Hakkın onun tevbesini kabul edip levhalara yazılı olarak Tevrat'ı ona indirdiğini, O'nu kuvvetle tutmasını Kendi'sine emrettiğini ve kavmine de emredip onların da O'na sarılmalarını, O'nda herhangi bir konuda, güzeli veya en güzeli yapmaları hususunda mühayyerlik söz konusu olduğunda, en güzelini yapmalarını onlara emretmesini (Mûsa'dan) istediğini belirtti. *Ve*, kendilerine önceden va'dettiği yere onları sokacağı va'dini tekrarladığını onlara bildirdi. Yeryüzünde haksız yere büyüklenen ve azgınlık yolunu doğru yola tercih edenleri, âyetlerinden uzaklaştıracağını belirtti. Çünkü onların O'nun âyetlerini yalanlayıp, onları umursamadıklarını, bu yüzden onların amellerinin de boşa gitmiş olduğunu bildirdi. Bu gibi kişilerin ancak yaptıklarıyla cezalandırılıp; başka bir şeyle cezalandırılmayacaklarını ifade etti.

Sonra; Mûsa'nın kavminin, kendisinin Rabb'iyle mülakata gitmek için onlardan ayrıldıktan sonra, yanlarındaki zinet ve takılarından, böğüren bir buzağı heykeli yapıp, Allah'ı bırakarak bu buzağıya ibadet ettiklerini belitti. Ve yine onların, kuşkusuz bu yaptıklarına pişman olup, bu sebeple delalete düşüp sapıttıklarını anladıklarını ve Allah'ın rahmetini ve günahlarından dolayı kendilerini bağışlamasını istediklerini bildirdi. Mûsa'nın bu yaptıklarından dolayı kavmine kızgın ve üzgün bir halde döndüğünü, levhaları yere atıp kardeşi Hârun'u başından yakalayarak kendine doğru çektiğini, bunun üzerine kardeşinin; ona özür beyan ederek, onların Kendi'sini horlayıp, neredeyse öldürecek olduklarını belirttiğini açıkladı. Mûsa'nın bunu öğrenince Rabb'inden kendisini ve kardeşini bağışlamasını, onların hepsine acıyıp yaptıklarından dolayı cezalandırmamasını istediğini belirtti. Mûsa'ya (a.s.) Cenab-ı Allah tarafından cevap verilip, buzağıyı ilah edinip, ona ibadeti kendilerine güzel gösterenlerin, Rabb'lerinin gazabına çarptırılıp dünyada zillet içerisine düşürülecekleri, çünkü onların tekrar Rabb'lerine isyana dönebilecekleri bildirildi. Kuşku-

suz onların bu çirkin işi de kendilerine va'dedilen yerin onlara açılışından sonra yaptıkları belirtildi. *Allah* (c.c.) *devamla da*, onlar gibi buzağıya ibadet sapıklığına düşmeyip de; onlar bu halde iken onlardan ayrılmayarak, (yanlarında bulunmak suretiyle) kötülük işleyen; sonra da tevbe edip, iman edenlerin suçlarının affedileceğini beyan etti.

Sonra; Mûsa'nın O'nunla buluşma vakti için, Allah'la (c.c.) buluşup bu çirkin fiilden, bu kötü hareketten dolayı özür dilemeleri için içlerinden kırk kişiyi seçtiğini belirtti. Ve, Allah'ın (c.c.) yapmış oldukları işten dolayı gadabını göstermek için onları o müthiş sarsıntıyla yakaladığını; Mûsa'nın O'na yönelip onları bağışlaması ve acıması için yalvarıp yakardığını, onların içinden bazı beyinsizlerin yaptıkları yüzünden kendilerini cezalandırmamasını istediğini bildirdi. Allah Teâlâ da ona cevaben, dilediğine azap edeceğini, O'nun yaptığından asla sorulmayacağını; kuşkusuz rahmetinin her şeyi, hatta kullarından isyan edenleri bile kapladığını bildirdi. Rahmetini kullarından sakınanlar, zekatı verenler, O'na inanlar ve yanlarındaki Tevrat ve İncil'de geleceğini yazılmış buldukları, onlara marufu (iyiliği) emredip onları münker (kötülük)ten nehyedecek olan .... vb. gibi, Muhammed'in (s.a.s.) müjdelenmesi hususunda (kendi kitaplarında) zikredilen, diğer yüce sıfatlara sahip, okuma yazma bilmeyen o ümmi nebiye, kendilerine gönderildiği an tabi olanlara yazdığını beyan etti.

Sonra; buradan istidrat yoluyla, konu dışına çıkarak, bu müjdenin ardından, Peygamber'e (s.a.s.) emredip; kendisinin insanların hepsine gönderilmiş bir peygamber olduğunu onlara söylemesini ve doğru yolu bulabilmeleri için Kendi'sine uymalarını onlara emretmesini istedi. *Sonra da*; Mûsa'nın (a.s.) kavmi içinde, hakka kılavuzluk edip, o müjdeyi inkar etmeyen bir topluluğun bulunduğunu da belirtti.

Sonra; tekrar Mûsa (a.s.) ve toplumuna dönüp, onları oniki torun kabileye ayırdığını belirtti. Onlar kendisinden su istedikleri zaman Mûsa'ya asasıyla taşa vurmasını vahyettiğini, Mûsa asasını taşa vurunca taştan onların sayısınca oniki göze fışkırdığını, bulutu onlara gölge yaptığını ve onlara kudret helvası ve bıldırcın (eti) gönderdiğini bildirip; onların bütün bunlardan sonra, yine O'na isyan ettikleri/asi oldukları zaman da, aslında O'na zulmetmeyip kendi nefislerine zulmetmiş olduklarını belirtti.

Sonra; onların (İsrail oğullarının) isyanlarının detayına geçip; onlara, kendilerine orada yerleşmeyi va'dettiği şehirde -ki orası Beytü'l-Makdis'tir- yerleşmelerini emrettiğini ve oraya girerken "hıtta (affet)" deyip, kapıdan secde ederek girmelerini emrettiğini bildirdi. Onlarınsa bu emri değiştirip "hınta (buğday)" diyerek Allah'tan buğday isteyip, emrine karşı gelerek hatalarının affedilmesini istemediklerini beyan etti. *Sonra yine*, onların isyanlarını zikretmeyi sürdürüp, onlardan cumartesi gününe saygısızlık edenlerin kıssasını anlattı. Onların haddi aşmada ısrar edip kendilerine nasihat edenleri dinlemediklerini, bunun üzerine de Cenab-ı Hakk'ın onları yoldan çıkmaları sebebiyle çetin bir azapla yakaladığını ve onları, oburluk ve tamahkarlık gibi maymunlar ve domuzlara mahsus tabiatta kıldığını, kıyamete kadar zillet ve küçültme gibi, azabın en kötüsünü kendilerine yapacak kişileri onların üzerlerine gönderdiğini bildirdi. Onları, içinde bulundukları yöre halkına mahkum gruplar olarak dağıtıp, birlik ve düzenlerini bozduğunu ifade etti. Devamla onlardan; maymunlar ve domuzlar tabiatında olmayan salih kişilerin de; aşağılık kişilerin de bulunduğunu belirtti. İşte bu aşağılık kişilerin maymunlar ve domuzlar tabiatında olduklarını bildirdi. Onların, Tevrat'ın kendilerine getirip öğrettiği üstün ahlaktan sapmış olduklarını beyan etti.

Sonra; dinlerinin fazilet ve üstün değerlerine dönerler diye onları güzellikler ve çirkinliklerle sınadığını; buna rağmen onların arkasından onların yerini alan, onlardan daha fazla dinden sapan bir nesil geldiğini belirtti. Bunların Tevrat'ı tahrif karşılığı rüşvet aldıklarını; böyle olmakla birlikte, bu sapma ve bozukluklarında ısrar edip onu terketmemelerine rağmen, nasıl olsa kendilerinin bağışlanacaklarını sandıklarını bildirdi. Halbuki Allah'ın (c.c.) onlardan Tevrat'a uyacaklarına ve O'nu muhafaza edip tahrip etmeyeceklerine dair söz almış olduğunu belirtti. Onların Tevrat'ta bunu okuyup bildiklerini ifade ederek, kuşkusuz ahiret yurdunun bu Tevrat'ı tahrif karşılığı aldıkları rüşvetten daha hayırlı olduğunu bildirdi. *Ve devamla*, Tevrat'a sarılan, O'na bağlı kalanların, O'nu tahrif etmeyenlerin ecirlerini, mükafatlarını da zayi etmeyeceğini ifade etti.

Sonra; O'nun, bu sözü onlardan, dağı üzerlerine kaldırıp, kendilerine Tevrat'a kuvvetle sarılmalarını ve O'nu muhafaza etmelerini emrettiği za-

man almış olduğunu belirtti. Sonra; kuşkusuz O'nun bütün ademoğullarından onları yarattığı gün, O'nun kendilerinin Rabb'i olduğunu ve O'na itaat edeceklerini ikrar etmeleri suretiyle, söz almış olduğunu belirtti. Onların kıyamet günü bu sözden habersiz olduklarını iddia etmemeleri ya da daha önce gelen babalarının şirke batmış oldukları; ortak koştukları için kendilerinin de onlara uyarak, onları taklit ederek şirke battıklarını; dolayısıyla da kendilerinin bir suçu olmadığını, babalarının kendilerinden önce yaptıkları sebebiyle kendilerinin sorumlu tutulmalarının uygun olmadığını ileri sürmemeleri için, onların kendilerinden söz alındığı gün, nefislerinin aleyhine şahitlik yaptıklarını ifade etti. *Ve*: "... Biz işte böylece âyetleri detaylı anlatıyoruz, umulur ki hakka dönerler." (Âyet: 174) buyurdu.

İlmiyle Amel Etmeyen Bir Alimin Kıssası (175.-177. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Onlara şu adamın haberini de oku. Kendisine âyetlerimizi vermiştik; onlardan sıyrılıp çıktı, şeytan da onu peşine taktı; nihayet o azgınlardan oluverdi." (Âyet: 175) buyurup, kendisine Allah'ın (c.c.) kitaplarının bilgisi geldiği halde, onunla amel etmeyen, bu yüzden de şeytanın kendisine dost olup yoldan çıkardığı, bir alimin haberini anlattı. *Ve*, onun örneğinin; üstüne varıldığı zaman da, kendi haline bırakıldığı zaman da dilini çıkarıp soluyan, hakirlik ve zillet içerisindeki bir köpeğin durumu gibi olduğunu bildirdi. *Sonra*; O'nun âyetlerini yalanlayanların durumunun da işte böyle olduğunu belirterek, Peygamber'e (s.a.s.), düşünüp taşınsınlar diye bu örneği onlara anlatmasını emretti. Ve: "Âyetlerimizi yalanlayan topluluğun sergilediği örnek ne kötü bir örnektir, onlar kendi nefislerine zulmetmektedirler." (Âyet: 177) buyurdu.

Sonuç (178.-206. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah'ın yol gösterdiği kişi, doğru yolu bulmuştur, saptırdıkları ise işte gerçek hüsrana/ziyana uğrayan kişiler onlardır." (Âyet: 178) buyurup, doğruyu göstermek ve saptırmanın -ibret almak, ders al-

mak için yukarıda anlattıklarından sonra- yalnız O'nun elinde olduğunu; kime gerçeği gösterirse onun doğruyu bulacağını, kimleri de saptırırsa işte gerçek zarar ve ziyana uğrayanların da bunlar olduğunu ifade etti.

Sonra; cin ve insanlardan birçoklarını cehennem için yarattığını, onların bu konuda kendilerine anlatılanlardan ders almadıklarını; çünkü onların gerçekleri anlamayan, görmeyen ve duymayan kişiler olduklarını bildirip, onların hayvanlar gibi, belki onlardan da aşağı yaratıklar olduğunu beyan etti. Sonra; en güzel isimlerin O'nun olduğunu ifade edip, O'na o isimlerle dua edip yalvarmalarını, O'nun isimleri hakkında gerçekten/haktan sapan o tür cahillere uymamalarını emretti. O'nun yarattıklarından, doğrulukla gerçeğe/hakka götürenlerin de var olduğunu, binaenaleyh onların O'nun isimleri hakkında haktan sapmadıklarını belirtti. Âyetlerini yalanlayanları ise yavaş yavaş helaka götürüp sonra onlardan önce aynı yolu izleyenleri yakaladığı gibi bunları da ansızın azapla yakalayacağını bildirdi.

Sonra; kendisinde bir cinnet eseri olmadığı ve O'nun apaçık bir uyarıcıdan başkası olmadığını anlamaları için, Peygamber'in (s.a.s.) durumunu düşünmemelerinden dolayı onları kınadı. *Ve yine*, yaratıcılarını tanımaları için, göklerin ve yerlerin melekûtunu; ecellerinin gelip yaklaşmış olduğunu bilmeleri için de -çünkü ecelleri gelince artık inanmalarının hiçbir ehemmiyeti olmadığından- kendilerini Allah'ın inzar edip, uyardığı şeyleri iyice düşünüp tefekkür etmediklerinden dolayı, onları ayıpladı. *Sonra da*, o kimi saptırırsa artık onun için bütün bu anlatılardan kendisine yol gösterecek hiçbir şeyin olmasının söz konusu olamayacağını ve Allah'ın onları azgınlıkları içinde bocalayıp durmaya terkedeceğini bildirdi.

Sonra; onların Peygamber'e (s.a.s.) o azabın saatini, ne zaman gerçekleşeceğini sorduklarını belirtti. Onlara cevaben: kıyametin ilminin/bilgisinin yalnız Allah'ın katında olduğunu ifade edip onun insanların hiçbir ön bilgileri olmaksızın, ansızın birdenbire geleceğini bildirdi. *Devamla da;* Peygamber'in (s.a.s.) kendi nefsine bir fayda ya da bir zarar verme gücüne sahip olduğunu ya da gaybı bildiğini hiçbir zaman onlara iddia etmediğini belirtti. Dolayısıyla da O'nun, bu gibi işlerin ne zaman olacağıyla ilgisi olmadığını ve bu tür soruların muhatabı da olmadığını bildirdi. Bütün

bu işlerin ancak Allah'ın dilemesi ve iradesiyle olan işler olduğunu; Peygamber'in (s.a.s.) ise inanan bir topluluk için bir uyarıcı ve bir müjdeleyici olmaktan öte her hangi bir görevinin bulunmadığını ifade etti.

Sonra; insanların O'na ortak koşmalarının tutarsızlığını kendilerine açıklamaya başlayıp, onları tek bir nefisten yaratan ve ondan da eşini var eden yegane yaratıcının O olduğunu belirtti. Eşi ondan gebe kalınca da ikisi birlikte Allah'a yalvarıp: "... Eğer bize salih bir çocuk verirsen, andolsun ki şükredenlerden oluruz." (Âyet: 189) diyerek dua ettiklerini; kendilerine istedikleri salih/düzgün çocuk gelince de çocuklarını kendilerine verdiği nimetlerde, O'na ortak kıldıklarını belirtti. *Sonra da*, hiçbir şey yaratmayan ve kendileri de yaratılmış olan şeyleri O'na ortak koşmalarından dolayı... ve bunun dışında, insanların ortak koşmalarının tutarsızlığı hakkında zikrettiği diğer şeyleri yaptıklarından dolayı onları ayıpladı.

Sonra; onları taciz için/onların acizliğini göstermek için, Peygamber'e (s.a.s.) emredip, onlardan kendisine tuzak kurmaları için ortak koştukları şeyleri çağırmalarını emretmesini istedi. Ve, Kendi'sinin velisinin Kitap indiren Allah olduğunu, O'nun salihlere velilik ettiğini; halbuki bu ortak koştukları şeylerin ne onlara ne de kendilerine yardım etmeye güçlerinin olmadığını onlara söylemesini emretti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.) onları hidayete çağırsa Kendi'sini işitmeyeceklerini, onların kendisine baktıklarını sandığını, halbuki onların görmediklerini bildirip, Allah'ın kendisine meşru kıldığı çerçevede affetmeyi esas almasını, iyi ve güzeli emredip cahillerden yüz çevirmesini ve şeytan tarafından bir kötü düşünce kendisine arız olup dürtüklendiğinde O'na sağınmasını emretti. Çünkü böyle yapmasının kendilerine şeytandan gelen bir vesvese anında muttakilerin davranışı olduğunu; şeytanların kardeş ve dostları ise onları sürekli olarak kendileriyle birlikte azgınlığa itip sonra da yakalarını bırakmadıklarını belirtti.

Sonra; Peygamber'in (s.a.s.), onların teklif ettiği mucizelerden/ayetlerden birini kendilerine getirmediği zaman onların, O'nunla alay ederek: Allah adına şurdan burdan bulup getirseydin ya! dediklerini belirtip, onlara: O'nun ancak kendisine vahyolunana uyduğunu, Allah adına asla şurdan burdan bir şeyler uydurup getirmediğini söyleyerek cevap vermesini

emretti. Ve yine, kuşkusuz onlara: Kur'ân'dan başka mucizelere ihtiyaç bırakmayacak ölçüde gönül gözleriyle görülen deliller geldiğini de söylemesini emretti. *Sonra*; onlara, kendilerine Kur'ân okunduğu zaman O'nu dinlemelerini ve susmalarını emretti. Bu şekilde bir davranışla bağışlanacaklarının umulacağını bildirerek; Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: içten yalvararak ve korkup ürpererek, gizlice, sesini yükseltmeden sabah-akşam O'nu zikretmesini emredip gafillerden olmamasını istedi. Ve: "Rabb'inin katında olanlar, büyüklük taslayıp O'na kulluktan yüz çevirmezler; O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler." (Âyet: 206) buyurdu.

8- ENFÂL SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Enfâl Sûresi Bakara Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Bakara Sûresi'nin nüzulü de Bedir Savaşından sonra gerçekleşmişti. Bedir Savaşı da hicretin ikinci yılında olmuştu. Böylece Enfâl Sûresi Bedir Savaşıyla Hudeybiye Barışı arasında nazil olan sûrelerdendir.

Sûreye Enfâl adının verilmesinin sebebi, sûrenin başında Allah Teâlâ'nın: "Sana Enfâlden (savaş ganimetlerinden) sorarlar. De ki: Ganimetler Allah'ın ve elçisinindir." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. el-Enfâl: Ganimetler demektir. Sûre, 75 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Enfâl Sûresi, Bedir Savaşı hakkında inmiştir. Savaş esnasında meydana gelen olayları açıklama ve bu savaştan alınacak dersleri özetleme amacını taşır. Sahabeler bu savaştan sonra ganimetlerin taksiminde anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Çünkü, Peygamber (s.a.s.) savaşa katılanlara da ve savaşa katılmayan bazı kişilere de ganimetten pay ayırmıştı. Binaenaleyh, bu savaşa katılmayanlardan olan Osman b. Affan'a ganimetlerden pay verdi. Zira, O'nu savaş esnasında hastalanan Kendi kızı ve Osman'ın eşi olan Rukiyye'nin başında bırakmıştı. Ve yine, Talha b. Ubeydullah ve Sa'îd b. Zeyd'e de ganimetlerden pay vermişti. Çünkü, onları da kervanı araştırmak için casus olarak göndermişti. Bu üç kişi de muhacirlerdendi. Aynı şekilde Peygamber (s.a.s.), Ensâr'dan da savaşa katılmayan beş kişiye gani-

metlerden pay vermişti. Denilmiştir ki: Savaştan sonra bizzat çatışmaya giren, düşmanları öldürüp esir alan kişilerle, Peygamber (s.a.s.) ile birlikte arka saflarda durup vuruşmaya katılmayanlar arasında tartışma çıktı. Birinci gruptakiler: "Ganimetler bizim hakkımızdır. Çünkü biz savaştık, düşmanı hezimete uğrattık" dediler. Ötekiler de: "Biz sizlere destek verdik, şayet yenilseydiniz bize sığınacaktınız. Dolayısıyla bizi bir kenara itip ganimetlere sahip olmaya kalkışmayın" dediler.

Aralarında çıkan bu anlaşmazlık üzerine ganimetlerin taksimiyle ilgi hükmü Peygamber'den (s.a.s.) sordular. İşte bu olay üzerine, bu sûre nazil oldu. Sûre baş tarafında onlara cevap verip ganimetlerinin taksiminin Allah'a ve Resul'une ait olduğunu bildirmektedir. Çünkü onları muzaffer kılan, onlara ganimet elde etme imkanı sağlayan ve bu savaştaki bütün tedbir ve planları düzenleyip onların lehine çeviren, meleklerle kendilerine yardım eden, bu hususta sûrede dile getirdiği benzeri diğer şeyleri onlar için yapan yegane kudretin yalnız Allah Teâlâ olduğunu belirtip; ganimetlerin taksiminin de Allah ve Resul'üne ait olduğunu vurguladı.

Sûre bundan sonra, ganimetlerin harcanacağı yerleri açıklamak suretiyle müminlerin bu konudaki sorularını da cevaplandırmaktadır. Ve bu arada ganimetlerin nasıl taksim edileceğinin detaylarına girerek, ganimetlerden beşte birinin Allah'a, Allah'ın elçisine, Allah Resulü'nün yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış yolculara ait olduğunu beyan etmiş; daha önce ganimetlerin taksiminde Allah ve Resulü'nün hakkı olduğunu teyid ettiği gibi, yukarda sayılan kişilerin de o beşte birde hakları bulunduğunu teyid etmiştir. Sûrenin akışı, bu çerçevede sûrenin sonuna kadar devam etmiştir. Böylece sûrenin seyri, şu iki konu üzerinde dönüp dolaşmaktadır. 1. Ganimetlerinin taksiminin Allah ve Resulüne bırakılması, 2. Ganimetlerin harcanacakları yerin açıklanması.

Bu sûrenin A'râf Sûresi'nden sonra zikredilmiş olmasının sebebi, sûrede, müşriklerin A'râf Sûresi'nde uyarılıp korkutuldukları şeylerin gerçekleşmiş olmasıdır.

Sûrenin, bundan sonraki Tevbe Sûresi'yle birlikte, yedi uzun sûreyi tamamlayan tek bir sûre gibi oluşu da bu sûrenin A'râf sûresinden sonra zikredilmesinin diğer bir sebebini oluşturmaktadır.

Ganimetlerin Taksiminin Allah ve Resulüne Bırakılması (1.-40. âyetler)

Allah Teâlâ: "Sana savaş ganimetlerinden sorarlar; de ki: Ganimetler Allah ve Resulüne aittir. O halde Allah'tan korkun, aranızda barış ve esenliği kurun ve eğer(gerçekten) müminler iseniz, Allah'a ve O'nun Resulüne itaat edin." (Âyet: 1) buyurup, ganimetlerin taksiminin Allah'ın ve O'nun Resulü'nün hakkı olduğunu belirterek, müminlere: Allahtan korkmalarını, aralarında barış ve esenlik kurmalarını, eğer gerçekten inanmış kişiler ise kendilerine verilen emirlere uyup itaat etmelerini emretti. Çünkü gerçek müminlerin, Allah'ın adı anıldığı zaman yürekleri ürperen, O'nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman bu âyetler onların imanlarını artıran ... vb. gibi diğer nitelikleri âyetlerde belirtilen kişiler olduklarını bildirdi.

Sonra; bu ganimetlerin taksiminde, her ne kadar müminlerce bilinmeyip gizli kalsa da, kuşkusuz Cenab-ı Hakk'ın onların yararlarına olandan başkasını yapmayacağını bildirdi.

Örnek olarak da, Peygamber'i (s.a.s.) Bedir günü, müşriklere karşı kendisine zafer nasib edeceği gerçek va'diyle evinden çıkardığı zaman, müminlerden bir grubun onlarla savaşmaya isteksiz olduklarını gösterdi. *Sonra,* onlara iki taifeden (Kureyş ordusu ve kervandan) birini kendilerine va'dettiği anı hatırlamalarını istedi. Kendi'sinin Kureyş ordusuna karşı müminlere zafer nasib etmeyi istediğini, halbuki onlar ise silahsız ve güçsüz olanın -yani kervanın- kendilerinin olmasını arzu etmiş olduklarını hatırlattı. Bununla beraber kendisinin müminleri o düşman ordusuna muzaffer kılmak suretiyle hakkı açığa çıkarıp, izhar etmek ve kafirlerin arkasını kesmek istediğini bildirdi.

Sonra; müminlerin Cenab-ı Hak'tan yardım istediklerini ve bunun üzerine Allah Teâlâ'nın onlara birbiri ardınca binlerce melekle yardım ettiği anı hatırlatıp, bu yardımı ancak onlara bir müjde olsun ve onunla kalpleri tatmin olsun diye yaptığını bildirdi. Zaferin, yalnız ve yalnız O'nun katından olduğunu, ne meleklerle ne de başkalarıyla olmadığını belirtti. *Sonra*; kendilerine güven gelmesi için onların üzerine bir uyku salıverdiği anı ve kendilerini temizlemek ve onlardan şeytanın vesvesesini gidermek için üzerlerine yağmur yağdırdığı anı da hatırlamalarını istedi.

Sonra; müminlere: Meleklere, Kendi'sinin müminlerle birlikte olduğunu vahyettiğini, onlara müminlere sebat ilham edip onları desteklemelerini emrettiğini; müşriklerin kalplerine korku salacağını onlara bildirdiğini belirtti. Devamla yine onlara bunun akabinde müşriklerin boyunlarının üstüne ve her bir parmaklarına vurmalarını emrettiği anı da hatırlamalarını istedi. Ve, bunun sebebinin de müşriklerin Allah'a ve Resulü'ne karşı gelmeleri olduğunu bildirdi. Allah'ın azabının gerçekten çetin olduğunu, dolayısıyla müşriklerin dünyada bu azabı tatmalarını istediğini belirtip, ahirette ise onlar için cehennem azabı olduğunu haber verdi. *Sonra*; müminlere, düşmanlarıyla karşılaştıklarında onlara (düşmanlara) arkalarını dönüp kaçmayı kendilerine yasakladığını bildirdi ve içlerinden bu hareketi yapanlara vereceği cezayı açıkladı.

Sonra; bütün bunlara rağmen, o müşrikleri öldürenlerin gerçekte müminlerin kendileri olmadığını, fakat asıl onları öldürenin -müminler lehine işleri çevirmesi sebebiyle- bizzat Allah (c.c.) olduğunu bildirdi. Kuşkusuz bunu yapmakla da bir taraftan bu savaştan önce müşrikler tarafından müslümanlara yapılan zulümlerden dolayı müminleri güzel bir imtihanla denemek, diğer taraftan da liderlerinin öldürülmesi sebebiyle müşriklerin tuzaklarını zayıflatıp boşa çıkarmak istediğini belirtti.

Sonra; müşriklere dönerek eğer ilahları sayesinde müslümanlara karşı zafer kazanmak, fetih elde etmek istiyorlarsa, işte onların yardımının (!) kendilerine, müminlerin onlara karşı zafer kazanması şeklinde geldiğini bildirdi. Artık bundan sonra müminlerle savaşmaya bir son verirlerse bunun kendileri için daha hayırlı olacağını ifade etti. Yok eğer tekrar müminlerle savaşmak için bir daha geri dönecek olurlarsa, Cenab-ı Hakk'ın da, inananlara böyle zaferler nasib etmek suretiyle, onlara karşı geri döneceğini, o zaman (müşriklerin) topluluklarının çok da olsa, bunun kendilerine bir yarar sağlamayacağını belirtti.

Sonra, müminlere yönelerek; bu olayların konumuna uygun bir şekilde onlara öğüt vermeye başladı. Onlara, O'nun ve Resulün çağrısına koşup, icabet etmelerini, Allah Resulü'nün kendilerini davet ettiği -ganimetlerin taksiminde ve savaşa çağrısında ihtilaf edip, tartıştıkları gibi- birbirleriyle tartışmamalarını emretti. Sonra da; aralarında çıkaracakları ihtilaf

ve kavga sebebiyle, başlarına gelecek ve onlardan haklı haksız demeyip hepsini kapsayacak bir fitne hususunda onları uyardı. Ve onlara; bir zamanlar Mekke'de ezilip horlanan bir azınlık olduklarını, Allah'ın kendilerini Medine'ye yerleştirip, barındırdığını; itaatleri ve Allah'ın (c.c.) ve Resul'ünün emirlerine boyun eğmeleri sayesinde Cenab-ı Hakk'ın onlara yardım edip, zafer nasib ettiğini hatırlamalarını emretti.

Sonra; müminleri, düşmanlar ve başkaları lehine casusluk yapmak suretiyle, Allah'a ve Resulü'ne karşı hainlik yapmaktan nehyetti. *Ve*, mallarının ve çocuklarının kendileri için birer imtihan aracı olduğunu bilmelerini; dolayısıyla da ganimetler elde etmek için savaşmamalarını, Bedir ganimetlerinde olduğu gibi, ganimetler yüzünden fitneye düşmemelerini emretti. *Sonra da*; eğer Allah'tan korkarlarsa, O'nun kafirlere karşı kendilerine yardım edeceğini ve onlardan sadır olacak olan hatalarını bağışlayacağını bildirdi.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) (yardımlarını) hatırlatmaya ve müminlere öğüt verdiği gibi O'na da öğüt vermeye başlayıp; bu bağlamda müşriklerin kendisine hicret gecesi kurdukları tuzağı hatırlattı. O'nun da onlara tuzak kurup, o tuzağı boş çıkararak O'nu (Peygamberi) müşriklerden kurtardığını ifade etti. Ve devamla, müşriklerin, kendilerine onları uyarmak ve ahirette çarptırılacakları azapları hatırlatmak hususundaki Allah'ın (c.c.) âyetleri okunduğu zaman bu âyetlere inanmayıp, Peygamber'den (s.a.s.) eğer elinden geliyorsa üzerlerine gökten taş yağdırmasını, yahut onlara acıklı bir azap getirmesini istediklerini bildirdi. Halbuki Cenab-ı Hakk'ın, Peygamber (s.a.s.) kendileriyle birlikte Mekke'de bulunduğundan ve onların da O'ndan mağfiret dileyip, teker teker tevbe ederek O'na döndüklerinden dolayı onlara azap etmediğini beyan etti.

Sonra; tekrar müşriklere dönüp, artık onların istedikleri azabı hak ettiklerini, çünkü onların (insanları) Mescid-i Haram'dan geri çevirdiklerini ifade ederek onların oradaki (Mescid'deki) namazlarının da ıslık çalmak ve el çırpmaktan öte bir şey olmadığını belirtti. *Sonra*, onların istediği azabı aslında Bedir Savaşında kendilerine tattırdığını hatırlatıp onların bundan sonra yine mağlup olacaklarını, sonra da cehennemde toplanıp dünyada tattıkları azaptan sonra bir de cehennemin azabını tadacaklarnı bildirdi. *Son-*

ra; Peygamber'e (s.a.s.): "Eğer küfür ve inkarlarından vazgeçerlerse geçmişte yapmış oldukları günahların kendileri için bağışlanacağını; yok eğer tekrar müminlerle savaşa dönerlerse kendilerinden önceki ümmetlerin başlarına gelenin onların da başına geleceğini" onlara söylemesini emretti. Müminlere de onlar kendilerini dinlerinde fitneye düşürmeyi terkedinceye ve din tamamen Allah'ın (c.c.) oluncaya kadar onlarla savaşmaya devam etmelerini emretti. Şayet onlar küfürden ve savaştan vazgeçerlerse şüphesiz Allah'ın (c.c.) onların ne yapıp ettiklerini hakkıyla görmekte olduğunu bildirdi. Ve: "Eğer yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O ne güzel sahiptir! Ne güzel yardımcıdır!" (Âyet: 40) buyurdu.

Ganimetlerin Harcanması
(41.-75. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Biliniz ki savaşta ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri Allah'a, Resul'üne, Resul'ün yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışa aittir..." (Âyet: 41) buyurup, ganimetlerin beşte birinin bu zikrettiklerine harcanacağını, geri kalan beşte dördünün de ganimetleri elde edenlere taksim edileceğini beyan etti.

Sonra Cenab-ı Hak; ganimetlerin beşte birindeki Kendi hakkını ve âyette zikredilen diğer kişilerin hakkını pekiştirmek için; Bedir Savaşında galibiyeti kazandıranın şüphesiz Kendisi olduğunu belirtti. Zira o gün müminlerin vâdinin yakın kenarında sudan uzak bir yerde, müşriklerin ise vâdinin uzak kenarında suya yakın bir yerde konaklamış olduklarını hatırlattı. Ve, şayet bu iki ordu savaş için önceden sözleşmiş olsalardı müslümanların azlığı ve müşriklerin çokluğundan dolayı kuşkusuz savaş vaktinde de anlaşmazlığa düşecek olduklarına dikkat çekti. Bu zaferin Allah'ın mucizelerinden bir mucize olması helak olanların apaçık delille helak olup, yaşayanın da apaçık delille (gerçeği görerek) yaşaması için Allah Teâlâ'nın her iki orduyu bu şekilde, onların önceden bir anlaşması olmadan tesadüfen karşı karşıya getirmiş olduğunu belirtti.

Sonra; yine bu hakkı (gerçeği) pekiştirmek için; onlarla savaşa girişmeleri için Peygamber'e (s.a.s.) rüyasında onların sayısını az gösterenin de olduğunu belirtti. Ayrıca düşmanlarıyla karşı karşıya geldikten sonra da

müminlerin gözlerinde onları azaltanın da Kendisi olduğunu bildirdi. *Sonra*; müminlere vermiş olduğu emirlere değinip; onlara: düşman karşısında sebat etmelerini, O'ndan yardım dilemelerini, O'nun elçisine itaat etmelerini emrettiğini belirtti. Devamla da, onlara olan yasaklarını dile getirerek: onların birbirleriyle çekişmelerini, müşrikler gibi çalım satarak ve insanlara gösteriş yapmak için yurtlarından çıkmalarını yasakladığını belirtti. Müşrikleri şeytanın aldattığını, onlara kendisinin onların yanlarında olduğunu bildirdiğini; sonra da savaş için iki ordu yüz yüze gelip birbirlerini görünce de şeytanın onları bırakıp kaçtığını belirtti. Çünkü onun (şeytan) o gün -meleklerin müminlere yardım etmesi gibi- onların görmediği şeyleri gördüğünü ifade etti.

Sonra; münafıkların ve Yahudilerin, sayılarının azlığından dolayı, müminleri hakir görüp, bu kadar sayıyla savaşa çıkmalarından dolayı onları aldanmakla itham ettiklerini dile getirdi. Ve, halbuki Allah'a güvenenleri, sayıları az da olsa, O'nun yardım edip muzaffer kılacağını belirtti. *Sonra*; müşriklere musallat ettiği meleklerin, müşriklerin canlarını alırken onlara yaptıklarını anlattı. Meleklerin onların yüzlerine ve arkalarına vurduklarını, önceden yapmış oldukları şeyler sebebiyle onlara haydi yakıcı azabı tadın diye emrettiklerini bildirdi. *Sonra*; onları işte bu şekilde bir azapla yakaladığını belirterek, daha önce de aynı şekilde Firavun ailesini ve onlardan önce inkar edenleri de bu şekilde yakalamış olduğunu hatırlattı. Çünkü bir millet kendi öz benliğini değiştirmedikçe, O'nun da onlara ihsan ettiği nimetlerden hiçbirisini değiştirmediğini bildirdi.

Sonra, sayılarının azlığından dolayı müminleri aldanmakla suçlayan o münafıkların ve Yahudilerin, bilgisizliklerinden ve yapmış oldukları antlaşmaları tekrar tekrar bozduklarından dolayı O'nun katında canlıların en kötüleri olduğunu belirtti. Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) onları savaşta yakaladığı zaman, onlara arkalarındaki diğer düşmanlarını da korkutup dağıtacak ölçüde, ibret alacakları bir ceza vermesini emretti. Ve, yine antlaşma yaptığı bu toplumun, antlaşmayı bozacaklarından, hiyanet edeceklerinden korktuğu zaman, antlaşmayı bozduğunu onlara bildirmeden önce onlarla savaşa girmemesi için, aynı şekilde kendisinin de antlaşmayı bozduğunu onlara açıkça bildirmesini istedi.

Sonra; bütün inkar edenleri tehdit ederek, Bedir Savaşı'nda Mekke'li müşriklerin başına getirdiğinin aynısını onların da başına getirmekten kendisini hiçbir şeyin aciz bırakamayacağını belirtti. Ve, müminlere: müşriklerle savaşmaları için, güçlerinin yettiği, her türlü savaş araç ve gereçlerini yapmalarını emretti ki böylece hem onları ve hem de içlerinden müminlere karşı gizli düşmanlık besleyen münafıkları ve Yahudileri korkutsunlar. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.), eğer onlar bütün bunlardan sonra barışa eğilim gösterirlerse, kendisinin de buna yanaşıp, barış yapmasını emretti. Ve şayet onlar bu barış arzularıyla ona hile yapmak, tuzak kurmak isterlerse Kendi'sinin (Allah'ın) onlara karşı ona yeteceğini bildirip, onu ve müminleri yardımıyla destekleyenin bizzat Kendisi olduğunu belirtti.

Sonra; yine Peygamber'e (s.a.s.), müminleri savaşta daima çarpışmaya teşvik etmesini emretti. Onlara; eğer müminlerden sabreden yirmi kişi olsa, bunların, kafirlerden iki yüz kişiye galip geleceğini, eğer sabreden yüz kişi olursa onlardan bin kişiye galip geleceklerini va'detti. Sonra; müminlerden bunu (bire onluk bu oranı) hafifletip, onlardan yüz kişinin müşriklerden iki yüz kişiye, bin kişinin de onlardan iki bin kişiye karşı sebat etmelerini emretti.

Sonra; Peygamber'i (s.a.s.) ve müminleri Bedir Savaşında esir almalarından dolayı itab etti (payladı); zira onların topluluklarını zayıflatmak ve sayılarını azaltmak için, müşrikleri öldürmek suretiyle kırıp geçirmeden, küfrün belini kırmadan kâfirleri (fidye karşılığı salıvermek maksadıyla) esir etmenin onun için uygun olmadığını bildirdi. *Sonra*, onların (müminlerin) fidyeye tamah ederek müşrikleri esir almayı tercih ettiklerini bildirip, şayet Allah (c.c.), uyardıktan sonra insanlara azap etmemiş olsaydı, bu esir almaları dolayısıyla müminlere de kuşkusuz büyük bir azabın dokunacak olduğunu belirtti. Sonra, bu itaptan, fidye almanın kendilerine haram olduğunu anlamamaları için, aldıkları fidyeden yemelerini kendilerine mübah kıldı. Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) emredip; Mekke'li müslümanlardan müşriklerle birlikte savaşıp onlarla birlikte esir alınanlara: eğer Allah (c.c.) onların kalplerinde bir hayır olduğunu bilirse, onlara, kendilerinden alınan fidyeden daha hayırlısını vereceğini söylemesini istedi. Ve şayet onlar kendilerini serbest bıraktıktan sonra ona hainlik yapmak

isterlerse; (bunun önemli olmadığını çünkü) onların ona bundan önce de hainlik ettiklerini, Cenab-ı Hakk'ın da Peygamber'e (s.a.s.) onlara karşı imkan ve kudret vermiş olduğunu kendilerine bildirmesini istedi.

Sonra; onları hicret etmeye teşvik edip, Muhacirler ve Ensâr arasında İslâm kardeşliğini tesis etti. Onlardan hicret edenlerle, Mekke'de kalıp hicret etmeyenler arasındaki dostluk ve kardeşlik (velayet) bağını kopardı. Muhacirler ve Ensâr'a: Eğer onlar (Mekke'de kalan dostları) kendilerinden yardım isterlerse bu yardımın, müşriklerden aralarında antlaşma yaptıkları kimselere karşı olmadığı sürece, onlara yardım etmelerine izin verdi. *Ve*, kafirleri de birbirlerine dostlar kılarak, artık bundan sonra müslümanlar için, kafirleri dost edinip onlarla birlikte savaşmalarının doğru olmadığını bildirdi. *Ve*, gerçek müminlerin de Muhacirler ve Ensâr olduğunu, yoksa onlar dışında hicret etmeyen ötekilerin gerçek müminler olmadığını bildirdi. Ve yine kuşkusuz bundan sonra iman edip hicret edecek olanların da gerçek müminlerden olacaklarını belirtti. Sonra da; hicret ve yardım sebebiyle müminler arasında (başlangıçta) oluşan varisliği iptal ederek, onu akrabalara tahsis etti. Ve: "Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (varis olmağa) daha uygundur. Kuşkusuz Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Âyet: 75) buyurdu.

9- TEVBE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Tevbe Sûresi Mâide Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Mâide Sûresi'nin nüzulü ise hicretin altıncı yılı Zilkade veya Zilhicce ayında gerçekleşmişti. Peygamber (s.a.s.) Ebû Bekir'i (r.a.) Zilkade ayının sonlarına doğru insanlara hac yaptırması için Mekke'ye göndermiştir. Bu sûre, Hz. Ebû Bekir'in sefere çıkışından sonra nazil oldu. Sûrede ahitlerini yerine getirmeyerek antlaşmalarına sadık kalmayan bütün müşriklere, kendileriyle yapılan antlaşmanın bozulduğu duyurulmaktadır. Peygamber (s.a.s.) hacc-ı ekber günü insanlara tebliğ etmesi için, bu sûreyi Hz. Ali'yle (r.a.) (Mekke'ye) gönderdi. Hz. Ali yolda Hz. Ebû Bekir'e yetişti. Sonra belirlenen günde sûreyi insanlara tebliğ etti. Ardından da insanlara şöyle seslendi: "Bu yıldan sonra (Kâbe'yi) hiçbir müşrik haccetmeyecek, hiçbir kimse Kâbe'yi çıplak olarak tavaf etmeyecek". Bu sebeple Tevbe Sûresi Tebük Savaşıyla Peygamber'in (s.a.s.) vefatı arası dönemde inen sûrelerden olmaktadır.

Bu sûreye, Tevbe Sûresi adının verilmiş olmasının sebebi, 117. ve 118. âyetlerde, Peygamber'in (s.a.s.) savaşa katılmayanlara izin vermesinden ötürü ve -müslümanlardan bir grubun kalplerinin eğrilmeye yüz tuttuktan sonraki sıkıntı anında dahi- Peygamber'e (s.a.s.) tabi olan Muhacir ve Ensar'ın ve bir de, Tebük Savaşında (seferden) geri bırakılan üç kişinin tevbelerinin Allah (c.c.) tarafndan kabul edilip, bağışlandıklarının anlatılmış olmasıdır. 129 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre, nübüvvet asrının sonlarına doğru, müslümanların düşmanlarıyla ilişkisini belirlemek için inmiştir. O gün müslümanların düşmanları üç kısma ayrılıyordu.

Birincisi: Arap müşrikleri: Bu sûrede, müşriklerden ahidlerine vefa göstermeyip, sözlerinde durmayanlarla yapılan anlaşma bozuldu. Yeryüzünde serbest dolaşmaları için kendilerine dört ay süre tanındı. Ve, bu süre içerisinde antlaşmalarına sadık kalanlara verilen süre tamamlanmış oldu. Böylece Arap yarımadasının sırf müslümanlara ait olması, şirkten temizlenmesi hedefleniyordu.

İkincisi: Yahudi ve Hristiyanlardan müslümanlarla savaşanlar: Bu sûrede müslümanlar, onlarla da savaşmak ve barış yaptıkları zamanda onlardan cizyeyi kabul etmekle emrolundular.

Üçüncüsü: Münafıklar: Bu sûrede onların münafıklıkları yüzlerine vurularak rüsvay oldular, müslümanlar aleyhine yapmış oldukları gizli işleri açığa çıkarıldı. Ve, müslümanlara onlarla ilişkiyi kesmeleri ve onlardan uzak durmaları emredildi. Sûre, bu bakımdan iki kısma ayrılmaktadır: Birinci Kısım: Müşrikler ve ehl-i kitaptan söz etmekte, İkinci Kısım: münafıklardan bahsetmektedir. Bu konular esnasında, zaman zaman konu dışına çıkılarak, Huneyn Savaşı ve Tebük Savaşı gibi sûrenin nûzul tarihi içerisinde vuku bulan bazı önemli olaylara da, istidrat yoluyla değinilmektedir.

Bu sûre, Kur'ân-ı Kerîm'de Enfâl Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Bunun sebebi, daha önce de değinildiği gibi, bu iki sûrenin yedi uzun sûreyi tamamlayan tek bir sûre gibi sayılmış olmalarıdır. Sahabelerden bir çoğu bu iki sûrenin tek bir sûre olduğu kanaatine varmışlardır. Bu sûrenin başlangıcında besmelenin terkedilmesinin yegâne sebebi de bu husustur. Bu iki sûre arasındaki münasebet konusunda söylenilen diğer sebeplerden bazıları da şunlardır: a) Enfâl Sûresi'nde ahitlerin, antlaşmaların anlatılmış olması, Tevbe Sûresi'nde de bu antlaşmaların bozulduğunun ifade edilmiş olması; b) Enfâl Sûresi'nin, dostluğun müminlerin birbirleri arasında olacağını belirlemesi ve onun (dostluğun) müminlerle kafirler arasında ol-

masını ortadan kaldırmakla son bulmuş olması; Berat (Tevbe) Sûresi'nin ise bu alakanın kesildiğinin ihtarıyla/ültimatomuyla başlaması; c) Her iki sûrenin de savaş hakkında nazil olmuş olmaları dolayısiyle Tevbe Sûresi'nin içeriğinin Enfâl Sûresi'nin içeriğine benzemesi..

Müşrikler ve Ehl-i Kitaptan Bahis
(1.-37. âyetler)

Allah Teâlâ: "Allah ve Resul'ünden kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere bir ültimatomdur bu!" (Âyet: 1) buyurarak, artık müşriklerle yapılan (ve onlar tarafından bozulan) antlaşmalardan müminlerin de vazgeçmelerini zorunlu kıldı. Müşriklere yeryüzünde dört ay serbest dolaşma ruhsatı verdi. Müslümanlara, bu antlaşmanın bozulduğu ültimatomunu hacc-ı ekber günü müşriklere duyurmalarını emretti. Müşriklere, eğer bu verilen süre içerisinde tevbe ederlerse bunun kendileri için daha hayırlı olacağını, yok eğer küfürlerinde ısrar ederlerse, dünyalarında Allah'ı aciz bırakamayacaklarını belirtip, onlar için ahirette de acıklı bir azabın olduğunu bildirdi.

Sonra; müşriklerden müminlerle antlaşma yapıp da bunu bozmayan ve yaptıkları antlaşmaya sadık kalanları bundan istisna ederek, onların antlaşmalarının belirlenen sürenin dolmasına kadar devam ettirilip, tamamlanmasını emretti.

Sonra; haram aylar çıktıktan sonra her nerede bulurlarsa müşriklerle savaşmalarını, şayet onlar tevbe ederlerse onlarla savaşı kesmelerini emretti.

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.), eğer müşriklerden biri kendisine sığınırsa, O'ndan yardım isterse, Allah kelamını duyması için ona eman vermesini ve bundan sonra onu kendi kavmi içerisinde güvenli gördüğü/güven içinde bulunacağı yere ulaştırmasını emredip, böylece onun hükmünün/statüsünün de savaşta diğerleri gibi olacağını bildirdi.

Sonra; o müşriklerin O'nun katında ahitlerinin olmasını yadırgadı. Onlardan, Mescid-i Haram'da Peygamber'in (s.a.s.) kendileriyle antlaşma yaptıklarını istisna etti. Ve, onlar müslümanlara karşı dürüst davrandıkça, müslümanların da onlara karşı dürüst davranmalarını emretti. *Sonra*; tek-

rar bu konuya dönüp yine onların Peygamber'in (s.a.s.) katında ahdinin olmasını ayıpladı; çünkü onların eğer müminlere galip gelirlerse onlar hakkında hiçbir ahdi gözetmeyeceklerini, onların ahidlerinde samimi olmadıklarını, onların ekserisinin fasık kimseler olduğunu, onların katında ahdin ve söz vermenin hiçbir kıymeti olmadığını belirtti.

Sonra, onların fasıklıklarını dile getirerek; onların, az bir dünya metaı (menfaatı) karşılığı küfrü imana tercih ettiklerini ve müminlerle yaptıkları antlaşmalara saygı duyup onları gözetmediklerini ve onların müslümanlara karşı haddi tecavüz edip, aşırı giden saldırgan kişiler olduğunu belirtti.

Sonra; onlar eğer tevbe eder, namazı kılarlar ve zekatı verirlerse işte o zaman onların müminlerin din kardeşleri olduklarını belirtti. Ve yine onlar, eğer ahitlerinden sonra da yeminlerini bozar, sözlerinde durmazlarsa onlarla savaşın vacip (zorunlu) olduğunu bildirdi. Çünkü onların hakikatte yeminleri olmayan (sözlerinde durmayan) kişiler olduğunu belirtti.

Sonra; onlarla savaşın caiz olmasının sebebine değinip, onların yeminlerini bozduklarını, Peygamber (s.a.s.) Mekke'den hicret etmeden önce, O'nu oradan çıkarmaya yeltendiklerini, zalimliklerinden ve gaddarlıklarından dolayı müslümanlarla savaşı ilk defa onların başlattıklarını ifade eti. Sonra da Cenab-ı Hak, müminlerin elleriyle onlara azap etmesi, onları rüsvay etmesi, onlara karşı müminlere yardım etmesi ve böylece inananların göğüslerine şifa verip içlerini rahatlatması için müminlere onlarla savaşmalarını emretti. İmanlarında doğru ve samimi olanlarla (gerçek müminlerle) diğerlerini (münafıklar) cihatla birbirlerinden seçip ayırmadan müminleri bırakmayacağını ifade etti. İnkarları sebebiyle Mescid-i Haram'ın bakım ve tamirini de müşriklere bırakmayacağını bildirdi. Oranın bakımıyla ilgilenmeye ve o işi üstlenmeye Allah'a, ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan ve zekatı veren müminlerin daha layık olduğunu belirtti.

Sonra; müminlerin yukarda zikredilen özellikleriyle, kendilerinin yaptığı; hacılara su verme ve Mescid-i Haram'ın bakımı, tamiri gibi şeyleri bir tutmalarından dolayı müşrikleri kınadı. Müminlerin O'nun katında, derecelerinin daima onlardan çok üstün olduğu hükmünü verdi.

Sonra; kafirlerle yapılan antlaşmadan ayrıldıktan, (antlaşmayı bozduktan sonra); küfrü imana tercih ederlerse, öz babaları ve kardeşleri dahi olsa, bu halleriyle, onları kendilerine dostlar edinmelerini müminlere yasakladı. Ve, eğer onlar (müminler); inkar eden babalarını, çocuklarını, kardeşlerini, eşlerini, akraba ve yakınlarını, mallarını ve servetlerini ve onlarla yapacakları ticareti Allah'a, Resulü'ne ve Allah yolunda cihada tercih ederlerse başlarına gelecek olan Allah'n azabını beklemelerini bildirmek suretiyle müminleri uyardı.

Sonra; Kendi'sini başkalarına tercih etmelerinden dolayı, birçok yerde onlara (müminlere) yardım ettiğini belirtti. Bu yardım ettiği yerlere örnek olarak da Huneyn Savaşı'nı, özel olarak zikretti. O savaşta müminlerin sayıları çok olduğundan dolayı bu çokluklarının kendilerini gururlandırdığını, ama sonunda savaş kızışınca bunun bir işe yaramadığını gördüklerini, bütün genişliğiyle sanki dünyanın onlara dar geldiği ve sonra arkalarını dönüp kaçtıklarını belirtti. Devamla da Allah'ın (c.c.), onlar böyle bir sıkıntı içinde iken Resulü'nün ve O'nunla beraber sebat edip düşmana karşı direnenlerin üzerine sukûnetini indirdiği ve (bu sebeple) düşmanlarını yendikleri anı hatırlamalarını istedi.

Sonra; onlardan dilediklerinin tevbesini kabul edip onları affettiğini, O'nun çok bağışlayıcı ve çok merhametli olduğunu belirtip: "Ey inananlar, Allah'a ortak koşan müşrikler pisliktir. Artık bu yıllarından sonra onlar Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer (onların hacca gelmemeleri sonucu iktisadi hayatınızın bozulup) yoksullaşacağınızdan korkuyorsanız. Allah dilediği takdirde sizi kendi lütfundan yakında zengin edecektir. Kuşkusuz Allah her şeyi bilir, tüm hikmetlerin sahibidir." (Âyet: 28) buyurdu.

Sonra; müminlere, kendilerine kitap verilenlerden(ehl-i kitap) Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyip, onu kabul etmeyenlerle, müslümanlara boyun eğerek cizye vermeyi kabul edinceye kadar savaşmalarını emretti. Ehl-i kitaptan olanlar müslümanlarla savaşmış ve müslümanlara karşı müşriklerin saflarına katılmışlardı. Sonra; ehl-i kitabın inkarlarına örnek olarak onlardan Yahudilerin: "Üzeyir Allah'ın oğludur" (Âyet: 30) dediklerini ve Hristiyanların da "Mesih Allah'ın oğlu-

dur" (Âyet: 30) dediklerini belirtti. Onların bu sözleriyle, kendilerinden önce meleklerden ve diğer varlıklardan Allah'ın çocukları olduğunu iddia eden müşriklere nasıl benzediklerini bildirdi. Ve yine devamla; onların küfürlerini ispat için; onların hahamlarını ve rahiplerini rab edinerek, Allah'ı bırakıp onlara itaat ettiklerini beyan etti.

Sonra; onların ağızlarıyla Allah'ın nurunu -ki bu İslâm dinidir- söndürmek istediklerini bildirdi. *Ve*, işte bunu yapmak istemelerinin onlarla savaşmayı mübah kıldığını ifade etti.

Sonra; onların haham ve ruhbanlarından birçoğunun, kuşkusuz haksız yollarla insanların mallarını yediklerini ve onları Allah'ın yolundan alıkoyduklarını belirtti. Onlardan altın ve gümüşü biriktirip, depolayarak Allah yolunda harcamayanlar için çok acıklı bir azabın olduğunu bildirerek: "O gün cehennem ateşinde onların (topladıklarının) üzerine lav dökülür de bununla onların alınları, böğürleri, sırtları dağlanır. İşte nefisleriniz (i tatmin etmek) için yığdıklarınız. Haydi tadın yığdıklarınızı! (denilir)" (Âyet: 35) buyurdu.

Sonra; yılın aylarından hangilerinde savaşmanın helal ve hangilerinde haram olduğunun beyanıyla, Yahudi ve Hristiyanlardan bahse son verip, ayların sayısının oniki olduğunu ve onlardan dördünün haram aylar olduğunu bunlarda savaşmanın onlara yasak olduğunu, bu ayların dışındaki diğer aylarda ise müşriklerin kendileriyle topyekün savaştıkları gibi, müslümanların da onlarla topyekün savaşa girmelerinin üzerlerine farz olduğunu belirtti.

Sonra; onların Allah'ın kendilerine haram kıldığı ayların sayısını denk getirmek için nesi' yapmalarını (Nesi': Arapların, savaş halinde bulundukları ya da hac ibadeti ticaret yaptıkları mevsime denk gelmediği zaman, haram aylarını sene içerisinde bulundukları yerlerden erteleyip başka aylara kaydırmalarıdır) kendilerine haram kılıp: "(Onlar) Allah'ın kendilerine haram kıldığını helalleştirsinler! Amellerinin kötülüğü kendilerine süslü/güzel gösterilmiştir. Allah küfre batan kavme hidayet etmez." (Âyet: 37) buyurdu.

Münafıklardan Bahis
(38.-129. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Ey iman edenler! Size ne oldu ki 'Allah yolunda savaşa çıkın' denildiğinde yere çakılıp kaldınız..." (Âyet: 38) buyurup, münafıkların Tebük savaşında sergiledikleri durumu dile getirdi. Tebük Savaşı yaz mevsimine ve sıcağın şiddetli olduğu bir döneme denk gelmişti. Üstelik Rumlarla savaşa çıkılacaktı ki, onlar, o gün güçlü bir devletti. Daha önce savaştıkları Arap Kabileleri gibi değildi. Bunun üzerine münafıklar, işi ağırdan alıp ayak diremeye başladılar. Rumlarla savaşı gözlerinde çok büyüttüler. Bu davranışlarıyla bazı müminleri de etki altında bıraktılar. Kuşkusuz Cenab-ı Hak onların; kendilerine "Topluca Allah yolunda savaşa çıkın" (Âyet: 41) denildiği zaman, savaşa gitmemek için ayak direyip, yere çakılmış gibi davranmalarından ve böylece dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmelerinden dolayı onları kınayıp, ayıplamaya başladı.

Sonra; eğer onlar topluca savaşa çıkmazlarsa, onlara azap edeceğini, onların yerine başka bir kavim getireceğini belirtti. Onların bu hareketleriyle Peygamber'e (s.a.s.) asla zarar veremeyeceklerini ifade edip devamla; onlar eğer O'na yardım etmezlerse, kuşkusuz Allah Teâlâ'nın, O'nun iki kişiden biri olarak Mekke'den hicret ettiği zaman O'na yardım ettiği gibi, yine O'na yardım edeceğini bildirdi.

Hicret esnasında, onlar iki arkadaş mağaradayken arkadaşı (Hz. Ebû Bekir) müşriklerin kendilerine ulaşacağından korktuğunu, bunun üzerine Peygamber'in (s.a.s.) ona: "Korkma Allah bizimledir" (Âyet: 40) dediğini; Allah'ın da O'nun üzerine sükûnet ve emniyet duygusunu indirip, kendi katından bir orduyla O'nu (Peygamberini) desteklediğini ifade edip, kafirlerin sözünü alçalttığını belirtti. Yüce olanın ise şüphesiz Allah'ın sözü olduğunu bildirdi. Sonra onlara, atlı ve yaya olarak (her ne şekilde olursa olsun) savaşa çıkmalarını, mallarıyla ve canlarıyla cihat etmelerini emretti. Şayet bilseler, bunun onlar için daha hayırlı olduğunu belirterek onları cihada teşvik etti. Ardından da; tekrar onların cihada karşı ağırdan almalarından dolayı kendilerini ayıplamaya dönüp, onları şayet Peygamber (s.a.s.), yakın (kolay elde edecekleri) bir dünya malına ya da kolay bir yol-

culuğa davet etmiş olsaydı, onların dünya menfaatlerine tamah ederek kuşkusuz O'na tabi olacak olduklarını ifade etti. Ancak bu savaşta, yolculuk onlara uzak gelip, ganimetler elde edeceklerinden de ümit kestiklerinden dolayı sefere çıkma hususunda yere çakılmışlar gibi ağırdan aldıklarını belirtti. Onların Allah'a yemin edip: "Şayet savaşa çıkmaya güçleri yetmiş olsa mutlaka savaşa çıkacaklarını" (Âyet: 42) söylediklerini bildirip, halbuki Allah'ın, onların bu sözlerinde kesinlikle yalancılar olduklarını bildiğini beyan etti.

Sonra da; onlara savaştan geri kalıp, savaşa katılmamaları hususunda kendilerine izin verdiği için Peygamber'i (s.a.s.) kınadı. Onlardan özürlerinde doğru ve samimi olanlarla yalancı olanları birbirinden ayırmadan, iyice bilmeden onlara izin vermemesinin daha iyi olacağını belirtti.

Sonra; Allah'a ve ahiret gününe inananların, malları ve canlarıyla cihattan geri kalmak için izin almak istemediklerini; çünkü onların, cihad esnasında şehit olduklarında, kıyamet gününde kendileri için hazırlanmış olan mükâfatın büyüklüğünü bildiklerini belirtip; O'ndan cihada gitmemek için izin isteyenlerin bütün bunlara gerçekten inanmayan münafıklar olduğunu bildirdi. *Ve*, eğer onlar savaşa çıkmak isteselerdi elbette bunun için önceden savaş hazırlığı yapıp, mücahitlerle birlikte savaşa çıkacak olduklarına dikkat çekti. Fakat Allah'ın (c.c.), müminlerin yararının onların savaşa çıkmamalarında olduğunu bildiği için, onları savaşa çıkmaktan geri bırakıp, evlerinde alıkoyduğunu ifade etti. Çünkü şayet onlar savaşa çıkmış olsalar, (Daha önce de Uhud Savaşında ve diğer savaşlarda yaptıkları gibi) müslüman safları arasına fitne sokacak, düşmanları müslümanların sırlarından haberdar edecek olduklarını beyan etti.

Sonra; nifak (iki yüzlülük) yönünden münafıkları üç sınıfa ayırdı:

Birincisinin: Cihada çıkmaları istendiği zaman, Peygamber'e (s.a.s.) gidip, kendilerine savaşa çıkmayıp evlerinde kalma izni vermesini, aksi takdirde, izin vermemek suretiyle kendilerini fitneye düşürmemesini isteyip; karşılığında O'na mallarıyla yardım edeceklerini, mali destek sağlayacaklarını arzedenler olduğunu belirtti. *Ve* esasen onların fitneden uzak kalma isteklerini açıklarken bile fitne içerisine düşmüş olduklarını bildirdi.

Sonra; bundan sonra eğer Peygamber'e bir zafer ve başarı nasip olursa bunun onları üzdüğünü, eğer O'na bir kötülük dokunursa müminleri önceden uyarmış olmaları ve kendilerinin de savaşa çıkmamış olmaları dolayısıyla sevindiklerini belirtti. Müslümanların başlarına, onlar için önceden yazılmış olandan başka bir şeyin gelmeyeceğini, onlar (bu cihatla) kendileri hakkında ya zafer ya da şehadet gibi iki güzelliğin birinden başkasını beklemediklerini bildirip; münafıkların ise, ya Allah tarafından ya da müslümanlar eliyle hak ettikleri azaba/cezaya çarptırılacaklarını kendilerine söylemesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti.

Sonra; karşılığında savaşa gitmeyip evlerinde oturmak için, isteyerek veya istemeyerek harcadıkları şeyin; onların fasıklıklarından/bozgunculuklarından, inkarlarından, namaz ve infaklarındaki samimiyetsizliklerinden dolayı, asla onlardan kabul edilmeyeceğini kendilerine bildirdi.

Sonra da; Peygamber'i (s.a.s.) onların malları ve çocuklarına imrenmekten men etti. Çünkü Allah'ın, o malları istemedikleri yerlere harcamaları dolayısıyla, onlara dünyada mallarıyla azap ettiğini bildirdi. Zira inanmadan, istemeden yapılan böyle bir harcamanın, infak etmenin onlara en ağır gelen bir azap olduğuna dikkat çekti. Ve yine, kâfir olarak canlarının çıkması dolayısıyla da onların ahirette azaba müstehak olmalarını istediğini belirtti. *Sonra*; onların, bütün bu yaptıklarına rağmen yine de müslümanlardan olduklarına yemin ettiklerini, halbuki onların müminlerden olmadıklarını, fakat onların cihattan korkan bir toplum olduklarını belirtti. Ve: "Eğer sığınacak bir sığınak, yahut mağaralar ya da girebilecekleri bir delik bulsalardı, yüzlerini oraya çevirip koşarak oraya giderlerdi." (Âyet: 57) buyurdu.

İkincisinin: Onlardan farz olan sadakalar(ın taksimi) hususunda Peygamber'i (s.a.s.) ayıplayan kişilerdir. Bunlar O'nun sadakaları akrabalarına ve sevdikleri kişilere tahsis ettiğini söylüyorlar; şayet sadakalardan onlara verirse bundan memnun olup, vermediğinde de O'na kızıyorlardı. Allah Teâlâ bunu belirttikten sonra, devamla: Şayet onlar sadakalar hususunda Allah ve Resulü'nün taksimine ve kendilerine ondan (sadakadan) verilen paylarına razı olmuş olsalardı, bunun kendileri için, daha hayırlı olacağını ifade etti. *Sonra*; onların ayıplamalarına cevap olarak; sadaka-

ların verileceği/harcanacağı yerlerin belli olduğunu, bunun da fakirler ve âyette Cenab-ı Hakk'ın zikretmiş olduğu diğer gruplara mensup insanlar olduğunu bildirdi. Bu yerlerin, belirlenmesinde de, asla ne bir yakınlık ne de bir sevginin gözetilmeyeceği yerler olduğunu ifade edip, bunların sadece ve sadece müminlerin yarar ve ihtiyacının gözetilebileceği yerler olduğunu beyan etti.

Üçüncüsü ise: Peygamber'e (s.a.s.) eziyet eden (Peygamber'in) müminler hakkında söylenen her şeyi duyduğu için, onun (her şeyi duyan) bir kulak olduğunu söyleyenler olduklarını bildirdi. -*Bunu belirttikten sonra*- Peygamber'e (s.a.s.) hitaben, onlara: Kendisi'nin onlar için hayır kulağı olduğunu belirtip; çünkü onun, Allah'a inanan ve O'ndan korkan, dolayısıyla da hiçbir kimseye eziyet etmeyen, onların haberlerini nakletmekle sadece uygun olanını, müminlerin çıkarına olanı isteyen gerçek müminlerden başkasının sözünü dinlemediğini kendilerine söylemesini emretti.

Sonra; onların söylediklerinin müslümanlara ulaştığı zaman, müslümanları memnun etmek için, o sözleri söylemediklerine dair, müslümanlara yemin ettiklerini belirtip; söyledikleri bu tür günah sözleri terketmek suretiyle Allah ve Resulü'nü razı etmelerinin kendileri için daha uygun olacağını ifade etti. *Sonra*; onlar bunu yaptıkları zaman aleyhlerine, bu yaptıkları sebebiyle kendilerini rüsva edecek bir sûre inmesinden korktuklarını bildirip Peygamber'den (s.a.s.), kendisiyle alay etmeye ve diğer uygunsuz hareketlerini yapmaya devam etmelerini onlara emretmesini istedi. Kuşkusuz Allah'ın (c.c.), haklarında indirdiği bu sûreyle onların korktukları sırlarını ortaya çıkaracağını kendilerine bildirmesini emretti.

Sonra; Peygamber'in (s.a.s.) onların yaptıkları hakkında kendisine ulaşan bilgileri, neler yaptıklarını onlara sorunca, onların Peygamber'den (s.a.s.) özür dileyip, yaptıklarının şaka yollu şeyler olduğu, ciddi olarak yapmadıklarını ileri sürdüklerini belirtti. Devamla da, Allah'ın emri, O'nun âyetleri ve Resulü... vb. gibi, onların bu özürlerine red sadedinde zikrettiği diğer şeylerin, onların eğlenecekleri hususlar olmadığını, bunlarla eğlenmenin yersiz olduğunu bildirerek, onların bu tür özür ve bahanelerine cevap verip, bunları reddetti.

Sonra; kuşkusuz münafık erkeklerle münafık kadınların birbirlerinden (yana) olduklarını, onların ancak birbirlerinin dostu olup, kendilerinden başkasını dost edinmediklerini; çünkü onların kötülüğü emredip, iyilikten nehyettiklerini... vb. gibi onların müminlerle dostluklarını engelleyecek diğer vasıflarını/niteliklerini dile getirdi.

Sonra; bu hareketlerinden dolayı onlar için, içinde ebedi kalacakları cehennem ateşini hazırladığını ifade edip, kendilerinden önce dünyada yaşamış olan ve güç bakımından kendilerinden daha güçlü; mallar ve çocuklar bakımından da kendilerinden daha çok mal ve çocuklara sahip olan, Nûh (a.s.), Âd, Semud, İbrâhim toplumlarının ve diğerlerinin başına gelenlerin onların da başlarına geleceğini kendilerine hatırlattı.

Sonra; kuşkusuz müminlerin de birbirlerine dost olmalarının vacip olduğunu; çünkü onların münafıkların yaptıklarının aksine, iyiliği emreden, kötülüklerden nehyeden kişiler olduklarını belirtti. *Ve,* münafıklar için hazırladığı azabı beyan ettiği gibi, müminler için de hazırladığı mükafatı açıkladı.

Sonra da; Peygamber'e (s.a.s.), münafıklara karşı kaba ve sert davranmak suretiyle onlarla cihad etmesini emredip; onlarla diğerleriyle savaşıldığı gibi kılıçla savaşılmayacağını ifade etti.

Sonra; onların, kendileriyle cihat edilmesi müminlere emredildikten sonra, önceden ettikleri yeminlerini ve söylemiş oldukları sözlerini inkar etmelerini ikinci defa tekrarladı, böylece; onların o sözleri söylediklerini tekid etsin ve Peygamber (s.a.s.) de, onlarla cihadına devam edip, onların yalan yeminlerine kulak vermesin.

Dördüncüsü: Eğer kendilerini zengin ederse mallarından sadaka vereceklerine dair Allah'a and içip söz verenlerdir. Allah Teâlâ bunu belirttikten sonra onlara istedikleri malı verdiği zaman, sadakalarını vermede cimrilik ettiklerini; bundan dolayı Allah (c.c.) kıyamete kadar ayrılmayacakları ikiyüzlülük tohumlarını onların kalplerine yerleştirdiğini belirtti. *Ve,* onların sırlarını, gizli konuşmalarını bildiğini belirtip, onların hallerinden hiçbir şeyin kendisine gizli kalmayacağını bildirmek suretiyle kendilerini tehdit etti.

Sonra; onların, sadakaları vermedeki cimriliklerine rağmen, canı gönülden sadaka veren müminlerle, güçlerinin yettiğinden başka verecek sadaka bulamayan fakirleri ayıplayıp, onlara dil uzatarak, onlarla alay ettiklerini ve onların böyle çok az sadaka vermekle riya ve gösteriş yapmak istediklerini, halbuki Allah'ın o müminlerden yoksulların sadakasına ihtiyacının olmadığını söylediklerini belirtti. Sonra da; onların (bu müminlerle) alaylarına karşılık Allah'ın (c.c.) da onları alayla cezalandırdığını ve onlar için acıklı bir azabın olduğunu belirtip, Peygamber'i (s.a.s.) müminler için af dilediği gibi onlar için de af dilemekten nehyetti. *Ve*, eğer onlar için yetmiş defa dahi af dilese yine onları affedip, bağışlamayacağını, çünkü onların O'nu ve Resulü'nü inkar ettiklerini bildirdi. O'nun da böyle fasık bir topluma asla hidayet etmeyeceğini belirtti.

Cenab-ı Hak münafıkları böylece dört kısma ayırdıktan sonra, onlara vereceği cezayı üzerine bina etmek için, sözü tekrar asıl konu olan, onların Tebük Savaşında savaşa gitmemek için ayak diremelerine, savaştan geri kalmalarına getirdi. Onların savaştan geri kaldıkları için sevindiklerini, mallarıyla, canlarıyla cihadı sevmediklerini ve insanları savaştan geri bırakmaya çalışdıklarını dile getirip, onları bu yaptıklarından dolayı şiddetle tehdit etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), onlar bundan sonra savaşa çıkmak için izin istediklerinde onlara asla izin vermemesini ve hiçbir düşmana karşı savaşta onlarla birlikte hareket etmemesini emretti. O'nu, kesinlikle onlardan ölen birinin üzerine namaz kılmaktan ve kabri başında durmaktan, onların verdikleri malları almak ve savaşa katılmamalarını kabul etmek gibi bundan önce onlara karşı yapmış olduğu şeyleri yaparak onların mal ve evlatlarına göz dikmekten nehyetti.

Sonra; onlardan mal sahiplerini, varlıklıları, bu yaptıklarından ve savaşa çıkmayıp evlerinde kalarak kadınlar ve çocuklarla birlikte evlerinde oturmalarından dolayı kınadı.

Sonra; Peygamber (s.a.s.) ve müminlerin, o münafıkların yaptıklarının dışında olup, onların yaptıklarını yapmadık larını ve O'nun da bundan dolayı onlar için nimetlerle dolu cennetler hazırladığını beyan etti.

Sonra; Bedevîlerden münafıkların bu savaşta sergiledikleri tutumlarının açıklanmasına başladı. -Daha önceki açıklamalar Medine münafıklarının tutumlarıyla ilgiliydi-. Onlardan (bedevîlerden) mazeret ileri sürenlerin bu savaş esnasında, kendilerine savaşa katılmamalarına izin vermesi için Peygamber'e (s.a.s.) gelip özür beyan ettiklerini bildirdi. Halbuki onların hiçbir özürleri olmadığı halde mazeret ileri sürdüklerini belirtti. Ve yine onlardan bazılarının da Allah'a ve Resulü'ne karşı cür'etkarlıklarından dolayı hiçbir özür bile beyan etmeden savaşa katılmayıp evlerinde oturduklarını ifade etti. Onlara, bu yaptıklarından dolayı acıklı bir azabın isabet edeceği tehdidinde bulundu.

Sonra da; zayıflıklarından dolayı ya da savaş techizatı, azık ve binek bulamadıklarından dolayı savaşa katılamayanların günahı olmadığını bildirip, bunların, suçlanmaları için aleyhlerinde bir sebep bulunmayan kimseler olduklarını ifade ederek, Allah'ın çok bağışlayıcı ve çok merhametli olduğunu belirtti. Ancak zengin oldukları ve kendilerinden savaşa çıkmalarına engel herhangi bir zayıflık ve güçsüzlük bulunmadığı halde savaşa katılmamak için izin isteyenlerin cezalandırılması için aleyhlerine bir sebep bulunduğunu ifade etti.

Sonra; müslümanlar savaştan döndükten sonra onların gelip kendilerinden özür dileyeceklerini belirterek, Peygamber'i (s.a.s.) onların özürlerini kabul etmekten nehyetti. Ve, onların müminler kendilerini görmezlikten gelsin ve kendilerini ayıplamasınlar/kınamasınlar diye müminlere gelip; savaşa çıkmaya güçlerinin olmadığına ve bundan dolayı savaşa katılamadıklarına dair yemin edeceklerini ifade ederek; müminlere, onların bu durumlarını bildikleri için, onlardan, kendilerine kızgın ve öfkeli bir şekilde yüz çevirmelerini emretti.

Sonra; Bedevî münafıkların, inkar, münafıklık ve cehalet bakımından Medine münafıklarından daha şiddetli, daha yaman olduklarını, onlar içerisinde Allah yolunda harcadıkları malların bir angarya ve zarar olduğuna inananların bulunduğunu ifade edip, düşmanların müslümanlara galip gelmesi suretiyle, müslümanların başına belaların gelmesini beklediklerini bildirdi.

Sonra da; Bedevî'lerden de imanlarında samimi olanların bulundu-

ğunu ve O'nun kuşkusuz onları rahmetine gark edeceğini belirtti. Devamla, ilk İslâma giren Muhacir'ler ve Ensar'la, iyilik ve güzellikle onlara tabi olanlar için, Allah katında o bedevî müminlerinkinden daha üstün mertebeler bulunduğunu ifade edip; çünkü bedevîler her ne kadar imanlarında samimi olsalar da, onların ilk müslümanlardan; Muhacir'ler ve Ensar gibi, İslâmî geçmişleri, İslâmî çileleri ve İslâm için cihatlarının bulunmadığını belirtti.

Sonra; Bedevîlerden ve Medine halkından iki yüzlülüğe iyice alışmış, onu adet haline getirmiş münafıkların bulunduğunu, Peygamber'in (s.a.s.) onları bilmediğini; Allah'ın (c.c.) onları bildiğini ve onlara dünya ve ahirette iki kere azap edeceğini belirtti. Devamla, onların içinde günahlarını itiraf eden ve iyi işle kötü işi birbirlerine karıştıranların da bulunduğunu, bu durumun onların Peygamber'le (s.a.s.) birlikte diğer savaşlara çıkıp, bu savaştan geri kalmalarından ileri geldiğini bildirdi. Kuşkusuz bunların tevbelerini kabul edip, onları bağışladığını belirtti. Onlar, tevbe etmelerinden önce zekatlarını vermeyi geciktirmişlerdi. Allah Teâlâ, Peygamber'e (s.a.s.) onların tevbelerinin tamamlanması için zekatı onlardan almasını emretti.

Sonra; bu hususta, tevbe etmemiş olanları özendirmek için, kullarından tevbeyi kabul edenin ve sadakaları alanın O olduğunu belirtti. Geçmişte işlemiş oldukları kötülüklerini affettirmek için salih ameller yapmalarını emretti. Onları salih amellere özendirmek ve günahlardan sakındırmak için, onların yapmış oldukları amellerini gördüğünü bildirdi.

Sonra; onlardan yaptıklarına pişman olan bir takım insanların da bulunduğunu, fakat onların korkularından ya da mahcubiyetlerinden ve utançlarından dolayı Peygamber'in (s.a.s.) huzuruna çıkıp tevbe ettiklerini açıklamaktan çekindiklerini belirterek, bu insanların umutlarını Allah'ın emrine bırakmış beklediklerini, Allah'ın (c.c.) ya onlara azap edecek ya da onları tevbelerini tamamlamaya muvaffak kılacağını bildirdi. Çünkü sadece pişmanlığın bu konuda yeterli olmayacağını beyan etti.

Sonra; onlardan Tebük savaşı öncesinde, Küba Mescidi'ne zarar vermek ve bu sebeple müminlerin arasını açmak için bir mescit yapanların bulunduğunu belirterek, Peygamber'i (s.a.s.) orada namaz kılmaktan nehyetti. Ve, tâ ilk yapıldığı günden beri takva üzere kurulmuş olan Küba

Mescidi'nin buna (namaz kılmasına) daha layık ve daha uygun olduğunu bildirdi. Cenab-ı Hak Peygamber'e (s.a.s.) bu mescidin tahribini emretmişti. İşte bu sebeple, onların yapmış oldukları bu binanın, tahribinden sonra da, kalpleri parçalanırcasına onların yüreklerinde bir kuşku olarak kalmaya devam ettiğini belirtip, Allah'ın her şeyi hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibi olduğunu bildirdi.

Allah Teâlâ; münafıkların bu savaşta yaptıklarını anlatıp bitirince, O'nun müminlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığı satın almış olduğunu belirtti. Dolayısıyla hiçbir müslümanın bu münafıkların yaptıkları gibi, Allah yolunda cihat hususunda, canını ve malını feda etmede cimrilik yapmasının uygun olmayacağını ifade etti. Bunun (cennet va'dinin), cihad edenlere Allah'ın, yerine getirmeyi Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da kesin olarak va'dettiği gerçek bir va'di olduğunu belirtip, va'dini yerine getirmede de O'ndan daha vefalı birinin bulunmadığını bildirdi.

Sonra; müminlere Allah'la (c.c.) yapmış oldukları bu kârlı alışverişten dolayı sevinmelerini emrederek; bunun gerçekten büyük bir başarı olduğunu haber verdi. Ve, onları tevbe edenler, ibadet edenler vb. gibi kendilerini münafıklardan ayıran; onları canlarını, mallarını Allah yolunda gönül hoşluğu ve iç huzuruyla, Allah'ın kendilerine vereceği mükafattan emin olarak harcatan vasıflarıyla övdü.

Sonra; münafıkların neler yaptıklarını belirttikten sonra, tekrar Peygamber (s.a.s.) ve müminleri bu münafıklar için istiğfar etmekten nehyetti. Çünkü münafıkların bu tutumları onların cezalarını iyice artırmıştı. Dolayısıyla bu durumu tekid için, onlar hakkında istiğfardan Peygamber'i (s.a.s.) nehyini bir daha tekrarladı. Ve, bu konuda müminlerin, İbrâhim'in (a.s.) babası için istiğfar etmesini kendilerine örnek almalarının doğru olmadığını belirtti. Çünkü O'nun, babası kendisine iman edeceğine dair söz verdikten sonra ancak O'nun için istiğfar ettiğini, babası sözünü yerine getirmeyince de, ondan uzaklaşıp, O'nun için istiğfar etmeyi de terkettiğini beyan etti.

Sonra; Allah Teâlâ'nın onları önceden (İslâm'dan önce) yapmış oldukları işleri sebebiyle muâheze edip de delalete düşürmeyeceğini bildirdi. Çünkü O'nun, hiçbir kavmi hidayete erdirdikten sonra, sakınacak ol-

dukları şeyleri kendilerine ayan-beyan açıklamadıkça cezalandırmayacağını belirtti.

Sonra da, O'nun nehyine boyun eğip/uyup, O'na güvenmek suretiyle, o münafıklardan mustağni olmaları (uzak durmaları) için, ilminin sonsuzluğunu ve mülkünün sınırsızlığını müminlere hatırlattı.

Bu savaşta Peygamber'den (s.a.s.) ve müminlerden, kınanacakları bazı şeyler meydana gelmişti. Örneğin; Peygamber'in (s.a.s.) münafıklara savaşa katılmayıp, savaştan geri kalmak için izin vermesi ve müminlerden bazılarının da münafıkların kendilerini savaştan geri bırakma çabalarından etkilenmesi gibi. İşte bundan dolayı Allah Teâlâ, onların bu tür hatalarını bağışladığını ve yine müminlerden, savaştan geri kalıp da, sonra da pişman olup tevbe eden üç kişinin tevbesini kabul ettiğini de bildirdi. Ki bunlar, Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Mürâre b. er-Rabi"dirler. Bunlar, bu hataları sebebiyle, sanki bütün genişliğine rağmen dünyanın başlarına dar geldiğini, canlarının, yaşamlarının kendileri için dar gelip, çekilmez olduğunu hissetmişler ve Allah'tan başka kendilerinin sığınacakları hiçbir sığınaklarının olmadığını anlamışlardı. İşte böyle bir duruma geldikten sonra Cenab-ı Hak onların tevbelerini kabul etti ve onlara, yalnız Kendi'sinden korkmalarını ve devamlı sadıklarla birlikte olmalarını emretti.

Sonra; Medine halkına ve Medine'nin çevresinde bulunan bilumum bedevîlere Allah'ın elçisinden geri kalmaları, O'nunla birlikte savaşa katılmamalarının yakışmayacağını bildirdi. Onların cihat esnasında maruz kaldıkları her türlü sıkıntının, düşmana karşı kazandıkları her zaferin mutlaka kendilerinin amel defterlerine iyi bir amelin yazılmasına sebep olduğunu, bu uğurda yaptıkları her bir masrafın, aştıkları her va'dinin kendilerinin lehine, sevap olarak yazılacağını belirtti.

Sonra da; onlardan tamamını Peygamber'e (s.a.s.) gitmekle mükellef kılmadığını, ancak onlardan, her toplumdan, sadece bir grubun, dinde bilgi sahibi olmak, cihatta O'na katılmak, kavimlerine döndükleri zaman da onları inzar edip, uyarmak için Peygamber'e (s.a.s.) gitmelerini zorunlu kıldığını açıkladı.

Sonra; müminlere, kafirlerden yakın çevrelerinde bulunanlarla -ki bunlar münafıklardır.- savaşmalarını emretti. Kuşkusuz Allah Teâlâ daha önce de Peygamber'e (s.a.s.) onlarla cihadı emretmişti. O emrini tekid için burada bir daha tekrarladı. Daha önce de geçtiği gibi onlarla (münafıklarla) savaşmaktan maksat onlara karşı güçlü ve sert bir şekilde düşmanlık göstermektir. Sonra; müminleri onlara karşı tahrik etmeye başlayıp, onların, Kur'ân-ı Kerîm'den bir sûre indiği vakit, içlerinden: "Şimdi bu hanginizin imanını artırdı!" (Âyet: 124) diyenler olduğunu belirtti. Ve, onların bu alaylı sözlerine cevaben: müminlerin inen her bir sûreyle imanlarının arttığını, ama o münafıkların ise inen her bir sûre sebebiyle, münafıklıklarına münafıklık kattıklarını bildirdi.

Sonra, kendilerinin münafıklıkları hususunda her yıl bir iki defa sınanıp, imtihan edildiklerini bildirerek, bütün bunlardan sonra yine tevbe edip ders almamalarını ayıpladı. Onlardan, Kur'ân indiği zaman, O'nu dinlemeyi sevmediğinden dolayı Peygamber'in (s.a.s.) yanından ayrılmak istediğinde, acaba birileri kendilerini görüyor mu? diye etrafına bakınıp, sonra evlerine doğru sıvışıp gidenlerin bulunduğunu belirtti. Onların, işte böyle gerçeği anlamayan bir topluluk olduklarından dolayı Allah'ın (c.c.) onların kalplerini çevirip yamulttuğunu bildirdi.

Sonra; Peygamber'in (s.a.s.) onlara karşı tavrını dile getirip, O'nun bu tutumuna rağmen onların O'na karşı münafıklık yapmalarının doğru olmadığına dikkat çekti. Kuşkusuz O'nun onlara kendi öz nefislerinden/kendi içlerinden gönderilmiş bir peygamber olduğunu, içlerinde bulundukları sıkıntılı durumun Peygamber'e (s.a.s.) çok ağır geldiğini; O'nun onlara çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatli, çok merhametli olduğunu belirtti. Ve (Peygamber'e hitaben): "Eğer yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter! O'ndan başka Tanrı yoktur. O'na dayandım. O büyük arşın sahibidir." (Âyet: 129) buyurdu.

10- YÛNUS SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Yûnus Sûresi, İsrâ Sûresi'nden sonra inmiştir. İsrâ olayı hicretten bir yıl önce vuku bulmuştu. Böylece Yûnus Sûresi, İsrâ ve hicret hadiseleri arası dönemde inen sûrelerden olmaktadır.

Bu sûrede Yûnus'un (a.s.) kıssası zikredildiğinden dolayısı sûreye bu ad verilmiştir. 109 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirilmiş bir kitap oluşunun ispatıdır. Bu amaçla sûre, şu dört kısma ayrılır:

Birinci Kısım: İnanmayanların Kur'ân hakkındaki şüphelerinin iptali;

İkinci Kısım: Kur'ân'la onlara meydan okuma;

Üçüncü Kısım: Özendirme ve korkutma yoluyla onları Kur'ân'ı tasdik etmeye çağrı;

Dördüncü Kısım: Sûrenin konumuna uygun bir sonuç.

Bu sûrenin Tevbe Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi; Tevbe Sûresi'nin -daha önce geçtiği gibi- insanları, kendi içlerinden gelmiş olan bir elçiye imana teşvikle, son bulmuş olması; bu sûreninse onların, içlerinden birisine vahyedilmiş olmasından duydukları şaşkınlığın yadırganmasıyla başlamış olmasıdır.

Bununla birlikte diğer bir sebep de bu sûrenin Miûn sûrelerden (âyet sayısı yüz ve daha yukarı olan sûreler) birincisi olmasıdır ki bu sûreler, Kur'ân tertibinde yedi uzun sûreden sonra gelmektedir.

(İnkarcıların) Kur'ân Hakkındaki Şüphelerinin İptali (1.-36. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Râ; İşte bunlar hikmetlerle dolu Kitab'ın (Kur'ân'ın) âyetleridir." (Âyet: 1) buyurup, bu harflere yemin ederek, indirdiği bu âyetlerin hikmetlerle dolu Kitab'ın âyetleri olduğunu bildirdi.

Sonra; inanmayanların Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiği hususundaki ilk şüphelerini dile getirdi. Ki bu da, onların; kendi içlerinden birisine, içerdiği âyetlerle onları öldükten sonra dirilme, ceza ve mükafat konusunda uyarması için, Allah tarafından bir kitabın indirilmiş olmasını inkar edip, kabul etmemeleri ve bunun hiç bir gerçekliği olmayan, batıl bir sihir/büyüden ibaret olduğunu söylemeleridir.

Sonra; onları öldükten sonra diriltmeye, onlara ceza ve mükafat vermeye kudretinin olduğunu ispat etmek suretiyle onların bu sözlerini cevaplandırdı. *Ve*, gökleri ve yeri yaratan, sonra arş üzerinde egemenlik kurup işini (kainatın idaresini) tek başına çekip çeviren, (idare eden, düzenleyen) yegane Rabbi'lerinin O olduğunu belirtti. O'nun izni olmadan katında hiçbir kimsenin şefaat edemeyeceğini; müminleri adaletle/hakla ödüllendirip kafirleri de inkarlarından dolayı cezalandırması için, O'na dönmemizin kaçınılmaz olduğunu bildirdi.

Sonra; güneşi ısı ve ışık kaynağı, ayı bir nûr yapıp, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için ona (aya) menziller (konaklar, evreler) takdir edenin de O olduğunu bildirerek, geceyle gündüzün birbiri ardınca değişip durmasında ve O'nun göklerde ve yerde yarattığı her şeyde sakınan bir toplum için nice ibretlerin bulunduğunu belirtti.

Sonra; O'nun huzuruna çıkacaklarına inanmayanların varacakları yerlerinin ateş olacağını bildirerek, kendilerini tehdit etti. Müminlere ise, imanları sebebiyle onları, altından ırmaklar akan, nimetlerle dolu cennetlere ileteceği müjdesini verip: "Onların oradaki duası: Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz" (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri sözleri, aralarındaki dilekleri ise "selam" dır. Dualarının sonu ise "Hamd, Alemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsustur (sözleridir)." (Âyet: 10) buyurdu.

Sonra; eğer Allah Teâlâ'nın onlara dünyada hayrı vermekte acele ettiği gibi, cezayı vermekte de acele etmiş olsaydı, kuşkusuz onları dünyada

da çabucak helak etmiş olacağını bildirip; ancak O'nun, onları azgınlıkları içinde bocalayıp dururken bırakması için bunu istemediğini belirtti. Böylece onların, kendilerine mühlet verilmesinden ve böylece özür ve bahanelerinin ortadan kalkmasından sonra, cezalandırılacaklarını beyan etti.

Sonra; insana, kendisinin önceden uyarıldığı herhangi bir zarar dokunduğu zaman, onu kaldırması için Allah'a dua edip, yalvardığını; Allah'ın (c.c.) o zarar ve sıkıntıyı açıp giderdiğinde ise tekrar yine inkarcılığına dönüp, önceden yalvarıp yakardığını unuttuğunu belirtti. Ki, böylece onların azaplarının çabuklaştırılmasının da inanmayanlarda bir etkisi olmayacağını ispatlasın. Ardından da, kuşkusuz onlardan önceki toplumlardan inkar edenlerin azabını çabucak, beklemeden verdiğini buna rağmen onların da iman etmeyip yine küfürlerinde ısrar ettiklerini bildirdi. *Devamla*, o inkarcıların nasıl işler yaptıklarını bakıp görmeleri için bunları, öncekilerin yerine (geçen) halefler kıldığını belirtti.

Sonra; inanmayanların, Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirilişi hakkındaki ikinci şüphelerini dile getirdi. Ki bu da onların, kendilerine Kur'ân âyetleri okunduğu vakit, Peygamber'den (s.a.s.) kendilerine bundan başka bir Kur'ân getirmesini ya da O'nu kendileri lehine değiştirmesini istemeleridir.

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.) emredip onlara cevaben: O'nun, kendiliğinden böyle bir şey yapmasının mümkün olmadığını belirtmesini; çünkü kendisinin, ancak kendine vahyolunana uyup, O'ndan başkasına uymadığını ve eğer Rabb'ine karşı gelirse büyük bir günün azabından korktuğunu söylemesini istedi. *Ve, yine*: Kendisinin bundan önce bir ömür boyu içlerinde kaldığını ve bu kırk yıllık süre içerisinde onlara herhangi bir kitap okumadığı gibi, kendisinin de herhangi bir hocadan ilim tahsil etmemiş olduğunu da onların (çok iyi) bildiklerini, dolayısıyla bu Kur'ân'ın onun tarafından uydurulmuş bir kitap olmasının mümkün olmadığını, onlara söylemesini emretti.

Sonra da; Allah'a yalan iftira edenden ve onların yaptıkları gibi O'nun âyetlerini inkar edenlerden daha zalim kimselerin bulunmadığını bildirdi. Bu yaptıklarından dolayı onları, onmamakla (felah bulmamak) cezalandırılmaktan kurtulmamakla tehdit etti.

Sonra; onların, kendilerine ne bir yararı ne de bir zararı olmayan putlara taptıklarını, onların Allah (c.c.) katında kendilerinin şefaatçıları olduklarını, dolayısıyla da putların, bu konuda korkutuldukları azabı onlardan uzaklaştıracaklarını; kendilerine azap edilmesine mani olacaklarını söylediklerini belirtti. Peygamber'e (s.a.s.), onlara cevaben: kuşkusuz onların bu sözleriyle Allah'a (c.c.) Kendisinin; O'nun ne göklerde ne de yerde olduğunu bilmediği şefaatçıların bulunduğunu haber verdiklerini (!) söylemesini emretti. Kuşkusuz bütün insanların önceden tevhid inancı üzerinde birleşip ittifak etmiş bir ümmet olduklarını ifade edip, onların bu ittifaklarından sonra bu konuda ihtilafa düşmüş olduklarını, belirtti. Ve: "Eğer(azabın ertelenmesi ile ilgili) Rabb'inden (önceden) bir söz (ezeli bir takdir) geçmemiş olsaydı, hakkında ayrılığa düştükleri şeylere dair aralarında hemen hüküm verilirdi." (Âyet: 19) buyurdu.

Sonra; onların Kur'ân'ın indirilişi hakkındaki üçüncü şüphelerini beyan etti. Ki, bu da onların, Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirildiğini gösteren bir azap mucizesinin kendilerine inmesini istemeleridir. Bunu bildirdikten sonra, Peygamber'e (s.a.s.) onlara cevaben: bunun Allah'tan başka kimsenin bilmediği gaybe ait işlerden olduğunu kendilerine söylemesini ve yine onlara: o istedikleri şeyi beklemelerini emretmesini isteyip; çünkü kendisinin de onlar gibi onu beklediğini ve onun meydana gelmesinde de hiçbir şüphenin bulunmadığını kendilerine bildirmesini emretti.

Sonra; onlara, Allah (c.c.) katından bir azap mucizesi gelip, ardından da Allah (c.c.), azaptan sonra onlara bir rahmet tattırdığında, o âyetler (mucizeler) hakkında onların tuzak kurup, hileli yollara saparak yine âyetlere inanmadıklarını belirtti. Geçmişte de onların, istedikleri mucize taleplerine cevap verildiği zaman da durumlarının hep bundan ibaret olduğunu bildirdi. Devamla da, Allah Teâlâ'nın onların tuzaklarına karşı tuzak kurup, tedbir almada onlardan daha çabuk ve süratli olduğunu belirtti. Ve, O'nun elçilerinin (meleklerinin), onların kurmuş oldukları tuzaklarından dolayı Cenab-ı Hakk'ın kendilerini hesaba çekmesi için, onların yapmış oldukları bütün hile ve tuzakları yazdıklarını bildirmek suretiyle onları tehdit etti. Sonra, onların bu husustaki hile ve tuzaklarına bir örnek verdi. Onları karada ve denizde yürütüp, gezdirenin O olduğunu belirtti.

Onlar, gemilerle denizde seyredip, tatlı bir rüzgârla o gemiler suda akıp giderken, mutlu olup sevindikleri bir esnada o gemilere bir fırtınanın gelip çatmasıyla (dalgalarla) kuşatıldıklarını anladıklarında, ihlas ile O'na yalvarıp: "Andolsun, eğer bizi burdan kurtarırsan, mutlaka (sana) şükredenlerden olacağız." (Âyet: 22) dediklerini bildirdi. Ancak onları o tehlikeden kurtardığında da, yine onların tekrar eski taşkınlıklarına döndüklerini, O'na yalvarmalarını unuttuklarını belirtti.

Sonra da; onların azgınlık ve taşkınlıklarının başkasına değil yine kendileri, nefisleri aleyhine döneceğini, onların bu sayede, bu dünyada ancak bir miktar yararlanacaklarını, sonra dönüşlerinin tekrar yine Allah'a (c.c.) olacağını, binaenaleyh O'nun yapmış oldukları şeyleri (ahirette) onlara haber vereceğini bildirdi.

Sonra; onların uğrunda taşkınlık yapıp, o sayede ahireti unuttukları bu dünyanın durumu hakkında onlara ikinci bir örnek daha verdi. Dünyanın durumunun/örneğinin, gökten indirdiği ve yeryüzü bitkilerinin, sayesinde gürleşip birbirine girdiği suyun (yağmurun) durumu gibi olduğunu ifade etti. O suyla yeryüzünün zinetini alıp, süslendiği ve yeryüzünde yaşayan insanların onun üzerinde kudret sahibi olduklarını (oradan hasat toplayacaklarını) sandıkları bir sırada, bir gece veya bir gündüz O'nun (azab) emrinin gelip, sanki daha dün orada hiç yokmuş gibi o yeri (bağı) kökünden koparılıp biçilmiş bir hale getirmiş olmasını (dünyanın faniliğine örnek olarak) dile getirdi.

Sonra; O'nun, insanları esenlik yurduna çağırdığını, oranın nimetlerinin dünya nimetleri gibi fani olmadığını ve kullarından dilediği kimselere, kendilerini o esenlik yurduna ulaştıracak yolu gösterdiğini ifade etti. Ve, bu dünyalarında güzel davrananlar için o esenlik yurdunda güzel karşılık ve daha fazla nimetlerin varlığını; kötülük yapanların oradaki karşılıklarının ise burada yaptıkları kötülüklerinin aynısı olacağını belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: Allah'ın (c.c.) o gün (ahirette) onları hep bir araya toplayacağını, sonra onlara; kendilerinin ve (Allah'a eş) koştukları ortaklarının (putlarının) huzurunda yerlerini almalarını emredeceğini ama artık o gün onlarla ortak koşmuş oldukları tanrılarının aralarını açmış olduğundan, ortak koştuklarının (putlarının) onların ibadet-

lerinden beri olduklarını ifade edip, onların kendilerine yapmış oldukları ibadetlerinden habersiz olduklarına dair Allah'ı (c.c.), şahit göstereceklerini kendilerine söylemesini (Peygamber'e) emretti.

Sonra; işte o gün orada her nefis önceden yapmış olduğu amelini sınayacağını, böylece onun yarar ve zararını göreceğini, onların, tek başına (yalnız olarak) O'nun huzuruna çıkarılacaklarını, dünyada tapmış oldukları ilahlarının onları orada kendi hallerine bırakıp, kaybolup gideceklerini bildirdi.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.): onları gökten ve yerden kimin rızıklandırdığını ve onlara işitme ve görme gücünü kimin verdiğini; ölüden diriyi, diriden ölüyü kimin çıkardığını; bütün bu işleri kimin çekip çevirdiğini, idare ettiğini; onlara sormasını emretti. Ve, onların bütün bu sorulara: Allah, cevabını vereceklerini belirtip; bu durumda onların, O'ndan korkmalarının vacip olduğunu; binaenaleyh durumu işte böyle olanın, yani bütün bu belirtilen şeyleri yapan Zat'ın onların gerçek Rabbi'leri olduğunu bildirdi. Hak'tan ötesinin de sapıklıktan başka bir şey olmadığını vurgulayıp; iş böyle olunca onların nasıl olup da haktan yüz çevirdiklerine hayretle dikkat çekti.

Sonra; tekrar Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: Onların ortak koştukları putlarından hiç yoktan, halkı ilk defa yaratacak, sonra tekrar eski haline döndürüp (öldürüp) tekrar yeniden yaratacak güce sahip olan var mı? diye onlara sormasını istedi. Ve, onlara cevap olarak da: ilk defa yoktan yaratanın da, sonra onu eski haline getirip, tekrar yaratanın da O olduğunu, iş böyle olunca da, onların nasıl olup da O'ndan yüz çevirdiklerini kendilerine sormasını emretti.

Sonra, yine Peygamber'e (s.a.s.); onların ortaklarından hakka götürecek var mı diye kendilerine sormasını ve onlara cevaben; Hakka götürecek yegane mabudun da O (Allah) olduğunu belirtip; bu durumda, O'nun kendisine uyulmaya, elinden tutulup yola götürülmedikçe doğru yolu bulamayanlardan (putlardan) daha layık olduğunu vurgulayarak, öyleyse onların, neleri olduğunu, nasıl böyle yanlış hüküm verdiklerini? sordu. Ve devamla da: "Onların çoğu zandan başka bir şeye uymuyorlar. Zan ise gerçek açısından hiçbir değer ifade etmez (Gerçeğin yanında zannın hiçbir değeri yoktur). Kuşkusuz Allah onların yaptıklarını iyice bilmektedir." (Âyet: 36) buyurdu.

İnanmayanlara Kur'ân'la Meydan Okuma (37.-56. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Bu Kur'ân Allah'tan başka biri tarafından uydurulabilecek bir şey değildir. Ancak O, kendinden öncekilerin doğrulaması/tasdiki ve o kitap(lar)ın açıklamasıdır. O'nun alemlerin Rabb'i tarafından gönderilmiş bir kitap olmasında asla şüphe yoktur." (Âyet: 37) buyurup, onların Kur'ân'ın Allah Teâlâ tarafından indirildiği hususundaki şüphelerinin iptalinden (sonra) onlara, Kur'ân'la meydan okumaya geçti. Ve, O'nun (Kur'ân) Allah'tan başka birisi tarafından uydurulacak bir kitap olmadığını, O'nun ancak kendinden önceki (kitaplar)ın bir tasdiki, doğrulaması ve bir açıklama ve detaylandırılması olduğunu bildirdi. O'nun Allah Teâlâ tarafından indirilmiş bir kitap olduğunda asla şüphe olmadığını belirtti.

Sonra; onlara meydan okuyarak; onları, Kur'ân'ın benzeri bir sûre getirmeye çağırdı ve O'nun benzeri bir sûreyi getirmede kendilerine yardımcı olması için, Allah'tan (c.c.) başka yardıma çağırabilecekleri herkesi de yardıma çağırmalarını istedi.

Sonra; onların, Kur'ân'ın bilgisini (mesajını) iyice kavramaksızın ve kendilerine yorumu gelmeden önce O'nu yalanladıklarını belirtip; onların Kur'ân'ı cahilliklerinden ve inatlarından dolayı, yobazca yalanlamış olduklarını ifade ederek; nitekim onlardan öncekilerin de Allah'ın kitaplarını bu şekilde yalanlamış oldukları ve bu yüzden de sonlarının kötü olduğunu bildirdi.

Sonra; onların içlerinde Kur'ân'a inanacakların da, inatlarından dolayı O'nu inkar edeceklerin de bulunduğunu ve yine onlardan cahilliklerinden dolayı O'na inanmayanların da bulunduğunu belirtti. Kendi'sinin onları çok iyi bildiğini ve bu inkarlarından dolayı onları cezalandıracağını bildirdi.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) emredip, eğer onlar Kur'ân'ın benzerini getirmeye çağrıldıktan ve bunu yapmaktan aciz kaldıktan sonra, yine O'nu yalanlarlarsa onları terketmesini ve artık onların iman etmelerini ummamasını istedi. Çünkü, onlardan kulak verip O'nu dinleyenlerin bulunduğu gibi dinlemeyenlerin de bulunduğunu, kendisinin, hele akıllarını da kullanmıyorlarsa (mesajını) sağırlara duyurmasının da mümkün olmadığını

belirtti. Devamla yine, onların içinde ona (peygambere s.a.s.) bakanların da, bakmayanların da bulunduğunu, onun hele sezgileriyle de görmüyorlarsa, körlere doğruyu göstermesinin mümkün olmadığını bildirdi. Sonra da; kuşkusuz (Allah Teâlâ'nın) insanlara zulmetmediğini, fakat onların kendi nefislerine zulmettiklerini bildirdi.

Sonra; bu konuyu inanmayanlara tehdidiyle sürdürüp, onlara kendilerini huzurunda topladığı gün, onların hallerinin, sadece gündüzün bir saatinden başka dünyada hiç durmamış bir kimsenin durumu gibi olacağını bildirdi. Çünkü onların, bekledikleri süre içerisinde hiç yararlanıp, istifade etmediklerini ve sadece birbirlerini kınayıp ayıplamak için aralarında tanıştıklarını belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: O'nun, onları (dünyada) uyarmış olduğu azabın bir kısmını dünyada kendisine göstereceğini, ya da onu onlara vereceği cezayı kendisine göstermeden önce vefat ettireceğini bildirip, ister öyle ister böyle, bunun onlar açısından hiçbir şey farketmeyeceğini belirtti. Zira onların dönüşünün sonunda, O'na olacağını, nihayet Allah'ın (c.c.) onların yapmış olduklarına şahit olup; onları devamlı görüp durmakta olduğunu beyan etti. Her ümmetin bir peygamberi olduğunu, o peygamber gönderilmeden hiçbir ümmete azap edilmediğini bildirdi. Ve: "Artık peygamberleri gelince aralarında adaletle hüküm verilip, hiçbir zulme uğratılmazlar." (Âyet: 47) buyurdu.

Sonra; onların Peygamber (s.a.s.) ile alay edip "Senin bu tehdit ettiğin azap ne zaman?" (Âyet: 48) diye sorduklarını ifade ederek, Peygamber'e (s.a.s.), onlara cevaben: Bu azap işinin yalnız Allah'ın (c.c.) yed-i kudretinde olan (O'na kalmış) bir iş olduğunu; çünkü kendisinin de bizzat kendine ne bir zarar, ne de bir yarar verme gücüne sahip olmadığını, her ümmetin Allah tarafından takdir edilen bir ecelinin (süresinin) bulunduğunu, ecelleri geldiğinde hiçbir ümmetin ne o ecelden geri kalmaları ve ne de ileri gitmelerinin mümkün olmadığını kendilerine söylemesini emretti. Ve, onlara: bu azabın kendilerine çabuk gelmesinde ne yararları olduğunu kendilerinden sormasını istedi. Çünkü eğer onlar azabın meydana gelişi anında iman ederlerse, onların bu imanlarının zorlama yoluyla olduğu için, onlara bir faydasının olmayacağını bildirip, azap geldikten sonra artık onlara:

“ebedi azabı tadın! Kazandığınız şeylerin dışında bir şeyle cezalandırılmıyorsunuz.” (Âyet: 52) denileceğini ifade etti.

Sonra; onların, tekrar Peygamber’e (s.a.s.) o azabın gerçek olup olmadığını sorduklarını belirtip, Peygamber’e (s.a.s.) yine onlara cevaben: O azabın gerçek olduğunu ve onların, Allah (c.c.) kendilerine azap etmek istediği zaman O’nu önleyemeyeceklerini, O’ndan yakayı kurtaramayacaklarını kendilerine bildirmesini emretti. Ve yine, onlara o azap geldiği zaman, azabı gördüklerinde dünyanın bütün servetine mülküne sahip olsalar, azaptan kurtulmak için, kuşkusuz bütün o sahip olduklarını fidye vermek isteyeceklerini de kendilerine söylemesini istedi.

Sonra; Cenab-ı Hakk’ın onlara yaptığı tehdidini gerçekleştirmeye kudreti olduğunu göstermek için, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin O’nun olduğunu, fakat inanmayanların çoğunun bunu bilmediklerini ifade edip: “O hayat verir, O öldürür. O’na döndürüleceksiniz.” (Âyet: 56) buyurdu.

Özendirme ve Korkutma Yoluyla Münkirlerin Kur’ân’ı Tasdike Çağrılması (57.-98. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: “Ey insanlar, işte size Rabb’inizden bir öğüt, gönüller derdine bir deva, inananlara bir yol gösterici /kılavuz ve bir rahmet geldi.” (Âyet: 57) buyurup, Kur’ân’ın O’nun katından gönderilmiş bir öğüt, gönüllerdeki dert ve sıkıntılara bir şifa, inananlara bir yol gösterici ve rahmet olduğunu belirtti. *Ve*, kendilerine Kur’ân gibi bir kitabı lutfettiğinden dolayı sevinmelerini emretti. Çünkü O’nun, onların toplayıp yığdıkları her şeyden daha hayırlı olduğunu belirtti. Sonra, tekrar onlara emredip, kendilerine verdiği rızıkları kendi kendilerine haram ve helal kılmaları hususunu O’na açıklamalarını istedi. Yaptıkları bu işin Allah’ın izniyle mi olduğunu yoksa bu yaptıklarının O’na karşı bir iftira mı olduğuna açıklık getirmelerini emretti ki böylece (insanların), O’nun hidayetine, yol göstermesine olan ihtiyaçlarını beyan etsin. Devamla, eğer bu yaptıkları Allah’a karşı bir iftira ise o zaman bu iftiradan dolayı onların kıyamet günü cezalarının ne olacağını sordu? Ve, O’nun, kendilerine helal ve haram kıldığı şeyleri açıklayan bu Kur’ân’ı indirmek suretiyle, onlar üze-

rinde, lûtuf sahibi olduğunu bildirip; ancak onların çoğunun (buna) şükretmediğini belirtti. *Sonra;* Peygamber'e (s.a.s.) ve müminlere kendilerine indirdiğine inanmaları ile ilgili va'dine geçerek: O (Peygamber) ne zaman bir iş içinde olursa, ne zaman Kur'ân'dan bir âyet okusa (ve insanlar hayır ve şer ne yaparlarsa) mutlaka Cenab-ı hakkın onların üzerlerinde şahit olduğunu belirtti. Küçük, büyük, yaptıkları her şeyin O'nun katında, apaçık bir kitapta sabit olduğunu bildirdi. *Sonra*; insanlardan O'nun dostu olanlara hiçbir korku olmadığını ve onların üzülmeyeceklerini de bildirerek: "Onlar iman edip, takvaya ermiş olanlardır." (Âyet: 63) buyurdu.

Sonra, Peygamber'i (s.a.s.) kendisine indirileni yalanlamalarından dolayı üzülmekten nehyetti. Üzülecek bir şey olmadığını, çünkü bütün izzet ve üstünlüğün yalnız ve yalnız Allah'a ait olduğunu ve O'nun da onların yalanlamalarını duyup bildiğini belirtti. *Devamla yine*, göklerde ve yerde kim varsa, hepsinin O'nun olduğunu vurgulayarak onların Allah'tan başka taptıkları, uydukları putların Allah'ın mülkünde O'na ortak olmadıklarını, dolayısıyla da onların (sandıkları gibi bu yaptıklarıyle) Allah'ın ortaklarına uymadıklarını bildirdi. Bu durumun, sadece putlara tapanların, bu hususta ellerinde herhangi bir delilleri olmadan, onların ortaklar olduğunu sanmalarından ibaret olduğunu belirtti. *Sonra*; geceyi istirahat zamanı, gündüzü de aydınlık yapanın da O olduğunu, kuşkusuz bunda işitenler için O'nun ortağı olmadığına dair deliller bulunduğunu belirtti. Onların, Allah'ın mülkünde kendisine ortak olacak bir çocuk edindiğini saçmaladıklarını bildirerek, O'nun göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi, yegane zengin (hiçbir şeye ihtiyacı olmayan) bir Zât-ı Uluhiyet olduğunu, dolayısıyla O'nun mülkünde ne bir çocuk ve ne de başkasının O'na ortak olamayacağını belirtip, onların bu saçmalamalarının batıl sözler olduğunu ifade etti. Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), Cenab-ı Hakk'a çocuğu olduğu...vb. gibi iftiraları yapanların asla iflah olmayacaklarını, kurtuluşa eremeyeceklerini, onlara haber vermesini emretti. Onların durumu hakkında: "(Bu) dünyada biraz nimetlenmeden ibaret olup, ardından dönüşleri bizedir. Sonra biz, inkar ettiklerinden dolayı şiddetli azabı onlara tattıracağız." (Âyet: 70) buyurdu.

Sonra; kendilerinden önce yalanlayanların başlarına gelenlerle onları korkutmaya başlayıp, Peygamber'e (s.a.s.) onlara Nûh'un (a.s.) haberini ve

kavminin başına gelenleri, tufanda helak olmalarını okumasını emretti. Nûh'un (a.s.) kavminin kıssası kuşkusuz daha önce de A'râf sûresinde geçmişti. Fakat bu kıssanın, burada anlatılışı ile daha önce anlatılışı arasında siyak, üslup ve bir takım ilave ve noksanlıklar bakımından bazı farklılıklar vardır.

Sonra; kuşkusuz O'nun, Nûh'tan sonra nice peygamberleri kendi kavimlerine gönderdiğini; onların kavimlere apaçık deliller getirdiklerini; ancak o kavimlerin daha önceden yalanladıklarına asla inanmadıklarını belirtti. Allah'ın (c.c.) haddi aşanların kalplerini işte böyle mühürlediğini ifade etti.

Sonra; Cenab-ı Hak, onların ardından da Mûsa ve Hârun'u Firavun'a ve O'nun kavmine gönderdiğini bildirdi. Onların Mûsa'ya (a.s.) inanmadıklarını ve bu yüzden onları denizde (Kızıldeniz) boğduğunu belirtti. Kuşkusuz bu kıssa da daha önce A'râf Sûresi'nde geçmişti. Bu kıssanın da buradaki anlatılışı ile oradaki anlatılışı arasında siyak, üslup ve bazı fazlalık ve noksanlıklar yönünden farklılık vardır. Allah Teâlâ burada, Mûsa'nın kavmini firavun'dan ve kavminin kurtardıktan sonra İsrail oğullarını mukaddes topraklarda iyi bir yerde yerleştirdiğini belirtmek suretiyle kıssayı bitirdi. Mûsa'nın (a.s.) kavminin kendilerine ilim gelinceye kadar dinlerinde ayrılığa düşmediklerini ifade etti. Onların aralarında ihtilafa düştükleri konularda kendisinin aralarında hüküm vereceğini belirtti.[23]

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.) -tariz yollu-: eğer kendisine anlatılan bu kıssalardan dolayı bir şüphe içerisinde ise, onları ehl-i kitaba sormasını istedi. O'nu Kendi'sinin âyetlerini yalanlayanlardan olmaktan nehyetti.

Sonra: kendilerine azap edeceği kelimesi (sözü) üzerlerine hak olanların, O'nun azabını görünceye dek kendilerine (Allah'ın) her türlü âyeti gelse dahi inanmayacaklarını ifade etti. Onların imanlarının kendilerine faydası olabilmesi için (o azabı görmeden önce) iman etmelerinin onların üzerine farz olduğunu belirtti.

Sonra, Yunus'un (a.s.) kavmini bunlardan istisna etti. Ve: "... Onlar (azap henüz inmeden önce) inanınca dünya hayatında onlardan rezillik azabını kaldırdık. Onları bir süre daha yaşattık." (Âyet: 98) buyurdu.

23 Bu âyetten maksat Yahudi bilginlerinin Resûlullah'ın nübüvvetini ne derece kuvvetle bildiklerini anlatmaktadır. Yoksa Hz. Peygamber'in şüpheye düştüğünü bildirmek değildir. (Ç.N.)

Sonuç
(99.-109. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Eğer Rabb'in isteseydi, yer yüzündekilerin hepsi mutlaka inanırdı. O halde sen mi insanları inanmaları için zorlayacaksın?" (Âyet: 99) buyurdu. Peygamber'e (s.a.s.), eğer O istese yeryüzünde bulunan herkesin kendisine indirilene inanacağını ifade etti. *Ve*, Peygamber'in (s.a.s.) inansınlar diye insanları zorlamasının doğru olmadığını belirtti.

Sonra, insanlara âyetlerini tefekkür ederek inansınlar diye O'nun göklerde ve yerde bulunan âyetlerine bakmalarını emretti.

Ardından, bütün bu uyarmaların onlara bir yararı olmayacağını çünkü onların iman etmek istemediklerini belirtti. Onların ancak kendilerinden öncekilerin helak edildiği günler gibi günleri beklediklerini ifade etti. Sonunda, elçilerini ve onlarla beraber (Kendi'sine) inananları kurtaracağını bildirdi.

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.), bütün bu uyarılardan sonra onlar, hala O'nun dininde şüphelerine devam ederlerse, kendisinin onların Allah'tan başka ibadet ettikleri şeylere ibadet etmeyeceğini, O'nun ancak onları öldürecek olan Allah'a ibadet edeceğini kendilerine haber vermesini emretti. Ve yine (onlara): Allah'ın kendisine müminlerden olmasını, yüzünü Allah'ı birleyici (hanif) olarak dine çevirmesini ve asla müşriklerden olmamasını emrettiğini söylemesini istedi.

Devamla, Peygamber'i (s.a.s.) Allah'tan başka kendisine ne yararı ve ne de zararı olmayan şeylere dua etmeden, onlara yalvarmadan nehyetti. *Ve*, eğer kendisine bir zarar dokunursa onu, O'ndan başka kendisinden giderecek birisinin olmadığını ve yine şayet kendisine Allah (c.c.) bir hayır dilerse onu da O'ndan geri çevirecek, ona engel olacak birisinin de bulunmadığını belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.): kendilerine kuşkusuz O'nun katından hakkın (Kur'ân'ın) gelmiş olduğunu, kim O'na uyarsa kendi nefsi için uymuş olacağını kim de sapıtırsa kendi nefsi aleyhine sapıtmış olacağını, kendisinin onların üzerinde bir vekil olmadığını onlara söylemesini emretti. Ve: "Sen, sana vahyedilene uy. Allah hüküm verinceye kadar sabret. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır." (Âyet: 109) buyurdu.

11- HÛD SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı:

Hûd Sûresi, Yûnus Sûresi'nden sonra nazil oldu. Yûnus Sûresi de İsrâ hadisesinden sonra, hicretten az önce nazil olmuştur. Dolayısıyla Hûd Sûresi'nin nüzûlü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûrede, Hûd'un (a.s.) kıssası anlatıldığı için sûre bu isimle adlandırılmıştır. 123 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı da Yûnus Sûresinde olduğu gibi Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirilmiş olduğunu ispatlamaktır. Bundan dolayı hem Yûnus Sûresinin amacını tamamlamak ve hem de o sûrede zikredilen kıssaları da ikmal etmek için ondan sonra zikredilmiştir.

Sûre, Kur'ân'ın şanına dikkat çekmek ve insanların ona olan ihtiyacını beyan etmek ve Yûnus Sûresi'nde olduğu gibi inkar edenlere Kur'ân'la meydan okumak için, Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirilişinin ispatıyla başlamıştır. Sonra, Peygamber'i (s.a.s.) inkarcıların kendisini yalanlamalarına karşı desteklemek için buradan kıssalara geçmiştir. Sonra da; bu anlatım biçimine (üslubuna) uygun bir sonuçla sona ermiştir.

Kur'ân'ın Allah (c.c.) *Tarafından İndirilişinin İsbatı*
(1.-24. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm Râ: Bu, engin hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan Allah (c.c.) tarafından âyetleri önce muhkem kılınmış sonra de-

taylandırılıp açıklanan bir kitaptır." (Âyet: 1) buyurup, Kur'ân'ın, âyetlerinin muhkem (hikmetli ve sağlam) kılındığına sonra, helal, haram, teşvik, sakındırma... vb. konular iyice detaylandırılıp açıklanmış olduğuna, bu harflerle yemin etti. Ve, devamla da, insanların Kendi'sine ibadet etmeleri, Kendi'sinden af ve mağfiret dileyip, (Allah (c.c.) tarafından) belirlenmiş bir süreye kadar, onları güzel bir nimetle nimetlendirmesi için ve O'na tevbe edip yönelsinler diye Kur'ân'ı insanlara indirdiğini bildirdi.

Sonra; O'ndan yüz çevirdikleri takdirde onları büyük bir günün azabıyla korkutup, onların dönüşlerinin O'na olacağını ve O'nun her şeye kadir olduğunu ifade etti. Devamla da O'nun, onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bildiğini belirtti ve yeryüzünde rızkı O'na ait olmayan hiçbir canlının bulunmadığını, O'nun, her canlının durduğu yeri de emanet bırakıldığı yeri de bildiğini, bütün bunların O'nun katında apaçık bir kitapta (toplanmış) olduğunu bildirdi.

Sonra; onlardan (insanlardan) hangisi daha iyi iş yapacak diye gökleri ve yeri altı günde yaratanın da O olduğunu, dolayısıyla, onların yapmış oldukları amellerden dolayı hesaba çekilecekleri bir günün olmasının da kaçınılmaz olduğunu belirtti.

Sonra; bütün bu anlatılanlara rağmen, şayet Peygamber (s.a.s.) onlara öldükten sonra diriltileceklerini haber verse onların: Şüphesiz bu boş/batıl bir sihirdir, bunun hiç bir gerçekliği yoktur, diyeceklerini bildirdi. Ve yine, onları cezalandırmayı va'dettiği bu azabı onlardan geciktirdiği vakit te (O'nunla) alay ederek: "Onu erteleyen ne?" diyeceklerini belirtti. Onlara cevaben: O azabın onlara geldiği gün, onun kendilerinden asla geri çevrilmeyeceğini ve o alay edip, eğlendikleri şeyin kendilerini sarıp, kuşatmış olacağını bildirdi.

Sonra; onlara şunu belirtmek istedi: Şayet Cenab-ı Hak onlara bu azabı acele vermiş olsaydı yine O'na inanmayacaklardı; çünkü onlardan birine Cenab-ı Hak bir rahmet tattırıp sonra o rahmetini ondan geri çekip aldığında o insanın ümitsizlik, küfür ve nankörlükte aşırı gittiğini; bu sıkıntıdan sonra yine ona bir nimet tattırdığında da bu sefer de kötülüklerin kendisinden bir daha dönmemecesine uzaklaşıp gittiğini sanıp sevinerek, şımarmakta ve böbürlenmekde ileri gittiğini belirtti. Böylece bu gibi

insanların ne sıkıntıdan ve ne de nimetten ders ve öğüt almadıklarını bildirdi. Sonra da, sabredenleri bunlardan istisna etti. Ne sıkıntının onları ümitsizliğe düşürüp ve ne de nimetin onları şımartmadığını bildirdi. Ve, onlara bu dengeli tutumlarından dolayı bağışlama ve büyük bir mükafat sözü verdi.

Sonra; tekrar Kur'ân'dan bahsetmeye dönüp, Peygamber'e (s.a.s.), onların kendisinden, ona gökten bir hazine indirilmesi yahut beraberinde bir melek gelmesi gibi, Kur'ân'ın Allah (c.c.) katından indirildiğine delalet eden âyet/mucize istemelerinden bunalarak, belki kendisine vahyolunanın bir kısmını terketmeye kalkacağını ve bu sebeple göğsü sıkışıp bunalacağını ifade etti. Sonra, (O'nun, bu tür isteklere aldırmaması için) Kendi'sinin onlara Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş bir uyarıcıdan başka bir şey olmadığını, Allah'ın (c.c.) da kendisinden vahyi onlara tebliğ etmekten başka bir şey istemediğini bildirdi. Allah'ın (c.c.) her şey üzerine vekil olduğunu beyan etti.

Sonra; inanmayanların o Kur'ân'ı Peygamber'in (s.a.s.) uydurduğunu söylediklerini bildirip; Peygamber'e (s.a.s.), onlara meydan okuyarak, (öyleyse) o Kur'ân gibi on tane uyduruk sûre getirmelerini kendilerinden istemesini emretti. Ve onlara da, Kur'ân sûrelerinin benzeri on sûreyi getirmede kendilerine yardım etmeleri için Allah'tan (c.c.) başka yardıma çağırabilecekleri herkesi de yardıma çağırmalarını emretti.

Sonra; onlara eğer Allah'tan (c.c.) başka çağıracakları yardımcıları, Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirme isteklerinde, Kur'ân'ın bu meydan okuması karşısında onlara cevap vermezlerse (onlara yardım etmezse), bu durumda Kur'ân'ın Peygamber (s.a.s.) tarafından uydurulan bir kitap değil ancak Allah (c.c.) tarafından O'nun bilgisiyle indirilmiş bir kitap olduğunu bilmelerini, O'ndan başka hiçbir ilah olmadığını, kabul etmelerini emretti. Çünkü ne onların ve ne de ilahlarının kendilerine meydan okuyan Kur'ân'ın bir mislini meydana getiremediklerini belirtip, onlardan, bunu yapmadan aciz olduktan sonra, artık akıllarını başlarına toplayıp müslüman olmalarını istedi.

Sonra; dünya hayatını Allah'a (c.c.) imana tercih edenlerin, yaptıklarının karşılığının dünyada kendilerine tam olarak verileceğini ama artık

onların ahirette ateşten başka herhangi bir nasiplerinin kalmayacağını, onların dünyada yaptıklarının boşa gittiğini, amellerinin batıl olduğunu belirtti. Çünkü onlara yaptıklarının karşılığının dünyada tam olarak ödenmiş olduğundan ahirette hiçbir şeylerinin kalmadığını bildirdi.

Sonra; Rabb'i tarafından apaçık bir delil üzere bulunan (ki bu delil Kur'ân'dır), yine Rabb'inden başka bir şahitin de O'nu takip ettiği (ki bu şahit de İncil'dir), ondan önce de onu tasdik eden Mûsa'nın kitabı (Tevrat) bulunan birinin (Peygamber'in) (s.a.s.) yaptığının karşılığının diğerleri gibi olmasının mümkün olmadığını bildirdi. Onların (Mûsa ve diğer peygamberlerin), O'na (Peygamber'e) inandığını belirtti. Ve kim O'nu inkar ederse artık bundan sonra onun yerinin de ateşten başka bir yer olmayacağını bildirdi.

Sonra da, Peygamber'i (s.a.s.), tariz (ima) yollu, Kur'ân hakkında herhangi bir şüphe içerisinde olmaktan nehyedip: "O, kuşkusuz Rabb'inden (gelen) bir gerçektir. Ama insanların çokları inanmıyorlar..." (Âyet: 17) buyurdu.

Sonra; inkar etmeleri/ortak koşmaları sebebiyle yalan düzüp Allah'a iftira edenlerden daha zalim kimselerin bulunmadığını belirtti. Onların (ahirette) Rabbi'lerine arzolunacaklarını dünyalarında kendilerini gözeten meleklerden tanıkların onlar hakkında: "İşte Rabbi'lerine karşı yalan söyleyenler bunlardır. Dikkat edin; Allah'ın laneti bu zalimlerin üzerinedir." (Âyet: 18) diyeceklerini bildirdi. Sonra, yine o meleklerin: onların, insanları Allah'ın (c.c.) yolundan çevirip alıkoyduklarını, onu (Allah'ın doğru yolunu) eğriltmek istediklerini ve onların ahireti de inkar ettiklerini söyleyeceklerini de ifade etti. Ve, onların dünyada Allah'ı aciz bırakacak güçte olmadıklarını; onların, Allah'ın azabının kendilerine gelmesine mani olacak Allah'tan başka dostlarının da bulunmadığını belirtti. Fakat Allah (c.c.), onlara dünyada azap etmemekle, onların azabını kat kat arttırmak için kendilerine mühlet vermek istediğini, (bu sebeple) onların Kur'ân'ı işitemediklerini, O'nun hidayetini de göremediklerini; onların, kendi öz nefislerini hüsrana uğratan kişiler olduğunu, iftira için kullandıkları şeylerin de ahirette kendilerini bırakıp kaybolacağını bildirdi. *Ve*, kuşkusuz bunların ahirette hüsranın en beterine uğrayacak kimseler olduklarını belirtti.

Sonra; Cenab-ı Hak bu konuyu müminlere mükâfât va'diyle sürdürüp, onların cennet ashabı olduklarını ve onların orada ebedî kalacaklarını ifade etti. *Ve,* bu iki topluluğun durumuna bir temsil getirerek: "Bu iki topluluğun durumu körle sağır, görenle işiten gibidir. Örneğin bu ikisi hiç bir olur mu? Hâlâ ibret alıp düşünüp taşınmıyor musunuz?" (Âyet: 24) buyurdu.

İnkarcıların Yalanlamalarına Karşı Peygamber'i (s.a.s.) Kıssalarla Destekleme (25.-98. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Andolsun biz Nûh'u da kavmine elçi olarak göndermiştik. Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım... (demişti)." (Âyet: 25) buyurup, Nûh'un (a.s.) kavmini, azabıyla yakalamadan (helak etmeden) önce, onlara, kendilerini inzar etmesi (uyarması) için peygamber olarak gönderdiğini bildirdi. Nûh'un (a.s.) onlara: Allah'tan (c.c.) başkasına ibadet etmemelerini emrettiğini, çünkü Kendi'nin, onların hakkında acıklı bir günün azabından korktuğunu söylediğinde, kavminden inkar edenler Nûh'a cevaben: O'nu kendileri gibi bir beşerden başka bir şey olarak görmediklerini ve kendisine, içlerinden basit görüşlü (bilgisiz) aşağı tabakadan, ayak takımından insanlardan başkasının da tabi olduğunu (uyduğunu) görmediklerini, ona inananların kendilerine karşı herhangi bir üstünlüğünün olduğunu da sanmadıklarını; bilakis onların davalarında yalancılar olduklarını zannettiklerini... (Nûh'a) söylediklerini beyan etti.

Sonra; Nûh'un (a.s.), kavminin bu sözlerine cevap olarak: Kendisinin Rabb'i tarafından gönderilen bir delil üzerinde olduğunu, Rabb'inin, katından ona bir rahmet vermiş olduğunu, eğer bu rahmet onların gözlerinden saklanmışsa (onu göremiyorlarsa), artık bundan sonra onlar o rahmeti istemezken, ona tiksintiyle bakarken kendilerini o rahmete zorla sokamayacağını bildirdiğini belirtti. Kuşkusuz Allah (c.c.) bu sûrede Nûh'un (a.s.) kıssasını biraz daha detaylandırıp, burada, Yûnus Sûresi'nde zikretmediği bazı haberleri, hikmetleri ve öğütleri dile getirdi. Ve, bunları, kıssayı Nûh'u (a.s.) yalanlayanların cezasının ne olduğunu beyan etmek suretiyle tamamlayıncaya kadar sürdürdü. Nûh'u, onunla beraber inanan-

ları bu azaptan kurtardığını, ona ve kavminden onunla beraber bulunan, onların yolundan giden diğer insanlara hayır ve bereket verdiğini belirtti. Ve, o insanlardan, dünyada kendilerini bir nebze nimetlendirip sonra da ahirette acıklı bir azabının kucaklayacağı kimselerin de bulunduğunu ifade etti. (Peygamber'e (s.a.s.) hitaben): "İşte bunlar, sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Ne sen ne de kavmin bundan önce onları bilmiyordunuz. Artık (eziyetlere karşı) sabırlı ol. Kuşkusuz güzel sonuç takva sahibi olanlarındır." (Âyet: 49) buyurdu.

Sonra; Âd kavmine kardeşleri Hûd'u gönderdiğini, Hûd'un da onlara; yalnız Allah'a ibadet etmelerini emrettiğini bildirdi. Kuşkusuz Hûd'un (a.s.) Âd kavmiyle olan kıssası A'râf Sûresi'nde de geçmişti. Fakat, kıssadan bu sûrede zikredilenler, aynı kıssadan daha önce A'râf Sûresi'nde zikredilenlerden sibak, uslup, fazlalık ve noksanlık gibi hususlar açısından farklılık arzetmektedir. Allah Teâlâ kıssanın sonunda: Onlara helak edilmeleri hususunda emrinin geldiğinde, Hûd'u ve onunla birlikte inananları helaktan kurtardığını bildirdi. Ve, o Âd kavminin, artık; Allah'ın âyetlerini inkar eden, O'nun peygamberlerine âsi olan ve her inatçı zorbanın emrine uyan bir kavim olarak anılmaktan başka türlü hatırlanmayacaklarını belirterek: "...Böylece hem bu dünyada hem de kıyamet gününde onların peşlerine lanet takıldı. Dikkat edin, kuşkusuz Âd kavmi Rabbilerini inkar etmişlerdi. Dikkat edin, Allah'ın rahmetinden uzak kalıp helak olmuştur Hûd'un kavmi Âd!" (Âyet: 60) buyurdu.

Sonra; Semûd Kavmine kardeşleri Sâlih'i gönderdiğini, Sâlih'in de onlara yalnız Allah'a ibadet etmelerini emrettiğini bildirdi. Bu kıssa da A'râf Sûresinde geçmişti. Kıssanın her iki sûrede de anlatılışı arasındaki fark, Âd kıssasının her iki sûrede zikredilişi arasındaki fark gibidir. Allah Teâlâ kıssanın sonunda, kuşkusuz en sonunda onların helakiyle ilgili emri geldiğinde, Sâlih'i ve onunla birlikte inananları kurtardığını, inkar edenleri ise korkunç bir sesin yakaladığını ve onların (korkudan dizlerinin bağı çözülüp) yurtlarında öylece çöküp kaldıklarını belirterek: "...Sanki orada hiç hayat sürüp, şenlik kurmamış gibi oldular. Dikkat edin! Kuşkusuz Semûd Kavmi Rabbilerini inkar etmişlerdi. Dikkat edin! Allah'ın rahmetinden uzak kalıp kahrolmuştur Semûd Kavmi!" (Âyet: 68) buyurdu.

Sonra; elçilerinin İbrâhim'e (a.s.) müjde getirdiklerini ve O'nun da selamlaşmanın ardından onlara yemeleri için kızartılmış bir buzağı ikram ettiğini; onların ellerinin yemek için buzağıya uzanmadığını (buzağıyı yemediklerini) anlattı. İbrâhim'in (a.s.) bu durumu görüp, bunu yadırgayarak, onlardan dolayı içine bir korku düştüğünde, meleklerin kendisini teskin edip, O'na: kendilerinin Lût Kavmi'nin helakı için gönderilmiş (melekler) olduklarını haber verdiklerini bildirdi. Orada yanlarında dikilmekte olan İbrâhim'in (a.s.) karısının bu habere güldüğünü ifade etti. Bunun üzerine meleklerin (doğru söylediklerine inandırmak için) O'na İbrâhim'den doğuracağı bir çocuğun (İshak'ın) ve O'nun (İshak'ın) çocuğu olan Yakub'un müjdesini verdiklerini belirtti.

Sonra, İbrâhim'in (a.s.) kendilerinden, belki O'na inanırlar diye, Lût'un (a.s.) kavminin azabının ertelemelerini istediğini; meleklerin İbrâhim'e (a.s.) bu istekten vazgeçmesini (boşuna uğraşmamasını) emrettiklerini; çünkü onların helakı hakkında Allah'ın (c.c.) emrinin gelmiş olduğunu söylediklerini bildirdi.

Sonra; Lût kavminin kıssasını anlattı. Bu kıssa da A'râf Sûresinde geçmişti. Bunun da (diğer kıssalarda olduğu gibi) her iki sûrede anlatılış tarzı arasındaki fark, Âd ve Semûd kıssaları arasında var olduğu daha önce zikredilen fark gibidir. Bu kıssanın sonunda Cenab-ı Hak, Lût'a ve -eşi hariç, ailesinin diğer fertlerine kentlerinden çıkmalarını emrettiğini, sonra da o kentin üzerine pişirilmiş çamurdan yapılıp istif edilmiş taşlar yağdırdığını belirterek: "Rabb'in katında damgalanmış taşlar. Zalimlerden çok uzak değildir bunlar." (Âyet: 83) buyurdu.

Sonra; Medyen halkına kardeşleri Şuayb'ı gönderdiğini, Şuayb'ın da onlara yalnız O'na ibadet etmelerini emrettiğini bildirdi. Medyen halkının kıssası da A'râf Sûresinde geçmişti. Bu kıssanın da her iki sûrede anlatılışı arasındaki fark Âd, Semûd ve Lût kavmi kıssalarının her iki sûrede anlatılışı arasındaki fark gibidir. Kıssanın sonunda Allah (c.c.), Medyen halkının helakı hakkında emrinin geldiği zaman Şuayb ve O'nunla birlikte inananları kurtardığını, inkar edenleri ise müthiş bir ses yakalayıp; o sesin etkisinden dizlerinin bağı çözülerek, yurtlarında öylece çöküp kaldıklarını belirtti. Ve: "Sanki orada hiç hayat sürüp yurt tutmamış, şenlik kurmamış gibi oldular.

Dikkat edin, Medyen halkı da Allah'ın rahmetinden uzak kalıp helak olup gitti, Semûd Kavmi'nin helak olup gittiği gibi." (Âyet: 95) buyurdu.

Sonra da, Mûsa'yı (a.s.) Firavun ve toplumuna gönderdiğini bildirdi. Firavun toplumunun kıssası, daha önce de Yûnus Sûresi'nde geçmişti. Ancak Allah (c.c.), kıssayı burada o sûrede detaylandırdığı gibi detaylandırmadı. Burada sadece onların Mûsa'ya (a.s.) muhalefet edip karşı geldiklerini, Firavun'un emrine uyduklarını ve bu yüzden de Firavun'un onları (sürüyü) suya götürür gibi ateşe götürdüğünü ifade edip; götürüldükleri, sürüklendikleri yerin de ne kötü bir varış yeri olduğunu beyan etti. Ve: "Peşlerine çok kötü bir lanet takılmıştır. Hem bu dünyada hem kıyamet gününde. Ne kötü bir takıdır o arkalarına takılmış olan (lanet)!" (Âyet: 99) buyurdu.

Sonuç

Allah Teâlâ sonra; Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "İşte bu sana anlattıklarımız o kentlerin haberlerinden bir kısmıdır. Onlardan kimi hala ayakta, kimi de kökünden biçilip (silinip) gitmiştir." (Âyet: 100) buyurup, kendisine şu ana kadar anlattıklarının eski kentlerin/geçmiş medeniyetlerin, haberlerinden bir kısmı olduğunu, o kentlerden bazılarının izlerinin hâlâ ayakta olduğunu, bazılarının ise izlerinin bile tamamen yok olup gittiğini bildirdi. O'nun, böyle yapmakla onlara zulmetmediğini; fakat o toplumların, Allah'tan başka ilahlar edinip onlara tapınmaları suretiyle kendilerine zulmettiklerini vurguladı. Binaenaleyh, o tapındıkları putlarının da Allah'ın emrine karşı onlara hiçbir yarar sağlamadığını, kendilerinden hiçbir azabı uzaklaştırmadığını bildirdi.

Sonra; bu kıssaların anlatılmasında ahiret azabından korkanlar için kesin bir delil bulunduğunu belirtti. O ahiret gününün, bütün insanların toplanacağı bir gün olduğunu, kendisinin o günü ancak sayılı (belirli) bir müddet için ertelediğini bildirdi. *Devamla da,* kıyamet gününde bedbaht ve mutlu olacak kişilerin durumlarıyla ilgili diğer bazı hususları dile getirdi.

Sonra da, Peygamber'e (s.a.s.) ta'riz (imâ) yollu hitap ederek; onu, kavminin ibadet ettikleri o putların yararsızlığından kuşku duymadan nehyetti. *Ve,* bunların da, helak oluşlarının haberlerini kendisine anlattığı geçmiş

kavimlerin yaptıkları gibi, putlara kulluk etmeden başka bir şey yapmadıklarını belirterek; bunlara da azaptan paylarını eksiksiz vereceğini bildirdi.

Sonra da; kuşkusuz, Peygamber'den (s.a.s.) önce de Mûsa'ya (a.s.) Tevrat'ı indirdiğini, Peygamber'in (s.a.s.) kendi kavminin ona indirdiği Kur'ân hakkında ihtilafa düştükleri gibi, Mûsa'nın (a.s.) kavminin de Tevrat hakkında ihtilafa düştüklerini belirtti. *Ve,* şayet onların azaplarının tehir edilmesi hakkında O'nun (Allah'ın) önceden vermiş olduğu sözü olmasa, kuşkusuz bunların da aralarında, geçmiştekilerde olduğu gibi, derhal hüküm verilmiş olacağını bildirdi. Devamla da, şüphesiz bu iki gruptan her birinin yaptıkları işlerinin karşılığının kendilerine verileceğinin kaçınılmazlığını belirterek: "Çünkü O, onların yapmakta olduklarından hakkıyla haberdardır." (Âyet: 111) buyurdu.

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.) kendisi ve kendisiyle beraber tevbe edenlerin, emrolundukları gibi doğru yollarında devam etmelerini emretti. Ve, onları kendilerine ateş dokunmaması için, müşriklerin aşırı giderek azdıkları gibi, aşırı gitmekten yahut aşırı giden müşriklere meyletmekten nehyetti. Böyle bir durumda onların, Allah'tan başka dostlar bulamayacaklarını, sonra onlara yardım da edilmeyeceğini belirtti. Devamla da Peygamber'e (s.a.s.), namazı vakitlerinde dosdoğru kılmaya devam etmesini ve kavminin kendisini yalanlamasına karşı sabretmesini emredip: "Çünkü Allah güzel düşünüp güzel davrananların mükâfatını zayi etmez." (Âyet: 115) buyurdu.

Sonra; tekrar helak oluşlarını anlattığı o toplumlara dönüp, onların içlerinde, Cenab-ı Hakkın kendilerini kurtardığı pek azı hariç, onları yeryüzünde fesat çıkarmadan nehyedip vazgeçirmeye çalışacak fazilet sahibi insanların bulunmadığını, onların kendilerine verilen dünyevi refahın ardına düşüp şımardıklarını ve suç işleyen insanlar olup çıktıklarını belirtti. *Ve*; kuşkusuz O'nun o ülkeleri, halkları hayırsever, iyi insanlar oldukları halde, onları zulmederek helak etmiş olmadığını bildirdi. *Devamla da*, eğer O istese onların hepsini barış sever, uslu, iyi insanlar yapacağını belirterek; ancak, O'nun kendilerine merhamet edip acıdıkları hariç, insanların birbirleriyle böylece sürekli ihtilaf edip gideceklerini bildirdi. *Ve,* on-

ları bunun için (yani rahmet ehlini rahmet, ihtilaf ehlini de ihtilaf için) yarattığını belirtip: "Rabb'in, andolsun ben cehennemi, tümden insan ve cinlerle dolduracağım, sözü tamamlanacaktır." (Âyet: 119) buyurdu.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: Kendi'sine anlattığı bu peygamberlerin haberlerini, O'nun kalbini kuvvetlendirip sağlamlaştırmak için anlattığını bildirdi. *Ve*, bu sûrede kendisine gerçek kıssalar, müminler için de öğüt ve ibretler gelmiş olduğunu belirtti. Ve yine ona, Kur'ân'da kendileri hakkında gelmiş olan azap tehdidine inanmayanlara, o azabı kendilerinden uzaklaştırıp defetmek için yapabilecekleri ne varsa, onları yapmaya çalışmalarını söylemesini istedi. Allah'ın (c.c.) da onu (azabı) gerçekleştirmek için çalıştığını ifade edip, onların bunu başaramayacaklarını, kendilerine haber vermesini emretti. *Ve*, onlara (inanmayanlara) da o azabı beklemelerini emredip; çünkü Kendi'sinin de, müminlerin de onlar için o azabı beklediklerini bildirmesini istedi. *Ve:* "Göklerin ve yerin gizli bilgileri Allah'a aittir. Bütün iş ve oluşlar ona döndürülür. O halde O'na kulluk et. O'na dayanıp güven; Rabbin yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir." (Âyet: 123) buyurdu.

12- YÛSUF SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Yûsuf Sûresi, Hûd Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Hûd Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten kısa bir süre önce nazil olmuştur. Böylece Yûsuf Sûresi'nin nüzulü de bu tarihlerde gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın verilmesinin sebebi; sûrenin, Yusuf'un (a.s.), babası ve kardeşleriyle olan kıssası hakkında inmiş olmasıdır. 111 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirilmiş bir kitap olduğunun ispatıdır. Nitekim bundan önceki Yûnus ve Hûd Sûrelerinin amacı da bu idi. İşte bundan dolayı Yûsuf Sûresi o iki sûreden sonra zikredilmiştir. Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirilmiş bir kitap olduğunu ispatın metodu, bu sûrede diğer iki sûredeki ispat metodundan farklıdır. Çünkü önceki iki sûrede bunu ispat metodu, inanmayanlara meydan okunup, Kur'ân sûreleri gibi bir sûre veya on sûre getirmeleri istenmiştir. Bu sûrede, bu husûsun ispat yöntemi ise, Peygamber (s.a.s.) gibi daha önceden okuyup yazmamış, ümmî birinin, bilmesi asla mümkün olmayan bir tarzda, Yusuf'a (a.s.) ait haberlerin, onlara detaylı bir şekilde anlatılması tarzında olmuştur.

Kuşkusuz bu amaçtan dolayı sûre üç bölüm halinde tamamlanmıştır. Birincisi, Yûsuf kıssasına hazırlamayı amaçlayan bir giriş, ikincisi: Yusuf (a.s.) kıssası, üçüncüsü ise sûrenin akışına uygun bir sonuçtur.

Giriş
(1.-3. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Râ. Bu (sûrenin âyetleri de her hakikatı) açıklayan apaçık kitabın (Kur'ân'ın) âyetleridir." (Âyet: 1) buyurup, indirmiş olduğu bu âyetlerinin de her hakikati açıklayan apaçık kitabın âyetleri olduğuna bu harflerle yemin etti. *Ve*, O'nu, düşünüp anlamaları için Arapça bir Kur'ân olarak indirdiğini bildirdi. *Devamla*, Peygamber'e (s.a.s.), kendisine bu Kur'ân'da kıssaların en güzelini anlattığını, halbuki O'nun bundan önce bu hususta hiçbir şey bilmediğini, bu sebeple Allah (c.c.) katından indirilmiş olmadıkça, O'nun böyle bir şeyi bilmesinin imkansız olduğuna dikkat çekti.

Yûsuf Kıssası
(4.-101. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Hani bir vakit Yusuf babasına: Babacığım, ben rüya da onbir yıldızla, güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ediyor halde gördüm, demişti." (Âyet: 4) buyurdu. Yakub'un (a.s.) oniki oğlu vardı. Onlardan altısı Liyân kızı Liyâ'dan, dördü, kendisinin iki odalığından, ikisi de yine Liyân kızı Rahîl'dendi. Ablası öldükten sonra Rahîl'i almıştı. Rahîl'den iki oğlu olmuştu. Bünyamin ve Yusuf. Allah Teâlâ, Yusuf'un -oniki yaşındayken- onbir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiklerini rüyasında gördüğünü ve bu gördüklerini babasına anlattığını; babasının da, şeytan kendilerini Yusuf'a karşı bir tuzak kurmaya sevketmesin diye, bu gördüğü rüyayı kardeşlerine anlatmamasını ondan istediğini bildirdi. Yakub (a.s.), Yusuf'u ve kardeşi Bünyamin'i diğer çocuklarından daha çok severdi. *Sonra*, Yakub (a.s.) o rüyayı tabir edip: Rabb'inin, O'nu seçip yüceltececeğini, O'na sözlerin (rüyaların) tabirini öğreteceğini, tıpkı daha önce babaları İbrâhim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi Yusuf'a ve böylece Yakub ailesine de nimetini tamamlayacağını bildirdiğini belirtti.

Sonra; Yûsuf kıssasında istek ve arayış içerisinde olanlar için işaretler (ayetler) ve ibretlerin bulunduğunu bildirip, bundan sonra kıssanın tafsilatına geçti. Ve, Yusuf'un kardeşlerinin; aralarında, Yusuf'un ve öz kardeşinin babaları tarafından kendilerinden daha çok sevildiğini söyleyerek; babalarının sevgide onları kendilerine tercih edip onları fazla sevmekle hata yapmış olduğuna hükmettiklerini ve aralarında Yusuf'un öldürülmesi veya ba-

basının yanından uzaklaştırılması hususunda ona karşı bir komplo hazırladıklarını bildirdi. İçlerinden birinin, onu öldürmeyip, gelen kervanlardan biri tarafından alınıp götürülmesi için, bir kuyunun dibine atılması görüşünü ileri sürdüğünü, onların da bu görüşte anlaştıklarını ifade etti. Sonra, Yusuf'u gelip oynasın diye kendileriyle birlikte göndermesi için babalarını kandırdıklarını, babalarının; onlar kendisinden habersizken kurdun gelip onu yemesinden korktuğunu söylemesi üzerine, ondan gafil olmayacaklarına, ona dikkat edeceklerine dair babalarına söz verdiklerini bildirdi. onu götürdüklerinde de o kuyuya attıklarını, babalarına geri döndüklerinde ona, kendilerinin ondan uzakta habersiz iken Yusuf'u kurt yediğini söyleyeceklerine dair aralarında anlaştıklarını belirtti. *Ve,* Allah'ın (c.c.) Yakub'a vahyedip, kuşkusuz onların yaptıkları bu işi, onlar farkında olmadan, (bir gün) kendilerine haber vereceğini ona bildirdiğini beyan etti.

Sonra; Yusuf'un kardeşlerinin ağlayarak babalarına döndüklerini ve ona; kendilerinin yarış yapmaya gittiklerini, Yusuf'u eşyalarının yanında bıraktıklarını ve onu kurdun yediğini haber verdiklerini bildirdi. Yusuf'un gömleğini üzerine sahte bir kan bulaştırmış oldukları halde, ona getirdiklerini; Yakub'un (a.s.) gömleğe bakıp, onda herhangi bir yırtık, bir parçalanma izi olmadığını görünce, onların yalanlarını anladığını ve onlara, nefislerinin kendilerini aldatıp kötü bir işe itmiş olduğunu söylediğini belirtti. Yusuf'un kaybı karşısında güzelce sabredip onların anlattıkları yalanlarına karşı Yusuf'un durumunun ortaya çıkması ve ona ne yaptıklarını öğrenmek için Allah'ın yardımına sığındığını bildirdi.

Sonra; Medyen'den Mısır'a gitmekte olan bir kervanın, sucularını kendilerine su bulması için su aramaya gönderdiklerini, sucu yürüyüp o kuyuya vardığında, kovasını saldığını, Yusuf'un kovaya sarılıp kuyudan çıktığını, sucunun Yusuf'un cemal ve güzelliğini görünce çok beğendiğini, O'nun ve yanındaki adamların, Yusuf'un durumunu kafilelerindeki diğer insanlardan gizlemek ve onlara, suyun sahiplerinin, onu kendi adlarına Mısır'da satmaları için, bir ticaret malı gibi bıraktıklarını söylemek üzere aralarında anlaştıklarını beyan etti. *Sonra*; onların Yusuf'u düşük bir fiyatla Mısır'da sattıklarını bildirdi. Çünkü kendilerinin bu satışta herhangi bir zararlarının söz konusu olmadığını belirtti. *Devamla,* onu Mısır'ın azizinin, maliye bakanının satın aldığını; bakanın, hanımına emredip, ona iyi

bakmasını, belki kendilerine yararı olacağını ya da onu evlat edinebileceklerini söylediğini belirtti.

Sonra; Yusuf ergenlik çağına ulaşınca, ona hikmet ve ilim verdiğini, onu güzel davranmasından ve itaatinden dolayı bununla ödüllendirdiğini bildirdi. Aziz'in karısının ona gönlünü kaptırıp onun nefsinden murad almak istediğini, kendinden talep edilen bu istek karşısında Yusuf'un Allah'a sığınarak, koşup kapıya çıktığını, onu alıkoymak için kadının da arkasından çıkıp, onun gömleğinden asıldığını ve gömleğini arkasından yırttığını, kapıya vardıklarında kadının kocasını orada bulduklarını bildirdi. Bunun üzerine kadın ona iftira atıp kocasına, Yusuf'un kendisine kötülük yapmak istediğini söylediğini, Yusuf'un da buna cevaben; asıl onun kendisinin nefsinden murad almak istediğini ve kendisinin bunu kabul etmediğini söylediğini belirtti. Kadının ailesinden bir şahit gelip, eğer gömleği önden yırtılmışsa kadının doğru söylediğini, yok eğer arkadan yırtılmışsa Yusuf'un doğru söylediğini ifade ettiğini, Bakanın, Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce onun (hanımının) Yusuf'u itham etmesinin kadınların bilinen tuzaklarından olduğunu anladığını ve Yusuf'a, insanların duymaması için bundan kimseye bahsetmemesi, emrettiğini ve kadına da günahından tevbe istiğfar edip, bir daha ona dönmemesini söylediğini beyan etti.

Sonra, şehirde bir grup, kadının bunu öğrenip, bundan dolayı azizin hanımını kınadıklarını, azizin karısının hanımların bu ayıplamalarını duyunca onları evine davet edip; kendilerine yiyecek hazırlayarak yiyeceklerini kesmek için onlardan herbirine birer bıçak verdiğini ve bu esnada Yusuf'a onların huzuruna çıkmasını emrettiğini, onların birdenbire karşılarında Yusuf'u görünce, çarpılıp şaşkına döndüklerini bu yüzden her birinin ellerindeki bıçakları kendi ellerine isabet edip, ellerini yaraladığını bildirdi. Sonra, azizin hanımının kadınlara: Hakkında kendisini ayıpladıkları insanın işte bu (genç) olduğunu söyleyip devamla, eğer ona emrettiği şeyi yapmazsa mutlaka hapsi boylayacağını söylediğini, bunun üzerine Yusuf'un hapse atılmayı onun kendisini davet ettiği şeye tercih ederek, onun istediğini yapmayınca, kadının kocasına gidip Yusuf'tan şikayet edip, onun kendisini insanlar içerisinde rüsva ettiğini, kendisinin onun nefsinden murad almak, gönül eğlendirmek istediğini onlara söylediğini, dolayısıyla bu sözün zikri

insanların dillerinden düşünceye (bu olay unutuluncaya kadar), Yusuf'u hapsetmesini uygun gördüğünü kendisine söylediğini beyan etti.

Sonra; Yusuf ile beraber zindana iki gencin de girdiğini bildirdi. -Bunlardan birisi kralın aşçısı, ikincisi ise şarapçısı idi-. Şarapçının Yusuf'a, rüyasında şarap sıktığını gördüğünü anlattığını, aşçının da ona, rüyasında kendisini başının üzerinde ekmek taşıyor ve kuşlar da o ekmekten yiyor bir halde gördüğünü söylediğini ve her ikisinin de bu rüyalarını kendileri için tabir etmesini ondan istediklerini bildirdi. Bunun üzerine Yusuf'un (a.s.) onlara, yemekleri kendilerine gelmeden önce rüyalarını tabir edeceğini söylediğini ve rüyaların tabiri konusundaki bu bilgisinin kendisine Rabb'i tarafından öğretildiğini söyleyerek; çünkü kendisinin Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir kavmin dinini terkettiğini ve babaları İbrâhim ve Yakub'un dinine tabi olduğunu onlara haber verdiğini belirtti. Sonra da, Yusuf'un (a.s.) onlara, Allah'tan başka ibadet ettikleri şeylerin batıl olduğunu beyan ederek, rüyalarının tabirine geçtiğini, şarapçıya rüyasını yorumlayıp (tevil edip): Onun kralın yanındaki işe döneceğini bildirdiğini, aşçıya da rüyasını yorumlayarak onun da asılıp, kuşların kafasından yiyeceğini söylediğini bildirdi. Ve devamla, Yusuf'un şarapçıdan, işine döndüğünde kralın yanında kendisinden bahsetmesini istediğini ifade etti. Ancak şarapçının, işine döndüğünde kralın yanında ondan bahsetmeyi unuttuğunu, böylece Yusuf'un hapiste bir kaç yıl kaldığını beyan etti.

Sonra; Kralın rüyasında yedi zayıf inek tarafından yenilen yedi semiz inekle yedi yeşil, yedi de kuru başak gördüğünü ve kavminden bu rüyayı kendisine tabir etmelerini istediğini; onların bu rüyayı tabir etmekten aciz kalıp, onu tabir edemediklerini, bunun üzerine şarapçının onlardan, bu rüyayı tabir etmesi için kendisini Yusuf'a göndermelerini istediğini bildirdi. Şarapçı Yusuf'a varıp rüyayı ona anlattığında Yusuf'un ona: Onların yedi sene ardarda ekin ekeceklerini söyleyip, onlara biçtiklerini, tahıl biti yememesi için, başağında bırakmalarını, ondan çok az bir miktarını yemelerini tavsiye ettiğini belirtip; sonra onlara bu yedi bolluk yılının ardından yedi kurak yıl geleceğini, bu yedi yıl içerisinde de önceden depoladıklarını yiyeceklerini, sonra da kuraklıktan önce olduğu gibi tekrar bolluğa döneceklerini söylediğini bildirdi. Şarapçının krala dönüp, onun bu tabirini kendisine haber verdiğinde kralın Yusuf'un hapisten çıkarılıp kendilerine

getirilmesini istediğini belirtti. Kralın elçisi Yusuf'a geldiğinde Yusuf'un; kadınların durumlarının ortaya çıkması ve kendisinin ona isnat ettikleri suçtan beri olduğunun bilinmesi için Kral'ın elçisine: Kral'a dönüp elleri-ni kesen kadınların durumunu ona sormasını istediğini bildirdi. Böylece Kral'ın kadınları çağırıp onlara: Yusuf'un nefsinden murad almak istedik-lerinde dertlerinin ne olduğunu sorduğunu, bunun üzerine onların krala cevap verip: Yusuf hakkında hiçbir kötülük bilmediklerini söylediklerini ve azizin karısının da Yusuf'un nefsinden murad almak isteyenin asıl ken-disi olduğunu itiraf ettiğini beyan etti.

Sonra; kralın Yusuf'u kendisine özel danışman yapmak için onu ge-tirmelerini emrettiğini, Yusuf ona geldiğinde kralın onunla konuşup, artık bundan sonra onun kendisinin yanında makam ve mevki sahibi güvenilir biri olduğunu bildirdiğini; bunun üzerine Yusuf'un ondan, kıtlık yılların-da ülke hazinelerinin durumunu iyice idare edebilmesi için, kendisini Mısır hazinelerinin başına getirmesini istediğini; Kral'ın da onun bu iste-ğini kabulettiğini belirtti.

Sonra; Yusuf'un kardeşlerinin, ailelerine yiyecek satınalmak için ona geldiklerini, Yusuf'un onları tanıdığını, onlarınsa Yusuf'u tanıya-madıklarını bildirdi. Yusuf onların yüklerini hazırlayınca onlardan baba bir kardeşlerini (Bünyamin'i) de getirmelerini isteyerek: Bir sonraki ge-lişlerinde eğer O'nu da getirmezlerse bir daha kendilerine hiçbir şey ver-meyeceğini söylediğini, bunun üzerine kardeşlerinin O'na:(Bünyamin'i) kendileriyle birlikte göndermesi için babalarını o konuda ikna etmeye çalışacaklarını söylediklerini beyan etti.

Bu söyleşinin ardından Yusuf'un, emrindeki gençlere; (kardeşlerinin) ailelerinin yanına döndüklerinde farkına varıp da tekrar kendisine geri dönmeleri için, aldıkları yiyeceklerine ödedikleri sermayelerini, yüklerinin içine koymalarını emrettiğini bildirdi. Yusuf'un kardeşleri babalarına döndüklerinde O'na; eğer kardeşleri Bünyamin'i kendileriyle birlikte göndermezse bir daha kendilerine hiçbir şey verilmeyeceğini haber verip; ondan, Bünyamin'i kendileriyle birlikte göndermesini isteyerek, O'nu ko-ruyacaklarına dair Kendi'sine söz verdiklerinde, Yakub'un onların bu is-teklerine: Kuşkusuz bundan önce de Yusuf'u koruyacaklarına dair kendi-sine söz verdiklerini, halbuki onu korumadıklarını hatırlatarak cevap ver-

diğini belirtti. Ve, onlara: en iyi koruyucunun Yüce Allah olduğunu ve O'nun merhametlilerin en merhametlisi olduğunu söylediğini bildirdi. Yusuf'un kardeşleri eşyalarını açıp içinde sermayelerinin de kendilerine iade edilmiş olduğunu görünce, bunu hemen babalarına bildirip, tekrar Mısır'a gittiklerinde ailelerine yiyecek alacaklarını, kardeşlerini koruyacaklarını ve bir deve yükü de onun için fazladan alacaklarını söylediklerini belirtti. Bunun üzerine Yakub'un (a.s.) onlardan Bünyamin'i mutlaka kendisine getireceklerine dair Allah adına kendisine sağlam bir söz vermelerini istediğini ve ona Allah (c.c.) adına sağlam bir söz vermeleri, yemin etmeleri üzerine de Bünyamin'i onlarla birlikte gönderip, onların (sözleri) üzerine Allah'ı (c.c.) şahit tuttuğunu beyan etti.

Sonra; Yusuf'un kardeşleri, tekrar Mısır'a varıp onun huzuruna girdiklerinde öz kardeşi Bünyamin'i kendi yanına alıp, kendisinin onun kardeşi Yusuf olduğunu Bünyamin'e söylediğini ve ondan kardeşlerinin yaptıklarına üzülmemesini istediğini bildirdi. *Ve,* onların yüklerini hazırlattığında Kralın su tasını Bünyamin'in yüküne koydurttuğunu, sonra hareket etmelerine kadar onlara mühlet verip, kafile hareket eder etmez arkalarından onları, kralın su tasını almakla itham eden bir elçi gönderdiğini, bunun üzerine kardeşlerinin tekrar Yusuf'a ve ashabına dönüp, buraya yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediklerine ve hırsız olmadıklarına dair Allah'a yemin ettiklerini ifade etti. Buna karşılık Yusuf'un: Eğer hırsızın onlardan biri olduğu ortaya çıkarsa onun cezasının ne olduğunu onlara sorduğunda da onların: Bu işin cezasının su kabı kimin yükünde çıkarsa o kişinin köle olarak alıkonulması olduğunu söylediklerini belirtti -ki bu ceza Mısır Kralının şeriatında da hırsızın cezasıydı-. Kuşkusuz Yusuf, böyle yapmakla kardeşini onların elinden almak için hile yapmıştı. Bu cevap üzerine onların yüklerini açıp baktı, su kabını kardeşinin yükünde bulunca da onun köle olarak alıkonulmasına hükmedip onu kardeşlerinden aldı.

Sonra; onların Yusuf'a, alıkoyduğu kardeşlerinin yaşlı bir babası olduğunu söyleyip, onun yerine içlerinden birisini alıkoymasını teklif ettiklerini, bunun üzerine Yusuf'un: Su kabını yanında bulduklarından başkasını yanında tutmayı asla kabul etmeyeceğini kendilerine bildirdiğini belirtti. Kardeşleri ondan ümit kesince içine düştükleri durum ve babalarına ne söyleyeceklerine dair aralarında gizli bir toplantı yaptıklarını; onlardan

büyük kardeşlerinin, babası kendisine izin verinceye ya da Allah ona kardeşini kurtarma imkanı verinceye kadar Mısır toprağından ayrılmayacağını bildirerek, onlara babalarına dönmelerini ve Bünyamin'in ne yaptığını ona haber vermelerini emrettiğini bildirdi. Onlar babalarına dönüp de bu durumu ona haber verdiklerinde, babalarının onlara inanmayıp, onları; bundan önce kardeşine (Yusuf'a) karşı planladıkları gibi, onun başına da bir iş planlamakla itham ederek, Bünyamin'in kaybına karşı da, daha önce olduğu gibi, güzelce sabrettiğini ve Allah'tan üç oğlunu da birlikte kendisine geri getireceğini ümit ettiğini onlara bildirdiğini belirtti. *Ve,* yüzünü oğullarından öteye döndürerek Yusuf'a karşı olan üzüntüsünü dile getirdiğini, Yusuf'a ağlamayı sürdürüp, sonunda gözlerini kaybetmesi üzerine, oğullarının ona acıyarak kendisine; hâlâ Yusuf'u anıp durduğunu, böylece hasta olacağını ya da helak olup gideceğini söylediklerini bildirdi. Yakub'un (a.s.), oğullarının bu sözleri üzerine onlara cevaben: Kendi'sinin, durumunu yalnız Allah'a arz ve şikayet ettiğini ve onun Allah katından onların bilmedikleri şeyleri bildiğini oğullarına söylediğini beyan etti. Sonra da Yakub'un (a.s.) onlara; Mısır'a gitmelerini, Yusuf'u ve kardeşini araştırmalarını Allah'ın rahmetinden ümit kesmemelerini emrettiğini bildirdi. Bunun üzerine Yakub'un oğullarının onun emrine itaat ederek, yiyecek almak ve kardeşlerini aramak için Mısır'a gittiklerini; Yusuf'un huzuruna vardıklarında kendilerinin ve ailelerinin başına gelenleri ona şikayet edip anlattıklarını; şimdi de bu yüzden önemsiz bir sermaye ile geldiklerini, ondan kendilerinden bu basit sermayeyi kabul etmesini ve onlara tam bir ölçü zahire vermesini, böylece kendilerine tasaddukta bulunmasını ümit ettiklerini bildirerek, içinde bulundukları durumu ona şikayet edince Yusuf'un onların haline acıyıp gözlerinden yaşlar aktığını ve onlara, gençlik cehaleti içerisinde iken Yusuf'a ve kardeşine neler yaptıklarını sorması üzerine onların ona: Yoksa sen Yusuf musun? dediklerinde Yusuf'un (a.s.): "Ben Yusuf'um. İşte bu da kardeşimdir. Allah bize lutufta bulundu. Doğrusu kim Allah'tan korkar ve sabrederse Allah güzel düşünüp, iyi davrananların ecrini zayi etmez." (Âyet: 91) dediğini bildirdi.

Sonra; onların, Yusuf'u tanıyınca O'nun meziyet ve üstünlüğünü itiraf ettiklerini, O'na karşı yapmış oldukları hatayı ikrar ettiklerini belirtti. Bunun üzerine Yusuf'un onları affedip, Allah'tan onları bağışlamasını di-

lediğini ve onlara, gömleğini götürmelerini, kendisine gözü açık gelmesi için, O'nu babasının yüzüne koymalarını ve bütün ailelerini kendisine getirmelerini emrettiğini bildirdi.

Sonra; onların babalarına döndüklerini, Yusuf'un gömleğini onun üzerine atar atmaz babalarının gözlerinin tekrar açılıp gördüğünü ve bütün ailelerini alıp Yusuf'un yanına gelerek, onun huzuruna çıktıklarında Yusuf'un anne ve babasını kucaklayıp onları kendi oturduğu tahtın üzerine çıkardığını, bu esnada kardeşlerinin hepsinin onun önünde kendisine saygı için secdeye kapanır gibi eğildiklerini belirtti. *Ve*, Yusuf'un, kuşkusuz bu durumun kendisinin daha önceden görmüş olduğu rüyanın tabiri olduğunu, Rabb'inin o rüyayı gerçekleştirdiğini ifade ederek, Rabb'inin, kendisini hapisten çıkardığında da, şeytanın kendisi ile kardeşleri arasına fitne sokmasından sonra onları kendisine getirdiğinde de, kuşkusuz bütün bu hadiselerde kendisine lütuf ve ihsanlarda bulunduğunu babasına söyleyip, devamla: Rabb'inin dilediği şeyde çok ince lütuflar sergilediğini ve O'nun her şeyi dileyen yegane alim, her şeyi yerli yerinde yapan yegane hikmet sahibi olduğunu bildirerek: "Rabb'im Sen bana mülk ve saltanattan bir nasip verdin. Bana düşlerin yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Benim dünyada da ahirette de velim Sensin. Beni müslüman olarak öldür ve beni salih kulların arasına kat." (Âyet: 101) diye dua ettiğini bildirdi.

Sonuç
(102.-111. âyetler)

Allah Teâlâ bundan sonra Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Onlar (Yusuf'un kardeşleri) birlikte karar verip (Yusuf'a) tuzak kurarlarken sen yanlarında değildin." (Âyet: 102) buyurup, Yusuf (a.s.) kıssasının, Cenab-ı Hakkın kendisine vahyettiği ve kendisinin daha önceden hiç bilmediği geçmişe ait gayb haberlerinden olduğunu bildirdi. İnsanların çoğunun; Peygamber (s.a.s.) onların iman etmelerini çok istese de, inatlarından dolayı Kur'ân'a inanmayacaklarını belirtti. Ve, halbuki, O'nun kendilerinden, iman etmelerine karşılık herhangi bir ücret de istemediğini ifade edip, bu nedenle O'ndan yüz çevirmelerinin hiçbir geçerli sebebi bulunmadığına dikkat çekti. Peygamber'in (s.a.s.) yaptığının ancak insanlara bir hatırlatma ve öğütten ibaret olduğunu bildirdi.

Sonra da; kuşkusuz bu yüz çevirmenin, Cenab-ı Hakkın göklerde ve yerde bulunan âyetlerini inkar etmede, onların adet haline getirdikleri bir alışkanlıkları olduğunu, onların çoğunun şirke bulaşmadan Cenab-ı Hakka iman etmeyeceklerini ifade etti.

Sonra; onların bu inatlarından dolayı Cenab-ı Hakk'ın kendilerini azabından sargın bir belayla cezalandırmasından; yahut da onların farkında olmadıkları bir sırada kıyametin ansızın kendilerine gelmesinden hiç korkmadıklarından dolayı inkarcıları ayıplayıp kınadı.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) hitaben; onlara: Kendi'sinin yolunun işte bu yol olduğunu, onun ve ona tabi olanları Allah'a basiretle çağırıp, davet ettiklerini ve onların inatlarından ve de kendisini sıkıştırma arzularından dolayı, ondan (Peygamber'den) getirmesini teklif ettikleri mucizeleri onlara getirmeyeceğini kendilerine söylemesini emretti. *Sonra*; yine Peygamber'den (s.a.s.) önce de kentler halklarından yalnız onun gibi erkekleri insanlara Peygamber olarak gönderdiğini, onların teklif ettikleri gibi melekleri (hiçbir zaman peygamber olarak) göndermediğini bildirdi. Ve onlara; kendilerinden önce Peygamberleri yalanlayanların akibetlerinin nasıl olduğunu görmeleri için yeryüzünde gezip dolaşmalarını emretti. Elbette ahiret yurdunun muttakiler (sakınanlar) için bütün insanların hepsine vermiş olduğu onların dünyalarından daha hayırlı olduğunu bildirdi.

Sonra; onlardan önceki yalanlayıcıları da başlangıçta helak etmeyip, ancak kendilerine gönderilen Peygamberler onların iman etmelerinden ümitsizliğe düşüp, onların (inanmayanların) da helak edilmeleri tehditleri karşısında, kendilerine yalan tehditler savrulduğu kanısına vardıktan sonra (Peygamberinin tehditlerinin yalan olduğuna inandıktan sonra), yalanlayıcıları helak ettiğini belirtti. O'nun yardımının bundan sonra gelip, müminlerden dilediklerini kurtardığını bildirerek, hiçbir kimsenin O'nun azabını günahkarlar topluluğundan asla geri çeviremeyeceğini beyan etti. Ve: "Andolsun ki onların (Peygamberlerin) hikayelerinde akıl sahipleri için ibretler vardır. Bu Kur'ân uydurulacak bir söz değildir. Bilakis O; Kendinden öncekini (kitapları) doğrulayıcı her şeyi detaylandırıp açıklayıcı ve inanan toplum için bir kılavuz ve rahmettir." (Âyet: 111) buyurdu.

13- RA'D SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Ra'd Sûresi, Muhammed Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Muhammed Sûresi ise, kesin olarak, Nisâ Sûresi'nden iki sûre sonra nazil olmuştur. Nisâ Sûresi'nin nüzulü Hudeybiye Barışı ile Tebük Savaşı arasında gerçekleşmiş olduğuna göre, Ra'd Sûresi de bu tarihlerde nazil olmuş bulunmaktadır. Buna göre Ra'd Sûresi Medine'de nazil olan sûrelerdendir. Mekke'de nazil olduğu da söylenmiştir. Çünkü sûre, Mekke'de inen sûrelerin ele aldığı konulara değinmektedir. el-'Asamm: Bu sûrenin Medenî sûrelerden olduğunda icma olduğunu söylemiştir. Sanki o, yukarda geçen söze bir değer vermemiştir. Halbuki Medine'de inen bazı sûrelerin, Mekkî sûrelerin içerdiği konulara değinmiş olmasında (yadırganacak) bir şey yoktur. Çünkü Mekkî sûrelerin haklarında indiği müşriklerin, müslümanlarla ilişkileri hicretten sonra da kesilmemiştir. Onların bir çoğu Medine'nin etrafında bulunuyorlardı. İslâm'a davetleri de aralıksız devam ediyordu. Bu sûrenin Medine'de nazil olan sûrelerden olduğunu teyid eden sebeplerden birisi de, Yüce Allah'ın sûrenin 31. Âyetinde geçen şu sözüdür: "Yaptıkları işler yüzünden inkar edenlerin başlarına ani belalar gelmeğe devam edecek, yahut sen onların yurtlarının yakınına konaklayacaksın. Allah'ın va'di gelinceye kadar bu böyle sürüp gidecektir. Allah va'dinden asla caymaz." (Âyet: 31)

Bu sûrenin Ra'd (gök gürültüsü) ismiyle adlandırılmasının sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin 13. Âyetinde: "gök gürültüsü, övgüsüyle O'nu tesbih eder." buyurmuş olmasıdır. 43 âyettir.

Sûrenin Amacı ve Tertibi

Ra'd Sûresi'nden önceki üç sûrenin amacında olduğu gibi, bu sûrenin amacı da Kur'ân-ı Kerîm'in Allah (c.c.) tarafından indirilen bir kitap olduğunu ispatlamaktır. İşte bundan dolayı da bu sûre, o üç sûreden sonra zikredilmiştir. Sûre, Rabb'i tarafından Peygamber'e (s.a.s.) indirilen Kur'ân'ın, gerçek (hak) olduğunu beyan ederek, inkarcıları Kur'ân'ı tasdikten alıkoyan hakiki sebebin, onların inanmadıkları halde Kur'ân'ın onları tevhide (Allah'ın bir olduğuna inanmaya) çağırması olduğunu, beyan eden bir mukaddime ile başlamaktadır. Ve bu arada bir istidrat yaparak, sözü Allah'ın birliğini (tevhidi) ispata getirmiştir. Sonra yine tekrar sözü sûrenin asıl amacı olan Kur'ân'ın Allah katından indirilmiş bir kitap olduğu hususuna döndürüp, onların bu husustaki iki şüphelerini dile getirmiş, hemen ardından da bunların iptaline geçmiştir. Böylece bu sûrenin amacı, işte bu üç hususta sınırlanmıştır.

Giriş
(1.-6. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Râ... Bunlar O kitabın âyetleridir. Rabb'inden sana indirilen hak'tır. Ne var ki insanların çoğu (buna) inanmazlar." (Âyet: 1-2) buyurup, bu harflere yemin etmek suretiyle, O'nun, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) indirdiklerinin gerçekten O kitabın âyetleri olduğunu, kendi katından ona indirilen her şeyin hak ve gerçek olduğunu bildirdi. Ancak, insanları O'nu tasdikten alıkoyan sebebin Kur'ân'ın tevhide çağırmış olması hususu olduğunu ifade edip; halbuki onların da buna inanmadıklarını belirtti. *Sonra*, buradan istidrad yöntemi ile birliğinin ispatına geçip; gökleri direksiz olarak yükseltenin, güneşi ve ayı kendileri için belirlenmiş bir süreye kadar akıp gitmeye mahkum edenin, yaratıklarının işlerini düzenleyenin; O'na kavuşacaklarına inansınlar diye kendilerine âyetlerini açıklayanın; bütün bunları yapanın yalnız O olduğunu beyan etti. *Sonra*, O'nun birliğine delalet eden başka âyetler (deliller) de zikredip, insanların sonunda O'na kavuşmalarının kaçınılmaz olduğunu belirtti. *Ve*, bütün bunları görüp durduktan sonra, inanmayanların; toprak olduktan sonra yeniden yaratılacaklarını inkar etmelerinin hayret verici bir husus olduğuna dikkat

çekti. Bu inkarlardan dolayı onları tehdit edip; ahirette onların boyunlarına halkalar vurulacağını, onların cehennem ashabı olduklarını ve onların orada ebedi kalacaklarını bildirdi. *Sonra*; inanmayanların Peygamber'den (s.a.s.); bu azabı çabuklaştırmasını, acele getirmesini istediklerine değinip: "Senden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorlar, halbuki onlardan önce benzerleri (ne nice cezalar) gelip geçti. (Niçin onlardan ibret almazlar?) Şüphesiz Rabb'in, insanlara karşı, (onların) zulümlerine rağmen mağfiret sahibidir. Ve Rabb'in azabı elbette pek şiddetlidir." (Âyet: 6) buyurdu.

(İnkarcıların) Kur'ân Hakkındaki İlk Şüphelerinin Reddi (7.-26. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "İnkar edenler diyorlar ki: Önce Rabb'inden bir mucize indirilseydi ya! Sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun doğruyu ve iyiyi gösteren bir yol göstericisi vardır." (Âyet: 7) buyurup, onların Kur'ân'ın üzerindeki ilk şüphelerini dile getirdi. -ki bu da onların Kur'ân'ı inkar edip Peygamber'den (s.a.s.) başka bir mucize istemeleridir-. Kuşkusuz Allah Teâlâ onlara cevabında: Peygamber'in (s.a.s.), sadece onlara gönderilmiş bir uyarıcı olduğunu bildirdi ve onları bu âyetlere inandırmanın onun elinde olmadığını vurguladı. *Ve*, her toplumun Cenab-ı Hakk'ın ilminde kendi hallerine uygun mucizelerle gönderilen bir hidayetçisinin/yol göstericisinin bulunduğunu da belirtmek suretiyle, onların bu isteklerine cevap verdi.

Sonra; Kendisinin onların durumlarını en ince noktalarına kadar bilmesine örnek olarak; O'nun her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını ... vb. gibi ilminin ispatı sadedinde âyette dile getirdiği diğer şeyleri zikretti ki böylece onlar, kendileri için Allah'ın seçmiş olduğu mucizelerle yetinip, Peygamber'e (s.a.s.) inansınlar.

Sonra; Cenab-ı Hak, ilminin (bu şekilde) ispatından sonra, onların teklif ettikleri bu tür mucizeleri getirmeye de muktedir olduğunun ispatına geçip, onlara korku ve ümit olsun diye şimşeği gösterenin de yağmur yüklü bulutları oluşturanın da yalnız O olduğunu ve gök gürültüsünün övgüyle meleklerin de korkuyla O'nu tesbih ettiklerini bildirip, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpanın da yalnız Kendisi olduğunu belirtti.

Sonra; inkar edenlerin Allah'ın birliği hususunda mücadele edip tartıştıklarını, halbuki Allah'ın (c.c.) tuzak kuranların hilelerini başlarına geçirmede pek çetin ve güçlü olduğunu, O'nun, çağrıldığı/kendisine dua edildiği zaman çağrıya/duaya icabet edeceğini, "gerçek çağrı/duanın da ancak O'na" olduğunu bildirdi. Onların ortak koştukları putların ise, onların hiçbir çağrılarına cevap veremeyeceklerini, putlara çağrı yapanların halinin, tıpkı ağızlarına su gelsin diye uzaktan iki avucunu suya açan ama bu hareketiyle ağzına hiç su ulaşmayanların haline benzediğine işaret edip, çünkü o suyun onların çağrısına icabet edip avuçlarına gitmesinin mümkün olmadığını beyan etti.

Sonra; göklerde ve yerde olanların hepsinin ister istemez O'na secde ettiklerini bildirip, Peygamber'e (s.a.s.), onlara: göklerin ve yerin Rabb'i kimdir? diye sormasını; ve bu soruya yine kendisinin cevap verip; O'nun, kuşkusuz Allah (c.c.) olduğunu söylemesini; çünkü göklerin ve yerin O'ndan başka Rabb'i olmadığını kendilerine bildirmesini emretti. Ve buna rağmen onların, O'ndan başka kendilerine ne bir yarar sağlayıp ve ne de bir zarar vermeye muktedir olmayan şeyleri dost edinmelerini reddedip yadırgamasını, onlara, körle-görenin, yahut karanlıklarla-aydınlığın bir olmadığını hatırlatmasını istedi.

Sonra; bu sorunun ardından diğer bir soruya geçip: "Yoksa Allah 'a, tıpkı O'nun yarattığı gibi yaratan, ortaklar buldular da, (ikisinin) yaratma (sı) onlara benzer mi göründü?" (Âyet: 16) buyurup; Peygamber'e (s.a.s.), bu soruya cevap olarak: Her şeyin yaratıcısının O olduğunu, O'nun tek (vahid) ve her şeye üstün (kahhâr) olduğunu kendilerine söylemesini emretti.

Sonra, bu misallerin ardından tekrar Kendi'sinin hak, onların (putların) batıllığı hususunda başka bir örnek daha verdi. Bu örnekte her ikisinin (Allah'a (c.c.) inanmanın hak, putlara imanın batıllığının) durumunu: Gökten yağdırdığı ve onunla bütün derelerin kendi ölçülerine göre dolarak çağlayıp aktığı suya ve bu sel olup akan suyun üstünde taşıdığı köpüğe benzetti. Ve yine bu durumu bir başka örnekle, süs ya da eşya yapmak için ateşte eritilen, aynı şekilde üzerinde köpük bulunan altının durumuna da benzetip, köpüğün altında bulunan suyun ve halis altının hakkın (Allah'a imanın) misali (örneği) olduğunu, her ikisinin üstündeki köpüğün batılın

(putlara imanın) örneği/misali olduğuna dikkat çekti. Köpüğün kaybolup gittiği gibi batılın da sonunda yokolup gideceğini; su ve altına gelince her ikisinin de insanların onlardan yararlanması için kalacaklarını beyan ederek, işte hakkın (Allah'a inanmanın) da tıpkı bunun gibi (yararlı ve kalıcı) olduğunu bildirdi.

Sonra; Rabbi'lerinin çağrısına olumlu cevap verip O'na uyan ehl-i hak için güzellikler va'detti. O'nun çağrısına olumlu cevap vermeyerek O'nu kabul etmeyenleri de azabın en kötüsüyle korkuttu. Onların sonunda varacakları yerin cehennem olduğunu ifade etti ve oranın ne kötü bir yatak olduğunu belirtti.

Sonra; bu iki grubun Allah'ın emirlerine karşı tutumlarından dolayı görecekleri karşılık hususunda da bir olmalarının mümkün olmadığını bildirdi. *Devamla,* bundan ancak akıl sahiplerinin öğüt alabileceklerini belirtti. Bunların (akıl sahipleri) da; Allah'ın ahdini yerine getiren ve antlaşmalarını bozmayan, Allah'ın bitiştirilmesini (yerine getirilmesini) emrettiği şeyleri bitiştiren, Rabbi'lerinden korkan, ahirette hesaplarının kötü olmasından ürperti duyan, Rabbi'lerinin yüzünü (rızasını, cemalini) arzulayıp sabreden, namazlarını kılıp, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiklerinden gizlice ve açıkça infak eden, kötülüğü güzellikle savan... kişiler olduklarını beyan etti.

Sonra; tekrar bu dünyanın (iyi) sonucunun onlar için olacağını va'dedip, bunun da (ahirette) girecekleri Adn cennetleri... vb. gibi (oradaki nimetler) olduğunu belirtti. *Devamla* da, Allah'a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanları, Allah'ın birleştirilip kavuşturulmasını (yapılmasını) emrettiğini kesip koparanları, yeryüzünde fesat çıkaranları lanet ve bu (dünyanın) kötü sonucuyla korkutup: "Allah dilediğine rızkı açar da kısar da. (Onlar) dünya hayatiyle sevindiler. Halbuki ahiretin yanında dünya hayatı sadece bir geçim metaından başka bir şey değildir." (Âyet: 26) buyurdu.

İnkar Edenlerin Kur'ân Hakkındaki İkinci Şüphelerinin Reddi (27.-43. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "İnkar edenler; O'na Rabb'inden bir âyet/mucize indirilseydi ya! diyorlar. De ki: Allah kuşkusuz dilediğini (bu gibi sözlerle) saptırır. (Doğruya) yöneleni de kendisine iletir." (Âyet: 27) buyu-

rup; onların Kur'ân hakkındaki ikinci şüphelerini dile getirdi -ki bu da onların birinci şüphelerinin tıpa tıp aynısıydı-. Önce: O'nun dilediği kişileri saptırdığını, dolayısıyla, onların isteklerini kabul edip teklif ettikleri mucizeleri onlara getirse dahi, Allah'ın saptırdıklarının bunlara inanmayacaklarını onlara bildirdi. Ve, hiçbir mucize isteğinde bulunmaksızın O'na yöneleni de kendisine ileteceğini belirtmek suretiyle onların bu isteklerine cevap verdi. *Sonra*; kendisine yönelenleri; iman edenler, O'nun zikriyle kalpleri tatmin olup, sükun bulanlar... vb. gibi, kendilerini âyette nitelendirdiği diğer sıfatlarıyle övdü.

Sonra; Tekrar ikinci defa olarak onlara cevap verip, Peygamber'i (s.a.s.), ümmetlerin en sonuncusu olan bir ümmete elçi olarak gönderdiğini, kendilerine okuması için Kur'ân mucizesini O'na tahsis ettiğini bildirdi. Müminlere bir rahmet olarak O'nun (Kur'ân'ın) mucizeliğinin aralarında ebedi olarak kalacağını ifade etti. İnkar edenlerin bütün bu açıklananlara rağmen O'nu inkar edip, O'nun rahmetini takdir edemediklerini belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.) Kendi'sine inanmasını, O'na tevekkül etmesini, O'na yönelmesini emredip, onlara iltifat etmemesini istedi.

Sonra, üçüncü defa olarak yine onlara cevap verip: Eğer ortada kendisiyle dağların yürütüldüğü, yeryüzünün parçalandığı ya da ölülerin konuşturulduğu bir Kur'ân olsaydı kuşkusuz O Kur'ân'ın da inanmadıkları (kendilerine gösterilen) işte bu Kur'ân olacağını bildirdi. *Ve*, indirdiği âyetlerin, indirilmesi hususunda emir ve kudretin de yalnız Kendi'sine ait olduğunu belirtti. Şayet O dilemiş olsa hiç kuşkusuz bütün insanları, kendilerine mucizelerden herhangi bir mucize göstermeden de doğru yola/hidayete erdireceğini bildirdi. Ve devamla da, onların mucizeler istemedeki inatlarından dolayı, sürekli başlarına yağmalama veya ölüm gibi musibetler gelmekte olduğunu belirtti. Ya da Peygamber'in (s.a.s.), onların yurtlarının yakınına inip onları kurtaracağını; nihayet sonunda Allah'ın onlara karşı müminlere va'ddettiği zaferin geleceğini bildirdi. *Sonra*; kuşkusuz onlardan önce de çeşitli ümmetlerin, peygamberlerine değişik mucizeler getirmelerini teklif etmek suretiyle onlarla alay edip eğlendiklerini belirtip, buna rağmen Cenab-ı Hakkın onlara belli bir süre mühlet verdiğini; sonra da başlarına indirdiği azapla onları yakalayıp cezalandırdığını bildir-

di. Bundan sonra Kendi'sinin onlara her türlü azabı vermeye muktedir olduğu ve ilahlarının da bu azabı onlardan defetmekten aciz olduğunun ispatına geçti. Herkesin ne yapıp kazandığını görüp gözeten Allah'ın, böyle hiçbir şeyi yapmaktan aciz putlar gibi olmadığını bildirdi. *Devamla*, inanmayanları sıkıştırmak ve aciz bırakmak için kendilerine, Allah'a ortak koştukları bu putlara adlar vermelerini (onları nitelendirmelerini) emretti. *Ve*, onların, Allah'a, gerçekte var olmadıklarından dolayı O'nun bilmediği, ortaklar çağırdıklarını belirtti. Onların bunu yapmakla sadece sözün zahiriyle, yalın (anlamsız, boş) sözlerle kendilerini aldattıklarını; ortada onların bildikleri herhangi bir bilgilerinin olmadığını belirtip, kuşkusuz onların yapmış oldukları bu saçmalıkların kendilerine güzel gösterildiğini ve doğru yoldan saptırıldıklarını bildirdi. Artık bundan sonra onların hidayete ermelerinin de mümkün olmadığını beyan etti. Sonra; onları dünya hayatında bir azapla ve ahirette de ondan daha çetin bir azapla tehdit etti. Allah'tan korkan, O'nun emirlerine karşı gelmekten sakınan müminleri de, kandileri için altından ırmaklar akan, yemişleri ve gölgesi sürekli olan bir cennetle müjdeledi.

Sonra; olanlara dördüncü kez cevap verip; ehl-i kitaptan, her ne kadar onların fırkalarından/gruplarından yanlarındaki kitaplarına uymadığından dolayı Kur'ân'ın bir kısmını inkar edenler varsa da, müşriklerin inanmadığı Kur'ân'la ferahlayan O'na, sevinenlerin de var olduğunu bildirdi. Peygamber'e (s.a.s.): kendisine ibadet etmesini ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamasını, sadece O'na davet etmesini emretti. *Sonra*; Kur'ân'ı Arapça bir hikmet (kitabı) olarak indirdiğini, ondan öte bir mucize aramanın uygun olmayacağını bildirdi. *Ve*, Peygamber'i (s.a.s.); kendisine heveslerine uymasının doğru olmayacağı ilmin gelmesinden sonra, O'ndan istedikleri mucizeler konusunda inanmayanların heva ve heveslerine uymaktan sakındırıp uyardı.

Sonra; beşinci kez inanmayanlara cevap verip, Peygamber'den (s.a.s.) önce de nice peygamberler gönderdiğini, onların da onun gibi, eşleri ve çocukları olan birer beşer olduklarını bildirdi. Binaenaleyh, peygamberlerin kendi izni olmadan hiçbir mucize getirmelerinin mümkün olmadığını belirtti. Mucizeleri göstermek için takdir ettiği her vaktin, karşı çıkılması

imkansız bir kitabın hükmüyle olduğunu ifade etti. Meydana gelen mahvetme (silme, neshetme, yok etme) ve ispat (bırakma, ibka etme) gibi işlerin, o kitapta olanlara uygun olarak meydana geldiğini beyan etti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.): kuşkusuz onları cezalandırmayı va'dettiği azabın bir kısmını ona göstermesi de, o azap gelmeden önce onu vefat ettirmesi de mümkün olduğunu ifade edip, bunun Cenab-ı Hakkın takdirinde olduğunu; Peygamber'in bununla herhangi bir ilgisi olmadığını, ona düşenin onlara Allah'tan aldıklarını tebliğ etmek olduğunu bildirdi. Onları hesaba çekmenin ise yalnız Kendisi'ne mahsus olduğunu belirtti.

Sonra; onlara yapmış olduğu tehdidin bir kısmının meydana gelmiş olduğuna dikkat çekerek inanmayanları uyardı. Bu bağlamda, onların arazilerinin etrafından (sınırlarından), müslümanların fetihleri sebebiyle, müslümanlar eliyle noksanlaştırılmış olmasına dikkat çekti. *Ve* kuşkusuz onların aleyhine olarak müminlerin zaferine hükmettiğini bildirdi. Kendi üzerinde O'na tesir edip bu hükmü bozacak birinin olmadığını, bunun tehiri mümkün olmayan bir hüküm olduğunu beyan etti. *Sonra*; onlardan önceki kafirlerin de (peygamberlerine karşı) hile ve tuzaklar kurduklarını; ancak tuzaklarının onlara bir fayda sağlamadığını çünkü, bütün tuzakları boşa çıkarmanın Allah'a ait, O'nun elinde olduğunu bildirdi. Devamla her nefsin ne kazandığını bildiğini ve kafirlerin de bu dünyanın iyi sonun kimin olduğunu yakında bileceklerini ifade edip: "Kafirler sen Allah'ın elçisi değilsin, derler. De ki: Benimle sizin aranızda, Allah'ın ve bir de yanında bu kitaba dair ilim olanların şahitliği yeter." (Âyet: 43) buyurdu.

14- İBRÂHİM SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

İbrâhim Sûresi, Nûh Sûresi'nden sonra inmiştir. Nûh Sûresi de İsrâ hadisesinden sonra Mekke'de inen sûrelerdendir. Dolayısıyla İbrâhim Sûresi'nin nüzûlü de Nûh Sûresi gibi İsrâ olayından sonra, hicretten az önce gerçekleşmiş olmaktadır. Bu sûrenin Medine'de inen sûrelerden olduğu da söylenmiştir.

İmam Fahruddîn er-Râzi şöyle demiştir: Bu sûrenin Mekkî mi ya da Medenî mi olduğu hakkında söylenen söz âhad hadislere dayanmaktadır. Sûrede şer'i hükümlerle ilgili bir şey bulunmadığı zaman (O) sûrenin Mekke'de ve Medine'de inmiş olması ihtimali birbirine eşittir. Bu durumda ancak amaç ve hedef farklılığı olur. Şayet amaçta bir nasih ve mensuh söz konusu olursa; işte o zaman sûrenin Mekkî veya Medenî olduğunu bilmede büyük yarar vardır.

Bu sûreye, İbrâhim adının verilmiş olmasının sebebi, İbrâhim'in (a.s.) Mekke'de geçen kıssasının sûrede zikredilmiş olmasıdır. 52 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Kur'ân'ın inişinden maksadın ne olduğunu açıklamaktır. -Ki, bu da sevap kazandırmaya özendirmek, azap ve cezadan korkutup sakındırmak suretiyle insanların hidayete ermelerini sağlamaktır -. Sûre, bu amacın açıklanmasıyla başlamıştır. Sonra, Kur'ân-ı Kerîm'in bu amaç yönünden kendinden önce indirilen kitaplara uygun olduğunun iza-

hına geçilmiştir. Sonra da buradan sözü, Mekke müşriklerine getirip, onları kendilerinden önce Peygamberlerini yalanlayanların başına gelenlerle uyarmıştır. İşte bu sebeple bu sûrenin siyakı/seyri (belirtilen) bu üç kısma ayrılmaktadır.

Amaç itibariyle Ra'd Sûresi'ne benzemesi ve O sûrenin başladığı harflerle başlamış olmasından dolayı da Ra'd Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Kur'ân'ın Nüzulünün İmana Teşvik, Küfürden Sakındırmak İçin Oluşu (1.-3. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Râ. (Bu), Rabbi'lerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarıp, o güçlü ve övgüye layık olan (Allah)ın yoluna iletmen için sana indirdiğimiz kitaptır."(Âyet: 1-2) buyurup, Kur'ân'ın insanları karanlıklardan nura çıkarması için Peygamber'e (s.a.s.) indirdiği bir kitap olduğuna bu harflerle yemin etti. -Ki, işte bu metod terğip/özendirme metodudur.- Sonra O'nu inkar edenleri şiddetli bir azaptan sakındırıp uyardı. -Ki, işte bu da terhip/korkutma ve sakındırma metodudur.-Sonra; O'nu inkar edenlerin ne tür kişiler olduklarını belirtip, onlar hakkında: "Dünya hayatını ahiret hayatına tercih edenler; insanları Allah'ın yolundan alıkoyanlar; O'nun eğri büğrü olmasını (karma karışık) olmasını isteyenler. İşte onlar; derin bir sapıklık içerisindedirler." (Âyet: 3) buyurdu.

Allah Katından İndirilen Kitapların Amaçlarının Aynı Olması (4.-18. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Biz gönderdiğimiz her peygamberi ancak kendi toplumunun diliyle gönderdik ki, onlara açık seçik beyanda/tebliğde bulunsun. Bunun ardından Allah dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete erdirir. O, Azîz'dir. Hakîm'dir." (Âyet: 4) buyurup, Kur'ân'ın indiriliş gayesinin insanları hidayete erdirmek olduğunu bildirdi. -Ki esasen Kur'ân'dan önce indirilen kitapların gayesi de bu idi.-

Bu özlü bilgiden sonra, onun izahına geçerek, Mûsa'yı (a.s.), İsrâiloğullarına göndermesinin gayesinin de onları karanlıklardan aydınlığa çıkar-

mak olduğunu bildirdi. Bu nedenle Mûsa'nın (a.s.) onlara, kendilerinden önceki toplumların başına gelen azap günlerini ve Cenab-ı Hakkın, Firavun toplumundan onları kurtardığı zaman onlara vermiş olduğu nimetini hatırlattığını belirtti. Ve onlara: Eğer Allah'a şükrederlerse Allah'ın (c.c.) kendilerine olan nimetini artıracağını, yok eğer nankörlük edip inkar ederlerse, onları en şiddetli azabıyla cezalandıracağını söylediğini bildirdi. *Ve,* şayet onlar ve yeryüzünde bulunan herkes (Allah'ın nimetlerine karşı) nankörlük ederlerse, [bunun Allah (c.c.) açısından önemli olmadığını] hiç kuşkusuz Allah'ın mutlak Ganî ve Hamîd olduğunu (onların şükürlerine ve övgülerine hiç ihtiyacı olmadığını) onlara hatırlattığını beyan etti.

Sonra; Nûh'un (a.s.), toplumunun, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelen toplumların durumunun da böyle olduğunu bildirdi. Onlara da peygamberlerinin apaçık mucizeler getirdiğini ve onların bütün bunlardan sonra peygamberlerini yalanladıklarını belirtti. O toplumların, peygamberlerinin kendilerini çağırmış olduğu yalnız ve tek olan Allah'a inanmaları davetinde şek ve şüphe ettiklerini ifade etti. Ve peygamberlerinin de onlara cevaben: Allah (ın birliği) hakkında şüphe etmenin asla uygun olmadığını, O'nun göklerin ve yerin yaratıcısı olduğunu ... vb. gibi peygamberlerle toplumları arasında geçen tartışmaları beyan etti.

Sonra; bu tartışmadan sonra onların, peygamberlerini tehdide baş vurup, onları (peygamberlerini) ya yurtlarından çıkaracakları ya da kendi eski dinlerine dönmeleri tehdidiyle tehdit edip sıkıştırdıklarını bildirdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk'ın da peygamberlerine vahyedip, Kendi'sinin o inanmayan toplumları helak edeceğini ve onların (helakının) ardından Peygamberi'ni onların yurtlarında yerleştireceğini onlara bildirdiğini belirtti. *Sonra*; o toplumlara dünya ve ahirette verdiği cezayı beyan edip, onların yapmış oldukları işlerin ahirette boşa gittiğine dair de bir örnek verdi. Ve: "Rabbi'lerine karşı nankörlük edenlerin amelleri (iyi işleri); fırtınalı bir günde rüzgârın saçıp savurduğu küle benzer. (Onlar) kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. İşte asıl dönüşü olmayan derin sapıklık budur." (Âyet: 18) buyurdu.

Müşrikleri Korkutma ve Özendirme
(19.-52. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah'ın gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile yarattığını görmedin mi? Dilerse sizi yok eder, yepyeni bir halk getirir." (Âyet: 19) buyurup, onları korkutma sadedinde, O'nun kuşkusuz gökleri ve yeri hak ile yarattığını; binaenaleyh, daha önceki o kavimleri helak ettiği gibi, onları da helak edip, onların yerine kendisine inanan, onların dışında başka bir halkı getirmeye muktedir olduğunu bildirdi.

Sonra; onların helaklarından sonra tekrar diriltilmeleri, Cenab-ı Hakkın huzuruna çıkmaları gibi kıyamette olacak hadiseleri anlattı. Ve yine orada, zayıfların müstekbirlerden (büyüklük taslayanlar) Allah'ın azabına karşı kendilerine bir yardımda bulunup azaptan bir nebze bile olsun kendilerinden uzaklaştırmalarını isteyeceklerini belirtti. Büyüklük taslayanların da onların bu isteklerine cevaben: artık inleyip feryat etseler de, sabretseler de O'nun azabından kaçıp sığınacakları hiçbir yerin bulunmadığını kendilerine söyleyeceklerini bildirdi. *Ve yine aynı şekilde*, şeytanın da onlardan uzaklaşıp, dünyada kendisinin iğvasına ve Allah'ın emirlerinden onları yüz çevirtme isteklerine kulak verip dinledikleri için, şeytanın da orada onları kınayacağını beyan etti. *Sonra da*, Kur'ân'daki, vaîdinden (tehdidinden) sonra va'dini (müjdesini) zikretme hususundaki değişmez kuralına (üslubuna) uygun olarak, müminler için hazırlamış olduğu, altlarından ırmaklar akan cennetleri... vb. dile getirdi.

Sonra; inkar edenleri özendirme ve korkutma sadedinde, müminlerin ve inkar edenlerin hallerine bir örnek verdi. Kendisine imanı, kökü yerde dalları gökte olan, her mevsim aralıksız meyve veren güzel bir ağaca, kendisini inkarı da, köksüz dalsız ve meyvesiz kötü bir ağaca benzetti. Ve bu örneğe bağlı olarak: Tutarlı hal sahibi olanları (müminler) Allah'ın dünyada da ahirette de sağlamlaştırıp, tutarlı kıldığını, tutarsız bir hale sahip olanları da (münkirler) saptırdığını; artık onların doğruyu bulamayacaklarını beyan etti.

Sonra; (Mekke'li) müşriklerin, O'nun hareminde (Mekke'de) oturtmak suretiyle Allah Teâlâ'nın kendilerine vermiş olduğu nimetini nankörlüğe dönüştürdüklerini ve insanları O'nun yolundan saptırmak için O'na

ortaklar koştuklarını belirtti. *Ve*, onlara bir tehdit emri olarak; dünya nimetlerinden yararlanmalarını, onlarla oyalanmalarını (!) emretti. Çünkü, artık onların bu yaptıklarının sonucu olarak varacakları yerin ateş olduğunu kendilerine bildirdi. Müminlere de, bu hususta müşriklere muhalefet edip namazlarını dosdoğru kılmalarını ve herkese ancak önceden yapmış oldukları iyiliklerden başka hiçbir şeyin fayda vermediği bir (kıyamet) gün (ü) kendilerine gelmeden önce onlara vermiş olduğu rızıklardan infak etmelerini emretti. *Sonra da*, onlara (Mekke'lilere) olan özel nimetinin ardından, onlara ve diğerlerine umumi olarak verdiği nimetlere değinip; gökleri ve yeri yarattığını, gökten yağmur indirip, onunla kendilerine rızık olarak meyveler çıkardığını... vb. gibi sayılamayacak ve sınırlanamayacak ölçüde sonsuz nimetler verdiğini belirtti. İnsanların bu nimetlere, O'na ortaklar koşarak karşılık vermelerinin doğru olmadığını ifade etti.

Sonra; tekrar Mekke'lilere has olan nimetine dönüp, onu (tekrar) açıkladı. Onların o nimeti nasıl tebdil ettiklerini beyan etti. Bu sebeple; İbrâhim'in (a.s.), Rabb'ine yalvarıp, dua edip, Mekke'yi, güvenli bir belde kılmasını, kendisini ve oğullarını putlara ibadetten uzak tutmasını istediğini anlattı. O'nun, Rabb'ine serzenişte bulunup şikayetlerini dile getirerek: oğlu İsmail'den gelen neslini, kendisine orada ibadet etsinler diye, O'nun kutsal evinin (Kabe) yanında ekinsiz bir vadide yerleştirdiğini ifade ettiğini bildirdi. Cenab-ı Haktan, insanlardan bazılarının gönüllerini hac ve diğer ibadetler sebebiyle onlardan hoşlanır, onları sever kılması... vb. gibi, âyette İbrâhim'den hikaye yoluyla anlattığı, O'nun, Kendi'sinden istediği diğer isteklerini beyan etti.

Sonra; tekrar müşriklerin uyarılıp korkutulmalarına döndü; Kendi'sinin onların yaptıklarından habersiz olmadığını; onların azabını gözlerin dehşetten donup kaldığı bu güne tehir ettiğini bildirdi. O dehşetli gün geldiğinde insanlarn; O'nun davetini kabul etmeleri ve peygamberlerine tabi olmaları için kendilerine yakın bir süreye kadar mühlet vermesini (Allah'tan) isteyeceklerini bildirdi. Cenab-ı Hakkın da -onlara cevaben-: onların bundan önce de, kendileri için bir bitiş ve başka bir hayata geçiş olmadığına yemin ettiklerini hatırlattı. Onların kendilerinden önce (peygamberleri) yalanlayanların yurtlarında oturmuş bulunduklarını ve kendi-

lerince, Allah'ın (c.c.) o öncekilere neler yapmış olduğunu da açıkça belli olmuş olduğu halde, onların yine de öncekilerin başlarına gelenlerden ibret almamış olduklarını hatırlatmak suretiyle onların isteklerine cevap vereceğini (yani, onların kendilerine mühlet vermesi isteklerini kabul etmeyeceğini) beyan etti.

Sonra da; onların da, meskenlerinde oturdukları önceki toplumlar gibi (peygamberlerine) tuzaklar kurduklarını belirtip, kendisinin onların tuzaklarından habersiz olmadığını bildirdi. Peygamber'i (s.a.s.), onlara azap edeceğine dair Kendi'sine verdiği sözü yerine getirmeyeceğini sanmaktan nehyetti. *Sonra da*; bu azabın, yerküre değişip başka bir yerküre olduğu, suçluların birbirlerine perçinlenmiş bukağılarla çengellenmiş olarak, gömlekleri katrandan, yüzlerini de ateş bürümüş bir halde O'nun huzuruna çıkacakları gün gerçekleşeceğini bildirdi. *Ve devamla*; O'nun, kuşkusuz her nefis ne yaptığının karşılığını görmesi için insanları böyle bir günde tekrar dirilteceğini belirtti. O'nun, hesabı çok çabuk gören olduğunu beyan etti. Ve: "İşte bu (Kur'ân), onunla uyarılsınlar, O'nun (Allah'ın)yalnız tek Tanrı olduğunu bilsinler ve sağduyu sahipleri ibret alsınlar diye, (bütün) insanlara yöneltilmiş bir tebliğdir." (Âyet: 52) buyurdu.

15- HİCR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Hicr Sûresi, Yûsuf Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Yûsuf Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten az önce nazil olmuştur. Dolayısıyla Hicr Sûresi'nin nüzulü de bu tarihe rastlamaktadır.

Sûreye bu ismin verilmesinin sebebi sûrede Hicr halkının kıssasının anlatılmış olmasıdır. Hicr halkı Salih'in (a.s.) toplumu olan Semûd kavmidir. Sûre, 99 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı da, geçen sûrelerde olduğu gibi Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirilmiş bir kitap oluşunun ispatıdır. Ancak Cenab-ı Hak bu sûrede, inanmayanları kendilerinden önce yalanlayanların başlarına gelenlerle korkutup uyarmak suretiyle (muhatap) almıştır. Sûre, kuşkusuz bu amaçla ve bu amaç çerçevesinde onlarla tartışmayla başlamıştır. Sonra onları, kendilerinden önceki yalanlayanların haberlerini anlatmak suretiyle korkutmaya geçmiştir. Sonra, iniş amacına uygun bir şekilde son bulmuştur.

Bu sûre, iniş amaçları birbirine benzediği için İbrâhim Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Nitekim sûre, başlangıç harfleri itibariyle de İbrâhim Sûresi'ne benzemektedir.

Kur'ân'ın Allah (c.c.) *Tarafından İndirildiğinin İspatı (1.-27. âyetler)*

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Râ. İşte bunlar O kitabın ve apaçık Kur'ân'ın âyetleridir." (Âyet: 1-2) buyurup, bu harflerle Peygamber'e indirdiklerinin, O kitabın ve apaçık (anlatımlı) Kur'ân'ın âyetleri olduğuna yemin etti. İnsanları O'nu yalanlamaktan sakındırdı. Çünkü ileride bu yalanlamalarından dolayı pişman olacaklarını, keşke müslüman olsalardı, diye derin bir üzüntü duyacaklarını bildirdi. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), onları azap edilecekleri vakit gelinceye kadar oyun ve eğlenceyle başbaşa bırakmasını emretti ve O'na hiçbir kenti kendilerine tayin edilen belirli süre gelmeden helak etmediğini bildirdi. Hiçbir milletin bu süreyi ne geçebileceğini ne de bundan geri kalamayacağını haber verdi.

Sonra; Allah Teâlâ onların Kur'ân ile alay etmelerine değindi. Onların, Kur'ân'ın kendi nübüvvetine dair bir mucize olduğunu iddia ettiği için Peygamber'e (s.a.s.): Kuşkusuz kendisinin bir mecnun olduğunu söylediklerini; sonra da O'ndan eğer doğru söyleyenlerdense kendilerine melekleri getirmesini istediklerini belirtti. Onların bu isteklerine cevaben, meleklerin hiçbir zaman inmediklerini, ancak indiklerinde de azapla ineceklerini, o azabı indirdikleri zaman da, inkarcılara hiçbir mühlet verilmeyip hemen helak edileceklerini bildirdi. Devamla da, Kur'ân'ı indirenin bizzat O olduğunu, Kur'ân'dan önceki kitapların başına gelenlerden Kur'ân'ı korumayı da bizzat kendisinin üstlendiğini ifade etti. *Sonra*; inanmayanların alaylarına ve kendisini Kur'ân-ı Kerîm hususunda ayıplamalarına sabretmesi için, Peygamber'e (s.a.s.) kendisinden önce gönderilen peygamberlerle de; kendisiyle alay edildiği gibi, alay edildiğini, Kur'ân'ı inkarlarından dolayı daha önceki yalanlayıcıları cezalandırdığı gibi, onları da cezalandırmak için Kur'ân'ı suçluların kalplerine bu şekilde soktuğunu ifade etti. *Sonra da*; yine onların isteklerine cevaben; şayet onlara gökten bir kapı açsa oradan göğe yükseliyor olsalar dahi, kuşkusuz yine bunun bir sihir olduğunu söyleyip, O'na inanmayacaklarını belirtti.

Sonra; buradan onların teklif ettikleri mucizeleri getirmeye gücünün yettiğini ispata geçti. Göklerde burçlar oluşturanın ve onları seyredenler için süsleyenin ... vb. O olduğunu; yeri yayıp döşeyenin, oraya kuvvetli dağlar yerleştirenin ve orada ölçülü her şeyi bitirenin ...vb. yapanın da O olduğu-

nu; rüzgârları dölleyici olarak gönderenin, gökten su indirip onunla onları sulayanın da yine O olduğunu; insanların o suyu depolayanlar olmadıklarını ... ve, hayat verip diriltenin de öldürenin de (bütün bunları yapanın yalnız) O olduğunu, gerçek kalıcı vârisin de O olduğunu bildirdi. Kuşkusuz O'nun onlardan öncekileri de, sonra gelecek olanları da bildiğini belirtip: "Muhakkak ki Rabb'in, (bizzat) O, onları (kabirlerinden kaldırıp) toplayacaktır. O Hikmet sahibidir. Herşeyi bilendir." (Âyet: 25) buyurdu.

Kendilerinden Önce Yalanlayıcıların Haberleriyle Müşriklerin Korkutulması (28.-84. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Bir zamanlar Rabbin meleklere şöyle demişti: Ben kupkuru çamurdan, değişken balçıktan bir insan yaratacağım." (Âyet: 28) buyurup, Adem'in (a.s.) kıssasını, O'nu yarattığı anı, meleklere O'na secde etmelerini emredişini anlattı. İblisin yalanlayıp âsi olduğunu, bundan dolayı onun cennetten kovulma ve lanetlenme gibi kendisine verilen cezalarla cezalandırıldığını bildirdi. -Bu kıssa Bakara ve A'râf Sûrelerinde de geçmişti; fakat burada, gerek anlatılış biçimi, üslubu ve gerekse kıssada bulunan bazı fazlalık ve noksanlıklar yönünden öncekilerden farklılık arzetmektedir-.

Sonra, İbrâhim ve Lût kıssalarını anlattı. Bu iki Peygamberin kıssası da Hûd Sûresi ve diğer sûrelerde geçmişti. Adem kıssasında değinilen farklılık, bu kıssaların burada ve önceki diğer sûrelerde anlatılış tarzları arasında da mevcuttur.

Sonra, Eyke halkının kıssasını anlattı. Bunlar Şuayb'ın (a.s.) topluluğuydu. Bunların kıssaları da Hûd ve diğer sûrelerde geçmişti. Burada anlatılışı ile diğer sûrelerde anlatılışları arasındaki fark yine Adem kıssasında belirtilen fark gibidir.

Sonra; Hicr halkına değindi -ki bunlar Salih'in (a.s.) toplumuydular-. Bunların kıssası da Hûd ve diğer sûrelerde geçmişti. Adem kıssasının değişik sûrelerde anlatılışları arasında olan farklılık bu kıssanın da burada ve diğer sûrelerde anlatılan tarzları arasında aynen mevcuttur. Cenab-ı Hak kıssanın sonunda, onları sabaha girerlerken korkunç bir sesle helak ettiğini bildirip: "Kazandıkları şeyler (malları) kendilerinden hiçbir şeyi savamadı." (Âyet: 84) buyurdu.

Sonuç
(85.-99. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak (ve hikmete) uygun olarak yarattık. Elbette (O) saat gelecektir. Binaenaleyh şimdilik sen (onlara) aldırış etme, (onlara karşı) güzel ve hoşgörülü davran." (Âyet: 85) buyurup, o müşrikleri de, onlardan öncekileri cezalandırdığı gibi cezalandıracağının kaçınılmazlığını ifade etti. Çünkü O'nun, yarattığı hiçbir şeyi boşuna yaratmadığını belirtti. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.), onların alaylarına aldırmamasını emredip, durumunu Kendi'sine (Allah'a) havale etmesi için O'nun her şeyi hakkiyle yaratan hakkiyle bilen olduğunu haber verdi. *Sonra*, inkar edenlerin yalanladıkları Kur'ân'ın şanına, yüceliğine dikkat çekip, O'nun, Peygamber'e (s.a.s.) (namazın her rekatında tekrarlanan) yedi (ayet-i kerime=Fâtiha) yi ve şu büyük azametli Kur'ân'ı verdiğini bildirdi. Peygamber'i (s.a.s.), onların mallarına gözlerini dikmeden, (inanmadıkları için) onlara üzülmeden nehyetti. Kendisine insanlara şefkat kanadını indirmesini, onlara karşı mütevazi olmasını ve onlara kendisinin, kuşkusuz apaçık bir uyarıcı olduğunu (onları üstlerine inecek bir ilahî azap konusunda uyardığını) bildirmesini istedi. Nitekim benzer uyarıyı daha önce de bölücülere indirdiğini bildirip, o bölücülerin, Mekke'nin yollarını aralarında taksim edip, o yollardan Peygamber'e gelen insanları engelleyenler ve Kur'ân'ı bölük bölük, parçalara ayırarak bir kısmına sihir, bir kısmına şiir ve bir kısmına da öncekilerin masallarıdır diyen kişiler olduğunu beyan etti. *Sonra da*; kesinlikle onların hepsine, bu yaptıklarından dolayı hesap soracağına yemin edip, Peygamber'e (s.a.s.): emrolunduğu şeyi açıkça onlara tebliğ etmesini ve onların kendisiyle alaylarını kale almayıp, onların alaylarına misliyle mukabele etmemesini emretti. *Ve*, onlardan kendisiyle alay edenlere karşı Allah'ın (c.c.) O'na yeteceğini va'detti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.): kuşkusuz onların kendi hakkında söylediklerinden gerçekten kalbi daralıp bunaldığını bildiğini ifade edip, O'na içini ferah tutmasını ve onların eziyetlerine sabretmesini emretti. Ve: "Sen hemen Rabb'ini, hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol. Sana ölüm gelinceye kadar da Rabb'ine ibadet et." (Âyet: 98-99) buyurdu.

16- NAHL SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nahl Sûresi, Kehf Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Kehf Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten az önce nazil olan sûrelerdendir. Dolayısıyla Nahl Sûresi'nin nüzulü de bu tarihlerde gerçekleşmiş olmaktadır. Bu sûrenin Medine'de nazil olan sûrelerden olduğu da söylenmiştir.

Sûreye bu ismin veriliş sebebi, Allah Teâlâ sûrenin 68. âyetinde: "Rabbin bal arısına (en-Nahl) dağlardan, ağaçlardan ve (insanların senin için) kurdukları çardaklardan ev (kovan) edin... diye vahy (ilham) etti..." (Âyet: 68) buyurmuş olmasıdır. 128 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, müşriklerin azap ile korkutulmaları, şirklerinin iptali ve Kur'ân, nübüvvet ve öldükten sonra dirilme hakkındaki şüphelerinin reddi gibi hususlardır. -Ki, esasen bunlar içiçe girmiş birbirlerinden ayrılmayan, birbiri ile bağlantılı şeylerdir-. Sûre, bütün bu amaçları özet olarak kapsayan iki âyetle başlamaktadır. Bunlarla, bu konuda geniş bir şekilde açıklama yapmak için ön hazırlık kastedilmiştir. Sonra, sûre; Allah'ın (c.c.), hareminde oturtmak (Mekke'de yerleşmek) suretiyle o Mekkeli müşriklere nasib etmiş olduğu nimetini dile getirmek, onların üzerlerinde olan, Allah'ın bu nimetini inkar edip, nankörlük etmelerini açıklamak ve bundan dolayı da üzerlerine gelmesini hak ettikleri azapla cezalandırılmış olduklarını beyan etmek suretiyle son bulmuştur.

Bu sûre, (Kur'ân'da) Hicr Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Çünkü Cenab-ı Hak O sûrenin sonunda Peygamber'e (s.a.s.) ölünceye kadar Rabb'ine ibadet etmesini emretmişti. Bu sûre de (müşriklere) va'dedilen (azab)ın, kesin olarak vaktinin geldiğini, azabın onlara gelmesinin yakın olduğunu bildirmekle başlamıştır.

Şirkin İptali
(1.-23. âyetler)

Allah Teâlâ: "Allah'ın emri geldi. Artık onu vaktinden evvel istemeyin. Allah onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir." (Âyet: 1) buyurup; sûreye, sûrenin amaçlarını özetlediği, iki âyetle başladı. Bu sebeple bu âyetlerde, müşriklere azab emrinin kesin olarak geldiğini, bildirmek suretiyle onları korkuttu ve Zât'ını onların ortak koştukları şeylerden tenzih etti. Kendi'sini bilmeleri konusunda insanları uyarmak, O'ndan korkmalarını emretmek için meleklerini kullarından dilediği kişiye vahiyle indirdiğini beyan etti.

Sonra; şirkin iptaline ve tevhidin ispatına geçip, kuşkusuz gökleri ve yeri hak ile (hikmeti uyarınca) yaratanın, insanı bir nutfe (Sperma)dan yaratanın; bizim için ısınma(mızı sağlayan şeyler) ve daha birçok menfaatler bulunan hayvanları yaratanın; atları, katırları, merkepleri binmemiz ve kendimiz için bir zinet edinmemiz amacıyla yaratanın da O olduğunu bildirdi. O'nun bizim için bunların dışında, bizim bilmediğimiz, ilmimiz çerçevesinde olmayan (daha nice) şeyleri de yaratmış olduğunu ifade etti. O'nun, kendisine varan yolun doğrusunu açıkladığını; (insanların tuttukları) yollardan kimisinin eğri olduğunu, O'ndan başka yöne saptığını belirtti. *Ve*, şayet O istese onların (insanların) hepsini doğru yola ileteceğini beyan etti.

Sonra; içilecek suyun ve ağaçların kendisinden oluştuğu suyu (yağmuru) gökten indirenin de yalnız O olduğunu; ekini, zeytini, hurmayı, üzümü ve bütün meyveleri bitirenin de O olduğunu belirtti. Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı (bizim hizmetimize) verenin de yalnız Kendi'si olduğunu ifade edip, bütün yıldızların O'nun emrine boyun eğdiklerini bildirdi. Taptaze et yememiz ve içinden takınacağımız süsler, ziynetler çıka-

rabilmemiz için denizi bizim emrimize verenin de O olduğunu ifade etti. *Ve*, (Bizleri çalkalayıp sarsmasın diye) yeryüzüne ağırlıklar -dağlar-, yerleştirenin; yollarımızı bulabilmemiz için (yeryüzüne) nehirler ve yollar yerleştirenin de O olduğunu; göklerdeki yıldızlarla doğru yollarımızı (yönlerimizi) bulduğumuz gibi, yolumuzu bulmamız için yeryüzündeki bu yollara da (tabii) işaretler koyanın da O olduğunu beyan etti.

Sonra; bütün bunları yaratan (Allah)'ın, O'na ortaklar olarak edindikleri, hiçbir şey yaratamayan putlar gibi olmasının asla doğru olamayacağını belirtti. İnsanların O'nun zikredilen bu nimetlerini ve diğerlerini saymaya kalkışsalar onları sayamayacaklarını, O'nun, onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da, hepsini bildiğini belirtti. Onların Allah'tan başka dua edip çağırdıklarının (putlarının) hiçbir şeyi yaratamayacaklarını; esasen, onların kendilerinin de yaratılmışlar olduklarını; putların diriler değil ölüler, cansız varlıklar olduklarını vurgulayıp; bunların, ne zaman dirileceklerini de bilmediklerini beyan etti. *Sonra*; bütün bu anlatılanlardan sonra onların tanrılarının tek olmasının vacib/zorunlu olduğunu belirtti. Ahirete inanmayanların, Peygamber'e (s.a.s.) inanmayan insanlarla aynı kişiler olduklarına dikkat çekti. Çünkü onların kalplerinin inkarcı olduğunu ve kendilerinin de büyüklük taslayan kişiler olduklarını belirtti. *Ve*: "Hiç şüphe yok ki Allah onların neyi gizleyeceklerini de neyi açıklayacaklarını da bilir. Kuşkusuz O büyüklük taslayanları sevmez." (Âyet: 23) buyurdu.

İnkarcıların Kur'ân Hakkında Bir Şüphelerinin Reddi (24.-34. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Onlara: Rabb'iniz ne indirdi? dendiğinde şöyle derler: Evvelkilerin masalları!" (Âyet: 24) buyurup, inkarcıların, kendilerine Kur'ân sorulunca, O'nun evvelkilerin masalları olduğunu söylediklerini belirtti. Onların bu sözlerine, kendilerini tehdit ederek cevap verdi. Bu sözleriyle, onların hem kendi günahlarını ve hem de bilgisizce saptırdıkları bazı kişilerin günahlarını da yükleneceklerini bildirdi. *Sonra*; önceki toplumlardan peygamberlerini yalanlayanların, kuşkusuz bunların Kur'ân'a karşı kurdukları tuzağın aynısını kendi peygamberlerine karşı

kurmuş olduklarını ifade edip, ancak Cenab-ı Hakkın onların (bütün) tuzaklarını boşa çıkarıp kendilerini de helak ettiğini belirtti. *Sonra da*, kıyamet günü onları rüsvay edip, onlara: Kendileri adına Kur'ân'a dil uzatıp ayıplamak suretiyle kavga çıkardıkları ortaklarının nerede olduğunu? soracağını; ancak bu soruya onların değil, meleklerden ya da müminlerden kendilerine ilim verilmiş olanların cevap verip; bugün rezillik ve kötülüğün onların üzerine olduğunu söyleyeceklerini ifade ederek, yalanlayanların (o gün) rezilliklerinden dolayı cevap vermelerinin mümkün olamayacağını beyan etti. *Sonra*, onları, şirkleri sebebiyle nefislerine zulmediciler olarak ölmelerinden dolayı ayıpladı. Bu yüzden onların ölüm anında, teslim olmaktan ve yaptıkları kötülükleri inkar etmekten başka bir kurtuluş yolu bulamayacaklarını belirtti. Kendilerine cevaben: Cenab-ı Hakkın onların yapmış oldukları her şeyi bildiğini ve onlara ebedi olarak kalacakları cehennemin kapılarından girmeleri emredileceğini vurguladı ve o cehennemde kalmanın ne kötü bir şey olduğunu bildirdi.

Sonra; müminlere de Kur'ân sorulduğu zaman, onların; O'nun insanlar için bir hayır olduğu cevabını verdiklerini belirtti. Cenab-ı Hakk'ın bu güzel düşüncelerinden dolayı, onlara dünyada misliyle karşılık vereceğini, ahirette ise ondan daha iyi/hayırlı bir karşılık verip, onları altında ırmaklar akan Adn cennetlerine koyacağını, onlar için o cennetlerde nefislerinin çektiği şeylerden diledikleri her şeyin bulunacağını bildirdi. Cenab-ı Hakk'ın muttakileri, her zaman, işte böyle, bunun gibi güzel mükafatla ödüllendireceğini beyan etti. Sonra da onları övüp, meleklerin ölürken onların canlarını güzelce alacağını, onlara selam vereceklerini ve dünyada yapmış olduklarının karşılığı olarak kendilerine cennete girmelerini emredeceklerini belirtti.

Sonra; tekrar; o inkar edenlere dönüp, onların, bu yalanlamaları ile kendilerine azap meleklerinin ya da, Allah'ın, onların helak edilmeleri emrinin gelmesini beklemekten başka bir şey beklemediklerini belirtmek suretiyle onları tehdit etti. Nitekim önceki toplumlardan bunların yaptıklarını yapanları helak etmiş olduğunu bildirdi. Allah'ın bu helakıyla onlara zulmetmediğini; bilakis onların (yalanlamaları sebebiyle) kendi nefislerine zulmettiklerini belirtti. *Ve*: "Sonunda, yapıp ettiklerinin kötülükleri

başlarına musibet oldu. Ve alay edip durdukları şey kendilerini çepeçevre sarıverdi." (Âyet: 34) buyurdu.

Tekrar Ortak Koşanların Şirklerinin İptaline Dönüş (35.-37. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ortak koşanlar dediler ki: Eğer Allah isteseydi ne biz ne de babalarımız, Allah'tan başka bir şeye ibadet ederdik ve de O'na rağmen herhangi bir şeyi haram kılardık. Onlardan öncekiler (yalanlayanlar) de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerinde açık tebliğden başka bir şey (görev) yoktur." (Âyet: 35) buyurup; onların; ortak koşmalarının O'nun (Cenab-ı Hakkın) irade ve dilemesiyle olduğunu, halbuki O'nun da razı olmadığı bir şeyi dilemediğini ileri sürerek, yaptıklarına bahane bulmak (buna Allah'ın razı olduğunu söylemek) istediklerini belirtti. Onlara cevab olarak: kendilerinden önceki müşriklerin de bunlar gibi yaptıklarını, ancak bunun onların başına gelecek ilahi azaba karşı bir engel oluşturmadığını bildirdi. Peygamberlerin, peygamber olarak gönderildikleri toplumlar Allah'ın emirlerini tebliğden başka görevleri olmadığını, onlara tebliğlerini yapmalarıyla artık o toplumlar için bundan böyle hiçbir özür ve bahanenin kalmadığını beyan etti. Sonra bütün peygamberlerin şirki ortadan kaldırmak göreviyle gönderildiklerini; onların toplumlarından; Allah'ın kendilerine o peygambere iman etmelerini hidayet ettiklerinin de sapıklığa mustahak olanların da bulunduğunu bildirerek, bunların sonlarının kötü olduğunu belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), onun toplumunun durumunun da, bu hususta, daha öncekiler gibi olduğunu ifade edip: "Sen onların hidayete ermelerini ne kadar aşırı bir arzuyla istesen de, Allah saptırdığını hidayete erdirmez ve onların yardımcıları da olmaz." (Âyet: 37) buyurdu.

Öldükten Sonra Dirilme Hususundaki Şüphelerinin Reddi (38.-42. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "(Onlar) yeminlerinin bütün gücüyle, şiddetiyle, "Allah ölen kimseyi diriltmez" diye Allah'a yemin ettiler. Hayır, öyle değil. Öleni diriltmek, O'nun üzerine aldığı kesin va'didir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler." (Âyet: 38) buyurup, inkarcıların öldükten sonra diril-

meyi inkar ettiklerini ifade etti. Buna cevap olarak da: Öldükten sonra dirilmenin kesin olduğunu; ancak insanların çoğunun bunu bilmediklerini belirtti. Çünkü Allah'ın (c.c.), hakkında ihtilafa düştükleri gerçeği onlara açıklaması ve inkar edenlerin de böylece, asıl yalancının kendileri olduğunu anlamaları için öldükten sonra dirilmenin kaçınılmaz olduğunu bildirdi. *Ve*, O'nun bir şey yapmak istediği zaman, o şeye sadece ol dediğini ve bunun üzerine onun hemen oluverdiğini; binaenaleyh, hiç yoktan yaratmanın kendisini acizliğe düşürmediği gibi, öldükten sonra onları diriltmenin de O'nu aciz bırakmayacağını beyan etti.

Sonra; O'nun, kuşkusuz müminleri dünyada iyilikle mükafatlandıracağını dile getirip; halbuki onların öldükten sonra dirilmelerinin ardından görecekleri mükafatlarının ise, eğer bilseler, dünyadakinden daha büyük olduğunu bildirdi. Ve müminler hakkında: "...Onlar ki sabrettiler ve (onlar) Rabbi'lerine tevekkül etmektedirler." (Âyet: 42) buyurdu.

İnkarcıların Nübüvvet Hususundaki Şüphelerinin Reddi (43.-50. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Biz senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını elçi olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız zikir ve ilim ehline sorunuz." (Âyet: 43) buyurup, Müşriklerin: peygamber bir beşer olamaz, iddialarını dile getirdi. O'nun, ondan (Peygamber) önce de sadece onun gibi erkekleri elçi olarak gönderdiğini belirterek bunu reddetti. *Ve*, eğer bilmiyorlarsa, bu hususu ilim ehlinden sormalarını emretti. *Sonra*; bu hususta kötülük yapıp tuzak kurmaları sebebiyle, kendilerini, yerin dibine geçireceğini, yahut hiç farkedemedikleri, sezemedikleri bir yerden kendilerine azabın geleceği ... vb. gibi kendilerini âyette tehdit ettiği diğer azaplarla inkar edenleri tehdit etti. *Sonra*; bunu yapmaya muktedir olduğunu gösteren delillere değinip; onları, yarattığı şeylerin gölgelerinin dahi nasıl sağdan soldan boyunları bükük bir halde O'na secdeye kapanıp döndüklerine bakmaya teşvik etti. *Ve devamla,* göklerde ve yerde bulunan bütün canlılar ve meleklerin hiç büyüklük taslamadan O'na secde ettiklerini belirtip: "Üstlerinde (egemen) olan Rabbi'lerinden korkarlar ve emrolundukları şeyi yaparlar." (Âyet: 50) buyurdu.

Tekrar Değişik Şirk Çeşitlerinin İptaline Dönüş (51.-100. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah, iki tanrı edinmeyin! O ancak tek bir Tanrı'dır. Benden korkun! dedi." (Âyet: 51) buyurarak, iyilik tanrısı ve kötülük tanrısı diye iki tanrı kabul eden, ikili mezhebin görüşünü iptal etti. Çünkü göklerde ve yerde bulunan bütün iyilikler-kötülükler, nimetler ve zararlar, hepsinin O'na ait olduğunu belirtti. *Sonra*; kendilerine -bir tehdit emri olarak- onlara verdiği nimetlere nankörlük etmelerini, nimetlerle eğlenmelerini emretti ve yakında (ne yaptıklarını) bileceklerini söyledi. *Sonra*; onların, Allah'ın kendilerine verdiği rızıklardan ve hayvanlardan, putlarına pay ayırdıklarını, halbuki o putların cansız varlıklar olup, onların nezir ve adaklarını hiç hissetmediklerini belirtti. *Ve yine onların*, Allah'a meleklerden kızlar nisbet ettiklerini, O'na kızları verdiklerini; kendilerine de arzu ettikleri oğlanları aldıklarını bildirdi.

Sonra; onların kız çocuklarını sevmediklerini ifade edip, içlerinden birisine kızı olduğu müjdesi verildiği zaman, yüzünün simsiyah kesildiğini, öfkeli bir hal aldığını, kendisine verilen bu müjdenin (kendince) kötülüğünden dolayı toplumundan saklanmaya çalışıp aralarında cari olan bu ayıp duygusundan kurtulmak için onu alçakça evinde tutsun mu yoksa diri diri toprağa mı gömsün? gibi düşüncelerin kendisini sardığını beyan etti. *Sonra;* bu konuda, onların verdikleri bu hüküm ve anlayışların kötülüğünden dolayı hayret edilmesi gerektiğini dikkat çekerek, kötü nitelik ve vasfın -ki bu herhangi bir çocuğa vs. muhtaç olmaktır- onlara; yüce niteliğin (vasfın) da -ki bu da çocuğa (ve hiçbir şeye) muhtaç olmamadır- Allah'a ait olduğu hükmünü bildirdi. *Ve,* şayet onları bu nankörlükleri sebebiyle cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmayacak olduğunu bildirdi. Ancak, O'nun takdir edilen bir süreye kadar bunları cezalandırmayı erteleyeceğini, o süre gelince de artık onu ne bir saat geciktirmelerinin ve ne de öne çekmelerinin mümkün olmadığını bildirdi. *Sonra*, ateşin (cehennem) onlar için kaçınılmaz olduğunu ve onların kesin olarak ateşe sürükleneceğini belirtmek için tekrar onların (kendilerinin sevmedikleri) kız çocuklarını Allah'a verip, kendileri içinse oğlanlar ayırdıklarını dile getirdi.

Sonra; Zât-ı Uluhiyetine yemin edip, Peygamber'den (s.a.s.) önce de nice toplumlara elçiler gönderdiğini; ancak şeytanın onlara içinde bulundukları şirklerini güzel gösterdiğini bildirdi. *Ve*, şeytanın o (geçmiş) toplumlara şirklerini güzel gösterdiği gibi bu (günkü) müşriklere de şirki güzel göstermekte olduğunu beyan etti. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.): Kur'ân'ı içerisine düştükleri şirk halini müşriklere açıklamak ve O'na inananlara da bir hidayet ve rahmet olarak indirdiğini belirtti.

Sonra; Bir'liğinin delillerinin zikrine geçip; O'nun gökten su indirip, o suyla ölümünden sonra yeri/toprağı diriltiğini; hayvanlarda bizim için kesin bir ibret (alacağımız bir ders) kıldığını; onların karınlarından fışkı ile kanarasından bize halis süt (çıkarıp) içirdiğini belirtti. Devamla bizim için hurmalıkların meyvelerinden ve üzümlerden sarhoş edici içecek ve güzel bir rızık elde etme imkanı sağladığını; bal arısına dağlardan vb. diğer yerlerden evler edinmesini ve karnından renkleri değişik, muhtevasında insanlar için şifa bulunan bal çıkması için bütün meyvelerden yemesini ona ilham ettiğini... vb. gibi âyetlerde birliğini gösteren delillerden hepsini yapanın ancak O olduğunu beyan etti.

Sonra; bütün bunlara rağmen müşriklerin Allah'dan (c.c.) başka, kendileri için göklerden ve yerden hiçbir rızık vermeye gücü olmayan putlara ibadet ettiklerini belirtti. Onları, putları: 'Allah'ın hizmetçileri ve halkın O'na en yakınları' gibi sözleriyle nitelendirip, Allah'a örnekler verip durmaktan (Allah'ı kafalarında tasarladıkları bir takım şeylere benzetmekten) men etti. Çünkü müşrikler, Allah'ın bizzat kendilerinin O'na yönelmesinden çok üstün (yüce) olduğuna inandıkları için putları O'na ulaşmaya bir aracı ediniyorlardı. Bu (inanışları)na göre onlar (müşrikler), aşağı tabakadan insanlar gibi kralın havassına, yakınlarına hizmet ediyorlar, onun yakınları (putlar) ise O'na hizmet ediyorlardı. Ki, işte bütün bunlar (müşriklerin Allah hakkında getirdikleri) batıl örneklerdir. (Onunla ilgili) doğru örnekleri Allah bilir, onlar bilmezler.

Sonra; Allah Teâlâ (putlarla Kendisi arasındaki farkı açıklamak için) onlara katındaki doğru örneklerinden, Zat-ı Ulûhiyyetine ve onların ortak koştukları putlara dair iki örnek verdi. Bu örneklerden birisi: Hiçbir şeye muktedir olmayıp başkasının kölesi olan bir köleyle, kendisine güzel rızık

verilmiş; o rızıktan gizli ve aşikar infak eden (hür) bir adamın örnekleridir ki, bunlardan birinin diğerine eşit olması mümkün değildir. İkincisi; iki adam misalidir ki, onlardan birisi dilsizdir. Hiçbir şeye gücü yetmez. Efendisinin üstüne sadece bir yüktür. (Efendisi) onu nereye gönderse hiçbir hayır getirmez. İkinci adam ise; dosdoğru yol üzerinde bulunup adaleti emreder. Birinci örnekte olduğu gibi, bu iki insandan da, birinin diğerine eşit olması doğru değildir.

Sonra; geçen iki örneğin içeriğini pekiştirmek için, kemal sıfatlarından bazılarını zikretti. Göklerin ve yerin gaybının O'na ait olduğunu, kıyamet saati işinin O'nun katında, göz açıp yumma gibi yahut daha kısa, bir anlık iş olduğunu, O'nun bizleri annelerimizin karnından hiçbir şey bilmez bir halde çıkarıp bizlere işitme gücü (gözler) ve gönüller verdiği ... vb. gibi üzerimizde olan diğer nimetlerini hatırlattı. *Sonra*; eğer onlar (insanlar) bundan sonra da O'nun emirlerinden yüz çevirirlerse, artık Peygamber'in (s.a.s.) üzerinde, onlara bu emirleri tebliğden başka bir görev kalmadığını belirtti. İnsanları Allah'ın üzerlerindeki (bu) nimetlerini bilip, sonra da inkar etmekle ayıplayarak, onlardan çoğunun nankörler olduğunu ifade etti.

Sonra; (ahirette), ortak koştukları şeylerin (putların); onları, kendilerine isnat ettikleri tanrılıklarında, yalanlayacaklarını bildirmek için, onlarla ortak koştuklarının kıyamet gününde birbirlerine karşı (olacak) hallerinin izahına geçti. O'nun kuşkusuz, kıyamet günü her ümmetle/toplumla birlikte, kendi içlerinden bir şahit getirip, ortaya süreceğini bildirdi. Bu şahidin de onların peygamberi olacağını belirtti. Bundan sonra onlardan nankörlük edenlerin ne konuşmalarına ne de özür dilemelerine asla izin verilmeyeceğini; onlar azaplarını görünce de hiç bekletilmeksizin oraya sevkedileceklerini ifade etti. (Onların orada) ortak koştuklarını gördüklerinde de Rabbi'lerine: "Ey Rabb'imiz! İşte bunlar Sen'i bırakıp da kendilerine yalvarıp yakardığımız ortaklardır." (Âyet: 86) diyeceklerini bildirdi. Bunun üzerine putların, kendilerine nisbet ettikleri ilahlık/tanrılık iddialarında onları yalanlayacaklarını belirtti. *Ve*, orada ortak koşanların kendileri aleyhine verilen hükme teslim olup boyun eğeceklerini, koştukları ortaklardan kendilerine şefaat edecek hiçbir kimseyi bulamayacaklarını be-

yan etti. *Sonra*; kendilerinin inkarlarıyla birlikte başkalarını da imandan alıkoyanların azaplarını artırıp, küfürlerinden dolayı görecekleri azabın üzerine, bir de (başkalarını) imandan alıkoymalarından dolayı da onlara azap edeceğini bildirip, böylece onların azabının iki kat olacağını belirtti. *Devamla da*; Peygamber'i (s.a.s.) kendi ümmeti hakkında tanık olarak getireceğini ifade etmek için, tekrar her ümmetten kendileri aleyhine şahitlik edecek bir tanık göndereceğini bildirdi. *Ve,* Peygamber'e (s.a.s.) Kur'ân'ı, her şeyi açıklayan, (O'na) inananlara yol gösterici, rahmet ve müjde olarak göndermesi sebebiyle de artık onların (ahirette ileri sürebilecekleri) özür ve bahanelerini ortadan kaldırmış olduğunu beyan etti.

Allah Teâlâ (az önce) verdiği ikinci örnekte, adaletle emreden ve gerçek doğru yol üzerinde olan kişiyi Kendi Zâtına örnek verince, tekrar o örnekte özetlediği hususun detayına geçti. O'nun; adaleti, iyi ve güzel davranmayı, akrabaya vermeyi emrettiğini, bütün çirkinlik ve edepsizliklerden, fenalıktan, kötülükten ve azgınlıktan nehyettiğini belirtti. Böylece Cenab-ı Hak, bu örnekte, yükümlülükle ilgili olarak farz ve nafilelerle, ahlakla alakalı genel ve özel kuralları bir araya topladı. *Sonra*; bu âyette topladığı emirler ve yasaklardan, Allah'ın ahdine (Allah'a verilen söze) vefa gösterme (yerine getirme) emrini ve iyice pekiştirilip sağlamlaştırıldıktan sonra yeminleri bozmadan nehyi ele alıp, insanları; cahiliye döneminde yaptıkları gibi, bu emir ve yasakları birbirlerine karşı aldatma ve hile aracı edinmekten nehyetti. Çünkü onlar, cahiliye döneminde bir kavimle antlaşma yapıp; sonra ondan daha güçlü başka kavim bulduklarında, öncekilerle yapmış oldukları antlaşmalarını bozarak onlardan daha güçlü olarak bulduklariyle antlaşma yaparlardı. *Sonra*; O'nun bu teklif (yükümlülük)le insanları sınadığını, onları imtihan ettiğini belirtip; şayet Allah (c.c.) dilese onları zorla o teklif üzerinde toplayıp ahdine vefa da onları tek bir ümmet kılacağını belirtti. Fakat O'nun dilediği kişileri saptırıp dilediklerini de doğru yola ileteceğini; sonra da (ahirette) herkese (dünyada) neler yaptıklarını soracağını beyan etti.

Sonra; yeminleri bozmaları sebebiyle onlara yaptığı uyarıları yenilemek için, tekrar yeminlerini aralarında hile ve aldatma aracı yapmadan insanları nehyini tekrarlayıp; onları, Allah'a verdikleri sözü az bir dünya

menfaati (metaı) karşılığında satmaktan men etti. Çünkü O'nun katında bulacakları mukafatın, ebedî olduğundan dolayı, onların alacakları dünya metaından (menfaatından) daha hayırlı olduğunu belirtip; halbuki onların yanındaki nimetlerin bir gün tükeneceğini, ebedi kalmayacağını bildirdi. Sonra; ahde vefa göstermeye sabreden (ahitlerini yerine getiren) müminlerden, Allah'ın rızasını kazanan kişiler için katında hazırlamış bulunduğu güzel mükafatı ve güzel yaşamı dile getirdi. O'nun; o müminleri, yaptıklarının en güzeliyle ödüllendireceğini belirtti.

Sonra; insanlara işlerini şeytanın vesveselerinden kurtaracak ve sayesinde Allah'ın (c.c.) onlara va'dettiği mükafatı kazanacakları ameli göstermek için/öğretmek için, geçen âyetlerde cem ettiği emir ve yasaklardan olan; Kur'ân okuma anında Şeytandan Allah'a sığınma emrini ele aldı. Ardından Allaha tevekkül eden, O'na dayanıp güvenen müminler üzerinde şeytanın hiçbir gücü olmadığını belirtti. Ve: "O'nun gücü ancak kendisini dost edinen ve Allah'a ortak koşanlaradır. (Sadece onları kandırabilir)"(Âyet: 100) buyurdu.

Tekrar Kur'ân Hakkındaki Şüphelerinin Reddine Dönüş (101.-111. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Biz bir âyeti başka bir âyetin yerine koyduğumuzda -ki Allah neyi indirmekte olduğunu daha iyi bilir- şöyle derler: Sen düpedüz bir iftiracısın. (Bunları sen uyduruyorsun). Hayır öyle değil. Onların çoğu bilmiyorlar." (Âyet: 101) buyurup, inkarcıların Kur'ân hakkındaki diğer iki şüphelerini daha dile getirdi -ki bunlardan birincisi: İnkar edenlerin, bir âyetin hükmü başka bir âyetle neshedildiğinde: Vallahi Muhammed ashabıyla alay etmekten başka bir şey yapmıyor, bir gün bir işi emrediyor, yarın ondan nehyediyor; dolayısıyla bütün bunları (Allah'tan değil) kendiliğinden yapıyor, demeleridir-. Allah Teâlâ (bu âyette); onların bu şüphelerine cevap verip, O'nun, bunu (niçin böyle yaptığını) hikmetini ve yine bunda kullarının ne yararları bulunduğunu daha iyi bildiğini ifade etti. Hükümleri tedrici olarak almaları (öğrenmeleri) suretiyle müminlerin imanını sağlamlaştırmak ve kendilerine bir yol gösterici ve müjde olması için Kur'ân'ı (böyle tedrici olarak) indirdiğini belirtti. Bina-

enaleyh, iş böyle olunca da, onların bütün hükümleri bir defada almalarının doğru olmayacağını beyan etti.

İkinci şüpheleri: Müşrikler Peygamber'in (s.a.s.) Kur'ân'ı Arap olmayanlardan, Mekkeli bir Hristiyandan öğrendiğini söylüyorlardı. Allah Teâlâ: Onların Peygamber'in (s.a.s.) Kur'ân'ı öğrendiğini iddia ettikleri kişinin dilinin Arapça olmadığını, halbuki Kur'ân dilinin, beyanın zirvesinde son derece açık bir Arapça olduğunu belirterek onların bu şüphelerini cevapladı. *Sonra*; Kur'ân'a inanmayanlara ve O'nun hakkında bu tür (yalnış) düşüncelere sahip olanlara, faziletinin apacık olmasına rağmen, Kur'ân'a iman etmeyi nasib etmeyeceğini belirtti. O'na yalan iftira eden kişinin ise, ancak O'nun âyetlerine inanmayan bir kişi olabileceğini, âyetlere inanan birinin asla böyle olamayacağını belirtti. *Sonra*; Kur'ân'a dil uzatmak suretiyle O'na iftira atanın, onlardan O'na inandıktan sonra inkar edenler olduğunu belirtip, bundan kalbi imanla dopdolu olduğu halde küfre zorlanan ve bu sebeple Kur'ân'a dil uzatmak zorunda kalanları istisna etti. *Ve*, O'na inandıktan sonra kalbini küfre açanların (inkar edenlerin) Allah'ın gazabına çarptırılacakları ve onlar için acıklı bir azabın olacağı tehdidinde bulundu. Bunun sebebinin ise onların dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmiş olmaları olduğunu belirtti. *Ve,* Allah'ın (c.c.), küfrü imana tercih etmelerinden sonra, artık onların hidayetini dilemediğini, onların kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediğini, onların ahirette de tam anlamıyla hüsrana uğrayanlar olacaklarını bildirdi. İşkence yapılarak küfür ve inkara zorlanan kişilere gelince, kuşkusuz Allah'ın (c.c.) onların yanında olduğunu, elbet bu işkence çekmelerinden sonra onları cömertçe affedip, cömertçe bağışlayacağını belirtti. *Ve:* "O gün herkes gelir, kendi nefsini kurtarmak için mücadele eder ve herkese yaptığının karşılığı tamı tamına ödenir. Onlar asla haksızlığa uğramazlar." (Âyet: 111) buyurdu.

Sonuç
(112.-128. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah şöyle bir kenti örnek vermiştir ki o kent, güvenli ve huzurlu idi. Her yerden rızkı bolca geliyordu. Derken bu kent (halkı) Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler. Bunun üzerine Allah yaptık-

larından ötürü onlara açlık ve korku elbisesini tattırdı (giydirdi)." (Âyet: 12) buyurup, inkarcıların bu sûrenin başında inzar edilmiş, korkutulmuş oldukları azabın sebebinin açıklanmasıyla sûreyi bitirdi. Ki bu da onların, güvenli ve huzurlu, rızkı her taraftan bolca gelen bir kentin (Mekke) vatandaşları olmaları ve hal böyleyken kalkıp Allah'ın nimetlerine nankörlük etmeleridir. Bunun üzerine Allah (c.c.) onlara, bu yaptıklarından ötürü açlık ve korku elbisesini giydirdiğini belirtti. Halbuki onlara, aynı zamanda kendilerinden olan bir peygamber de gelmiş olduğunu, onların onu da yalanladıklarını bildirdi. İşte bundan dolayı da onlar zulümlerini sürdürürken bu azabın onları ansızın yakaladığını beyan etti.

Sonra; onlara, kendilerine vermiş olduğu rızıklardan helal ve hoş olarak yemelerini, o rızıktan şirk dönemlerinde kendi kendilerine haram kıldıklarını artık haram kılmamalarını, eğer gerçekten Allah'a ibadet edenlerdenseler, onları bu kente yerleştirmiş olması sebebiyle, Allah'ın üzerlerindeki nimetine şükretmelerini emretti. *Sonra*; onlara: murdar (ölü) hayvan etini, kanı vb. pis şeyler dışında hiçbir şeyi kendilerine haram kılmadığını bildirdi. *Ve,* onları kendiliklerinden (bazı şeyleri) helal (bazılarını) haram kılmaktan nehyetti. *Sonra*; Yahudilere, bundan önce En'âm Sûresi'nde Peygamber'e (s.a.s.) anlatmış olduğu şeyleri haram kıldığını bildirdi ve bunu yapmakla onlara zulmetmiş olmadığını ifade edip; fakat onların, bildiklerinin tersini yapmak suretiyle, kendi kendilerine zulmettiklerini belirtti.

Sonra; okuma yazma bilmeyen ümmî Araplardan (ve benzerlerinden), bilmeden kötülük yapıp da, bundan sonra da tevbe edip hallerini ıslah edenlerin yanında olduğunu ifade etti. *Ve*: "Bütün bunlardan sonra kuşkusuz senin Rabbin gerçekten çok bağışlayan ve çok esirgeyendir." (Âyet: 119) buyurdu.

Sonra; o kenti inşa eden ve orada Kabe'yi yapan İbrâhim'in (a.s.) Allah'ı birleyerek O'na itaat eden bir ümmet (her iyiliği kendinde toplayan bir önder) olup, müşriklerden olmadığını; O'nun nimetlerine şükreden birisi olduğunu; bu yüzden de Allah'ın (c.c.) O'nu seçip, doğru yola ilettiğini; O'na dünyada iyilik verdiğini ve İbrâhim'in (a.s.) ahirette salihlerden olduğunu beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) Allah'ı birleyerek İbrâhim'in (a.s.) dinine uymasını ve İbrâhim'in O'na ortak koşanlardan olmadığını vahyettiğini belirtti. Devamla cumartesi şeriatını (cumartesi günü yalnız ibadet etmeyi) sadece onda ayrılığa düşen Yahudilere farz kıldığını bildirdi. Onların içlerinde ihtilafa düştükleri konuda da kıyamet günü aralarında hüküm vereceğini belirtti. Binaenaleyh o şeriatla (Yahudi şeriatı) amel etmesinin Peygamber'e (s.a.s.) caiz olmayacağını çünkü Yahudilerin onu tahrif edip, o şeriatı aslı olan İbrâhim (a.s.) dininin dışına çıkarmış olduklarını beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.); hikmet ve güzel öğütle bu dine çağırmasını, bu uğurda müşriklerle en güzel bir şekilde mücadele etmesini emretti. Çünkü delaletin de hidayetin de Allah'ın (c.c.) elinde olduğunu bildirdi. Sonra, Peygamber'e (s.a.s.) ve O'na tabi olan müminlere: iş tartışma aşamasından çıkıp savaşa dönüşünce, düşmanlara, onların kendilerine yaptıkları azabın aynısıyla karşılık vermelerini isteyip; onlara karşı savaşı ilk başlatan olmamalarını, düşmanlarına onların kendilerine verdiği azabın fazlasını vererek savaşta onlardan daha aşırı gitmemelerini emretti. *Sonra*, inananları sabretmeye ve düşmanlarını affetmeye teşvik ederek, Peygamber'e (s.a.s.) müşriklerin, inkar etmelerinden dolayı üzülmeyi, ya da onların kurdukları tuzaklardan dolayı huzursuzluk içine düşmeyi nehyedip: "...Çünkü Allah, takva sahipleri ve iyilik edenlerle beraberdir." (Âyet: 128) buyurdu.

17- İSRÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

İsrâ Sûresi Kasas Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. İsrâ olayı peygamberliğin 12. yılında gerçekleşmiştir. Böylece İsrâ Sûresi'nin nüzulü de bu senede gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu ismin verilmesinin sebebi, sûrenin başlangıcında Allah'ın (c.c.): "Münezzehtir O (Allah) ki, kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya yürütmüştür..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır.[24] 111 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı üç şeyi gerçekleştirmektir. Bunlardan birincisi: İsrâ olayının ispatıdır. İsrâ (gece yürütme, gece götürme) Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya olmuştur. Bu durum, Mescid-i Aksâ'nın faziletinin açıklanması ve ora halkının bazı haberlerinin zikredilmesini gerektirmiştir. İkincisi: Her iki mescidin kitapları arasında bir mukayese/karşılaştırma yapmaktır. Kur'ân ve Tevrat arasında. Bu durum da, Kur'ân'ın getirmiş olduğu bazı hikmetler ve öğütlerin anlatılmasını gerektirmiştir. Üçüncüsü: İnsanları böyle bir olayla imtihan etme açısından İsrâ hadisesinin hikmetinin açıklanmasıdır. Cenab-ı Hak, işte bu üç hususu açıkladıktan sonra tekrar Kur'ân'ın faziletine dönmüş ve sûre, Kur'ân'ın faziletinin izahiyle son bulmuştur.

İsrâ Sûresi Kur'ân-ı Kerîm'de Nahl Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

24 Âyette: gece yürüttü anlamında (Esrâ) kelimesi geçmektedir. Sureye bu kelimenin mastarı olan (İsrâ'=gece yürütme, gece götürme) ad olmuştur. (Ç. N.)

Çünkü İsrâ olayı Medine'ye hicretin bir işaretiydi. Medine'ye hicrette ise müşriklerin, Nahl Sûresi'nin başında, yaklaşmasıyla inzar edilmiş (uyarılmış) oldukları azablarının gerçekleşmesi söz konusudur.

Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya İsrâ'nın (Gece Götürülüşün) İspatı (1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kulunu geceleyin, âyetlerimizi göstermek için, Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya yürüten (Allah) eksikliklerden münezzehtir. O her şeyi işiten ve görendir." (Âyet: 1) buyurdu; Peygamber'i (s.a.s.), Mescid-i Aksâ'daki âyetlerini (mucizelerini) göstermek için, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya geceleyin yürüttüğünü belirtti. *Sonra*; İsrâiloğullarından olan Mescid-i Aksâ halkına bir şeriat olarak, Tevrat'ı Mûsa'a (a.s.) indirdiğini ve o Tevrat'ta onlara: Yeryüzünde iki defa bozgun çıkaracaklarını, putlara ibadet etmek suretiyle şeriatlarına karşı gelecekleri hükmünü verdiğini belirtti. *Ve*, ilk bozgunculuk yaptıklarında ülkelerini harap edip, mescitlerini yıkmak için güçlü ve zorba bir kavmi onların üzerine gönderdiğini bildirdi. -Ki bunlar Babil Kralı Buhtunnasr'ın kavmidir-. *Sonra*, İsrailoğullarını Babillilerden kurtarıp, onlara karşı kendilerine yardım ettiğini ve onları saldırıya uğramadan önceki hallerinden daha güzel bir hale getirdiğini ifade etti. Ancak ikinci defa bozgunculuk yaptıklarında, tekrar, birinci defa olduğu gibi ülkelerini harap edip mescitlerini yıkan başka bir topluluğu onların üzerine gönderdiğini beyan etti. -Ki bunlar da kendileriyle savaşıp onları yurtlarından çıkaran Rumlardır-. *Sonra da*, Peygamber'in (s.a.s.) muasırı olan Yahudilere dönerek: "(Bundan sonra) Belki Rabb'iniz size acır, ama siz (bozgunculuk yapmaya) dönerseniz, biz de (sizi cezalandırmaya) döneriz. Cehennemi kafirler için kuşatıcı (bir zindan) yapmışızdır." (Âyet: 8) buyurdu.

İki Mescidin Kitapları (Kur'ân ile Tevrat) Arasında Mukayese (9.-59. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Gerçekte bu Kur'ân en doğru yola iletir ve iyi işler yapan müminlere kendileri için büyük bir ecir olduğunu müjdeler."

(Âyet: 9) buyurup, Kur'ân'ın Tevrat'tan daha doğru bir şeriata yönelttiğini bildirdi. O'nun müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdelediğini; kafirleri de kendileri için hazırlanmış olan acıklı bir azabla korkuttuğunu belirtti. *Sonra*; inkar edenlerin, Allah Teâlâ'nın kendilerini korkuttuğu bu azabı, sanki hayrı, iyiliği istiyorlarmış gibi, istemekte acele ettiklerini bildirdi ve insanın çok aceleci olduğunu belirtti. Bu azabı getirmeye kudretinin yettiğine delil olarak da O'nun (c.c.) gece ve gündüzü (kudretini gösteren) iki âyet (nişane) kıldığını, binaenaleyh gece âyetini silip, insanların bu esnada rızıklarını aramaları, yılların sayısı ve vakitlerin hesabını doğru yapmaları için gündüz âyetini gösterici (aydınlık) kıldığını belirtti. Ve: "... İşte biz (böylece) her şeyi gereği gibi açıkladık." (Âyet: 12) buyurdu. *Sonra*; her insanın, kıyamet günü hesaba çekilmesi için kendi dünyasında yapmış olduğu bütün işlerinin kaydedilip korunduğunu bildirdi. Kim doğru yolu bulursa, ancak kendi nefsi için bulmuş olacağını; kim de sapıtırsa yine ancak kendi nefsi aleyhine bir sapıklığa düşmüş olacağını belirtip; hiç bir günahkarın başka birinin günah yükünü taşımayacağını bildirdi. *Ve devamla:* "...Biz peygamber göndermedikçe (hiçbir kimseye ve topluma) azap edici değiliz." (Âyet: 15) buyurdu.

Sonra; bir kenti, halkının gelmesini acele olarak istedikleri, o (acıklı) azapla helak etmek istediğini de, oranın nimet ve refahtan şımarmış varlıklılarına (iyilik ve itaatı) emrettiğini; ancak bu emri takiben onların orada itaattan çıkıp; kötü işler yaptıklarını, böylece artık o kente gerekli azabın (gelmesinin) hak olduğunu ve Cenab-ı Hakk'ın da (böylece) onları kökünden helak edip darmadağınık ettiğini bildirdi. *Ve*, Nûh'dan (a.s.) sonra nice kuşakları bu şekilde helak etmiş olduğunu, O'nun, kullarının günahlarını en iyi bilen olduğunu ifade edip, binaenaleyh onların (Yahudilerin) azab edilme vakitlerini de kendisi dilediği gibi takdir edeceğini belirtti. Ve: "... Kullarının günahlarını haber alıcı, görücü olarak Rabb'in yeter." (Âyet: 17) buyurdu.

Sonra; kim bu çarçabuk geçeni (dünyayı) dilerse, o isteği doğrultusunda, dilediği iyiliği ve kötülüğü ona çarçabuk vereceğini; hiçbir kimsenin hiçbir konuda O'nu acele ettirmeye gücü (ve hakkı) olmadığını belirtti. *Devamla da*; kim de ahireti isteyip onun için çalışırsa, onun çalışmasını

makbul ve takdire şayan kılıp, yaptığının karşılığını kendisine vereceğini bildirdi. *Ve*, kullarından dünyayı isteyenlere de, ahireti isteyip ona çalışanlara da, her ikisine de dünyada ihsanını esirgemeyeceğini, ihsanını dünyada kullarından hiçbirinden kesmiyeceğini belirtti. Ancak; O'nun bu ihsanında, onlardan bazısını bazısına tercih ettiğini ifade etti. Ahiretin ise dereceler bakımından en büyük ve en üstün olacağını bildirdi.

Sonra; usûl (ana esaslar), fürû (ayrıntılar) ve ahlakla ilgili olarak, Kur'ân şeriatının bazı konularının izahına geçti. Bu bağlamda, kendine ortak koşmayı nehyedip, anne babaya iyilik etmeyi, akrabaya, yoksula ve yolda kalmışlara haklarını vermeyi emretti. Mallarda israfı, saçıp savurmayı yasakladı. İnsanın iyilik yapmaktan aciz olunduğu zaman güzelce özür dilemesini ... vb. diğer hükümleri emredip, bu emirlerini: "...Bunlar Rabb'inin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile beraber diğer bir tanrı edinme ki sonra yerilmiş, kınanmış ve kovulup uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın." (Âyet: 39) buyurup sona erdirdi. Binaenaleyh, bu hükümlere şirkten nehyetmekle başladığı gibi yine bunlara aynı şekilde şirkten nehyetmek suretiyle, şirki yasaklamakla son verdi. Ardından da, sözü (müşriklerin) kendilerine has şirklerinden dolayı onları kınamaya getirdi -ki, bu (şirk) de onların; meleklerin Allah'ın (c.c.) kızları olduğunu söylemelidir-. Bundan dolayı O'nun oğulları Yahudiler için ayırıp, Kendisi için de meleklerden kadınlar (kızlar) edinmesi(düşüncesi)nin doğru olmadığını ifade etti. *Ve*: "...Gerçekten siz çok büyük (tehlikeli) bir laf ediyorsunuz." (Âyet: 40) buyurdu.

Sonra; Kur'ân'da, insanlara bir öğüt olsun diye sözü; usûl (ana esaslar), fürû (ayrıntılar) ve ahkâm (hükümler) konusunda, bu şekilde bir çeşitlilik içerisinde, türlü türlü biçimlerde anlattığını ifade edip; bunun da (böyle değişik şekillerde bir anlatımın dahi) sadece onların (emirlerden) kaçışlarını artırmaktan öteye gitmeyip, ancak onların kaçışını artırdığını belirtti. Peygamber'e (s.a.s.); onlara, şirkin batıllığı konusunda, (doğruluğu) hakkında tartışamayacakları bir delil getirmesini emretti. Ki, bu delil de şudur: Şayet Allah'la (c.c.) beraber başka ilahlar da olmuş olsaydı, kuşkusuz onlar O'nunla tartışmaya, nizâ etmeye bir yol bulmak arzu edeceklerdi. Peygamber'den (s.a.s.) bu hususu onlara söylemesini istedi. *Sonra*,

Zât'ını onların, mülkünde ortakları olduğunu söylemeleri gibi batıl iddialarından tenzih etti. Yedi göğün, arzın (yerin) ve bunlarda bulunan bütün varlıkların, Kendi'sini tesbih ettikleri (Yüce) Zât'ın yalnız O olduğunu, O'nu övgüyle tesbih etmeyen hiçbir varlığın bulunmadığını bildirdi. Ancak insanların onların tesbihlerini anlayamadıklarını belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.): Kur'ân okuduğu zaman, O'nunla ahirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çektiğini, onların kalplerine O'nu anlamalarına engel olacak bir kabuk, bir örtü örttüğünü ve onların kulaklarına da bir ağırlık koyduğunu ifade etti. Peygamber'in (s.a.s.) O'nu (Allah'ı) Kur'ân'da anıp, onların ilahlarını anmadığı zaman müşriklerin arkalarına dönüp kaçtıklarını belirtti. Devamla, Allah'ın (c.c.), onların Peygamber'i (s.a.s.) dinledikleri esnadaki hallerini O'nu ne amaçla dinlediklerini en iyi bildiğini ifade etti. Onların kendi aralarında gizli konuşurlarken (müminlere): Siz büyülenmiş bir adama tabi olmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz dediklerini beyan etti. *Sonra*; onları, Peygamber (s.a.s.) hakkında böyle bir zanna sevkeden şeyin ne olduğu hususuna değinip; bunun sebebinin; Peygamber'in (s.a.s.) onların çürümüş kemikler olduktan ve ufalanıp toprak haline geldikten sonra, yeni bir yaratılışla tekrar diriltileceklerini iddia etmesi olduğunu belirtti. *Ve*, onları ilk defa hiç yoktan yaratanın, öldükten sonra onları tekrar diriltmeye kadir olduğunu bildirerek onların bu yanlış kanaatlerini cevaplayıp reddetti. Sonra, müşriklerin bu cevap karşısında alaylı alaylı başlarını sallayıp; 'ne zaman o (diriliş)?' diyeceklerini bildirdi. Onlara cevaben: O'nun pek yakın bir zamanda olabileceğini söylemesini Peygamber'e emredip: "Sizi çağıracağı gün, O'na hamdederek çağrısına uyar (dirilip kalkar)sınız ve (dünyada) pek az kaldığınızı sanırsınız." (Âyet: 52) buyurdu.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) tekrar emredip, bu söyledikleri sözden -ki müşrikler O'nun sihirlenmiş bir adam olduğunu söylemişlerdi-. daha güzel bir söz söylemelerini onlara emretmesini kendisinden istedi. Kuşkusuz şeytanın onların aralarına girip, bütün bu hareketleri/saçmalıkları onlara güzel gösterdiğini kendilerine bildirdi. *Devamla da*, O'nun (c.c.) onları en iyi bilen olduğunu; dilerse iman etmeleri sebebiyle onlara acıyacağını; yahut küfürleri sebebiyle onlara azab edeceğini belirtti. Peygamber'i (s.a.s.)

de onların üzerine bir vekil olarak göndermediğini ifade ederek; böylece onların onu sıkıştırıp kendisine hakaret etmeye haklarının olmadığını ifade etti. O'nun göklerde ve yerde olan kimseleri herkesten daha iyi bildiğini (peygamber olmaya kimi layık görürse onu seçtiğini); kuşkusuz, Kendi ilmi gereğince, peygamberlerden bazısını bazılarına üstün kılmış olduğunu belirtti. Dâvûd'a da Zebûr'u verdiğini bildirdi. Binaenaleyh onların Nebi (s.a.s.) ve O'nun kitabı olan Kur'ân hakkında, bu konuda hiçbir bilgileri olmadan bazı sözler söylemelerinin kendileri için doğru olmayacağını beyan etti.

Sonra; onlara, kendilerine gelmesi hususunda acele ettikleri o zararı ve sıkıntıyı; ortadan kaldırıp kendilerinden uzaklaştırmaları için ortak koştukları şeyleri yardıma çağırmalarını emredip; bu meyanda onların (putlarının), o zarar ve sıkıntıyı ortadan kaldırmaya güçlerinin yetmeyeceğini, çünkü onların ortak koştukları şeylerin de kendileri gibi kullar olduklarını, onların da O'na (c.c.) yaklaşmak için vesile aradıklarını, onların da O'nun rahmetini ümit edip, azabından korktuklarını bildirdi. *Sonra*; bu yalanlayanların kentlerinden, kıyamet gününden önce O'nun helak etmediği ya da şiddetli bir azapla azap etmediği hiçbir kent bulunmadığını belirtti. Bu hükmün Kitap'ta yazılmış (kesin bir hüküm) olduğunu bildirdi. Sonra da, O'nun (Allah'ın) inanmayanlara karşı, müminlere güç ve kudret vermek suretiyle azap etmeyi tercih ettiğine işaret edip; onları cezalandırıp helak etmede, mucizeler yoluyla helak etmeyi seçmediğini ifade ederek: "..Bizi âyetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan şey, evvelkilerin onları yalanlamış olmasıdır. Semûd kavmine açık bir mucize olarak dişi deveyi gönderdik. O (mucize) zulmetmelerine sebep oldu. (Deveyi boğazlayarak kendilerine yazık etmiş oldular). Biz o mucizeleri korkutmak için göndeririz." (Âyet: 59) buyurdu.

İsrâ Hadisesinin Hikmetinin Açıklanması (60.-81. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Hani sana: Rabb'in, insanları kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı da, Kur'ân'da lanetlenmiş bulunan o ağacı da insanları sınama dışında bir şey kılmadık. Biz onları korkutuyo-

ruz, fakat korkutmamız onların azgınlıklarını artırmaktan başka bir katkı yapmıyor." (Âyet: 60) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), onlara İsrâ olayını haber verdiği zaman, onlara karşı kendisine zafer va'detmiş olduğunu ifade etti. Nitekim onların bu olayı kendilerine bildirmesinin akabinde onu yalanladıklarını ve onlardan bir çoğunun da irtidat ederek, dinden çıktıklarını belirtti. *Ve*, O'nun bu İsrâ rüyasını[25] onlar için bir fitne ve bir imtihan kılmaktan başka bir şey için gerçekleştirmemiş olduğunu bildirdi. -ki, onlar bu olay sebebiyle, daha önce de Kur'ân'da zikredilen lanetlenmiş zakkum ağacı sebebiyle şaşkına döndükleri gibi bir şaşkınlık içerisine düştüler. Nitekim zakkum ağacı zikredildiği zaman şöyle demişlerdi: Muhammed cehennem ateşinin taşları yaktığını iddia ediyor sonra da kalkıp ateşte bir ağaç olduğunu söylüyor, halbuki ateş ağacı yeyip bitirir. Orada ağaç nasıl biter?- *Allah Teâlâ devamla*; O'nun, inanmayanları bu şekilde korkuttuğunu; ancak korkutmasının da onların azgınlıklarını artırmaktan başka bir şeye yaramadığını belirtti.

Sonra; onlara (insanlara) Adem'in (a.s.) melekler ve İblis'le olan kıssasını anlattı. Zira bu kıssa da (İblis'i) denemek, sınamak içindi. Bu kıssayı anlattı ki inanmayanlar, bu İsrâ olayı ile denenip imtihan edilmelerinde, daha önce İblis'in Rabb'inin emrine karşı gelip asi olduğu zaman çarptırıldığı kovulma ve lanetlenme gibi cezalardan ders alsınlar da İsrâ olayını yalanlamak suretiyle İblis'in içine düşmüş olduğu duruma düşmesinler. Cenab-ı Hak bu İblis kıssasnı da İblis'e hitaben buyurduğu: "...Kuşkusuz, benim kullarım üzerinde senin hiçbir sultan, gücün yoktur. Vekil olarak Rabb'in yeter." (Âyet: 65) sözüyle bitirdi.

---

25 Burada işaret edilen rüya, ya Mirac gecesi Hz. Peygamber (sav)'e lütfedilen müşahededir ki, Mirac'in uykuda olduğunu söyleyenler, bunu rüya diye açıklamışlar; uyanıkken olduğunu söyleyenler ise bu kelimeyi açıktan görme diye tafsir etmişlerdir. Rüya uykuda görülen şeylerin adı ise de asıl kelime anlamı görmektir. Mirac gecesi vukubulan görme, bir rüya değil, uyanıklık halinde bir müşahede idi. Kur'ân'da lanetlenen ağaç da cehennemdeki zakkum ağacıdır. Puta tapanlar, bu ağacın adını duyunca: "Muhammed, cehennemin taşları yaktığını sanıyor, sonra orada ağaç bittiğini söylüyor." diyerek alay etmişlerdi. Halbuki bu ağaç kendi bildikleri gibi bir ağaç değil, sembolik anlam taşıyan bir ağaç idi. Bununla Allah, cehennemde biten, cehennemin ürünü olan ağaç gibi insanları temsil etmiş olabilir. Nitekim bu ağacın şeytan veya Ebû Cehil veya Hakem b. Ebîl-Âs olduğu da söylenmiştir. Bkz. Süleyman Ateş, Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali, s. 287. (Ç. N.)

Sonra; Allah Teâlâ (yukarıdaki âyetlerde) insanları uyarıp korkuttuktan sonra onların özendirilmesine geçti. O'nun lütfundan (nasiplerini) arasınlar diye, onlar için denizde gemiler yürütenin O olduğunu bildirdi. Onların denizde kendilerine bir zarar, sıkıntı dokunduğu, boğulmaktan korktukları zaman, bu sıkıntıyı kendilerinden gidermesi, bu tehlikeden kendilerini kurtarması için yalnız O'na sığındıklarını belirtti. Ancak Allah (c.c.) onları o tehlikeden kurtarıp karaya sağ salim çıkarınca da O'ndan yüz çevirip, O'nun nimetini inkar ettiklerini bildirdi. Halbuki onların (karaya çıkmakla) Cenab-ı Hakk'ın kendilerini, karayı ters çevirip, alt üst edip, onları orada yere geçirmesinden veya onların üzerine taşları savuran bir kasırga göndermesinden ya da tekrar onları denize döndürüp de küfürleri sebebiyle orada batırmasından emin olmadıklarına dikkat çekti. *Sonra da*; Adem oğullarını (insanları) akıl nimeti vermek suretiyle diğer varlıklardan üstün kıldığını, onları karada ve denizde binitlere bindirdiğini, onları temiz yiyeceklerle rızıklandırdığını ve onları yarattıklarının bir çoğundan üstün kıldığını bildirdi. İnsanları öldükten sonra dirilteceğini ve onlara ihsan etmiş olduğu bu nimetlerden dolayı kendilerini hesaba çekeceğini; (o gün) kimlerin kitabı sağ tarafından verilirse işte onların, bu nimetlerin gerçekten hakkını veren yegane insanlar olduklarını ifade edip; onların bundan dolayı da mükafatlandırılıp bir kıl kadar (en ufak) haksızlığa uğramayacaklarını belirtti. Bu nimetlerin hakkını eda edemeyip, yerine getirmeyen, dünyaya akıl gözüyle bakmayıp bu nimetleri görmeyen bir körmüş gibi, bir halet-i ruhiye (ruh hali) içerisine giren kimselerin de; ahirette kör ve yolca da daha sapık olacaklarını beyan etti.

Sonra Allah (c.c.) Peygamber'i (s.a.s.) bu hususta (isrâ) tesbit edip, sağlamlaştırmıştır. Az kalsın Hz. Peygamber'in onların bu isteklerine meyletmiş olacağını da belirtmiştir. *Sonra*; bu olaydan dolayı kendisiyle şiddetle alay ettiklerinden ötürü neredeyse Peygamber'i (s.a.s.) Mekke'den çıkacak ölçüde tedirgin ettiklerini bildirdi. Şayet onlar O'nu Mekke'den çıkarmış olsalardı, kuşkusuz Cenab-ı Hakkın, daha önce içlerinden kendilerine gönderilen peygamberleri aralarından sürüp çıkaran kavimleri helak ettiği gibi onları da helak edeceğini açıkladı. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.), müşrik-

lerden yüz çevirmesini, onlara aldırmamasını, Allah'a (c.c.) ibadete yönelmesini, farz ve nafile namazları vakitleri içerisinde dosdoğru kılmasını isteyip; böylece Cenab-ı Hakkın kendisine yardım etmesi ve O'nu övülmüş bir mekana (Mekan-ı Mahmuda), davasının düşmanlarına galip geleceği bir makama ulaştırması için bunları yapmasını kendisine emretti. -Kuşkusuz bu husus da Medine'ye hicret etmekle gerçekleşmiş oldu. Çünkü İsrâ olayı hicretten bir yıl önce vuku bulmuştu-. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), kendisini Mekke'den doğrulukla, güzelce, tehlikesiz çıkarması ve o övülmüş makama da aynı şekilde girdirmesi için, bu övülmüş makamın hazırlanması hususunda kendisine iltica etmesini, kendisine sığınmasını emretti. O müşriklere de getirmiş olduğu hak davanın, onların batıl inanışlarına galip olacağı o günün gelmesinin yakın olduğunu haber vermesini istedi. *Ve*: "De ki, hak geldi batıl yok olup gitti, batıl yok olmaya zaten mahkumdu." (Âyet: 81) buyurdu.

Yeniden Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletinin İzahına Dönüş (82.-111. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "Biz Kur'ân'da O'na inanan müminlere şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz. Ama bu, zalimlerin ziyanını artırmaktan başka bir katkı sağlamıyor (onlara)." (Âyet: 82) buyurup, tekrar Kur'ân'ın faziletinden bahsetmeye döndü. *Ve*, O'nun, Kur'ân'da müminlere şifa ve rahmet olan şeyler indirdiğini, kafirlerin ise bu sebeple zararlarının üzerine zarar kattıklarını belirtti. *Sonra*; onlardaki bu zararın ziyanın sebebini açıklayıp, bunun, onların büyüklük taslamaları, Allah'ın kendilerine ihsan etmiş olduğu mallarıyla gururlanıp böbürlenmeleri olduğunu bildirdi. *Devamla da*, kafirin psikolojik durumunun hep bu olduğunu, Cenab-ı Hak kendisine bir nimet verdiği zaman onunla böbürlenip büyüklük tasladığını, kendisine bir fakirlik, yoksulluk isabet ettiğinde de aşırı bir şekilde ümitsizlik içerisine düştüğünü dile getirdi. *Sonra*; müminlerden ve kafirlerden her birinin bu konuda kendi karakter ve seciyesine uygun iş yaptıklarını belirtip, O'nun, onlardan hangisinin yolca daha doğru olduğunu en iyi bildiğini ifade etti.

Sonra, onların Peygamber'e (s.a.s.) ruhun ne olduğunu sorduklarını, -ki o Kur'ân'dır-;[26] onun Allah katından olduğuna delilinin ne olduğunu? sorduklarını belirtti. Onlara cevaben, Peygamber'e (s.a.s.): O'nun Allah'ın emri olduğunu, kendisinin onlara getirmiş olduğu ilmin Allah'ın geniş, engin ilmine nisbetle az bir şey olduğunu bildirmesini emretti. O'nun, şayet dilese onlardan bu az bilgiyi de alıp, kendilerine vahyetmiş olduğu bu Kur'ân'ı da tamamen giderebileceğini, dilese kuşkusuz onu da yapacak güce sahip olduğunu kendilerine söylemesini de istedi. Çünkü kendisinin bununla (peygamberlikle) kendi nefsi için hiçbir şey istemediğini; sadece onların iyiliklerini istediğini belirtti.

Sonra; inkar edenlere, (Kur'ân'ın) Allah (c.c.) katından gönderilmiş bir kitap olduğunun delilini açıkladı. -ki bu da insanlar ve cinlerin O'nun bir benzerini meydana getirmekten aciz olmaları hususudur-. Ve devamla, Cenab-ı Hakkın onlardan, değişik şekillerde, bunu yapmalarını (Kur'ân'ın bir benzerini getirme) istemek suretiyle onlara meydan okuduğunu belirtti. Örneğin, Kur'ân sûreleri gibi on sûre meydana getirmelerini istemeden tutun da bir sûre meydana getirmelerini istemeye; hatta bütününü, mislini ortaya koymalarını istemeye kadar değişik şekillerde onlara meydan okuduğunu bildirdi. Ancak onların bütün bunlar karşısında inkarlarında diretmekten öte hiçbir şey yapamadıklarını ifade etti. Onların yine bununla da kalmayıp, kendileri için yerden bir göze (kaynak) fışkırtmasını; yahut O'nun (s.a.s.) kendi vadilerinde hurmalardan ve üzümlerden oluşan bir bahçesinin olmasını, bu bahçede ağaçlar arasından ırmaklar akıtmasını istemeleri vb. gibi, Peygamber'i (s.a.s.) sıkıştırıp zor durumda bırakma gibi bir art niyetle O'ndan istemiş oldukları, bunlar ve benzeri diğer başka mucizeleri istemeden öteye bir şey yapmadıklarını beyan etti. *Ve*; Peygamber'e (s.a.s.) onlara cevaben: Kendisinin bir beşer, bir elçi olmaktan başka hiçbir özelliğinin olmadığını, Allah'a (c.c.) karşı onlar gibi tahakkümde bulunmasının, keyfi istek ve arzularda bulunmasının mümkün olmadığını

26 Burada "ruh"tan maksat çoğunluğun görüşüne göre bildiğimiz, canlılarda bulunan ruhtur. Ancak, bundan maksadın, melekten daha büyük rûhânî bir yaratık olduğu veya Cebrâil (as) olduğu ya da Kur'ân olduğu da söylenmiştir ki, Müellifimiz'in de bu son görüşü tercih ettiği görülmektedir. Bkz. ez-Zemahşeri, Keşşâf, II, 663, Beyrut, 1995. (Ç. N.)

söylemesini emretti. *Sonra*; onların Kur'ân'a iman etmelerine engel olan hususun, sadece onların Kur'ân-ı Kerîm'i getiren elçilerinin beşerden olmasını yadırgamalarından başka bir şey olmadığını ifade etti. Peygamber'e (s.a.s.); yine onlara cevap olarak: şayet yeryüzünde(kiler) (inanç bakımından), tatmin olmuş, itminana ulaşmış olarak yürüyen melekler olsaydı, kuşkusuz Allah'ın onlara (elçi olarak) bir melek göndereceğini bildirmesini emretti. *Ve*, Cenab-ı Hakkın kendisinin doğruluğuna Kur'ân mucizesiyle şahitlik yaptığını belirtip; kendisiyle onlar arasında tanık olarak da Allah'ın (c.c.) kendisine yeteceğini onlara söylemesini istedi.

Sonra; hidayetin de, dalaletin de mucizelerle değil Allah'ın iradesiyle olduğunu, şayet O bir kavmin hidayetini murad ederse, onlara hidayet edeceğini, yok eğer bir kavmin de hidayetini dilemezse artık onları hidayete erdirecek O'ndan başka kendilerine hidayet edecek dostlarının da asla bulunmayacağını belirtti. Cenab-ı Hakkın onları kıyamet günü yüzükoyun, kör, dilsiz ve sağır bir halde haşredeceğini (toplayacağını), onların varacakları yerin de cehennem olduğunu bildirdi. Öyle ki oranın alevi dindikçe kızgın ateşi körükleyip artıracağını ifade etti. İşte bütün bunların inanmayanların Kur'ân mucizesini inkar etmelerinden ve yine onların kendilerinin öldükten sonra dirileceklerine dair Kur'ân'ın getirmiş olduğu haberleri yalanlamalarından dolayı olacağını beyan etti. *Sonra da*; onların, şayet göklerin ve yerin yaratılışına bakmış olsalar, Allah'ın onları öldükten sonra diriltmeye kadir olduğunu bileceklerini, anlayacaklarını ifade edip; Cenab-ı Hakkın onların yeniden yaradılışları için bir ecel, bir süre belirlediğini; onlar her ne kadar bunu inkar etseler de bunda asla bir şüphe bulunmadığını belirtti.

Sonra; eğer onlar O'nun rahmet hazinelerine sahip dahi olsalar -ki bu onların (Peygamber'e) teklif etmiş oldukları yerden bir pınar fışkırtmak vb. diğer isteklerinden daha büyüktür-, kuşkusuz bunlarda da cimrilik yapacaklarını; dolayısıyla onların kendisine teklif ettikleri şeylere icabet etmesinin (yerine getirmesinin) de kesinlikle (onların iman etmeleri bakımından) hiçbir faydasının olmayacağını Peygamber'e ifade etti. *Sonra*; Mûsa'ya (a.s.), bu (istedikleri) mucizeler gibi, açık açık dokuz mucize verdiğini, buna rağmen Firavun'un bunlara iman etmediğini; İsrâiloğul-

larını ülkesinden sürüp çıkarmak istediğini, bunun üzerine de Cenab-ı Hakk'ın Firavun'u ve onunla birlikte olanların hepsini (denizde) boğduğunu ve İsrâiloğullarını kendilerine vadetmiş olduğu toprakta yerleştirdiğini beyan etti.

Sonra; tekrar Kur'ân-ı Kerîm'in şanını tazime (ululamaya) dönüp, O'nu ancak hak ile indirdiğini ve Peygamber'i (s.a.s.) sadece bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdiğini, artık bundan sonra, isteyenin iman edeceğini isteyenin de iman etmeyeceğini ifade etti. *Sonra da*; kuşkusuz Peygamber'e (s.a.s.) Kur'ân'ı, insanlara ağır ağır (tane tane) okuması için parça parça indirdiğini, onların O'na inanmalarının da inanmamalarının da Kendisi için eşit olduğunu (bir şey farketmediğini) ifade edip; çünkü önceden kendilerine ilim verilmiş olanların Kur'ân kendilerine okunduğu zaman (itaat ederek) çeneleri üstüne secdeye kapandıklarını bildirdi. *Sonra da*; insanlara: O'na kendi ismiyle (Allah diyerek); yahut Rahmân ismiyle ya da bunların dışında O'nun diğer güzel isimleriyle yakarmalarını emredip, Peygamber'i (s.a.s.) de namazında sesini fazla yükseltmek, ya da çok kısmadan nehyedip, bu ikisi arasında orta bir yol tutmasını emretmek suretiyle sûreyi tamamladı. Ve: "Çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, acze düşüp de yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a hamd olsun! de ve O'nu gereği gibi tekbir et, yücelt." (Âyet: 111) buyurdu.

18- KEHF SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kehf Sûresi Ğâşiye Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Ğâşiye Sûresi, İsrâ olayından sonra ve hicretten kısa süre önce nazil olan sûrelerdendir. Binaenaleyh Kehf Sûresi'nin nüzulü de bu tarihlerde gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın verilmesi, bu sûrede Ashab-ı Kehf'in kıssasının anlatılmış olmasındandır. 110 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Anlatıldığına göre, Kureyş müşrikleri Medine'deki Yahudi din adamlarına elçiler gönderip, onlara Peygamber'in (s.a.s.) durumunu haber vermiş ve O'nun hakkında kendilerinden bilgi istemişlerdi. Bunun üzerine Yahudi din adamları; O'na geçmiş zamanda yaşamış üç genci, onların durumlarının, ne olduğunu sorun ve yine ayrıca, yeryüzünün doğu ve batı bölgelerine ulaşan gezgin adamın durumunu, O'nun haberinin ne olduğunu da... O'na sorun demişlerdi. Onlar da bu hususları Peygamber'den (s.a.s.) sorunca, Peygamber (s.a.s.): Sorduklarınıza yarın cevap vereceğim demişti de -inşallah dememişti-. Bunun akabinde onbeş gün/gece bekledi vahiy gelmiyordu. Öyle ki, Mekke halkı da dedikodu yapıp O'nu üzmeye başladılar. Dediler ki: Muhammed bize yarın haber vereceğini va'detti. Bugün onbeş gün oldu. Dolayısıyla bu sözler Peygamber'in (s.a.s.) çok ağrına gitmişti. Sonra Cebrâil (a.s.) O'na bu Kehf Sûresini getirdi ki, bu

sûrede onların kendisine indirilene inanmamaları sebebiyle Peygamber'in (s.a.s.) üzülmesinden dolayı, ona bir ayıplama (itab), o gençlerin ve o gezgin adamın da haberleri vardı.

Sûre, Kur'ân'ın indirilişinden maksadın ne olduğunu beyan hususunda bir mukaddime ile başlamıştır ki, bu (maksat) da kafirlerin inzarı (uyarılması) müminlerin de müjdelenmesi hususudur. Dolayısıyla Peygamber'in (s.a.s.) inkarcıları inzar etmek ve müminleri müjdelemekten başka bir görevi yoktur. Ve O'nun, kavminin ve kavminin önderlerinin kendisine iman etmemelerinden dolayı üzülmesi kendisi için doğru değildir. Zira, onların sahip oldukları dünyevî konumlarının hiçbir kıymeti yoktur. Sûrede bütün bu anlatılanlarla Ashab-ı Kehf'in kıssasına geçişe bir zemin hazırlanmıştır. Çünkü Ashab-ı Kehf dinlerini toplumlarının dünyalarına tercih etmiş; dinleri hakkında onlardan korktukları an, kavimlerinden ayrılarak mağaraya sığınmışlardı. Sonra Allah (c.c.) Ashab-ı Kehf'in kıssasının zikrinden maksadın ne olduğuna uygun bir zeyille (ilave) sûreyi devam ettirdi. Ardından da o çok gezgin adamın kıssasına geçti -ki o da Zülkarneyn'dir-. Ve bu kıssayı da sûrenin sonuna kadar uygun zeyillerle sürdürdü.

Bu sûre, Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâ Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Çünkü bu sûre de onun gibi Kur'ân-ı Kerîm'in önemini vurgulamakta, O'nun şanına dikkat çekmektedir. Ayrıca İsrâ Sûresi'nin sonunda Allah'ın (c.c.) çocuktan münezzeh oluşu ifade edilmiştir ki bu Kehf Sûresi'nin başında da: Allah bir çocuk edindi diyenlerin uyarısı yer almaktadır. (Bundan dolayı da her iki sûre birbiri ardınca gelmiştir.)

Giriş
(1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "Hamd, kuluna (bu) Kitabı hiçbir eğrilik ve çelişme yapmadan indiren Allah'a mahsustur." (Âyet: 1) buyurdu. Katından gelecek şiddetli bir azaba karşı kafirleri uyarmak; müminlere de kendileri için güzel bir mükafatın olduğunu müjdelemek ve özellikle de: 'Allah bir çocuk edinmiştir' diyenleri korkutmak için, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) Kur'ân'ı, özünde kamil ve diğer kitapları da tamamlayıcı olarak, hiç bir eksiği ve çe-

lişkisi olmadan indirenin Kendisi olduğunu bildirdi. Sonra Peygamber'e (s.a.s.): kavmi kendisine indirilene iman etmediler diye nerdeyse üzüntüsünden kendisini helak edecek duruma geldiğini belirtip; O'nun (Allah) yeryüzünde bulunan şeyleri; insanların hangisinin daha iyi amel edeceklerini denemek için, yeryüzüne bir süs, ziynet olsun diye yarattığını bildirerek: "...Biz elbette (bir gün) yeryüzündeki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız." (Âyet: 8) buyurdu.

Ashab-ı Kehf'in Kıssası
(9.-82. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Yoksa sen Ashab-ı Kehf'in, mağara ve Rakim sahiplerinin bizim şaşılacak âyetlerimizden olduğunu mu sandın?" (Âyet: 9) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), O'nun mağara ve Rakim (Ashab-ı Kehf'in köpeklerinin adıdır)[27] ashabını O'nun âyetlerinden şaşılacak bir âyet olduğunu sandığını ifade etti ve O'na: O gençlerin, Allah'ın (c.c.) kendilerine acımasını ve onları rızasına ulaştırmasını isteyerek mağaraya sığındıkları anı, bunun üzerine Cenab-ı Hakkın nice yıllar boyunca mağarada onların kulaklarına ağırlık vurduğunu (onları derin bir uykuya daldırdığını); sonra; onların mağarada bekleme müddeti hususunda ihtilaf eden iki gruptan hangisinin onların kaldıkları şeyi daha iyi hesab edebileceğinin ortaya çıkması için onları diriltti̇ğini (kısaca) beyan etti. *Sonra*; bu özeti genişletip açarak, Ashab-ı Kehf'in kendisine iman eden gençler olduğunu, O'nun, onların hidayetlerini artırdığını; krallarının huzurunda kalkıp açıkça kendisine karşı Allah'a iman ettiklerini haykırdıklarını, krala ve toplumuna putlara tapınmada muhalefet ettikleri esnada onların kalplerine metanet verdiğini bildirdi.

Sonra; Ashab-ı Kehf'in, toplumlarından ayrıldıkları zaman, şehirlerinin yakınındaki dağda bulunan bir mağaraya sığınmak üzere anlaştıklarını belirtip, mağaraya vardıklarında ve Cenab-ı Hak tarafından onların kulaklarına ağırlık konulunca (dış alemle irtibatları kesilince) ora-

---

27 Rakim'in ne olduğu hakkında değişik rivayetler vardır. Müellif onun Ashab-ı Kehf'in köpeklerinin ismi olduğu rivayetini kabuletmiştir. (Ç. N.)

da uykuya daldıklarını; onlar mağarada uykudayken, (güneş ışığıyla cesetlerini bozulmadan korumak için) güneşin doğduğunda mağaralarından sağa doğru eğildiğini, battığında ise mağaranın soluna doğru meylettiğini (onların üzerine hiç isabet etmediğini) beyan etti. *Sonra*; onlar uykuda iken cesetlerinin çürümemesi için devamlı onları sağa sola çevirdiğini; onların köpeklerinin de kendilerini korumak için, ön ayaklarını mağaranın kapısının eşiğine uzatmış bir halde onlarla birlikte uykuya daldığını bildirdi.

Sonra; orada kalma sürelerini birbirlerine sormaları için onları diriltip; uykularından kaldırdığını; onların içlerinden birini ellerindeki parayla, kendilerine yiyecek satın alması için şehre gönderdiklerini ve ona; toplumlarından birisi farkedip de kendilerini taşlayıp öldürmemeleri ya da tekrar onları kendi dinlerine döndürmeye zorlamamaları için çok dikkatli olmasını tenbih ettiklerini belirtti. *Sonra*; Cenab-ı Hakk'ın öldükten sonra diriltme va'dinin hak olduğunu bilmeleri için o gençleri kavimlerine buldurttuğunu ifade etti. Çünkü Ashab-ı Kehf'in o uzun uykunun akabinde kalkıp dirilmelerinin ölen ve sonra dirilen kişinin haline benzediğine dikkat çekti. *Sonra*; Allah Teâlâ onları kavimlerine buldurttuktan sonra onların toplumlarının, kendilerinin durumu (onlara ne yapacakları) hakkında tartışmaya başladıklarını; onlardan bazılarının: "En iyisi mağaranın kapısını onların üzerlerine kapatalım, onların yanlarına hiçbir kimse girmesin, onların hallerine hiçbir insan vakıf olmasın", dediklerini; diğerlerinin ise: Bilakis, en iyisi mağaranın kapısında bir mescit yapalım orada Allah'a ibadet ederiz ve bu sayede Ashab-ı Kehf'in kalıntılarını muhafaza ederiz, dediklerini beyan etti.

Sonra; insanların (daha sonra) onların sayıları hakkında olan anlaşmazlıklarına değinip, Peygamber'e (s.a.s.), onlara: Ashab-ı Kehf'in sayısını en iyi bilenin Allah (c.c.) olduğunu, bunu Allah'ın kendilerini seçip bildirdiği az sayıda insanın haricinde kimsenin bilmediğini söylemesini emretti. *Ve*, Peygamber'i (s.a.s.), onlar hakkında sathî bir tartışma dışında, insanlarla tartışmaya girmekten menedip, dolayısıyla da onların belirledikleri bu sayılar hususunda onları yalanlamayıp, bilakis bu sayı belirtmenin hiçbir kanıtı olmadığnı, binaenaleyh bu sayı işinde mütereddit olup, bu ko-

nuda kesin bir şey söylememesinin gerektiğini belirtti. *Sonra*; tekrar Peygamber'i (s.a.s.), insanların onlarla ilgili herhangi bir kesin bilgileri olmadığı için, müşriklerden hiç birine Ashab-ı Kehf hakkında herhangi bir şey sormaktan nehyetti. Bu ve benzeri hiçbir işe Allah'ın izni ve dilemesi olmadan girişmemesini ve dolayısiyle de insanların Ashab-ı Kehf hakkında kafadan attıkları gibi bilmeden bir şeyi söylememesini istedi.

Sonra; insanların Ashab-ı Kehf'in mağarada bekleme süreleri hakkında da ihtilaf ettiklerine değinip, bazılarının onların mağarada üçyüzyıl kaldıklarını, bazılarının ise buna dokuz yıl daha ilave ederek 309 yıl kaldıklarını ileri sürdüklerini bildirerek Peygamber'e (s.a.s.); onlara: kuşkusuz onların orada bekleme sürelerini de en iyi bilenin Allah olduğunu söylemesini emretti. Ve: "...Göklerin ve yerin gaybı O'nundur. (bilgisindedir). O ne güzel görendir, ne güzel işitendir! Onların O'ndan başka bir dostları da yoktur. Ve O, kendi hükmüne hiçbir kimseyi de ortak etmez." (Âyet: 26) buyurdu.

Allah Teâlâ bu kıssayı bitirince, arkasından kıssaya uygun bir zeyl (ilave, ek) getirdi. Peygamber'e (s.a.s.) bu konuda, kendisine vahyedileni okumasını emredip; çünkü içinde hiçbir değişiklik bulunmayan yegane gerçeğin bu olduğunu belirtti. Herhangi bir şey hakkında bilgi sahibi olmak için O'ndan başka sığınacağı bir sığınağı da asla bulamayacağını bildirdi. *Sonra da*; nefsini, Allah'a iman edenlerle bir tutmasını (onlarla birlikte olmaya sabretmesini) emretti. Ve, gözlerinin o insanları bırakıp da kavminin önderleri ve zenginleri gibi dünya ehline sapmasını ve onlar kendisine inansın diye, kendisine inanmış (zayıf) müminleri yanından kovmada, o önder ve zenginlerin arzularına itaat etmekten O'nu nehyetti. Bu konuda, kendisine Ashab-ı Kehf'i örnek almasını işaret etti. *Sonra*; onlara, kuşkusuz hakkın (gerçeğin) Allah'tan olduğunu, O'nun, o reis ve zenginlere ihtiyacı olmadığını, dolayısıyla, dileyenin iman edip dileyenin inkar edeceğini belirtti. Kim inkar ederse onun için Cenab-ı Hakkın, kendisi hakkında hazırlamış olduğu azabının olduğunu ve kim de iman ederse onun amelinin de asla zayi olmayacağını ifade edip, bütün bunları inananlara bildirmesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti. *Ve*: "Onlar o kimselerdir ki kendileri için.... Âdn cennetleri vardır.." (Âyet: 31) buyurdu.

Sonra; Mekkeli ileri gelen müşriklerin zenginlikleriyle fakir müminlere karşı böbürlenmelerindeki yanlışlıkların kendilerine apaçık görünmesi ve övünmenin ancak salih amelle olup; yoksa malla olmadığının belirlenmesi için onlara dört temsil (daha) getirmesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti.

Birincisi: İki adam örneği ki Allah (c.c.) onlardan birine etrafı hurmalıklarla çevrili iki üzüm bağı vermiş ve bu iki bağ arasında da ekinler bitirmişti. İki bağ da yemişlerini eksiksiz olarak vermişlerdi. O adam bununla arkadaşına (karşı) böbürlendi. Bu halin onun için ebedi olup geçici olmadığını, sahib olduğu bu nimetin hiç yok olmayacağını sandı. Ve yine ortada hesap vereceğinden korkacağı bir ahiretin de olmadığı inancına kapıldı. Şayet olur da, bir ahiret günü de olursa, mutlaka oradaki halinin de dünyadaki bu durumundan daha iyi olacağına inandı. Arkadaşı ise onun bu durumunu; Allah'ı inkar etmesini, Allah'ın nimetine şükürle karşılık vermemesini yadırgayıp reddederek: eğer böyle davranır, Allah'ın vermiş olduğu nimetlerinden dolayı şımararak kendisine karşı böbürlenirse hiç belli olmaz, belki Allah'ın kendisine ona verdiğinden daha hayırlısını verebileceğini ve onun bahçelerine de gökten afetler gönderip orayı yok edebileceğini ona hatırlattı. Derken çok geçmeden Allah (c.c.) onun bahçelerine bu afeti gönderdi ve onları yok etti. Ve (o) nankör adam bahçesine harcadıklarına vahlanarak ellerini ovmaya başladı. Artık o da keşke Rabb'ine iman etmiş olsaydı diye temennide bulunmaya başladı. Allah'tan başka kendisine yardım edecek kimse bulamadı. Kendi kendini de kurtaramadı. (Allah Teâlâ bu örnekten sonra) "İşte böyle bir durumda velilik (koruyuculuk) Hak olan Allah'a mahsustur. O'nun vereceği sevap da daha hayırlıdır. Sonuç da daha hayırlıdır." (Âyet: 44) buyurdu.

İkincisi: Hakirliği ve bekasının azlığı (geçici oluşu) bakımından dünya hayatı örneğidir. Ki o (hayat) Allah'ın (c.c.) gökten indirdiği ve yerin bitkisinin onunla karıştığı bir su gibidir. Çok geçmeden o bitki kurumuş, kırılmış ve rüzgârın savurduğu bir çöp kırıntısı haline gelmiştir. O müşriklerin, fakir müminlere karşı övündükleri mal ve çocukları da dünya hayatının zinetlerindendir. Onlar da onun gibi çabuk zeval bulup yok olup giderler. Halbuki kalıcı (olan) salih ameller sevap bakımından ondan da-

ha hayırlıdır. *(Allah Teâlâ bu örnekten) sonra*, müşriklere: dağları yürüteceği, yeri al açık (çırılçıplak) bırakacağı ve onların hiçbirini bırakmaksızın hepsini toplayacağı günü (kıyameti) hatırlatıp; onların o gün beraberlerinde ne malları ve ne de evlatları olmaksızın O'na arzolunacaklarını; amel defterlerinin önlerine konacağını, onların, defterlerindekilerden korkup ürkeceklerini beyan ederek: "Şöyle diyecekler: -Vah başımıza! Bu ne biçim kitap! Ne küçük bırakıyor ne büyük, her şeyi sayıp döküyor-. (Onlar) yapıp ettiklerini hazır bulmuşlardır. Rabbin hiçbir kimseye zulmetmiyor." (Âyet: 49) buyurdu.

Üçüncüsü: Adem ve İblis örneğidir. Çünkü İblis de Adem'e karşı sırf aslı ve soyuyla böbürlenmişti. İblis cinlerdendi. Rabb'inin buyruğu dışına çıktı. Allah Teâlâ insanları bu hususta ona uymaktan onu ve zürriyetini Allah'tan (c.c.) başka dostlar edinmekten nehyetti. Akıllı olan düşmanını kendisine dost edinemezdi. İblis ve zürriyeti gibilerinin Allah'a şerik olması doğru olamazdı. O (c.c.), onları ne göklerin ve yerin yaratılmasında ve ne de kendi nefislerinin yaratılmasında hazır bulundurmamıştı. Onlar saptırıcılardı. Allah'ın (c.c.) onlardan yardımcı edinmesi de mümkün değildi.

(Allah Teâlâ bunları hatırlattıktan) sonra; kıyamet günü geldiğinde insanlara o dostlar edindikleri ortaklara seslenmelerini emredeceğini, onlar o ortak koştuklarını çağırdığında da, onların (ortak koştuklarının bunların) çağrılarına icabet etmeyeceklerini, onlar hakkında, dünyada (insanların) sandıkları gibi, kendilerine hiçbir faydalarının da olmayacağını belirtti. Sonra; bu örnekleri; onlardan ibret alıp da taraftarları ve mallarının çokluğuyla fakir müslümanlara karşı böbürlenmemeleri için, insanlara getirdiğini bildirdi. Fakat bu örnek ve temsillerin de onlara hiçbir etkisi olmadığını, bilakis onların tabiatlarında var olan tartışma ve kavgayı sürdürdüklerini ifade edip, hepsini kökten yok etme azabı gibi, öncekilerin (topluca helakına sebep olan) yol ve yasalarının kendi başlarına da gelmesini; ya da onlar sağken kendilerine çeşitli azap türlerinin gelmesini istediklerini belirtti. Halbuki Cenab-ı Hakkın, peygamberleri, insanlar zorla değil isteyerek iman etsinler diye, sadece müjdeleyici ve uyarıcılar olarak gönderdiğini ifade etti. İnanmayanların ise hakkı batılla gidermek (yok etmek) için mücadele ettiklerini, teklif ettikleri bu âyet ve mucizeler

olmadan iman etmek istemediklerini ifade edip; ancak onların kendilerine gelen âyet ve mucizeleri de inzar edilip uyarıldıkları şeyleri de sırf alay ve eğlence konusu yaptıklarını belirtti. *Ve*, Rabbi'lerinin afet ve mucizeleri ile uyarıldıkları halde, onlardan yüz çevirip, önceden iki ellerinin yapmış olduğu günahları unutandan daha zalim hiçbir kimsenin bulunmayacağını beyan etti. *Sonra da*; onların imandan yüz çevirmelerinin sebebinin Cenab-ı Hakkın onların kalplerine o âyetleri anlamalarına engel olacak bir takım örtüler koyması olduğunu belirtti. Onların kulaklarına da o âyetleri duymalarına engel olan ağırlıklar koyduğunu bildirdi. *Sonra da*, eğer bu yapmış olduklarıyla onları cezalandırmış olacak olsaydı, kuşkusuz onların istemiş oldukları azabı çabuklaştırmış olacağını bildirip; fakat onların azap edilmelerinin de bir vakti olduğunu ifade etti. Ondan kaçıp sığınacakları bir yer de asla bulamayacaklarını belirtti. Ve: "İşte sana bir yığın kent. Zulme saptıklarında onları helak ettik. Onları helak etmek için de bir süre belirlemiştik." (Âyet: 59) buyurdu.

Dördüncüsü: Mûsa ve çağının bilginlerinden birinin örneğidir. Kuşkusuz Mûsa (a.s.) (Peygamber olması dolayısıyla) ulaştığı en yüce makama ulaşmıştı. Fakat Cenab-ı Hakkın kendisinin bilmediği bir ilimle, onu (o bilge kişiyi) kendisine tercih etmiş olduğu o bilgine tevazu gösterip, o bilgiyi ondan öğrenmek için o bilge kişiyi bulmaya çıktı. Mûsa uşağına iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar yürümeye devam edeceğini, bu alimi orada bulacağını söylemişti. O mekana vardıklarında uşağı, beraberlerinde bulunup denize süzülen balığı unuttu ki, bu (olay) da aradığı bilginin bulunduğu yerin işaretiydi. Fakat uşağı Mûsa'ya bu olayı (balığın denize süzülmesini) haber vermedi. Böylece o mekanı geçip gittiklerinde ve Mûsa ondan (uşağından) yiyeceklerini getirmesini isteyince, çocuk Mûsa'ya balıklarını, kayaya sığındıkları zaman unuttuğunu ve balığın da denize akıp gittiğini haber verdi. Bunun üzerine Mûsa aradığı yerin işte orası olduğunu söyledi. Tekrar o mekana geri döndüler. O bilgini orada buldular. Mûsa ondan, kendisine öğretilenden, O'na da öğretmesi şartıyla, kendisine tabi olmasına izin vermesini isteyince, bilgin, Mûsa'ya: O'nun, bilmediği ve sırları kendisine gizli olan bu ilmi öğrenmeye asla sabredemeyeceğini haber verdi. Mûsa da ona kendisini -İnşâ-

âllahu Teala- buna sabredici olarak bulacağını bildirince, bilgin: kendisi konuşup hakikatını ona bildirinceye kadar (beraberlikleri esnasında) kendinden hiçbir şeyi sormamasını Mûsa'dan istedi. Böylece birlikte yürüdüler, bir gemiye bindiklerinde bu bilgin gemiye yönelip onu deliverdi. Mûsa içindekileri boğmak için onun gemiyi delmesini bilginin başına kaktı. Bunun üzerine alim, kendisiyle birlikte (gördüklerine) sabredemiyeceğini ona söylemiş olduğunu Mûsa'ya hatırlattı. Mûsa, unuttuğunu söyleyerek kendisinden özür diledi ve bu unutmasından dolayı onu cezalandırmamasını istedi. Yürüdüler, bir çocuğa rastladılar, bu alim çocuğa yönelip onu öldürünce Mûsa (a.s.) bunu da ondan yadırgayıp onu yine kınayınca, alim, tekrar kendisiyle birlikte sabredemeyeceğini ona söylediğini Mûsa'ya bir daha hatırlattı. Bunun üzerine Mûsa (a.s.) ona, eğer bundan sonra kendisine bir şey soracak olursa, artık kendisiyle arkadaşlık etmemesini; çünkü artık mazeretinin sonuna ulaştığını belirtti. Birlikte yürüdüler, bir köyde, insanlardan yiyecek istediler. Onlar da bundan imtina ettiler, yiyecek vermediler. Bu alim o köyde yıkılmaya yüz tutmuş bir duvarı bulup onu onardı. Mûsa (a.s.), O'nun kendilerine yiyecek vermeyen bu kavmin duvarını ücret almadan onarıp düzeltmesini onun başına kakınca, alim artık bundan sonra onunla arkadaşlık etmesinin mümkün olmadığını bildirip; onun kendisini kınadığı bu üç işin yorumunu (sırrını) da ona haber vereceğini söyledi. Ve O geminin denizde çalışan fakir insanlara ait olduğunu, orada, ilerde sağlam gemiyi zorla alıp gasbeden bir kralın bulunduğunu, bundan dolayı kral gemiyi gasbetmesin diye gemiyi deliverdiğini; o çocuğun ise, anne-babasının inanmış insanlar olduklarını, şayet yaşasa taşkınlık ve küfür üzere büyüyeceğini, anne ve babasının da ona aldanıp onun gibi inkar edeceklerini; o duvarın ise, iki öksüz çocuğa ait olduğunu, altında kendilerine ait bir hazine bulunduğunu, babalarının sağlığında salih bir kişi olduğunu, bundan dolayı, çocuklar olgunluk çağına ulaşıp da hazinelerini (Rabb'inden rahmet olarak) çıkarsınlar diye duvarı düzelttiğini bildirip, devamla: "... Rabb'inden bir rahmet olarak. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte, senin sabredemediğin şeylerin yorumu, iç yüzü budur." (Âyet: 82) dedi.

Zülkarneyn Kıssası
(83.-108. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "(Ey Muhammed) Sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki: Size ondan bir anı okuyacağım." (Âyet: 83) buyurup; müşriklerin Peygamber'e (s.a.s.) Zülkarneyn'i sorduklarını, onun kendilerine cevaben: Zülkarneyn'in bazı haberlerini kendilerine okuyacağını onlara bildirdiğini ifade etti. Ve bunu detaylandırıp, Zülkarneyn'i yeryüzünde güçlü kıldığını, ona ilim, güç ve kendisini maksadına ulaştıracak techizat (donanım) verdiğini, mülkünü batı yönüne genişletmek istediğinde, Mağrib ülkelerinin sınırlarına varıncaya kadar yürüdüğünü ve orada, kara balçıklı bir güzel kaynak bulduğunu ve yine orada söz anlamayan bir kavim de bulduğunu, onları itaatine, emri altına girmeye çağırdığını; onlardan bu davetine icabet etmeyenleri ahirette kavuşacakları Allah'ın azabından önce, dünyada şiddetli bir ceza ile cezalandırdığını; itaatine girenlere ise en güzel mükafatı verdiğini, onların zekat ve haraçlarını kolaylaş tırdığını... vb. gibi onlara diğer iyilikler yaptığını bildirdi. Sonra (onun), mülkünü doğu tarafına genişletmek istediğini; bu nedenle yürüyüp uzak doğu ülkeleri sınırlarına geldiğini, orada da öncekiler gibi (ilk insanlar gibi) güneşten vucutlarını örtmeyen bir kavim bulduğunu, onlar hakkında da daha önce, itaatine girmeyenlere verdiği ceza ve itaatine girenlere de yaptığı iyilik gibi hükmettiğini beyan etti. Sonra, buradan yürüyüp, iki dağ arasına vardığını, orada da öncekiler gibi bir kavim bulduğunu belirtti. -ki, bunlar Türk kabilelerinden Yecüc ve Mecüc kabileleri idiler.-[28] Yeryüzünde fesat çıkarıyorlardı. İtaatine giren o bölge halkı onları kendisine şikayet ettiler, ondan kendilerinin üzerlerine onların yaptıkları yağmalarını, saldırılarını önleyecek bir set yapmasını istediler; bunun üzerine Zülkerneyn onların bu set yapması taleplerini kabul etti. Onlara kendisine demir kütleler getirmelerini emretti. Bunları birbiri üzerine koyup tâ

---

28 Yecüc ve Mecüc ile ilgili olarak tefsir kitaplarında birçok rivayetler ve efsane türü bazı olaylar anlatılmaktadır. Bazıları burda geçen seddi, Çin Seddi sanıp, Yecüc ve Mecüc'ün de Türk kavimlerinden Moğallar veya Tatarlar olduğunu söylemişlerdir ki, Müellif'in de benimsediği anlaşılan bu görüşün gerçekle uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur. (Fazla bilgi için bkz. ez-Zemahşerî, Keşşâf, 2/717; Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili. 4/3287; S. Ateş, Yüce Kur'ân'ın âğdat Tefsiri, 5/326). (Ç. N.)-

zirvelerine kadar o iki dağın arasını kapattı. Sonra üzerine körükler koydu. Körükler kızıp nar gibi olunca, erimiş bakırı üzerine döktü. Kütleleri birbirine kaynattı. Sanki sert bir dağ gibi oldular. Artık Yecüc ve Mecüc kabileleri ne onu aşabildiler, ne de delebildiler. Bu set yapma işi tamamlanınca Zülkarneyn bunun Allah'ın kullarına bir rahmeti olduğunu, onların oradan çıkışı hakkında Allah'ın va'di geldiğinde, o seddi yerle bir edeceğini, Yecüc ve Mecüc'un birbirleri içinde dalgalanır (kalabalık) bir halde oradan çıkacaklarını ve insanlar arasında şiddetli fesat çıkaracaklarını bildirdi. Bu olay(ın olması) kıyamet gününün alametlerindendir. Bundan sonra sûra üfürülür, onlar ve diğer insanlar hesap için toplanırlar. Cehennem (o gün) dünyada kendilerine bu günün hatırlatılması karşısında kör ve sağır kesilen kafirlere açıkça gösterilir.

(Allah Teâlâ bundan) sonra, kendilerine hatırlatılanları düşünmekten yüz çevirerek, Allah'tan başka dost edindiklerinden yararlanacaklarını sanan müşriklerin kınanmasına başladı. Cehennemi onlara konak yeri olarak hazırladığını, oradan onları hiçbir kimsenin geri çeviremeyeceğini bildirdi. Sonra onların çirkin niteliklerinden bazı örnekler vererek, onların dünyadaki çalışmalarının boşa gittiğini belirtip, halbuki onların kendilerinin iyi iş yaptıklarını sandıklarını... vb. gibi âyetlerde zikredilen onlara yönelik diğer tehditlerini dile getirdi. Sonra bunlara yönelik tehditlerinin arkasından, korkutma ve özendirme hususundaki adeti üzere, müminlere yönelik müjdelerini sıraladı. Ve: "İnanıp iyi işler yapanlara gelince, onların konağı da Firdevs cennetleridir. Orada sürekli kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler." (Âyet: 107-108) buyurdu.

Sonuç
(109.-110. âyetler)

Allah Teâlâ daha sonra: "De ki: Rabb'imin kelimeleri (ni yazmak) için denizler mürekkep olsa, Rabb'imin kelimeleri bitmeden denizler mutlaka bitip tükenir. Takviye için bir o kadarını daha getirsek de yine yetmez." (Âyet: 109) buyurup, sûrede zikredilen bu acib kıssaların şanına, önemine dikkat çekmek suretiyle sûreyi tamamladı. O'nun, bu yüce ve hayreti mucip değerdeki sözlerinin bitmeyeceğini; şayet o kelimeleri yazmak için de-

nizler mürekkep olsa, ardından yedi okyanus daha onları takviye etse de yine o kelimeler bitmeden denizlerin biteceğini bildirdi.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), inanmayanlara: kendisi gibi (okuma yazma bilmeyen) birisinin böyle acib bir Kur'ân'ı getirmeye kadir olamayacağını söylemesini emredip: "Deki: Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak, Tanrının bir tek Tanrı olduğu bana vahyolunuyor. O halde Rabb'ine kavuşmayı uman, makbul ve güzel işler yapsın ve Rabb'ine ibadette hiç kimseyi O'na ortak koşmasın." (Âyet: 110) buyurdu.

19- MERYEM SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Meryem Sûresi, Fâtır Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Fâtır Sûresi de Necm Sûresi'nden on dukuz sûre sonra nazil olmuştur. İleride geleceği üzere Necm Sûresi Habeşistan'a ilk hicretin ardından nazil oldu. Habeşistan'a hicret ise bi'setin (peygamberliğin) yedinci yılında vuku bulmuştur. Dolayısıyla Meryem Sûresi de bu hicretle İsrâ olayı arasında nazil olan sûrelerden olmaktadır.

Sûreye bu adın verilmesinin sebebi, sûrede Meryem kıssasının anlatılmış olmasıdır. 98 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı; Kehf Sûresinde geçen hayret verici kıssaları tamamlamak ve o sûrenin sonunda beyan edilen 'Allah'ın bu husustaki kelimelerinin asla bitmeyeceği' esasını iyice pekiştirmek için, ders ve örnek almak babında, bazı peygamberlerin kıssalarından da bir nebze bahsetmektir ki, işte bu nedenden dolayı Meryem Sûresi Kehf Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Bu peygamberlerin kıssalarının akabinde de, onların ümmetlerinin kendi sünnetlerinden ayrılmaları ve bu ayrılmalarından dolayı müstehak oldukları cezalar (da sûrede) anlatılmıştır.

Bazı Peygamberlerin Kıssalarından Alıntılar
(1.-59. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kaf, Hâ, Yâ, 'Ayn, Sâd. Bu Rabb'inin kulu Zekeriyya'ya rahmetinin anısıdır." (Âyet: 1-2) buyurup, peygamberlerin kıssalarından altı kıssanın anlatımına geçti:

Birincisi: Zekeriyya ve oğlu Yahya'nın kıssasıdır. Kuşkusuz bu kıssa Âl-i İmrân Sûresi'nde de geçmişti. Ancak kıssanın buradaki anlatımı, kıssayla ilgili olarak daha önce geçen bilgilerden; gerek üslup, gerekse siyak itibariyle; ayrıca kıssada bulunan bazı fazlalık ve eksiklikler itibariyle de farklılık arzetmektedir. Onlardan farklıdır. Allah Teâlâ bu kıssayı Yahya hakkında buyurduğu: "Selam olsun ona, doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kaldırılacağı gün." (Âyet: 15) sözüyle tamamlamıştır.

İkincisi: Meryem ve oğlu Îsâ'nın (a.s.) kıssalarıdır: Bu kıssa da daha önce Âl-i İmrân Sûresinde geçmişti. Ancak, kıssa, burada da, üslubu, siyakı ve kıssadaki bazı ekleme ve çıkarmalar itibariyle oradakinden farklıdır. Cenab-ı Hak kıssayı tamamlayınca, burada (bu kıssada), Peygamber'e (s.a.s.) anlattığı; kuşkusuz Îsâ'nın (a.s.) O'nun kulu olup oğlu olmadığı hususunun hak (gerçek) olduğunu ifade etti. Ve, insanlara yalnız O'na ibadet etmelerini, çocuk vb. şeyleri O'na ortak edinmemelerini emretti. *Sonra*, bu davranışlarından dolayı onları, sûrede tehdit ettiği (bazı) cezalarla tehdit etti. Onları (ileride başlarına gelecek olan) o hasret (keder, üzüntü) gününe karşı uyardı. Çünkü o gün, onlar gaflet içerisindeyken, iman da etmemişken işin bitirilmiş olacağını beyan edip: "(O gün) dünyaya ve üzerinde bulunanlara biz varis olacağız biz. Ve (onlar) bize döndürülecekler." (Âyet: 40) buyurdu.

Üçüncüsü: İbrâhim'in babasıyla olan kıssasıdır. Bu kıssa da En'âm Sûresi'nde geçmişti. Aynı şekilde bu kıssa da, daha önce anlatılanlardan üslup, siyak ve bazı fazlalık ve noksanlıklar yönünden farklılık arzeder. Kıssanın sonunda; İbrâhim'in (a.s.) kavmini ve onların Allah'tan başka tapındıklarını bırakıp, onlardan ayrılınca kendisine İshak ve Yakub'u armağan ettiğini ve onların hepsini de peygamber kıldığını belirtip: "Onlara rahmetimizden nimetler bağışladık. Ve kendilerine yüce bir doğruluk dili verdik." (Âyet: 50) buyurdu.

Dördüncüsü: Mûsa (a.s.) kıssasıdır. Bu kıssada da Mûsa'nın (a.s.) ihlaslı, samimi olduğunu ve o'nun bir resul, bir peygamber olduğunu belirtip ona Tûr'un sağ tarafından seslendiğini ve özel konuşmak için onu Kendine yaklaştırdığını belirtti. Devamla: "...Rahmetimizden, kardeşi Hârun'u bir peygamber olarak ona bağışladık." (Âyet: 53) buyurdu.

Beşincisi: İsmail (a.s.) kıssasıdır. Allah (c.c.) bu kıssada: İsmail'in va'dinde sadık, sözünde duran bir elçi ve bir peygamber olduğunu belirtti. Devamla, O'nun hakkında: "Ailesine namazı, zekatı emrederdi. Rabb'i katında, hoşnutluk kazanmış, beğenilmiş bir kişiydi." (Âyet: 55) buyurdu.

Altıncısı: İdris (a.s.) kıssasıdır. Kıssada O'nun çok doğru bir kişi ve bir peygamber olduğunu bildirip; O'nu yüce bir makama yükselttiğini belirtti.

Sonra, bütün bu peygamberleri, böyle özel olarak övüp, methettikten sonra, genel olarak da hepsini birden övüp, onlar hakkında: "İşte bunlar Allah'ın nimet verdiği peygamberlerdendir. Adem'in soyundan, Nûh'la birlikte (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrâhim ve İsrâil'in soyundan kendilerine hidayet ederek yol gösterip seçtiğimiz kimselerdendirler. Onlara Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı." (Âyet: 58) buyurdu.

Haleflerinin (Arkalarından Gelen Ümmetlerinin) Onların (Peygamberlerin) Sünnetlerinden Ayrılmaları (59.-98. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ama arkalarından öyle bir nesil geldi ki; namazı yitirdiler, şehvetlere uydular. Bunlar azgınlıklarının cezasını bulacaklardır." (Âyet: 59) buyurup; peygamberlerden sonra, kendilerinin sünnetlerinden ayrılan, namazı zayi edip (terkedip) kılmayan, şehvetlere tabi olan (azgın) bir nesil geldiğini bildirdi. Onların bu azgınlıklarının cezasını göreceklerini belirterek; bunlar içerisinden tevbe edip, Peygamber'e (s.a.s.) iman edenleri bunlardan istisna etti. Ve, onlara cennete gireceklerini ... vb. va'detti.

Sonra; onların (meleklerin) oraya (dünyaya) ancak O'nun (Allah'ın) emriyle indiklerini bildirdi. Çünkü Allah'ın, onların önlerinde, arkalarında ve bunların arasında bulunan her şeyin maliki ve sahibi olduğunu; O'nun iyilik yapanın iyiliği ve kötülük yapanın

kötülüğünü unutup ta (insanların) bu yaptıklarının karşılığını vermemesinin söz konusu olmadığını beyan etti. *Sonra*, bu münasebetle, inkarcıların, insanın öldükten sonra diriltilmesini mümkün görmediklerinden dolayı mükafat ve cezanın gerçekleşeceği ahireti inkar etmelerine değinip, onlara cevaben; O'nun insanı ölümünden önce hiç yoktan yarattığını ifade edip, binaenaleyh (insanı hiç yoktan yaratan Allah'ın) onu öldükten sonra tekrar diriltmeye kadir olmasının (öncekine göre) daha kolay olduğunu bildirdi. *Sonra*; ahireti inkar edenleri ve şeytanları mutlaka toplayacağını, ve onları cehennemin çevresinde, hepsi diz çökmüş bir halde hazır bulunduracağını, sonra içlerinden, diğerlerinden (daha büyük bir azabı tattırmak için), daha büyük bir cezayla cezalandırmak için onların daha fazla inat edip, karşı gelenlerini çıkarıp ayıracağına yemin etti. *Ve,* O'nun bu konuda cezaya diğerlerinden daha fazla müstahak olanları en iyi bilen olduğunu belirterek, cehennemdeki azaplarının farklı farklı olmasına rağmen, inkarcıların azap çekmek için oraya gelmelerinin kaçınılmaz olduğunu beyan etti. Ve: "Sonra biz, korunup sakınanları kurtarırız, zalimleri de orada öyle diz üstü çökmüş halde bırakırız." (Âyet: 72) buyurdu.

Sonra; onların bu hususa inanmamalarının sebebini belirtti ki, bu da onların dünyalarına aldanmalarıydı. Bu bağlamda, onlara bu husustaki açık âyetleri okunduğu zaman, onların; müminlerden dünyalık olarak, daha iyi bir durumda olduklarını, şayet kendileri batıl üzere olmuş olsalardı, kuşkusuz müminlerden daha kötü bir halde olmalarının gerektiğini söylediklerini ifade etti. *Ve onlara cevaben*: O'nun kendilerinden önce durumları onlardan daha iyi olan nicelerini helak etmiş olduğunu bildirdi. Allah'ın onlara böyle nimet vermesinin sebebinin, ancak sapıklık ve dalaletlerinde mühlet vermek ve özürlerini ortadan kaldırmaktan başka bir şey olmadığını belirtti. Nihayet onların, kendilerine va'dedileni (azabı) dünyada ya da ahirette gördükleri vakit, artık kuşkusuz kendilerinin yerce/konum itibariyle daha kötü, taraflarca da daha zayıf olacaklarını bildirdi. Ve: "Allah, doğru yola gelenlerin hidayetini artırır. Kalıcı, yararlı işler Rabbin katında sevapça daha hayırlı; netice itibariyle daha iyidir." (Âyet: 76) buyurdu.

Sonra; inanmayanlardan, gururda son haddine varmış, öyle ki (işi) ahiret hususunda alay ederek: “Bana (ahirette) mal da evlat da kesinlikle verilecek. Dünyada verildiği gibi”, diyecek ölçüye vardırmış bir şahsı özel olarak ele alarak, o şahsın (ve onun gibilerin) bu düşüncesine cevaben; onun gaybı bilmediğini, Allah katında da bu hususta bir söz de almamış olduğunu bildirdi. *Sonra*; onu tehdit edip, ona (onun hesabına bütün) bu dediklerini yazacağını belirtip, onun malına ve evladına varis olacağını, nihayet kıyamet günü o insanın tek başına, yalnız olarak (ilahî) divana geleceğini bildirdi.

Sonra; inkar edenlerin yine bu hususta, kıyamet günü ilahlarının kendilerine şefaatçi olacaklarına güvendiklerini bildirip, bu düşüncelerini de, o ilahların, o günde, onların kendilerine yapmış oldukları ibadetlerini inkar edip kabul etmeyeceklerini, onlara karşı olacaklarını bildirerek reddetti. *Sonra*, şeytanların onlara galip olduğunu, artık onlara nasihat etmede herhangi bir fayda bulunmadığını ifade etti. *Ve*, Peygamber’i (s.a.s.) onlara azabın gelmesi hususunda acele etmekten nehyetti; çünkü Kendisinin onlar için günleri saymakta olduğunu bildirdi. *Sonra da*; o kıyametin vakti gelince müttakileri, (takva sahiplerini) elçiler olarak (huzurunda) toplayacağını, suçluları ise, suya koşuşan susuz hayvanlar gibi cehenneme sevkedeceğini ve o gün orada, Rahman’ın katında, bu hususta söz almış olan müminlerden başkası için şefaat imkanı bulunmayacağını beyan etti.

Sonra; inkarcılardan bir grubun, meleklerin Allah’ın kızları olduğuna inanıp, onlara ibadet ettiklerini, onların (meleklerin) kıyamet günü kendilerine şefaat edeceklerini kabul ettiklerini dile getirdi. Böyle düşünenlere cevaben: Onların böyle yapmakla pek çirkin bir şey yaptıklarını; Kendisinin bir çocuk edinmesinin asla yakışık olmadığını bildirdi. *Sonra*; göklerde ve yerde kim varsa hepsinin kıyamet günü O’nun huzuruna bir kul olarak geleceklerini ve onlardan her birinin, tek başına, yalnız olarak O’na geleceğini belirtti. Onlar için ne meleklerden ve ne de onlardan başka herhangi başka yaratıklardan hiçbir şefaatçinin olmasının söz konusu olmadığını bildirdi.

Sonra; diğerlerinden şefaatı böylece nehyettikten sonra, şefaatın sadece müminler için olacağının ispatıyla bu sûreye son verdi. Bu bağlam-

da, müminler için kıyamet günü gönüllerde, bir kısmının diğerlerine şefaat edeceği bir sevgi oluşturacağını belirtti. Kafirlerle, onların dünyada edindikleri ortaklar ve çocuklar arasındaki alaka ve ilişkiyi kestiği gibi, müminler arasında (dünyada) var olan ilişkiyi kesmeyeceğini bildirdi.

Sonra; bu müjdeleme ve uyarma görevini yapması için, Kur'ân'ı Peygamber'in (s.a.s.) diline kolaylaştırdığını belirterek: "Biz O'nu (Kur'ân'ı) senin diline kolaylaştırdık ki, onunla takva sahiplerini/korunanları müjdeleyesin, inatçı bir kavmi de onunla uyarasın. Biz onlardan önce de nice kuşaklar helak ettik. Onlardan herhangi birini hissediyor musun? Yahut onların gizli bir sesini, fısıltısını duyuyor musun?" (Âyet: 97-98) buyurdu.

20- TÂHÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Tâhâ Sûresi Meryem Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Meryem Sûresi de Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arası dönemde nazil olmuştu. Böylece Tâhâ Sûresi'nin nüzulü de bu tarihe rastlamaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, sûrenin "Tâhâ" sözüyle başlamış olmasındandır. 135 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Peygamber'i (s.a.s.), kavminin, çağrısından yüz çevirmesinden dolayı karşılaşacağı zorluklara karşı sabretmeye teşviktir. İşte bundan dolayı sûre; Allah'ın (c.c.) Peygamber'e (s.a.s.): (insanların) kendisine iman etmedikleri zaman zahmet çekmesi için Kur'ân'ı O'na indirmediğini; çünkü onun üzerinde, korkanlara bir öğüt, bir hatırlatmadan başka bir görev olmadığının beyanıyla başladı. *Ve*, şayet onlar iman etmezlerse onların iman etmemelerinden dolayı Peygamber'in (s.a.s.) bir sorumluluğunun olmadığını belirtti. Bundan sonra; Peygamber'e (s.a.s.) başından sonuna kadar Mûsa'nın (a.s.) kıssasını anlattı ki, Peygamber (s.a.s.) Mûsa'nın (a.s.) Firavun'un önündeki sebatından ve İsrâiloğullarının inadına karşı sabrından teselli bulsun. Sonra da; bu kıssanın akabinde Adem (a.s.) kıssasını anlattı ki, Adem'in (a.s.) acele etmesi, imtihan ve denemeye sabretmemesi sebebiyle içine düşmüş olduğu durumdan sakınsın. Sonra sûreyi, sûreye başladığı gibi, Peygamber'i (s.a.s.) sabra teşvikle bitirdi.

Bu sûrenin Meryem Sûresi'nden sonra gelişi, bu sûrenin de, Meryem Sûresi'ne hakim olan kıssa üslubu açısından, Meryem Sûresi'ne benzemesi dolayısıyladır. Bu nedenle sûre bu açıdan, sanki Meryem Sûresi ve Kehf Sûresi'nin tekmilesi (devamı) ve Kehf Sûresi'nin sonunda gelen; -bu hustaki Allah'ın kelimelerinin asla bitmeyeceği- beyanının da iyice pekiştirilmesi durumundadır.

Sabra Teşvik
(1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ta, Hâ. Biz bu Kur'ân'ı sana zahmet çekesin diye indirmedik." (Âyet: 1-2) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.) Kur'ân-ı Kerîm'i O'nu yalanladıkları zaman yalanlayanların inkarlarından dolayı üzüntüden zahmet çekmesi için kendisine indirmediğini belirtti. Çünkü Kur'ân'ı O'na ancak azabından korkanlara bir hatırlatma yapması için indirdiği, dolayısıyla kendisine iman etmeleri umulanların da bunlar (azabından korkanlar) olduğunu bildirdi. *Sonra da*, kendisinden yüz çevirdikleri bu Kur'ân'ın şanını/yüceliğini ilan etmeye başlayıp, O'nun göklerin ve yerin yaratıcısı tarafından indirilmiş olduğu... vb. gibi ileriki âyetlerde zikrettiği, Kur'ân'ın yüce vasıflarını dile getirdi. Ve, bu konuyu: "... Allah ki, O'ndan başka Tanrı yoktur. En güzel isimler O'nundur." (Âyet: 8) sözüyle noktaladı.

Mûsa (a.s.) Kıssası
(9.-114. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Mûsa'nın haberi geldi mi sana?" (Âyet: 9) buyurarak, Mûsa'nın Medyen'den Mısır'a dönüşü sırasındaki kıssasına geçti. onun bir ateş görüp ateşin yanına gittiğini, orada Rabb'inin kendisine seslenerek onu risaleti (peygamberliği)ne seçtiğini bildirdiğini ve ona iki mucize verdiğini beyan etti ki, bunlardan birisi âsâ mucizesidir. Mûsa (a.s.) âsâsını yere atar atmaz hemen koşup duran bir yılan haline geliyordu. Diğeri de, el mucizesidir. Elini koynuna soktuğu zaman, birden bire eli ayıpsız (hastalıksız) ve bembeyaz bir hal alıyordu. *Sonra*; Cenab-ı Hak Mûsa'ya (a.s.), Firavun'a gitmesini emretti. Çünkü onun azıp ulûhi-

yet/tanrılık iddia ettiğini bildirdi. Mûsa elçilik görevini kabul edip, bu davet uğrunda karşılaşacağı sıkıntılardan bunalmaması için göğsünü açıp ferahlatmasını Allah'tan (c.c.) niyaz etti. Ona dua etti. Sonra Allah'tan (c.c.) kardeşi Hârun'u da kendisine yardımcı olarak yanına katmasını istedi. Allah Teâlâ onun bu isteğini kabul etti. Sonra onlara; Firavun'a gitmelerini; belki nasihat dinler, ya da korkar ümidiyle ona tebliğlerini yumuşak ve tatlı bir üslupla yapmalarını kendilerine emretti. Mûsa ve kardeşi Hârun Firavun'a geldiklerinde ona: kendilerinin Rabb'i tarafından ona gönderilmiş iki elçi olduklarını söylediler. Ondan İsrâiloğullarını kendileriyle birlikte göndermesini ve onlara azap (işkence) etmeyi bırakmasını istediler ve kendilerinin doğru olduklarına delalet eden bir mucizeyi getirdiklerini de ona haber verdiler.

(Allah Teâlâ) Sonra; Firavun'un Mûsa'ya Rabb'inin kim olduğunu sorduğunu, Mûsa'nın da ona cevaben, Rabb'inin her şeye yaratılışını verip, sonra da ona doğru yolu gösterenin olduğunu söylediğini bildirdi. Firavun'un devamla ona; geçmiş asırlar halkının durumunun ne olacağını, aradan uzun asırlar geçmiş olmasına rağmen O'nun ilminin onları nasıl kuşatacağını sorduğunu, Mûsa'nın (a.s.) da buna cevaben önceden geçen her şeyin O'nun katında bir kitapta tespit edilmiş/kaydedilmiş olduğunu, O'nun ne şaşırıp ne de unutmayacağını Firavun'a bildirdiğini beyan etti. *Sonra*; yukarda zikredilen iki mucizeyi de ona gösterdiğini belirtip; ne var ki Firavun'un bunları yalanlayıp inkarında dayattığını, bunların bir sihir olduğunu, Mûsa'nın bununla onları yurtlarından çıkarmak istediğini ileri sürüp, Mûsa'ya kendisinin de ona benzer sihir getirip göstereceğini bildirerek, O'ndan kendisiyle onlar arasında bir araya gelip toplanacakları bir vakit tayin etmesini talep ettiğini, bunun üzerine Mûsa'nın (a.s.) da o vaktin zinet günü dedikleri, onların bayramı olan bir günde olmasını belirleyince, Firavun'un hemen bütün sihirbazlarını o günde topladığını bildirdi. Sihirbazlar muhtemelen civayla bulamış oldukları bir takım ipler getirdiler, onları güneş ışığında yere attılar, atar atmaz ipler hareket edip canlanmaya başladılar, insanlar bunları hızla sürünen yılanlar sandılar,[29]

29 Bu müellifin yorumudur. Yoksa sihrin bir hakikatı vardır. Fiziki şeylerle onu izaha kalkışmak zorlamadır. (Ç. N.)

bunun üzerine Mûsa da asasını yere attı. Birden bire asa onların yılanlarından daha büyük bir yılan olup sonra iyice büyümeye başladı. Öyle ki vadiyi doldurdu. Onların yılanlarına doğru gidip onları yuttu. Böylece sihirbazlar bunun (Mûsa'nın mucizesinin) bir sihir olmadığını anladılar. Mûsa'ya ve O'nun Rabb'ine iman ettiler. Firavun onları (ayette zikredildiği gibi) şiddetli tehditleriyle tehdit etti; ancak nafile, artık sihirbazlar imanlarından dönmediler.

Allah Teâlâ bunları anlattıktan sonra; Mûsa'ya İsrâiloğullarını geceleyin yürütmesini vahyettiğini, Firavun'un onların kaçtığını anlayınca ordusuyla peşlerine düştüğünü, Allah'ın (c.c.) denizi İsrâiloğulları için yardığını ve onların denizden sağ salim geçtiklerini, onlar denizi geçerlerken Firavun'un da onlara yetiştiğini ve ordusuyla birlikte onların ardından denize girdiğini belirtti. Ve: "Ama denizden onları kuşatan (dalgalar) sarıp kuşattı (boğuldular). Firavun kendi toplumunu saptırdı. Doğru yola iletmedi." (Âyet: 78-79) buyurdu.

Sonra; Cenab-ı Hak bundan sonra İsrâiloğullarının (Mûsa'ya) yaptıklarına geçip, onları düşmanları Firavun'dan kurtardığını... vb. gibi onlara olan ve âyetlerde zikrettiği diğer nimetlerini beyan etti. *Sonra* onlara, kendilerine rızık olarak verdiği şeylerin temizlerinden yemelerini emredip, üzerlerine gazabının inmemesi için de onları taşkınlık yapmaktan nehyettiğini bildirdi. *Sonra*; onların Mûsa'nın (a.s.) Rabb'iyle miadına/görüşmesine gitmesinden sonra buzağıya ibadet etmek suretiyle fitneye düşmelerini, Mûsa kendilerine geri dönünce bu yaptıklarından dolayı onları kınadığını, bunun üzerine kendilerini buzağıya ibadet etmek suretiyle (doğru) yoldan çıkaranın Samirî olduğunu; çünkü Samirî süs eşyalarından, böğüren bir buzağı heykeli yaptığını; kendilerine, bunun onların ve Mûsa'nın ilahı olduğunu söylediğini, onların da O'nun bu sözüne aldanıp kendisini tasdik ettiklerini Mûsa'ya söylediklerini beyan etti. *Sonra*, Hârun'un kendilerini bundan nehyettiğini, bunun üzerine onların Hârun'a: Mûsa kendilerine geri dönünceye kadar bu işe devam edeceklerini söylediklerini belirtti. Mûsa'nın Hârun'u, buzağıya tapmayanlarla birlikte onlarla savaşmamasından dolayı kınaması üzerine Hârun'un kendisine cevaben: Savaşla onların aralarını açmaktan, aralarında ayrılık çıkar-

maktan korktuğunu; bu yüzden onlara nasihat ve öğüt vermekle yetindiğini söylediğini bildirdi.

Sonra; Mûsa'nın bundan sonra Samirî'ye, kavmini fitneye düşürmeye kendisini sevkeden şeyin ne olduğunu sorduğunu, Samirî'nin ona cevaben; kendisinin de onun sünnetinden ve dininden bazı şeyler almış olduğunu, sonra kendisine bazı şeyler zahir olduğunu ve onları (Mûsa dininden aldıklarını) bırakıp bu ibadete (buzağıya tapmaya) çağırdığını söylediğini belirtti. Bunun üzerine Mûsa'nın; onun İsrâiloğullarının bulunduğu mahalden defolup gitmesini emrettiğini, böylece Samirî ve ailesinin kovulmuş olarak sahraya çıktığını bildirdi. *Sonra*; Mûsa'nın (a.s.), İsrailoğullarına, Samirî'nin buzağısı gibi şeylerin ilah edinilmesinin doğru olmadığını kendilerine göstermek için o buzağıyı ateşte yaktığını ve küllerini de denize saçtığını beyan etti. *Ve*: "Kuşkusuz sizin ilahınız kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah'tır (c.c.). O'nun ilmi her şeyi çepe çevre kuşatmıştır." (Âyet: 98) buyurdu.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) bütün bunları kendisine ve kavmine bir öğüt, bir ders olsun diye anlattığını; aynı şekilde Kur'ân'ı da O'nunla insanlara öğüt vermesi için kendisine indirdiğini ifade etti. Bundan (Kur'ân'dan) yüz çevirenlerin tehdidine geçti ve onların (kıyamet) günü, tahammül edemeyecekleri bir cezayla cezalandırılacağı ve onları sura üflendiği gün gözleri gömgök bir halde haşredeceği tehdidinde bulundu. Onların, kabirlerinden kalkıp, kendi aralarında birbirlerine kabirlerinden kalkışlarından önce (orada) ne kadar beklediklerini soracaklarını, onlardan bazılarının ancak on gün kadar beklemiş olduklarını, bazılarının ise sadece bir gün kaldıklarını söyleyeceklerini belirtti. Çünkü durumun vehametinin onlara bekleme müddetlerini unutturacağını beyan etti.

Sonra; sura üfürülmesinin ardından, dağların ufalanıp savrulacağını, yeryüzünün boş, dümdüz, hiçbir bitkisiz bir halde kalacağını ve insanların haşre/toplanmaya çağırılacağını; böylece onları çağıranın (meleğin) onları oraya buraya sapmadan doğruca mahşer yerine götüreceğini belirtti. Hesap vermek için ilahi divanda durduklarında, Rahmân olan Allah (c.c.) için bütün seslerin kısılacağını artık, kendisine izin verdiği ve sözüne razı ol-

duğu (konuşmasından hoşlandığı) kimselerden başka hiçbir kimsenin O'nun huzurunda şefaatçi olamayacağını belirtti. *Sonra*; (o gün) onların yüzlerinin O'nun önünde boyun eğip hükmüne amade olacaklarını; dünyada zulüm edenlerin sevaptan mahrum olacağını, salih amel işleyenlerin de O'nun sevabına nail olup, artık ne bir zulüm ne de bir haksızlıkla karşılaşmayacaklarını beyan etti. *Sonra*; O'nun Kur'ân'ı indirdiğini ve O'nda, sakınsınlar ya da onlara bir hatırlatma olsun diye, bu tehditleri tekrarladığını ifade ederek: "Gerçek hükümdar olan Allah yüceler yücesidir. Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'ân'ı alma hususunda aceleci olma. Şöyle de: Rabb'im, ilmimi artır." (Âyet: 114) buyurdu.

Adem (a.s.) Kıssası
(115.-127. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Andolsun, biz daha önce Adem'e (o ağaçtan yememesini) emretmiştik; unuttu. Biz onda bir azim (ve sebat) bulmadık" (Âyet: 115) buyurup, cennette Adem'e (a.s.), o ağaçtan yememesini emrettiğini, Adem'in bu teklife tahammül edemeyip, onu taşımaktan aciz kaldığını, bundan dolayı da cennetten çıkarılmakla cezalandırıldığını belirtti. Adem (a.s.) kıssasından ibret alınacak noktayı göstermek için başlangıçta Adem'in (a.s.) başına gelen bu durumu anlattı. Sonra bunun detayına geçti. Meleklerin Adem'e secde etmelerini emretmesini, onların Allah'ın bu emrine itaat ederek secdeye kapandıklarını, ancak İblis'in dayatıp secde etmediğini... vb. gibi Adem ve Havva'nın cennetten inişine kadar geçen diğer olayları anlattı. Devamla; Cenab-ı Hakk'ın onlara ve onların zürriyetlerine: Kendisinden onlara bir hidayet geldiği zaman, onlardan kim ona tabi olursa onun sapmayacağını ve sıkıntıya düşmeyeceğini; kim de o hidayetten yüz çevirirse artık onun da dünya hayatını sıkıntı ve zorluk içinde geçireceğini belirtti. Çünkü küfürle/inkarla birlikte hiçbir rahat ve huzur olmayacağını, ayrıca o kişinin ahiretteki durumunun da dünyadakinden daha kötü olacağını bildirip, orada onun, kör olarak haşrolunacağını belirtti. O kişinin Rabb'ine yönelip; niçin kendisini kör olarak haşrettiğini, halbuki önceden (dünyadayken), görmekte olduğunu sorunca

da, Rabb'inin ona cevaben: Kendi'sinin âyetleri (dünyada) ona geldiği zaman onları unuttuğu gibi bu gün de onun unutulduğunu söyleyeceğini ifade etti. *Ve*: "İşte haddi aşıp aşırı giden ve Rabb'inin âyetlerine inanmayanları böyle cezalandırırız. Elbette ahiretin azabı daha çetin ve daha süreklidir." (Âyet: 127) buyurdu.

Sonuç
(128.-135. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "(Bu gün) meskenlerinde dolaştıkları, kendilerinden önce yaşamış olan nice nesilleri yok edişimiz, onları hâlâ yola getirmedi mi? Akıl sahipleri için elbette bunda ibretler vardır." (Âyet: 128) buyurup, Kureyş kafirlerini, meskenlerinde oturup durmakta oldukları, kendilerinden önceki toplumların başlarına gelenin, onların da başına gelmesi hususunda uyardı. *Ve*, Onları kendilerinden önce geçen ümmetler gibi helak etmeyeceği hususunda Allah'ın (önceden geçmiş) hükmü olmamış olsaydı, bunlara azap etmesinin de kendisine lazım olmuş olacağını belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.) onların zahmet ve sıkıntılarına sabretmesini ve namazları vakitlerinde kılmak suretiyle bu sıkıntılara karşı kendisinden yardım istemesini emretti. *Ve*, onlardan bazılarına vermiş olduğu dünya hayatının süs ve debdebesine gözlerini dikmeden onu nehyetti; çünkü O'nun katında olan sevabın (bunlardan) daha hayırlı ve daha kalıcı olduğunu belirtti.

Sonra; onların [Peygamber'e (s.a.s.)] verdiği sıkıntıları anlatıp, onların Peygamber'e (s.a.s.) kendisinin peygamberliğine delalet eden bir mucize getirmesini teklif ettiklerini bildirdi. Bu isteklerine cevaben: onlara önceki kitaplarda bulunan geçmiş ümmetlerin haberlerinin geldiğini; çünkü o ümmetlerin de bunların istedikleri gibi (peygamberlerinden) mucizeler istediklerini ve istedikleri mucizeler kendilerine gelince de onlara inanmadıklarını; bunun üzerine de Cenab-ı Hakk'ın onları helak edip, onların azabını çabuklaştırdığını belirtti. Şayet onları kendilerine peygamberlerini gönderip, teklif ettikleri, mucizeler getirme isteklerine cevap vermeden

helak etmiş olsaydı onların ahirette bunu dile getireceklerini bildirdi. Ve: "Diyeceklerdi ki: Rabbimiz, ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de zelil ve rezil olmadan Senin âyetlerine uysaydık. De ki: Herkes bekleyip gözetlemektedir. Hadi siz de bekleyin, gözetleyin. Yakında bileceksiniz, dosdoğru yolu izleyenler kimlermiş? Hidayete eren kimmiş?" (Âyet: 134-135) buyurdu.

21- ENBİYÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Enbiyâ Sûresi, İbrâhim Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. İbrâhim Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten kısa bir süre önce nazil olmuştu. Böylece Enbiyâ Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûreye Enbiyâ (peygamberler) Sûresi denmesinin sebebi, sûrenin kısa oluşuna rağmen, bu sûrede peygamberlerden pek çoğunun kıssalarının toplanmış olmasıdır. Bundan dolayı Enbiyâ Sûresi onların adıyla adlandırılmıştır. 112 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı; inkar edenlerin, daha önceki sûrenin sonunda, gelmesini gözetlemekle emrolundukları azabın gelişinin yakın olduğunun ispatı ve yine o âyette geçmiş olan 'doğru yolu izleyenlerin' kimler olduğunun açıklanmasıdır. Bundan dolayı bu sûre, bir önceki sûrenin arkasında yer almış ve inkarcılara hesaplarının yaklaştığı uyarısıyla başlamıştır. Böylece, sûrenin başlangıcı bu uyarıyla başlayıp, sonu da o peygamberlerin kıssalarının anlatılması ve onların hepsinin tevhid dini üzere birleşmiş olmalarının açıklanmasıyla tamamlanmıştır ki, işte yegane dosdoğru yol da bu yol (peygamberlerin yolu) dur.

İnkârcıların, Hesaplarının Yaklaşmasıyla Korkutulmaları - (1.-47. âyetler)

Allah Teâlâ: "İnsanların hesapları (günleri) yaklaştı. Onlar ise hâlâ gaflet içerisinde yüz çevirip durmaktalar." (Âyet: 1) buyurup, inkar edenleri, kuşkusuz müslümanları kendilerine galip getirmek suretiyle hesaplarının (görüleceği anın) yaklaştığı hususunda uyardı. Ve onların, buna rağmen, hâlâ gaflet içerisinde yüz çevirmekte olduklarını ve kendilerine gelen, Kur'ân öğütlerinden her yeni öğüdü, eğlenerek dinlediklerini, aralarında kendilerini uyaran ve kendilerine öğüt veren Peygamber'i (s.a.s.) ayıplama babında gizli gizli fısıldaşıp "Bu da sizin gibi bir insandan başkası değil. Şimdi göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız?" (Âyet: 8) dediklerini bildirdi. *Ve*; onları tehdit edip: kuşkusuz Allah'ın gökte ve yerde konuşulan her sözü bildiğini belirtti. Binaenaleyh onların Peygamber (s.a.s.) hakkında birbirleriyle gizliden gizliye fısıldaşmalarının da O'na gizli kalmayacağını ifade etti. *Sonra*; onların, önceki iddiaları olan, Kur'ân'ın sihir olduğu ithamından vazgeçip, bu sefer de onun, karmakarışık hayaller olduğunu, Peygamber'in (s.a.s.) O'nu uydurduğunu veya Peygamber'in bir şair olduğunu söylediklerini belirtti. Ve yine, onların Peygamber'den (s.a.s.), geçmiş peygamberlerin mucizeleri gibi bir mucizeyi kendilerine getirmesini istediklerini bildirdi. Onların bu isteklerine cevap olarak da, onlardan önce helak ettiği kent halklarından hiçbirinin bunların şimdi istemiş oldukları mucizelere inanmadığını, dolayısıyla bunların da isteklerine cevap verilip, o mucizeler getirilse de bunların da öncekiler gibi inanmayacaklarını ifade etti.

Sonra; onların (Peygamber'in de kendileri gibi bir insan olduğu yolundaki) birinci itirazlarına cevap verip, O'nun, Peygamber'den (s.a.s.) önce de beşerden erkeklerden başkasını elçi olarak göndermediğini ve o gönderdikleri elçileri de yemek yemeyen ölümsüz cesetler yapmadığını, aksine onların da diğer insan oğulları gibi birer insan olduklarını bildirdi.

Sonra; peygamberlere verdiği sözü yerine getirdiğini, onların kavimlerini inzar ettikleri şeyleri gerçekleştirdiğini, peygamberleri ve kavimlerinden onlara inananlardan dilediklerini kurtarıp, aşırı gidenleri de helak ettiğini belirtti. *Ve*, onlara da içerisinde kendileri için zikir ve öğüt bulu-

nan bir kitap indirdiğini belirtip; esasen o kitabın (Kur'ân'ın) onların teklif etmiş oldukları o mucizelerden kendileri için daha hayırlı olduğunu belirtti. *Sonra*; kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlamada aşırı giden nice böyle kentleri(n halklarını) helak etmiş olduğunu bildirdi. O kent halklarının azabı hissettiklerinde, kentlerinden dört nala kaçacaklarını; ancak onlara: kaçmayın, amellerinizden sorguya çekilmeniz için, şımartıldığınız nimetlere dönün denileceğini belirtti. Onların da: Eyvah, yazıklar olsun bize diyerek, zulümlerini itiraf edeceklerini, böylece Allah'ın (c.c.) onları azabıyla yakalayacağını, onların (o gün) kendi nefisleri aleyhine şahitlik edeceklerini beyan etti.

Sonra; onları böylece adaletle -zulümle değil- cezalandıracağını ifade etti. Çünkü O'nun göğü yeri ve bu ikisi arasındakileri boşuna yaratmadığını, bilakis onları kendisine itaat etsinler ve O'nun birliğine inansınlar diye yarattığını bildirdi. Binaenaleyh eğer onlar batıla tabi olurlarsa, onun (batılın) üzerine hakkı atıp batılın beynini parçalayarak onu yok edeceğini belirtti. *Sonra*; göklerde ve yerde olan her şeyin O'nun kulu olduğunu ve O'nun katında O'na ibadet etmeden çekinmeyen, büyüklenmeyen meleklerin bulunduğunu ifade ederek, şayet bu inkarcılar O'nun itaatından çıkacak olurlarsa, onların başına da azabını indireceğini bildirdi.

Sonra; onların batıl düşüncelerinin örneklerinden olmak üzere, onların yerden ilahlar edindiklerini ifade etti ve şayet gökte ve yerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı gök ve yer, her ikisinin de bozulup gitmiş olacağını ... vb. gibi birden fazla tanrı olmasının batıllığı hususunda zikrettiği diğer delilleri beyan ederek onların bu tür düşüncelerini çürüttü. *Sonra*; yine onların batıl düşüncelerinden olarak "Kuşkusuz melekler Allah'ın (c.c.) kızlarıdır." demelerini dile getirip, bu düşüncelerini de: Şüphesiz meleklerin de diğerleri gibi O'nun emirlerine boyun eğen kullar olduklarını, şayet melekler O'nun kızları olmuş olsalardı; kuşkusuz onların da O'nun gibi ilahlar olmasının gerekeceğini ... vb. gibi meleklerin O'nun kızları olduğu düşüncesinin çürütülmesi bağlamında zikrettiği diğer delillerle müşriklerin bu düşüncelerini de çürüttü. *Sonra*; onlara bir olduğunu gösteren delilleri zikretmeye başlayıp, göklerin ve yerin birbi-

rine bitişik olduğunu, onları kendisinin ayırdığını ... vb. gibi birliğini gösteren diğer delilleri beyan etti.

Sonra; tekrar müşriklerin, Peygamber'in (s.a.s.) de kendileri gibi bir beşer olduğunu söylemelerine döndü; ve: O'ndan önce de hiçbir beşeri ölümsüz kılmadığını belirtti. Böylece Peygamber'i (s.a.s.) de yemek yemeyen, ölümsüz birisi kılmasının imkansızlığına dikkat çekti. O'nun da diğer insanlar gibi öleceğini, esasen her nefsin ölümü tatmasının kaçınılmazlığını bildirdi.

Sonra; hesaba çekilecekleri günlerine aldırmadıkları, o günden gafil oldukları hususunda inkar edenlerin yaptıklarını anlatıp, Peygamber'i (s.a.s.) gördüklerinde alay ederek birbirlerine: "Sizin tanrılarınızı diline dolayan bu mu?" (Âyet: 36) dediklerini belirtti. Kendilerine Allah'ın indirdiği zikirden gafletlerine devam ederek bu hallerini sürdürdüklerini, Allah'ın kendilerine (dünyada) mühlet vermesine aldandıklarını, yaklaşan hesap günlerinin gelmesinde acele ettiklerini beyan etti. *Sonra*; bu aceleciliğin insanın tabiatı olduğunu çünkü onun (sanki) aceleden yaratıldığını; kuşkusuz onlara azap âyetlerini vakti gelince göstereceğini, bu âyetlerin o vakitten önce de gelmeyeceğini bildirdi. *Sonra*; insanlardaki bu kötü aceleciliğe değinip -ki bu da onların peygamberlere, alay yollu: "Doğru söyleyenler iseniz bu (bizi) tehdit (ettiğiniz azap) ne zaman" (Âyet: 38) demeleridir-, şayet onlar o günde ateşin kendilerini her taraftan kuşatacağını bilseler, kuşkusuz bu azabı istemede acele etmekten geri duracaklarını ve kendilerini bundan alıkoyacaklarını belirtti. *Sonra*, onları sadece, yalan olması asla söz konusu olmayan vahiyle uyarmakta olduğunu; onlara bu korkutuldukları azabın bir esintisi dokunsa, "Eyvah!" diye bağırıp çağıracaklarını ve kendilerinin zalimler güruhu olduğunu itiraf edeceklerini beyan etti. *Sonra*; bunların başına gelecek azap ve cezanın kuşkusuz adaletli bir ceza olacağını belirtti. Çünkü bu cezanın onlara, ancak amellerinin bir adalet terazisiyle tartılacağı bir hesaptan sonra verileceğini bildirdi. *Ve:* "Hiçkimseye zerre kadar zulüm edilmeyecek. Hardal tanesi kadar bir şey olsa onu ortaya getiririz. Hesapçılar olarak biz yeteriz." (Âyet: 47) buyurdu.

Peygamberlerin Kıssaları
(48.-91. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Andolsun, biz Mûsa'ya ve Hârun'a hak ile batılı ayıran, korunanlar için bir ışık ve öğüt olan Furkânı verdik." (Âyet: 48) buyurup, bu peygamberlerden Mûsa ve Hârun'u zikrederek, kuşkusuz O'nun onların ikisine Furkân'ı -ki bu Tevrat'tır- verdiğini bildirdi. Çünkü O'nun (Tevrat'ın) hak ile batılı birbirinden ayıran bir kitap olduğunu ifade etti. *Ve*, hak ile batılı birbirinden ayırmada Tevrat'ı destekleyici olarak, Kur'ân'ı da Hz. Peygamber'e indirdiğini beyan edip, binaenaleyh Yahudilerin O'nu inkar etmelerinin doğru olmadığını belirtti.

Sonra da; kuşkusuz Mûsa ve Hârun'dan önce de İbrâhim'e doğru yolu bulma yeteneği verdiğini, bu sebeple onun, kavminin putlara ibadet etmesini yadırgayıp reddettiğini ve onlara asıl (ibadet etmeleri gereken) Rabbi'lerinin göklerin ve yerin Rabb'i olan (Allah) olduğunu belirterek; çünkü onları yaratanın O olduğunu açıkladığını bildirdi. *Sonra da*, İbrâhim'in bilfiil bu putların ilahlar olmadığını kendilerine gösterdiğini, bu nedenle gizlice puthaneye gidip onları kırdığını, putlarının büyüğünü bırakıp onu kırmadığını anlattı. *Devamla da*: Müşriklerin puthaneye gittiklerinde, birbirlerine, putlara bunu kimin yaptığını sorduklarını, İbrâhim'i itham edip, O'nu getirerek kendisine "Bizim ilahlarımıza bunu sen mi yaptın?" (Âyet: 62) diye sorduklarında İbrâhim'in (a.s.) onlara cevaben: "Hayır, ben değil işte bu büyükleri yapmıştır. Onu onlara sorun eğerkonuşurlarsa!" (Âyet: 63) dediğini belirtti. Bu cevap üzerine onların az kalsın İbrâhim'e hak verecek duruma geldiklerini bildirdi. -Çünkü İbrâhim baltayı onun (büyük putun) önüne koymuştu. Fakat onlar tekrar İbrâhim'e dönüp; o putlar konuşmuyor ki onlara kendilerini kimin kırdığını soralım, dediklerini, işte bu durumda, bu ikrarlarıyla, İbrâhim'in (a.s.) eline onlar aleyhine bir hüccet/delil geçtiğini belirtti. Bunun üzerine İbrâhim'in (a.s.) onları, kendilerine, ne bir faydası ve ne de zararı olmayan putlara tapmakla ayıplayınca, onların, putları kıranın İbrâhim olduğunu anladıklarını ifade etti. *Ve*, içinde İbrâhim'i yakmak için (büyük) bir ateş yaktıklarını, onu ateşe attıklarında, Allah'ın (c.c.) ateşi İbrâhim'e serin ve selam/esenlik kıldığını, onu ve kardeşinin oğlu Lût'u onların elinden kur-

tarıp, Filistin'e getirdiğini bildirdi. *Ve*, orada ona İshak'ı bağışlayıp, ayrıca Yakub'u da hediye ettiğini ve bunların hepsini Salih kimseler kıldığını, böylece onların, Allah'ın (c.c.) buyruğuyla hareket eden ve yalnız ona ibadet eden samimi müminler olduklarını beyan etti.

Sonra; Lût'a ilim verdiğini, onu çirkin işler yapan kentten kurtardığını ve salih kişilerden olması dolayısıyla onu rahmetine gark ettiğini bildirdi.

Sonra; Nûh'u ve ailesini boğulmaktan kurtardığı zaman, Nûh'un duasını kabul ettiğini ve kavminin kafirlerine karşı ona yardım edip, inkar edenlerin hepsini suya gark ederek boğduğunu beyan etti.

Sonra; Dâvud'a ve Süleyman'a ilim ve anlayış verdiğini belirtti. Bu bağlamda, örnek olarak, bir sürünün bir bağa girip onu telef ettiğini, bunun üzerine bağın sahibinin sürü sahibini Dâvud'a (a.s.) şikayet ettiğini, sürünün kıymetiyle bağın kıymetleri arasında bir farklılık olmadığı için Dâvud'un (a.s.), sürünün bağın sahibine verilmesi hükmünü verdiğini belirtti. Süleyman'ın (a.s.) ise (bu hüküm yerine), sürüyü bağın sahibine, sürü sahibi bağı islah edip eski haline getirinceye kadar faydalanması için, teslim edilmesine hükmettiğini beyan etti. *Ve*, bu (ikinci) hükmün her iki davalı şahıs için de en insaflı, en uygun bir hüküm olduğunu bildirdi. *Sonra*; Dâvud'a dağları ve kuşları boyun eğdirdiğini ve ona zırh yapma sanatını öğrettiğini; Süleyman'a da fırtınayı ve şeytanları boyun eğdirdiğini, onun emrine verdiğini belirtti.

Sonra; Eyyûb'un Cenab-ı Hakk'a yalvararak, (yakalandığı) o derdin kuşkusuz kendisine dokunduğunu ifade edip Rabb'ine münacatta bulunduğu zaman duasını kabul ederek ona bulaşan hastalığını ortadan kaldırdığnı, ona ailesini ve ailesiyle beraber (mal ve mülkünün) bir mislini daha (fazlasıyla) verdiğini beyan etti.

Sonra; İsmail, İdris ve Zülkifl'i zikredip, onların hepsinin sabredenlerden olduklarını belirtti. Zünnûn'u (Yûnus peygamberi) ve onun balığın karnında kendisine münacaat ettiğini Cenab-ı Hakk'ın onun münacaatına icabet edip, onu içersinde bulunduğu sıkıntıdan kurtardığını beyan etti.

Sonra; Zekeriyya'yı (a.s.), O'nun hiçbir çocuğu olmadığı hususunda,

Allah Teâlâ'ya halini şikayette bulunduğu anı hatırlatıp, O'na Yahya'yı hibe ettiğini ve eşini de kendisi için islah edip çocuk doğurmaya elverişli bir hale getirdiğini belirtti. Çünkü onların gerçekten hayır işlere koşan, umarak ve korkarak O'na yalvarıp dua eden kişiler olduklarını bildirdi.

Sonra; ırzını korumuş olan Meryem'i zikredip, O'na ruhundan üflediğini, O'nu ve oğlunu (Îsâ'yı) alemlere bir ibret, bir mucize kıldığını belirtti.

Sonuç
(92.-112. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "İşte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de Rabb'inizim. O halde yalnız Bana ibadet ediniz." (Âyet: 92) buyurup, onlara (insanlara) kendilerini çağırdığı din ve bir milletlerinin, bütün geçmiş peygamberlerin tabi olmuş oldukları bir din ve millet olduğunu ifade etti. Kuşkusuz onların hepsinin Rabb'inin de bir olduğunu, O'na ibadet etmelerinin gerektiğini belirtti. *Ve*, halbuki böyle olmasına rağmen onların bu din ve milletten ayrılıp, birçok fırka ve gruplara bölünmüş olduklarını belirterek; kesin olarak kendisine dönecekleri o günün (kıyamet) gelmesinin kaçınılmaz olduğunu; (o gün) onlardan O'na inanıp salih amel işleyenlerden başka kimsenin kurtulamayacağını söyledi. *Ve*, (önceki)şehirlerin halklarından helak ettiklerine gelince, artık onların ellerinden kaçırdıkları (fırsatları) nı telafi etmek için dünyalarına geri dönmelerinin bir daha mümkün olmadığını belirtti. Yecüc ve Mecüc'ün önü açıldığı zaman onların kıyamet meydanına gelen insanların ilki olacaklarını, orada "vah bize" diye feryat edeceklerini ve kendi nefisleri aleyhine şahitlik edip, kendilerinin dünyada böyle bir günden gafil olduklarını (bu günün gerçek olacağını hiç düşünmediklerini) ifade edeceklerini belirtti. Bunun üzerine onlara: "Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehhennemin odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz." (Âyet: 98) denileceğini ifade edip; şayet onlar (putlar) ilahlar olmuş olsaydı, ilahlara azab edilmesi doğru (mümkün) olmadığı için, onların cehenneme girmeyecek olduklarını beyan etti. *Sonra*; katında kendilerine (ezelde) güzellik geçmiş (mutluluk takdir edilmiş) olanların cehenneme girmeyeceklerini, onların cennete girip orada ebedi

kalacaklarını belirtti. *Ve*, o günün (kıyamet) ahvaliyle ilgili anlatmış olduğu diğer hususları beyan etti.

Sonra; müşrikleri, ahirette durumlarının kötü olacağı uyarısından sonra, dünyada da müminleri onlara hakim, galip kılmakla uyarıp, böylece onların yaklaşan hesaplarının ahirette ve dünyada birden olacağını ifade etmek için, O'nun Tevrat'tan sonra Zebur'da da: Arza (dünyaya) iyi ve salih kullarının varis olacaklarını yazdığını bildirdi. *Sonra*, bu inzarda (uyarı) kulluk eden toplum için yeterli uyarı bulunduğunu belirtti. *Ve*, O'nun Peygamber'i (s.a.s.) ancak alemlere bir rahmet olarak gönderdiğini; dolayısıyla insanların rahmet ve salahlarının da bu uyarmada olduğundan dolayı, Peygamber'in (s.a.s.) kendi görevi ve durumunu insanlara açıklamasının kaçınılmaz olduğunu beyan etti. *Sonra*, baştan beri sûrede anlattıklarını özetlemek suretiyle sûreyi bitirdi.

Bu bağlamda Peygamber'e (s.a.s.), onlara: İlahlarının bir olduğunu, O'nun hiçbir ortağı olmadığını, binaenaleyh O'na inanmalarının gerekli olduğunu söylemesini emretti. *Ve yine devamla da*, Peygamber'e (s.a.s.), onlara: eğer(bundan) yüz çevirirlerse, kendilerine azap günlerini bildirmesini emretti. *Ve,* o va'dedildikleri azabın yakın mı yoksa uzak mı olduğunu kendinin de bilmediğini söylemesini, çünkü, sözün açığını da onların gizlediklerini de bilenin şüphesiz sadece Allah (c.c.) olduğunu onlara bildirmesini istedi. *Sonra*; onları tehdit ettiği azabın geciktirilmesinin sebebinin, yalnız onları denemek ve kendilerini bir süreye kadar yaşatmak olduğunu ifade edip: "(Allah Resulü) Dedi: Rabb'im (aramızda) hak ile hükmet. Rabbimiz çok merhamet edendir. Sizin nitelendirmelerinize (iftiralarınıza) karşı O'na sığınılır (O bizi her tehlikeden korur)." (Âyet: 112) buyurdu.

22- HAC SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Hacc Sûresi, Nûr Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Nûr Sûresi de Haşr Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Haşr Sûresi'nin nüzulü Hudeybiye Barışı ile Tebük Savaşı arası dönemde gerçekleşmişti.[30] Böylece Hacc Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır. Buna göre bu sûre Medine'de inen sûrelerdendir. Sûrenin nüzul tarihi hakkında meşhur olan görüş de budur.

Hacc Sûresi'nin Mekkî Sûrelerden olduğu da söylenmiştir. Bu görüşü kabul edenler (19, 20, 21, 22, 23 ve 24.) âyetleri bundan istisna ederek bu âyetlerin Medine'de inmiş olduğunu kabul etmektedirler.

Bu sûreye Hacc Sûresi denmesinin sebebi, sûrede Hac'dan söz edilmiş olmasındandır. 78 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı kıyamet gününün dehşetlerinin beyan edilmesi ve müşriklerden ve diğerlerinden Müslümanlara işkence ve eziyet yapanlarla savaşa izin verilişinin bildirilmesidir. Bundan dolayı sûre, Enbiyâ Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Çünkü Enbiyâ Sûresi müşriklerin kıyamet gününde en büyük korkuyla korkutulacakları ve dünyada da müslüman-

---

30 Daha önce de geçtiği gibi doğru olan Haşr Suresi'nin Hudeybiye Barışından önce inmiş olmasıdır.

ların onlara galip olacağı tehdidiyle son bulmuştu. Bu sûre de Enbiyâ Sûresi'nin ardından, başlangıcında o en büyük korkunun ne olduğunun beyanıyla başlamış ve sonunda da müşriklerle savaşa izin verilmiş olduğunun açıklanmasıyla son bulmuştur. Ki böylece, savaş izniyle, Müslümanların dünyada onlar üzerine hakimiyeti gerçekleşmiş olsun.

Kıyamet Günü'nün Dehşetlerinin Beyanı (1.-24. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey insanlar Rabb'inizden korkunuz! Kuşkusuz kıyamet saati depremi gerçekten çok büyük bir şeydir." (Âyet: 1) buyurup, insanlara kendisinden korkmalarını emretti. Onu (kıyameti) gördüklerinde şiddetinden her emzikli kadının emzirdiği bebeğinden vaz geçeceği, her gebe kadının korkusundan çocuğunu düşüreceği, insanların sarhoş olmadıkları halde Allah'ın azabının şiddetinden dolayı sarhoşlar gibi görüneceği...vb. gibi, kıyamet saatinin dehşetlerinden insanları korkuttu.

Sonra; insanlardan, bilgisizce, atalarını taklit ederek Allah'ın dini konusunda mücadele edenlerin olduğunu belirtip, bunların bilgisizliklerinden dolayı o kıyametin dehşetlerini inkar ettiklerini, öldükten sonra diriltilecekleri hususunda şüpheye düştüklerini ifade etti. *Ve, onlara cevaben*: kuşkusuz kendilerini topraktan, sonra nutfeden (sperm), sonra alaka (embrio) dan, sonra ne olduğu kısmen belirli ve kısmen belirsiz bir et parçasından vb. insanların yaratılış aşamalarında (silsile) (geçirmiş olduklarını) zikrettiği şeyleri beyan ederek, bütün bunlara kadir olanın önceden yarattığı gibi onları öldükten sonra tekrar diriltmeye de kadir olduğunu, O'nun bu gücüne rağmen insanların kıyamet günü ve o günün dehşetleri hakkında şüpheye düşmelerinin doğru olmadığını bildirdi.

Sonra; insanlardan bir kısmının da bu konuda inat ve kibirlerinden dolayı mücadele ettiklerini bildirdi. Bunların kıyameti, geçmişte olduğu gibi babalarını taklid ederek inkar eden reisler (önderler) olduklarını belirtti. *Ve* bunlar içerisinde, bu hususta mücadele etmeyip, fakat sevap ve cezaya inanmayan münafıkların da bulunduğunu, bu yüzden bu münafıkların Allah'a tam olarak kendilerini ibadete vermeden, endişe ve sıkıntı

içerisinde tedirgin olarak ibadet ettiklerini belirtti. Bunların kendilerine ganimetlerden ve benzerleri dünyevi nimetlerden bir mal verilince onunla yetinip ses çıkarmadıklarını, yok eğer kendilerine kötülük dokunursa o zaman kalplerindeki nifaklarını ortaya koyduklarını, dolayısıyla bu tür insanların dünyalarını da ahiretlerini de kaybettiklerini ve onların Allah'tan başka kendilerine ne bir zarar ne de bir yararları olmayacak olan putlara yakardıklarını beyan etti.

Sonra; öldükten sonra dirilmeye inananları altından ırmaklar akan cennetlere sokacağını, onlara ahirette de dünyada da yardım edeceğini bildirip; şayet inananların düşmanları Allah'ın onlara yardım etmeyeceğini sanıyorlarsa bu yardıma engel olmak için güçlerinin yettiği her şeyi yapmalarını onlardan istedi. Çünkü gerçekten onların oyun ve hilelerinin kendilerini öfkelendiren şeyi gideremeyeceğini (Allah'ın inananlara yardımına engel olamayacağını) belirtti.

Sonra; inanmayanların bu konuda inkar ettikleri şeylerin ispatı sadedinde başka bir üsluba/metoda geçti. İnsanların dünyada, müminler, Yahudiler, Sâbiîler ve müşrikler olmak üzere farklı farklı gruplara ayrıldıklarını belirtti. *Ve* kıyamet günü, bu farklılıklar içerisinde onların aralarını ayırmanın kaçınılmaz olduğunu (onlardan haklıyı haksızı mutlaka ayıracağını) çünkü, onların yapmış oldukları işlerden hiçbir şeyin O'nun bilgisinden gizli kalmayacağını, binaenaleyh, geniş ilmiyle onların arasında adil bir ayırım yapacağını bildirdi. *Ve yine*, göklerde ve yerde bulunanların ve insanlardan bir çoğunun O'na secde ettiğini, bir çoğuna da ceza vermenin hak olduğunu bu konuda onların arasında adil bir ayırım yapmanın kaçınılmaz olduğunu belirtti. *Sonra*; dinlerinde bu tarz ihtilafa düşenlerden müminler ve kafirler grubundan her iki grup hakkında vereceği hükmü belirtip; onlardan inkar edenlere ateşten giysiler biçileceğini ... vb. gibi onların cezalandırılması hususunda zikrettiği diğer cezaları açıkladı. Onlardan iman edenleri ise altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağını.... bildirip, onlar hakkında: "Sözün güzeline ve çok öğülenin (Allah) yoluna ulaştırılmışlardır." (Âyet: 24) buyurdu.

Savaşa İzin Verilmesi
(25.-78. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "İnkar edip küfre sapanlar, Allah'ın yolundan ve gerek yerli gerekse dışardan gelen yabancı bütün insanlar için ibadet yeri oluşturduğumuz Mescid-i Haram'dan (insanları) alıkoyup geri çeviriyorlar. Kim orada (böyle) zulmederek haktan sapmak isterse, biz ona acıklı bir azap tattırırız." (Âyet: 25) buyurup, müşriklerin yapmış oldukları; Allah'ın hiç bir ayırım gözetmeksizin, bütün insanlar için ibadet yeri kıldığı, Mescid-i Haram'dan hiçbir kimseyi menetmeye hakları olmadığı halde, müslümanları orada ibadetten menedip alıkoymalarını ve bununla da kalmayıp şirkleri sebebiyle orada haktan saptıklarını zikretmek suretiyle (müminlere müşriklerle) savaşa izin vermeye bir zemin hazırladı. *Devamla*, kuşkusuz Allah Teâlâ'nın Mescid-i Haram'ı, içinde yalnız O'na ibadet etmeleri; tavaf edenler, kıyamda duranlar ve namaz kılanlar için temiz bir ev olması ve kendileri hakkında bir takım faydalara tanık olmaları için her taraftan insanları; orayı haccetmeleri ve Allah'ın ismini zikretmeleri, sıkıntı içinde bulunan fakirlere yedirmeleri... vb. gibi hac ibadetlerinden, âyetlerde zikrettiği diğer ibadetler için İbrâhim'e (a.s.) orayı yapmasını emretmiş olduğunu beyan etti.

Sonra; işte bu sebeplerden dolayı müminleri savunduğunu ve onlara kendilerine zulmeden, kendilerini haksız olarak yurtlarından çıkaranlarla savaşmalarına izin verdiğini belirtip; şayet, onlara savaş izni vermemiş olsaydı, kuşkusuz müşriklerin kendilerine saldırıp onların mescitler vb. ibadet yerlerini yıkacak olduklarını bildirdi. *Sonra*, dünyada İslâmın getirmiş olduğu namaz ve diğer ibadetler gibi dünyanın ıslahı hususunda gerekli olan işleri yerine getirmeleri için (müminlere) zafer ve yeryüzünde hakimiyet va'detti.

Sonra; onlar (müşrikler), eğer Allah'ın Kendisine (Peygamber'e) va'dettiği yardım ve zaferin geleceği hususunda O'nu yalanlıyorlarsa (şaşılacak bir şey olmadığını), bunun bütün inkarcıların işi olduğunu belirtti. Çünkü onlardan önce de Nûh'un (a.s.) toplumu ve diğer toplumların da peygamberlerini yalanladıklarını, Cenab-ı Hakk'ın da bu yalanlamalarının ardından onlara belli bir süre mühlet verdiğini, sonra da onları ya-

kalayıp helak ettiğini bildirdi. Bu müşriklerin de kuşkusuz yeryüzünde dolaşıp onların helak olan kentlerini görüp durdukları halde bunlardan ders ve öğüt almadıklarını ifade edip; ama onların kalp ve gözlerinin kör olduğunu ve artık bu öğütlerin de onlara etki etmediğini belirtti.

Sonra; müşriklerin; alay yollu, bu azabın acele gelmesini istediklerini bildirip; kuşkusuz O'nun (Allah Teâlâ'nın) her ne kadar onlara mühlet verse de peygambere verdiği sözünden asla hulf etmeyeceğini (caymayacağını) belirtti. Çünkü O'nun katında bir günün bizim bin senemiz gibi (kadar) olduğunu ifade edip, onlardan önce bir çok kente (halkına) de (böyle) mühlet verdiğini; sonra da onları yakalayıp helak ettiğini beyan etti.

Sonra; Kendisiyle yaptıkları bu alayın, ona (Peygamber'e) hiçbir etkisinin olmadığını ve onu gönderildiği, uyarma görevinden alıkoyamayacağını kendilerine açıklaması için Peygamber'e (s.a.s.); onları bu azap ile korkutmasını, inananları ise kendileri için mağfiret ve bol rızkın varlığıyla müjdelemesini ve O'nun âyetlerinin etkisiz bırakılması için çalışanları ise, onların da cehennemlikler olduklarının bildirilmesiyle kendilerini korkutmasını emretti.

Sonra; buradan, peygamberlerden hiçbir peygamberin kurtulamadığı, inkarcılara karşı yardımın acele gelmesini Allah'tan (c.c.) istemeleri hususuna geçti. Bunun gibi şeylerin şeytanın peygamberin temennisine (bir fitne olarak) attığı (kattığı) şeylerden olduğunu belirtti. Allah'ın (c.c.), kuşkusuz şeytanın (Peygamber'in kalbine) attığı bu tür şeyleri sileceğini, dolayısıyla bu tür şeylerin kalbin dışında herhangi bir eserinin görülmeyeceğini bildirdi. Bunun ardından Cenab-ı Hakk'ın âyetlerini sağlamlaştıracağını ve gelmesi için takdir ettiği vakitte de (Peygamberi'ne) yardımını indireceğini beyan etti. *Sonra*; şeytanın (Peygamber'in kalbine) attığı azabın çabuklaştırılmasını isteme ya da onu temenni etme gibi şeyleri, hastalıklı kalpler için bir imtihan yapmak, böylece de onların şeytanın attığı şeylerin peşinden gitmelerini sağlamak için azabı acele indirmediğini bildirdi. Kendilerine ilim verilenlerin ise bunun, Rabbi'leri katından gönderilen hak olduğunu bildiklerini ifade

edip, o azap temennisinin onları azabı acele istemeye sevketmediğini belirtti. *Sonra*; o inkarcıların, ansızın o saat gelinceye ya da kendilerine bir savaş gününde bir azap (yenilgi) gelinceye kadar bunda şüphe içerisinde olmayı sürdüreceklerini bildirip; işte o vakit O'nun (Allah'ın) onlarla inananlar arasında bir hüküm vereceğini, inananları cennetlerine sokacağını inkar edenler için ise alçaltıcı bir azabın olduğunu haber verdi. *Ve*, Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülüp ya da ölenleri kesinlikle en güzel bir rızıkla rızıklandıracağını ve onları razı oldukları bir yere sokacağını; onlara kendilerine saldıranlara ve onları yurtlarından çıkaranlara karşı kesinlikle yardım edeceğini bildirdi. O'nun, geceyi gündüzün içine gündüzü de geceye sokan ... vb. gibi müminlere va'dettiğini yerine getirmede kudretini teyit sadedinde zikrettiği diğer sıfatların sahibi ... çok affeden, çok bağışlayan ... olduğunu beyan etti.

Sonra; müşriklerle mücadeleyi sürdürmesi ve onun davetinden döneceği hususunda (müşriklerin) tamalarını/heveslerini kesmek için Peygamber'i (s.a.s.) davetinde sebata teşvik edip ümmetlerden her ümmetin bir şeriatı olduğunu belirtti. Kendi'siyle gönderilen şeriatın da müslümanların şeriatı olduğunu, binaenaleyh bunda sebat edip müşriklerin şeriat hususunda kendisini aldatmalarına imkan vermemesini ve O'na davete devam etmesini istedi. Şayet delillerini açıkça ortaya koyduktan sonra da müşrikler yine kendisiyle o konuda tartışırlarsa kuşkusuz Allah'ın (c.c.) onların ne yaptıklarını bildiğini, ihtilaf ettikleri hususlarda aralarında hüküm vereceğini, O'nun gökte ve yerde olan her şeyi bildiğini, dolayısıyla onların yaptıkları işlerden de hiçbirisinin O'na gizli kalmayacağını kendilerine hatırlatmasını ve onları uyarmasını emretti.

Sonra; Peygamber'in (s.a.s.) davetinin doğruluğunu beyandan sonra onların tutmuş oldukları yollarının basit ve bozukluğunun beyanına geçip, onların ilah oldukları hakkında kendileri için akli ve nakli hiçbir delil olmayan şeylere tapındıklarını ifade etti. Cenab-ı Hakk'ın hiçbir ortağı olmadığına dair kendilerine okunan açık delilleri inkar ettiklerini belirtti. *Sonra*; bu hususta kendilerine verdiği bir örneği zikretti ki bu da; onların Allah'tan başka taptıklarının, hepsi toplanıp bir araya gelseler dahi bir sineği bile asla yaratamayacakları, eğer sinek onların elinden bir şeyi aşırsa

onu sineğin elinden kurtaramayacakları örneğidir. Hal böyle iken sinekten daha zayıf olan bu yaratıkların ilah olmasının imkansızlığına dikkat çekti.

Sonra, bu örnekle bağlantılı olarak; müşriklerin Allah (c.c.) ile o ilahlar dedikleri şeyleri bir tutarken Cenab-ı Hakk'ı hakkıyla takdir edemediklerini bildirdi. O'nun, kuşkusuz hepsi kendisinin kulları olması dolayısıyla meleklerden ve insanlardan elçiler seçtiğini; (onların söyledikleri) o aciz tanrılardan Kendisine ortaklar seçmesinin mümkün olmadığını; O'nun onların önünde ve arkalarında olanı (yaptıkları ve yapacakları bütün işleri) bildiğini, halbuki onların ilah dedikleri şeylerin hiçbir şey bilmediklerini belirtti.

Sonra; müminlere, düşmanlarla cihatlarında kendilerinin kurtuluşunu içeren şeyleri emretmek suretiyle sûreyi bitirdi. Bunların (müminleri kurtaracak olan şeylerin) da; müminlerin Allah'ın kendilerini mükellef kılmış (yapmakla sorumlu tutmuş) olduğu namaz ve diğer ibadetleri muhafaza etmeleri, kendilerine yapmaları hususunda izin verdiği cihâd esnasında ihlas sahibi olmaları; kendilerini İbrâhim'in (a.s.) din ve şeriatı olan o toleranslı şeriat için seçmiş olduğunu hatırlamaları olduğunu bildirdi. *Ve yine*, onları Kur'ân'dan önce indirilen kitaplarda ve Kur'ân'da müslümanlar olarak adlandırmış olduğunu belirtti. Bunun sebebini beyan hususunda (sûrenin sonunda): "Elçi size şahit olsun siz de insanlara şahit olasınız diye. Haydi namazı kılın, zekatı verin ve Allah'a sarılın. O sizin mevlanızdır. O ne güzel mevla ve ne güzel yardımcıdır." (Âyet: 78) buyurdu.

23- MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mü'minûn Sûresi, Enbiyâ Sûresi'nden sonra inmiştir. Enbiyâ Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten az önce inmişti. Böylece Mü'minûn Sûresi'nin inişi de bu tarihlerde gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın (müminler) veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Kuşkusuz kurtuluşa erdi. O müminler, ki onlar namazlarında huşu içerisindedirler ..." (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdır. 118 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı; müminlerin kurtuluşa erecekleri, onlardan önce diğer peygamberler ve onlara tabi olan ümmetlerinin, düşmanlarına karşı muzaffer oldukları gibi, müminlerin de kendi düşmanlarına nasıl galip geleceklerinin şartlarının beyanıdır. Bu durum, önce geçmiş bazı peygamberlerin haberlerinin anlatılmasını ve onların haberlerinin anlatılmasından maksadın ne olduğuna uygun olarak, o haberlere bazı eklemeler yapmayı gerektirmiştir. Kuşkusuz Hacc Sûresi'nde müminlere savaş izni, zafer, dünya ve ahiretlerinde kurtuluş va'di verilmişti. Bu sûre de, Hacc Sûresi'nden sonra, müslümanların muzaffer olmaları ve kurtuluşa ermelerinin bağlı olduğu şartları açıklamak için gelmiştir.

Müminlerin Kurtuluş Şartlarının Beyanı (1.-22. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kuşkusuz kurtuluşa erdi o müminler ki onlar namazlarında huşû içerisindedirler ..." (Âyet: 1-2) buyurarak, kesin bir şekilde, müminlerin kurtuluşa ereceklerini va'detti. Ve onların kurtuluşlarının dayandığı şartları beyan edip, bu meyanda onların namazlarında huşû içerisinde olduklarını ... vb. gibi devamını âyetlerde zikrettiği diğer vasıflarını dile getirdi. *Sonra*; onların bu nitelikleri sebebiyle kuşkusuz kendileri için hazırlanmış olan Firdevs cennetine varis olacaklarını, binaenaleyh bu sıfatlarla onların dünyada da ahirette de kazanmış olacaklarını bildirdi.

Sonra; müminlere bu konudaki va'dini dünyada yerine getirmeye kudretinin yettiğine de, kendilerine va'dettiği şeylerin ahirette onlar hakkında gerçekleşmesi için, onları ölümlerinden sonra diriltmeye de gücünün olduğunu gösteren, Uluhiyyetinin delillerinden bazılarını zikretti. Bu bağlamda, O'nun insanı çamurdan (süzülmüş) bir hülâsadan yarattığını, sonra onu bir nutfe (sperm), alâka (embriyo) ve bir çiğnem et parçası yaptığını... sonra onu konuşan ve düşünen bambaşka biri yaptığı aşamalarına kadar insanın yaratılışını anlattı. *Sonra da*, üstümüzde yedi göğü yarattığını, gökten belli ölçü ve miktarda, yeterli su indirdiğini ... hayvanların yaratılışına varıncaya kadar benzer diğer nimetlerini zikredip: "Hem onların (binek hayvanlarının) ve hem de gemilerin üzerinde taşınırsınız." (Âyet: 22) buyurdu.

Bazı Peygamberlerin Haberleri (23.-118. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Andolsun biz Nûh'u kavmine (peygamber olarak) gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilahınız yoktur (hâlâ O'nun azabından) sakınmayacak mısınız?" (Âyet: 23) buyurup, peygamberlerin haberlerinden, yine müminlerin kurtuluşu hususundaki va'dini ispat eden haberler zikretmeye başlayarak; Nûh'un kavmiyle olan haberini; onların onu yalanladıklarını, bazen onun hakkında: "Bu da sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Size karşı üstünlük sağlamak istiyor." (Âyet: 24); bazen de: "O, kendisinde delilik bu-

lunan bir adamdan başkası değildir." (Âyet: 25) dediklerini bildirdi. Bunun üzerine Nûh'un kendisinden (Allah'tan) onlara karşı yardım istediğini, bu nedenle Allah Teâlâ'nın ona bir gemi yapmasını ve haklarında daha önce söz geçmiş (hüküm giymiş) olanlar hariç; ehlini, ailesini ona bindirmesini kendisine emrettiğini ve düşmanlarından tufanda boğacakları hakkında kendisine hitapta bulunmasını (onları kurtarması için kendisine yalvarmasını) Nûh'a yasakladığını beyan etti. *Sonra da*; işte bu olayda Allah'ın inananlara yardımı hakkında kuşkusuz nice ibretlerin/ayetlerin bulunduğunu belirtti. *Ve*, yalanlayanları cezalandırmanın O'nun şanından olduğunu bildirdi.

Sonra; Allah'ın, Nûh'un kavminden sonra başka nesilleri yarattığını -ki bunların, Hûd'un kavmi olan Âd topluluğu oldukları da, Salih'in kavmi Semûd toplumu oldukları da söylenmiştir- ve onlara da, yalnız kendisine ibadet etmelerini emretmesi için içlerinden bazılarını peygamber olarak gönderdiğini; ancak onların o gönderilen peygamberleri, kendileri gibi bir beşer olduğundan dolayı yalanladıklarını, Peygamber'in kendilerinin öldükten sonra diriltileceklerini söylemesi gibi onlara verdikleri haberlerini inkar ettiklerini belirtti. *Sonra da*, sonunda o peygamberin de kavmine karşı kendisine yardım etmesini Allah'tan (c.c.) istediğini, bunun üzerine Cenab-ı Hakk'ın da onları korkunç bir sesle yakalayıp helak ettiğini bildirdi.

Sonra; onlardan sonra da başka nesiller yarattığını; birbiri peşi sıra, elçilerini gönderdiğini; her toplumun kendisine gönderilen elçilerini yalanladığını bunun üzere Allah Teâlâ'nın da onları birbirleri ardı sıra helak ettiğini belirtti.

Sonra; Mûsa ve Hârun'u Firavun ve toplumuna gönderdiğini, o toplumun onların ikisinin de kendileri gibi birer beşer olmalarından ve kendilerine kölelik yapan bir kavimden (İsrâiloğullarından) olmalarından ötürü onları yalanladıklarını bildirdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk'ın onları (Firavun toplumunu) da kendilerinden önceki toplumları helak ettiği gibi helak ettiğini; sonra, kavmine doğru yolu göstermesi için, onları (İsrail oğullarını) Firavun'un köleliğinden kurtardıktan sonra, Mûsa'ya (a.s.) Tevrat'ı verdiğini beyan etti.

Sonra da, yine İsrail oğullarından Meryem oğlu Îsâ'yı ve annesini Îsâ'nın babasız doğması konusunda (kudretini gösteren birer) âyet (ibret) kıldığını ve kuşkusuz Îsâ mucizesinin İsrâiloğullarının son mucizeleri olduğunu belirtti.

Sonra; bu peygamberlerin, Allah'ın (c.c.) kendilerine düşmanlarına karşı yardım etmesinden sonra, durumlarının ne olduğu hususuna geçti; onlara, Allah'ın kendilerine dünyalarında vermiş olduğu temiz rızıklardan yemelerini, ahiretlerinde kendilerine yararı olacak salih ameller işlemelerini ve yalnız O'na ibadet etmelerini emrettiğini belirtti. Çünkü onların hepsinin şeriatlarının bir olduğunu, tevhid esası üzerine kaim olduğunu bildirdi.

Sonra; onların ümmetlerinin, onlardan sonra böyle amel etmediklerini, aksine bunda/bu emirlerde şiddetli ihtilafa düştüklerini, onlardan her grubun, kendisine din olarak edindikleri şeyleri beğenip, onlarla avunduğunu belirtti. *Ve*, Peygamber'e (s.a.s.); onları, azaplarının vakti gelip çatıncaya kadar, o peygamberlerin gönderilmiş olduğu şeylere (azaplara) karşı umursamazlıkları içerisinde bırakmasını emretti. *Sonra*; şayet inanmayanlar büyük nimetler içerisinde iseler, bunun dinlerinden dolayı onlara acele (hemen anında) verilmiş bir sevap olmadığını; bunun ancak ve ancak, onların günah işlemede son raddeye varmaları için, günahkarlarda (görülen) bir istidrac (Allah'ın dinsizlerin sapıklığını artırmak için onlara üst üste ihsanda bulunması) olduğunu bildirdi. *Sonra*; onların bu içerisinde bulunmuş oldukları nimet ve zenginliklerin gerçek iyilikler olmadıklarını ifade edip; gerçek iyiliklerin, müminlerin Rabbi'lerinin korkusundan ve bunun dışında, âyette dile getirdiği diğer amellerinden dolayı uğrunda yarıştıkları iyilikler olduğunu belirtti. *Sonra*; kuşkusuz O'nun hiçbir kimseyi bu işlerden dolayı, gücünün üstünde bir işle mükellef kılmadığını, herkesi ancak kendi gücünün yettiği işlerle mükellef kıldığını; O'nun katında bu amelleri kaydeden ve bunlar hususunda gerçeği söyleyen bir kitabın da bulunduğunu belirtti. *Ve*, kuşkusuz müşriklerin içerisine düşmüş oldukları inkar ve dalaletten dolayı, (bütün) bunlardan gafil olduklarını bildirdi. *Sonra*, müşriklerden bu nimet sahiplerini (varlıklılarını), azap ile yakaladığı vakit o azabın dehşetinden feryada başlayacak-

larını ifade edip; O'nun onları feryat etmeden nehyedeceğini; çünkü (Allah'ın (c.c.) dünyada) kendilerine okunan âyetlerinde onları bu konuda uyarmış olduğunu; buna rağmen onların âyetlere arkalarını döndüklerini, geceleri (Kabenin etrafında toplanıp) Peygamber'in (s.a.s.) kendilerine okuduğu Kur'ân'a dil uzattıklarını beyan etti.

Sonra da; onlara Kur'ân ve Kur'ân'da inzar edildikleri (uyarıldıkları) şeyler hakkında iyice düşünmeleri imkanı verdiğini, buna rağmen onların Kur'ân'ı hiç tefekkür etmediklerini bildirdi. Ve bu hususta, onların olası özürlerini ortadan kaldırmak sadedinde diğer şeyleri de zikrederek (ileri sürmeleri muhtemel) özürlerini tamamen ortadan kaldırdı. *Sonra*, Peygamber'in (s.a.s.) onlara hakkı (Kur'ân'ı) getirdiğini, bunları (inkarcıları) O'nu yalanlamaya sevkeden şeyin, onların hakkı sevmemelerinden başka bir şey olmadığını ve bir de O'nun (Kur'ân) onların heva ve heveslerine göre gelmemiş olması hususu olduğunu bildirdi. *Ve,* şayet hak (Kur'ân) onların isteklerine uymuş olsaydı; gökler, yer ve onlarda bulunan kimselerin muhakkak fesada uğrayacak olduklarını belirtti.

Sonra; (Kur'ân'dan) onlara zikir ve şereflerinin bulunduğu şeyleri getirdiğini, Peygamber'in (s.a.s.) bundan dolayı kendilerinden hiçbir ücret istemediğini, O'nun onları yalnız Sırat-ı Müstakim'e (doğru yola) çağırdığını, onların ise o yoldan saptıklarını belirtti. *Devamla da*, eğer onların feryatlarını duyup da, kendilerindeki zararı giderecek olsa onların kesinlikle yine azgınlıklarında devam edeceklerini bildirdi. Kuşkusuz, bu azaptan önce de onları yine azapla yakaladığını, sonra o azabı onlardan kaldırdığını, buna rağmen yine onların O'na boyun eğmediklerini, vaktaki onları bu azapla yine yakalayınca da artık azabın kendilerinden kaldırılmasından ümitlerini kestiklerini beyan etti. *Sonra*, onları yüz çevirmedeki bu aşırı gidişlerinden kendilerini vazgeçirmeye yetecek delilleri açıklayıp; onlar için kulakları, gözleri ve gönülleri yaratanın O olduğunu; onları, yeryüzünde nesiller yoluyla üreyip çoğalan varlıklar kılanın da O olduğunu ve sonunda sadece O'nun huzurunda toplanacaklarını bildirdi. *Devamla*, yine onları diriltip öldürenin de, gece ve gündüzü birbirinden farklı kılanın da O olduğunu belirtti.

Sonra; bütün bunlara (kendilerine gösterilen bunca delile) rağmen,

onların yüz çevirmelerine ve öldükten sonra dirileceklerini inkar etmeleri hususuna değinip, onların: bunun (dirilmenin) kendilerine de babalarına da daha önce va'dolunduğunu, ama henüz bu dirilme işinden hiçbir şeyin gerçekleşmediğini ileri sürdüklerini belirtip, bunların bu tutumlarıyla daha önce de aynısını yapan babalarını taklide devam ettiklerini bildirdi. *Sonra*; bunlara cevaben: kuşkusuz Allah'ın (c.c.) yerin ve yerde bulunanların yaratıcısı olduğunu, O'nun yedi göğün ve arşın sahibi olduğunu, her şeyin melekûtunun (mülkiyeti ve yönetimi) O'nun kudret elinde olduğunu onların bunu inkar etmelerinin mümkün olmadığını ifade ederek, durumu bu olan, böyle bir konumda olan Zât'ın (Allah) onları öldükten sonra diriltmeye de kadir olduğunu bildirdi. *Sonra*, onlara kendilerini yaratanın yalnız O olduğunu ispat ettiğinde ve onların, çocuk, ortak gibi başkalarının değil sadece O'nun huzurunda toplanacaklarını ifade ettiğinde, kuşkusuz onlara gerçeği getirmiş olduğu, doğruyu söylediğini belirtti. Çünkü O'nun ne bir çocuk ve ne de bir ortak edinmediğini, şayet O'nunla birlikte başka bir tanrı daha olmuş olsaydı, her tanrının kendi yaratmış olduğunu alıp götüreceğini, bunlardan birinin diğerine üstün ve galip gelmeye çalışacaklarını beyan etti. Allah'ın (c.c.) onların yakıştırdıkları bu vasıflardan münezzeh ve onların koştukları ortaklardan çok yüce olduğunu bildirdi.

Sonra, Peygamber'e (s.a.s.), onların va'dolundukları azabı göstereceği zaman, kendisini o azaptan kurtarması için O'na dua etmesini emretti ve onlara va'dettiği azabı O'na göstermeye kadir olduğunu bildirdi. *Sonra*, yine Peygamber'e (s.a.s.) emrederek, bundan önce onlardan gelebilecek eziyet çeşitlerine tahammül edip katlanmasını ve şeytanın onları kendisine eziyet etmeye sevketmek gibi çeşitli dürtüklemelerinden de kendisine sığınmasını istedi. *Sonra*; onlardan her birine ölüm geldiği zaman bu yaptıklarına pişman olacağını, O'ndan (Allah'dan) salih (iyi) amel işlemesi için kendisini tekrar dünyaya döndürmesini isteyeceğini belirtip, bu tür insanların isteklerine; bu taleplerinden men edilmeleri suretiyle cevap verileceğini bildirdi. Çünkü artık o kişilerin kabirlerinden dirilip tekrar dünyaya dönmelerinin hiçbir yolu olmadığını ifade etti.

Sonra; ba's (diriliş) gününün ahvalinden bahsedip, o gün sûra

üfürülür üfürülmez, hemen kabirlerinden dirilip kalkacaklarını, o gün hiçbir yakının yakınını tanımayacağını, hiçbir şahsın diğer bir şahsı soramayacağını, sonra hesaba çekileceklerini bildirip, kimlerin amellerinin tartıları ağır gelirse onların kurtuluşa erenler olduklarını, kimlerin de tartıları hafif gelirse onların da cehennemde ebedî kalacaklarını belirtti. *Sonra*; onların cehennemde yalvarıp, bahtsızlıklarının kendilerine galip olduğunu beyan etmek suretiyle özür dileyeceklerini, kendilerini cehennemden çıkarmasını isteyip, eğer tekrar isyana dönerlerse artık kendilerinin zalimlerin tâ kendisi olduklarını bildireceklerini belirtti. *Bunun üzerine de Cenab-ı Hakk'ın onlara*: orada seslerini kesmelerini, oradan çıkma hususunda kendisine konuşmamalarını emredip; onlara, dünyada iken mümin kullarıyla nasıl alay ettiklerini hatırlatacağını ve o müminleri onların alaylarına sabretmeleri sebebiyle mükâfaatlandırdığını ve onları kurtuluşa erenlerden kıldığını kendilerine haber vereceğini beyan etti.

Sonra inanmayanlara, ayıplama yollu: Yeryüzünde kaç yıl kaldıklarını soracağını -çünkü onlar dünyada iken dünyadan başka kalış yeri olmadığına inanıyorlardı-, onların bu soruya cevaben: Orada ancak bir gün, yahut bir günün bir miktarını kaldıklarını söyleyeceklerini bildirdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk'ın da onların dünyada kalış sürelerini azımsamalarını onaylıyarak, çünkü onların ahirette kalacakları müddete nisbetle o sürenin gerçekten çok az bir süre olduğunu belirtti. *Sonra*, Allah'ın (c.c.) kendilerini boşuna yarattığına ve O'na dönmeyeceklerine inanmalarından dolayı onları kınadı; çünkü (kayıtsız şartsız) mülk ve (tasarruf) ancak kendi hakkı olan Allah'ın (c.c.) (böyle abes ve zatına yakışmayacak şeylerden) çok yüce olduğunu bildirdi.

Sonra; başlangıcında müminlerin kurtuluşunun kesin olarak ifade edilmiş olması sebebiyle, sûrenin sonunun başına uygun olması için kafirlerden kurtuluşu (ümidini) kaldırıp, yok etmek suretiyle sûreye son verdi. Kafirlerin bu azabının tafsilatından sonra; mağfiret ve rahmet talebiyle kendisine yönelmesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti. Ve: "De ki: Rabb'im, bağışla, merhamet et, sen merhamet edip acıyanların en hayırlısısın." (Âyet: 118) buyurdu.

24- NÛR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nûr Sûresi, Haşr Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Haşr Sûresi de Hudeybiye Barışı ile Tebük Savaşı arası dönemde nazil olmuştu.[31] Böylece Nûr Sûresi'nin nüzulü de bu tarihlerde gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, 35. âyetinde Allah'ın (c.c.) "Allah göklerin ve yerin nurudur." (Âyet: 35) buyurmuş olmasıdır. 64 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, namus ve iffetleri korumaya yönelik bazı pratik (ameli) hükümlerin beyan edilmesidir. Örneğin; zinanın, iftiranın, yabancı kadın ve erkeklere bakmanın hükmü ve sûrede gelecek diğer hükümler gibi. Kur'ân'ın, hükümlerin izahına başladığındaki üslup ve adeti olduğu üzere, bu sûrede, üslûbu çeşitlendirmeyi hedef alan bazı istidratlara (ara sözlere) da yer verilmiştir.

Nûr Sûresi'nin bir önceki Mü'minûn Sûresi'nden sonra gelmesinin sebebi, o sûrenin özet olarak bazı pratik iman hükümleriyle başlamış olmasındandır. Ki, eşler gibi cinsel ilişkinin meşru olduğu kişiler dışındakilere karşı iffetleri (ırzları, namusları) korumak da o hükümler içerisindeydi. Bundan dolayı, bu sûre de, iffet ve namusların korunması ile ilgili hükümleri açıklamak için önceki sûreden sonra gelmiştir.

31 Daha önce de geçtiği gibi doğru olan, Haşr Suresi'nin Hudeybiye Barışından önce inmiş olmasıdır.

Zinanın Hükmü
(1.-3. âyetler)

Allah Teâlâ: "(Bu) indirdiğimiz ve (hükümlerinin tatbikini) farz kıldığımız bir sûredir. Düşünüp ibret ve öğüt alasınız diye onda açık açık âyetler indirdik." (Âyet: 1) buyurup, bu sûreyi indirdiğini ve hadler (cezalar) ve hükümlerden bir çoğunu bu sûrede takdir ettiğini belirtti. -Bu âyette, bu sûreden maksadın ne olduğuna, sûrenin hedefine çok güzel bir geçiş vardır.- Sonra, zina haddini zikredip, bunun zina eden erkek ve zina eden kadından her birine yüzer değnek vurmak olduğunu belirtti ve zina eden erkeğin mümin iffetli kadınla, zina eden kadının da mümin iffetli erkekle evlenmesini haram kıldı.

İftiranın Hükmü
(4.-26. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Evli kadınlara iftira edip, sonra dört şahit getirmeyenlere seksen değnek vurun ve artık onların şahitliklerini ebediyyen kabul etmeyin. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir." (Âyet: 4) buyurup, zina iftirasının haddini (cezasını) belirtti ki bu da (ayette geçtiği gibi) seksen değnektir. *Sonra*; eşlerine zina iftirası atanların, eşlerinin zina ettiğine dair dört şahitleri yoksa, lanetleşeceklerini, eşlerden herbirinin diğerine lanet okuyacağını, böylece erkeğin: eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını söylemesinin, ondan zina iftirası cezasını kaldıracağını, kadının: Eğer erkek doğru söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendisi üzerine olmasını söylemesinin de kadından zina haddini kaldıracağını belirtti. Bunun (her ikisinden de haddin kaldırılmasının) Cenab-ı Hakk'ın erkek ve kadından her ikisine de lütuf ve acımasından dolayı olduğunu beyan etti.

Sonra; bu konudan, bir istidrat yaparak sözü Hz. Âişe'ye atılan iftira hadisesine getirdi. Onun büyük bir şer/kötülük olduğunu, o iftiranın büyük günahını üstleneni (iftira atanı) kıyamet günü büyük bir azapla tehdit etti. *Ve*, müminlerden o iftirayı dinleyip, onu atanları ve onu söyleyip yayanları bundan menetmeyenleri kınadı. *Sonra*, onlara öğüt verip, eğer gerçekten inanmış insanlarsa böyle bir şeye asla dönmemelerini

öğütledi. Müminler arasında edepsizliğin yayılmasını arzu edenleri de dünya ve ahirette acıklı bir azapla uyardı. Onları (bu tür işleri yapmak suretiyle) şeytanın adımlarını izlemekten nehyetti; çünkü onun (şeytanın) edepsizlikleri ve kötülüğü emrettiğini bildirdi. Ve, şayet üzerlerinde O'nun fazlı (ihsanı, merhameti) olmasa, kuşkusuz şeytanın onları ırzlarına tecavüze düşüreceğini (birbirlerinin namuslarına leke sürdüreceğini) belirtip; artık (bundan sonra da) Cenab-ı Hakk'ın onlardan hiçbirini asla temizlemeyeceğini (affetmeyeceğini) bildirdi.

Sonra, kendilerine iftira haddini (cezasını) uyguladıktan sonra, iftira atanlara af ve bağışlama ile muamele etmelerini müminlere emredip, onlardan (iftira atanlardan) fakir olanlara ya da iftira atılanlarla ve onların ailesiyle aralarında yakınlık bulunanlar hakkında kendilerine önceden (iftira atmadan önce) olduğu gibi iyilik ve yardım yapmaya devam etmelerini, iftiraya katılmaları sebebiyle bu yardımı onlardan kesmemelerini emretti. *Sonra*; evli ve bir şeyden habersiz kadınlara iftira atanları, dünya ve ahirette lanetle ve ayrıca dillerinin, ellerinin ve ayaklarının, yapmış oldukları işler hakkında aleyhlerine şahitlik edecekleri günde de büyük bir azapla uyardı. *Sonra*, bu konuyu Hz. Âişe'nin suçsuzluğu hakkında (indirdiği) kesin bir delille bitirdi. Ki, bu da, kötü kadınların kötü erkeklere eşler olabilecekleri ve kötü erkeklerin de kötü kadınlara eşler olabilecekleri ve yine iyi (temiz) kadınların iyi erkeklere eşler olacağı, iyi erkeklerin de iyi kadınlara eşler olabileceğinin bildirilmesidir. Böylece şayet Hz. Âişe kötü bir kadın olsaydı O'nun (Allah (c.c.) tarafından) Peygamber'e (s.a.s.) eş olarak seçilmeyeceğine dikkat çekti.

Evlere Girmenin Hükmü
(27.-29. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere, izin alıp ev halkına selam vermeden girmeyin. Böylesi sizin için daha hayırlıdır. Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız." (Âyet: 27) buyurup, müminleri kendi evlerinden başka evlere izin almadıkça ve o ev halkına selam vermeksizin girmeden nehyetti. Oteller vb. yerler gibi özel mesken edinilmeyen yerlere izinsiz girmelerini mubah kıldı.

Yabancı Kadın ve Erkeklere Kötü Gözle Bakmanın Hükmü (30.-31. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Mümin erkeklere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu (hareket) onlar için daha temiz (ve yararlı) dır. Şüphesiz Allah, onların her yaptıklarını haber almaktadır." (Âyet: 30) buyurup, erkeklere kadınlara bakmadan gözlerini sakınma-larını ve ırzlarını korumalarını emretti. Devamla da, kadınların erkeklere bakmadan gözlerini sakınmalarını ve ırzlarını korumalarını emretti ve onları kendiliğinden görünenler hariç zinetlerini göstermekten nehyetti. Kadınlara başörtülerini yakalarının üzerine salıvermelerini emretti. *Ve yine*, zinetlerini eşleri ve âyette zikredilen kişiler haricindeki kimselere göstermekten onları nehyetti ve gizledikleri (görünmeyen) zinetlerin (takılarının) bilinmesi için (cahiliyye döneminde yaptıkları gibi) ayaklarını (yere) vurmaktan da onları nehyetti.

Diğer Hükümler (32.-57. âyetler)

Sonra Allah Teâlâ: "İçinizden bekarları ve köle ve cariyelerinizden salihleri (evlenmeye durumu uygun olanları) evlendirin. Eğer yoksul iseler, Allah, lütfuyla onları zengin eder. Allah geniş (nimet ve lütuf sahibi) dir, (her şeyi) bilendir." (Âyet: 32) buyurup, müminlere içlerinden bekar olan hür erkek ve kadınları, köle ve cariyelerden de durumları evlenmeye müsait olanlarını evlendirmelerini emretti. Eşlerine verecek mehri bulamayanlara da Allah (c.c.) kendilerini zengin edinceye kadar nefislerini korumalarını emretti. Eğer kendilerinde bir iyilik (iyi hal) görürlerse (köle ve cariyelerinden) mukatebe akdi yapmak isteyenlerle (çalışıp belli bir para ödemek karşılığında hürriyetlerine kavuşmak isteyenlerle) mukatebe yapmalarını emretti. Ve, cahiliyye döneminde yaptıkları gibi, cariyelerini fuhşa zorlamaktan müminleri nehyetti.

Sonra, burdan bir istidrat (ara söz) yapıp, bunlar gibi hükümleri indirdiği ve katından gökleri ve yeri aydınlattığı bir Nûr kıldığı Kur'ân'ın şanını vurgulamaya geçti. *Ve*, Kur'ân'ın nûrunun, içinde cam içerisine konulmuş lamba bulunan penceresiz bir oyuğa benzediğini, o camın sanki

inciden bir yıldız olduğunu, lambanın, yağının nerdeyse ateş değmese dahi ışık veren bir zeytin ağacından yakıldığını beyan etti. *Ve,* bu nura, ticaret ve alışverişin kendilerini O'nu (Allah'ı) zikirden alıkoymadığı erkeklerden dilediklerini ulaştırdığını bildirdi. Sonra Kur'ân'ı inkar etme karanlığına, zulmetine bir örnek verip, onun (inkar karanlığının) dümdüz ve engin çöllerde bulunan, susayan kişinin su sandığı, yanına geldiğinde de hiçbir şey bulamadığı bir serap gibi olduğunu; veya üzerinde bir dalga, onun üstünde de bir bulut bulunan bir dalganın kaplayıp bürüdüğü derin bir denizdeki karanlıklar gibi olduğunu bildirdi.

Sonra; bunu imana çağırdığı şeylerin doğruluğuna delalet eden, bir takım kevnî (varlık alemiyle ilgili) mucizelerin zikriyle takip etti. Göklerde yerde ve bu ikisinin arasında bulunanların O'na boyun eğdiğini...vb. gibi âyetlerde zikrettiği diğer âyetlerini (mucizelerini) beyan etti.

Sonra; karanlık olması itibariyle, bu küfürden daha fazla karanlık olanını zikretti. -Ki, bu (aşırı karanlık) da sahiplerini iman ve itaat gösterisine (riyaya) sevkeden münafıklık halidir-. Çünkü münafıklar aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resulüne davet edildiklerinde şayet hak kendi lehlerinde değilse bundan yüz çevirirler, yok eğer hak kendilerinin lehinde ise koşa koşa O'na gelirlerdi. *Sonra*; münafıkların Peygamber'e (s.a.s.) yemin ederek, eğer kendilerine savaşa çıkmalarını emrederse, mutlaka savaşa çıkacaklarını söylediklerini bildirip, onları bütün bu tür (iki yüzlü) davranışlarından men etti. Çünkü onlardan istenilenin güzelce itaat etmek olup, adetleri vechile yalan yere yeminler olmadığını belirtti.

Sonra; Peygamber'den (s.a.s.) münafıklara, böyle güzelce itaat etmelerini emretmesini isteyip, eğer bundan sonra da yine onlar yüz çevirirlerse kuşkusuz kendisinin risalet görevini ifa edip, yerine getirmiş olduğunu belirterek; onun üzerinde de o görevi onlara tebliğ etmekten başka bir yükümlülük olmadığını kendisine bildirdi. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.) itaat edenlere de vaadlerde bulunup, onları kendilerinden önce itaat edenleri kıldığı gibi yeryüzünde hükümran kılacağını bildirdi ve onlara namazı dosdoğru kılmalarını, zekatı vermelerini, kendilerine emrettiği her hususta Peygamber'e (s.a.s.) itaat etmelerini emretti. *Ve devamla da*, o kafirlerin, Allah'ın (c.c.) Kendi'sine inananlara va'dini yerine getirmek için, onlara

va'dettiklerini kendilerine ulaştırmaktan (kendilerine vermekten) Allah Teâlâ'yı aciz bırakacaklarını sanmaktan Peygamber'i (s.a.s.) nehyetti. Ve: "Küfre sapıp inkar edenlerin yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacaklarını sanma. Onların varacakları yer ateştir. Ne kötü varış yeridir o!" (Âyet: 57) buyurdu.

Uşakların ve Benzerlerinin Evlere Girmelerinin Hükmü (58.-61. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ey inananlar, ellerinizin altında bulunanlarla (köleler ve hizmetçileri), henüz ergenlik çağına gelmemiş çocuklarınız sizden üç durumda (odalarınıza girmek için) izin istesinler ..." (Âyet: 58) buyurup, köle ve hizmetçileriyle, ergenlik çağına ermemiş çocuklarının üç vaktin dışında yanlarına (odalarına) girmelerini müminlere mubah kıldı. Bu üç vaktin: Sabah namazından önce, öğle vakti elbiselerini çıkarıp yatacakları zaman ve bir de yatsı namazından sonraki vakitler olduğunu belirtti. Bu vakitlerde köleler ve ergenlik çağına ermemiş çocukların da izin almadan yanlarına (yatak odalarına) girmemelerini bildirdi. *Sonra da*; yaşlılıklarından dolayı kendileriyle evlenmeye rağbet duyulmayan ihtiyar kadınların başörtülerini açmalarında bir sakınca olmadığını, fakat tesettürlü olmalarının kendileri için daha hayırlı olduğunu beyan etti. *Devamla da*, köre, topala ve hastaya evlere girmelerinde ve oralarda ihtiyaçlarından dolayı yemek yemelerinde bir sakınca olmadığını belirtti. Ve yine insanların, kendi eşlerinin, babalarının vb. leri gibi âyette Cenab-ı Hakk'ın zikrettiği kişilerin evlerinden yemek yemelerinde de bir sakınca olmadığını bildirdi. *Sonra,* müminlere, evlere girdikleri zaman ev halkına selam vermelerini emredip: "Allah katından bir esenlik, bir bereketlilik, bir temizlik dileği olarak birbirinize selam verin. Allah size âyetleri ayan beyan açıklayıp, bildiriyor ki, düşünüp anlayasınız." (Âyet: 61) buyurdu.

Toplantı Meclislerinde Toplanmanın Hükmü (62.-64. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Kuşkusuz müminler, Allah'a ve O'nun elçisine gönülden inanmış insanlardır. (Onlar) Allah Resulü ile birlikte önemli

toplumsal bir iş üzerinde bulundukları zaman O'ndan izin almadan toplantıyı terkedip gitmezler..." (Âyet: 62) buyurup, Peygamber (s.a.s.) ve müminler kendileri için önemli olan toplumsal bir iş hakkında istişare için toplandıkları zaman, Peygamber'den (s.a.s.) izin almadıkça o meclisten çıkmalarının müminler için caiz olmadığını belirtti. *Ve*, O'na, müminler kendisinden bazı işleri için izin istediğinde, onlardan özrü olduğunu gördüklerine izin vermesini emretti. *Sonra*, onları (müminleri) kendilerini ilgilendiren işlerden herhangi bir iş için istişareye çağırdığı zaman Peygamber'in (s.a.s.) çağrısına uymamazlıktan, ondan geri kalmaktan nehyetti. *Ve*, O'nun çağrısına icabet etmeyenleri kendilerine bir fitnenin gelip çatması veya acıklı bir azabın yakalarına yapışmasından dolayı uyarıp: "Gözünüzü açın! Göklerde ne var, yerde ne varsa yalnız Allah'ın dır. O sizin ne hal üzere olduğunuzu bilir. Bir gün (insanlar) O'na döndürülecekler de O onlara, (dünyada) yapıp ettiklerini haber verecektir. Allah her şeyi iyice bilmektedir." (Âyet: 64) buyurdu.

25- FURKÂN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Furkân Sûresi, Yâsin Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Yâsin Sûresi de Cin Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Cin Sûresi'nin nüzulü ise Peygamber'in (s.a.s.) Taif'den dönüşü esnasında gerçekleşmişti. Peygamberimiz de Taif'e bi'setin (peygamberliğinin) 10. yılında gitmişti. Böylece Furkân Sûresi'nin nüzulü de bi'setin 10. yılında gerçekleşmiş olmaktadır. Binaenaleyh bu sûre de Habeşistan'a hicretle İsrâ Olayı arasında inen sûrelerdendir.

Sûreye Furkân adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Alemlere bir uyarıcı olması için kuluna Furkân'ı (hakla batılı ayıran Kur'ân'ı) indiren (Allah) pek kutludur." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 77 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Kur'ân'ın nüzulünden/indirilişinden maksadın ne olduğunu açıklamaktır. Ki bu da Kur'ân'ın alemlere bir uyarıcı olmasıdır. Sûrede bu amaca yönelik söz iki kısma ayrılmaktadır. Birincisi: (İnkarcıların) Kur'ân üzerinde ileri sürdükleri şüphelerinin reddedilmesi ve Peygamber'den (s.a.s.) önce, diğer peygamberlerin zamanında meydana gelen olaylarla da bunun teyidi hususundadır. İkincisi ise: Onların kibir ve cehaletlerinden dolayı kendilerine yapılan bu uyarılardan etkilenmediklerini beyan hususundadır.

Önceki sûre muhaliflerin başlarına bir fitnenin (imtihan, deneme) gelmesi ya da acıklı bir azapla cezalandırılacakları uyarısıyla son bulmuş-

tu. İşte (önceki sûredeki) bu durum da bu sûrenin başlamış olduğu inzar ve uyarıya uygun düşmektedir. Bu nedenle sûre Kur'ân'da Nûr Sûresi'nden sonra yer almıştır.

Kur'ân'ın İnzar (İnsanları Uyarmak) İçin İndirilişi
(1.-40. âyetler)

Allah Teâlâ: "Alemlere bir uyarıcı olması için kuluna Furkân'ı indiren (Allah) pek kutludur." (Âyet: 1) buyurup, Kur'ân-ı Kerîm'i bütün insanlığa bir uyarıcı olması için indirdiğini bildirdi. *Ve*, Zât-ı Ulûhiyetini büyüklük/ululuk sıfatlarından dört tür sıfatla nitelendirdi. Ki bunlarla O'nun (yapmış olduğu) uyarısını gerçekleştirmeye kudretinin yettiğini (kullarına) göstersin. Bu nedenle göklerin ve yerin mülk ve saltanatının O'na ait olduğunu, çocuk edinmekten ve ortaktan münezzeh olduğunu, her şeyi O'nun yarattığını ve her şeye bir ölçü ve düzen takdir etmiş olduğunu beyan etti. *Sonra* inkar edenlerin bu hususta, öne sürdükleri şüphelerinin zikrine geçip, onların ilk şüphelerinin: "Bu (Kur'ân) uydurma bir iftiradan başka bir şey değildir. (Muhammed) O'nu uydurdu. Başka bir topluluk da kendisine yardım etti." (Âyet: 4) sözleri olduğunu bildirdi. *Ve*, bu sözlerine: Böyle konuşmanın kesin bir haksızlık, günah ve iftira olduğunu; çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.s.); O'nun bir benzerini de kendilerinin ortaya koymaları için Kur'ân ile onlara meydan okuduğunu, şayet Peygamber (s.a.s.) O'nu kendinden uydurmuş olsaydı, kuşkusuz onların da O'nun bir benzerini getirip ortaya koymalarının mümkün olacağını belirtti.

Sonra; ikinci şüphelerini zikretti ki, bu da inkarcıların: Kur'ân'ın Peygamber'in (s.a.s.) yazdırdığı evvelkilerin masalları olduğunu söylemeleridir. Bu şüphelerini de: O'nu indirenin göklerdeki ve yerdeki sırrı bilen Allah (c.c.) olduğunu, O'nun gibi bir Zât-ı Ulûhiyet'in masalları değil, hakikatleri indireceğini belirterek cevaplayıp, reddetti.

Sonra; üçüncü şüphelerini dile getirdi. Ki bu da onların: İnzar için gönderilen kimsenin asla yemek yiyen, çarşılarda dolaşan bir beşer olamayacağını öne sürüp, Peygamber'e (s.a.s.): Kendisiyle birlikte inzar edeceği bir meleğin indirilmesinin ya da O'na bir hazine gönderilmesinin, ya da ürününden yediği bir bahçesinin olması gerekli olduğu gibi laflar söylemeleri ve bütün bunlar olmadan bir insanın risalet/peygamberlik davasına

kalkışmasının, onun kendisine uyulması doğru olmayan büyülenmiş bir adam olduğunu gösterdiğini iddia etmeleridir. Allah (c.c.) onların bu sözlerine cevaben: eğer dilerse ona ahirette, bu zikrettikleri dünya nimetlerinden daha hayırlı bahçeler ve saraylar vereceğini ifade etti; fakat onların kıyameti inkar ettiklerini, artık ne bir sevap ve ne de bir ceza ummadıklarını belirtti. *Sonra*; onlar için ahirette hazırlamış olduğu azabı ve yine orada müttakilere vereceğini va'dettiği nimet ve sevabı zikretti. *Ve*, tekrar bu şüphelerinin reddine dönüp: Peygamber'den (s.a.s.) önce göndermiş olduğu bütün peygamberlerin de yemek yiyen ve çarşılarda dolaşan insanlar olduğunu, bunların dışında hiçbir peygamber göndermediğini bildirdi.

Sonra; onların dördüncü şüphelerini dile getirdi. Ki bu da onların; kendilerini Peygamber'in (s.a.s.) uyardığı şeyler hususunda, onun doğruluğuna şehadet edecek melekler inmesinin ya da kendilerine, Peygamber'i (s.a.s.) onları uyarmak için gönderdiğini haber vermesi için Rabbi'lerini açıkça görmelerinin gerekli olduğunu söylemeleridir. Allah Teâlâ, onların sözlerine cevap olarak da: Bu dediklerinin (Peygamberi) apaçık bir sıkıştırma, zor durumda koyma ve büyük bir isyan/haddi aşma olduğunu belirtip; istedikleri bu tür şeyleri kıyamet günü göreceklerini; fakat onların kıyamet günü, O'nun tarafından sevmedikleri şeylerle karşılaşacaklarını bildirdi. Müminlerin o gün de sevdikleri şeylerle karşılaşacaklarını haber verdi. *Sonra*; inkarcıların, ahirette dünyadaki inkarlarından dolayı duyacakları pişmanlıklarına değinip, onların keşke dünyada peygamberlerle beraber bir yol edinseler de, (orada edindikleri) dostlarından kendilerini saptıranları(n sözlerini) dinlemeselerdi diye pişmanlık içerisinde temennilerini dile getireceklerini belirtti. Ve Peygamber'in (s.a.s.) onların Kur'ân'a dil uzatmalarından, O'nun bir sihir, şiir, yalan ve hezeyan olduğunu söylemelerinden duyduğu rahatsızlıktan dolayı şikayetine değindi. Peygamber'e (s.a.s.) cevaben de: Üzülüp şikayet etmemesini, bunların durumlarının, yaptıklarının, onlardan önceki mücrimlerin de kendi peygamberlerine yaptıklarının aynı olduğunu belirtti.

Sonra; inkar edenlerin beşinci şüphelerine geçti. Ki bu da onların: "Kur'ân ona bir defada, toptan indirilseydi ya" demeleridir. Bunu da belirttikten sonra, buna cevap olarak da: Kur'ân'ı Peygamber'in (s.a.s.) gönlüne iyice yerleştirmek ve ona ağır ağır, acele etmeden okumak için böyle

yaptığını, Kur'ân'ı peyderpey âyet âyet indirdiğini bildirip, bu şüphelerini de reddetti.

Sonra, bütün bunların ardından; onların Peygamber'e (s.a.s.) getireceği bu tür şüpheleri cinsinden her temsile (batıl örneğe) karşı, mutlaka onu defedecek ve onun batıllık ve bozukluk sebebini açıklayacak bir gerçeği ona getireceğini Peygamber'e bildirdi. *Ve* onların, ahirette baş aşağı, yüzleri aşağıda ayakları yukarıda olarak yürüyeceklerini, böylece dünyada sapıttıkları gibi ahiretlerinde de sapıtacaklarını ifade etti.

Sonra; bunun teyidi sadedinde, önceki peygamberlerin (toplumlarının) başına gelenleri anlatmaya başlayıp, Mûsa'ya (a.s.) Tevrat'ı verdiğini onunla birlikte kardeşi Hârun'u da O'nun yanında kendisine vezir yaptığını ve onlara: Âyetlerini yalanlayan topluma gidip (tebliğ etmelerini) emrettiğini ve (o toplum davete icabet etmeyince de) onları yerle bir ettiğini bildirdi. *Sonra*, Nûh kavmini, elçilerini yalanladıklarında hepsini suya garkedip boğduğunu ve onlara acıklı bir azap hazırladığını ... Kureyşlilerin Şam ticaretleri esnasında üzerinden geçmiş oldukları Sodom kenti (halkı) nın -ki burası Lût kavminin kentlerindendir- başına gelenlere kadar, peygamberlerini yalanlayan diğer toplumların başlarına gelenlere değindi. Sodom halkının başına gelenler hakkında inanmayan Kureyş müşriklerine yönelik olarak: "Andolsun (Şu Kureyş müşrikleri) bela yağmuruna tutulan, (üstüne taş yağdırılan) kente vardılar. Peki onun durumunu görmüyorlar mıydı (ki ibret alsınlar)? Hayır, onlar öldükten sonra tekrar dirilip kalkmayı ummuyorlar." (Âyet: 40) buyurdu.

Kâfirlerin İnzar (Uyarı)dan Nasip Alamayışı (41.-77. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Seni gördükleri zaman şu şekilde alaya almaktan başka bir şey yapmazlar: Allah'ın elçi olarak gönderdiği bu mu?" (Âyet: 41) buyurup, kafirlerin inzar edilip uyarıldıkları şeyler ve Cenab-ı Hakk'ın şüphelerini gidermek için zikrettiği delillerine aptalca ve Peygamber'i (s.a.s.) alaya alarak karşılık verdiklerini belirtti. Çünkü onların şüphelerini gidermek sadedinde kendilerine Allah'ın (c.c.) zikrettiği delillere cevap vermeden, aciz kaldıklarını bildirdi. *Ve,* eğer tanrılarına tapmada körü körüne israr etmemiş olsalar, (anlatılan) bu delillerin onları tanrılarından saptıra-

cak (putlarından koparacak) güçte deliller olduğunu itiraf edecekleri ölçüde güçlü deliller olduğunu beyan etti.

Sonra; inkar edenlerin, hevâlarını ilah edindiklerini ve artık onların ne duyup ne de düşünmediklerini belirterek; durumu bu olanlara hiçbir delilin etki etmeyeceğini Peygamber'e (s.a.s.) bildirdi. *Sonra*; onların duyma ve düşünme duygularının olmadığını Peygamber'e (s.a.s.) iyice ispat etmek için; ona gölgeyi nasıl uzattığına bakmasını söyleyip; eğer dilese onu durgun, hareketsiz yapacağını ... vb. gibi duyan ve düşünen kimselere Allah'ın birliğini göstermeye delaleti gizli kalmayan apaçık deliller zikretti. *Sonra*, bu delilleri ibret almaları için insanlar arasında çeşit çeşit suretlerde, farklı farklı şekillerde anlattığını, fakat onların bu delilleri dinlemekten kaçtıklarını belirtti. *Ve*, şayet O dilese her kente bir uyarıcı göndereceğini fakat yalnız onu [Peygamber'i (s.a.s.)] bu iş için seçtiğini belirtip; dolayısıyla davetin zorluklarını kaldırabilmesi için, ona bu seçime, davette çok çalışmak, gayret göstermek suretiyle karşılık vermesinin gerekli olduğunu beyan etti.

Sonra; tekrar o delillere dönüp, iki denizi mecralarında birbirinin yanısıra akıtanın O olduğunu ve O'nun, (sonsuz) kudretiyle bu iki denizi (bir su engeliyle) birbirinden ayırdığını, böylece bu denizlerden birinin tatlı, ötekinin de tuzlu olarak kaldıklarını, birbirlerine karışmadıklarını ... vb. gibi âyetlerde zikrettiği azametinin ve kudretinin delillerinden bazılarını beyan etti.[32]

32 Prof. Dr. S. Ateş, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri** adlı tefsirinde Zafer İlmî Araştırmalar Dergisi'nin yayınladığı " **Gerçeğe Doğru**" adlı bir broşürden şunları nakletmektedir:
".....
Ünlü deniz araştırmacısı Kaptan Jacque Cousteau da şöyle diyor:
"Bazı araştırmacıların, farklı deniz kütlelerini birbirinden ayıran engellerin bulunduğu hakkındaki görüşlerini inceliyorduk. Araştırmalar sonunda gördük ki:Akdeniz'in kendine özgü sıcaklığı, tuzluluğu ve yoğunluğu vardır. Kendine özgü canlılar barındırır. Sonra Atlas Okyanusundaki su kütlesini inceledik ve onun, Akdenizden tamamen farklı olduğunu gördük. Bu iki su kütlesi Cebel-i Târık Boğazında birleşiyor ve bu birleşme binlerce yıldan beri sürüyordu. Buna göre iki denizin karışması ve sonuç olarak tuzlulukta, yoğunlukta, içerdikleri madde oranında eşit veya eşite yakın bir durumda olmaları gerekirdi. Oysa kütlelerinin birbirine karışmadığını ve her iki denizin yakın kısımlarında dahi ayrı bir yapıya sahip olduğunu hayretle gözledik. Bunun üzerine yaptığımız araştırmalarda bizi şaşkına çeviren bir durumla karşılaştık. Zira, bu iki denizin karışmasına, birleşme noktasında bulunan harika bir su engeli mani oluyordu. Aynı türdeki bir su engeli, 1962 yılında Alman ilim adamları tarfından Aden Körfezi ile Kızıldenizin birleştiği Mendeb Boğazında da bulunmuştu. Sonraki araştırmalarımızda farklı yapıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında aynı su engelinin bulunduğunu gördük."

Sonra inanmayanların, Allah'ın (c.c.) birliğine delalet eden bu delillerden de etkilenmediklerini, binaenaleyh O'ndan başka, kendilerine ne bir fayda ve ne de bir zarar vermeyen putlara taptıklarını belirtti. *Sonra*; onların bu delillerden yüz çevirmelerinden dolayı, onun üzerinde hiçbir vebal olmadığını Peygamber'e (s.a.s.) bildirdi. Çünkü onu sadece bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdiğini ifade edip; onun bu görevine karşılık onlardan hiçbir ücret istemediğini, sadece infak etmek suretiyle Rabb'ine yaklaşmayı dileyen insanları istediğini beyan etti. *Sonra*, (Peygamber'e) onlarla mücadelesinde (mücahede) ve onları (imana) davetinde O'na (Allah'a) tevekkül etmesini emretti. Ve, Kendi'sine tevekkül edene, O'ndan başka hiçbir kimseye ihtiyaç bırakmayacak şekilde, Cenab-ı Hakk'ın yettiğini göstermek için azamet ve kudretinden değişik örnekler verdi.

Sonra; müşriklerin kendilerine ne bir yararı ve ne de bir zararı dokunmayan şeylere (putlara) ibadet etmelerine rağmen, kendilerine, Rahmân'a secde edin dendiğinde, inat ve kibirlerinden dolayı: Rahmân da neymiş?, dediklerini; Peygamber (s.a.s.) gibi (küçümsedikleri) birinin kendilerine, (Allah'a) secde etmelerini emrettiğinde, bunu yerine getirmeyi gururlarına yediremediklerini belirtti. Sonra; azamet ve kudretinin delillerinden olarak: Kuşkusuz gökte burçlar -ki bunlar gezegenlerin menzilleridir- yarattığı... vb. gibi, Kendisi'ne secde etmekten kibirlenmelerinin asla doğru olmayacağını gösteren deliller zikretti. *Sonra*; Rahmân'ın onlardan başka, onların yaptıkları gibi kibirlenmeyen nice kulları olduğunu, onların kibirlenmek bir yana, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüdüklerini, kendilerine cahil ve beyinsizler (hoşa gitmeyecek) laflar attığı zaman, "Selam (etle)" deyip geçtiklerini... ve benzeri gibi o kullarının diğer sıfatlarını zikretti. Sonra da, tekrar o mütekebbirlere (büyüklük taslayanlara) dönüp, sûreyi onların küçümsenmesi ve yalanlamalarına karşılık tehdit edilmeleriyle bitirip: "De ki: Duanız (ibadetiniz) olmadıktan sonra Rabb'iniz sizi ne yapsın? (Size haber verdiklerimi) yalanladınız. Bu yüzden (azap) size sarılacak (yakanızı bırakmayacak) tır." (Âyet: 77) buyurdu.

Denizlerdeki su engeli ile ilgili açıklamasından sonra, yakın arkadaşı olan Dr. Maurice Bucaille, Kaptan Cousteau'a, bu keşiflerinin yeni olmadığını, çünkü bunun **Kur'ân'da açıkça belirtildiğini** söyledi ve kendisine **bu âyetleri** gösterdi. Kendisine okunan âyetleri büyük hayranlıkla dinledikten sonra Cousteau'nun, " **Modern ilmin ondört asır geriden takibettiği Kur'ân'ın, Allah'ın sözü olduğuna tanıklık ederim"** dediği, sözü geçen dergide yazılmaktadır. (Bkz. Prof. Dr. Süleyman Ateş, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**,VI, 266-267)

26- ŞUARÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Şuarâ Sûresi, Vâkı'a Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Vâkı'a Sûresi de Tâhâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Tâhâ Sûresi'nin nüzulü de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında gerçekleşmişti. Böylece Şuarâ Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûrenin bu isimle (Şuarâ: Şairler) adlandırılmasının sebebi, 224. âyetinde Allah Teâlâ'nın: "Şairler (e gelince) onlara azgınlar uyar" sözünde şairlerin zikredilmiş olmasıdır. 227 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Kur'ân'ın şânına dikkat çekmektir, O'nun ehemmiyetini vurgulamaktır. Sûrenin başlangıcında Kur'ân'ı yalanlamalarından dolayı (inanmayanların) tehdidi vardır. Sonunda da Kur'ân'ın Allah Teâlâ tarafından indirilmiş bir kitap olduğunun ispatı ve Kur'ân'la, şeytanın kahinler ve şairlere atmış olduğu şeyleri birbirinden ayırma hususu yer almaktadır.

Bir önceki sûre, inanmayanların azaplarının kendilerine sarılıp onlardan ayrılmayacağı (mutlaka azap edilecekleri) uyarısıyla bitmişti. Bu sûre de ondan sonra gelip, başlangıcında: 'eğer Allah dilerse onlara, kendilerine boyun eğdirecek azap âyetini üzerlerine indireceği' uyarısı yer almıştır. (Bu münasebetle bu iki sûre Kur'ân tertibinde birbiri ardınca zikredilmişlerdir.)

Kur'ân'ın Şânına Dikkat Çekilmesi (Öneminin Vurgulanması) (1.-191. âyetler)

Allah Teâlâ: "Tâ, Sîn, Mîm. Bunlar o hakikatleri açıklayan kitabın âyetleridir." (Âyet: 1-2) buyurup, Kur'ân'ın şânına ve güzel beyanına dikkat çekti. *Ve*, Peygamber'i (s.a.s.) onların Kur'ân'ı tekzib etmeleri üzerine, üzüntüde aşırı gitmekten (aşırı derecede üzülmekten) nehyetti. Eğer dilerse, onlara kendilerini boyun eğdirecek, Kur'ân'dan başka, azap âyeti olarak başka bir âyet de indireceğini belirtti. *Ve,* üzerlerine azabın indirileceği uyarısıyla alay etmelerinin, (onu yalanlamalarının) haberlerinin kuşkusuz kendilerine geleceğini onlara bildirdi. *Sonra*, bu hususu iki şeyle ispat etti.

Birincisi: Onların Allah Teâlâ'nın yeryüzünde her verimli/güzel çifti bitirmesini görmeleridir ki, bunda, O'nun (Allah'ın) kendilerine yaptığı uyarıyı gerçekleştirmeye kudretinin yettiğine bir delil vardır. *Sonra*; O'nun aziz, mutlak galip olduğunu, onların cezalandırılmasından aciz olmadığını ve yine O'nun Rahîm (çok merhametli) olduğunu, rahmetiyle onlara mühlet verdiğini belirtti.

İkincisi: Kendilerinden önceki ümmetlerin başına gelen bu tür azaplardır. Ki bu hususta da, (onların uyanmaları için) Mûsa'nın (a.s.) Firavun'la olan kıssasını, İbrâhim'in (a.s.) babası ve toplumuyla aralarında geçen kıssalarını, Nûh'un kavmiyle olan kıssasını, Hûd'un Âd kavmiyle olan kıssasını, Salih'in Semûd kavmiyle olan kıssasını, Lût'un kavmiyle kıssasını ve Şuayb'ın Eyke ashabıyla olan kıssasını kendilerine hatırlattı. Kuşkusuz bu kıssalar bu sûreden önce de zikredilmişti. Fakat kıssaların burada anlatılış tarzları, siyak (anlatım şekli) itibariyle, kıssalardaki bazı fazlalıklarla ve üslûbundaki değişiklikler itibariyle öncekilerden farklıdır. (Örneğin) Bu kıssalardan her kıssanın anlatlmasında amacın ne olduğunu beyan eden bir ekle birlikte anlatılmış olması işte bu farklılıklardan biridir. Bu ek te her kıssanın sonunda Allah Teâlâ'nın: "Şüphesiz bunda mutlak bir ibret vardır. Fakat onların çoğu iman ediciler değillerdir. Senin Rabb'in, muhakkak ki O, mutlak galiptir. Çok esirgeyicidir." (Âyet: 67-68) buyurmasıdır.

Kur'ân'ın Allah (c.c.) *Tarafından İndirildiğinin İspatı (192.-227. âyetler)*

Allah Teâlâ sonra: "Muhakkak ki O (Kur'ân), alemlerin Rabb'inin indirmesidir." (Âyet: 192) buyurup, inkarcıların Kur'ân'ı yalanlamalarına karşı onları tehdidinden sonra, O'nun (Kur'ân'ın) Kendisinin indirmiş olduğu bir kitap olduğunu, Cibril'in O'nun emin ruhu (güvenilir ruhu) olduğunu, Kur'ân'ı onları kendi dilleriyle uyarması için içlerinden bir adama (Peygamber'e) indirdiğini belirtti. *Sonra*; bu hususu, (Peygamber (s.a.s.)) hakkında önceki kitaplarda gelmiş olan müjdelerle ve doğruluğuna İsrâiloğulları alimlerinin şahitlikleriyle ispat etti. Şayet (Kur'ân) O'nu Arap olmayanlardan birine indirmiş olsaydı onlardan (Mekkelilerden) hiç birinin, kendi dillerinden başka bir dille indiği için O'na iman etmeyeceklerini beyan etti.

Sonra; müşriklerden günahkarların gönüllerinde O'nu yalanlama duygusunun yerleşmiş olduğunu, onların kendilerini uyardığı acıklı azap onlara gelinceye kadar O'na iman etmeyeceklerini belirtti. *Sonra*, bu acıklı azabın gelmesini acele istemelerinden dolayı onları kınadı ve onları bir kaç yıl yaşatıp faydalandıracağını, sonra da o azapla yakalayacağını belirtti. Bu bir kaç yıl yaşayıp faydalanmalarının onlara hiçbir fayda sağlamayacağını bildirdi. Devamla da Allah'ın (c.c.), helakları başkalarına da öğüt ve ibret olsun diye hiçbir kent(in halkını) uyarmadan, hiçbir kenti helak etmediğini bildirdi.

Sonra onların: Kur'ân'ın, kahin ve şairlere şeytanlarının kalplerine attığı şeyler gibi bir şey olduğunu; şeytanların O'nu Peygamber'in (s.a.s.) kalbine attığı tarzındaki sözlerini iptal etti. O'nu (Kur'ân'ı) şeytanların ona (Peygamber'e) indirmediğini belirtti. Çünkü Kur'ân gibi bir kitabı şeytanlar gibilerinin indirmeye güçlerinin yetmeyeceğini bildirdi. *Ve yine*, şeytanların (Kur'ân âyetlerini) işitmekten kesin olarak azlediklerini, uzaklaştırıldıklarını; dolayısıyla da meleklerin alıp öğrendikleri gibi onların (şeytanların) da onu (vahyi) alıp öğrenmelerinin mümkün olmadığını beyan etti. *Sonra*; bu konuya bir ilave yapıp, bu ilavede, onların inzar edildikleri azaba dücar olmaması için, Allah ile beraber başka bir tanrı çağırmaktan (müşriklerin aldatmalarına kanarak Allah'tan başka tanrıya

yalvarmaktan) Peygamber'i (s.a.s.) nehyetti. *Ve*, ona yakın akrabalarını inzarla (uyarmayla) yetinmesini, müminlerle kendisine tabi olanlara tevazu kanadını indirip, onlara şefkat ve merhamet göstermesini ve şayet onlar kendisine uymaz da karşı gelirlerse, onların yaptıklarından uzak durmasını ve O mutlak galip ve çok esirgeyici, çok merhametli olana (Allah) tevekkül edip, dayanmasını emretti; çünkü O'nun kendisinin kıyamını da, namazını da gördüğünü, duasını işittiğini ve halini bildiğini belirtti.

Sonra; tekrar onların; Kur'ân'ın şeytanların ilkası olduğu (kalbe attığı) tarzındaki sözlerinin iptaline dönüp, kuşkusuz şeytanların ancak her günahkar ve yalancıya indiklerini, dolayısıyla onların gökten duyduklarını sandıkları şeyleri kahinlere attıklarını bildirdi. *Ve*, şairlerin durumlarının da bu hususta kahinler gibi olduğunu, onların da, her vadide şaşkın şaşkın dolaşan yolunu kaybetmiş kişiler olduklarını, medih, hiciv ve diğer şiir dallarında yalan söylemekten çekinmediklerini, yapmadıklarını söylemekten utanmadıklarını belirtti. *Ve*: "Ancak (şairlerden) inananlar, iyi işler yapanlar, Allah'ı çok ananlar ve kendilerine zulmedildikten sonra (düşmanlarına) üstün gelmeye çalışanlar böyle değildir. Zulmedenler yakında nasıl bir inkilaba uğrayıp devrileceklerini bileceklerdir." (Âyet: 227) buyurdu.

27- NEML SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Neml Sûresi, Şuarâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Şuarâ Sûresi de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında nazil oldu. Böylece Neml Sûresi'nin nazil oluşu da bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, sûrenin 181 âyetinde, Allah Teâlâ'nın: "... Neml (karınca) vadisine geldiklerinde bir karınca: Ey karıncalar yuvalarınıza girin, dedi." (Âyet: 81) sözünde Neml kelimesinin geçmiş olmasıdır. 93 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı da Kur'ân'ın şanını vurgulamaktır. İşte bundan dolayı bir önceki (Şuarâ) sûresinden sonra zikredilmiştir. Çünkü bu sûre de amaç itibariyle ona benzemektedir. Sûrenin başı, Kur'ân'da bulunan, müminler için hidayet ve beşaretin; kafirler için de korkutmanın bulunduğunun beyanı hakkındaki âyetlerle başlamıştır. *Sonra*, burdan, bazı peygamberler ve salihlerin kıssalarını anlatmak suretiyle tergîb (müminleri özendirme) ve terhîbe (müşrikleri korkutma) geçmiştir. Allah Teâlâ daha sonra da, o kıssaların ve onların kahramanlarının şanının vurgulanmasına geçip; devamla bu tür kıssaları indiren Allah (c.c.) ile müşriklerin ilahları arasında, bir mukayese yapmak suretiyle o ilahların acizliği, zayıflığı... vb. gibi, onların ilah olamayacaklarını gösteren diğer hallerine dikkat çekmiş ve böylece sûreyi bitirmiştir.

Kur'ân'ın Şânını Vurgulama
(1.-6. âyetler)

Allah Teâlâ: "Tâ Sîn. Bunlar Kur'ân ve apaçık kitabın âyetleridir." (Âyet: 1) buyurup, Kur'ân'ın şanına dikkat çekti. Ve devamla Kur'ân'ın, Allah'a (c.c.) inanan, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren, ahirete inanan kimseler için bir yol gösterici ve müjdeci olduğunu ifade etti. *Ve*, O'nun(Allah'ın) ahirete inanmayanların (bu dünyada) yapmakta oldukları işlerini kendilerine süslediğini, güzel gösterdiğini, böylece onların o (gerçek) yol göstericiyi bulamayıp, şaşırıp kaldıklarını belirtti. Sonra da; kötü azabın onlara mahsus olduğunu ve onların asıl ahirette, en çok hüsrana uğrayanlar olduklarını belirtti. *Ve*: "Şüphesiz ki (bu) Kur'ân sana (her şeyi) hakkıyla bilen, yegane hüküm ve hikmet sahibi (Allah) tarafından veriliyor." (Âyet: 6) buyurdu.

Peygamberler ve Salihlerin Kıssalarıyla Özendirme ve Korkutma
(7.-58. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Hani Mûsa, ailesine: Ben bir ateş gördüm. (Gidip) size ondan ya bir haber getireyim, yahut bir ateş koru getireyim de ısınasınız demişti." (Âyet: 7) buyurup, Mûsa (a.s.) kıssasını; O'na, yere attığı zaman sanki titreyen küçük bir yılan olan asa mucizesini ve koynuna soktuğu zaman, kusursuz bembeyaz olarak çıkan el mucizesini verdiği anı anlattı. *Devamla*, Mûsa'yı o iki mucizeyle Firavun ve toplumuna gönderdiğini; çünkü onların fasık ve yoldan çıkmış bir topluluk olduklarını belirtti. Mûsa onlara Allah'ın âyet ve mucizelerini getirdiğinde Firavun ve toplumunun bu âyetlerin (mucizelerin) sihir olduğunu iddia ettiklerini bildirdi. Ve: "Vicdanlarının onların doğruluğuna kanaat getirdiği halde sırf zulüm ve böbürlenme yüzünden ona karşı çıktılar. Bak işte o bozguncuların sonu nasıl oldu!" (Âyet: 14) buyurdu.

Sonra bu kıssadan Dâvud ve Süleyman kıssalarına geçip, onların ikisine de ilim verdiğini ve onların bu ilimle amel edip bundan dolayı Cenab-ı Hakk'a hamd ettiklerini belirtti. *Ve*, Süleyman'a verdiği mucizelerin detayına geçip kuşların dilini bilme ve eşyalardan bir çoğunu onun emrine amade kılma gibi mucizelerin Süleyman'a verdiği mucizelerden oldu-

ğunu beyan etti. Süleyman'ın, askerlerini cinler, insanlar ve kuşlardan topladığını; (hep birlikte) yürüyüp karıncalar vadisine geldiklerinde, bir karıncanın kendi karıncalar topluluğuna, Süleyman'ın, askerleriyle kendilerini ezmemesi için yuvalarına girmelerini emrettiğini; Süleyman'ın karıncanın bu emrini anladığını, onu anlamasından dolayı sevincinden gülümsediğini ve Allah'tan (c.c.) verdiği bu büyük nimete karşı şükretmede, bunun şükrünü yerine getirmede kendisine yardım etmesini istediğini ifade etti. *Sonra*; onun kuşları teftiş edip de Hüdhüd kuşunu içlerinde göremeyince onun nerede olduğunu sorduğunu bildirdi. Zira Hüdhüd kuşu Yemen'deki Sebe ülkesine uçmuştu, çok geçmeden oradan döndü. Süleyman'a Sebe'ye hükmeden bir kadın gördüğünü, onun ve toplumunun Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini haber verdi. Süleyman Sebelilere götürüp atması için Hüdhüd'e bir mektup yazıp verdi. (Mektupta): "O (mektup) Süleyman'dandır. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlamaktadır. Bana karşı büyüklük taslamayın. Teslim olarak bana gelin." (Âyet: 30-31) diye yazıyordu. Hüdhüd mektubu Kraliçeye atınca Kraliçe mektup konusunda kendileriyle istişare etmek için kavminin (ileri gelenlerini) topladı. Onlar kendisine: Kendilerinin güçlü ve yaman savaşçılar olduklarını ifade edip; bu konuda bir karar verme işini ona bıraktıklarını söylediler. Kraliçe de onlara: Kuşkusuz savaşın sonucunun ülkelerinin bozulup harap olması olacağını söyleyip; kendisinin Süleyman'a hediye göndermek suretiyle O'nunla barış yapmayı uygun gördüğünü belirtti. Süleyman'a hediyeler gelince Süleyman hediyeleri kabul etmedi. Ve onları, üzerlerine karşı koyamayacakları ordular göndermekle tehdit etti. Böylece Kraliçe, ona itaat etmeden ve onun ülkesine sefer edip gitmekten başka bir çıkış yolu, bir çare bulamadı. Süleyman kavmini toplayıp onlara: Kraliçe gelmeden önce onun tahtını ele geçirip, ona sahip olmayı istediğini bildirdi. Bunun üzerine cinlerden bir ifrit: Süleyman daha makamından kalkmadan onun tahtını kendisine getirebileceğini Süleyman'a söyledi. Kavminin bilginlerinden bir bilgin de kendisinin o tahtı, Süleyman gözünü açıp kapamadan ona getirebileceğini haber verdi. Bunun üzerine Süleyman, mülkünde bu tahtı böyle kısa bir sürede getirebilecek kimseleri yarattığı için Allah'a (c.c.) şükretti. *Ve* Süleyman (adamlarına);

tahtını Kraliçeye gösterdiğinde, onun kendi tahtı olduğunu tanıyıp tanımayacağını görmek ve böylece onun zeka ve aklını denemek için tahtın şeklinde bazı değişiklikler yapmalarını emretti. Kraliçe huzura gelince, kendisine: "Senin tahtın bu mu?" diye sorulduğunda: "Sanki o", diye cevap verdi. Ve kendisinin bu mucizeyi görmeden önce Allah'a ve O'nun kudretine iman etmiş olduğunu söyledi.

Allah Teâlâ sonra; Süleyman'ın Kraliçe Belkıs'a köşke girmesini emredişini anlattı. Köşk camdan yapılmıştı, altında su vardı. Belkıs köşkü görünce zemini su sandı. (Yürümek için) baldırlarını sıvadı. Bunun üzerine Süleyman (onun su değil) cilalı sırçadan yapılmış (parlak bir zemin) olduğunu söyledi. Kraliçe bundan dehşete düşüp, Süleyman'a bu saltanatı veren Allah'ın kudretine inandı. Ve: "Rabb'im! Ben kendime zulmetmişim. Artık Süleyman ile beraber Alemlerin Rabb'i olan Allah'a teslim oldum, dedi." (Âyet: 44) buyurdu.

Sonra; bundan, Salih peygamber ve toplumu olan Semûd kavminin kıssasına, Lût (a.s.) ve kavminin kıssasına geçti. Bu iki kıssa da gerek buradaki anlatılış biçimleriyle ve gerekse üslûp itibariyle ve ayrıca daha önce onların kıssalarında geçmemiş olan bazı ilavelerin zikredilmesi yönünden önceki anlatılışlarından farklılık arz eder.

Bu Kıssaların ve Onların Kahramanlarının Önemini Vurgulama (59.-93. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "De ki: Hamd Allah'a, selam O'nun seçtiği kullarına! Allah mı hayırlı, yoksa onların ortak koştukları şeyler mi?" (Âyet: 59) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.) kendisine okuduğu bu kıssalardan dolayı Allah'a hamd etmesini ve O'nun seçtiği kulları olan kıssaların kahramanlarını selamlamasını ve bu kıssaların Allah tarafından kendisine indirildiğine inanmayanlara da: "Bu kıssaları indiren Allah (c.c.) mı daha hayırlı, yoksa bunlardan hiçbir şeyi indirmeye kadir olmayan onların ilahları mı?" diye sormasını emretti. Bu karşılaştırmadan sonra başka karşılaştırmalar da zikretti. Nihayet onlara, şayet putlarının gerçekten ilahlar oldukları iddialarında doğru ve samimi iseler, onların ilah olduklarına dair delil getir-

melerini, -buna muktedir olamayacaklarını gösterme ve kendileri aciz bırakma emri olarak- onlara emretti. *Ve*, göklerde ve yerde Allah'tan başka hiçbir kimsenin gaybı bilmediğini belirtti. Halbuki Allah'tan başka onların ilahlarının ve diğerlerinin ise -bilme vasıtalarının, nedenlerinin sağlamlığına ve bilme imkanına rağmen-, ne zaman dirileceklerini dahi bilemediklerini ifade edip; fakat onların şüpheciler ve cahiller olduklarını belirtti.

Sonra onlardaki bu cahillik ve şüpheciliğinin sebep ve faktörlerine geçip: onların toprak olduktan sonra diriltilmelerini imkansız gördüklerini belirterek; onların kendileri ve kendilerinden önce de babalarının da bununla (öldükten sonra dirilmeyle) tehdit edildiklerini, ama böyle bir şeyin de (o ana kadar) hiç meydana gelmediğini söylediklerini bildirdi. Bu düşüncelerine cevaben: Onlara günahkarların hallerinin nice olduğunu görmeleri için yeryüzünde yürüyüp dolaşmalarını emretti. *Ve*, onları ahirette de cezalandıracağının kaçınılmaz (kesin) olduğunu belirtti. *Sonra*, (inanmayanların) alay yollu bu işin çabuk olmasını istediklerini belirtip; bu isteklerine cevaben, onun bir kısmının, müminleri kendilerine hakim kılmak suretiyle, yakında dünyada gerçekleşeceğini ifade ederek; kuşkusuz bu va'dedilen cezanın çabuk olmamasının O'nun rahmetinin muktezası (gereği) olduğunu, fakat insanların çoğunun (buna) şükretmediklerini bildirdi. *Sonra* bu yaptıklarından dolayı, onları tehdit edip, onların içlerinde gizlediklerini de açığa vurduklarını da bildiğini belirtti. *Ve*: "Göklerde ve yerde hiçbir gizli şey yoktur ki apaçık bir kitapta olmasın." (Âyet: 75) buyurdu.

Sonra tekrar o kıssaların önemini vurgulamaya dönüp, Kur'ân'ın bu kıssalarla İsrâiloğullarına, aralarında ayrılığa düştükleri şeylerin bir çoğunu anlattığını ve onları kıssalar hususunda bilmedikleri doğrulara ulaştırdı nı ifade etti. *Sonra da*; Peygamber'e (s.a.s.) kendisine tevekkül etmesini, düşmanlarına aldırmamasını; çünkü kendisinin (Peygamber'in)apaçık gerçek, hak üzere olduğunu bildirdi. Devamla da yine Peygamber'e (s.a.s.) Kur'ân'la onlara etki etmesinin mümkün olmadığını belirtti. Çünkü onların artık, (Kur'ân'a karşı) duymayan ölüler ve görmeyen körler olduklarını; halbuki Peygamber'in (s.a.s.) ancak, müslümanlar olarak, O'nun

âyetlerine inananlara (bu âyetleri) duyurulabileceğini ifade edip, Allah'ın emirlerine teslim olmuş gerçek müslümanların da işte onlar olduklarını bildirdi.

Sonra; kıyamet gününden önce olacak şeylere değinip, bu bağlamda, insanlara bu âyetlere gereğince inanmadıklarını kendilerine söyleyecek bir Dâbbe (canlı)'nın çıkacağını bildirdi.[33] *Sonra*; onların (insanların) kıyamet günü Rabbi'lerinin huzurunda toplanacaklarını, Rabbi'lerinin onları âyetlerini inkar etmelerinden dolayı ayıplayacağını, onların (orada) özür dileyecekleri bir söz bulamayacaklarını, artık onlar için bir özür ve bahane beyan etmelerinin mümkün olmadığını belirtip; onlara (iman hususunda) bütün özür ve bahanelerini kesip atacak bir delil getirdi. Ki bu delil de onların Allah'ın (c.c.) geceyi kendilerinin istirahatı ve gündüzü de bir gösterici, bir aydınlık olarak yarattığını görüp durmalarıydı. Onların geceleyin uyuyup istirahat etmeleri, gündüzün de uykudan uyanıp işlerine gönderilmelerinin sanki onların dünyadan ahirete gönderilmelerine benzemesinden dolayı kuşkusuz Cenab-ı Hak bu âyeti (delili) seçti. *Sonra*; yine kıyamet günü öncesi olacak olaylardan sûra üfürülmesini anlatıp; bu üfürüşle birlikte göklerde ve yerde bulunan herkesin, boyun eğerek O'nun huzuruna geleceklerini ve Cenab-ı Hakk'ın onların amellerinin karşılığını vereceğini, iyiliğe karşılık ondan daha iyisini vereceğini, kötülüğü de (misliyle) cezalandıracağını, bunun ardından kötülük yapanların yüzükoyun cehenneme atılacaklarını beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), onlara; kendisinin yalnız O'na ibadet etmekle ve onlara Kur'ân'ı okumakla emrolunduğunu, binaenaleyh kim Kur'ân'la doğru yola gelirse, onun ancak kendi yararına doğruya gelmiş olacağını bildirmesini ve kim de sapıp dalalete düşerse ona da: Kendisinin ancak uyarıcılardan olduğunu söylemesini emretmek suretiyle, sûreyi bitirdi. *Sonunda da*: "... Ve, de ki Allah'a hamd olsun. O, size âyetlerini gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Rabb'in yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Âyet: 93) buyurdu.

33 Bu canlı Allahu Alem hal diliyle konuşacak. (Ç. N.)

28- KASAS SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kasas Sûresi, Neml Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Neml Sûresi de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Kasas Sûresi'nin nüzûlü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi sûrenin 25. âyetinde Allah Teâlâ'nın: "(Mûsa) Gelip O'na hikayesini anlatınca..." sözünde el-Kasas (hikaye) kelimesinin geçmiş olmasıdır. 80 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin de amacı, yine Kur'ân'ın şânını vurgulamaktır. İşte bundan dolayı da bir önceki sûreden sonra zikredilmiştir. Ve bu sûrenin başında önceki sûrede özet olarak verilen Mûsa (a.s.) kıssası genişletilmiştir. Sûrenin sonu, Mûsa (a.s.) kıssasıyla, Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından (gönderilmiş) olduğuna, delil getirmek ve onların (inkar edenlerin) Kur'ân üzerindeki şüphelerini giderme konusunda gelen âyetlerle bitmektedir.

Kur'ân'ın Şânını Vurgulama
(1.-42. âyetler)

Allah Teâlâ: "Tâ, Sîn, Mîm. Şunlar, (gerçekleri) açık-seçik beyanda bulunan kitabın âyetleridir." (Âyet: 1-2) buyurup; Kur'ân'ın önemini ve

Kur'ân'da bu kıssayla (Mûsa kıssası) ilgili olarak okunacak olanların önemini vurguladı. *Sonra*; Firavun'un yeryüzünde zorbalığa kalkıştığını, oğullarını kesip kadınlarını sağ bırakmak suretiyle İsrâiloğullarına karşı küstahça ve zalimce davrandığını bildirdi. *Ve*, onun (Allah'ın) İsrâiloğullarına lütuf ve ihsanda bulunmak ve onlardan peygamberler ve krallar kılmak ve böylece Firavun'a ve toplumuna korktukları şeyi göstermek istediğini bildirdi. Bu sebeple Mûsa'yı (a.s.) onların içinde ortaya çıkarıp annesine onu emzirmesini vahyettiğini, onun (Mûsa'nın) Firavun'un adamları tarafından boğazlanacağından korktuğunda onu bir sandığa koyup denize (Nil'e) atmasını (annesine) emrettiğini bildirdi. Mûsa'yı koruyacağına ve emzirme işini yerine getirmesi için onu tekrar kendisine geri getireceğine dair Mûsa'nın annesine güvence verdiğini belirtti. Mûsa'nın annesi onu denize atınca Firavun ailesi Mûsa'yı alıncaya dek onu kendilerine doğru yönlendirdiğini (Firavun ailesine doğru götürdüğünü), Firavun'un hanımının Mûsa'yı bulduğuna sevinip, (Firavun ve adamlarının) öldürmelerine mani olduğunu ve belki kendilerine faydası olur ya da evlat edinirler diye onu büyütmek istediğini beyan etti. *Sonra*; Mûsa'nın annesinin ona üzüldüğünü ve kız kardeşini arkasından gönderdiğini kız kardeşinin Firavun ailesinin ona yaptıklarını uzaktan gördüğünü açıkladı. *Devamla,* Mûsa'nın (Firavun'un sarayında) süt emziren kadınlardan hiçbirini emmeyi kabul etmediğini, bu sırada kız kardeşinin, onun bakımını üstlenecek ve onu eğitecek bir süt anne kendilerine göstermesi için ileri atılıp, annesini onlara işaret ettiğini belirtti. *Ve,* böylece annesinin gözü aydın olsun ve kuşkusuz Allah'ın va'dinin hak olduğunu bilsin diye Mûsa'yı tekrar ona geri döndürdüğünü beyan etti. *Sonra*; Mûsa yiğitlik çağına ulaşıp olgunlaşınca ona hikmet ve ilim verdiğini ve onun bir gün şehre girip, Firavun toplumundan bir adamın İsrâiloğullarından birine saldırdığını gördüğünü anlatıp, İsrâiloğullarından olanın düşmanına karşı kendisinden yardım istemesi üzerine, Mûsa'nın ona bir yumruk indirip onu öldürdüğünü bildirdi. -Mûsa o adamı öldürmeyi kastetmediği halde böyle bir hataya düşmüştü.- Mûsa'nın bu yaptığına pişman olup Allah'tan (c.c.) kendisini bağışlamasını istediğini beyan etti. *Sonra*; katil olduğunun

ortaya çıkacağı korkusuyla Mûsa'nın şehirde gizlice sabahladığını, (sabahleyin) birdenbire karşısında dün kendisinden yardım isteyen İsrâilli'nin, kendisine saldıran Firavun kavminden başka bir adama karşı ondan yine yardım istemekte olduğunu görünce onu yakalamak için üzerine yürüdüğünü belirtip; o adamın Mûsa'ya: "Ey Mûsa, dün bir canı öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? Sen yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun, arabuluculardan olmak istemiyorsun." (Âyet: 19) dediğini bildirdi. *Sonra*; şehrin öbür ucundan[34] bir adamın koşarak gelip; Mûsa'ya, toplumun ileri gelenlerinin onu öldürmeyi planladıklarını söyleyerek, ona, onlar kendisini yakalamadan önce şehirden çıkmasını emrettiğini belirtti.

Böylece Mûsa (a.s.) şehirden çıkıp Medyen tarafına yöneldi. Medyen suyuna varınca suyun başında koyunlarını sulayan insanlar gördü. Onların arka tarafında da koyunlarını (suya gitmekten) alıkoyan iki kadın gördü. Kadınlara niye böyle yaptıklarını, hallerinin ne olduğunu sordu. Onlar kendisine: zavallılık ve zayıflıklarından ötürü, çobanlar hayvanlarını sulayıp çekilmeden kendilerinin sulayamadıklarını bildirip, babalarının da yaşlı bir ihtiyar olduğunu, koyunlarını otlatmaya ve sulamaya gücü olmadığını haber verdiler. Bunun üzerine Mûsa onların yerine hayvanlarını suladı, sonra da bir ağacın gölgesine çekilip, yüce katından kendisine bir hayır, bir lutuf vermesi için Allah'a yalvardı. *Allah Teâlâ daha sonra*, (kızlar) koyunlarını babalarının yanına getirdikten sonra, o iki kızdan birinin utana utana yürüyerek Mûsa'ya geldiğini ve babasının onlara yaptığı iyiliğin karşılığını ödemek için kendisini çağırdığını haber verdiğini, bunun üzerine Mûsa'nın (a.s.) ona gidip, Firavun'un kentinde yaptıklarını kendisine anlatınca kızların babasının kendisine: "Korkma o zalimler guruhundan kurtuldun" (Âyet: 25) dediğini beyan etti. *Sonra*; (Şuayb'ın) kızlarından birinin babasından, güçlü ve güvenilir olmasından dolayı onu ücretle (çoban) tutmasını istediğini, bunun üzerine (Şuayb'ın) Mûsa'ya sekiz yıl çalışması karşılığında kızlarından birini kendisine nikahlamak istediğini belirtip; şayet kendisi ister de bu sekiz yılı on yıla tamamlarsa bu-

---

34 "Şehrin ileri gelenlerinden bir adam" şeklinde de olabilir. (Ç. N.)

nun da ondan bir lutuf olacağını Mûsa'ya bildirdiğini belirtti. Bunun üzerine Mûsa'nın ona: Bu iki müddetten birini doldurursa, artık fazla bir sûre taleb etmek suretiyle kendisine bir haksızlık etmemesi şartıyla buna razı olduğunu söylediğini beyan etti.

Sonra; Mûsa'nın (a.s.) bu süreyi tamamlayıp, ailesini, Mısır'a götürünce yolda, Tûr'a vardıklarında, Tûr tarafında bir ateş gördüğünü, bunun üzerine ailesine; ateşin yanına gitmesi için, kendisini orada beklemelerini emrettiğini bildirdi. *Sonra*; onun ateşin yanına geldiğinde, Rabb'inin ona nida edip Firavun ve toplumuna götürmek için kendisine iki mucize verdiğini bildirince Mûsa'nın onlardan bir kişiyi öldürdüğünü, orada kendisini öldürmelerinden korktuğunu ifade edip; lisan itibariyle kendisinden daha fasih olduğu için, kardeşi Hârun'u da kendisiyle birlikte göndermesini dilediğini, bunun üzerine Cenab-ı Hakk'ın Hârun'u da onunla birlikte gönderdiğini ve kendisine onlara galip olacaklarını va'dettiğini beyan etti. *Ve*, Mûsa (a.s.) mucizeleri onlara getirdiği vakit (Firavun ve toplumunun) bunların uydurulmuş bir sihir olduğunu iddia ettiklerini ve Mûsa'nın (a.s.) davet etmiş olduğu şeyi önceki atalarından hiç duymamış olduklarını söylediklerini belirtti. Bunun üzerine Mûsa'nın (a.s.) da onlara: Katından kimin hidayet (doğru inanç) getirdiğini ve dünyanın (hayırlı) akibetinin de kimin olacağının, kuşkusuz Rabb'inin daha iyi bildiğini söylediğini bildirdi. Bunun üzerine Firavun'un, toplumunun ileri gelenlerine seslenip; kuşkusuz kendisinin, onların kendisinden başka tanrıları olduğunu bilmediğini söyleyerek, veziri Hâmân'a, Mûsa'nın tanrısını görmesi için çamurun üzerinde ateş yakıp (tuğla imal ederek) kendisine bir kule yapmasını emredip; böylece toplumuna Mûsa'nın (a.s.), ondan başka tanrısı olduğu davasında (çağrısında) yalancı olduğunu göstermek istediğini belirtti. *Ve*, Firavun ve askerlerinin yeryüzünde haksız olarak büyüklük tasladıklarını ve Allah Teâlâ'ya hiç dönmeyeceklerini sandıklarını; sonunda da Cenab-ı Hakk'ın, onları yakalayıp denizde boğduğunu ve onları ateşe çağıran önderler kıldığını belirtti. Onların kıyamet günü de hiçbir yardım görmeyeceklerini bildirdi. *Ve:* "Bu dünyada arkalarına bir lanet taktık. Onlar kıyamet gününde de kötülenmişler arasındalar." (Âyet: 42) buyurdu.

Kur'ân'ın (Allah Tarafından) İndirildiğinin İspatı (43.-88. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Andolsun biz, evvelki nesilleri helak ettikten sonra Mûsa'ya -düşünüp öğüt alsınlar diye- insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi ve rahmet olarak o kitabı (Tevrat'ı) vermişizdir. Olur ki onlar düşünüp öğüt alırlar (diye)". (Âyet: 43) buyurup, Firavun toplumundan ve diğer toplumlardan ilk nesilleri helak ettikten sonra Mûsa'ya Tevrat'ı verdiğini belirtti. *Ve devamla*, Peygamber'in (s.a.s.), Allah Teâlâ'nın Mûsa'ya Tûr'un batı tarafında vahyettiği zaman, orada hazır bulunmadığını; Mûsa Medyen'de iken onun (Peygamber'in) Medyen halkı içerisinde ikamet eden birisi olmadığını ve yine Mûsa'ya (a.s.) nida edildiği zaman da onun Tûr'un yanında olmadığına dikkat çekti. Ancak ona bütün bu görmediği şeyleri vahyedenin (yalnız) Allah (c.c.) olduğunu, bunları ona, bizzat kendi elleriyle yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet gelenlerin (inkar edenlerin) artık bir özrü kalmasın diye ve Peygamber'den (s.a.s.) önce kendilerine hiç bir uyarıcı (peygamber) gelmemiş olan (Arap) toplumunu uyarmak için vahyettiğini beyan etti.

Sonra; onların bu konuda kendilerine bir mucize olarak Kur'ân'ı Kerim gelince, Peygamber'den (s.a.s.) kendilerine Mûsa'ya verilen mucizeler gibi mucizeleri getirmesini istediklerini belirtti. Bunların isteklerine cevaben: onların seleflerinin (atalarının) de Mûsa'ya verilen o mucizeleri inkar ettiklerini, onun ve kardeşi Hârun'un sihirbaz olduklarını iddia ettiklerini belirtti. *Ve*, onlara: kendisine uyması ve sayesinde doğru yolu bulması için Tevrat ve Kur'ân'dan daha doğru bir kitap getirmelerini emretti. *Ve*, şayet onlar bu isteğe cevap verip, bunu yerine getirmez ve iman da etmezlerse, artık onların, heva ve heveslerine uyan bir toplum olacaklarını belirtip; heva heveslerine uyan kimselerin ise hidayete erip doğru yolu bulmalarının asla umulmayacağını beyan etti.

Sonra; kuşkusuz O'ndan (Kur'ân'dan) önce kendilerine kitap verilenlerin O'na inandıklarını, çünkü Kur'ân'ın onların önceki inançlarına da uygun olduğunu belirtti. Bu kişilere önceki (Tevrat'a) inanmalarından ve sonraki (Kur'ân'a) inanmalarından ötürü mükafatlarının iki kat vereceğini bildirdi. *Ve*, Peygamber'e (s.a.s.) kavminden sevdiği kişileri kendisinin hi-

dayete erdirmesinin mümkün olmadığını, çünkü hidayete erdirmenin yalnız O'nun kudretinde olduğunu beyan etti.

Sonra; onların (inanmayanların) ikinci bir şüphelerini dile getirip; onların: Şayet Peygamber'e (s.a.s.) indirilen hidayete (gerçeğe) uysalar insanların (Mekke'lilerin) onları yerlerinden yurtlarından tutup atacaklarını söylediklerini belirtti. Bunlara cevaben: Bundan dolayı onlara hiçbir korku olmayacağını; çünkü kendisinin onları, korkanların güven içerisinde bulunduğu Hareme (Mekke'ye) yerleştirdiğini, her şeyin ürünlerinin/meyvelerinin oraya toplanıp geldiğini belirtti. *Ve*, onların iman etmemelerinin (ise), asıl kendileri hakkında korkulacak şeyin bu hallerinin olduğunu; çünkü bu durumun, kendilerinden önce refahlarından dolayı (şımardıkları için) helak ettiği birçok toplumlar gibi onları da Cenab-ı Hakk'ın helak etmesine sebep olacağını bildirdi. *Ve yine*; şayet iman etmelerinden dolayı dünyalıklarından bir şey ellerinden çıkacak olursa da (onlar için) Allah'ın katında olanların daha hayırlı ve daha kalıcı olduğunu belirtti. Çünkü kendisine ahirette güzel bir vaadde bulunduğu, akabinde de o va'dedilene kavuşan kişilerle; dünya nimetinden bir müddet faydalandırdığı, sonra, kıyamet gününde huzuruna getirip kendilerine: "Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz nerede?" (Âyet: 62) diye nida edeceği kişilerin bir olmayacağını belirtti. Ve yine, kendilerine, onları (ortakları) çağırmalarını emredeceği ve çağrılarına da (ortak koştukları o şeyler tarafından) cevap verilmeyecek olup, sonra tekrar kendilerine: "peygamberlere ne cevap verdiniz?" (Âyet: 65) diye sorulduklarında konuşmaktan aciz kalıp hiç bir şey söylemeyecek olanların da (ahirette) bir olmalarının mümkün olmadığını bildirdi. *Hemen akabinde de*; küfürden tevbe edip pişman olarak; salih amel işleyenlerin kurtuluşa erenlerden olduklarını ifade etti. Sonra; O'nun bütün bunları kudret ve ihtiyariyle/isteğiyle yaptığını; binaenaleyh (kullarından) dilediğine mükafat verip dilediğine de azap edeceğini belirtti. Onların, Allah'ın dilemesi karşısında hiçbir seçim haklarının bulunmadığını ve Allah'ın (c.c.) onların gönüllerinin derinliklerinde gizli olanları da açıkladıklarını da bildiğini, bunun üzerine de onları adil bir şekilde hesaba çekeceğini, ... vb. gibi, kudretinin, azametinin ve

rahmetinin (acımasının) alametlerini gösteren diğer alametlerden bazılarını zikretti. *Sonra*, tekrar müşriklere yapmış olduğu ilk çağrıya: "İddia ettiğiniz ortaklarım nerede?" (Âyet: 74) çağrısına döndü ve (ogün) her ümmetten, kendilerine risaletlerini tebliğ eden peygamberlerden aleyhlerine bir şahit getireceğini ve müşriklere, o putların kendilerinin ilahları olduklarına dair kesin delillerini getirmelerini emredeceğini bildirdi. *Ve*, o gün onların kesinlikle hakkın Allah'a (c.c.) ait olduğunu öğrenip, artık hiç bir şey yapmaya cüret edemeyeceklerini ifade etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) iman ettikleri vakit ellerinden çıkacağından korktukları dünyalıklarının fazla önemli olmadığını onlara göstermek istedi ve kendilerine Kârûn'u anlattı. O'nun, Mûsa'nın (a.s.) toplumundan olduğunu, onlara karşı azgınlık ettiğini bildirdi. *Ve*, ona, anahtarlarını dahi güçlü bir topluluğun zorla taşıyabildiği miktarda hazineler verdiğini; onun kavminin kendisini bu malıyla şımarıp- mağrur olmaktan nehyettiklerini belirtti. Kârûn'un da onlara karşılık: o servetin kendisine ancak, kendindeki bilgi sayesinde verildiğini, hiçbir kimsenin, kendi üzerinde, herhangi bir hakkı olmadığını ... vb. gibi toplumuyla aralarında geçen diğer sözleri söylediğini bildirdi. *Sonra da*; Kârûn'u da sarayını da yerin dibine geçirdiğini, hiçbir kimsenin kendisine herhangi bir faydası olmadığını, dünyada kendisine verilmiş olan dünyalıkların sanki önceden hiç yokmuş gibi yok olup gittiğini beyan etti. *Sonra*, ahiretin şanını büyütüp önemini vurgulayarak, ahiret yurdunu yalnız yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere vereceğini belirtti. *Ve*, onları ahirette, iyiliğe karşı ondan daha iyisini, kötülüğe karşı da onun aynısını vermek suretiyle cezalandıracağını bildirdi.

Sonra; sûreye, Peygamber'i (s.a.s.) müjdelemek ve ona inkarcıların Kur'ân'ı yalanlamalarına karşı sabretmesini emretmek suretiyle son verdi. Bu arada, Kur'ân'ın hükümlerini Peygamber'e (s.a.s.) farz kılanın bizzat Kendisi olduğunu ve onu dönülecek yere (ahirete) döndürüp orada inkar edenlere karşı ona yardım edeceğini belirtti. Kimin hidayeti (gerçeği) getirdiği ve kimin de apaçık bir sapıklık içinde olduğunu en iyi bilenin de O olduğunu ifade etti. Binaenaleyh ilmine uygun bir tarzda onları cezalandıracağını bildirdi. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.): O'nun, Kur'ân'ın kendi-

sine ineceğini önceden ummadığını hatırlatıp; ancak Kendi rahmetinin O'nu bu işe seçmiş olduğunu belirtti. Binaenaleyh, müşriklerin kendisine teklif ettikleri başka mucizeler getirmesi istekleriyle müteessir olmamak suretiyle O'na şükretmesinin kendisi üzerine vacip olduğunu bildirdi. *Ve*: "Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar seni bu âyetlerden alıkoymasınlar. Sen Rabb'ine çağır. Sakın müşriklerden olma! Allah ile birlikte başka bir tanrı daha (edinip) ona tapınma. O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zatından başka her şey helak olacaktır. Hüküm O'nundur. Ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz." (Âyet: 87-88) buyurdu.

29- ANKEBÛT SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Ankebût Sûresi, Rûm Sûresinden sonra nazil olmuştur. Rûm Sûresi ise İranlıların Rumlara galip olduğu yıl nazil olmuştur. Bu olay da hicretten bir yıl önce gerçekleşmişti. Böylece Ankebût Sûresi'nin nüzulü de, Rûm Sûresi gibi, bu yılda gerçekleşmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh bu sûre de İsrâ olayı ile Medine'ye hicret arasında inen sûrelerden olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Ankebût (örümcek) adının sûrenin 41. âyetinde, Allah Teâlânın: "Allah'tan başkalarını veliler edinenlerin örneği, bir ev edinen örümceğin örneğine benzer ..." (Âyet: 41) sözünde geçmiş olmasıdır. 69 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, müminlerin dinleri uğrunda karşılaştıkları azabı, çekmekte oldukları sıkıntıyı hafifletmektir. Bu itibarla sûre iki kısma ayrılmaktadır. *Birinci kısım*: Müminlerin dinleri hususunda imtihan edilmelerinin, denenmelerinin hikmetinin açıklanması hususundadır. *İkinci kısım (ise):* Müminlerin davetlerine devam etmek, kendilerini dinlerinden döndürmek isteyenlerin attıkları şüphelerini reddetmek ve onların yanından hicret edip dinleri hususunda kendilerini fitneye düşürmeyen başka insanların yanına gitmek gibi -ki o günlerde Medine müminlerin hicretine kapılarını açmak üzereydi-, müminleri dinlerinden saptırmak isteyen Mekkelilere karşı sergileyecekleri tutum ve davranışlarının ne olacağının beyanındadır.

Bir önceki sûrede, müminlerin iman ettikleri zaman insanların (Mekkelilerin) kendilerini yerlerinden söküp atacaklarından korktukları bildirilmişti. Bu sûre de ondan sonra, başında müminlerin dinleri hususunda karşılaşacakları sıkıntıların hafifletilmesi ve onlara, düşmanlarına karşı kendilerine zafer va'di olduğu halde geldi. (ki, bu da iki sûrenin ard arda gelmesindeki münasebeti göstermektedir.)

Müslümanların İmtihana Tabi Tutulmalarının Hikmeti (1-44. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Mîm. İnsanlar, "inandık" demeleriyle kendi hallerine bırakılacaklarını ve hiç imtihan edilmeyeceklerini mi sandılar" (Âyet: 1-2) buyurup; müminleri, hiç imtihana tabi tutulup denenmeden, kendi hallerine bırakılacaklarını sanmaktan nehyetti. *Ve*, bunun (imtihan edilmelerinin) onlardan öncekilerde de uyguladığı bir sünneti (sünnetullah) olduğunu belirtti. İmanında doğru, samimi olanlarla yalancı olanların birbirinden ayrılıp, belli olması için bunu yaptığını bildirdi. *Sonra*; müminleri dinlerinden saptırmaya çalışanları tehdit edip, onların bu saptırma girişimlerinden dolayı kendilerine vereceği azabından kurtulmalarının mümkün olmadığını belirtti. *Ve*, bu azabın bir vakti olduğunu, Allah'a kavuşmayı umanların, o azabın belirlenen o vakitten geri kalmayacağını, gecikmeyeceğini bildirdiklerini ifade etti. *Sonra*; kim dini uğrunda karşılaştığı fitnelerle/sıkıntılarla mücadele ederse, kuşkusuz nefsi için mücadele etmiş olduğunu bildirdi. Çünkü salih amel işleyenlerin bu amellerine karşılık olarak (ahirette) onlardan daha güzeliyle karşılaşacaklarını belirtti. *Sonra*; dinde fitne (sıkıştırma, zorlama) örneklerinden olarak, (müşrik) babaların müslüman olan çocuklarını dinden çevirip döndürmeye çalıştıklarını dile getirdi. *Ve*, çocuklara; kendilerini tekrar şirke döndürmeye çalışmaları dışında, (diğer hususlarda) babalarına itaat etmelerini tavsiye etti. *Sonra da*; insanlardan diliyle iman edip, (bu) imanın kalbine ulaşmadığı kimseler bulunduğunu, bunların dinde imtihan edildikleri, bir sıkıntı ve eziyetle karşılaştıkları vakit, bu uğurda başlarına gelene sabretmediklerini ve kendilerini sıkıntı ve eziyete düşüren şeyden sakınmayı tercih ettiklerini belirtti. *Ve yine*, bu gibi insanların, Allah'ın yardımı

geldiğinde, müminlere: Kendilerinin de onlarla birlikte/beraber olduklarını söylediklerini ifade etti. *Ve*, halbuki Allah'ın (c.c.) onların içlerinde gizlemiş oldukları nifaklarını/münafıklıklarını onlardan daha iyi bildiğini belirtti. *Sonra*; müminlerin dinde (karşılaşacakları) imtihanlara/denenmelere değinip, kafirlerin onlardan iman edenlere: "Bizim yolumuza uyun, sizin günahlarınızı biz yüklenelim" diyeceklerini ve bu sözleriyle onların küfre dönmelerinde bir günah olmadığını ve bundan dolayı hesaba çekilecekleri bir ahiret hayatı da olmadığını söylemek istediklerini belirtti. *Ve*, onlara cevaben, önlerinde bir ahiret hayatının varlığını ve o ahiret hayatında onların hem kendi hatalarını ve hem de küfre düşürdükleri kişilerin hatalarını taşıyacaklarını/yükleneceklerini bildirdi. *Ve*, Allah Teâlâ'nın orada, ahiret hayatını ve hesabı inkar sadedinde uydurdukları şeylerin hesabını kendilerinden soracağını belirtti.

Sonra; (inananlara) kendilerinden önce imtihana tabi tutularak sınanıpta Allah'ın (c.c.) da kendilerine yardım ettiği müminlerin anlatılmasına geçti. Bu bağlamda Nûh'u (a.s.) kavmine elçi olarak gönderdiğini, onun, kavmi arasında 950 sene kalıp onların iman etmelerini beklediğini, sonra da onları tufanla yakalayıp, içlerinden Nûh'u ve ona inananlarını tufandan kurtardığını belirtti. *Devamında da*, İbrâhim'in (a.s.) kavmine Allah'a ibadet edip, O'ndan korkmalarını emrettiğini ve Allah'tan başka ibadet ettikleri putlara tapmalarının yanlışlığını... vb. gibi onları imana davet sadedinde söylediği diğer sözleri beyan etti. *Sonra*, İbrâhim'in kavminin ileri gelenlerinin kendisine cevaplarının ise, birbirlerine onu öldürmeleri ya da yakmalalarını emretmeleri olduğunu belirtti. Bunun üzerine de Allah'ın (c.c.) onu, attıkları ateşten kurtardığını ifade edip, bunda Allah Teâlânın kudretinin apaçık delilleri olduğunu bildirdi. *Ve*, kuşkusuz İbrâhim'in (a.s.) onlara: Allah'tan başka putları ilah edindiklerini, bu hususta birbirlerini taklit ettiklerini; kıyamet günü ise birbirlerinden uzak durup birbirlerini tanımayacaklarını söyleyip; onların orada varacakları yerlerinin ateş olduğunu ondan kurtulamayacaklarını kendilerine duyurduğunu belirtti. *Sonra*; Lût'un ona (İbrâhim'e) iman edip, onunla birlikte kavminin yurdundan hicret ettiğini bildirdi. *Devamla,* İbrâhim'e İshak'ı ve (torunu) Yakub'u armağan ettiğini, peygamberliği ve kitapları da,

O'nun zürriyetine tahsis ettiğini ifade etti. *Sonra*, Lût'u (a.s.) ve O'nun kendilerinden önce hiçbir toplumun yapmamış olduğu o çirkin fuhşu (livata; homoseksüellik) işlemelerinden dolayı onları (kavmini) ayıplamasını... vb. gibi Lût kıssasında geçen diğer olayları anlattı. *Sonra*; Şu'ayb'ı (a.s.) ve onun Medyen halkıyle olan macerasını dile getirdi. *Devamla*, Âd ve Semûd kavimlerini, Kârûn'u, Firavun'u, Hâmân'ı ve onların neler yaptığını anlattı. *Ve*, onlara verdiği bu cezayla kendisinin kesinlikle onlara zulmetmediğini belirtip; ancak onların peygamberlerini kabul etmemek suretiyle kendilerine zulmetmiş olduklarını bildirdi. *Sonra*, onların şirkleri, Allah'a ortak koşmaları sebebiyle nefislerine zulmedişlerine bir örnek vererek; onların Allah'tan başka kendilerine ne dünyalarında ve ne de ahiretlerinde fayda vermeyen putları ilah edinmelerine değindi. Bu durumlarının, kendisine bir ev, yuva edinen örümceğin durumuna benzediğini belirterek; evlerin en çürüğünün de örümcek evi olduğunu bildirdi. Böylece, onların Allah'tan başka taptıkları şeylerin örümcek evi gibi olup, asla hiçbir şeye yaramayacaklarını belirtti. *Sonra*; onlara benzeri diğer misalleri/örnekleri de verdiğini ifade edip, bunları ancak ilim sahiplerinin düşünüp anlayabileceklerini belirterek: "Allah gökleri ve yeri hak olarak yarattı. Şüphe yok ki bunda iman edenler için (Allah'ın varlığına ve gücüne) işaret vardır" (Âyet: 44) buyurdu.

Müminlerin Dinlerinde Sınanıp, İmtihan Edildiklerinde Ne Yapacakları (45-69. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Sana vahyedilen kitabı oku. Namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz kötü ve iğrenç şeylerden alıkor. Allah'ı zikretmek, elbette en büyük ibadettir. Allah (c.c.) ne yaptığını bilir" (Âyet: 45) buyurup; Peygamber'e (s.a.s.), kendisi için bir teselli ve müminler için de bir örnek olması bakımından, kendilerinden önce dinlerinde sınanan kişilerin haberlerinden, kendisine vahyolunanları (inananlara) okumasını emretti. *Ve*, devamla namazı dosdoğru kılmasını, sürekli olarak O'nun zikrine devam etmesini emretti. Çünkü namazın onların nefislerini ıslah edip, onlara sınandıkları şeye karşı dayanma gücü vereceğini belirtti. *Sonra*; müminle-

re onları dinlerinden döndürmek için kendilerine işkence yapmaya çalışanlara karşı mücadele âdâbını/üsullerini anlatıp, onlara, ehl-i kitapla en güzel bir şekilde mücadele etmelerini; onlara, (ehl-i kitaba) kendilerinin kesinlikle (Allah tarafından) indirilmiş olan bütün kitaplara inandıklarını ve onların da inandığı aynı tanrıya iman ettiklerini söylemelerini emretti. *Sonra*; ehl-i kitaptan, önce indirilmiş olan o kitaplara inandıkları gibi, Kur'ân'a inanan insanların da olduğunu, müşriklerden de ona inananların bulunduğunu; O'nu içlerinden ancak inatçılardan başkalarının inkar etmediğini belirterek, Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirildiğini isbat eden delillerden olmak üzere; Peygamber'in (s.a.s.) okuma-yazma bilmediğini (yani böyle birinin Kur'ân'ı kendiliğinden uydurmasının imkansızlığını) ifade etti. *Sonra*, onların peygamber (s.a.s.) hakkındaki şüphelerine değinip, ona, önceki peygamberlere indirilen âyetler/mucizeler gibi başka âyetlerin kendisine de inmesini teklif ettiklerini belirtti. *Ve*, bu tekliflerine, O âyetleri dilediği gibi indirenin bizzat O (Allah) olduğunu, Peygamber'in (s.a.s.) kendileri için ancak bir uyarıcı olduğunu; Peygamber'in (s.a.s.), Allah'a (c.c.) herhangi bir şey teklif etme gücüne/yetkisine sahip olmadığını ifade etti. O'nun bir ümmî (okuma yazma bilmeyen) kişi olduğu halde, Kur'ân'ın ona indirilmesinde, O'na iman konusunda kendilerine yetecek delil bulunduğunu belirtti. *Ve*, şayet onlar düşünmüş olsalar onun getirmiş olduğu (Kur'ân) mucizesinin kendilerinin teklif etmiş oldukları azap mucizelerinden daha hayırlı olduğunu anlayacaklarını bildirdi. Çünkü onda kendileri için rahmet ve öğüt bulunduğunu belirtti. *Sonra*; onların, kendisine teklif etmiş oldukları bu âyetler/mucizelerle Peygamber'in (s.a.s.) kendilerini uyardığı azabı çarçabuk getirmesini istediklerini beyan etti. *Ve*, şayet (Allah'ın), o azabı için önceden belirlemiş olduğu bir sûre olmamış olsaydı istedikleri azabın kuşkusuz onlara hemen geleceği ... vb. gibi onların azabı acele istemelerine karşı cevap sadedinde zikretmiş olduğu diğer sebepleri açıkladı.

Sonra; kendilerini dinlerinden döndürmek isteyenlerin zorlamalarından kurtulmak için dinleri uğrunda hicret etmelerini müminlere tavsiye edip; onlara Allah'ın arzının geniş olduğunu, bir yerde O'na ibadet etmek sakıncalı olduğunda/zorlaşdığında oradan başka yere hicret etmele-

rini, O'na ibadeti hiçbir durumda terketmemelerini emretti. *Ve*, onların (nasıl olsa) ölümle sevdiklerinden ayrılmalarının kaçınılmaz olduğunu ifade edip, dolayısiyle, sonunda kendine döndüklerinde Allah'ın (c.c.) onları hem hicretlerinden dolayı mükafatlandırması ve hem de yaptıkları salih amellerden ve sabrettikleri sıkıntı ve eziyetlerden dolayı da onları ödüllendirmesi için bu ayrılığın Allah yolunda olması gerektiğini belirtip, bunu (hicreti vb. sıkıntılara katlanmayı) onlara kolaylaştırdı. *Sonra*, tekrar yine O'nun, yeryüzündeki bütün canlıların ve onların (insanların) rızıklarını üstlenen yegane Zât-ı Ulûhiyet olduğunu belirtti. Dolayısiyle hicret etmeleri sebebiyle (Allah'ın kendileri için takdir etmiş olduğu) rızıklarından hiçbirinin onların ellerinden alınmayacağını bildirdi. *Ve*, onların hicret sebebiyle rızık endişesini taşımamalarını belirterek müminlere bunu (hicret etmeyi) kolaylaştırdı.

Sonra; sûrenin başlangıcında olduğu gibi müminleri dinlerinden dolayı sıkıntıya sokan kafirleri tehdit etmek suretiyle sûreye son verdi. Bu bağlamda onlara: O'nun (Allah'ın) göklerin ve yerin yegane yaratıcısı olduğunu, güneşi ve ayı boyun eğdiren (yöneten) olduğunu, inkar etmelerinin kendileri için mümkün olmadığı gibi O'nun azabından kurtulmalarının da mümkün olmadığını bildirdi. *Ve*, kullarını imtihan etmek için dilediği kişilere rızkı genişletip bolca veren ve dilediğine de kısanın da O olduğunu; dolayısiyle kendilerine verilen rızkın bolluğuyla mağrur olup, aldanmalarının doğru olmayacağını ifade etti. *Ve yine*, kendilerini rızıklandırıp besleyenin de O olduğunu anlayıp bilmeleri için gökten suyu indirip onunla, ölümünden sora yeri diriltenin de O olduğunu bildirdi.

Sonra; yine onlara, kendisiyle mağrur oldukları bu dünya hayatının ve o hayattaki rızıklarının bolluğunun sadece bir eğlence ve oyundan ibaret olduğunu belirtip, kuşkusuz asıl önemsenecek hayatın ahiret hayatı olduğunu bildirdi. Bunu teyid için de; onların denizde gemiye bindikleri zaman, başlarına bir felaket geldiğinde, artık dünyayı ve onun nimetlerini unutup, yalnız O'na dua ederek/yalvararak Allah'a yöneldiklerini ifade etti. Ancak, onları içine düştükleri (bu) tehlikeden kurtarıp karaya çıkardığı zaman tekrar eski hallerine, yine dünya sevgisine dönüp O'na ortak koştuklarını belirtti. *Sonra*, onlara bir tehdit emri olarak, kendilerine sağlamış

olduğu bütün bu rızıklarına inkarla karşılık vermelerini emretti. Küfürlerinden dolayı kendileri için hazırlanmış olan azabı ileride öğreneceklerini bildirdi. *Ve*, o emin ve güvenli bölgede (Mekke'de) onları iskan edenin/yerleştirenin; çevrelerinde kapılıp/kaçırılıp (öldürülen) insanlardan hiçbirine sağlamadığı rızık bolluğunu onlara sağlayanın (bütün bunları onlara ihsan edenin) O olduğunu belirtip; dolayısiyle (O'nu) inkar etmelerinin kendileri için mümkün olmadığını inanmayanlara bildirdi. Bütün bunlardan sonra hala içerisinde bulundukları batıla (yanlış gidişata) inanıp, Allah'ın (c.c.) o emin bölgede üzerlerinde olan nimetini inkar etmelerinden dolayı onları ayıplayıp kınadı. *Sonra*; bu durumları üzerine onları şiddetli bir azapla tehdit etti. Devamla da müminleri müjdeleyip: "Bizim uğrumuzda mücadele edenlere gelince biz onlara elbette yollarımızı gösteririz. Şüphesiz Allah her halde iyilik edenlerle beraberdir" (Âyet: 69) buyurdu.

30- RÛM SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Rûm Sûresi, İnşikâk Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Rûm Sûre-si'nin nüzûlü, İranlıların Rumları yendiği yıl içinde gerçekleşmişti. Bu olay da hicretten bir yıl önce meydana geldi. Böylece Rûm Sûresi de İsrâ olayı ile Medine'ye hicret arası tarihlerde inen sûrelerdendir.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, sûrenin başında Allah Teâlâ'nın "Elif, Lâm, Mim. Rumlar yenildi." (Âyet: 1-2) buyurmasıdır. 60 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Sûrenin amacı, İranlılar'ın Rumları yendikleri zaman müşriklerin müslümanlarla alay etmeleri gibi,[35] inananların müşrikler tarafından maruz bırakıldıkları eziyetlerden dolayı müminleri teselli etmektir. Bu da onlara, Rumların İranlıları dünyada yeneceklerinin va'dedilmesi ve ahirette de kendi durumlarının ve düşmanlarının durumlarının ne olacağının beyan edilmesi suretiyle olmuştur. Bu amaç sûrede iki kısım halinde gelmiştir: *Birinci kısım*: Rumların İranlılara galip olacağı va'diyle, müminlerin teselli edilmeleri ve bununla ilgili olarak, bu hususta zikredilen şeyler hakkındadır. *İkincisi ise*: müminleri destekleyip kuvvetlendiren ve onlara,

---

35 Müşrikler, İranlıların Rumları yenmesi üzerine: Bakın bizim gibi müşrik olan İranlılar sizin gibi Allah'a inanan Rumları yendiler, bizler de sizi yenip yok edeceğiz... gibisinden laflarla müminlerle dalga geçip eğlenerek onları üzmüşlerdi. (Ç. N.)

düşmanları tarafından karşılaşacakları zorlukları kolaylaştırıp hafifleten bazı hususların beyanı konusundadır.

Bu sûre, (Kur'ân tertibinde) Ankebût Sûresinden sonra gelmiştir. Çünkü, O sûrede müminlere, müşriklere karşı galip olacakları va'dedilmişti. İşte bu nedenle, bu sûre de ondan sonra, başında Allah Teâlânın Rumların İranlılara zafer va'di olduğu halde geldi, ki böylece, bu olay (Rumların galibiyeti) müminlere va'dinin gerçekleşmesi hususunda bir mukaddime olsun. Çünkü Rumlar ehl-i kitaptılar ve Müslümanlara İranlılardan daha yakındılar. İşte bundan dolayı müslümanlar Rumların yenilgisine üzülmüş, Kureyş müşrikleri sevinmişlerdi.

Müminlerin Teselli Edilmesi
(1-16. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Mîm. Rumlar yenildi. Yakın bir yerde. Onlar bu yenilgilerinin ardından galib olacaklardır." (Âyet: 1-3) buyurup, Rumların yenildiğini ifade etti ve kendileri gibi kitap ehli oldukları için, zaferleriyle müminler sevinsin diye, onların kendilerini yenenlere karşı (yakında) galip geleceklerini va'detti. *Sonra*; kuşkusuz o vaadde bulunduğu zaman, va'dinden caymayacağını; fakat insanların çoğunun (bunu) bilmediklerini belirtti. Çünkü insanların ilimlerinin, dünyanın lezzetleri ve eğlenceleri gibi, zahiri dünya işlerini bilmekten öteye geçemeyeceğini, o işlerin batınına ve esrarına ulaşamayacaklarını bildirdi. Onların bunun için ahiretten habersiz (gafil) olduklarını onun bilgisine ulaşamadıklarını ve işte bütün bu sebeplerden dolayı onların, Allah'ın zafer va'dini inkar edip onu tasdik etmediklerini belirtti. *Ve devamla*, onların haşri (dirilişi) ve orada kendileri için hazırlanmış olan (azab)ı da inkar ettiklerini bildirdi. *Sonra*; onları, kendilerini bu hususta bilgiye ulaştıracak düşünce ve tefekküre teşvik etti. Çünkü insanlar şayet göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin yaratılışlarını düşünüp tefekkür etmiş olsalar; kuşkusuz Allah'ın (c.c.) bunları ancak bir hikmete binaen ve muayyen bir süre için yaratmış olduğunu, bundan sonra da onların inkar etmiş oldukları kıyametin meydana geleceğini anlayacaklarını bildirdi. *Devamla*, şayet onlar

yeryüzünde dolaşsalar, kuşkusuz kendilerinden önce (onlar gibi) yalanlayan milletlerin sonlarının ne olduğunu göreceklerini ve bunun da onları Allah'ın va'dettiği yardım ve zaferi tasdike götüreceğini beyan etti. *Sonra*; kuşkusuz (bütün bunları) ilk defa yaratanın Allah (c.c.) olduğunu, dolayısıyla O'nun tekrar yaratmaya ve onları öldükten sonra mahşerde huzurunda toplamaya kadir olduğunu belirtti. Onların Allah'ın (c.c.) huzurunda toplandıkları gün, bir kurtuluş yolu bulamayacaklarını ve koşmuş oldukları ortaklarından da kendileri için bir şefaatçi olmayacağını ve müşriklerin, ortak koştuklarınının acizliğini gördükten sonra onları da inkar edeceklerini bildirdi. *Devamla*; o gün, müminlerle kafirlerin birbirinden ayrılacağını ve her grubun kendileri için hazırlanmış olana yöneleceğini belirtti. Artık müminlerin bundan sonra bir bahçede (cennette) yaşayıp mesrur olacaklarını bildirdi. *Ve*: "Fakat (inkar) edip âyetlerimizi ve ahiret buluşmasını yalanlayanlara gelince, işte onlar (tutuklanıp) azabın içine getirilirler" (Âyet: 16) buyurdu.

Müminleri Güçlendirme Vasıtaları (17-60. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Haydi akşama girerken, sabaha ererken Allah'ı tenzih (ve tesbih) edin (namaz kılın)" (Âyet: 17) buyurup; müminlere, namazı vakitlerinde kılmaya devam etmelerini, sabah, akşam, yatsı, öğle vakitlerinde namazlarını kılmaları emretti. Nitekim önceki sûrede de (Âyet: 45) bunu emretmişti. *Sonra*; müminlere, o vakitlerde Allah'ı (c.c.) tesbih ve O'na hamdi yerine getirmeyi gerektiren sebepleri açıklayıp; kuşkusuz ölüden diri, diriden ölü çıkaranın... vb. gibi devamında zikrettiği, diğer âyet ve nimetlerinin yegane sahibinin O olduğunu ifade etti. *Sonra*; bütün bu zikredilenleri tek başına O'nun yaptığını, O'nun bu hususta yaratıklarından, O'nun gibi ibadete müstahak olan ortaklarının olmasının (böyle bir düşüncenin) doğru olmadığını belirtti. Nitekim bizim de, bize verdiği rızklarda, bizim ellerimiz altında bulunan (köle ve cariyeler)den ortaklarımızın olmasının doğru olmadığını bildirdi. (O'nun da kullarından kendisinin ortağı olamayacağına dikkat çekti).

Sonra; uğrunda işkence gördükleri dinin üstünlüğünü onlara gösterip, o dinin (İslâmın), Allah'ın insanları, ta yaratılıştan kendisine uygun olarak yarattığı, fıtrat dini olduğunu belirtti. Binaenaleyh İslâm'a sarılmaları, O'nu terkedip de birbirine düşman fırkalara ayrılan müşriklerden olmamaları gerektiğini ifade etti. *Sonra*, o müşriklerden öyle bir takım kimseler bulunduğunu ki, bunların kendilerine bir zarar dokunduğu zaman, yaratılışlarına uygun olarak dinlerine dönüp Rabbi'lerine yalvardıklarını; ancak o zarar kendilerinden uzaklaştırıldığı zaman da onlardan bir grubun tekrar şirklerine dönüp, kendilerinden zararı kaldırıp uzaklaştıranı (Allah'ı) inkar ettiklerini belirtti. *Ve*, devamla yine onlardan bunun aksi başka bir grubun da bulunduğunu onlarınsa; (Allah) Teâlâ onlara bir rahmet tattırdığı vakit onunla sevindiklerini, eğer onlara bir kötülük isabet ederse ümitsizlik içerisine düşüp, bütün umutlarını kaybettiklerini bildirdi.

Sonra da, inananlara: Yakınların (fakir) yakınlarına geçim (nafaka) haklarını vermeleri; zenginlerin de fakir ve yolda kalmışlara zekatlarını vermeleri suretiyle birbirlerine yardımcı ve destek olmalarını emretti. *Ve*, aralarında faizle muamele etmeyi yasakladı. Çünkü faizin O'nun katında, zekatın arttığı gibi artmadığını beyan etti.

Sonra; müminlere, kuşkusuz O'nun, onların düşmanlarını, karada ve denizde çıkarmış oldukları bozgunculuktan dolayı kendilerine bu yaptıklarının karşılığı olarak bir miktar cezayı dünyada acilen vermek suretiyle cezalandıracağını ifade edip, böylece onları burada da cezasız bırakmayacağını belirtti. Onlardan önce şirk koşanların durumlarının nasıl olduğuna bakıp görmeleri için yeryüzünde yürüyüp dolaşmalarını ve kendilerine azap günü gelipte o gün paramparça olmadan önce dinlerine sarılmalarını emretti. O gün kafirlerin küfürlerinden dolayı cezaya çarptırılacaklarını, müminlerin ise imanlarından dolayı mükafatlandırılacaklarını belirtti. Cenab-ı Hakkın, müminleri, müşriklerin eziyetlerine sabretmelerinden dolayı lütfundan mükafatlandırması için bunları yaptığını bildirip, nitekim onlara rahmetinin müjdeleyicileri olarak rüzgârları gönderdiğini, kendilerinden önce suç işleyenlerden intikam aldığı gibi müminlerin düşmanlarından da intikam aldığını belirtti. *Sonra*; durumlarının zayıflığına rağ-

men, onlara yaptığı va'dine bir açıklık getirip; Allah'ın (c.c.) rüzgârları gönderip de bulutu kaldırdığını, onu gökyüzüne yaydığını, sonra onun içinden yağmur çıkardığını; sonra o yağmurun kullarından dilediği kimselere isabet ettiği zaman onunla sevindiklerini ifade edip,halbuki onların önceden yağmurdan ümit kesmiş olduklarını bildirdi. *Sonra tekrar*; O'nun rahmetinin eserlerinin, ölümünden sonra yeryüzünü nasıl dirilttiğini görmelerini delil getirerek, buna (inkar edenleri cezasız bırakmayacağına) yeni bir açıklık daha getirdi. *Ve*, bütün bunları yapanın, bu zayıf hallerinden sonra müminleri güçlendirmeye kadir olduğunu ifade edip; O'nun her şeye kadir olduğunu belirtti. *Sonra*; kuşkusuz o müşriklerin; şayet kendilerine va'dettiği bu azabın kesin olduğu hususunda onları uyarmak için üzerlerine sapsarı bir rüzgâr dahi göndermiş olsa, onların, ondan sonra da yine küfürlerine devam edeceklerini; çünkü onların cahillik itibariyle hiçbir inzar/uyarı ve çağrının etki edemeyeceği ölçüde aşırı bir dereceye ulaştıklarını, artık ondan sonra onların, kendilerine karşı Cenab-ı Hakkın zayıflara (müminlere) nasib edeceği zafer ve yardım va'dine de inanmayacaklarını beyan etti. *Sonra*; bütün bunları yapmaya kudretinin olduğunu isbat eden âyetlerinin örneklerinden olmak üzere, Allah'ın (c.c.) insanları çocukluk hallerinde bir zaaftan (zayıf durum) yarattığını, sonra bu zayıflıktan sonra gençlik hallerinde onlara kuvvet verdiğini, sonra tekrar, kuvvetlerinden sonra onlara ihtiyarlık hallerinde zayıflık verdiğini belirtip, bu sebeple O'nun onları (dünyada) zayıflatmaya ve onlara karşı müminlere yardım etmeye de kadir olduğunu ifade etti. *Sonra*, onların (bu) dünya azaplarından sonra en büyük azaplarını zikretti. Bu azabın da kıyamet koptuğu gün olacağını bildirip; öyleki azabın şiddetinin, onlara dünyalarında ne kadar kaldıklarını unutturacağını, bundan dolayı onların orada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin edeceklerini belirtti. *Ve*, ilim ve iman sahiplerinin onlara cevaben: Kuşkusuz onların Allah'ın kendileri için tayin ettiği dirilme gününe kadar orada beklediklerini söyleyeceklerini bildirdi. Fakat onların (dünyada) buna inanmadıkları için, bunu bilemediklerini ifade etti ve o gün de onların azapla karşılaşacaklarını, artık onlara özrün hiç bir fayda vermeyeceğini ve onlar için o gün Allah'ın rıza-

sını taleb etmelerinin de söz konusu olmayacağını belirtti. Çünkü kendilerine (dünyada) her türlü temsili/örneği getirdikten sonra onların (oradaki) özürlerini hiç bir şey saymayacağını; zira onların kendilerine getirdiği âyet ve mucizelere iman etmediklerini ifade etti. Sonra sûreyi, Peygamber'e (s.a.s.) kendisine ettiği o va'd gerçekleşinceye kadar sabretmesini emretmek suretiyle bitirip; "Sabret, Allah'ın va'di haktır. İnanmayanlar seni telaşa düşürmesin" (Âyet: 60) buyurdu.

31- LOKMAN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Lokman Sûresi, Sâffât Sûresi'nden sonra nazil oldu. Sâffât Sûresi ise İsrâ olayından sonra Mekke'de nazil olan sûrelerdendir. Böylece Lokman Sûresi'nin nüzulü de İsrâ olayından sonra ve hicretten önce gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın verilmesinin sebebi sûrede Lokman kıssasının geçmiş olmasıdır. Lokman eski hükemâdandı.[36] Ondan başka hiçbir hekimin adı Kur'ân'da geçmemiştir. Sûre, 34 âyettir.

Amaç ve Tertibi:

Bu sûrenin amacı, Kur'ân'ın getirdiği, Allah (c.c.) tarafından indirilmiş hikmetlerle, Lokmanın getirdiği kendisinden rivayet edilen hikmetler arasındaki uyumun beyan edilmesidir. Çünkü Lokman da o hikmetlerinde, Kur'ân'ın çağırdığı gibi, tek olan Allah'a imana çağırıyor; mekârim-i ahlakı emrediyor, çirkinliklerden men/nehy ediyordu. Bu amaç, sûrede üç bölüm halinde açıklanmıştır. *Birincisi*: Kur'ân'ın hikmetini vurgulayıp, yüceltme. *İkincisi*: Lokmanın hikmetinden bir nebzenin beyanı. *Üçüncüsü ise*: Allah tarafından indirilmiş hikmetlerle, hükemadan rivayet edilen hikmetlerin ittifak ettiğine/uyuştuğuna müşrikleri inanmaya davet.

Böyle bir açıklamadan maksat, kendisine inen bu türlü hikmetlerin

36 Belki de bir peygamberdi. (Ç. N.)

değerinin beyan edilmesi suretiyle Peygamber'i (s.a.s.) teselli etmektir. Ki böylece kavminin kendisine muhalefet etmekle sadece kendine ve diğer peygamberlere muhalefet etmekle kalmayıp, bilakis Lokman ve diğer hükemanın getirdiklerine de muhalefet ettiklerini bilsin de, bu sebeple onların inkar durumlarının kendi üzerindeki ağırlığı hafiflesin ve onların inat etmelerine, iman etmemekte direnmelerine üzülmesin. Bu sûreyle Rûm Sûresi arasındaki münasebetin sebebi de işte bu husustur. Bundan dolayı Lokman Sûresi, Rûm Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Kur'ân'ın Hikmetini Vurgulamak (1-11. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Mîm. Şunlar hikmetli kitabın âyetleridir" (Âyet: 1-2) buyurup, Kur'ân'ın hikmetli âyetler içerdiğini, bunların hedefinin hidayet ve rahmet olduğunu vurgulayarak; O'nun, kuşkusuz bu Kur'ân'la, namaz kılan, zekat veren ve ahirete inanan insanlardan, tabiatları ve işleri güzel olanları islah ettiğini bildirdi. *Ve*, Kur'ân'ın bu husustaki fazlını/değerini ancak kötü ve çirkin tabiatlı olup ta alay-eğlence türü sözlerle uğraşmayı O'nun hikmetiyle uğraşmaya tercih edenlerden başkasının inkar edemeyeceğini belirtti. *Sonra*; bundan dolayı, böyle yapanları şiddetli bir azapla tehdit etti. O'na inananları da Cennet nimetleriyle müjdeledi. *Ve*, O'nun va'dinin hak olduğunu, va'dinde hulf etmediğini; çünkü O'nun Aziz ve Hakîm, üstün ve hikmet sahibi olduğunu ifade ederek; bütün kudretiyle hikmetinden yüz çevirenlere azab edip, hikmetine yönelenleri de mükafatlandıracağını bildirdi. *Sonra*; gökleri görünen bir direk olmaksızın yarattığını... vb. gibi kudretini gösteren diğer delilleri açıklamak suretiyle üstünlüğünü ve gücünü beyan etti. *Ve*: "İşte bunlar, Allah'ın yarattıklarıdır. Hadi gösterin bana, ondan başka (tanrı dedik)leri (niz) ne yarattı? Hayır, hayır, zalimler açık bir sapıklık içerisindedirler" (Âyet: 11) buyurdu.

Lokman Hikmetinin Açıklanması (12-19. âyetler)

Allah Teâlâ sonra:"Andolsun biz Lokman'a şu yolda hikmet verdik: "Allah'a şükret" şükreden kendisi için şükreder; nankörlük eden de şunu

bilsin ki Allah ganidir (zengindir, onun şükrüne muhtaç değildir), hamiddir (övülmüştür, övgüye müstahaktır)" (Âyet: 12) buyurup; Lokman'a hikmet verdiğini ve onun, hikmetlerinde insanları tıpkı Kur'ân'ın çağırdığı gibi, Allah'a imana ve insana şirk ve benzeri Allah'a isyanı mucip şeyleri emretmedikleri sürece, anne-babaya itaata... vb. gibi oğluna vasiyetini de dile getirdiği Kur'ân'a uygun diğer şeylere çağırdığını belirtti. *Ve*, Lokman'ın hikmetlerine (onun): "yürüyüşünde doğal ol, sesini alçalt. Kuşkusuz seslerin en çirkini eşeklerin sesidir" (Âyet: 19) sözüyle son verdi.

Her İki Hikmetin Uyuştuğu Şeylere Çağrı (20-34. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Görmedin mi? Allah göklerde ve yerde bulunan şeyleri sizin emrinize verdi..." (Âyet: 20) buyurup, insanları her iki hikmetin üzerinde ittifak ettiği Allah'a imana çağırdı ve onların; bilgisizce, yol göstericileri ve aydınlatıcı bir kitapları olmadan, bu hususta tartışmalarını ayıpladı. *Ve*, burada ilimden maksadın Lokman'dan rivayet edilen hikmetler, kitaptan maksadın ise Allah katından indirilen hikmetler olduğuna işaret edip, onların (inanmayanların) yaptıklarının ise, herhangi bir delile dayanmadan sırf, sadece babalarını taklitten ibaret davranışlar olduğunu vurguladı.

Sonra, Peygamber'i (s.a.s.) inat ve cehaletten kaynaklanan bu tür inkara üzülmekten nehyetti. *Ve*, Peygamber'e (s.a.s.), onların bu dünyadan bir miktar yararlandıktan sonra kuşkusuz O'na döneceklerini, sonra onları şiddetli bir azaba sürükleyeceğini haber verdi. *Sonra*, (yine) Peygamber'e (s.a.s.), şayet onlara: Gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorarsa, onların o ikisini de yaratanın yalnız Allah olduğunu itiraf edeceklerini belirtip; fakat onların cahil ve inatkar olduklarından bu itiraflarının onları şirklerinden vazgeçmeye sevketmediğini; çünkü onların inkarlarının inat ve cehaletlerinden kaynaklandığını vurguladı. *Sonra*; göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ın (c.c.) olduğunu, ancak O'nun durumunun bu ikisini yaratmakla da sınırlı kalmadığını ve yine O'nun mülkünün de sırf bunlarla sınırlı kalıp, bunlarla bitmediğini belirterek; bilakis O'nun kudretinde ve ilminde sonsuz harikalar olduğunu ifade etti. *Ve*: "Eğer yer yüzündeki

ağaçlar kalem olsa, deniz(ler) de (mürekkeb olsa) arkasından yedi deniz (daha) ona katılsa da (Allah'ın kelimeleri yazılsa), yine (bütün bunlar tükenir de) Allah'ın kelimeleri (harikaları, mucizeleri) tükenmez" (Âyet: 27) buyurdu. Ardından: Bizim yaratılmamızın ve diriltilmemizin (O'nun katında) tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibi (aynı şey) olduğunu, O'nun kudreti karşısında azın da çoğun da eşit olduğunu beyan etti. *Sonra*; tekrar Allah'ın (c.c.) kudret ve ilminin harika ve mucizelerinden bahsetmeye devam edip, O'nun, geceyi gündüzün, gündüzü de gecenin içine soktuğunu; güneşi ve ayı emrine boyun eğdirdiğini bunlardan her birinin (kendisi tarafından) belirlenmiş bir süreye doğru akıp gittiğini bildirdi. *Ve yine*, O'nun, insanlara denizlerdeki bir kısım harikalarını ve güçlerini göstermek için nimetiyle gemileri denizde akıtıp yürüttüğünü; bu esnada insanları gölgeler gibi dalgalar sardığı zaman onların kendilerini o tehlikeden kurtarması için Allah'a yalvardıklarını; ancak onları kurtarıp karaya çıkardığında da, (çok geçmeden) insanların tekrar üzerinde oldukları küfürlerine döndüklerini belirtti. *Ve devamla*, onlardan (bütün bu) gördüklerinin tesiriyle inkarlarından vazgeçip, mutedil olanlar olduğu gibi, küfürlerindeki aşırılıklarından dolayı gördüğü bu mucize ve harikaları inkar edenlerin de bulunduğunu ifade etti.

Sonra; hem Allah (c.c.) tarafından indirilen hikmetin (Kur'ân'ın) hem de Lokman'dan rivayet edilen hikmetin ifade ettiği gibi insanlara, yalnız O'ndan korkmayı ve insana amelinden başka hiçbir şeyin fayda vermeyeceği ahiret gününden sakınmayı emrederek sûreyi bitirirken, onlara va'dinin hak olduğunu bildirip, binaenaleyh aldatıcı şeylerin kendilerini Allah (c.c.) hakkında aldatmamasınının gerektiğine dikkat çekti. *Ve*: "Kıyamet saatine ilişkin bilgi Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır. O, rahimlerde olanı da bilir. Hiç bir nefis yarın ne kazanacağını bilmez. Ve hiç bir kimse nerede öleceğini bilmez. Bilen ve her şeyden haberdar olan yalnız Allah'tır" (Âyet: 34) buyurdu.

32- SECDE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Secde Sûresi, Gâfir Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Gâfir Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Binaenaleyh Secde Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, sûrenin onbeşinci âyetinde Allah Teâlâ'nın: "Bizim âyetlerimize ancak, âyetler kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapanan, Rabbi'lerini överek tesbih edenler inanırlar. Onlar büyüklük taslamazlar" (Âyet: 15) buyurmuş olmasıdır ki, bu âyet, okunduğunda secde etmenin sünnet olduğu (Kur'ân) âyetlerindendir. Sûre, 30 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Kur'ân'ın Allah (c.c.) katından indirildiğinin isbatıdır. Bu da önceki sûrenin amacına yakın bir amaçtır. Bundan dolayı da o sûreden sonra zikredilmiştir. Bunun yanında sûre, müminleri müşriklerin işkencelerine karşı sabra teşvik ve kendilerinden önce İsrailoğullarından sabredenleri mükafatlandırdığı gibi onların da mükafatlandırılacaklarının va'dedilmesi vb. gibi içermiş olduğu konuları itibariyle de önceki sûreye benzemektedir. Sûrenin amacı, sûrede iki bölüm halinde işlenmiştir: *Birincisi*: Kur'ân'ın Allah katından indirilmiş bir kitap olduğunun isbatı ve O'na iman eden ve O'nu yalanlayan kimselerin ahirette ve dünyada, sonlarının ne olacağının beyanı hakkındadır. *İkinci kısım ise*: Salim ta-

biatlı hiçbir aklın inkar edemeyeceği delillerle ve İsrâiloğullarından Tevrat'a iman edenlerin şanlarının yücelmesi ve Allah Teâlâ'nın onları dünyada Allah Teâlâ'nın emriyle (insanları) doğru yola ileten önderler kıldığını vurgulamak suretiyle, birinci kısımda belirtilen hükmün teyidi hakkındadır.

Kur'ân'ın Allah Katından İndirildiğinin İspatı (1-17. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elif, Lâm, Mîm. Şüphe yok ki Kitabın indirilişi, âlemlerin Rabb'i tarafındandır" (Âyet: 1-2) buyurup, Kitabın (Kur'ân'ın) kendi katından indirildiğinde hiçbir şüphe olmadığını ifade etti. İnsanların O'nu Peygamber'in (s.a.s.) uydurduğunu iddia ettiklerini belirtti. *Ve*, Kur'ân'ın Peygamber'in (s.a.s.) kendilerine, ondan önce hiçbir uyarıcı/peygamber gelmemiş olan kavmini inzar etmek ve onları, (Allah'a imandan) sapmalarından sonra Allah'a imana ulaştırmak için getirmiş olduğu hak/gerçek olduğunu bildirmek suretiyle inkar edenlerin iddiasını reddetti. *Ve*, Allah'ın (c.c.) gökleri ve yeri altı günde yaratan (Zât) olduğu... vb. gibi, insanları imana ulaştırma/hidayet etme hususunda, kudretini gösteren diğer delilleri zikretti.

Sonra, inanmayanların diğer bir şüphelerini zikretti ki, bu da onların, Peygamber'in (s.a.s.) kendilerine çürüyüp toprak olup, yerin içinde yok olduktan sonra tekrar dirilecekleri ve küfürlerinden dolayı cezalandırılmak için Rabbi'lerine kavuşacakları yolunda getirdiği haberini inkar etmeleridir. Allah (c.c.) onların bu şüphe ve inkarlarını, onların ölmelerinin ve öldükten sonra dirilmek sûretiyle yaptıklarının karşılığını görmelerinin kaçınılmaz olduğunu bildirmek sûretiyle cevapladı. Onları küfürlerinden dolayı hesaba çektiğinde, onların başlarını öne eğip, tekrar orada Kendi'sine iman etmeleri için, kendilerini bir daha dünyaya göndermesini niyaz edeceklerini belirtti. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk'ın onlara cevaben: Şayet dilemiş olsaydı onları dünyada hidayete erdirmiş olacağını ifade ederek; fakat O'nun bunu dilemediğini, artık bundan sonra onları dünyaya geri döndürmek suretiyle dileğini/muradını değiştirmenin de hiçbir yolu/çaresi olmadığını belirterek; onların cehenneme girmelerinin kesinleş-

tiğini, ve yine, onların dünyada böyle bir günle karşılaşacaklarını unutmaları sebebiyle de, cehennem azabını tatmalarının kendileri için kaçınılmaz olduğunu beyan edeceğini bildirdi. *Sonra*; imanın onlar gibi mütekebbir bir toplumdan sadır olmayacağını, (onlar gibilerinin iman edemeyeceklerini) imanın ancak Rabbi'lerinin âyetleri hatırlatıldığı vakit secdeye kapanıp, kendilerine âyetleri hatırlatana karşı mütevazi olanlar ve âyetlerde zikredilen benzeri diğer sıfatlara sahip olanlardan sadır olacağını belirtti. *Ve bunlar hakkında*: "Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne gözler aydınlatıcı nimetlerin saklandığını hiç kimse bilmez" (Âyet: 17) buyurdu.

Özendirme ve Korkutma Yoluyla Kendisini İmana Sevketme (18-30. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Hiç inanan kimse, fasık gibi olur mu? Elbette bunlar bir olmazlar" (Âyet: 18) buyurup, iki sebepten dolayı Kendi'sine inanan kimselerin (ahirette) görecekleri karşılıklarının Kendi'sini yalanlayanlarınki gibi olmayacağını ifade etti. *Bu sebeplerden birincisi*: Aklen, mümin ve fâsıkın (amellerinin) karşılığının bir olmayacağı, müminlere yaptıklarının karşılığı olarak, durulmaya değer cennetlerin onların olacağı, fasıkların ise duracakları yerin ahirette ateş olacağı ve dünyada müslümanları kendilerine hakim kılmak suretiyle onların dünyada da buna yakın bir azaplarının olacağı hususudur. *İkincisi ise*: Allah'ın (c.c.) Mûsa'ya kitap verip, bu sebeple ona inananları, onu yalanlayanlara karşı muzaffer kılmasıdır. Ki, böylece peygamber (s.a.s.), Mûsa'nın kavuştuğu başarı ve muzafferiyete kendisinin de kavuşacağında şüphe etmesi doğru olmaz. Allah Teâlâ bu iki sebebi belirttikten sonra Mûsa'nın kitabını İsrailoğullarına yol gösterici kıldığını, onunla onlara doğru yolu gösterdiğini ve onlardan kendi buyruğuyla (insanlara) doğru yolu gösteren önderler kıldığını, onları düşmanlarının eziyetlerine sabretmelerinin karşılığı olarak bu şekilde mükafatlandırdığını beyan etti.

Sonra; yine o müşriklere: Bu işin Mûsa'nın kavmiyle sınırlı kalmadığını, aksine peygamberlerini yalanlamaları üzerine helak etmiş olduğu daha bir çok nesillerin bulunduğunu ve onların (müşriklerin), bu helak edilenlerin yurtlarında dolaşıp onların başlarına geleni bizzat gözleriy-

le gördüklerini ifade etti. *Sonra*; inanmayanlara, kuşkusuz işte bu cezaların hepsinin, şayet akıllarını kullanarak düşünseler kendileri için, O'nun kudretini gösteren birer âyet/işaret olduğunu belirtti. *Ve*, onları üzerlerinde olan nimetlerini düşünmeye teşvik edip, hayvanlarının ve kendilerinin yiyecekleri ekinleri çıkarmak için, kuru otsuz toprağa suyu nasıl sevkettiğine dikkat çekti. Ve böylece onları aynı anda hem korkutmuş ve hem de özendirmiş oldu.

Sonra, müşriklerin, alay yollu bir sorularının zikriyle sûreyi tamamladı ki o soru da onların -peygamberle alay ederek-: Doğru iseniz bu fetih ne zaman? demeleriydi. Onlara cevaben: O fetih geldiği zaman onların O'nun (Peygamber'in (s.a.s.)) doğruluğuna iman edeceklerini, ama artık iş işten geçmiş olup imanlarının onlara bir faydası olmayacağını bildirdi. *Ve*, kendilerine yapmadıklarını tamamlamak için mühlet de verilmeyeceğini belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), onların (bu tür) alaylarına aldırmayıp, onların helak edilmeleri va'dini beklemesini emretti. Ve: "sen onlardan yüz çevir, bekle zaten onlar da beklemektedirler" (Âyet: 30) buyurdu.

33- AHZÂB SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Ahzâp Sûresi, Âl-i İmrân Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Âl-i İmrân Sûresi'nin nüzulü de Ahzâb savaşından sonra gerçekleşmişti. Böylece Ahzâb Sûresi'nin nuzulü de hicretin beşinci yılı sonlarında gerçekleşmiş olmaktadır. Binaenaleyh bu sûre, Bedir savaşı ile Hudeybiye barışı arası dönemde nazil olan sûrelerden olmaktadır.

Sûreye bu adın verilmesinin sebebi, sûrede Ahzâb savaşının zikredilmiş olmasıdır. 73 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Peygamber'le (s.a.s.) ilgili bazı hükümlerin anlatılmasıdır. Bu sebeple sûre, Peygamber'e (s.a.s.) sesleniş/nida ve ona takva üzere olması (Allah'tan korkması) emriyle başlamıştır. Ki, bu başlangıç kendisine teklifi kasdolunan hükümlere bir hazırlık olsun. Kuşkusuz bu sûrenin içerdiği hükümler de Ahzâb savaşı esasında yasallaşmış hükümlerdir. İşte bundan dolayı bu zamanda meşrulaşan hükümlerin ve savaşın sûrede birlikte kaydedilmesi için sûrede geçen hükümler ve savaşın anlatımı birleştirilmiştir.

Önceki sûre Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından indirildiğinin ispatıyla başlamıştı. Bu sûrede ondan sonra gelip, yalnız O'na uymayı emir ve O'nun hükümlerine sarılmak hususunda herhangi bir kimseden korkmayı

nehiyle başlamıştır. Her iki sûre arasındaki münasebetin sebebi de işte bu durumdur.

Zeyd Bin Hârise'nin Evlat Edinilmesinin İptali
(1-27. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey Peygamber, Allah'tan kork; kafir ve münafıklara itaat etme. Kuşkusuz Allah her şeyi bilendir. Hüküm ve hikmet sahibidir" (Âyet: 1) buyurup, bununla Zeyd bin Hârise'nin oğulluğunun iptali emrine zemin hazırladı. Ki, böylece müminler de evlatlıklarının iptalinde Peygamber'e (s.a.s.) tabi olsunlar.

Evlatlık edinme, Araplarda ve sair halklarda kökleşmiş bir adetti. Peygamber (s.a.s.) bunu iptal edince kafir ve münafık(lardan) düşmanları onu şiddetle kötülediler. İşte bundan dolayı bu sûre Peygamber'e yalnız Allah'tan korkması ve düşmanlarına itaat etmemesi, kendisine vahyolunana uyması ve Allah'a tevekkül etmesi emriyle başladı. *Sonra*, O'na Allah'ın bir adamın göğüs boşluğunda, biriyle Allah'tan diğeriyle başkalarından korkuyu bir araya getireceği iki kalb yaratmadığını belirtti. Ve yine aynı şekilde birisi hanımına "sen bana annemin sırtı gibisin" dediğinde bu sözün bir anlamı olması için de O'nun, bir adam için iki anne de yaratmadığını Peygamber'e (s.a.s.) bildirdi. Ki, böylece asıl maksad olan evlatlığın iptaline geçsin. Sanki Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Bir adam için iki kalb ve iki anne yaratmadığım gibi, bir çocuk için de iki baba yaratmadım. Binaenaleyh onların sadece dilleriyle söylemeleriyle evlatlıklarının onların öz oğulları gibi olması doğru değildir. *Sonra*; müminlere, oğulluklarını kendi öz babalarına nisbet etmelerini emretti. Çünkü bunun O'nun katında oğulluklarını çağırma açısından daha doğru ve adil bir davranış olacağını belirtti. Şayet onların babalarının kimler olduğunu bilmiyorlarsa, onların müminlerin din kardeşleri olduğunu, kendi oğulları olmadıklarını bildirdi. Hataen, dil sürçmesi ve kasıtsız olarak onları, kendilerini evlat edinenlerin adıyla çağırmalarında müminlerin üzerine bir günah olmadığını açıkladı. *Sonra*; Peygamber'in (s.a.s.) bütün müminlere canlarından daha ileri olduğunu, onun eşlerinin bütün müminlerin anneleri olduğunu, dolayısıyla Pey-

gamberin müminlerden yalnız birinin değil, Peygamber'in (s.a.s.) babalığı ve onun eşlerinin de analığı açısından bütün müminlerin eşit olduğunu, bunun onların içinden sadece birine tahsis edilmesinin doğru olmayacağını bildirdi. *Devamla*, akrabaların da miras hususunda kimisinin kimisinden daha ileri (haklara sahip) olduğunu, binaenaleyh evlatlık yoluyla kendisine yabancı olan birisini miraslarına dahil etmelerinin de doğru olmayacağını beyan etti. *Sonra*; O'nun, Peygamber'den (s.a.s.) ve ondan önce gelmiş olan bütün peygamberlerden, peygamberlik mesajlarını olduğu gibi ümmetlerine aktaracakları ve bu hususta hiç bir kimseden korkmayacaklarına dair söz/misâk aldığını hatırlatmak suretiyle bu durumu iyice tekid edip pekiştirdi. Ki, onu (risâleti) tebliğ hususunda doğru olanlara (ahdine sadık kalarak risâlet görevini yerine getiren peygamberlere) doğruluklarından sorsun (onların tebliğdeki sadakatlerini ümmetleri önünde açıklasın), onları inkar edenlere de acıklı bir azap hazırlasın.

Sonra, Cenab-ı Hak, emrettiği şeylerde yalnız O'ndan korkma emrini pekiştirmek için, burada konu dışına çıkarak Ahzâb savaşında meydana gelen olayların anlatımına geçti. *Ve*, müminlere değişik kabile ve gruplardan düşman askerlerinin kendilerinin üzerine hücum etmek için toplandığı, Kureyza Oğullarının kendileriyle yapmış oldukları antlaşmayı bozup düşmanlarına katıldıkları, münafıkların hiyaneti ve müminleri savaştan geri çevirme çabalarının ortaya çıktığı, binaenaleyh bu durumun kendilerine ağır gelip çok güç durumda kalarak şiddetle sarsıldıkları an, O'nun kendi üzerlerinde olan (kendilerine ihsan ettiği) nimetini hatırlamalarını emretti. *Ve*, böyle bir durumda kendilerine güç verdiğini, bu sebeple düşmanlariyle savaşa sabredip, münafıkların kendilerini savaştan vazgeçirme çabalarından etkilenmediklerini bildirdi. Sonunda da Cenab-ı Hakk'ın o grupları, kinleriyle birlikte geri çevirip, onlarla savaşta (müminlere yardımcı olarak) yettiğini, müminlerin muhasarasından sonra Kureyza Oğullarını, hisarlarından indirip çıkardıklarını; onlardan bir grubunu öldürüp, bir grubunu da esir ettiklerini hatırlattı. *Devamla da*: "onların topraklarına, evlerine, mallarına ve henüz ayak basmadığınız bir toprağa (Hayber'e) sizi mirasçı yaptı. Allah her şeye kadirdir" (Âyet: 27) buyurdu.

Peygamber'e (s.a.s.) Hanımlarını Mühayyer Bırakmasının Emredilmesi (28-36. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ey Peygamber! Eşlerine söyle, de ki: "Eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedelini vereyim de sizi güzellikle salayım." (Âyet: 28) buyurdu. Peygamber'in (s.a.s.) eşleri, ondan bazı geçici dünya nimetleri istemişler ve ondan nafakalarını/harcamalarını artırmayı taleb etmişler ve de birbirlerini kıskanmak suretiyle onu incitmişlerdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak Peygamber'e (s.a.s.), -ille de bu istedikleri dünya nimetleri üzerinde diretirlerse- onları boşanmakla veya Allah'ı, O'nun Resulünü ve ahireti tercih ederek Peygamber'in (s.a.s.) nikahı altında kalmak arasında bir tercih yapmakta serbest bırakmasını kendisine emretti. *Sonra*, Peygamber'in (s.a.s.) hanımlarına nasihat ederek, onların durumunun diğer hanımların durumu gibi olmadığını, onların içinden kimin açık bir terbiyesizlik yaparsa onun cezasını (diğer kadınlara göre) iki kat artıracağını, kim de Allah'a ve Resulüne itaat ederse onun da mükafatını iki kez vereceğini bildirdi. *Sonra*; onlara, vakarla evlerinde oturmalarını, eski cahiliye çağı kadını gibi açılıp saçılmaları terketmelerini... vb. gibi onlara yönelik diğer emir ve yasaklarına uymalarını kendilerine emretti. *Sonra*; tekrar onların muhayyer bırakılması hususuna dönüp, ne onların ve ne de onlardan başkalarının, Allah'ın kendileri için seçtiği/verdiği bir hükümde muhayyerliklerinin söz konusu olmayacağını belirtti. *Ve*: "Allah ve elçisi bir işte hüküm verdiği zaman artık inanan erkek ve kadınların o işi kendi isteklerine göre seçme hakları yoktur. Kim Allah'a ve elçisine isyan ederse muhakkak ki o apaçık bir sapıklığa düşmüş olur" (Âyet: 36) buyurdu.

Peygamber'in (s.a.s.) Zeyd'in Boşadığı Eşiyle Evlendirilmesi (37-44. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah'ın kendisine nimet verdiği; senin de kendisine lütufta bulunduğun kimseye: Eşini yanında tut... diyordun." (Âyet: 37) buyurup; Peygamber'in (s.a.s.) evlatlık edinmiş olduğu Zeyd b. Hârise'ye

“Eşini yanında tut (boşama)” dediğini hatırlattı. -Zeydin eşi Cahş kızı Zeyneb’ti. Zeyd onu boşamak istiyordu. Çünkü Zeyneb, Zeyd’e karşı soyuyla iftihar ediyordu-. Sonra da; Peygamber’in (s.a.s.), Zeyd’in evlatlığının iptalinde daha etkili olabilmesi için, Zeyd boşadıktan sonra Zeyneble evlenme isteğini içinde gizlemiş olduğunu bildirdi. O’nu, bu istediğini gizlemeye sevkeden sebebin de, evlatlığının hanımıyla evlendi diye insanların kendisini ayıplama korkusu olduğunu ifade ederek; Allah’ın, Kendi’sinden korkmaya o insanlardan daha müstahak olduğunu belirtti. Bu yüzden, Zeyd boşanınca da onu Peygamber’le (s.a.s.) evlendirdi ki böylece oğulluklarının kendilerinden ilişkilerini kestikleri eşler hakkında insanlara (onlarla evlenmekte) bir günah olmasın.

Sonra; Peygamber’e (s.a.s.) de bu evlilikte bir günah olmadığını çünkü bunun kendisinden önceki peygamberlerde de uyguladığı bir sünnetullah olduğunu belirtip, Peygamber’in (s.a.s.) müminlerden hiç birinin (gerçek) babası olmadığından (müminlerden birinin) boşanmış eşinin de ona haram olmadığını bildirdi. *Sonra da*, müminlere; Allah’ı çok zikretmelerini, O’nu sabah akşam tesbih etmelerini emretti. Çünkü O’nun bu ve benzeri gibi kendilerine meşru kıldığı hükümlerle onlara merhamet edip, bu sebeple onları karanlıklardan aydınlığa çıkardığını, O’nun onlara karşı devamlı, çok merhametli olduğunu ifade etti. *Ve*: “Kendisine kavuşacakları gün onlara edeceği sağlık dileği selamdır. (Allah) onlar için çok şerefli bir mükafat hazırlamıştır” (Âyet: 44) buyurdu.

Peygamber’e (s.a.s.) Bazı Genel Prensiplerin Bildirilmesi (45-49. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: “Ey Peygamber! biz seni şahid, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik” (Âyet: 45) buyurup, Peygamber’i (s.a.s.) insanlara bir şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdiğini belirtti. Şayet insanlar inanırlarsa ona düşenin onlar için Allah katında olan lütuf ve ihsanı kendilerine müjdelemek olduğunu ifade ederek; yok eğer onlar kafir ya da münafıklar olurlarsa, o zaman da onlara itaat etmesinin, ya da her hangi bir şeyde onlardan korkmasının doğru olmayacağını bildirdi. Peygam-

ber'e (s.a.s.) gerekenin insanlara eziyeti bırakıp yalnız Allah'a (c.c.) tevekkül edip O'na güvenmek olduğunu ifade etti. *Sonra,* Peygamber'e (s.a.s.) düşmanlarına eziyeti terketmeyi emretmesi münasebetiyle, müminlere de, eşlerini nikahlayıp da henüz onlara dokunmadan boşadıkları zaman onlara eziyeti terketmelerini emretti. *Ve*: "Onların üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. O surette onlara mutalarını verin (biraz geçimlik verip memnun edin) ve onları güzellikte (istediklerini yapmada) serbest bırakın" (Âyet: 49) buyurdu.

Peygamber'in (s.a.s.) Eşleri Hakkındaki Ayrıcalıkları (50-58. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ey Peygamber, biz mehirlerini verdiğin eşlerini... sana helal kıldık" (Âyet: 50) buyurup, dörtten fazla evliliğin O'na helal kılınışı, aralarında nefsini eşitçe paylaştırdığı sürece, onların gözlerini aydın etmek/eşlerini memnun etmek için aralarında nöbetin (kasem) üzerine vacip olmayışı ve eşlerinin sadece kendisine ve kendisinin de sadece onlara mahsus olması için onları boşaması ya da onlardan başka eşlerle evlenmesinin haram oluşu gibi sadece Peygamber'e (s.a.s.) mahsus olan hususiyetleri dile getirdi. *Sonra;* Peygamber'in (s.a.s.) hanımlarına örtünün farz olduğu ve Peygamber'den (s.a.s.) sonra onların başkalarına nikahlanmasının haram oluşu gibi bu yasamayı izleyen (diğer) hükümleri zikretti. *Ve*, örtünme farziyetinden babalarını ve onlar gibi yakınları olan diğer erkekleri istisna etti. *Sonra*; bu hususta ona (Peygamber'e) gösterilmesi vacip olan saygıya değinip; Allah'ın ve meleklerin ona salat ettiklerini (O'nun şanını yüceltiklerini, şerefini gözet-tiklerini) dolayısıyla müminlere de her vakit ona salat etmek suretiyle, saygılarını ifade etmeleri gerektiğini bildirdi. *Sonra*; bu konuda onu incitenleri dünya ve ahirette lanetlemekle tehdit etti. Ve bu münasebetle bütün insanları incitenleri de, tehdit edip: "Mümin erkeklerle mümin kadınları, yapmadıkları bir şeyden dolayı rahatsız edip incitenler bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir" (Âyet: 58) buyurdu.

Peygamber'e (s.a.s.) Kendi Eşleri ve Diğer (Mümin) Kadınların Örtmeleri Gereken Uzuvlarının Bildirilmesi (59-73. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ey Peygamber, eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle: (Dışarı çıktıklarında) örtülerini üstlerine salsınlar..." (Âyet: 59) buyurdu. *Ve*, Peygamber'e (s.a.s.): Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına üzerlerine örtülerini salmalarını, vücutlarını örtmelerini söylemesini emretti. Bunun, iffetle tanınmaları ve kötü yolda olan münafıkların kendilerine karşı kötü arzu duymamaları için en uygun bir davranış olduğunu bildirdi. *Sonra*; o münafıkları tehdit edip, eğer yollarda kadınlara sarkıntılıklarından ve bunun dışında yaptıkları diğer kötülüklerden vazgeçmezlerse Peygamber'i (s.a.s.) üzerlerine göndermek suretiyle kendilerini cezalandıracağını belirtip, artk bundan sonra Medine-de çok az bir süre kalabileceklerini; gidecekleri her yerde de öldürülmelerinin kaçınılmaz olacağını bildirdi. Nitekim bunu onlardan öncekilere de yapmış olduğunu kendilerine hatırlattı. *Sonra*, münafıkların yapmış oldukları kötülüklere değindi. Onların, Peygamber'e (s.a.s.), -alay yollu- tehdit edildikleri şeylerin ne zaman olacağını sorduklarını bildirdi. Ve onlara cevaben: Bunun yakında olacağını ifade edip; o zaman başlarına gelecek lanet ve azabı beyan etti.

Sonra, sûrede daha önce geçtiği şekliyle münafıkların yaptıkları gibi, Peygamberi karalamak vb. davranışlarla, Peygamber'i (s.a.s.) incitmekten bütün müminleri nehyetmek suretiyle sûreyi tamamladı. Ki böylece müminler, hiç ilişkisi olmadığı bir şeyden dolayı Mûsa'yı (a.s.) ayıplamak suretiyle ona eziyet eden (Yahudi)ler gibi olmasınlar. *Sonra*; onlara: ayıplama ve çirkin sözler söyleme yerine takvayı ve doğru sözlülüğü emretti. *Devamla*, o, yalancılıkla karalayanların (O'na yalancılık suçlaması atanların) gözetmedikleri emanetin (teklifin, sorumluluğun) önemini vurguladı. O'nu (emaneti) taşımayı göklere, yere ve dağlara arz ettiğini; fakat bütün bunların onun sorumluluğunun ağırlığından dolayı ondan kaçındıklarını ifade etti. İnsanın onu yüklenmek suretiyle kendi nefsine acımadığını; zira insanın, çok zalim ve çok cahil olduğunu; bu yüzden

onun, emaneti hafife almak suretiyle, emanet işine gereken önemi vermediğini belirtti. *Ve*, yine insanın ameneti yüklenmeyi terketmek suretiyle cezalandırılacağı ve O'nu yüklenmek suretiyle de mükafatlandırılacağını bildiği için Onu yüklendiğini belirtip: "(Allah bu emaneti insanlara vermiştir) ki, iki yüzlü (münafık) erkeklere ve iki yüzlü kadınlara, puta tapan erkeklere ve puta tapan kadınlara azab etsin; inanan erkeklerin ve inanan kadınların da tevbesini kabul buyursun. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir" (Âyet: 73) buyurdu.

34- SEBE' SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Sebe' Sûresi, Lokman Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Lokman Sûresi de İsrâ olayı ile hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Sebe' Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûrenin bu isimle adlandırılması, sûrede Sebe' halkının kıssasının geçmiş olmasındandır. Sebe', Yemen'deki eski şehirlerden bir şehirdi. Orada eski bir devletin başşehriydi. Erim Seli sebebiyle Ma'rib seddinin yıkılması esnasında harap oldu. Sûre, 54 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı kıyamet gününün ispatıdır. Geçen sûrenin sonunda, inanmayanlar Peygamber'den (s.a.s.), alay yollu, kıyamet gününü sormuşlardı (ve orada Allah (c.c.) şöyle buyurmuştu):" Senden kıyamet saatini soruyorlar. De ki: Ona ilişkin bilgi Allah katındadır. Ne bilirsin belki de o saat yakındır!" (Ahzâb sûresi, âyet: 3). İşte bundan dolayı bu sûre önceki sûreden sonra zikredilmiştir. Sûre, inanmayanların, o güne itirazlarını zikretmeye bir hazırlık olması için Allah'a hamdla başlamıştır. Sonra; sûrede söz (kıyamete) itiraz ve buna (verilen) cevap etrafında dönüp dolaşmıştır. Sonunda sûre, inkar edenlerin inat ve kibirlenmelerinin isbatıyla son bulmuştur.

Kıyamet Gününe İlk İtiraz
(1-6. âyetler)

Allah Teâlâ: "Hamd, göklerde ve yerde bulunanların hepsi kendisinin olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na mahsustur. O hikmet sahibidir. (Her şeyi) haber alandır" (Âyet: 1) buyurup, bizlere göklerde ve yerde verdiği nimetlerinden dolayı, dünyada O'na hamd etmemizin üzerimize vacip olduğunu ifade etti. *Ve*, O'na dünyada hamd etmemizden dolayı ahirette ödüllendirileceğimizi bildirdi. Böylece ahirette de O'na hamd etmemizin üzerimize vacib olduğunu belirtip O'nun hikmet sahibi, her şeyden haberdar, her şeyi bilen, çok esirgeyen ve çok bağışlayan olduğunu bildirdi. Dolayısıyla, O'nun bizi yaratmasının boş yere, hikmetsiz olmasını düşünmenin doğru olmadığını vurguladı. *Sonra*, inkarcıların kıyamet gününe ilk itirazlarını dile getirip: "İnkar edenler: Kıyamet saati bize gelmez dediler" (Âyet: 3) buyurup; onlara cevaben de: Onun (kıyamet) kesinlikle geleceğini, kıyametin gelmesinde herhangi bir şüphe olmadığnı kesin bir dille ifade etti. Bunun, iman edip salih amel işleyenleri mükafatlandırmak, O'nun âyetlerinde kendisini aciz bırakmaya çalışanları da cezalandırmak için kesinlikle gerçekleşeceğini, mutlaka kıyametin geleceğini ifade edip: "Kendilerine bilgi verilenler, Rabb'inden sana indirilenin, gerçek olduğunu, mutlak galip ve hamda layık (Allah)ın yoluna ilettiğini görürler" (Âyet: 6) buyurdu.

Kıyamet Gününe İkinci İtiraz
(7-28. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "İnkar edenler (birbirlerine, Peygamber'le alay ederek): Size tamamen dağılıp parçalandıktan sonra, mutlaka yeni bir yaratılış içinde olacağınızı haber veren bir adam gösterelim mi? dediler" (Âyet: 7) buyurup, onların ölüp, tamamen dağılıp paramparça olduktan sonra tekrar yeniden diriltilip eski hallerine döndürülmelerinin imkansız olduğunu düşündüklerini bildirdi. *Ve*, buna cevaben: onların bunun imkansız olduğunu düşünmelerinin hiçbir sebebi olmadığını, onların, gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında bulunan ve O'nun kudretinin ke-

maline delalet eden delilleri görüp durduklarını belirtti. *Devamla*, kuşları ve dağları Dâvud'un emrine verenin ve Süleyman'ın emrine de rüzgârı verip, O'nun için erimiş bakırı sel gibi akıtanın da O olduğunu bildirdi. Ve yine Sebe' halkı üzerine Erim selini gönderip onları helak ederek yurtlarını harap edenin de O olduğunu belirtti. *Sonra*; Allah ve O'nun kudretinin kemaliyle karşılaştırmaları için onların putlarının aciz ve yetersizliğini belirtip, Peygamber'ine: onlara hak açıklandıktan sonra, onlarla tartışmasında daha hassas olmasını ve onlara: Ya kendisinin, ya da onların (ikisinden birinin) doğru yolda veya açık bir sapıklık içerisinde olduğunu söylemesini emretti. *Ve*, Peygamber'in (s.a.s.) yapmış olduğu işten inanmayanların sorulmayacağını, nitekim onların yaptıkları işlerden de Peygamber'in (s.a.s.) sorulmayacağını ve aralarının ayrılacağı (aralarında hükmün verileceği) bir günün gelmesinin de kaçınılmaz olduğunu onlara söylemesini de emretti. *Sonra*; bu konuyu, onları kıyamet gününe... vb. diğer şeylere imana çağırmasındaki doğruluğunun teyidiyle noktalayıp: "Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak getirdik; fakat insanların çoğu bilmezler" (Âyet: 28) buyurdu.

Kıyamet Gününe Üçüncü ve Dördüncü İtirazlar (29-42. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Diyorlar ki: Doğru iseniz bu tehdit (ettiğiniz şey) ne zaman (olacak)?" (Âyet: 29) buyurup, onların, gerçekleşmesini imkansız gördüklerinden kıyamet gününün ne zaman olacağını sorduklarını ifade etti. Ve buna cevaben, kıyamet günü için belirlenmiş bir vakit olduğunu onların o vakitten ne bir saat geri kalacaklarını ne de ileri geçebileceklerini bildirdi. *Sonra*; onların ne Kur'ân'a ve ne de önündeki kıyamet gününe inanmadıklarını söylediklerini belirtti. *Bu sözlerine cevaben de*: Onların hepsinin, reislerinin ve onlara tabi olanların tümünün, Allah'ın huzurunda (hesaba çekilmek için) durdurulmalarının kaçınılmaz olduğunu bildirdi. *Ve*, onların o gün suçlarını birbirlerinin üzerine atacaklarını, tâbî olan zayıflar reislerine: Siz olmasaydınız biz elbette inanan insanlar olurduk, diyeceklerini; reislerinin de onlara: Size hidayet geldikten sonra biz mi si-

zi ondan alıkoyduk? diyeceklerini... vb. tartışmalarla birbirlerini suçlamayı sürdüreceklerini belirtti. *Ve sonunda*: "Ve azabı görünce içlerinde pişmanlıklarını gizleyecekler; biz de o inkar edenlerin boyunlarına (ateşten) bukağılar vuracağız. Onlar dünyada işlediklerinden başka (bir) şeyle ceza görmeyeceklerdir" (Âyet: 33) buyurdu.

Sonra; onlardan önce kendilerine peygamber gönderilen kentlerin halklarının peygamberlerine karşı tutumlarının da böyle olduğunu, onların varlıklarıyla şımarmış kişilerinin, peygamberlerin kendilerine getirip haber verdiği kıyamet... vb. haberleri yalanladıklarını, mallarının ve evlatlarının çokluğuyla böbürlendiklerini belirterek onların, ahiretlerinde de kendilerine hiçbir azabın dokunamayacağına inandıklarını bildirdi. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.) onlara: Rızıkların Allah'ın takdiriyle taksim edildiğini; (bunda kulların herhangi bir fonksiyonu olmadığını) binaenaleyh nice zengin ve asi kimseler bulunduğu gibi, nice de fakir ve muttaki insanların da olduğunu; Allah (c.c.) katında malların ve evlatların çok olmasının hiç bir şey ifade etmediğini ve hiç bir yarar sağlamayacağını bildirdi. *Ve*, O'nun katında ancak salih amelin yararlı olacağını; O'nun salih amel işleyenleri yaptıklarının karşılığının kat kat fazlasiyle ödüllendireceğini; âyetlerini boşa çıkarmaya çalışanları da, kendileri için hazırlanmış olan sürekli bir azapla cezalandıracağını onlara haber vermesini emretti. *Sonra*; bir daha, rızkın O'nun kudretiyle cereyan ettiği haberini onlara tekrarlamasını ve onların Allah (c.c.) yolunda ve O'nun rızası için kendilerine verilen rızıktan infak ettikleri zaman, o rızıkların yerine kendilerine başkasını vereceğini de onlara söylemesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti. *Sonra*; O'nun bu kafirlerin hepsini, öncekileri de sonrakileri de mahşerde bir araya toplayacağını; sonra da onların önünde meleklere: "Bunlar size mi tapıyorlardı?" (Âyet: 40) diye soracağını; bunun üzerine meleklerin: Kendilerinin onların ibadetlerinden beri (uzak) olduklarını beyan edip, onların cinlere taptıklarını, çoğunun onlara inanmış olduklarını söyleyeceklerini belirtti. *Ve*: "O gün birinizin diğerinize ne bir fayda ne de bir zarar vermeye gücü yetmez. Biz zulmedenlere: Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın! deriz." (Âyet: 42) buyurdu.

Sonuç
(43-45. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman (Peygamber (s.a.s.) hakkında): Bu, sizi babalarınızın taptığı (tanrılar)dan çevirmek isteyen bir adamdan başka bir şey değildir." (Kur'ân hakkında ise): Bu uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir" dediler. Hakkı inkar edenler, kendilerine (hak; Kur'ân) gelince: Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir dediler." (Âyet: 43) buyurup; bu sûrede kendilerine önceden anlatılanların apaçık âyetler olduğunu, kafirlerin bunları, ellerinde hiçbir delil veya kendilerine indirilen bir kitap, ya da kendilerine gönderilen bir elçi olmaksızın sırf inatlarından dolayı inkar ettiklerini ifade etti. *Ve*, kuşkusuz onlardan öncekilerin de inat edip (kendilerine gönderileni) yalanlamış olduklarını belirterek; halbuki bunların, onlara verilen güç ve nimetin onda birine bile erişmediklerini; buna rağmen Allah'ın (c.c.) onları azabıyla yakaladığını, onlara güçlerinin ve nimetlerinin hiçbir faydası olmadığını bildirdi. *Sonra*; kendilerini uyardığı kıyamet günü azabının doğruluğunu öğrenmek/anlamak için onlara Peygamber'in (s.a.s.) durumunu tefekkür etmelerini öğütledi. *Ve*; onun, sözlerinde doğruluğunu gösteren delillerin zikrine geçerek; onun bundan dolayı kendilerinden herhangi bir ücret istemediğini; Allah (c.c.) onunla açık bir gerçeği, onların batıllarının üzerine atarak, bu şekilde batılı çürütüp iptal ettiğini ve yine onun, O'nunla (Kur'ân) kuvvetli bir hakkı getirdiğini, O olduğu sürece batılın ne bir şey ortaya çıkarabileceğini ne de geri getirebileceğini belirtti. *Sonra*; inkar edenlere öğüdünde yumuşaklık ve şefkat gösterip, eğer Peygamber (s.a.s.) saparsa, onun sapmasının sadece kendisi aleyhine döneceğini, şayet doğruyu bulursa bunun da Allah'ın kendisini doğruya ulaştırmasıyla olduğunu ifade etti. *Sonra*; onların kıyamet günü korkup Rabbi'lerine sığındıkları zaman ki, kötü hallerinin beyanıyla sûreyi tamamlayıp, artık (o gün) onların ondan hiçbir türlü kaçıp kurtulmalarının söz konusu olmadığını ifade etti. *Ve*, onların o vakit Rabbi'lerine inanacaklarını, fakat artık imanlarının onlara hiçbir fayda sağlamayacağını; çünkü onların O'nu önceden inkar etmiş olduklarını ve O'nun hakkında hakikatten uzak ola-

rak, bilmediklerini dillerine dolamış, bilmeden ona her türlü iftirayı atmış olduklarını belirtti. *Ve*: "Artık kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir. Tıpkı bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onlar (kıyamet ve azab hususunda) endişeye düşüren bir kuşku içerisinde idiler" (Âyet: 54) buyurdu.

35- FÂTIR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Fâtır Sûresi, Furkân Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Furkân Sûresi de Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Fâtır Sûresi'nin nüzulü de o tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûrenin bu adla adlandırılmasının sebebi, sûrenin başında Allah'ın (c.c.): "Gökleri ve yeri yoktan var eden (Fâtır) Allah'a hamd olsun" buyurmuş olmasıdır. Böylece sûre, Hamd isminin zikrinden hemen sonra gelerek; sûrenin (ilk âyetinde) hamddan sonra gelen ilk isim olan **Fâtır** (yoktan var eden) ismiyle adlandırılmıştır. Böyle bir durum da, sûrenin o isimle adlandırılmasında yeterlidir. 45 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, yalnız Allah'ın (c.c.) hamda mahsus ve müstahak olduğunun isbatıdır. İşte bundan dolayı, sûrede söz Allah'a hamdi insanlara vacip kılan hususların zikri çerçevesinde dönüp dolaşmıştır. Ki, böylece insanlar O'nun rızasını kazansınlar ve O'nun ikabından (cezasından) kurtulsunlar. Kuşkusuz yine işte bundan dolayı sûre, yalnız Allah Teâlâ'nın hamd edilmeye mahsus olduğunun ispatı ve O'na hamd eden müminlere, kendileri için rahmet kapılarının açılacağının müjdesiyle başlamıştır. Böylece, bu sûrenin başlangıcı, önceki sûrenin sonunda zikredilen, müşriklerin Rabbi'lerinden ümit kesmeleri hususuyla bağlantılıdır. Çünkü zıt, zıddın zikredilmesine sebep olur.

Hamdin Allah'a Tahsisi
(1-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "Gökleri ve yeri yoktan var eden; melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun. O, yaratmada (dilediğine) dilediğini artırır. Şüphesiz Allah her şeyi yapmaya kadirdir." (Âyet: 1) buyurup, hamdin kendine mahsus olduğunu dile getirdi. Çünkü O'nun, göklerin ve yerin yoktan yaratıcısı; melekleri kudret ve sanatının eserlerini ulaştıran elçiler kıldığını ifade etti. Melekleri rahmetiyle insanlara gönderdiği vakit, onların gönderilmesi hususunda kendisine karşı çıkacak hiçbir kimsenin bulunmadığını, O rahmeti insanlardan alıkoyduğunda da, artık onu ondan başka insanlara geri gönderecek kimsenin de bulunmadığını bildirdi. *Sonra*; insanlara, kendilerine bağışladığı nimetleri hatırlamalarını emretti. Ki, böylece insanlar o nimetlerin Allah'tan (c.c.) başka yaratıcısı olmadığını ve O'nun yegane, tek rızık verici olduğunu bilsinler de buna inanmadıkları zaman, kendilerine ihsan ettiği nimetleri inkar etmelerinden dolayı onları cezalandırmak için, dönecekleri yerin de yine O'nun katı olacağını anlasınlar. *Sonra*; kuşkusuz onların O'nun kendisine dönecekleri va'dinin hak/gerçek olduğunu belirtti. Öyleki sahip oldukları dünya nimetlerinin ya da düşmanları olan Şeytan'ın o va'din gerçekliği hakkında kendilerini yanıltıp da Rabbi'lerinin azabına düşürmek için, kendisine tabi olanlara o işleri süsleyip güzel göstermesinin uygun olmayacağı ölçüde, bu va'din gerçek olduğunu ifade etti. *Sonra*; inkar edenlerin bu azabı hak ettiklerini belirtti. *Ve*, müminlerin de bağışlanmayı ve büyük bir mükafatı hak ettiklerini bildirdi. *Ve bunu*: "Kötü işi kendisine süslendirilipte onu güzel gören kimse, (böyle yapmayan müminler) gibi midir? Çünkü Allah dilediğini sapıklık içinde bırakır, dilediğini doğru yola iletir. Artık nefsini onlar için üzüntülerde helak etme. Allah onların ne yapacaklarını biliyor" (Âyet: 8) sözüyle teyid etti.

Hamdin Allah'a Mahsus Olduğuna Delalet Eden Âyetler
(9-40. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Allah O'dur ki rüzgârları yönlendirir de o rüzgârlar bir bulut kaldırır. Derken Biz onu ölü bir beldeye sürdük de ölümün-

den sonra toprağa onunla hayat verdik. İşte ölümden sonra dirilme de böyledir" (Âyet: 9) buyurdu. Hamdin yalnız O'na mahsus olduğunu gösteren delillerden olmak üzere; ölümünden sonra yeri diriltmek için rüzgârı yağmurla birlikte göndermesini dile getirdi. O'nun, yeri böylece yağmurla dirilttiği gibi ölüleri de kabirlerinden (kaldırıp) dirilteceğini; çünkü O'nun izzet ve kudrette tek ve eşsiz olduğunu, bütün insanların işlerinin O'na yükseleceğini ve bu işlerinden dolayı da onları hesaba çekeceğini belirtti.

Sonra; yine (hamdin Allah'a mahsus olduğunu gösteren) o delillerden olmak üzere, bizi topraktan yarattığını, bizleri çiftler kıldığını belirtip; her dişinin neye gebe kalıp ne doğuracağını yalnız O'nun bildiğini; farklı iki deniz yarattığını; onlardan birinin tatlı içimi kolay olduğunu, ikincisinin ise tuzlu acı olduğunu; her iki denizden de taze taze et yiyip, giyip takınacağımız süs (inci, sedef vb. şeyler) çıkardığımızı ifade etti.

Sonra, yine bu bağlamda; geceyi gündüzün içine sokanın, gündüzü de gecenin içine sokanın; güneşi ve ayı buyruk altına alanın da O olduğunu bildirip; bunlardan her birinin belirlenen süreye kadar akıp gittiğini belirtti. *Ve*, işte hali böyle olan bir Zatın, tek başına mülkün ve övgünün sahibi olacağını; ilahlar olarak müşriklerin yalvardıkları putlarına gelince onların hiç bir şeye malik olmadıklarını ifade etti. Çünkü onların hiç bir şey duymayan cansız (camid) varlıklar olduğunu; kıyamet günü geldiğinde onların zayıflık ve acizliklerinin ortaya çıkacağını ve (onların) kendilerine (dünyada) ibadet edenlerin ortak koşmalarını kabul etmeyeceklerini bildirdi. *Sonra*; insanlara, onların kendisine muhtaç olduklarını, O'nun ise onlara hiç ihtiyacı olmadığını bildirip, eğer dilerse onları götürüp (yok edip), onların yerine, onlardan başka bir halk getireceğini belirtti. *Ve*, kuşkusuz onların şirk vb. suçlarının günahını onlardan başkalarının taşımayacağını; nitekim arınıp temizlenenin de ancak kendi nefsi için arınıp temizleneceğini bildirdi. *Ve* devamla, kör ve görenin; karanlıkla aydınlığın, dirilerle ölülerin bir olmayacağı gibi bu hususta günahkarlarla günahlardan arınanların da bir olmasının mümkün olmadığını beyan etti. *Sonra*, onların yalanlamalarından Peygamber'e (s.a.s.) hiç bir şey olmayacağını bildirdi. *Ve*, onlar eğer O'nu bu konuda yalanlarlarsa bunun hiç önemli ol-

madığını, çünkü onlardan öncekilerin de kendi peygamberlerini yalanladıklarını, bu yüzden de onları, üzerlerine gönderdiği azap âyetlerini gönderip, helak ettiğini belirtti.

Sonra; (yine) bu (hamdin Allah'a ait olduğunu gösteren) delillerden olmak üzere; kendisiyle çeşit çeşit renkleri olan meyveleri çıkardığı yağmur suyunu indirişini; dağları da çeşit çeşit yapıp onları beyaz kırmızı ve diğer renklerde yollara sahip farklı dağlar haline getirdiğini; (gerek) insanları (gerekse) yerde yürüyen hayvanları, davarları da çeşit çeşit renklere ayırdığını bildirip; kuşkusuz bunun böyle olduğunu ancak kendisinden korkan O'nun kitabını okuyup O'nu tefekkür eden ve O'nunla amel eden alimlerin bildiklerini ifade etti.

Sonra; bu kitabın (Kur'ân'ın) üstünlüğünü dile getirip, O'nun kendisinden önce indirilmiş olan kitapları doğrulayıcı bir kitap olarak geldiğini ve O'nu bütün kulları arasından seçmiş olduğu bu ümmete miras bıraktığını belirtti. *Ve*, O kitapta insanları; nefsine zulmedip kötülükleri ağır basanlar, iyilikleri ve kötülükleri eşit olan orta yol izleyenler ve hayırda yarışıp iyilikleri ağır basanlar olmak üzere üç kısma ayırdığını beyan etti. Onlardan inananlar için hazırlamış olduğu mükafatı ve inkar edenler için de hazırlamış olduğu cezayı açıkladı. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), ortak koşanlara: "Allah'tan başka yalvardığınız şu tanrılarınızı gördünüz mü? Bana gösterin (bakayım), onlar yoktan hangi şeyi yarattılar? Yoksa onların, göklerin yaratılmasında Allah'a ortaklıkları mı var? Yoksa biz onlara, (taptıkları putları bize ortak koşmalarını söyleyen) bir kitap verdik de onlar o kitapdan (aldıkları) bir delil üzerinde mi bulunuyorlar..." (Âyet: 40) demesini emretti. Ki, böylece, onların putlarının, müşriklerin sandıkları gibi kendilerine şefaat etmekten aciz olduklarını tescil etsin. Çünkü yıkılmamaları için gökleri ve yeri tutan yegane mabud O'dur; eğer yıkılacak olurlarsa O'ndan başka hiç bir ilahın onları ayakta tutması da mümkün değildir.

Sonra; onların bütün bu anlatılanları inatlarından dolayı yalanladıklarını beyan etmek suretiyle sûreyi tamamladı. Çünkü onların bütün güçleriyle yemin ederek eğer kendilerine bir uyarıcı gelirse, daha önceden

peygamberlerini yalanlayan Yahudi ve Hristiyanlardan daha doğru yolda olacaklarını söylediklerini bildirdi. Ancak onlara bir uyarıcı gelince de bunun onları haktan uzaklaştırmaktan başka bir şeyi artırmadığını; zira onların yeryüzünde büyüklük taslamak ve kötü tuzaklar kurmak istediklerini belirtti. *Ve*, kötü tuzağın da ancak onu kuran sahibine dolanacağını ifade edip, bunun onlardan önce de peygamberlerini yalanlayanlar hakkında Cenab-ı Hakk'ın değişmez bir kanunu olduğunu belirtti. *Devamla da*, güç bakımından kendilerinden daha güçlü olan, onlardan önce peygamberlerini yalanlamış kavimlerin sonlarının nasıl olduğuna bakmalarını kendilerine emretti. *Ve*, ne göklerde ve ne de yerde hiç bir şeyin Allah'ı aciz bırakamayacağını; O'nun her şeyi hakkıyla bilen ve her şeyi yapmaya hakkıyla kadir olan yegane mabud olduğunu ifade ederek: "Eğer Allah yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat (Allah), onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Süreleri geldiği zaman Allah kullarını hakkıyla görecektir" (Âyet: 45) buyurdu.

36- YÂSÎN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Yâsîn Sûresi, Cin Sûresinden sonra nazil olmuştur. Cin Sûresinin inişi de Peygamber'in (s.a.s.) Taif'ten dönüşü esnasında gerçekleşmiştir. Peygamber (s.a.s.) hicretin 10. yılında Taif halkına İslâmı tebliğ etmek için oraya gitmişti. Böylece Yâsîn Sûresi'nin nüzulü de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, sûrenin, adlandırılmış olduğu bu iki harfe yemin ederek başlamış olmasıdır. 83 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı peygamberliğin ispatı ve ona ihtiyacın beyanıdır. Bu (ihtiyaç) da, Peygamber'den (s.a.s.) önce inzar edilmemiş/uyarılmamış olup, gaflet ve ahlaksızlıkları sebebiyle üzerlerine azabın inmesi hak olan Arapların uyarılmasıdır. Bu sûredeki anlatım (üslup), Allah'ın (c.c.) buna kadir olduğuna delalet eden örnekler ve âyetlerin/mucizelerin zikri üzerinde dönüp dolaşmaktadır. Önceki sûre, insanların o azapla inzar edilmesiyle/uyarılmalarıyla ve ne göklerde ne de yerde bulunan hiç bir şeyin Allah'ı onları cezalandırmaktan aciz bırakamayacağı uyarısıyla son bulmuştur. İşte bu nedenle, Yâsîn Sûresi de, Allah'ın (c.c.) buna kudretinin yeteceğini o örnekler ve âyetlerle ispat amacıyla (o sûrenin ardından) gelmiştir.

İnsanların Uyarılmaları İçin Bir Peygambere Muhtaç Olmaları (1-12. âyetler)

Allah Teâlâ: "Yâ, Sîn. O hikmet dolu Kur'ân'a yemin ederim ki sen

kesinlikle gönderilmiş elçilerdensin" (Âyet: 1-3) buyurup, Muhammed'in (s.a.s.) (Kendi tarafından) gönderilmiş peygamberlerden olduğuna, bu iki harfle yemin etti. *Sonra*; O'nun peygamberliğine olan ihtiyacı zikretti. Ki, bu da Peygamber'den (s.a.s.) önce babaları inzar edilmemiş olduğundan, içinde bulundukları o derin gaflet içerisine düşmüş bulunan ve o sebeple bir çoğunun üzerine azabın inmesi hak olan Arapların uyarılmaları hususudur. Halbuki Allah'ın kanunu, kendilerini uyaracak bir Peygamber gönderilmeden hiç bir kavme azab edilmeme esası üzerine cari olmuştur. Bunu belirttikten sonra Allah Teâlâ, Arapların gafletlerinin ne ölçüde kökleşmiş olduğunu beyan ederek; onların sanki boyunlarında çenelerine kadar dayanmış halkalar bulunduğunu, o halkalarla kafalarının yukarı kaldırıldığını ve böylece onların kendilerini gafletten kurtaracak yolu görmez olduklarını belirtti. *Sonra*; kendilerinde gafletin bu ölçüye vardığı kimselerin -ki onlar ekseriyeti oluşturuyordu- uyarılmasında da hiç bir yararın olmayacağını; ancak kendilerinde zikre (Kur'ân'a) uyma ve azaptan korkma istidadı olanların uyarılacaklarını bildirdi. *Ve*, işte böyleleri için mağfiret ve güzel bir mükafat müjdesinin bulunduğunu ifade ederek: "Kuşkusuz ölüleri biz diriltiriz, (insanların) önden gönderdikleri şeyleri de (geride) bıraktıkları eserleri de biz yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp (kaydet)mişizdir" (Âyet: 12) buyurdu.

İnkârcılara Azab Etme Kudretinin İspatı (13-83. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Onlara, elçilerin geldiği şu kent halkını misal olarak anlat" (Âyet: 13) buyurup, (önceki toplumlardan) kendilerine gelen elçileri yalanlayan kent (Antakya) halkını, elçilerine yaptıklarından dolayı cezalandırdığı gibi, bunları cezalandırmaya da kudretinin yettiğine dair deliller açıkladı. *Ve*, o kıssayı ayrıntılarıyla anlattı, kıssanın sonunda, Kendi'sinin onları cezalandırmak için gökten üzerlerine bir ordu indirmeye ihtiyacı olmadığını; bunun, (bu cezanın) onları anında söndüren korkunç bir gürültü/bir patlama olup onları hemen söndüreceğini belirtti. *Ve*, onların, kendilerine gelen peygamberlerle alay etmeleri, kendilerinden önce helak olan ümmetleri görüp, onların bir daha kendilerine dönmeyeceklerini bildikleri halde bütün bunlardan ders almadıklarından dolayı, azabın onların başlarına gelip, onları acına-

cak bir halde bıraktığını beyan etti. *Ve*: "Ancak herkes toplandığında onlar da huzurumuzda hazır bulundurulacaklar..." (Âyet: 32) buyurdu.

Sonra; bu, kudretini gösteren delillerden olmak üzere; öldükten sonra yeri diriltmesi mucizesini/ayetini ve ondan tane çıkardığını; orada hurma ve üzüm bahçeleri vb. gibi âyette zikrettiği diğer şeyleri de yarattığını beyan etti.

Sonra; bu delillerden, gündüzü geceden soyup alma mucizesini; güneşin kendine takdir edilen yörüngesinde akıp gittiğini; aya menziller takdir ettiğini vb. gibi devamını âyette zikrettiği diğer delillerini açıkladı.

Sonra; tekrar yine bu delillerden olarak, onların çocuklarını, denizde kendilerini taşıyan dopdolu bir gemide taşıma mucizesini dile getirdi ve şayet O dilerse onları denizde batıracağını hiç bir kimsenin de onları kurtarmaya gücünün yetmeyeceğini belirtip; ancak belli bir zamana kadar onlara mühlet vermeyi iktiza eden hususun O'nun rahmeti/acıması olduğunu belirtti. *Sonra*; bütün bu delillerle birlikte onlara (insanlara): Bunun gibi azaplardan sakının, umulur ki Allah (c.c.) size merhamet eder ve azabı sizden men eder, denildiğinde onların kendilerine gelen her mucizeden yüz çevirdikleri gibi bundan da yüz çevirdiklerini bildirdi. *Ve yine*, onlara: Allah'ın size verdiği rızıklardan Allah için (fakirlere) veriniz, denildiğinde de: Allah'ın dilediği takdirde yedireceği kimselere biz mi yedirelim? dediklerini belirtti. *Sonra*, onların alay ederek: Bu azb tehdidi ne zaman gerçekleşecek? dediklerini bildirdi. Onların bu alaylarına cevaben: Onların sadece, korkunç titreşimli bir sesten başka bir şey beklemediklerini; onlar o tehdit hakkında çekişip dururlarken o korkunç sesin kendilerini yakalayacağını, öyle ki artık o anda ne bir vasiyet etmeye ve ne de ailelerine dönüp gitmeye güçleri yetmeyeceğini belirtti. *Sonra*; o korkunç azap sesinden sonra, sûra üfürülme sesi meydana geleceğini bu sesi duyar duymaz onların hemen kabirlerinden dikilip kalkacaklarını ifade etti. *Devamla*, bu dirilmeden sonra olacak olan sevab ve cezalandırma gibi olayları anlatıp sonunda/nihayet kafirlerin o günde dünyadaki küfürlerini inkar edeceklerini belirtti. Bunun üzerine onların ağızlarının mühürlenip, ellerinin ve ayaklarının onlar aleyhine şahitlik edeceklerini bildirdi. *Ve*, dilerse onların gözlerini silip kör edeceğini ve yine dilerse onların oldukları yerde suretlerini değiştirip kendilerini hareketten aciz bırakacağını belirtti. Nitekim daha önce de (inkar edip, alay edenlerin) ağızlarını mühürlemek suetiyle kendilerini konuşmaktan aciz bıraktığını bildir-

di. *Ve*, kendilerine uzun ömür verdiği kimselerin ihtiyarlıklarında yaratılışlarını bozup, onları güç ve kuvvetten zayıflık ve acizlik haline düşürdüğü gibi bunları da o durumlara düşüreceğini ifade etti. *Sonra*, bu hususta kendilerine yapılan bu gibi tehditlerin, sözünü düşünmeden, rastgele söyleyen bir şair sözü olmadığını; bunun ancak ve ancak "Diri olanları uyaracak ve inkar edenlere de (azab) sözünü hak kılacak" bir öğüt ve apaçık bir Kur'ân (ayetleri) olduğunu belirtti.

Sonra; yine bu delillerden olmak üzere; O'nun insanlar için (yararlanacakları) hayvanlar yarattığını, onların binmeleri ve yemeleri için hayvanları onlara boyun eğdirdiğini, hayvanlarda onlar için pek çok yararlar ve içecekler yarattığını; öyleki, işte bütün bu nimetlerin onların Allah'a şükretmeleri gerektirdiğini belirtti. Fakat, insanların buna rağmen Allah'ı bırakıp kendilerine yardım edeceklerini ve onlardan tehdit edildikleri azabı gidereceklerini sandıkları (putları) ilah edindiklerini bildirip; halbuki putların, o insanlara azaplarının geldiği gün onlardan hiç bir şeyi uzaklaştıramayıp, kendilerinden uzaklaşıp yüz çevireceklerini beyan etti. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "Artık onların sözleri seni üzmesin. Biz onların içlerinde sır olarak gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliriz"(Âyet: 76) buyurarak Peygamber'i (s.a.s.) onların inkarlarına üzülmekden nehyetti.

Sonra; yine bu delillerden olmak üzere, insanı bir nutfeden (sperm) yarattığını; çok geçmeden insanın kendisine apaçık bir hasım/düşman olduğunu ifade etti. *Ve*, insanın O'na karşı hasımlıklarına örnek olarak, onun, öldükten sonra dirilmeyi inkarına bir temsil getirip: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" (Âyet: 78) dediğini belirtti. *Ve*, Peygamber'e (s.a.s.), ona cevaben: kuşkusuz o kemikleri ilk defa yaratanın onları tekrar diriltmeye de kadir olduğunu söylemesini emretti. Buna kudretinin yettiğinin delillerinden olmak üzere; O'nun yemyeşil ağaçtan bir ateş çıkardığını,[37] gökleri ve yeri yarattığını ve O bir şeyi (yapmak) istediğinde ona sadece: "ol" dediğini, bunun üzerine o şeyin derhal oluverdiğini belirtti. *Ve*: "Herşeyin mutlak suretle hakimiyeti elinde olan O yaratıcının şanı çok yücedir. Siz sonunda O'na döndürüleceksiniz" (Âyet: 83) buyurdu.

---

37 Araplar Mahr ve Afar denilen iki yeşil ağaçtan ateş yakarlardı. Bu iki ağacın yeşil dallarını birbirine sürtünce ateş çıkardı. Mahr çakmak demiri Afar da çakmak taşı görevini görürdü. Âyette bu ağaçlara işaret edilmiştir. (Ç. N.)

37 - SÂFFÂT SÛRESI

Nüzul Tarihi ve Adı

Sâffât Sûresi, En'âm Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. En'âm Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten az önce nazil olmuştur. Böylece Sâffât Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûre, bu kelimeye (sâffât; saf tutanlar) yeminle başladığından, bu isimle adlandırılmıştır. Bu kelimeden maksat ibadet için saflar halinde duran, ya da kendilerine inecek olan Allah'ın emirlerini bekleyerek havada kanatlarını açıp duran meleklerdir. 282 âyetttir.

Amaç ve Tertibi:

Bu sûrenin amacı şirkin iptali, ortadan kaldırılmasıdır. Müşrikler meleklere tapıyorlardı. Onların Allah'ın kızları olduklarını söylüyorlardı. Şeytanlardan itaat ettikleri dostlar ediniyorlar, onlarla Allah arasında bir akrabalık olduğunu ve onların göğe yükselip göğün sırlarına müttali olduklarını ve bu sırlarını kendilerine haber verdiklerini sanıyorlardı. İşte bundan dolayı Allah Teâlâ sûreye birliğinin ispatıyla başlayarak; meleklerin O'na ibadet ve gökleri şeytanlardan korumak için görevlendirilmiş kullar olduklarına işaret etti. Şeytanların kovulmuş kullar olduklarını, onların göğün haberlerinden herhangi bir şey bilmediklerini ifade etti. Sonra; onları, öldükten sonra tekrar diriltmeye, şeytanları ve putlarıyla beraber, hepsini birlikte hesaba çekmeye kadir olduğu hususunda uyarmak ve bu

konuda kendilerine anlatmış olduğu geçmiş toplumların haberlerinden ibret almaları için; (bu müşriklerin) yaratılışca anlatılanlardan daha zayıf oldukları halde, kendilerinin durumunun ne olacağını onlara sormasını Peygamber'e (s.a.s.) emretti. Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) tekrar müşriklerin; meleklerin Allah'ın kızları olduğu iddialarının, O'nunla cinler arasında bir nesep (soy) bağlantısı olduğunu söylemelerinin doğruluğunu da onlara sormasını emretti. Ve böylece bu sûrenin üslubu, akışı sonuna kadar bu minval üzere devam edip gitti. Bir önceki sûre, Allah'ın gökleri ve yeri yaratmasını delil getirerek, onları öldükten sonra diriltmeye de muktedir olduğunun belirtilmesiyle son bulmuştu. Bu sûrenin başında da onların (münkirlerin) yaratılış itibarıyla Allah'ın yarattığı diğer kullarından daha zayıf oldukları belirtilip; böylece onların tekrar diriltilmelerinin Cenab-ı Hak için diğerlerinden daha kolay olduğu beyan edildi. İşte bu husus, bu sûrenin bir önceki sûreden sonra zikredilmiş olmasının sebebidir. Bunun yanında her iki sûrede de, insanları Allah'ın azabıyla inzar/uyarma mevcut olması bakımından da bu iki sûre arasında bir benzerlik bulunmaktadır.

Şirkin İptali
(1-10. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Andolsun o saf bağlayıp dizilenlere, O (şeytanları) men edenlere. O zikri okuyanlara ki, sizin ilahınız hiç kuskuşuz bir ve tektir" (Âyet: 1-4) buyurup, kendisine ibadet için saf bağlayıp duran, vahdaniyetine dair göğün sırlarını öğrenmekten şeytanları şiddetle men eden... meleklere yemin etti. Bununla meleklerin de kendisine kulluklarına işaret etti. *Sonra*, kendisini, Ulûhiyette bir ve tek olduğunu gösteren delillerle nitelendirip; O'nun, göklerin ve yerin Rabb'i olduğunu, göğü yıldızlarla süslediğini, onu (göğü), onların yükselip de, sırlarını öğrenip kendilerine ulaştırdıklarını sandıkları şeytanlardan koruduğunu belirtti. Çünkü o şeytanların oraya her yaklaştıklarında oradan kovulduklarını, bunu her denemeye kalkışlarında kendilerini bekleyen sürekli bir azabın var olduğunu bildirdi. *Ve*: "Yalnız (o yüce topluluktan) şeytanlardan bir söz kapıp çalan olursa, hemen onun peşine delici bir alev takılır" (Âyet: 10) buyurdu.

Müşrikleri Korkutma ve Özendirme (11-148. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Şimdi sor onlara: Yaratılış bakımından kendileri mi daha zor, yoksa bizim yarattığımız (gökler, yer, yıldız vb.) mi? Biz kendilerini yapışkan bir çamurdan yarattık." (Âyet: 11) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), onlara: kuşkusuz Allah'ın (c.c.) yaratılış bakımından onlardan daha çetin ve zor olanları (melekleri) kendisine ibadete musahhar kılıp, (şeytanları) rahmetinden kovduğu halde, bunların durumlarının ne olacağı hakkında ve yine dostlar ve ilahlar edindiklerinin de durumlarının ne olacağı hususunda onlara soru sormasını emretti. *Ve ardından*; onları diriltmekten, dostları ve ilahlarıyla birlikte huzura toplamaktan O'nu hiç bir şeyin aciz bırakamayacağını ifade etti. *Sonra*; onların dirilmeleri esnasında sandıkları gibi birbirlerine yardımcı olamayacaklarını, bilakis sorumluluğu birbirlerinin üzerine atıp, topluca azaba ortak olacaklarını belirtti. *Sonra*; onların (inkar edenlerin) azabını açıkladıktan sonra müminler için neler hazırlamış olduğunu beyan etti. *Ve*, onların (müminlerin); dostları küfür onlara, öldükten sonra dirilmeyi ve ahirette ceza görmeyi inkar etmek suretiyle kendilerini yanlış yola sevkettiklerinde o dostlarına nasıl karşı geldiklerini anlattı. Her iki grup için hazırlamış olduğu şeyler arasında bir karşılaştırma yaptı. Sonunda, müşriklerin dalalete düşmelerinin sebebinin onların babalarını sapık kimseler olarak bulmaları olduğunu belirtti. *Ve*: "Kendileri de onların izlerinden koşturuyorlar" (Âyet: 70) buyurdu.

Sonra; bunların, daha öncekilerin başına gelenlerden ibret almaları ve onlardan inkar edenlerle iman edenler arasında bir karşılaştırma yapmaları için geçmiş ümmetlerden bunlar gibi babalarını taklit edenlerin beyanına geçti. Nûh'un (a.s.) kavmiyle olan haberlerini anlattı. Onun (kavminin inkar ve isyanlarından dolayı) kendisine yakardığını, bunun üzerine de Cenab-ı Hakkın onun ve onunla beraber iman edenlerin yakarışlarına cevap vererek, onları kurtardığını ve onların zürriyetlerini bıraktığını (diğerlerini helak ettiğini), alemler içinde Nûh'a kalıcı bir esenlik verdiğini ve onu inkar edenleri suya gark ettiğini, böylece onların telef olduklarını, eserlerinin de yok olup gittiğini bildirdi. *Sonra*; İbrâhim'in (a.s.) ve toplumunun haberlerini anlattı. Kendisini inkar

edenlere karşı onun durumunu yücelttiğini, onu salih ve mübarek bir nesille rızıklandırdığını ve sonradan gelenler içerisinde ona kalıcı bir esenlik bıraktığını ifade etti. *Sonra*; Mûsa ve Hârun'un (a.s.) haberlerini zikretti, onları ve kavimlerini Firavun'un zulmünden kurtardığını ve sonradan gelenler içerisinde onlara da kalıcı bir esenlik bıraktığını belirtti. *Sonra*; İlyas (a.s.) ve kavminin haberlerini zikretti. O'nun onları Rabbi'lerine ibadete çağırıp Ba'l adlı putlarına ibadeti terketmelerini söylediğini; bunun üzerine kavminin onu yalanladıklarını ve bu yüzden de içlerinde iman edenler hariç hepsinin azaba müstahak olduklarını bildirdi. *Devamla*, onların içinden iman edenleri (o) azaptan kurtarıp, sonrakiler içerisinde onlara bir esenlik bıraktığını belirtti. *Sonra*; Lût'un (a.s.) ve toplumunun haberlerini; Yûnus'un (a.s.) ve kavminin haberlerini zikretti. *Ve* Yûnus (a.s.) hakkında; O'nu yüzbin ya da daha fazla insana elçi olarak gönderdiğini ifade etti. Ve: "Onlar inandılar, biz de onlara bir süreye kadar mutlu bir yaşam verip geçindirdik" (Âyet: 148) buyurdu.

Meleklerin ve Cinlerin Evlatlığının İptali (149-182. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Şimdi sor onlara: Rabb'ine kızlar da, onlara oğlanlar mı?" (Âyet: 149) buyurup, müşriklerin O'nun, meleklerden kızları olduğunu kabul etmelerini kınadı. Halbuki onlar kendileri için oğlan çocukları istiyorlar, kız çocuklarını sevmiyorlardı. *Ve*, onların bu düşüncelerinin doğru olması için, onların meleklerin dişi olarak yaratıldıklarını da görmediklerini, onların söylediklerinin sadece bir iftira olduğunu, bunun doğruluğuna hiç bir delillerinin de bulunmadığını ifade etti. *Sonra*; onların Kendisiyle (Allah'la) cinler arasında bir nesep oluşturduklarını ifade etti. -ki bunlar Araplardan ve İranlılardan bir takım Mecusilerdi. Hayır ilahı ve şer ilahı olarak iki ilah olduğunu söylerler, hayır ilahının Allah olduğunu şer ilahının da şeytan olduğunu kabul ederlerdi.- *Sonra*; onlara cevaben: kuşkusuz cinlerin de, kendilerinin azab için O'nun (Allah'ın) huzuruna getirileceklerini bilen kullar olduklarını belirtti. *Ve*, Zât-ı Ulûhiyetini, müşriklerin cinleri kötülük tanrıları kılmaları gibi nitelendirmelerinden tenzih et-

ti. *Ve*, onların (cinlerin) kullarından ihlas sahibi olanları saptırmaktan aciz olduklarını, onların ancak ezelde Allah'ın ilminde Cehennem ehlinden olmaları geçmiş (takdir edilmiş) olanları saptırabileceklerini, durumu bundan ibaret olan yaratıkların da ilah olamayacaklarını bildirdi. *Sonra*; O'nun, şanının yüceliğinde tek olup, eşi ve benzeri olmadığını ifade etti. Ve: (Meleklerin ağzından): "Bizden, her birimizin bilinen bir makamı vardır. O saf saf dizilenler elbette biziz. O durmadan tesbih edenler elbette biziz" (Âyet: 164-166) buyurdu.

Sonra; inkar edenlerin; şayet bizim de bizden öncekilere indirilen kitap gibi (gökten) indirilmiş bir kitabımız olsaydı, kendimizi sırf Allah'a ibadete verirdik, demelerine rağmen, sözlerinde durmayıp şirk koşmaları üzerine onları ayıplamak suretiyle sûreyi bitirdi. *Sonra*; (onların) bu sözlerine icabet edilmelerinden (kendilerine istedikleri kitap indirildikten) sonra inkar etmeleri üzerine onları tehdit etti. *Ve*, O'nun zaferi ve galibiyeti peygamberlerine ve onlara tabi olanlara yazdığını belirtti. Peygamber'e (s.a.s.); azaplarının zamanı gelinceye kadar onlardan yüz çevirmesini emredip, onların yakında Peygamber (s.a.s.) tarafından görecekleri (azabı) mutlaka göreceklerini bildirdi. *Ve*: "Kudret ve şeref sahibi olan senin Rabb'in, onların nitelendirmelerinden yücedir. Selam gönderilen elçilere; Hamd, Alemlerin Rabb'i olan Allah'a" (Âyet: 180-182) buyurdu.

38 - SÂD SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Sâd Sûresi, Kamer Sûresi'nden sonra A'râf Sûresi'nden önce inmiştir. A'râf Sûresi Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında inmişti. Böylece Sâd Sûresi'nin inişi de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu ismin verilmesinin sebebi, sûrenin (Sâd) harfine yeminle başlamış olmasıdır. 88 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı kafirlerin dünya ve ahiret azabıyla uyarılmasıdır. Sûre, o azabın mutlaka olacağını Kur'ân'a yemin etmek ve bunu onlardan önceki ümmetlerden Allah'ın (c.c.) helak etmiş olduğu diğer kafirlerle kıyas etmek (yani onlara yaptığını örnek göstermek) suretiyle, bu azabın olacağının ispatıyla başlamıştır. Sonra Peygamber'e (s.a.s.): inkar edenlerin; (gerçek olan) o azapla alay ederek, onun çabuk gelmesini istemeleri karşısında sabretmesi emredilmiştir. Ve, kendinden önce sabretmiş olan peygamberlerin kıssaları ona anlatılmıştır. Sonra da; onların helakından sonra ne olacağı, dönüşün nereye olacağı ifade edilmiştir. *Sonra*; tekrar o uyarıyı pekiştirmeye dönmek suretiyle sona ermiştir ki, böylece sûrenin sonu başlangıcına uygun olsun ve sonunun baş tarafıyla irtibatı bulunsun. Sâd Sûresi bu haliyle önceki sûreye, o sûrede uyarılan azab yönünden benzemektedir. Bu sûrenin, önceki sûreden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu benzerliktir.

Kâfirlerin Dünya ve Ahiret Azabıyla Uyarılmaları (1-70. âyetler)

Allah Teâlâ: "Sâd, öğüt ve uyarı dolu Kur'ân'a andolsun ki, iş hiç de onların sandığı gibi değil. İnkar edenler bir gurur ve ayrılık içerisindedirler" (Âyet: 1-2) buyurdu. Kur'ân'a yemin ederek, inkar edenlerin küfürlerinden dolayı cezalandırlacaklarını, fakat onların bundan yana bir gaflet içerisinde olduklarını, bir ayrılık içerisinde bulunduklarını belirtti. Halbuki onun, onlardan önceki kafirlerden nicelerini helak etmiş olduğunu, onların helak anında feryat ettiklerini, fakat artık çok geç olduğunu, kurtuluş vaktinin geçmiş olduğunu bildirdi. *Sonra*; onların, içlerinden birinin (Peygamber olarak) kendilerini bu şekilde uyarmasına hayret ettiklerini; onun kendilerini tevhide (Allah'ın birliğine) ve diğer ilahları terketmeye çağırdığına şaştıklarını; zira bu durumun ilahları üç kabul eden öbür dine (Hristiyanlığa) da aykırı olduğunu söylediklerini belirtti. *Sonra*; inkar edenlerin peygamberlik görevinin kendilerine değil de Peygamber'e (s.a.s.) tahsis edilmesini, onun kendilerinden herhangi bir üstünlüğü olmadığı halde Kur'ân'ın ona indirilmesini kabul etmemelerine değindi ve onlara cevaben: kuşkusuz bunun (kimin peygamber olarak gönderileceğinin) Allah'ın (c.c.) rahmetinin gereği/muktezası olarak O'nun (Allah'ın) seçimine dönük bir şey olduğunu bildirdi. *Ve*, O'nun (Allah'ın) da sahip olduğu göklerin ve yerin idaresinde hiç bir ortağı olmadığını belirterek; eğer bu hususta kendilerine ait bir mülkiyet iddia ederlerse, sebeplere yapışıp/vasıtalara binip (bunu istedikleri gibi yönlendirmek için) göklere çıkmalarını kendilerine emretti. *Ve* (haklarında): "(Onlar) şurada (yakında) bozguna uğratılacak derme çatma bir ordudur." (Âyet: 11) buyurdu.

Sonra; kuşkusuz onlardan önce de, onlardan daha güçlü olan Nûh, Âd ve Firavun toplumlarının da peygamberlerini yalanladıklarını, bunun üzerine Cenab-ı Hakk'ın onları cezalandırıp helak ettiğini belirtip; bunların sonunun da onlar gibi olacağnı bildirdi. *Sonra*; inkar edenlerin, Peygamber'le (s.a.s.) alay ederek, o azabın çabuk gelmesini istediklerini ifade etti. Peygamber'e (s.a.s.), onların alaylarına sabretmesi ve kendisinden önceki peygamberlerin başlarına gelenlerden ibret alması için, önceki peygamberlerin durumlarının ne olduğunu hatırlamasını istedi. Bu hususta

kendisine, Dâvud, Süleyman, Eyüp, İbrâhim, İshak, İsmail, Elyesa, Zülkifl (a.s.) gibi peygamberlerin haberlerini anlattı. Onlardan bazılarının haberlerini oldukça detaylı, bazlarınınkini ise özlü bir şekilde kısa olarak anlattı. Bunları bitirince de Peygamber'e (s.a.s.), bunları kendisine Cenab-ı Hakk'ın, kavminin eziyetlerine sabretmesi emrine teşvik için, anlattığına işaret etti. *Sonra*; O'nu, onlara karşı sabretmeye teşvik ettiği başka bir yola/yönteme geçti. -Ki bu da muttakiler ve azgınlar için hazırlamış olduğu karşılığın ne olduğunu bildirmesidir.- Birinciler için güzel bir gelecek, diğerleri için ise kötü bir son hazırlamış olduğunu belirtti. Her iki grubun ahvalini de detaylı bir şekilde anlattı. Ayrıca ikinci grupla ilgili olarak onlarla (cehennemliklerle), cehennemin görevli melekleri arasında meydana gelecek tartışmayı dile getirdi. *Sonra*; bütün bu anlatılanları sûreye başlamış olduğu inzarın/uyarının tekidiyle noktalıyarak, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "De ki: Ben ancak bir uyarıcıyım. Tek ve Kahhâr (her şeyi kahredici) olan Allah'tan başka tanrı yoktur" (Âyet: 65) buyurdu. *Ve*, O (Allah), onların helakını isterse buna O'ndan başka ilahların/tanrıların mani olamayacağını belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.); onları korkuttuğu şeyin (azabın) çok büyük bir haber olduğunu, bu hususta asla bir yalanın söz konusu olmadığını bildirdi. *Ve*, Bunu da, bu konuda Peygamber'in (s.a.s.) cehennemlikler ile cehennemde görevli melekler arasında geçecek olan tartışmaları hakkında hiç bir bilgisi olmadığı halde, onların arasında geçecek bu tartışmayı O'na anlatmak suretiyle bu haberin doğruluğunu teyid etti. *Ve*: "Ben sadece apaçık bir uyarıcı olduğum için (bu bilgi) bana vahyediliyor (de)!" (Âyet: 70) buyurdu.

İnkâr Edenlerin Cezalandırılacağı Hususunda Eskiden Verilmiş Söz(ün beyanı) (41-88. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Hani Rabbin meleklere şöyle demişti: Ben çamurdan bir insan yaratacağım" (Âyet: 71) buyurup, Adem'in (a.s.) yaratılış kıssasına ve meleklere Adem'e secde etmelerini emretmesine değindi. Meleklerin hepsinin bu emre itaat ettiklerini; sadece İblisin buna itaat etmediğini; Allah'ın da O'na lanet ettiğini ve bu itaatsizliği üzerine onu cennetten

kovulma cezasına çarptırdığını belirtti. *Ve*, cehennemi İblis ve ona tabi olan kafirlerle dolduracağına ahdettiğini -ki O'nun ahdi gerçektir- beyan etti. *Sonra*; sûreyi, Peygamber'in (s.a.s.) bu inzar (uyarı) görevinden dolayı onlardan herhangi bir ücret istemediğini ve onları inzar dolayısiyle güçlerinin yetmediği bir şeyle de mükellef tutmadığını belirterek tamamladı. *Ve*: "Bu (Kur'ân) alemler için bir Zikir'den (öğütten) başka bir şey değildir. Yemin olsun ki, bir süre sonra O'nun haberinin doğruluğunu bileceksiniz" (Âyet: 87-88) buyurdu.

39 - ZÜMER SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Zümer Sûresi, Sebe' Sûresi'nden sonra nazil oldu. Sebe' Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten kısa bir süre önce nazil olmuştu. Böylece Zümer Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûreye Zümer (bölükler, gruplar) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin sonunda: "İnkar edenler bölükler halinde cehenneme sevkedilirler" (Âyet: 71) ve, "Rabbi'lerinden korkanlar da gruplar halinde cennete sevkedilirler." (Âyet: 73) buyurmuş olmasıdır. 75 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Allah'a ibadette ihlas ile ibadeti yalnız Allah için yapmaya teşvik ve velilerden, çocuklardan ve diğer insanlardan aracılar edinmekten nehydir. İşte bundan dolayı sûrenin akışı, bu aracılar inancının batıllığı hakkında deliller ve âyetler getirilmesi çerçevesinde cereyan etmektedir. Bu sûrenin, Sâd Sûresi ile irtibatının sebebi, O sûrede Mekke müşriklerinin Hristiyanlık'ta bulunan teslis (Allah'ı üç kabul etme) ve çocuk edinme gibi muharref (bozulmuş) inançlara itimad ettikleri zikredilmişti. Bu sûre de O'ndan sonra; müşriklerin bu hususta itimat ettikleri şeylerin, dayandıkları delillerin, batıl ve boş olduklarını göstermek ve insanları, ibadeti yalnız, hiç bir aracı olmaksızın sırf Allah için yapmaya teşvik için gelmiştir.

Veliler ve Çocuklardan Aracıların İptali (1.-75. âyetler)

Allah Teâlâ: "Bu kitabın indirilişi Azîz ve Hakîm olan Allah'tandır." (Âyet: 1) buyurup, kudret ve hikmetinden, kendisinin veliler ve evlatlara ihtiyacı olmadığını gösteren delillerini zikretti. *Sonra*, Peygamber'e (s.a.s.): İbadeti yalnız O'na yapmasını emretti.Kendilerini Allah'a yaklaştırmaları için, O'ndan başka ibadet ettikleri veliler edinenleri, kıyamet gününde aralarında hüküm vereceğini belirtmek suretiyle tehdit etti. *Sonra*; O'nun dışında her şeyin O'nun tarafından yaratılmış birer mahluk olduklarını, dolayısıyla onlardan herhangi birinin, O'nun çocuğu olmasının muhal (imkansız) olduğunu bildirdi. Çünkü (eğer öyle olsa) çocuğun da uluhiyette babasına denk, benzer olması gerektiğini belirtti. O'nun göklerin ve yerin yegane yaratıcısı olduğunu, geceyi gündüzün üzerine gündüzü de gecenin üzerine dolayanın da O olduğunu... vb. gibi zikrettiği diğer şeyleri yaratanın da O olduğunu, ondan başka hiç bir yaratıcının olmadığını beyan etti. *Sonra*; Eğer onlar bütün bu delillerden sonra inkar ederlerse, Allah'ın onların imanına ihtayıcı olmadığını, hiç bir günahkarın da diğerinin günahını yüklenmeyeceğini, onların ibadet ettikleri hiç bir veli, çocuk veya bunlardan başka herhangi bir kimsenin de (onlara) şefaat etmesinin söz konusu olmadığını ifade etti.

Sonra; İnsana bir zarar dokunduğu zaman hemen yalnız O'na sığındığını, velilerini ve şefaatçilerini unuttuğunu belirtti. Ancak, Allah (c.c.), onun sıkıntı ve zararını giderip te kendisini tekrar feraha kavuşturunca da, bu sefer de tekrar O'nu unutup veliler ve şefaatçilerinden O'na eşler ve ortaklar edindiğini bildirdi. *Sonra*; böylelerinin, küfürleriyle (dünyada) azıcık yaşayıp sonra da ateş ashabından olacaklarını bildirmek suretiyle onları tehdit etti. Çünkü bu gibi insanlarla, O'na ibadet edip ahiretleri için çalışanların bir olmasının doğru olmayacağını bildirdi. İbadetin yalnız Allah'a yapılacağını bilenlerle bunu bilmeyenlerin de bir olmayacağını belirtti. Bu sebeple, müminlere: Yalnız Rabbi'lerinden korkmalarının, O'na teslim olanların ilki olmalarının gerekli/vacip olduğunu bildirdi. *Ve*, Onların dışındakiler Allah'tan başka dilediği şeylere ibadet etsin-

ler, (bunun hiç önemli olmadığını), onların başlarına gelecek cezanın yakında mutlaka geleceğini ve ibadeti sırf Allah için yapanların da mutlaka O'nun sevabına nail olacaklarını beyan etti.

Sonra; gökten yağmuru indirip, onu yerdeki kaynaklarına ulaştıranın, sonra onunla çeşitli şekillerde ekinler çıkaranın, sonra da onları kurutup sapsarı gösterenin, daha sonra onları kuru ufantı haline getirenin (bütün bunları yapanın) yalnz Allah (c.c.) olduğunu belirterek, işte bütün bunlarda da O'nun Ulûhiyyetinde tek olduğunu ve müşriklerin edinmiş oldukları şefaatçi ve evlatların O'nun Ulûhiyetinde O'na ortak olmadıklarını gösteren deliller bulunduğunu açıkladı. *Sonra*; bunu kalbi İslâmla aydınlanmış olanlardan başka kimsenin bilemeyeceğini ifade edip, böyle bir beyanı/açıklamayı getiren Kur'ân'ın durumunu yüceltmeye (önemini vurgulamaya) başladı. O'nunla derilerin ürperdiğini, kalplerin yumuşadığını ve O'nun daha önce de geçtiği gibi, va'dle tehdidi bir arada topladığını (yani ikişerli bir anlatıma sahip olduğunu) belirtti.

Sonra; Allah'la (c.c.) birlikte evlatlar ve veliler edinen kişinin durumuna bir örnek verip onu, birbiriyle anlaşamayan değişik ortakların sahip olduğu bir köleye benzetti. O kölenin onların hepsini razı etmesinin mümkün olmadığını ifade etti. Bir örnek te yalnız Allah'a kulluk eden adama verip, onu da tek bir adama ait olan bir köleye benzetti. Bunun, sahibini memnun etmesinin kolay olacağını ifade etti. *Ve devamla,* bu iki duruma da vermiş olduğu örneği ilimden nasibi olan herkesin iyi anlayacağını; fakat o müşriklerden çoğunun bunu bilmediklerini belirtti. *Sonra*; önce geçtiği gibi, bunun ardından (müminlere) va'd ve (kafirleri de) tehdide başladı.

Sonra; O'nun, (inanmış) kullarına yettiğini, binaenaleyh müşriklerin (onları) kendileriyle korkuttukları şefaatçilerden korkulmasının doğru olmadığını ifade etti. *Ve*; müşrikler, eğer kendilerine göklerin ve yerin yaratıcısının kim olduğu sorulursa, kuşkusuz bu soruya cevab olarak: gökleri ve yeri Allah'ın (c.c.) yarattığını söyleyeceklerini belirtti. O'nun, durumu bu olunca (O'nun göklerin ve yerin yegâne yaratıcısı olduğunda), artık O bir kimseye zarar vermek istediğinde o şefaatçilerinin, o kişiden(Allah'ın

dilediği) o zararı kaldıramayacağını; birine de bir rahmet (fayda) murat ettiği zaman da onu (rahmeti) o şefaatçilerin alıkoymasının, engellemesinin de mümkün olmadığına dikkat çekti. Sonra; bunun ardından daha önce de olduğu gibi yine va'd ve tehdide başladı.

Sonra; onların(müşriklerin), o şefaatçilerini putlardan edindiklerini, bunların (putların), O'nun (Allah'ın) katında yakın dostlardan (mukarrebin) olan kişilerin heykelleri olduklarından, putların ve onların arkadaşlarının kendilerine yapacakları şefaatlerinden yararlanmak istedikleri için bunu yaptıklarını söylediklerini belirtti. Onların (bu yanlış) kanaatlerine cevab olarak: Allah'ın (c.c.) yakın dostlarının, O'nun işine hiç bir şekilde karışma yetkisine sahip olmayan kullar olduklarını bildirdi. *Ve*, bu putların ise düşünmeyen cansız varlıklar olduklarını ifade edip; her türlü şefaatin de yalnız O'na (Allah 'a) ait olduğunu belirtti. *Sonra*; onların bununla birlikte, (böyle olmasına rağmen); Allah (c.c.), yalnız olarak (onların tanrıları zikredilmeden) anıldığı zaman kalplerinin nefretle ürperdiğini, Allah'tan başka şefaatçiler edindikleri putları anıldığı zaman ise sevinip, müjdelenmiş gibi mutluluk duyduklarını belirtti. *Ve*, işte bu durumun, onlar açısından hayret verici bir tenakuz olduğunu ifade etti. Bunun üzerine onları, âyetlerde tehdit ettiği şeylerle tehdit edip, onların bunu nimet ve bolluk anında yaptıklarını; ancak kendilerine bir zarar ve sıkıntı isabet ettiği zaman yalvararak yalnız O'na (Allah'a) yöneldiklerini; ancak o sıkıntıyı onlardan def ettiği vakit de, önceden oldukları hallerine dönmede hiç gecikmediklerini, kendilerine verilen bu nimetleri, yıldızları bilmelerine nisbet ettiklerini bildirdi. Onların, dilediği kimseler için rızkı bolca verenin de dilediği kimselerden onu kısanın da yalnız Allah (c.c.) olduğunu bilmediklerini beyan etti. *Sonra*; onları davette şefkat/yumuşaklılık gösterip, kuşkusuz onların böyle yapmakla kendi nefislerine karşı aşırı gittiklerini ifade ederek; onları, kendileri böyle olmakla beraber yine de O'nun rahmetinden ümitlerini kesmekten nehyetti. Çünkü; O'nun, tevbe etmek suretiyle bütün günahları bağışlayacağını... vb. gibi onların, davetleri bağlamında ifade ettiği diğer hususları bu tarzda dile getirdi.

Sonra; O'nun her şeyin yaratıcısı olduğunu; göklerin ve yerin anah-

tarlarının O'nun olduğunu bildirdi. *Ve*; Peygamber'e (s.a.s.), onlara: Allah Teâlâ böyle olunca, onların kendisine emrettikleri veliler ve şefaatçilere ibadet etmesi hususunda onlara itaat etmesinin asla doğru olmayacağını kendilerine bildirmesini emretti. *Sonra*; daha önce olduğu gibi (inananlara) va'd ve (inkar edenleri de) tehdit etmeye devam etti. Tâ, inkar edenlerin gruplar halinde bölük bölük cehenneme sevk edileceklerini, cehennemde görevli meleklerin onları ne biçimde karşılayacaklarını ve yine Rabbi'lerinden korkanların da gruplar halinde bölük bölük cennete sevkedileceklerini, cennet görevlilerinin onları ne şekilde karşılayacaklarını beyan edinceye kadar bu va'd ve tehdidi sürdürdü. Cennetliklerin, kendilerine verdiği sözü yerine getiren, cennette diledikleri yerde oturmayı onlara varis kılan Allah'a hamdedeceklerini, bunun amel edenler için ne güzel bir mükafat olduğunu ifade etti. Ve: "Meleklerin de arşın çevresini kuşatarak Rabbi'lerini övgüyle andıklarını görürsün. (Bütün mahlukat) arasında adaletle hüküm verilmiştir. (Bütün mahlukat tarafından) hamd alemlerin Rabb'ine mahsustur: denilmiştir."(Âyet: 75) buyurdu.

40- GÂFİR (MÜ'MİN) SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Gâfir Sûresi, Zümer Sûresinden sonra inmiştir. Zümer Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten az önce inmişti. Böylece Gâfir Sûresi'nin inişi de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûrenin, bu adla adlandırılmasının sebebi, sûrenin başında Allah Teâlâ'nın: "O, günahı bağışlayan (Gâfir), tevbeyi kabul eden, azabı şiddetli olandır."(Âyet: 3) buyurmuş olmasıdır. 85 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, önceki sûrenin amacı gibi, ibadeti yalnız Allah için yapmaya (ihlasa) teşviktir. Bundan dolayı ondan sonra zikredilmiştir. İki sûre arasındaki farka gelince, müşrikler önceki sûrede şefaatçileri (olduğu) hususundaki inançlarının bozukluğuna, delil getirme yöntemiyle -her nekadar o metodda bir miktar özendirme (terğib) ve korkutmaya (terhib) da yerverilmişse de- ele alınmış, kendilerine o üslubla hitap edilmişti. Bu sûrede de onlar, özendirme ve korkutma yöntemiyle -her ne kadar burada da birinci yöntemden (delil getirme yöntemi) bir miktar olsa da- ele alınmışlar ve kendilerine bu üslubla hitab edilmiştir.

Korkutma (Terhib) ve Özendirmeye (Terğip) Hazırlık
(1.-12. âyetler)

Allah Teâlâ: "Hâ, Mîm. Bu kitabın indirilişi O Azîz ve Alîm olan Allah 'tandır" (Âyet: 1-2) buyurup, Zât-ı Ulûhiyetine ait bazı sıfatlarını zikret-

ti. O'nun, Azîz (Mutlak galip), Alîm (her şeyi bilen), günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, şiddetli azapla yakalayan olduğunu, dönüşün ancak O'na olacağını belirtti. Bu hususta, O'nu inkar edenlerden başkasının tartışma yapmayacağını bildirdi. Bu konuda, Peygamber'i (s.a.s.), onların (öyle başıboş bırakılacaklarmış gibi, (uyarılara aldırmadan) şehirler arasında dönüp dolaşmalarına da aldanmaktan nehyetti. Onlardan önce de, onlardan daha güçlü olan Nûh toplumu ve onlardan sonraki kabilelerin de bu gurura kapıldıklarını ve elçilerini yalanlayıp, öldürmeye yeltendiklerini, bunun üzerine de Allah'ın (c.c.) onları azabıyla yakalayıp helak ettiğini bildirdi. *Sonra*; bu korkutmanın ardından özendirmeye (teşvike) başlayıp, kuşkusuz O'nun meleklerinin O'na iman edenler için istiğfar ettiklerini, Cenab-ı Haktan, kendilerine va'dettiği cennete onları sokmasını istediklerini ifade etti. *Sonra*; Kafirleri dünya azabıyla korkutmasının ardından, tekrar ahiret azabıyla da korkutmaya döndü. Bu korkutma yöntemini sürdürüp, sonunda bunun sebebini beyan sadedinde: "Sizin bu duruma düşmenizin sebebi şudur: Tek Allah'a çağrıldığınız zaman inkar ettiniz. O'na ortak koşulduğu vakit inanırdınız. Artık hüküm Yüce ve Büyük Allah'a aittir."(Âyet: 12) buyurdu.

İbadeti Yalnız Allah'a Tahsis Etmekle Emir (13.-54. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Size âyetlerini gösteren ve size gökten rızık indiren O'dur.Ancak O'na yönelen öğüt alır."(Âyet: 13)buyurup. Ulûhiyette tekliğinin delilini dile getirdi. Ve ibadeti yalnız O'na tahsis etmeyi (ihlası) emretti. *Sonra*; Zat-ı Ulûhiyyetini vasfedip; O'nun, dereceleri yükselten ve buluşma gününe (Kıyamet günü) karşı insanları uyarmak için kullarından dilediğini Peygamberliği için seçen (Yüce Zât) olduğunu belirtti. *Ve*, insanları bu günle korkutmaya devam etti. Sonunda da, o gün zalimlerin ne bir dostu ve ne de O'ndan başka ibadet ettikleri putlardan hiçbir şefaatçileri olmayacağını beyan etti. *Devamla da*, o günde adaletle hükmedenin de O olacağını bildirip, O'ndan başka taptıklarının hiçbir şeyle hüküm veremeyeceklerini ifade etti. *Sonra*; kendilerinden önce küfredenlerin başlarına gelenlerle onları korkutmaya başladı. Onların kuv-

vet bakımından bu müşriklerden daha kuvvetli ve yer yüzündeki eserleri bakımından da onlardan daha üstün olduklarını, buna rağmen onların güçlerinin ve ilahlarının, onlara hiçbir yararı olamadığını belirtti. *Ve yine*, bu (önceki) kafirlerin haberlerinden olmak üzere Firavun, Hâmân ve Kârûn'un Mûsa'yla (a.s.) olan haberlerini/maceralarını anlattı. Onların kıssaları da bu sûrede, diğer sûrelerde anlatılanlardan, kıssada Firavun ailesinden olan bir müminin varlığının açıklanmasıyla ayrılmaktadır. Allah Teâlâ bu kıssanın sonunda dünyalarında ve ahiretlerinde onları azabın en kötüsünün kuşattığını belirtip, bu konuya, Mûsa'nın (a.s.) ve kavminin zaferini bildirerek son verdi. Ve: "Andolsun biz Mûsa'ya hidayet verdik, İsrâiloğullarına kitabı miras kıldık. O akıl sahiplerine bir hidayet ve öğüttür."(Âyet: 53-54) buyurdu.

Sûrenin Korkutma (Terhib) ve Teşvik (Terğib) İle Bitirilişi

(55-85.Âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Sabret, kuşkusuz Allah'ın va'di haktır.Günahın için mağfiret dile. Akşam sabah Rabb'ini övgü ile an." (Âyet: 55) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), dünyalarıyla gururlanan o müşriklere karşı sabretmesini emretti. Mûsa'ya (a.s.) ve toplumuna; Firavun, Hâmân ve Kârûn'a karşı yardım ettiği gibi O'na da, onlara karşı yardım ve zafer ve va'detti. Onları, Allah'ın âyetleri hakkında hiçbir delile dayanmaksızın, tartışmaya sevk eden şeyin, onların, astlar (yönetilenler) olmayı gururlarına yediremameleri ve büyüklük taslamaları olduğunu belirtti. Onların bu konuda içlerinde gizledikleri emellerine ulaşamayacaklarını Allah Teâlâ'nın onlara karşı va'dinin gerçekleşmesinin kesin ve kaçınılmaz olduğunu bildirdi. İnkar edenlerin durumlarının (dünyalık bakımından) ne mertebeye ulaşırsa ulaşsın onların, gökleri ve yeri yaratanı asla aciz bırakmayacaklarını ve bütün bunları yaratmanın insanları yaratmaktan çok daha büyük bir şey olduğunu beyan etti. *Sonra*; müminlerle, o büyüklük taslayanların durumlarının bir olmadığını, her iki grup arasının ayrılacağı ânın mutlaka geleceğini ve bunda hiçbir şüphenin bulunmadığını ifade etti. müminlere, kendilerinden ibadetin kabul edilmesi ve onları, kibirlenerek kendisine ibadet etmeye tenezzül etmeyenler için hazırlamış olduğu cezadan koru-

ması için, Allah'a ibadetlerinde ihlaslı olmaya devam etmelerini emretti. *Sonra*; O'na ibadet etmelerini insanlara zorunlu kılan sebepleri açıkladı. O'nun insanların istirahat etmeleri için geceyi yarattığını, gündüzü aydınlık kıldığını... vb. gibi kudret ve azametine, fazl ve ihsanına delalet eden diğer âyetlerini dile getirdi. *Sonra da*; bütün bunlardan sonra, O'nun âyetleri hakkında tartışan, o böbürlenenlerin davranışlarının şaşırtıcı olduğuna dikkat çekti ve bunun üzerine onları tehdite devam edip sonra da: "Girin cehennemin kapılarından, sürekli kalacaksınız orada. Kibirlenenlerin barınağı ne kötüymüş." (Âyet: 76) buyurdu.

Sonra; tekrar Peygamber'e (s.a.s.) sabrı emretmeye ve onlara karşı kendisine zafer va'dine döndü. Kuşkusuz O'na va'dettiği şeylerin bazılarını dünyada göstereceğini sonra da onları kendisine döndürüp, onlardan en şiddetli bir şekilde intikam alacağını belirtti. *Ve,* bütün bunların hepsinin geleceği bir sürenin/vaktin bulunduğunu bildirdi. Bu konuda Peygamber'in (s.a.s.) durumunun kendisinden önceki peygamberlerin durumuyla aynı olduğunu ifade etti ve hiç bir peygamber'in Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir âyet (mucize) getirmesinin söz konusu olmadığını belirtti. O'nun emri geldiği zaman da, onlara karşı va'dinin mutlaka tahakkuk etmiş olacağını beyan etti. *Sonra*; yine insanları teşvik ve korkutmaya devam edip, binmeleri ve etlerinden yemeleri için kendilerine hayvanları yaratanın..vb. gibi âyette zikrettiği diğer nimetlerini onlara verenin O olduğunu bildirdi. *Sonra*; onlara, kendilerinden önce inkar edenlerin sonlarının ne olduğuna bakıp görmeleri için yer yüzünde gezmelerini emretti. Kuşkusuz o insanların da (bunlar gibi) güçlerine aldanıp, peygamberleriyle alay ettiklerini,sahip oldukları bilgileriyle şımardıklarını; Allah kendilerini azap ile yakalayınca da: yalnız Allah'a inandık, O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik dediklerini belirtti. Ve: "Ne var ki şiddetimizi gördüklerinde ettikleri iman kendilerine yarar sağlamadı. Allah'ın kulları hakkında işleyip duran (değişmez) yasası budur. İşte o zaman inkar edenler hüsrana uğramışlardır." (Âyet: 85) buyurdu.

41 - FUSSİLET SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Fussilet Sûre'si, Gâfir Sûre'sinden sonra inmiştir. Gâfir Sûre'si de İsrâ olayından sonra hicretten kısa bir süre önce inmişti. Böylece Fussilet Sûre'sinin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın (fussilet; açıklanmış) verilmesinin sebebi, sûrenin başında Allah Teâlâ'nın: "(Bu), bilen bir toplum için âyetleri açıklanmış Arapça okunan bir kitaptır." (Âyet: 3) buyurmuş olmasıdır. 54 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Kur'ân'ın indiriliş amacının ne olduğunun açıklanmasıdır ki, bu da (müminleri) sevapla müjdeleme ve (inkar edenleri) azapla korkutmadır. Sûre, bu yönüyle amaç bakımından önceki sûre ile tıpatıp uyuşmaktadır. Bu sûrenin önceki Mü'min (Gâfir) Sûresi'nden sonra gelmesinin sebebi de işte bu husustur. Allah Teâlâ bu sûrede de hem teşvik ve korkutmayı hem de Kur'ân'ın O'nun katından indirilişinin delillerini bir arada toplamıştır.

Kur'ân'ın İndiriliş Amacının Açıklanması (1-32. âyetler)

Allah Teâlâ: "Hâ, Mîm. (Bu) Rahmân ve Rahîm (olan Allah) tarafından indirilmiştir." (Âyet: 1-2) buyurup; Kur'ân'ın, kendi katından indirilmiş olduğunu, O'nun insanlara bir müjdeleyici ve uyarıcı olması için

âyetleri açıklanmış, detaylandırılmış bir kitap olduğunu ifade etti. Buna rağmen insanlardan bir çoğunun ondan yüz çevirip onun uyarılarıyla alay ederek (Peygamber'e): "Sen istediğini yap biz de (istediğimizi) yapacağız" (Âyet: 5) dediklerini bildirdi. Peygamber'e (s.a.s.), onların bu sözlerine cevap olarak: Kuşkusuz kendisinin de onlar gibi bir beşer olduğunu, onların cezalandırılması hususuyla ilgili elinde herhangi bir şey olmadığını ifade edip; O'nun, Allah (c.c.) tarafından kendisine vahyedilen; insanları O'nun birliğine (inanmaya) çağırma görevini kendilerine tebliğden, başka herhangi bir yetkisinin bulunmadığını onlara bildirmesini emretti. Ve yine, şayet onlar buna inanmazlarsa kendilerine yazık olacağı ve helak olacakları uyarısından ve müminlere de kendileri için sınırsız bir nimet olduğunu müjdeleme görevinden başka bir yetkisi bulunmadığını da insanlara açıklamasını istedi. *Sonra*; onların Kur'ân'ı inkar etmelerinin kötülüğünü/çirkinliğini kendilerine beyan etmeye başladı. *Ve*, onların (Kur'ân'ı inkar etmekle aslında) yeri (arzı) iki günde yaratan Allah'ı inkar ettiklerini belirtti. Yerin ve göklerin yaratılış günlerini sırayla açıklamaya devam etti. *Sonra*; eğer bundan sonra da O'na imandan yüz çevirirlerse, kendilerini Âd ve Semûd kavimlerinin başına düşen yıldırım gibi bir yıldırım düşmesiyle korkuttu. O toplumların dünyada başlarına gelen bu azabın detayına geçti. *Sonra*; haşredildikten sonra (öldükten sonra dirilmelerinin ardından) onların başlarına gelecekleri anlattı. Kulaklarının, gözlerinin ve derilerinin orada (dünyada yaptıkları şeyler hakkında) onların aleyhine şahitlik yapacaklarını....vb. gibi onların ahirette başlarına gelecek diğer olayları etraflıca açıkladı. Sonra; tekrar sözü müşriklerin Kur'ân'dan yüz çevirmelerine getirdi. Ve onların: "Bu Kur'ân'ı dinlemeyin, (okunurken) gürültü edin (Böylece O'nun anlaşılmasına engel olun); belki O'na galip gelirsiniz (başka türlü onunla başa çıkma imkanınız yoktur)." (Âyet: 26) dediklerini bildirdi. *Sonra*; bu davranışlarından dolayı onları kendileri için hazırlamış olduğu şiddetli azapla tehdit etti. *Ve (ardından)*, müminler için hazırlamış olduğu şeylere geçti. Meleklerin, onları güzelce karşılayacaklarını, onlara karşı takınacakları tutum ve davranışlarını anlattı. *Sonunda*, meleklerin müminleri karşılamaları esnasında müminlere: "(Bütün bun-

lar) çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah)'ın ağırlaması olarak (size lütfedilir)" (Âyet: 32) diyeceklerini bildirdi.

Kur'ân'ın Çağırdığı Amacın Yüceliği (33.-54. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "İnsanları Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve: Ben müslümanlardanım, diyenlerden daha güzel sözlü kim olabilir." (Âyet: 33) buyurup, bizzat Kendisi, Peygamber'e verdiği Allah'a davet görevinin amacının yüceliğini dile getirdi. *Ve*, davet görevinde insanların kendisine yaptıkları kötülüklerine iyilikle karşılık vermesini ve şeytan tarafından (kalbine atılan) kötü bir düşünce, öfke, kendisini dürtüp kışkırtacak olursa o zaman da Allah'a sığınmasını emretti. *Sonra*; gece ile gündüzün, güneş ile ayın O'nun alametlerinden (ayetlerinden) olduğunu ifade etti. *Ve,* insanları güneşe ve aya secde etmeden nehyedip, kendisine secde etmelerini emretti. Şayet onlar bunu yapmada büyüklük taslarlarsa, bunun da O'nun katında hiçbir ehemmiyeti olmadığını bildirdi. Çünkü insanların O'na ibadet etmelerinin, meleklerin kendisine ibadetlerinin yanında zikre değer bir önemi olmadığını beyan etti. *Sonra*; insanlara, yeri diriltenin ölüleri de diriltmeye kadir olduğunu izah etmek için, yağmurla yerin diriltilmesinin, O'nun öldükten sonra ölüleri de dirilteceğinin âyetlerinden/işaretlerinden biri olduğunu ifade etti. *Ve*, ölüleri diriltmeye kadir olduğunu gösteren bu işaretini belirttikten sonra, insanların öldükten sonraki hayat hakkındaki O'nun âyetlerini inkarından dolayı da kendilerini tehdide geçti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) emretmiş olduğu, onlara iyilikle karşılık vermesi emrini pekiştirmek için, onların kendisine yapmış oldukları kötülüklerinin önemsiz olduğunun belirtilmesine döndü. Peygamber'e (s.a.s.) (inanmayanlar tarafından) söylenenlerin, kuşkusuz O'ndan önceki Peygamber'lere söylenilenlerden başka (şeyler) olmadığını; binaenaleyh onların bu sûrenin başında Kendisine söyledikleri: O'nun kendilerini davet ettiği şeye karşı kalplerinde kılıflar olduğunu, kalplerinin ona karşı kapalı olduğunu söylemeleri... vb. gibi inkar edenlerden naklettiği diğer

sözlerine karşı canının sıkılmasının doğru olmadığını belirtti. O'na düşenin, tebliğ ile meşgul olup, işini Allah'a havale etmek olduğunu bildirdi. *Ve*, Cenab-ı Hakk'ın da hem bağışlama, merhamet ve hem de acıklı bir azap sahibi olduğunu beyan etti.

Sonra; eğer Kur'ân'ı yabancı (dilde) bir Kur'ân yapmış olsaydı, (şu an) detaylandırdığı gibi âyetlerini, Arapça olarak açıklamamış olsaydı, kuşkusuz inkar edenlerin (O zaman da): O'nun âyetleri (Arapça olarak) açıklanmış olsaydı, ya! diyeceklerini bildirdi. Çünkü onların, kendilerini hiçbir şeyin memnun etmediği, inatçı kişiler olduklarını belirtti. *Ve*, kuşkusuz Kur'ân'ın, inananlar için bir yol gösterici ve (gönüllere) şifa olduğunu ifade edip, inananlardan başkalarının ise, kulaklarında bir ağırlık olduğunu ve Kur'ân'ın onlara karşı bir körlük olduğunu (onun gerçeklerine karşı olanların, bu yüzden hakkı göremediklerini) ifade edip, binaenaleyh Kur'ân'da herhangi bir ayıp ve kusur olmadığını, kuşkusuz ayıbın sadece onlarda olduğunu belirtti.

Sonra; Peygamber'den (s.a.s.) önce de Mûsa'ya Tevrat'ı verdiğini, bu müşriklerin Kur'ân hakkında ayrılığa düştükleri gibi, Tevrat hakkında da tasdik edenler ve yalanlayanlar olarak ayrılığa düşüldüğünü belirtti. *Ve*, şayet onlara (Allah Teâlâ tarafından dünyada) mühlet verileceği hususunda, (ilahî) hükmünün önceden geçmemiş olsaydı, onlar arasında hüküm vermekte mutlaka acele edecek (onları dünyada cezalandıracak) olduğunu açıkladı. Sonra, (yine) Peygamber'in (s.a.s.) nefsine, onların (kendisini tasdikten) yüz çevirmelerini hafifletip, bunun önemsizliğini gösterip; kim bir iyilik yaparsa yararının kendi nefsi için olacağını, kim de bir kötülük yaparsa onun da zararının kendi nefsi aleyhine olacağını bildirdi. *Ve*, bu işin vaktinin (ne zaman olacağının) O'nun Zat-ı Ulûhuyiyetine mahsus bilgilerden olduğunu (başkasının bunu bilemeyeceğini) belirterek; o gün gelince, Allah Teâlâ'nın onlara: Hani, nerede ortaklarım?, diye sesleneceğini; bunun üzerine onların (inkarcıların), O'na ortaklar isnat ettiklerini kabul etmeyip, bundan uzak olduklarını söyleyeceklerini beyan etti. *Sonra*; onların ahirette ortak koştuklarını inkar edip kabul etmemeleri, dünyada bunu ikrar ettikten sonra, ahirette böyle yapmalarının insanın (ruh) ha-

li (psikolojik durumu) olduğunu bildirdi. *Ve devamla*, insanın bir hal üzere sebat etmediğini, dünya kendisine meylettiği zaman bir derecede kalmaya (razı olmayıp) habire daha fazla istediğini, dünya kendine sırt çevirdiği zaman da hemen ümitsizliğe düşüp, ümidini yitirdiğini, (o) nimet kendine tekrar dönünce onunla mağrur olup aldanarak, onun (nimetin) kendisinin bir hakkı olduğunu, elinden hiç çıkmayacağını sandığını beyan etti. Onun, kıyametin de hiç kopmayacağına inandığını ve şayet olur da (Peygamber tarafından denildiği gibi) bir kıyamet kopar ve Rabb'ine dönerse mutlaka Rabb'inin O'na dünyada iyilik yaptığı, ihsanda bulunduğu gibi ahirette de iyilik yapacağını sandığını bildirdi. Devamla, insanın sürekli yüz çevirmeye ve yan çizmeye devam ettiğini vurguladı. Şayet onun kendisine bundan sonra (tekrar) bir kötülük dokunursa tekrar yine çokça (Allah'a) yalvarıp yakarmaya döndüğünü beyan etti.

Sonra; insanlara bu tavırlarında ihtiyatlı olmalarını gerektirecek sebeplerin (şeylerin) zikriyle sûreyi tamamladı. Bu bağlamda onlara, (yalanladıkları) Kur'ân'ın Allah (c.c.) katından gönderilmiş bir kitap olması durumunda, onların O'nu inkar etmiş olmalarının cezalandırılmalarını gerektiren en büyük sebeplerden olduğunu belirtti. *Sonra*; onları tehdit ettiği, korkuttuğu şeyleri ufuklarda ve kendi canlarında kuşkusuz onlara göstereceğini bildirdi. -Ki, Allah Teâlâ burada 'ufuklarla', çevrelerinde olan ülkelerin fethini, kendi canlarında; sözüyle de Mekke'nin fethini kasdetmiştir-. Ve böylece Kur'ân'ın gerçek olduğunun onlarca iyice belli olacağını belirtti. *Ve*: "Rabb'inin her şeye tanık olması yetmez mi? İyi bil ki onlar Rabbi'lerine kavuşmaktan (yana) kuşku içindedirler. İyi bil ki, O, her şeyi kuşatmıştır (Her şey Allah'ın bilgisi içindedir)." (Âyet: 53-54) buyurdu.

42- ŞÛRÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Şûrâ Sûresi, Fussilet Sûresi'nden sonra inmiştir. Fussilet Sûresi de İsrâ olayından sonra, hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Dolayısıyla Şûrâ Sûresi'nin inişi de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın, sûrenin 38. âyetinde: "Rabbi'lerinin çağrısına cevap verirler, namazı kılarlar, işleri aralarında Şûrâ (danışma, istişare) iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak ederler." buyurmuş olmasıdır. 53 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, bütün peygamberlerin, baştan sonuncusuna (Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e) kadar İslâm şeriatı üzerine ittifak etmiş (Yalnız O'nu tebliğ etmiş) olmalarının açıklanması; buna karşı çıkıp muhalefet edenlerin dünya ve ahiret azabıyla korkutulması ve buna inananlara da dünya ve ahirette güzel mükafatla ödüllendirilerecekleri müjdesinin verilmesidir. Bu sebeple, bu sûreyle bundan önceki sûre, her iki sûrede de bulunan korkutma ve teşvik bakımından birbirine uymakta ve böylece aralarında bir münasebet oluşmaktadır. Bununla birlikte her iki sûre de insanlara anlatılan hususları delil getirme yöntemiyle ele almaları bakımından da birbirlerine benzemektedirler. Bu iki sûre arasındaki münasebetin sebebi de işte bu hususlardır.

Bütün Peygamberlerin İslâm Şeriatı Üzere İttifak Etmeleri (1.-53. âyetler)

Allah Teâlâ: "Hâ, Mîn, Ayın, Sîn, Kâf. O Azîz ve Hakîm olan Allah, sana ve senden önceki peygamberlere işte böyle vahyeder..." (Âyet: 1-3) buyurup, böylece Peygamber'e (s.a.s.) vahyedenle O'ndan önceki peygamberlere vahyedenin tek bir İlah olduğunu, O'nun da Azîz ve Hakîm olan Allah (c.c.) olduğunu bildirmeye (zemin) hazırladı. *Ve*, O'nun mülkünün genişliğini, yüceliğini ve azametini dile getirip, O'nun korkusundan neredeyse göklerin çatlayacağını, meleklerin O'nu hamd ile tesbih ettiklerini ifade etti. O'ndan başka veliler edinenleri, O'nun, üzerlerinde bir yönetici olarak kolladığını ve onları, şirklerinden/ortak koşmalarından dolayı hesaba çekeceğini belirterek tehdit etti. *Sonra*; O'nun Peygamber'e (s.a.s.), Mekke halkını ve çevresindekileri kıyamet günü azabı hususunda uyarması için Arapça bir Kur'ân indirdiğini ifade etti. Kıyamet gününün, insanların bir araya geldikleri gün olduğunu, o günün insanlardan bir bölümünün cennet ve bir bölümünün de ateşte olacağı bir gün olduğunu belirtti. Şayet, Allah (c.c.) istese kuşkusuz insanları tek bir millet yapabilecek (kudreti) olduğunu; fakat O'nun iradesinin, onlardan dilediğinin rahmetine girmesini, dilediğinin de bundan mahrum kalmasını iktiza ettiğini ifade edip; kimi bu rahmetinden mahrum bırakırsa, onun edinmiş olduğu dostlarının, ya da yardımcılarının, artık onu oraya sokmasının mümkün olmadığını bildirdi.

Sonra; yalnız ve tek veli O iken, onların, Allah'tan başka, kendilerine yardım etmeleri mümkün olmayan veliler edinmelerini kınadı. Onların, ayrılığa düştükleri herhangi bir şey hakkında kıyamet günü hüküm verme yetkisinin O'na ait olduğunu, kullarından hiçbir kimsenin o konuda hüküm verme hakkı olmadığını; bilakis/aksine her şeyin O'na havale edilmesinin zorunlu olduğunu belirtti. Çünkü O'nun gökleri ve yeri yoktan yaratan olduğunu ... vb. gibi bütün işleri Allah'a (c.c.) havale etme ve O'na bırakmanın vacib (zorunlu) olduğunu gösteren diğer delilleri beyan etti.

Sonra; bu hazırlıktan, asıl amaç olan; O'nun, insanlar için din olarak Nûh'a, İbrâhim'e, Mûsa ve Îsâ'ya tavsiye ettiği şeylerin aynısını on-

lar (Peygamberimizin ümmeti) için de yasallaştırdığı esasına geçti. Ki, bu da bütün peygamberlerin şeriatlarının üzerinde ittifak etmiş oldukları, Allah'a ve ahiret gününe iman ve benzeri gibi, bütün peygamberler arasında hiçbir ihtilaf olmayan diğer esaslara inanmaktır. Devamla müşrikleri, Peygamber'in (s.a.s.) kendilerini davet ettiği ve bütün peygamberlerin de üzerinde ittifak ettikleri bu dinden uzak durdukları için kınadı. *Sonra*; O peygamberlere tabi olanların da bu din hususunda kendilerine ilim geldikten sonra, sadece çekememezliklerinden dolayı ayrılığa düştüklerini belirtti. *Ve*, şayet Allah (c.c.), onların aralarını ayırma (insanlara yaptıklarına göre karşılık verme) kararının sonraya (ahirete) bırakıldığına dair önceden hükmetmemiş olsaydı, kuşkusuz (yaptıklarından dolayı) onların aralarında bu dünyada da hüküm vereceğini (işlerini burada bitireceğini) bildirdi.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.): Bu dine davetine devam etmesini emredip, onların farklı farklı isteklerine uymamasını; (önce gösterilen) kitaplardan bazısına inanıp, bazısına inanmamazlık etmemesini ve onların aralarında hüküm vermede adaletli olmasını istedi. Çünkü O'nun ilahıyla onların ilahlarının aynı, tek ilah olduğunu bildirdi. Herkesin kendi yaptıklarından sorumlu tutulacağını belirtip; nihayet aralarında yegane hüküm verecek olanın da yalnız Allah (c.c.) olduğunu belirtti. *Sonra*; bütün o peygamberlerin, üzerinde ittifak ettikten sonra, Allah'ın dininde hala tartışanların delillerinin batıl olduğunu; Allah'ın gazabının onların üzerine olacağını ve onlar için şiddetli bir azabın varlığını bildirdi. Bu gerçek dinle o kitabı (Kur'ân) indirenin bizzat kendisi olduğunu ve ölçüyü de -ki o ölçü hak ile batılı birbirinden ayıran akıldır- O'nun indirdiğini ifade etti. Artık onların, O'na iman hususunda ağırdan almalarında kendileri için hiçbir özrün söz konusu olmadığını belirtti. Belki de kıyamet gününün, onlar küfürleri üzerindeyken, kendilerine ansızın gelebileceğine dikkat çekti. Artık o zaman pişmanlıklarının kendilerine hiç bir yarar sağlayamayacağını bildirdi.

Sonra; kıyamete inanmayanların, alay yollu, onun bir an önce gelmesini istediklerini belirtip, ona inananların ise onun ansızın gelmesinden

korktuklarını dile getirdi. O'nun, kıyameti, kullarına olan lutfundan başka, herhangi bir şeyden dolayı tehir etmediğini belirtti. O'nun, dilediğini rızıklandırdığını, kuvvetli ve (her şeye) galip olduğunu ifade etti. *Ve*, kim ahiret ekinini (sevabını) isterse onun ekinini artıracağını ve kim de dünya ekini (nimeti) isterse ona da dünyadan bir şeyler vereceğini; ona (dünyada) mühlet verip, (onu cezalandırmada) acele etmeyeceğini bildirdi. Fakat o kişinin ahirette artık hiçbir nasibinin olmayacağını beyan etti.

Sonra, müşriklerin, Allah'a ortak koşmak, öldükten sonra dirilmeyi inkar etmek ... vb. gibi, şeytanlardan edindikleri ortakların kendilerine güzel gösterdikleri şeyleri, kendileri için yasallaştırıp, din yerine koymalarından dolayı müşrikleri kınamaya başladı. *Ve*, onları tehdit edip; eğer onların azabının kıyamet gününe kadar tehiri hususunda önceden (Allah'ın) verdiği hükmü olmamış olsaydı, onların aralarında hüküm vermede acele edip, onların işlerini bitireceğini belirtti. *Ve*, bu tür batıl inançları kendileri için din edinmelerinden dolayı, onları acıklı bir azapla korkuttu. (Ardından da) müminleri kendileri için hazırlamış olduğu cennet bahçeleriyle müjdeledi. *Ve*, burdan (tekrar), onların Peygamber'e (s.a.s.) iftira ederek bu dini ona nisbet etmelerinden, onun uydurduğunu söylemelerinden dolayı kendilerini ayıplamaya geçti. *Ve*, Allah dilese onun (Peygamber'in) (s.a.s.) kalbine mühürü basıp (onu devreden çıkarıp) batılın mahvi ve hakkın yerini bulması işini mucizeleriyle bizzat kendisinin üstleneceğini belirtti. Fakat O'nun, kendilerine rahmet olarak Peygamber'i (s.a.s.) göndermek suretiyle, onların affedilmelerini istediğini; tevbe edenlerin, O'na şirk koşmaktan dolayı pişman olup tevbe etmeleri ve O'nun da onların tevbesini kabul etmesi; müminlerin dualarını kabul edip onlara lutuf ve ihsanını artırması için böyle yaptığını belirtti. Bütün bunlardan sonra, kimler küfürlerinde devam ederlerse artık onlar için de dünyalarında ve ahiretlerinde şiddetli bir azabın olduğunu beyan etti.

Sonra; O'nun, kullarına acımasından dolayı onları dilediği ölçüde rızıklandırdığını bildirip; şayet onlar için, rızkı bolca vermiş olsa onların yeryüzünde azgınlık yapacaklarını belirtti. Onların rızka ihtiyaçları olduğu zaman kuşkusuz kendilerini ondan alıkoymadığını; rızıktan ümitlerini

kestikleri bir sırada onların üzerine yağmur indirip; rahmetini üzerlerine saçtığını ifade etti. *Ve*, bundan sonra âyetlerini ve onlar üzerinde olan nimetlerini açıklamayı sürdürdü. Bütün bu olanların aslında insanların kendi elleriyle yaptıkları şeyler yüzünden olduğunu açıklamak için, burada konu dışına çıkarak onlara, dünyalarında başlarına gelecek olanlar; ya da ahirette kendilerine ihsan edilecek nimetlerin zikrine geçti. Sonra; kuşkusuz dünyada onlara verilen rızıkların aslında hiçbir değeri olmadığını belirtip; O'nun katında olan nimetlerin, kendisine tevekkül eden, büyük günahlardan ve çirkin işlerden sakınan, kızdıkları zaman da affeden ... vb. gibi diğer özelliklerini dile getirdiği müminler için (dünyadakilerden) daha hayırlı ve daha kalıcı olduğunu beyan etti. *Sonra*; buradan, bu doğru dinden[38] (İslâmdan) sapanları tehdide geçti. Onların o azabı gördükeri zaman, o dine inanmak için, geri gönderilmelerini temenni edeceklerini.. vb. gibi ahirette gerçekleşecek diğer hallerini anlattı.

Sonra; inkar edenlere, bir çağrıda bulunarak, geri dönüşü olmayan ve O'nun azabından kaçıp sığınacakları bir sığınakları da olmayacak olan o gün gelmeden önce Rabbi'lerinin kendileri için vahyettiği dine icabet etmelerini kendilerine emretmek suretiyle sûreye son verdi. Eğer bu çağrıya uymaz, ondan yüz çevirirlerse artık, onların yüz çevirmelerinden dolayı Peygamber (s.a.s.) üzerinde hiçbir vebal olmadığını bildirdi. Çünkü O'nun mükellef olduğu, onlara tebliğ görevini yerine getirmiş olduğunu belirtti. *Sonra*; kuşkusuz (insanların) yüz çevirmelerinin sebebinin, onlarda bulunan gurur ve cehalet olduğunu bildirdi. Zira onlara bir rahmet isabet ettiği zaman ona sevindiklerini, rahmetin onları şımarttığını; ancak onlara bir kötülük isabet edince de küfürlerinin son haddine vardığını belirtti.

Sonra; onların dünyalarında sahip oldukları şeylerle gururlanmakla hata yaptıklarını bildirdi. Çünkü her şeyin Allah'ın (c.c.) mülkü olduğunu; bizim elimizde bulunan her şeyin de O'nun bir armağanı olduğunu ifade edip; O'nun dilediği kişilere dişiler (kızlar), dilediklerine de erkekler (oğ-

38 Aslında "Eski din" şeklinde idi. Düzelttik. (ÇN)

lanlar) armağan ettiğini; yahut hem erkekler ve hem de dişiler ihsan ettiğini; dilediklerini de kısır yaptığını beyan etti.

Sonra; inanmayanların inkar ettiği vahyin ispatına geçti. O'nun (Allah'ın), hiçbir insanla (karşılıklı) konuşmadığını, ancak vahyettiğini, ya da, perde arkasından konuştuğunu veya bir melek aracılığıyla konuştuğunu bildirdi. *Ve*, O'nun, Peygamber'e (s.a.s.) de kendi emriyle bir ruh (gönüllere can veren bir söz) vahyettiğini bildirdi. Peygamberin bundan önce kitap nedir?, İman nedir?, bilmediğini ifade etti. *Ve*, Peygamber'in (s.a.s.) bu sebeple (insanları) dosdoğru yola ilettiğini belirterek (bu hususta): "... Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'ın yoluna. İyi bilin ki bütün işler sonunda Allah'a varır." (Âyet: 53) buyurdu.

43- ZUHRUF SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Zuhruf Sûresi, Şûrâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Şûrâ Sûresi de İsrâ olayından sonra, hicretten az önce nazil olmuştu. Böylece Zuhruf Sûresi de bu tarihte nazil olmuş olmaktadır.

Bu sûreye Zuhruf (Altın ve mücevherler) adının verilmesinin sebebi, sûrenin 35. âyetinde Allah Teâlâ'nın: "Ve (insanlara nice) mücevherler verdik. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçiminden ibarettir. Ahiret ise Rabbin katında (sadece) korunanlar içindir." (Âyet: 35) buyurması dır. 89 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Allah Teâlâ'nın çocuklar edinmekten (çocuğu olmadan) beri olduğunu beyan etmektir. Geçen sûrede bütün peygamberlerin tevhid (Allah'ın birliği) şeriatı üzere ittifak ettikleri, fakat onların taraftarlarından bazılarnın kendi şeriatlarına çocuk (Allah'ın çocuğu olma) inancını soktukları zikredilmişti. İşte bu nedenle bu sûre de, Allah'ın (c.c.) bundan (çocuğu olmadan) beri olduğunu beyan etmek, o şeriatların da, aslında bu inançtan beriliğini ifade etmek için, Şûrâ Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Sûrenin bu özelliği ve bununla birlikte sûrede konuların korkutma, özendirme ve benzeri yöntemlerle işlenmesi gibi benzerliklerle de, bu sûre, bundan önceki Şûrâ Sûresi'ne benzemektedir.

Allah'ın (c.c.) *Çocukları Olmaktan Beri Olduğunu İfadeye Hazırlık (1.-14. âyetler)*

Allah Teâlâ: "Hâ, Mîm. Apaçık kitaba andolsun ki, biz düşünüp anlamanız için O'nu Arapça bir Kur'ân yaptık." (Âyet: 1-3) buyurup; böylece insanlara, Kur'ân'dan kendilerine okunan şeylerin önemini vurgulamaya zemin hazırladı. *Ve*, Peygamber'in (s.a.s.), şirklerinde aşırı gitmelerinden ötürü insanları inzar etmeden yüz çevirmesinin doğru olmadığını bildirdi. Allah'ın (c.c.) önceki toplumlara da nice peygamberler gönderdiğini belirtti. Onların bunlardan daha güçlü kavimler olduklarını, (buna rağmen) peygamberleriyle alay edince onları helak edip, kendilerinden sonra geleceklere bir ibret kıldığını ifade etti. *Sonra*; bundan, az önce dile getirdiği 'onların aşırı gitmelerinin ve inatlarının teyidine geçti. *Ve*, şayet onlara gökleri ve yeri kim yarattı?, diye sorulacak olsalar kuşkusuz: Onları çok üstün ve her şeyi bilen (Allah) yarattı, diyeceklerini belirtti. *Ve*, bundan sonra üzerlerindeki lutuf ve ihsanını bilmeleri ve Yüce Allah'ın Zat-ı Ulûhiyetine yakışmayan şeylerden O'nu tenzih etmeleri ve O'na dönüşlerinin kaçınılmazlığına inanmaları için, kendilerine ihsan ettiği bazı nimetlerinin zikrine başladı. *Ve, (bunları zikrettikten sonra, onların ağzından)*: "Biz elbette Rabbimize döneceğiz." (Âyet: 14) buyurdu.

Meleklerin Evlatlıklarının İptali (15.-56. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "(Müşrikler) kullarından (bazılarını) O'nun bir cüzü yaptılar. İnsân gerçekten apaçık bir nankördür." (Âyet: 15) buyurup, müşriklerin Allah'a (c.c.) şükredecekleri ve O'nu Zât-ı Ulûhiyetine yakışmayan şeylerden tenzih edecekleri yerde kalkıp, bir de meleklerin O'nun kızları olduğunu söylediklerini belirtti. Halbuki onların, kız çocuklarını kendilerine yakıştırmadıklarına, kendilerinin kız çocukları olmasından memnun olmadıklarına dikkat çekti. Örneğin onlardan birine, Allah'a yakıştırmış oldukları kız çocuklarından birisinin müjdesi verilip, 'bir kızınız oldu' denildiğinde üzüntü ve kederden yüzünün simsiyah ol-

duğunu beyan etti. *Sonra*; onların meleklere ibadetleri hususunda hiçbir delillerinin olmadığını; sadece: şayet Rahmân dileseydi biz onlara ibadet etmezdik; ve: Biz babalarımızı onlara ibadet eder bulduk ve biz de onlara uyup, onların izlerinden gidiyoruz. Demekten öte hiçbir mantıkî delillerinin bulunmadığını belirtti. Onlara cevaben: Kuşkusuz onlardan önceki müşriklerin de kendi peygamberlerine bunun gibi şeyler söylediklerini; ancak bu sözlerin kendilerine hiçbir yararı olmadığını bildirdi. Allah'ın (c.c.) onlardan intikam alıp hepsini helak ettiğini ifade etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), İbrâhim'in (a.s.) onların ortak koştukları şeylerden beri olduğunu, kendilerine söylemesini emretti. Çünkü İbrâhim (a.s.) onların en büyük babaları ve yolundan gitmeleri zorunlu olan önderleriydi. O'nun toplumu da yıldızlara, yıldızların sakinleri olan meleklere tapıyorlardı, ancak İbrâhim (a.s.), onlara uymadı, onlardan uzak kaldı, kendi zürriyeti için tevhid dinini yasallaştırdı ki nesil be nesil tevhid inancına dönsünler. *Sonra*; İbrâhim'in neslinden olan Arapları, O'nun şeriatından ayrılıp o batıl ibadete dönünceye/yönelinceye kadar geçindirdiğini, onlara mühlet verdiğini ve kendilerine içlerinden bir peygamber gönderinceye kadar onlara süre tanıdığını ve onları Allah'a ibadete çağırması için Peygamber'e (s.a.s.) Kur'ân'ı indirdiğini belirtti. Bunların ise, o peygamberin içlerinde riyaset sahibi birisi olmadığından dolayı, onu hafife aldıklarını ve: Bu Kur'ân Mekke ya da Taif'ten büyük bir adama indirilmeli değil miydi?, dediklerini bildirdi. *Ve onlara cevaben*: Bunun (peygamberliğin) Allah'ın (c.c.) bir fazlı ve rahmeti olduğunu, onu dilediği gibi taksim ettiğini beyan etti. *Ve*, dünya hayatında onların geçimliklerini de O'nun taksim ettiğini; yaşamlarıyla ilgili işlerin, bu şekilde düzene girmesi için O'nun hikmetinin, içlerinde zenginlerin de fakirlerin de bulunmasını iktiza ettiğini belirtti. O'nun rahmetinin, insanların kendi aralarında değer ve fazilet ölçüsü olarak kabul ettikleri mallardan daha hayırlı olduğunu ifade etti. Şayet insanlar küfür üzerinde bir tek ümmet olmayacak olsaydı, O'nun kendisini inkar edenler için tavanları gümüşten evler yapacak olduğunu ... vb. gibi diğer dünya mücevher ve zinetlerini onlara vereceğini belirtti. *Ve*, sonunda: "Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçiminden iba-

rettir. Ahiret ise, Rabb'inin katında sadece (günahlardan) korunanlar içindir." (Âyet: 35) buyurdu.

Sonra; kuşkusuz bu düşüncelerinin kendilerine dost edindikleri şeytanın saptırması olduğunu belirtti. Onların Rabbi'lerine döndüklerinde şeytana kulak verdiklerinden dolayı pişman olacaklarını ve keşke (dünyada) kendileriyle şeytan arasında doğu ile batı arası kadar bir uzaklık olsaydı diye temenni edeceklerini belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), cehaletin onlarda kök saldığını ve artık onların hidayete ermelerinin umulamayacağını ifade edip; şayet onu (Peygamber'i) onlardan önce alıp götürürse kuşkusuz ahiretlerinde onlardan intikam alacağını; yok eğer ona (Peygamber'e) onların uyarıldıkları azabı dünyalarında gösterecek olursa onun onlara bunu yapmaya da gücünün yettiğini (bunu da yapabileceğini) beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) kendisine vahyedilen İslâma ve tevhide sarılmasını emretti. Bunun, kuşkusuz ondan önceki peygamberlere de gönderdiği dinin aynısı olduğunu bildirdi. *Devamla*; tevhîd inancının, zahiren de olsa, O'nun şeriatında diğerlerinden daha fazla kaldığı için, peygamberler içerisinden özellikle Mûsa'dan (a.s.) bahsetti. O'nun, Firavun'a ve toplumuna gönderildiğini; Firavun'un mülküyle mağrur olduğunu, kendisinin dünya hayatında sahip olduğu şan ve saltanata sahip olmadığı için Mûsa'yla alay ettiğini belirtti. *Ve*, onun toplumunun da Mûsa'yı (a.s.) hafife alıp Firavun'a itaat ettiklerini; böylece de (Allah Teâlâ'nın) hepsini birlikte suya gark ettiğini bildirdi. *Ve*: "Onları sonradan gelen inkarcılara bir selef ve ibret kıldık." (Âyet: 56) buyurdu.

Îsâ (a.s.)'ın Evlatlığının İptali
(57.-85. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Meryem oğlu, bir örnek olarak anlatılınca hemen kavmin, ondan ötürü yaygarayı bastılar." (Âyet: 57) buyurup, (Peygamber'e (s.a.s.)), onların meleklere ibadet etmede Hristiyanlığa dayandıklarını bildirdi. Çünkü onlar (Hristiyanlar) Îsâ'ya ibadet ettiler, onu Allah'ın oğlu edindiler; halbuki melekler Îsâ'dan daha hayırlıdır, demişlerdi. Allah Teâlâ

bunlara cevap olarak: Îsâ'nın da onlar gibi bir kuldan başka bir şey olmadığını belirtti. *Ve*, şayet dilese kuşkusuz melekleri yeryüzünde onların yerine geçen halefler yapacağını ve onları, insanları melekler hakkında aşırı gitmeye sevkeden, göklerde iskan etmeyeceğini belirtti. *Sonra*; Îsâ'nın (a.s.) sadece kıyametin kopacağını gösteren bir alamet olsun diye babasız bir çocuk (olarak dünyaya gelmiş) olduğunu ifade etti. İnanmayanları kıyamet hakkında şüphe etmeden nehyetti. Allah'a uymalarını, O'ndan başkasına ibadeti kendilerine güzel gösteren şeytana kulak asmamalarını emretti. *Sonra*; kuşkusuz, Îsâ'nın da, ondan önceki diğer peygamberlerin (insanlara) getirmiş oldukları (mesajı) getirdiğini, binaenaleyh onun da, Allah'tan korkmayı ve ona ibadeti emrettiğini bildirdi. Ancak, onun ölümünden sonra ona tabi olanların, Îsâ'nın getirmiş olduğu şeriatinde ihtilafa düşüp gruplara ayrıldıklarını; Îsâ'nın (a.s.) Allah'ın oğlu olduğunu iddia ettiklerini belirtti. *Sonra*; bundan dolayı onları kıyamet günü azabıyla tehdit etti. *Ve*, o azabın, ansızın, onlar farkına varmadan, yakında kendilerine geleceğini bildirdi. *Devamla*, o gün takva sahipleri hariç bütün dostların birbirlerine düşüp, birbirlerine düşman olacaklarını ifade etti. *Sonra*; o günde muttakiler (sakınanlar) için olacak/gerçekleşecek şeyleri anlattı. Ardından da yine o günde günahkarlar için olacakları anlattı. Sonunda da onların kendileri için olacak olan bu şeyleri hak edişlerini açıklama sadedinde: "Yoksa biz, onların sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmez miyiz sanıyorlar? Hayır, öyle değil, işitiriz ve yanlarında bulunan elçilerimiz de (bütün yaptıklarını) yazarlar." (Âyet: 80) buyurdu.

Sonra; tekrar Allah Teâlâ'ya çocuklar isnad edilmesi hususunun iptaline yumuşak bir geçişle sûreyi bitirdi. Bu bağlamda Peygamber'e (s.a.s.) onlara: Eğer Allah'ın bir çocuğu olsaydı kuşkusuz O'na ibadet edenlerin ilkinin kendisi olacağını söylemesini emretti. *Ve*, Zât-ı Ulûhiyetini onların nitelendirmiş olduğu çocuk edinmeden tenzih etti. Tekrar Peygamber'e (s.a.s.), onları tehdit edildikleri (azap) günlerine kavuşuncaya kadar, kendi oyun ve eğlenceleri içerisinde bırakmasını emretti. *Sonra*; gökte ve yerde uluhiyeti sabit olanın yalnız O olduğunu, göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların mülkünün (mülkiyetinin), yalnız O'na ait olduğu-

nu bildirdi. Onların yakardıkları meleklerin ve benzerlerinin bilerek hakka tanıklık edenlerden başka hiçbir kimseye şefaat etme yetkisinin bulunmadığını belirtti. Dolayısıyla bu acizlikleriyle birlikte meleklerin Allah'ın çocukları olmalarının doğru olmadığını beyan etti. *Sonra*; müşriklerin, kendilerini yaratanın Allah olduğunu bile bile meleklere ve diğer şeylere ibadet etmelerinin anormalliğine dikkat çekti. *Sonra da*; böylelerinin inanmayan bir toplum olduğunu ifade etti. *Ve* (Peygamber'e (s.a.s.) hitaben): "Artık sen onlara aldırma, size esenlik (dilerim) deyiver, yakında bilecekler." (Âyet: 89) buyurdu.

44- DUHÂN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Duhân Sûresi, Zuhruf Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Zuhruf Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten az önce nazil olmuştu. Böylece, Duhân Sûresi'nin nüzulü de bu tarihe rastlamaktadır.

Sûreye Duhân (duman) adının veriliş sebebi; Sûrenin 10. âyetinde Allah Teâlâ'nın: "Göğün apaçık bir duman getireceği günü bekle." buyurmuş olmasıdır. 59 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, önceki sûrenin sonunda müşriklerin korkutuldukları azabın, yaklaştığını, meydana gelişinin beklendiğini, neredeyse onun dumanının, gökyüzü ufuklarını kaplamak üzere olduğunun açıklanmasıdır. Her iki sûre arasında bulunan bu apaçık münasebetten dolayı bu sûre, Zuhruf Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Azap Gününün İnzali (Gelişi)
(1.-59. âyetler)

Allah Teâlâ: "Hâ, Mîm. Apaçık kitaba andolsun ki, biz O'nu mübarek bir gecede indirdik. Çünkü biz uyarıcıyız." (Âyet: 1-3) buyurup, onların azap (edilecekleri) günlerini; önemli olayları takdir etmek için seçtiği ve onları, yerine getirmeleri için meleklerine bildirdiği bir gecede, dünya semasına indirdiğini ifade etti. *Sonra*, burdan Peygamber'e (s.a.s.), göğün o günün dumanını getireceği günü beklemesi emrine geçti. -Bu, (göğün o günün dumanını getirmesi ifadesi) o günün şerrinin (kötülüğünün) orta-

ya çıkışından kinayedir. Çünkü insanın korkusu şiddetlenirse gözleri kararır, bu sebeple dünyayı dumanla dolu, duman kaplamış gibi görür-. *Allah Teâlâ sonra*; onların o dumanı üzerlerinden kaldırıp açması için O'na yalvaracaklarını, iman etmeye hazır olduklarını ilan edeceklerini dile getirdi. İnanmayanların, o azabı (dumanı) kendilerinden kaldırdığında dahi iman etmelerinin mümkün olmadığını belirtti. Çünkü onlara apaçık bir elçi geldiği halde onların ondan yüz çevirip, onun hakkında: "Eğitilmiş bir mecnun." (Âyet: 14) dediklerini bildirdi.

Sonra; onların, azabı kendilerinden kaldırdığı zaman iman etmeye hazır oldukları iddialarında yalan söylediklerini göstermek için; onu birazcık onlardan kaldıracağını ve bunun ardından (yalancılıklarının iyice ortaya çıkmasından sonra) onları çok şiddetli bir vuruşla vuracağını, onlardan intikam alacağını ifade etti. *Sonra*; inanmayanları helak etmeye kudretinin yettiğini belirtmek için bunun ardından Firavun ve toplumunun başına gelenleri anlattı. Bu durumun, Allah'ın (c.c.); peygamberlerini yalanlayan ve kendisine inanmayanlar hakkında koymuş olduğu değişmez kanunu olduğunu bildirdi.

Sonra; tekrar inkarcılara dönüp; onların bütün bu söylenenleri inkar ettiklerini belirtti. Öldükten sonra diriltilmeyeceklerine inandıklarını bildirdi. *Ve*; onların, buna inananlardan; şayet iddialarında doğru iseler, kendilerine bunu göstermek için babalarını diriltmelerini (müminlerden) istediklerini belirtti. Bunlara cevaben: Kuşkusuz o inkar edenlerin, Allah'ın (c.c.) günahları sebebiyle helak etmiş olduğu, Tubba toplumundan daha güçlü olmadıklarını ifade etti. *Ve*, O'nun; gökleri, yeri ve bu ikisinin arasında bulunanları boşuna yaratmadığını; bunların hepsini sırf, ölümden sonra dirilme olmadan ortaya çıkmayacak bir hikmete binaen yarattığını belirtti. Çünkü, Allah'ın (c.c.), bütün insanlar arasında hüküm vereceği bir günün gelmesinin kaçınılmaz olduğunu vurguladı. Artık o gün hiçbir dostun, bir dostuna herhangi bir yararı olamayacağını, ondan hiçbir azabı savamayacağını; günahkarların yemeğinin o gün zakkum ağacı olacağını; korunanların ise (o gün) güvenli bir makamda bulunacaklarını beyan etti. Sonra da sûreye başladığı tarzda son verip: "Biz O Kur'ân'ı senin diline kolaylaştırdık ki, insanlar düşünüp öğüt alsınlar. Artık, sen biraz bekle; kuşkusuz onlar da (başlarına gelecek azabı) beklemekteler." (Âyet: 58-59) buyurdu.

45- CÂSİYE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Câsiye Sûresi, Duhân Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Duhân Sûresi de İsrâ olayından sonra, hicretten az önce nazil olmuştu. Böylece Câsiye Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Câsiye (diz çökmüş, toplanmış) adının veriliş sebebi sûrenin 28. âyetinde Allah Teâlâ'nın: "(O gün) Tüm ümmetleri (Allah'ın huzurunda) toplanıp diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır. Bu gün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız (denilir)." buyurmuş olmasıdır. 37 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Allah'a imana davet ve Allah'a inanmayan, öldükten sonra dirilmeyi inkar eden; ateizmi (dehriyye) reddir. Allah (c.c.) sûrede Allah'a imana daveti bazen delille, bazen de korkutma ve özendirme yoluyla yapmıştır. Bu hususta (uyarı hususunda) sûrenin durumu, bir önceki sûre ve daha önce zikredilen diğer sûreler gibidir. Sûre amaç itibariyle de önceki sûrelere uymaktadır. Nitekim başlangıç harfleri itibariyle aynıdırlar. İşte bundan dolayı da o sûrelerle birlikte zikredilmiştir.

Allah'ın Varlığının İspatı
(1.-23. âyetler)

Allah Teâlâ: Hâ, Mîm. Kitab'ın indirilişi O üstün, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır. Kuşkusuz göklerde ve yerde inananlar için

sayısız âyetler vardır." (Âyet: 1-3) buyurup; varlığına, göklerde, yerde, insanın ve diğer canlıların yaratılışında... vb. gibi zikrettiği (kainattaki) diğer âyetleriyle (varlığını gösteren delilleriyle) delil getirdi. *Sonra*; o âyetlere inanmayanları, onları duyduktan sonra kibirlenerek küfürlerinde ısrar edenleri helakla uyardı. *Ve,* buna (uyarmaya) devam edip sonunda: "İşte yol gösterici bu (Kur'ân) dır. Rabbi'lerinin âyetlerini inkar edenler için azabın en şiddetlisi vardır." (Âyet: 11) buyurdu.

Sonra; tekrar varlığının ispatına dönüp, gemilerin buyruğuyla seyretmesini, lütuf ve kereminden rızkımızı aramamız ve bundan dolayı O'na şükretmemiz için denizi bizlere boyun eğdirdiğini ifade etti. Devamla da göklerde ve yerde ne varsa hepsini bize boyun eğdirdiğini ve bizim emrimize verdiğini belirtti. *Sonra*; Allah'ın varlığına inanan müminlere, O'nu inkar eden ve Allah'ın (inanmayanları cezalandıracağı) günlerinin geleceğini ummayanları affedip bağışlamalarını emretti. Böylece onları, o korkutmadan sonra, burada da özendirmek suretiyle ele aldı. *Ve*, kim iyi bir iş yaparsa onun yararının kendisine olacağını ve kim de kötülük yaparsa onun zararının da yine kendi aleyhine olacağını, sonunda bütün insanların dönüşünün Rabbi'lerine olacağını, Rabbi'lerinin de onların aralarnda hüküm vereceğini belirtti. Bunun ardından, yine inkar edenlerin müminlere karşı yaptıklarını kendilerine basitleştirmek (hafifletmek) için, müminlerin bu husustaki tutumlarının kendilerinden önceki İsrâiloğullarının tutumuna benzediğini açıkladı. Ki, böylece onların (müşriklerin kendilerine karşı) yaptıkları işlerinin fazla önemli olmadığını müminlere ifade etsin. Binaenaleyh İsrâiloğullarına kitap, hüküm (hikmet ve hükümranlık) ve peygamberlik ... vb. gibi onlara ihsan ettiği diğer nimetleri verdiğini anlatıp; onların, kendilerine verilen bu tür nimetler hususunda azgınlık, kıskançlık ve haksızlıklarının sonucu olarak aralarında ihtilafa düştüklerini belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), kuşkusuz ona da onlar gibi, dini buyruklarını içeren bir şeriat verdiğini bildirdi. Onu (Peygamber'i), İsrâiloğullarının cahillerinin hevalarına uyarak ihtilafa düştükleri gibi, kendisine verilen şeriatta ihtilafa düşme hususunda uyardı. Şayet böyle bir şey yapacak olursa/böyle bir durumda, onların kendisine verilecek azaptan hiçbir şeyi savamayacakları, o azaba karşı ona hiçbir yarar-

larının olamayacağını belirtti. Çünkü zalimlerin birbirlerinin dostları olduklarını, Allah'ın ise sadece muttakilerin dostu olduğunu bildirdi. *Ve,* işte bu durumun da tefekkür edenler için bir aydınlatma, kesin olarak, gereğince inanan toplum için de bir hidayet ve rahmet olduğunu belirtti.

Sonra; özet olarak değindiği, (inananlarla inanmayanların) aralarındaki hükmün detayına döndü. Kötülükleri işleyenlerle, iman edip salih amel işleyenler arasında verilecek hükmün eşit olmayacağını ifade etti. *Ve*, kuşkusuz O'nun, gökleri ve yeri, her nefis yaptığının karşılığıyla cezalandırılsın ve hiçbir kimse zulme uğramasın diye, hak ile yaratmış olduğunu belirtti. *Ve*: "Hevasını Tanrı edinen ve bile bile hak yoldan sapan, kulağı ve kalbi mühürlenmiş, gözlerine de perde çekilmiş kişi hakkında ne düşünüyorsun? Allah ondan yüz çevirdikten sonra artık ona kim doğruyu gösterebilecektir? Hâlâ düşünüp ibret almıyor musunuz?" (Âyet: 23) buyurdu.

Ateizmi Red
(24.-37. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Dediler ki: Şu dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Diriliriz. Ölürüz. Bizi zamandan başkası helak etmiyor. (Bu sözleri) bilgilerinden dolayı söylemiyorlar, onlar sadece sanıda (zanda) bulunuyorlar (öyle sanıyorlar)." (Âyet: 24) buyurup, ateistlerin sadece dünya hayatına inandıklarını, ondan başka bir hayata inanmadıklarını, kendilerini helak edenin sadece zaman olduğunu iddia ettiklerini, kendilerini öldükten sonra diriltip hesaba çekecek bir ilahın varlığını inkar ettiklerini belirtti. *Ve, onlara cevaben*: Onların bu konuda herhangi bir bilgi ve delile dayanmadıklarını ifade edip, şayet onlara öldükten sonra dirilmenin kesin olduğuna delalet eden âyetler okunacak olsa onların: "Doğru (söylüyor) iseniz (ölmüş) babalarımızı bize getirin." (Âyet: 25) demelerinden başka bir hüccet/delil bulamadıklarını belirtti. *Ve*: Peygamber'e (s.a.s.) onlara cevaben: Kuşkusuz Allah'ın (c.c.) onları dirilteceğini, sonra öldüreceğini, sonra kıyamet günü onları (huzurunda) toplayacağını kendilerine bildirip; bunda hiçbir şüphenin olmadığını, fakat insanların çoğunun (bunu) bilmediklerini onlara söylemesini emretti.

Sonra; kıyamet koptuğu gün, gerçekleri saptıranların hüsrana uğrayacaklarını belirtti. İman edip salih amel işleyenleri Allah Teâlâ'nın rahmetine gark edeceğini bildirdi. İnkar edenlere (kendilerini kınamak için): "Âyetlerim size okunmadı mı? (Elbette okundu) Ama siz büyüklendiniz, büyüklük tasladınız. Günahkar bir toplum oldunuz." (Âyet: 31) denileceğini belirtti. *Ve*, (o gün) onlara söylenecek diğer benzeri sözleri de beyan etti. O gün yaptıklarının kötülüklerinin açıkça onlara gözükeceğini ve alay ettikleri azabın onları çepe çevre kuşatacağını ifade etti. *Sonra*; bütün bunlardan dolayı Allah Teâlâ'nın övgüyü hak ettiğini bildirdi. *Ve*, sûreyi o övgüyle bitirip: "Hamd göklerin, yerin ve bütün alemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsusutur. Göklerde ve yerde ululuk yalnız O'na aittir. O Âzîzdir, Hakîmdir." (Âyet: 36-37) buyurdu.

46- AHKÂF SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Ahkâf Sûresi, Câsiye Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Câsiye Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten az önce nazil olmuştu. Böylece Ahkâf Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihlerde gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın, sûrenin 21. âyetinde: "Âd kavminin kardeşini (Hûd'u) de an. O Ahkâf'taki kavmini uyarmıştı." (Âyet: 21) buyurmuş olmasıdır. Ki, âyette geçen Ahkâf ismi sûreye ad olmuştur. 35 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, müşriklerin azapla uyarılması ve bu uyarıyla birlikte, delillerle de onların Allah birliğini ve Peygamber'in (s.a.s.) risaletini tasdike sevkedilmeleridir. Bu sebeple sûrede korkutmak ve özendirmek suretiyle yönlendirme ile delille yönlendirme bir arada toplanmıştır. Nitekim bu yöntem önceki sûrelerde de vardı. O sûrelerle bu sûre arasındaki münasebetin sebebi de işte bu metod birliğidir.

İnkâr Edenlerin Azapla Uyarılması (1.-35. âyetler)

Allah Teâlâ: "Hâ, Mîm. (Bu) kitabın indirilişi Azîz ve Hakîm olan Allah katındandır. Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları, münasip bir şekilde, bir hikmete binaen ve belli bir süreye göre yarattık. İnkar

edenler uyarıldıkları şeyden yüz çevirmektedirler." (Âyet: 1-3) buyurup, gökleri ve yerleri bir hikmete binaen ve bir süreye göre yarattığını belirtip; o süre bitince, onların da ondan sonra işlerinin bitmiş olacağını ifade etti. Şayet böyle olmamış olsaydı onların yaratılmasının abes, boşuna bir şey olacağını bildirdi. Binaenaleyh onların sürelerinin sona ermesinden sonra hesap ve ikabın kaçınılmaz olduğunu ifade edip ve yine insanları varacakları bu sonuç hususunda uyaracak bir elçinin gelmesinin de kaçınılmaz olduğunu belirtti. Fakat inkar edenlerin, cahilliklerinden ve inatlarından dolayı bu uyarıdan yüz çevirip, buna aldırmadıklarını ve içinde bulundukları şirk ve sapıklığa yapışıp ondan ayrılmadıklarını beyan etti.

Sonra; bu konudan inkarcıların, şirk koşmalarında ve uyarıldıkları şeylere aldırmayıp yüz çevirmelerinde etken olan cehalet ve inatlarının onların aleyhine tesciline geçti. *Ve*, onlardan ortak koştukları şeylerin yeryüzünde neyi yarattıklarını, ya da onların göklerde (göklerin yaratılışında) bir ortaklıkları (katkıları) olup olmadığını, Peygamber'e (s.a.s.) söylemelerini veya (bu konuda) ona gökten indirilmiş bir kitap, ya da akla uygun delil getirmelerini istedi. Allah'ı bırakıp da, O'ndan başka, kendilerinin duasına icabet etmeyecek (cevap vermeyecek) olan ve kıyamette insanlar mahşerde toplandıklarında onların (dünyada) kendilerine yaptıkları ibadetlerden beri olduğunu söyleyecek olan putlara yalvaranlardan, onlara dua edenlerden daha sapık hiçbir kimsenin bulunmadığını beyan etti.

Sonra; buradan yine inkar edenlerin kendisiyle uyarıldıkları şeyden (Kur'ân) yüz çevirmelerine, onun bir sihir ve uydurulmuş yalan olduğunu iddia etmelerine geçti. Peygamber'e (s.a.s.), onlara cevaben: Şayet Kur'ân'ı o uydurmuş olsa, kuşkusuz Allah'ın (c.c.) derhal onu cezalandıracağını, onların da kendisine verilecek bu cezaya karşı O'ndan hiçbir şeyi savamayacaklarını kendilerine söylemesini emretti. *Sonra*; onların O'nun (Kur'ân veya Hz. Peygamber) hakkında diğer bir şüphelerini dile getirdi. Ki, bu da onların inananlar hakkında: "Eğer (Muhammed'in (s.a.s.) getirdiği) iyi bir şey olsaydı (şu zavallı kişiler) O'na inanmada bizi geçemezlerdi." (Âyet: 11) demeleridir. Devamla inkar edenlerin bu şüphelerine cevaben: O'ndan (Kur'ân) önce Tevrat'ı da İsrâiloğullarına bir önder, yol

gösterici ve rahmet olarak gönderenin de kuşkusuz O olduğunu bildirdi. *Ve*; işte bunun (Kur'ân'ın) da, zalimleri korkutmak/uyarmak ve güzel davrananları müjdelemek için onlara Arap diliyle (Arapça olarak) indirmiş olduğu bir kitap olduğunu belirtti. *Sonra*; (Kur'ân'ın) onlara müjde olmasının sebebini açıkladı. Onların; Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra, dosdoğru olduklarında, artık onlar için hiçbir korkunun olmayacağını ve onların cennet yaranından olup, yaptıklarının karşılığı olarak da orada ebedi kalacaklarını bildirdi. *Ve*, bu mükafatla mükafatlandırılmalarının en büyük sebebinin, onların, Cenab-ı Hakk'ın anne ve babaya iyilik etmeleri tavsiyesine (emrine) uymaları ve kendilerine ihsan etmiş olduğu nimetlere karşı O'na şükretme görevlerini yerine getirmiş olmaları olduğunu açıkladı. *Sonra*; anne ve babasına kötü davranan kişinin hadisesini anlattı. -Anne ve babası O'nu uyararak kendisini eğer Allah'a (c.c.) inanmazsa, ahiret azabıyla korkutmuşlardı. Çünkü zıddın zikredilmesi onun zıddının da zikredilmesine sebep olur. Va'd edildikten sonra da tehdit edilir-. *Ve*, (bu hadisenin) ardından da bu gibi insanların, onlardan önce gelip geçmiş olan cinler ve insanlardan, bütün toplumlarda kendilerine (azap) sözü hak olmuş kişiler olduklarını belirtti. Bunların (müşriklerin) da dalaletle onların yollarını izlediklerini bildirdi. *Ve*, kuşkusuz Ahkâf'taki Âd kavminin de işte bunlardan olduğunu belirtti. Onların, kardeşleri Hûd'un kendilerini uyardığını, fakat onların (uyarıya aldırmayıp) onu yalanladıklarını, bunun üzerine onların, evlerini üzerlerine yıkıp yerle bir eden bir rüzgârla cezalandırıldıklarını bildirdi. Aynı şekilde Mekke'nin çevresinde, Yemen'de, Şam'da da yerle bir edilen kentlerin halklarının da böyle olduklarını, belirtti. Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri şeylerin onlara hiçbir yardımları olmadığını bildirdi. *Ve*: "Tam aksine onlardan sapıp, kaybolup gittiler. İşte onların yalanları ve uydurmaları (nın sonu) budur." (Âyet: 28) buyurdu.

Sonra; insanlardan uyarıdan yüz çeviren ve ona aldırmayanları zikrettikten sonra; cinlerden o uyarıya icabet edenleri zikretti. Böylece, onları (inkar edenleri) da, uyarıya icabet eden cinler gibi, uyarıya icabete sevketmek istedi. Bundan dolayı cinlerden bir topluluğun Kur'ân'ı dinlemesi ve O'na iman etmelerini, onların uyarıcılar olarak kavimlerine yönelmeleri ve

onlara Peygamber'den (s.a.s.) duyduklarını haber vermeleri ve kavimlerini imana teşvik, küfürden de sakındırmaları hadisesini anlattı. *Devamla*: "Kim Allah'ın davetine uymazsa, yeryüzünde (başına inecek belaya) engel olamaz. Kendisinin O'ndan başka velileri de olmaz. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler." (Âyet: 32) buyurdu.

Sonra; Sûreyi başladığı gibi inzarla/uyarıyla bitirdi. Ölüleri diriltip, onları hesaba çekmeye kudretinin olduğunu ifade etti. İnkar edenleri ateşe sunulacakları (atılacakları) korkusuyla korkuttu. *Ve*, orada onlardan, O'nun hak olduğunu itiraf etmelerini isteyeceğini, onların da (bunu) itiraf edeceklerini belirtti. Bunun üzerine kendilerine inkar etmenizden ötürü "tadın azabı", denileceğini ifade etti. Sonunda da Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "O halde sen de, azim (ve irade) sahibi elçilerin sabrettikleri gibi sabret. O (nankör) ler için acele etme; onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün sanki gündüzün sadece bir saati kadar yaşamış gibi olurlar. (Bu), bir duyurudur. Yoldan çıkmış topluluktan başkası mı helak edilecektir?" (Âyet: 35) buyurdu.

47- MUHAMMED SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Muhammed Sûresi, Hadîd Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Hadîd Sûresi de Zelzele Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Zelzele Sûresi ise Nisâ Sûresi'nden sonra nazil oldu. Nisâ Sûresi'nin nuzulü de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arasında gerçekleşmişti. Böylece Muhammed Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Bu sûreye Muhammed adının verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin 2. âyetinde "İman edip, iyi işler yapanlar ve Muhammed'e indirilene inananlar..." (Âyet: 2) buyurmuş olmasıdır. 38 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, inananları kafirlere karşı savaşa teşvik ve onlara, düşmanlarına karşı zafer va'dinin bildirilmesidir. Bu savaş, inkar edenlerin geçen sûrede korkutulmuş oldukları dünya azabıdır. İşte bundan dolayı, bu sûre anlatım sırasındaki tertibi itibariyle Ahkâf Sûresi'nden sonra gelmiştir. Ki, Allah'ın (c.c.) kafirleri tehdit ettiği azabın doğruluğunu göstersin.

Savaşa Teşvik
(1.-38. âyetler)

Allah Teâlâ: "İnkar edip, Allah yolundan (insanları) alıkoyanların yaptıklarını Allah boşa çıkarmıştır." (Âyet: 1) buyurup, kafirlerin bunu hak ettiklerini beyan etmek suretiyle müminleri savaşa teşvike zemin hazırladı.

Kafirlerin inkar ettiklerini ve Allah yolundan alıkoyduklarını, bu sebeple de Allah'ın (c.c.) onların amellerini boşa çıkardığını belirtti. İman edip salih ameller yapanların ve Muhammed'e (s.a.s.) indirilene inananların geçmiş şirk ve günahlarını bağışladığını, (onların) hallerini düzelttiğini belirtti. Çünkü, kafirlerin batıla tabi olup, ona uyduklarını, müminlerin ise Rabbi'leri katından gelen hakka tabi olduklarını beyan etti.

Sonra; müminlere, inkar edenleri öldürmek ve yaralamak suretiyle sindirinceye dek kafirlerle savaşmalarını ve onları etkisiz hale getirdiklerinde ise onları esir almalarını emretti. Bundan sonra da onları ya fidye almak suretiyle, ya da fidyesiz salıvermede serbest olduklarını belirtti. *Sonra*; inananlardan Allah yolunda öldürülenlerin (şehit olanların) ahirette en güzel bir mükafatla mükafatlandırılacaklarını haber verip; onlardan sağ kalıp, gazi olanlara da düşmanlarına karşı zafer va'detti. *Ve*, kafirleri, hezimete uğramak, helak olmak ve yaptıklarının boşa gideceği tehdidiyle tehdit etti. *Sonra*; bu özendirme ve korkutmayı sürdürüp, sonunda buradan münafıklardan bahse geçti. Onları da o kafirlere ilhak etti. *Ve*, onların kalplerini mühürlediğini, böylece onların hevalarına tabi olduklarını (nefsî arzularının ardına düştüklerini) bildirdi. Ve, münafıkların müslümanlık (iddiaları) nın hançere (gırtlak)lerini öteye geçmediğini belirtti. İmanlarında samimi olanların ise, onların hidayetlerini artırıp, hidayetlerine hidayet kattığını ifade etti. Ve, (helak edilecekleri) saatin ansızın kendilerine gelinceye kadar o münafıklardan iman etmelerinin beklenemeyeceğini bildirip, işte o saatin de yaklaştığını, onun alametlerinin geldiğini, ancak o saat geldiği esnada tevbe etmenin artık tevbe edene hiç bir şey kazandırmayacağını beyan etti. Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), Kendisi ve müminlerin O'nu (Allah'ı) birlemedeki ihlas ve samimiyetlerini sürdürmelerini emretti. Çünkü Allah'ın (c.c.), onların dönüp dolaşacakları ve sonunda varacakları yeri bildiğini ifade edip; müminlerin de sonunda, içlerinin dışlarına uymaması hususunda, o münafıklar gibi olmamaları için bunu yapmaları gerektiğini belirtti.

Sonra, korkaklık ve ödlekliklerinden dolayı, yolunda savaşmaktan ayrılıp bundan vazgeçen o münafıkları ayıplamaya başladı. Onların Allah'ın (c.c.) yolunda savaştan yüz çevirdikleri taktirde, önceden yapageldik-

leri yeryüzünde bozgunculuk, fesat çıkarma (gibi eski) adetlerine döneceklerini bu yüzden yağma arzusuyla birbirlerine saldıracaklarını belirtti. Nitekim Evs ve Hazrec kabileleri arasında önceden olduğu gibi, yakın akrabaların birbirleriyle savaşacaklarını bildirdi.

Sonra; Allah (c.c.) o münafıkları sağır yaptığını ve kör ettiğini artık onların bunu düşünemeyeceklerini; aksine şeytanın kendilerine süsleyip, güzel gösterdiği şeylere ve Mekke halkına verdikleri, (müminlerle birlikte) onlarla savaşmaktan geri duracakları (Mekkelilere karşı savaşmayacakları) va'dlerine uyduklarını beyan etti. *Sonra*; münafıkların bu tutumlarını dile getirdikten sonra (tekrar) onları tehdide başladı. Sonunda da, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "Biz dileseydik, kuşkusuz onları (münafıkları) sana gösterirdik. Sen onları simalarından tanırdın ve yine onları sözlerinin üslubundan da tanırdın. Allah yaptığınız işleri bilir." (Âyet: 30) buyurdu.

Sonra; Sûreyi başladığı gibi (müminleri) savaşa teşvikle bitirdi. *Ve*, kuşkusuz O'nun bu savaşla, müminlerden cihad edenleri ve sabredenleri bilmek için, onları deneyeceğini belirtti. Ve onlara, düşmanlarının asla kendilerine bir zarar veremeyeceğini va'detti. *Sonra*; onları, üstün durumda iken, Allah (c.c.) kendilerine zafer ve güzel ecir vadetmişken savaşta gevşeklik gösterip, barış istemeden men etti. *Ve*, müminlere, kendilerini savaştan ve Allah yolunda infaktan alıkoyan dünyanın durumunun basitliğini gösterdi. *Sonunda da:* "İşte sizler, o kimselersiniz ki, Allah yolunda infak için çağırılıyorsunuz. Ama içinizden cimrilik edenler oluyor. Kim cimrilik ederse, kuşkusuz sonuçta ancak kendi nefsine karşı cimrilik etmiş olur. Allah zengindir. Sizler fakirlersiniz. Eğer yüz çevirecek olursanız, Allah sizi değiştirip yerinize sizin gibi olmayan başka bir toplum getirir." (Âyet: 38) buyurdu.

48- FETİH SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Fetih Sûresi, Cuma Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Cuma Sûresi'nin nüzulü hicretin altıncı yılında Hudeybiye'den ayrılış esnasında, yolda gerçekleşmişti. Böylece Fetih Sûresi de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde inen sûrelerden olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın, sûrenin başında: "Kuşkusuz biz sana apaçık bir fetih verdik." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 29 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Hudeybiye barışının önemini vurgulamaktır. Çünkü Kureyş o barışa Biatu'r-Rıdvân[39] olayından sonra gayret edip çaba harcamıştır. Böylece Kureyş'in zayıflığı ve önceden barıştan kaçınmasının ardından, barış yapmaya boyun eğişi gerçekleşmiştir. Müslümanların ölüm üzerine biat etmelerinin ardından Kureyş'in güçsüzlüğü başlamıştır. İşte bu durum müslümanlar için apaçık bir fetihtir. Ki, bu olay bundan sonra, hicretin 8. yılında Mekke'nin fethine de bir hazırlık olmuştur. Böylece Cenab-ı Hak bir önceki sûredeki, müminlere zafer va'dini ye-

39 Peygamberimizin 627 yılında Hudeybiye barışı öncesinde, Hz. Osman'ın Mekkeliler tarafından öldürüldüğü haberleri üzerine sahabelerini bir ağaç altında toplayıp onlardan, ölünceye kadar savaşacaklarına dair söz alması olayıdır ki bu olay İslâm tarihinde Biatu'-r-Rıdvân adını almıştır. (Ç. N.)

rine getirmiştir. Bu sûrenin, önceki sûreden sonra zikredilmesi, sûrenin o sûredeki zafer va'dinin yerine getirilmesinin açıklaması oluşundandır.

Hudeybiye Barışının Öneminin Vurgulanması (1.-29. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kuşkusuz biz sana apaçık bir fetih verdik." (Âyet: 1) buyurup, Hudeybiye barışını Peygamber (s.a.s.) için apaçık bir fetih kıldığını açıklamıştır. -Denilmiştir ki, bu fetihten maksat Mekke'nin fethidir; çünkü bu barış Mekke'nin fethine bir hazırlık olmuştur.- *Sonra*; Kureyş'in umrelerini eda etmek için (müslümanların) Mekke'ye girmelerine karşı çıktığında, müminlerin kalplerine huzur ve sükunu indirenin O olduğunu belirtti. Böylece müminlerin gevşeyip gerisin geri dönmediklerini, tam aksine kendileriyle Kureyş arasında karşılıklı elçiler gidip gelişinden sonra, sonucun ne olacağını beklemeye başladıklarını bildirdi. Müminlere çeşitli vaatlerde bulundu. Onlarla beraber (Mekke'ye) gitmekten geri duran ve onların artık bir daha asla geri dönmeyeceklerini sanan münafıkları da tehdit etti.

Sonra; Kureyşlilerin, (Kendilerine Peygamber (s.a.s.) tarafından gönderilen) Osman b. Affan'ı öldürdükleri şayiası ortaya çıkınca Rıdvan ağacı altında ölüm üzere biat edenleri övdü. -Peygamber (s.a.s.) Hz. Osman'ı Kureyşlilere elçi olarak göndermişti- *Ve,* Allah (c.c.) bu ahd üzere Peygamber'e (s.a.s.) biat edenlerin kuşkusuz Allah (c.c.) ile biat etmiş gibi olduklarını, Allah'ın elinin onların ellerinin üzerinde olduğunu (yani biat için Peygamber'in (s.a.s.) elini tuttuklarında sanki Allah'ın elini tutmuş olduklarını; ellerinin üzerindeki elin sanki Allah'ın eli olduğunu); artık kim sözünü yerine getirmez, ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olacağını, kim de sözünde durur ahdini yerine getirirse ona da büyük mükafat vereceğini beyan etti.

Sonra; kuşkusuz o münafıklardan, müminlerle beraber gitmeyip geri kalanların, malları ve aileleriyle meşgul olduklarını ileri sürerek özür bildireceklerini belirtip; onların özürlerinde yalancı olduklarını bildirdi. *Ve*, onları bu davranışlarından ötürü çeşitli şekillerde, şiddetle tehdit etti. *Sonra*; münafıkların Peygamber'in (s.a.s.) galibiyetinin netleştiğini gördükten son-

ra, ganimetlere tama' ederek onunla birlikte savaşa gitmeyi isteyeceklerini ifade etti. Peygamber'e (s.a.s.), onlara kendisiyle birlikte (savaşa) gitme imkanı vermemesini ve ganimetlere heveslenerek savaşa katılmanın tevbelerinin kabulünün yolu olmadığını söylemesini emretti. Bunun yolunun ancak onların ilerde çok güçlü bir düşman topluluğuyla savaşa katılmaya çağrıldıklarında -ki Muhtemelen bunlar Hayber Yahudileridir-, onun emrine uyarak o savaşa katılmaları olduğuna işaret etti. *Ve*, o zaman kendilerine güzel mükafat verileceğini belirtti. Yok eğer o zaman da daha önce yüz çevirdikleri gibi tekrar yüz çevirip savaşa katılmazlarsa, onları acıklı bir azapla cezalandıracağını bildirdi. Kör, topal ve hasta gibi özürlüleri bundan istisna etti.

Sonra; tekrar o ağacın altında biat eden müminlere dönüp, onlardan razı olduğunu ve onları yakın bir fetihle ödüllendireceğini kendilerine bildirdi ki, bu fetih Hayber'in fethidir. Bu fetihle birlikte fetihten sonra elde edecekleri ganimetlerle de onları mükafatlandıracağını belirtti. (Allah Teâlâ) Kureyş'in Hudeybiye barışıyla müslümanlardan elini çekmesinden sonra, onlara Hayber'in fethini çabuklaştırdı. Bu arada onların bu müddet içerisinde, elde edemedikleri başka bir ganimet -ki o Mekke'nin fethidir- daha gerçekleştiğine dikkat çekti. Çünkü etrafının fethini müslümanlara nasip etmekle (müslümanların) orayı da kuşatmış olduğunu beyan etti.

Sonra; tekrar Hudeybiye barışına dönerek; şayet o barış yapılmamış olsaydı da Kureyş onlarla savaşsaydı, hiç şüphesiz müminlerin yine Kureyş'e karşı galip geleceklerini belirtti. Nitekim bunun, Allah Teâlâ'nın, değişmez kanunu olduğunu, O'nun kendi dostlarına, düşmanlarına karşı yardım ettiğini bildirdi. Fakat O'nun, müminleri düşmanlarına muzaffer kılmasının ardından[40] barışı ve her iki grubun da savaştan geri durmalarını istediğini bildirdi. Çünkü Mekke'de hala müslümanlardan Medine'ye hicret etmemiş bir grup bulunduğunu, belirtip; şayet müslümanlar zorla Mekke'ye girecek olsalar kuşkusuz müşriklerle birlikte onlara da za-

---

40 Hudeybiye barışından önce düşmanlardan 80 kişi müslümanların etrafını çevirmişken yakalanarak Hz. Peygamber'in huzuruna getirilmişlerdi. Hz. Peygamber (s.a.s.) onları affetti. Bu olay düşmanların barış istemelerine sebep oldu. (Celâleyn) Burada zikredilen muzafferiyetle işte bu olay kastedilmiştir. (ÇN)

rar vermiş olacaklarına işaret etti. İşte bundan dolayı O'nun iradesinin, Mekke'de kalan müslümanların hicretinin de tamamlanması için, bunu (barışı) iktiza ettiğini bildirdi. *Ve*, şayet Mekke'de inanlarla müşrikler birbirlerinden tam olarak ayrılmış olsalardı, kuşkusuz müslümanları onlarla savaştan vazgeçirmeyip, müşrikleri acıklı bir azapla cezalandıracağını da beyan etti.

Sonra; tekrar bu barışta müminler için bulunan fazl-u kereminin zikrine döndü. Onlara, Kureyşlilerin kalplerinde cahiliyet, öfke ve gayretinin (fanatizminin) kabarıp, müminleri umrelerinden alıkoyduklarında Allah Teâlâ'nın müminler üzerlerine huzur ve metanet indirdiğini belirtti. Böylece kızmadıklarını ve öfkelerine yenilmedikleri, bilakis sabrettiklerini bildirdi ve işte o anı hatırlamalarını istedi. Halbuki kendilerinin, böyle bir durumda, kızıp öfkelenmeye içlerinde cahiliyet fanatizmi bulunan ve bu sebeple kızıp köpüren o müşriklerden daha müsait olduklarını belirtti.

Sonra; bu barışla Peygamber'in (s.a.s.) rüyasının da gerçekleştiğini bildirdi. Peygamber (s.a.s.); rüyasında, müslümanların kiminin saçlarını traş etmiş kiminin de kısaltmış olarak Mescid-i Haram'a girdiklerini görmüştü. Çünkü o antlaşmada müslümanların bu sene geri dönecekleri ve gelecek yıl gelip umre yapacakları hususunda ittifak etmişlerdi. (Allah Teâlâ bunları bildirdikten sonra) Kendi'sinin bu barış hususunda müminlerin bilmediklerini bildiğini ve bundan önce de onlara yakın bir fetih -Hayber'in fethi- nasip ettiğini belirtti. *Ve*, O'nun, bütün bunları kesinlikle yapacağını ifade etti. Çünkü O'nun, peygamberini hidayet ve hak dinle, bütün dinlere galip kılmak için gönderdiğini bildirdi. *Ve*, (buna) şahit olarak da, Kendi'sinin yeterli olduğunu ifade etti. *Ve*: "Muhammed Allah'ın elçisidir. O'nunla birlikte olanlar kafirlere karşı çok şiddetli ve kendi aralarında çok merhametlidirler..." (Âyet: 29) buyurarak müminlerin bu vb. diğer vasıflarını dile getirdi. *Ve bu âyetin sonunda da onlar hakkında*: "Allah onlardan inanıp, salih ameller yapanlara mağfiret ve büyük mükafat va'detmiştir." (Âyet: 29) buyurdu.

49- HUCURÂT SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Hucurât Sûresi, Mücâdile Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Mücâdile Sûresi ise Münâfikûn Sûresi'nden sonra nazil oldu. Münâfikûn Sûresi de Beni Mustalık gazasında, hicretin 6. yılında nazil oldu. Böylece Hucurât Sûresi'nin nüzulü de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Hucurât (Hücreler, odalar) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin 4. âyetinde: "Odaların arkasından sana bağıranlara gelince, kuşkusuz onların çoğu senin makamına nasıl saygı gösterileceğini bilmeyen kişilerdir." (Âyet: 4) buyurmuş olmasıdır. 18 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Allah (c.c.) ve Peygamber (s.a.s.) hakkında uymaları gerekli olan bazı muâşeret kurallarını, müminlere öğretmektir. Bu arada, bunlarla birlikte diğer bazı davranış kuralları da sûrede zikredilmiştir. Hudeybiye barışı esnasında müminlerden bazıları antlaşmada bulunan bazı şartlara itiraz etmişler ve umre ihramlarından çıkmaları için, Peygamber'in (s.a.s.) traş olmaları ve kurban kesmeleri emrine başlangıçta uymamazlık etmişlerdi. Bu nedenle, Hucurât Sûresi, Hudeybiye barışının anlatıldığı Fetih Sûresi'nden sonra zikredildi ki, müminleri o kurallar konusunda bilgilendirsin de bir daha Peygamber'e (s.a.s.) karşı, o barış esnasında yaptıkları itirazları yapmaya ve onun emrine uymama girişimine kalkışmasınlar.

Müminlerin Allah'a ve Peygamber'e Karşı Edepleri (1.-5. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey iman edenler Allah ve Resulünün önüne geçmeyin (dinî ve dünyevî konularda onlardan önce konuşmaya, hüküm vermeye kalkışmayın). Allah'tan korkun. Kuşkusuz Allah her şeyi tam olarak duyan ve hakkıyla bilendir." (Âyet: 1) buyurup, müminlerin Allah ve Resulü'ne karşı takınmaları gereken tavır, edep ve terbiyelerinin nasıl olacağına değindi. Bunların; müminlerin Allah ve Resulü'nden önce görüş beyan etmemeleri, seslerini Allah Resulü'nün sesinden daha fazla yükseltmemeleri, kendi aralarında birbirlerine bağırarak konuştukları gibi Peygamber'in (s.a.s.) huzurunda bağırarak konuşmamaları, bazı kaba tavırlı bedevîlerin yaptıkları gibi, odalarının arkasından Peygamber'e (s.a.s.) bağırmamaları gibi bazı görgü kuralları olduğunu belirtti. *Devamla da*, böyle bağıranlar hakkında: "Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya dek (bağırmayıp) sabretselerdi bu tavırları kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Âyet: 5) buyurdu.

Müminlerin Kendilerine Söylenen Haberleri Dinleme Hususundaki Edep ve Tutumları (6.-8. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Ey inananlar, size bir fasık (doğru yoldan çıkmış) birisi bir haber getirdiğinde, onun doğruluğunu iyice araştırıp, doğru olup olmadığından emin olun. Yoksa bilmeyerek bir kavme kötülük yaparsınız da sonradan yaptıklarınıza pişman olursunuz." (Âyet: 6) buyurup, (kendilerine getirilen) haberleri dinleme hususunda müminlerin edep ve tavırlarının ne olması gerektiğine değindi. *Ve*, fasıkların getirmiş oldukları haberlerin tasdikinde çok dikkatli davranmaları, onları iyice araştırıp tespit etmeleri, -Hudeybiye barışında kendilerine söylenen yanlış haberlere kulak verdikleri gibi- kendilerine söylenen her söze kulak verip dinlememeleri gerektiğini belirtti. *Ve*, şayet Peygamber (s.a.s.) de o barış antlaşması esnasında ve onun dışında diğer işlerinde onlara uyup da o (tür) haberleri dinlemiş olsaydı, kuşkusuz sıkıntı içerisine düşmüş olacaklarını bildirdi.

Fakat Allah Teâlâ'nın onlara imanı sevdirip, küfrü, fıskı ve isyanı çirkin gösterdiğini belirtti. *Devamla*; onlara, Peygamber'in (s.a.s.) görüşü varken, kendilerine O'na rağmen (karşı) görüş belirtme hakkı vermediğini ifade edip, (bütün bunlar için): "Allah'tan bir lütuf ve nimet olarak, Allah her şeyi bilendir, her işinde hikmet sahibidir." (Âyet: 8) buyurdu.

Müminleri Barışa Teşvik
(9.-18. âyetler)

Allah Teâlâ sonra: "Eğer müminlerden iki grup çarpışırlarsa aralarında hemen barışı sağlayın..." (Âyet: 9) buyurup, Hudeybiye'de olduğu gibi barıştan kaçınmamaları için, müminleri barış yapmaya teşvik etti. *Ve onlara*, müminlerden çarpışan iki tarafın derhal aralarını bulup barıştırmalarını ve barış yapmaktan kaçınan tarafla barışa razı oluncaya dek savaşmalarını emretti. *Ve*, barışa razı olduğunda da adaletle her iki taraf arasında adil bir barış sağlamalarının vacip olduğunu bildirdi.

Sonra; birbirleriyle alay etmek, birbirlerini kaş göz işaretleriyle arkalarından ayıplamak, birbirlerini alçaltıcı lakaplarla adlandırmak ve birbirleri hakkında su-i zan (kötü niyet)... gibi aralarında düşmanlığa sebep olan diğer kötü davranışlardan müminleri nehyetti.

Sonra; onları birbirleriyle tanışmak için milletlere ve kabilelere ayırdığını, yoksa birbirlerine karşı yabancılaşma ve birbirlerine hasım olmak için yaratmadığını bildirdi. O'nun katında en değerlilerinin O'nun emirlerine sarılan ve O'nun yasaklarından uzak duranlar olduğunu belirtip; yoksa başkalarına karşı soyuyla ve diğer özellikleriyle büyüklük taslayarak, onlara karşı düşmanlık eden ve barış yapmayan kişiler(in O'nun katında değerli) olmadığını beyan etti.

Sonra; Sûreyi, sadece İslâmın adıyla yetinen, İslâmın edeplerinden hiçbirini kendilerine prensip edinmeyip, bilakis, cahiliye dönemlerinde olduğu gibi kabalık, düşmanlık ve birbirlerini görmezlikten gelip tanımama adetlerini sürdüren bedevîlere sözü getirmek suretiyle tamamladı. *Ve*, onların iman iddialarını reddedip/yadırgayıp, onlarda, dil ile müslüman olduklarını söylemenin ötesinde henüz bir değişiklik olmadığını, henüz

imanlarının dil ile söylemenin ötesine geçmediğini belirtti. *Sonra*; bu konu üzerinde durmaya devam edip; sonunda sözü bedevîlerin müslüman olmalarını Peygamber'in (s.a.s.) başına kaktıklarına getirdi. *Ve,* buna cevaben, eğer onlar doğru kimselerse özü-sözü doğru insanlarsa, bırakın onların müslümanlıklarını Peygamberin başına kakmalarını; onları imana ulaştırdığı için Allah'ın (c.c.) onların başlarına kakması gerektiğini belirtti. *Ve*: "Allah göklerin ve yerin bütün gizliliklerini bilir. Sizin yaptıklarınızı çok iyi görmektedir." (Âyet: 18) buyurdu.

50- KÂF SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kâf Sûresi, Mürselât Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Mürselât Sûresi de Necm Sûresi'nden dokuz sûre sonra nazil olmuştur. Necm Sûresi Habeşistan'a ilk hicretin ardından nazil oldu. Bu hicret de bisetin (Peygamberliğin) 7. yılında gerçekleşmişti. Böylece Kâf Sûresi'nin nuzulü de bu tarihlerde gerçekleşmiş olmaktadır. Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında inen sûrelerdendir.

Sûreye Kâf adının veriliş sebebi sûrenin Kâf'a yeminle başlamış olmasıdır. 45 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı müşriklerin dünya ve ahiret azabıyla korkutulmaları ve bu azabın mümkün olduğunun bazen delille bazen de korkutma yoluyla ispatıdır. Bu (anlatım biçimi), üslup itibariyle, sûreyi, Muhammed, Fetih ve Hucurât Sûrelerinden önceki sûrelerin üslubuna geri götürmektedir. Kuşkusuz bu üç sûre, daha önce zikredilen münasebetlerden dolayı, bulundukları yerlerinde zikredilmişlerdi. Cenab-ı Hak bunların anlatımını tamamlayınca tekrar daha önceki sûrelerin anlatım biçimine döndü. Ki bu uslupla sûrelerin arasının açılmasının, kuşkusuz üslubu çeşitlendirmede ve dinleyicinin zindeliğini/canlılığını yenilemede yararı vardır.

Azapla Korkutmanın Teyidi
(1.-38. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kâf, şanlı, şerefli yüce Kur'ân'a andolsun. (Ki biz seni insanları o Kur'ân'la inzar edesin diye gönderdik). Tam aksine, onlar içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar da kâfirler: Bu acayip, tuhaf bir şey, dediler." (Âyet: 1-2) buyurup, Peygamber'in (s.a.s.) insanları Allah'ın azabıyla uyarmak için gönderilmiş olduğuna yemin etti. *Ve*, inkâr edenlerin, içlerinden bir uyarıcının gelmesine, toprak olduktan ve bütün organları darmadağınık olduktan sonra azap için diriltileceklerine şaştıklarını ifade etti. Buna cevaben: Kuşkusuz Allah'ın (c.c.) onların parçalarından yeryüzüne nelerin dağılmış olduğunu bildiğini ve onları toplayıp bir araya yetiştirmeye kadir olduğunu ifade edip, aynı şekilde onların dünyada yapmış oldukları işlerini de bildiğini ve o işleri kendilerini bu yaptıklarından hesaba çekmek için yüce katında bir kitapta muhafaza ettiğini beyan etti. *Sonra*; bu açıklamanın ardından, gökte ve yerde bulunan âyetlerinin zikrine geçti. Ki, insanlar bütün bunları yapmaya kadir olan Allah'ın (c.c.) onları diriltmeye ve onlara azap etmeye de kadir olduğunu bilip anlasınlar. *Devamla* bu konudan, kendilerinden önce yalanlanmış olan Nûh toplumunun, Ress halkının ve diğerlerinin başlarına gelenleri anlatmak suretiyle inanmayanları korkutmaya geçti. *Sonra*; tekrar onları delil getirmek suretiyle muhatab alıp ikna etme yöntemine döndü. *Ve*, O'nun, insanları ilk defa, yoktan yaratmadan aciz kalmadığını, böyle olunca onları tekrar yaratmaktan da aciz kalmayacağını ifade etti. *Ve*, ilk yaratılışı açıkladı. Kuşkusuz O'nun, insanı bizzat yarattığını belirtip, insanın nefsinin ona neler fısıldadığını bildiğini, insanı başıboş bırakmadığını, bilakis ona, ağzından çıkan her şeyi kaydeden iki melek vekil ettiğini bildirdi. İnsan ölüp de sonra dirildiğinde, sözlerini ve fiillerini o meleklerin kitabında kaydedilmiş bulacağını belirtti. İnkar etmesinden, hayra (iyiliğe) engel olmasından ve diğer suçlarından dolayı cehenneme atılacağını beyan etti. *Sonra*; bunun ardından; korkutma ve özendirme uslubunu biraraya getirmek için, Rahmân'dan korkan ve O'na inananlara neler hazırladığını anlattı. *Sonra*; onlardan önce kendilerinden daha güçlü olan kavimlerden helak ettiklerini anlatmak suretiyle tekrar inkar edenlerin terhibine/ korku-

tulmasına döndü ki, böylece kuşkusuz O'nun, onları helak etmeye ve öldükten sonra onları tekrar diriltmeye kadir olduğunu iyice bilip anlasınlar. Ve yine, Cenab-ı Hakk'ın bütün bunlara kudretinin yettiğine delil çıkarabilmeleri için gökleri, yeri ve bu ikisinin arasında bulunanları hiç yorgunluk hissetmeden altı günde yarattığını da açıkladı.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), onların bu konudaki yalanlamalarına sabretmeyi, bu inkara karşılık; güneş doğmadan önce ve batmadan önce ve gecenin bir kısmında ve secdelerin akabinde (namazlardan sonra) O'nu tesbih etmek suretiyle Allah'tan (c.c.) yardım istemesini emrederek sûreyi bitirdi. Ve sûrenin sonunda; Peygamber'e (s.a.s.), (Kıyametin kopacağını) nida eden (melek) in, onların yalanladıkları dirilmenin gerçekleşmesinin yaklaştığını duyurmak için, seslendiği gün, ona (meleğe) iyice kulak vermesini emretti. Ve bu hususları anlatmaya devam edip en sonunda: "Biz onların bütün dediklerini çok iyi biliyoruz. Sen onların üzerinde dediğini yaptıracak bir zorba değilsin. O halde benim tehdidimden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver." (Âyet: 45) buyurdu.

51- ZÂRİYÂT SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Zâriyât Sûresi, Ahkâf Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Ahkâf Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten az önce nazil olmuştu. Böylece Zâriyât Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Zâriyât (bulutları savurup kaldıran melekler) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Andolsun savurup kaldıranlara ..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 60 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, müşriklerin dünya ve ahiret azabıyla korkutulmalarıdır. Sûrede müşriklere bazen delil getirmek suretiyle, bazen de korkutulmak suretiyle hitab edilmiştir. Nitekim bir önceki sûrede de kendilerine bu üslupla hitap edilmişti. İşte bundan dolayı bu iki sûre birarada zikredilmiş, Zâriyât Sûresi Kur'ân tertibinde Kâf Sûresi'nden sonra gelmiştir.

Azapla Uyarının Teyidi
(1.-60. âyetler)

Allah Teâlâ: "Savurup kaldıran (rüzgârlar) a, (su) ağırlığını taşıyan (bulutlara), kolayca akıp giden (gemi) lere, (yağmur) işi (ni) bölüştüren (bulut) lara yemin olsun ki size va'dolunan şey kesinlikle gerçektir." (Âyet: 1-5) buyurup, bütün bu sayılanlara yemin ederek, kendilerine va'dolunan

azabın -inkarcılar ona inanmasa da-, gerçek olduğunu beyan etti. *Sonra*; yörüngelere sahip göğe yemin ederek, onların o azabı inkar hususundaki sözlerinin de çeşit çeşit olduğunu, fiilleriyle uyuşmadığını belirtti. Çünkü onlar, (bir taraftan azabı ve ahireti inkar ederlerken diğer taraftan) binek hayvanlarını, dirildikleri zaman binmeleri için, büyüklerinin kabirlerine bağlıyorlardı. *Sonra*; Allah Teâlâ bu yaptıklarından dolayı onları şiddetle tehdit etti. *Sonra*; onların, çabuk gelmesini isteyerek ve Peygamber'le (s.a.s.) alay ederek o azabın gününü sorduklarını belirtti. *Ve*, kendilerine cevaben: O'nun, onların ateş üzerinde azab edilecekleri gün olacağını ve o gün onlara: "Tadın azabınızı, işte dünyada bir an önce gelmesini isteyip durduğunuz azap budur." (Âyet: 14) denileceğini belirtti. *Sonra*; o günde muttakilere verilecek olan cennetler ve pınarlara değindi ki böylece terhip/korkutma üslubuyla özendirme üslubunu bir araya getirsin. *Sonra*; buradan, yeryüzünde, onların nefislerinde ve gökte bulunan; onları öldükten sonra diriltmeye ve onlara azap etmeye kudretinin yettiğini gösteren delillerin zikrine geçti. *Ve*; bu bahsi başladığı gibi yeminle bitirip: "Göğün ve yerin Rabb'ine yemin olsun ki, o (size va'd edilen) tıpkı sizin (şimdi) konuştuğunuz gibi kesin bir gerçektir." (Âyet: 23) buyurdu.

Sonra; inkar edenleri korkutmak için onlardan önce yalanlayanlara neler yaptığını anlatmaya başlayıp, kendilerini helak etme göreviyle (Lût kavmine) gönderilen meleklerin İbrâhim peygamber ile olan haberlerini anlatarak, konuya girişe zemin hazırladı. Bunun ardından, Lût kavminin başına gelenleri anlattı. *Sonra*; Mûsa ve Firavun'un haberini, Âd kavminin ve onların helak oldukları uğursuz rüzgârın haberini, Semûd kavmini ve onların çarpıldıkları yıldırımın haberini, onlardan önce helak olmuş olan Nûh kavmini -ki, bunların nasıl helak oldukları malumdur- anlattı.

Sonra; tekrar o azabı getirmeye kudretinin yettiğine dair deliller getirmeye döndü. Buna delil olarak sağlam yapıp, genişlettiği göğü, güzelce döşeyip döşek gibi hazırladığı yeri... vb. gibi kudretinin diğer alametlerini beyan etti.

Sonra; müşriklere, azabından kaçıp kendine sığınmalarını ve onunla birlikte, kendilerinden hiçbir şeyi savamayacak olan putları ilahlar edinmemelerini emretti.

Sonra; inanmayanların, azabı inkar etmede kendilerinden önce yalanlamış olanların yolunu izlediklerini; kendilerini o azapla uyaran Peygamber'in (s.a.s.) sihirbaz ya da mecnun olduğunu söylediklerini belirtti. *Devamla da*, Peygamber'e (s.a.s.) onlardan yüz çevirmesini emretti. Çünkü onlara inzarlarını/uyarılarını tebliğ ettikten sonra artık onun için (onlardan dolayı) hiçbir ayıplanmanın söz konusu olmadığını bildirdi. *Ve*, ondan sadece hatırlatmayla yetinmesini istedi. Bunda inananlar için yeterli öğüt bulunduğunu belirtti. *Sonra*; kuşkusuz O'nun, cinleri ve insanları boşuna yaratmadığını, onları ancak Kendisi'ne ibadet etmeleri ve Kendisi'ni birlemeleri için yarattığını bildirdi. O'nun, onlara muhtaç olmadığını ve onların hiçbir şeyine de ihtiyacı bulunmadını belirtti. *Ve*, şayet onlar Allah'a (c.c.) ortak koşarlarsa, kuşkusuz, kendilerinden önce yaşayıp yalanlamış olan o önceki insanların azaptan bir nasibi olduğu gibi onların da azaptan bir nasipleri olduğunu bildirdi. *Ve*: "Uyarıldıkları o günlerinden dolayı vay hallerine o kafirlerin!" (Âyet: 60) buyurdu.

52- TÛR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Tûr Sûresi, Secde Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Secde Sûresi ise İsrâ olayından sonra hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Böylece Tûr Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûrenin başında Allah'ın (c.c.): "Andolsun Tûr'a ve satır satır yazılmış kitaba..." (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasından dolayı sûreye bu ad verilmiştir. 49 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı da (inanmayanları) dünya ve ahiret azabıyla uyarmadır. Böylece Tûr Sûresi de amaç bakımından kendinden önceki iki sûreyle ortak amaçlara sahiptir. Bu sûrenin o iki sûreden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu amaç birliğidir.

Azapla Uyarının Teyidi
(1.-49. âyetler)

Allah Teâlâ: "Andolsun Tûr'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış kitaba, ma'mur eve, yükseltilmiş tavana, kaynatılmış denize ki Rabb'inin azabı mutlaka vâki olacaktır." (Âyet: 1-7) buyurup, azabın olacağına dair bütün bu sayılanlara yemin etti. *Ve*, (azabın gerçekleşeceği) o gün göğün sallanıp çalkalanacağını, dağların yerinden kopup yürüyeceğini bildirdi. Yalanlayanların işte o gün azapla helak olacağını, o gün on-

ların, dünyada yaptıkları sebebiyle cehennemin ateşine atılacaklarını beyan etti. *Sonra*; (fenalıklardan) sakınanlar için hazırlamış olduğu cennetleri ve nimetleri zikretti ki, böylece uyarma ve özendirme üslubunu birleştirsin. *Ve*, bu üslupta devam etti. Muttakilerin kendilerine verilen nimetlerin sebebi hususunda söyleyecekleri sözlerinin zikrine kadar bunu sürdürdü. (Muttakiler bu hususda şöyle diyeceklerdir): "Kuşkusuz biz bundan önce O'na ibadet eder, O'na yalvarırdık. Şüphesiz O ihsanı boldur, çok esirgeyicidir." (Âyet: 28)

Sonra; buradan Peygamber'e (s.a.s.) hitaba geçip,O'na: Kendisi'ne indirdiği bu uyarıları insanlara hatırlatmaya devam etmesini emretti. Çünkü kendisine indirdiği bu Kur'ân'ın, onların sandıkları gibi ne bir kahin, ne bir mecnun ve ne de bir şair sözü olmayıp, apaçık bir hakikat olduğunu belirtti. İnkar edenlerin, akıl ettiklerinden dolayı inkar etmediklerini, onların ancak azgın bir toplum olduklarını bildirdi. Sonra; onlara -zorlama yollu-, eğer Peygamber (s.a.s.) hakkında yaptıkları iftiralarda doğru ve samimi iseler, O (Kur'ân) ın bir benzerini kendilerinin de getirmelerini emretti. Ki, böylece onların acizliklerini ortaya çıkarsın ve onların Peygamber (s.a.s.) hakkında (sarfettikleri) kahin ya da mecnun veya şair gibi sözlerini boşa çıkarıp; (bütün bu lafların) batıl sözler olduğunu göstersin.

Sonra; inanmayanları buna zorlamada başka bir yol (yöntem) izleyip; onların, hiçbir şey olmadan, kendiliklerinden yaratılmadıklarını, tam aksine onları yaratan bir yaratıcının olmasının kaçınılmaz/zorunlu olduğunu bildirdi. *Ve*, onların kendilerinden hesap ve cezayı kaldırabilmeleri için, bu yaratma işinden hiçbir şeye, hiçbir yaratma gücüne de sahip olmadıklarını belirtti. Onlara, bu konuda gökten bir haberin de gelmediğini vurgulayarak, böylece inkar edenlere kendilerini yaratan bir yaratıcının olduğunu, onların işlerinde tasarruf sahibi olanın da O yaratıcı olduğunu bildirdi. Onların, Allah'ın kendilerini amellerinden dolayı hesaba çekme isteğine engel olmaya asla güçlerinin yetmediğini belirtti. *Ve*; O'nun, kendisinin kızları olduklarını iddia ettikleri meleklerden de, hiçbir ortağı olmadığını bildirdi.

Sonra, başka bir yolla onları (kabule) zorlamaya geçti. Onların Hz. Peygamber'i itham (etme hakkını elde) etmeleri için, Peygamber'in (s.a.s.)

onlardan iman etmelerinden dolayı herhangi bir ücret istemediğini veya onları altından kalkamayacakları bir borç yükü altına sokmadığını belirtti. *Ve*, onların haklarında hiçbir hesabın olmayacağını kesin olarak ifade etmeleri için de gayb hakkında hiçbir bilgilerinin olmadığını da vurguladı. *Ve*, bundan sonra onlar için, aleyhlerine sonuçlanan bunca mat edilmeden sonra, kendilerinin, azaptan kurtulmak için tuzak kurmak, ya da azabı kendilerinden defedip, uzaklaştıracak Allah'tan başka bir tanrılarının olmasından başka yapacak bir şeyleri kalmadığını bildirdi. Ve (bu son şıkla ilgili olarak da): "Allah'ın şanı onların koşmakta oldukları ortaklardan münezzehdir.." (Âyet: 43) buyurdu.

Sonra; inanmayanların inzar edildikleri/uyarıldıkları şeyi yalanlamadaki azgınlık ve inatlarının aşırılığını beyan etmek suretiyle sûreye son verdi. *Ve*, şayet onların üzerine kendilerine azap için gökten bir büyük kaya parçası indirilmekte olduğunu görseler dahi, inatlarından: Bu bize yağmur yağdırmak için birbiri üzerine yığılmış bir buluttur, diyeceklerini ifade etti. Peygamber'e (s.a.s.), artık inkar ettikleri azapla karşılaşmaları için, onları azgınlık ve inatları içerisinde bırakmasını emretti. *Sonra da*; müminleri onlara muzaffer kılmak suretiyle onların ahiret azabından önce dünyada da görecekleri bir azaplarının olduğunu bildirdi. Peygamber'e (s.a.s.), bu va'dini yerine getirip, kendisini müşriklere muzaffer kılıncaya kadar sabretmesini emretti. *Ve*: "Rabb'inin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin (korumamız altındasın). Kalkacağın zaman da Rabb'ine hamd et. Gecenin bir kısmında ve yıldızların ardından da O'nu tesbih et." (Âyet: 48-49) buyurdu.

53- NECM SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Necm Sûresi, İhlâs Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. İhlâs Sûresi de Habeşistan'a birinci hicretten sonra nazil olmuştu. Habeşistan'a bu hicret bi'setin (peygamberliğin) yedinci yılında gerçekleşmişti. Bu sûre indiğinde Allah Teâlâ'nın: "Gördünüz mü o lât ve uzzayı ve üçüncüleri olan öteki (put) menatı..." (Âyet: 19-20) sözünden sonra: "Onlar yüce turnalardır kuşkusuz onların şefaatı umulur." mealinde iki âyet daha indiği şayi oldu. Ve Peygamber'in (s.a.s.), bu şekilde onların putlarının şefaatına inandığından dolayı Kureyş'in de müslüman olduğu yayıldı. Bu şayia aralarında yayılınca Habeşistan muhacirleri (buna inanarak) geri döndüler, Kureyş'in hâlâ küfründe devam ettiğini gördüler. Böylece, Necm Sûresi de Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında inen sûrelerden olmaktadır.

Sûrenin başlangıcında Allah Teâlâ'nın: "Kayan yıldıza andolsun ..." (Âyet: 1) buyurmasından dolayı bu sûreye Necm (yıldız) adı verilmiştir. 62 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Peygamber'in (s.a.s.) getirdiğinin, (Kur'ân'ın) meleklerin vahyi olduğunun ispatıdır. Ki, bu husus, meleklerin de, görevleri vahiy getirmek... vb. işler olan Allah'ın kulları olduklarını iktiza etmektedir. İşte bu sebepten dolayı bu sûrede söz, bu amaçtan, meleklerin Allah'ın kızları oldukları düşüncesinin iptaline geçmiştir. Bu amacın

(Kur'ân'ın vahiy olduğu amacının), önceki sûrede geçmiş olan, inanmayanların Peygamber'in (s.a.s.), bir kâhin veya bir mecnun ya da bir şair olduğunu söylemeleriyle bağlantılı bir amaç olduğunda da asla şüphe yoktur.

Cibril'in Mesajı İndirişi
(1.-62. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kayan yıldıza andolsun ki, arkadaşınız sapmadı, azmadı. O hevasından konuşmaz. O'nun (okuduğu Kur'ân) kendisine vahyedilen bir vahiyden başkası değildir." (Âyet: 1-4) buyurdu. Böylece Peygamber'in (s.a.s.) sapmadığına, kâhin, mecnun ve şairlerin yaptıkları gibi kendi hevasından konuşmadığına; O'nun okuduğu Kur'ân'ın, Melek Cebrâil'in ona öğrettiği vahiy olduğuna yemin etti. *Sonra*; bazen Cebrâil'in semadan ona vahyi indirdiğini, bazen de onun (Mirac'ta olduğu gibi) semada ona (Cenab-ı Hakk'a) yükselip vahyi ondan aldığını (telakki ettiğini) belirtti. *Ve*, bu esnada (miraçta) Rabb'inin büyük âyetlerinden bir çoğunu gördüğünü beyan etti.

Sonra; buradan, müşriklerin, bu meleklerin Allah'ın kızları oldukları iddialarının iptaline geçti. -Müşrikler melekler adına lat, menat ve uzza gibi ibadet ettikleri putlar edinmişlerdi.- Allah Teâlâ, onların edindikleri bu üç putu (un adını Kur'ân'da) zikretti. Onların kendileri için oğullardan başka evlada razı olmadıkları halde, Meleklerden Allah'ın kızları olması (iddiası)nı çürütüp, bunun batıl bir düşünce olduğunu belirtti. Bu tür sözlerin boş iddialar olduklarını ifade etti. Onların bu gibi sözler söylemekle babalarını taklit ettiklerini bildirip; bu iddialarını doğrulayacak, ellerinde hiçbir delilin olmadığını belirtti. *Sonra*; meleklerin kendilerine şefaat edecekleri temennilerini iptal etti. Göklerde, O'nun izni ve rızası olmadan, şefaatleri hiçbir işe yaramayan nice melekler olduğunu belirtti.

Sonra; müşriklerin, bilmeden melekleri dişi isimleriyle isimlendirmelerine döndü. Ve Peygamber'e (s.a.s.), bütün bunlardan sonra hâlâ O'nu anmaktan yüz çeviren o insanlardan yüz çevirmesini emretti. Çünkü onların, hakkı (gerçeği) istemediklerini, onların sadece dünya hayatını istediklerini belirtti.

Sonra; iyilik yapanları iyilikleriyle, kötülük yapanları da kötülükleriyle cezalandırması için, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah'ın (c.c.) olduğunu, O'nun katında hiçbir şefaatçinin şefaatinin faydası olmayacağını ifade etti. *Devamla*, iyilerin/güzel davrananların, küçük bazı hatalar dışında, bütün büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınanlar olduğunu belirtip, onlar için (ahirette) geniş bağışlama ve af olacağını bildirdi. *Sonra*; müşriklerden Allah'tan yüz çevirip, meleklerin kendilerine şefaat edecekleri iddiasına güvenenleri dile getirip, böylelerine; onların bu hususta gâibten hiçbir bilgileri olmadığı cevabını verdi. *Ve*, Mûsa ve İbrâhim'in sayfalarında bulunan; hiçbir günahkarın başkasının günahını yüklenemeyeceği, insan için çalıştığından başka bir şeyin olmadığı... vb. gibi o sahifelerden naklettiği diğer esaslardan da onlara cevap verdi. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.) vahyedilenin de kuşkusuz ondan önce indirilen uyarıcılardan bir uyarıcı olduğunu belirtti. Onların uyarıldıklarının (azabın) geliş saatinin (zamanının) kuşkusuz yaklaştığını ifade etti. *Ve*, onların buna şaşmalarını ve inzar edildiklerine gülmelerini, ağlamamalarını, onların başkaldırma halinde olduklarını yadırgadı. Ve: "Haydi Allah'a secde edin, (O'na) kulluk edin." (Âyet: 62) buyurdu.

54- KAMER SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kamer Sûresi, Târık Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Târık Sûresi de, Beled Sûresi'nden sonra nazil oldu. Beled Sûresi de Kâf Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Kâf Sûresi'nin nüzûlü de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında gerçekleşmişti. Böylece Kamer Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Kamer (Ay) adının verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında "O saat yaklaştı, Ay yarıldı." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 55 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı Allah'ın (c.c.) müşrikleri inzar ettiği saatin yaklaştığını beyan etmektir. Necm Sûresi'nin sonunda onların (azap) saatlerinin, kuşkusuz yaklaştığı belirtilmişti. Bu sûre de, Necm Sûresi'nden sonra; hem onu te'kit etmek ve hem de Zâriyât ve Kâf Sûrelerindeki, azapla uyarma tarzındaki anlatım biçimine dönmek için geldi. Sûrenin diğerleriyle münasebeti sona erince de anlatım biçimi önceki aslına döndü.

Azap Saatinin Yaklaşması
(1.-55. âyetler)

Allah Teâlâ: "O saat yaklaştı, Ay yarıldı." (Âyet: 1) buyurup, onların azap saatlerinin kuşkusuz yaklaştığını, buna rağmen onların hala yüz çe-

virmekte ve kendisiyle inzar edildikleri (Kur'ân) ın bir büyü olduğunu, hiçbir gerçeği olmadığını söylemekte devam ettiklerini belirtti. İnkarcıların bu husustaki yalanlamalarında hevalarına uyduklarını ifade edip, yakında onun (kıyametin) kesin bir iş olduğunu öğreneceklerini bildirdi. *Ve*, halbuki onlara Kur'ân'da kendilerinden öncekilerin haberlerinden, batılda kalmalarını önleyici şeyler gelmiş olduğunu, bunun kendileri için bir hikmet olduğunu beyan etti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), onlardan yüz çevirmesini emredip, çünkü onların hevalarından başka bir şeye uymadıklarını belirtti. *Ve*, vakti (eceli) yaklaşan o günle onları tehdide başladı. İnkarcıları bu azap günüyle tehdit ettikten sonra, tekrar onları kendilerinden önce yalanlamış olanların başlarına gelenlerle de tehdide geçti. *Ve burada*: "Andolsun ki onlara batılda kalmalarını önleyecek haberler geldi." (Âyet: 4) sözünde özetlediği haberleri açıkladı. Nûh kavminin, Âd kavminin, Semud kavminin, Lût kavminin, Firavun kavminin başına gelenleri anlattı. *Sonra*, onlara azabı geciktirmesi için, onların kendilerinden önce yalanlamış ve azaba uğramış olanlardan daha hayırlı olmadıklarını bildirdi. O'nun, onların topluluklarını hezimete uğratıp kendilerini helak edeceğini, sonra (onlar için belirlenen) o azap saatinin geldiğinde de onlara en feci ve en acı azabı tattıracağını ifade etti. O saatin geldiği zaman onların başına gelecekleri (detayıyla) açıkladı. *Ve*, uyarı ve özendirme üslubunu bir araya getirmek için, bunları anlattıktan sonra o saat geldiğinde muttakiler/ sakınanlar için (ahirette) neler olacağını anlatmaya geçti. Ve: "Kuşkusuz takva sahipleri cennetlerde ırmaklar (kenarların) da, doğruluk koltuklarında, kudret sahibi, padişahın (Allah'ın) huzurundadırlar." (Âyet: 54-55) buyurdu.

55- RAHMÂN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Rahmân Sûresi, Ra'd Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Ra'd Sûresi de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arasında nazil olmuştu. Böylece Rahmân Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Rahmân (Çok rahmetli olan Allah) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında "Çok merhametli (olan Allah) öğretti (O) Kur'ân'ı ..." (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdır. 78 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı özendirme yoluyla Allah'a çağrıdır. Bu özendirme de sûrede, Allah'ın kullarına olan nimetlerini tek tek sayma suretiyle yapılmıştır. Müşrikler, geçen sûrede inzar/uyarma ve korkutma metoduyla uyarılmışlardı. İşte bundan dolayı bu sûrede de (onlar), anlatım biçiminde bir çeşitlilik ve dinleyicinin zindeliğini yenilemek için, özendirme metoduyla uyarıldılar. Ki, esas itibariyle böyle olmakla birlikte, yine de sûre korkutma metoduyla uyarmaktan da (tamamen) hâlî değildir.

Allah'ın Kullarına Olan Nimetlerinin Sayılması
(1.-78. âyetler)

Allah Teâlâ: "(O) çok merhametli olan (Allah), Kur'ân'ı öğretti, insanı yarattı ..." (Âyet: 1-3) buyurup, kullarına olan nimetlerini dile getirdi. (Onların) hidayetleri için Kur'ân'ı indirdiğini, onları yaratıp, onlara

beyanı, konuşmayı öğrettiğini, güneşi ve ayı bir hesap ile yarattığını, bitkileri, ağaçları yarattığını, göğü yükseltip ona bir denge koyduğunu, yeri alçalttığını, oraya meyveler, hurma ağaçları, hububat ve hoş kokulu bitkiler, çiçekler yerleştirdiğini beyan etti.

Sonra; insanı kapkara bir balçıktan yarattığını, cinleri ateşten yarattığını bildirdi ve O'nun iki doğunun da iki batının da Rabb'i olduğunu; iki denizi birbirine kavuşturup, karışacak tarzda salıverdiğini, (böyle iken) o ikisinin arasında bir engel olduğunu, birbirlerine geçip karışmadıklarını, o iki denizden inci ve mercan çıkardığını, onlar da dağlar gibi gemilerin akıp gittiğini... ifade etti. *Sonra*; bütün bunlardan insanın belli bir süreye kadar yararlanacağını belirtip, dolayısıyla bunlara aldanıp da Rabb'ini unutmasının (insan için) doğru olmadığını açıklamak için bu nimetlerini: "Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. Yok olacaktır. Yalnız Rabb'inin Celal ve ikram sahibi zatı kalacaktır." (Âyet: 26-27) sözüyle noktaladı.

Sonra; tekrar (kullarına olan) nimetlerini saymaya dönüp, göklerde ve yerde bulunanların, dinlerinde ve dünyalarında muhtaç oldukları şeyleri hergün O'ndan istediklerini belirtti. (Ve tehdit yollu) O'nun onlar için de vakit ayırıp, bu nimetleri inkarlarından dolayı onların hesabını göreceğini bildirdi. İnsanların O'nun hesabından kaçıp kurtulmalarının mümkün olmadığını; üzerlerine ateşten yalın bir alev ve kıpkızıl bir duman göndereceğini, bu ikisinden onları hiçbir kimsenin kurtaramayacağını, hiç kimsenin onlardan bunu engelleyemeyeceğini belirtti. Kuşkusuz bütün bunların gök yarılıp, erimiş yağ gibi kıpkırmızı bir gül halini aldığı zaman olacağını beyan etti. *Sonra*; o dehşetli günde olacak olan, onların hesaba çekilmelerini ve cezalandırılmalarını anlattı. *Bunun ardından*; O'nun makamından korkan, kendine ihsan ettiği nimetleri inkar etmeyenler için hazırlamış olduğu nimetlerini anlattı. Ve bunu açıklayıp detaylandırmaya devam edip sonunda da: "Büyüklük ve ikram sahibi Rabb'inin adı ne yücedir." (Âyet: 78) sözüyle bu konuyu noktaladı.

56- VÂKI'A SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Vâkı'a Sûresi, Tâhâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Tâhâ Sûresi de Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arası dönemde nazil olmuştu. Böylece Vâkı'a Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Vâkı'a (Kıyamet) adının verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Kıyamet koptuğu zaman..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 96 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kıyamet gününde müminlerin ve kafirlerin görecekleri karşılıkların detaylandırılıp anlatılmasıdır. Ki, bu anlatım da, özendirme ve korkutma metoduyla imana çağrı yöntemindendir. Bu da, sûrenin kendinden önce zikredilmiş olan, aynı amaçlı sûrelerle arasındaki münasebeti oluşturmaktadır. Bunun yanında, Rahmân Sûresi'nin nimetlerin sayımını, insandan o nimetlere şükretmesini istemesi ve insanı o nimetleri inkardan men etmesini içermiş olmasının ardından, Vâkı'a Sûresi'nin de o nimetlere şükredenler ve onları inkar edenlerin görecekleri karşılıkları beyan etmek için gelmesi de bu iki sûre arasındaki münasebetin bir diğer yönünü oluşturmaktadır.

Amellerin Ahiretteki Karşılıklarının Açıklanması (1.-96. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kıyamet koptuğu zaman, onun koptuğunu yalanlayacak hiçbir kimse yoktur." (Âyet: 1-2) buyurup, kıyamet koptuğu zaman, onu

hiçbir kimsenin yalanlayamayacağını, o olayın, bir toplumu (inananları) yükseltip, diğerlerini (inanmayanları) alçalttığını ifade etti. *Sonra*; kıyamet koptuğu zaman arzın şiddetle sarsılacağını, dağların şiddetle didik didik serpilip parçalanacağını, insanların üç gruba ayrılacağını ifade etti. Bunların: Sağ taraftakiler, sol taraftakiler ve sağ taraftakilerin önüne geçmiş olanlar olduğunu bildirip; çünkü sağ taraftakilerin bir takım dereceleri olduğunu, onların önünde olanların derecelerinin ise onlardan daha üstün olduğunu beyan etti. -Ki bunlar da Muhacir ve Ensardan birçok topluluk ve tabbiînden ve onlardan sonrakilerden de az sayıda bir topluluktur.-

Sonra; bu üç grub insan için hazırladığı mükafatı dile getirip, sağ taraftakilerden ileride olanların mertebesine ulaşamayanların mükafatını zikretti. Onların mükafatlarını beyan ettikten sonra, sol taraftakilerin yaptıklarının karşılığı olan cezalarını dile getirip, bunun sebebinin de onların, Allah'ın (c.c.) nimetlerinde aşırıya kaçıp, nimetlerle şımararak O'nu inkar etmeleri, toprak ve kemikler haline geldikten sonra tekrar dirileceklerini kabul etmemeleri olduğunu belirtti. Onların bu inkarlarına cevaben: Kuşkusuz onları öldükten sonra toplayıp bir araya getireceğini ve onları kesinlikle inkarlarından dolayı Zakkum ağacından yedirmek suretiyle cezalandıracağını.. vb. gibi inkarcılar için hazırlamış olduğu diğer cezaları beyan etti.

Sonra; O'nun âyetlerinden, onları diriltmeye kudretinin olduğunu gösteren bazı âyetlerini açıklayıp, Allah Teâlâ'nın onları, kendilerinin yaratıcıları olduklarını sanmaları onlarca mümkün olmayan, o meniler (nutfeler) den yarattığını ifade etti. *Ve yine*, kuşkusuz O'nun, onların aralarında ölümü takdir ettiğini bildirip; O'nun, onları evsaf ve ahlak bakımından bilmedikleri bir tarzda yeniden yaratmaktan aciz, önüne geçilen (kendine engel olunan) biri gibi olmadığını beyan etti. *Sonra*; onların ektiklerinin bitkisini çıkaranın da yalnız O olduğunu; içtikleri suyu buluttan indirenin de ancak O olduğunu ve yine kendisinden ateşi çıkarıp tutuşturdukları ağacı yaratanın da yalnız O olduğunu vurguladı. *Ve*, onu (ağacı) kıyamet günü ateşini bir hatırlatma ve ateş tutuşturanlara bir meta kıldığını belirtti. *Ve*: "Biz onu hem bir ibret hem de çölden gelip geçenler için bir fayda/meta kıldık" (Âyet: 73) buyurdu.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), o kafirlerin gidişatına muhalefet etmesi için Allah'ı tesbihini eksiksiz olarak yerine getirmesini emretti. *Ve*, yıldızların bulundukları yerlere yemin ederek onlara, kendilerine bu konuda indirdiğinin şerefli bir Kur'ân olduğunu, O'nunla onların iyiliklerinin istendiğini belirtti. *Sonra*; kendilerine detaylarıyla anlattığı uhrevî (ahirete ait) cezalar hususunda O'nu (Kur'ân'ı) yalanlamalarından dolayı onları kınadı. *Ve*, onların: Öldükten sonra hiçbir ceza yoktur, iddiaları şayet doğru olsaydı, onların, bedenlerinden çıktığı esnada, kendilerini bekleyen cezayı geciktirmek için ruhlarını tekrar bedenlerine geri döndürme imkanlarının da olacağını belirtti. *Ve devamla da*, bunun (ruhlarını bedenlerine geri döndürmenin) onların güçleri dahilinde olmadığından artık, her şahsın yaptığının karşılığı olarak hak ettiği cezayla karşılaşması için bu cezanın kaçınılmaz olduğunu belirtti. Ve eğer o şahıs Allah'a yaklaştırılanlardan (öne geçmişlerden) ise, onun karşılığının, rahatlık, güzel rızık ve nimet cenneti olduğunu; eğer sağ taraftakilerden (öne geçmişlerden başkaları) iseler, onların karşılığının da (Ey sağcı selam sana sağcılardan (denileceğini), yok eğer yalanlayıp sapanlardan (solculardan)[41] ise, onun karşılığının da kaynar sudan bir ziyafet ve cehenneme atılış olacağını beyan edip, (sonunda): "Şüphesiz bu anlatılanlar gerçeğin ta kendisidir. O halde yüce Rabb'inin adını tesbih et." (Âyet: 95-96) buyurdu.

---

41 Bu âyetlerde geçen, sağcılar ve sağ taraftakilerden maksad amel defterleri kıyamet günü sağ taraflarından verilecek olan müminler; solcular ve sol taraftakilerden maksat ise amel defterleri sol taraflarından verilecek olan kafirlerdir. (Ç. N.)

57- HADÎD SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Hadîd Sûresi, Zelzele Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Zelzele Sûresi de Nisâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Nisâ Sûresi'nin nüzulü de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde gerçekleşmişti. Böylece Hadîd Sûresi'nin nüzulü de o tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Hadîd (Demir) adının verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin 25. âyetinde "... Ve kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlar için yararlar bulunan demiri indirdik..." buyurmuş olmasıdır. 29 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Allah ve Resûl'üne imana ve Allah yolunda harcamaya çağrıdır. Bu sûrenin, önceki Vâkı'a Sûresi'nden sonra gelmesinin sebebi, Vâkı'a Sûresi'nin Peygamber'e (s.a.s.) yüce Rabb'inin adını anması emriyle son bulmuş olmasıdır. Ki, O'ndan sonra gelen bu sûrenin de başında göklerde ve yerde bulunan her şeyin O'nu hamd ile anıp tesbih ettiği belirtilmiştir.

Allah'a İmana ve (Allah) Yolunda Harcamaya Çağrı
(1.-29. âyetler)

Allah Teâlâ: "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O Azîzdir, Hakîmdir." (Âyet: 1) buyurup, göklerde ve yerdeki bütün varlıkların O'nu övgüyle tesbih ettiklerini, her şeyin mülkünün O'nun ol-

duğunu, O'nun diriltip öldürdüğünü vb. gibi Allah'a ve Resulüne iman etmeyi gerektiren delilleri zikretti. *Ve*, kuşkusuz O'nun elçisinin de onları (insanları) sadece Allah'a iman etmeye çağırdığını belirtti. Kendisi'nin (Allah'ın) de, insanları yarattığı andan beri, bu hususta onlardan söz (mîsâk) almış olduğunu bildirdi. Peygamber'in (s.a.s.), onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, onlara bir kitap getirdiğini beyan etti.

Sonra; onları (inananları) kendi yolunda harcamaya/ infaka çağırdı. Fetihten (Mekke'nin fethi) önce infak edip uğrunda savaşanların, fetihten sonra infak edip çarpışanlardan daha üstün olduklarını belirtti. Uğrunda mallarını infak edenlere, kıyamet günü o malları kendileri için kat kat artıracağını va'detti. O gün de onlar için önlerinde ve sağ taraflarında koşan bir nurlarının olacağını haber verdi. (O gün) münafık erkek ve kadınlardan, O'nun yolunda harcamada bulunmayanların inanıp infak eden müminlere: Bize bakın da sizin ışığınızdan/ nurunuzdan bir parça alalım! diyeceklerini; bunun üzerine onlara: Arkanıza dönün! denilip, o anda müminlerle onların arasına (müminlerden) ışık almalarına mani bir engel konulacağı ... vb. gibi o günde gerçekleşecek olayları ve diğer konuşmaları dile getirdi.

Sonra; o münafıkların kalplerinin, Allah'ın zikrine karşı yumuşamasının vaktinin geldiğini belirtti. *Ve*, onların önceden kendilerine kitap verilip; üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalpleri katılaşanlar gibi olmamaları gerektiğini ifade etti. *Sonra*; kalplerinin Allah'ın zikrine yumuşaması için, âyetlerinden bazılarını dile getirdi. Ölümünden sonra yeri, diriltiğini belirtti. *Ve*, O'na ve Resulüne inananların, sıddıklar (özü ve sözü doğru olanlar) ve şehitler olduklarını; onların (O'nun Katında) ödülleri ve ışıkları (nurları) olduğunu, belirtmek suretiyle (münafıkları) Allah'a ve Resulüne imana teşvik etti. İnkar edip, O'nun âyetlerini yalanlayanların ise cehennem ashabı/ cehennemlik kişiler olduklarını belirtti.

Sonra; dünyanın durumunu onlara basitleştirip, onun bir oyun, bir eğlence vs. olduğu gibi, dünyanın durumunu onlara başitleştiren özelliklerini dile getirdi ve dünyadan daha yüce olan, O'nun mağfiretini ve cennetini kazanmaya koşmalarını emretti. *Sonra*; yeryüzünde onlara isabet eden kıtlık vb. şeylerin ve nefislerine isabet eden kötülük ya da iyiliğin

(bütün bunların hepsinin) O'nun kaza ve kaderiyle olduğunu belirtti. Dolayısıyla, ellerinden kaçana üzülmelerinin, ya da ellerine geçenle sevinip şımarmalarının doğru olmadığını belirtti. Ki, onlara, yolunda infak etmeyi ve cihadı kolaylaştırsın. Onları cimrilikten ve birbrilerine cimriliği emretmekten sakındırsın. *Sonra*; onlara emrettiği bu gibi şeylerin, bütün peygamberleriyle insanlara göndermiş olduğu şeylerin aynısı olduğuna işaret edip, O'nun peygamberlerini açık kanıtlarla gönderdiğini, onlarla birlikte kitabı ve insanların adaleti yerine getirmeleri için adalet ölçüsünü indirdiğini, bildirdi. *Ve yine*, kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlar için yararlar bulunan demiri (madenleri) indirdiğini (yarattığını) ifade edip; O'nun, insanlardan kimin o demirle (ondan yaptıkları silahlar vs. ile) yolunda cihad etmek suretiyle Kendi'sine ve Resulü'ne yardım ettiğini bilmek için bunları yaptığını beyan etti. *Sonra*; o peygamberlerden Nûh'u ve İbrâhim'i anlattı. *Ve*, onların nesillerine peygamberlik ve kitap verdiğini, sonra onların peşinden ardarda elçilerini gönderdiğini belirtti. O elçilerin ardından da Meryem oğlu Îsâ'yı (a.s.) gönderdiğini, onların toplumlarından azının o peygamberlerin yol göstermelerini kabul edip onlara uyduklarını, çoğunun ise yoldan çıktığını beyan etti.

Sonra; bu ümmete, Allah'a ve o önceki peygamberleri doğrulayıcı olarak gelen O'nun Resulüne inanmalarını emretti. *Ve*, hem kendi peygamberlerine ve hem de kendilerinden önceki ehl-i kitabın peygamberlerine imanları sebebiyle rahmetinden onlara iki pay vereceğini ifade etti. *Sonra*, onların bununla, ehl-i kitabın sadece kendilerine ait olduğunu sandıkları bir fazilete nail olacaklarını belirtmek suretiyle onları imana teşvik etti. *Ve*: "Böylece ehl-i kitap kendilerinin Allah'ın lütfundan hiçbir şeyi elde etme gücüne sahip olmadıklarını, bütün lutuf ve keremin Allah'ın elinde olduğunu, onu dilediğine vereceğini bilmezlik etmesinler. Allah büyük lütuf sahibidir." (Âyet: 29) buyurdu.

58- MÜCÂDİLE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mücâdile Sûresi, Münafıkûn Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Münâfikûn Sûresi de hicretin beçinci yılında Benî Mustalik gazasından sonra nazil oldu. Böylece Mücâdile Sûresi'nin nüzulü de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası döneme rastlamaktadır.

Sûreye Mücâdile (tartışan kadın) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında "Kuşkusuz Allah kocası hakkında seninle tartışan kadının sözünü işitti." buyurmuş olmasıdır. 22 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre, Sa'lebe kızı Havle hakkında nazil olmuştur. Havle, es-Sâmit oğlu Evs'in eşiydi. Evs hanımına "Sen bana annemin sırtı gibisin" diyerek ona karşı zihar yemini etmişti. Zihar, cahiliyye döneminin en şiddetli boşama şekliydi. Çünkü (Araplarca) zihar haram kılmakta (diğer yeminlerden) daha kuvvetliydi. Havle, Peygamber'e (s.a.s.) gelip: Evs benimle evlendi, ben o zaman beğenilen genç bir kadındım. Yaşım ilerleyip, çocuklarım çoğalınca beni annesi gibi kıldı. Halbuki benim küçük çocuklarım var, onları O'na bırakırsam zayi olurlar, ben kendi yanıma alırsam aç kalırlar dedi. Bazıları, Peygamber'in (s.a.s.) ona: Senin durumun hakkında bir şey diyemem, dediğini rivayet ettiler. Bazıları ise; Peygamber'in (s.a.s.) ona "Sen kocana haram oldun", dediğini, bunun üzerine de Havle'nin: Ey Allah'ın Resûlü ya yoksulluğum ve aşkım (ne olacak)! dediğini rivayet et-

mişlerdir. İşte bu hadise üzerine Allah Teâlâ ziharın yasaklanması ve onun hükmünün açıklanması amacıyla bu sûreyi indirdi. *Ve*, buna muhalif hareket edenleri şiddetle tehdit etti. Kuşkusuz bu durum, zihar ve onun dışında diğer konular hakkında gelen hükümlere muhalefetten sakınmaları ve günah, düşmanlık ve Peygamber'e (s.a.s.) karşı gelme hususunda (münafıkların) aralarında yaptıkları gizli gizli konuşmalarından dolayı kınanmaları amacıyla, Allah ve Resulü'ne karşı gelen münafıklardan da sûrede söz etmeye sebep oldu. Böylece bu sûre de (o) münafıkların durumlarını ele alması bakımından Hadîd Sûresi'e benzemektedir. Ki, bu durum da sûrenin Hadîd Sûresi'nden sonra zikredilmesine sebep olmuştur.

Zıharın Hükmünün Açıklanması
(1.-22. âyetler)

Allah Teâlâ: "Allah kocası hakkında tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü işitti. Allah sizin ikinizin karşılıklı konuşmanızı işitir. Kuşkusuz Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir." (Âyet: 1) buyurup, burada ziharla ilgili hükümleri anlattı. Ve sonunda da bu konuya: "Bu hükümler, Allah'a ve O'nun elçisine inanmanız için (konmuştur). İşte bunlar Allah'ın koyduğu sınırlarıdır. (Bu sınırları tanımayan) kafirler için acıklı bir azap vardır." (Âyet: 4) buyurarak son verdi.

Sonra; bu ve benzeri konularda Allah'a ve Resulü'ne karşı gelen münafıkları, kendilerinden önce onlar gibileri yüzüstü bıraktığı gibi, onları da yüzüstü bırakacağını bildirmek suretiyle tehdit etti. *Ve*, devamla da bundan başka onlar için diriltilecekleri günde alçaltıcı bir azap olduğunu ve o gün onların gizliden gizliye İslâma karşı nasıl tuzak kurduklarını kendilerine haber verceğini belirtti. Çünkü O'nun göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini; insanların kendi aralarında yapmış oldukları gizli konuşmalarından dahi hiçbir şeyin O'na gizli kalamayacağını bildirdi. *Sonra*; münafıkları gizli konuşmalarında yaptıklarından nehyetmiş olduğunu belirtip, buna rağmen onların bu nehye hiç aldırmayıp, yine yaptıklarına döndüklerini ve günahta, düşmanlıkta ve Peygamber'e (s.a.s.) isyan hususunda, aralarında gizli gizli konuşup planlar kurduklarını açıkladı. *Ve*, tekrar onları bir nevi günaha sokucu bu tür gizli konuşmalardan men etti.

İyilik ve takvada gizli konuşmalarını emretti. Peygamber'in (s.a.s.) meclisinde bulundukları zaman edepli olmalarını, kendilerine meclislerde "yer açın" denildiği zaman yer açmalarını, "kalkıp dağılın" denildiği zaman da kalkmalarını istedi.

Sonra; onlara Allah Resulüyle herhangi bir konuda gizli konuşmak istediklerinde, bu gizli konuşmalarının öncesinde kalplerini temizleyecek bir sadaka vermelerini emretti. Ki, böylece sadece kendileri için bir hayır ve yarar bulunan şeyler hususunda Onunla gizli konuşsunlar. Şayet fakirliklerinden dolayı gizli konuşma öncesi sadaka verecek bir şey bulamazlarsa, böyle bir durumda kuşkusuz Allah'ın (c.c.) onları affedeceğini belirtti. Mallarına karşı olan aşırı hırslarından ötürü sadaka vermekten dolayı tedirgin olduklarında Allah'ın onların tevbelerini kabul edeceğini, onları bununla mükellef tutmayacağını bildirdi. Kendilerine farz olan namazı kılmalarını, zekatlarını vermelerini ve diğer görevlerini (vecibelerini) eksiksiz yerine getirmelerini istedi. Bunları yerine getirmede, (gizli konuşma öncesi verecekleri) sadakayı vermede yaptıkları gibi ihmalkarlık etmemelerini emretti.

Sonra; o münafıkları, kendilerini kardeşlerine karşı kışkırtan Yahudileri dost edinmelerinden dolayı kınadı. Yahudilerin onların iyiliklerini istemeyen kendilerine yabancı insanlar olduklarını bildirdi. *Ve*, onların, gizliden gizliye Yahudilerle dostluk kurduklarını belirtip; onlarla dostluk kurmadıklarına dair yalandan yemin ettiklerini ifade etti. Bu yaptıklarından dolayı onları şiddetli cezalarla tehdit etti. Sonunda müminleri onlara karşı uyarmak suretiyle sûreyi bitirip: "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun, Allah ve Resulüne karşı gelenlerle sevgiye dayanan bir dostluk kurduğunu göremezsin. Bunlar, onların ister babaları olsun, ister çocukları olsun, ister kardeşleri olsun isterse akrabaları olsun. Allah o müminlerin kalplerine imanı yazmış ve onları kendinden bir güç ile desteklemiştir. Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacak, onlar orada sürekli kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın hizbidir (partisi). Dikkat edin Allah'ın hizbi başarıya ulaşacakların ta kendisidir." (Âyet: 22) buyurdu.

59- HAŞR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Haşr Sûresi, Beyyine Sûresi'nden sonra nazil oldu. Beyyine Sûresi de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde nazil olmuştu. Böylece Haşr Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır. Sûrenin Bedir savaşıyla Hudeybiye barışı arasında inen sûrelerden olması daha doğrudur. Çünkü bu sûre, Beni Nadir gazası esnasında nazil oldu. Bu gaza da hicretin dördüncü yılında olmuştu.

Sûreye bu Haşr (toplanma) adının veriliş sebebi sûrenin ikinci âyetinde Allah Teâlâ'nın: "Ehl-i kitaptan inkar edenleri, ilk toplanma gününde yurtlarından çıkaran O'dur." (Âyet: 2) buyurmuş olmasıdır. 24 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre, Yahudilerden Nadiroğullarıyla yapılan savaşta nazil olmuştur. Nadiroğulları Peygamber'le (s.a.s.) yaptıkları antlaşmalarını bozmuşlardı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.), onlara Medine'den çıkmalarını emretti; onlar bunu reddettiler. Münafıkların reisi Abdullah b. Ubeyy de onlara haber gönderdi; şehirden çıkmamalarını, şayet müslümanlar onlarla savaşırlarsa, müslümanlara karşı kendileriyle birlik olacaklarını, eğer müslümanlar onları Medine'den çıkarırlarsa onlarla birlikte kendilerinin de şehirden çıkacaklarını haber verdiler. İşte bunun üzerine müslümanlar onları kuşattılar, sonunda Yahudiler, savaş aletleri dışında develerinin taşıyacağı mallarını alıp gitmeleri şartıyla şehirden çıkmaya razı oldular;

münafıklar onlara va'dettikleri şeylerden hiçbirini yerine getirmediler. Böylece bu sûrenin Mücâdile Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi de açıkça görülmektedir. Çünkü her iki sûrede de münafıkların Yahudilerle olan dostlukları ele alınmaktadır.

Nadir Oğulları Savaşından Bahis (1.-24. âyetler)

Allah Teâlâ: "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O Azîzdir, Hakîmdir." (Âyet: 1) buyurup, göklerde ve yerde bulunan her şeyin O'nu tesbih ettiğini, O'nun her şeye galip, üstün, hüküm ve hikmet sahibi olduğunu ifade etti. *Ve böylece*, açıklamak istediği bu savaşta müslümanlara olan lütuf ve ihsanını anlatmaya zemin hazırladı. *Ve*, bütün Yahudilerin Arap yarımadasından çıkarılmasına sebep olacak olan, ilk toplanma (muhasara) da Nadiroğullarını yurtlarından çıkaranın ancak O olduğunu belirtti. Halbuki müslümanların onların çıkacaklarını sanmadıklarını, onların da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını zannettikleri bildirdi. Ancak sonuçta Allah'ın (c.c.) onların kalplerine korku saldığını onların da (yurtlarından) çıkmaya razı olduklarını belirtti. *Ve*, şayet bu sürgün olmasaydı, kuşkusuz Allah'ın onları dünyada ölümle cezalandıracağını bildirip; ahirette de onlar için cehennem azabı olduğunu ifade etti.

Sonra; müslümanların, onların ağaçlarından barıştan önce kesmelerinin de (onları kesmeden) bırakmalarının da, bütün bunların hepsinin O'nun izniyle olduğunu bildirdi. Çünkü Müslümanların kesmiş oldukları ağaçların gönüllerinde kötü bir etkisi olmuştu. Kalan ağaçlardan, Yahudilerden arta kalanların kendilerinin malı olmasından sonra, muhtemelen onları kesmiş olmalarına (üzülüp yaptıklarına) pişman olmuşlardı. *Sonra*, Allah (c.c.), o Yahudilerin mallarından müminlere verdiği malların savaşla alınmış ganimetler olmadığını belirtti. Savaşsız kendilerine verilen malın hükmünün ise, o malların bir hisse (kısım, bölüm) sinin Allah'a ve Resulüne ait olması olduğunu bildirdi. Resul'ün o malları mescitlerin yapımında ve diğer benzeri işlerde harcayacağını ifade etti. Bir hissesinin de yakın akrabalara ait olduğunu -ki onlar Haşim oğulları ve Muttalip

oğullarıdır-, bir hissesinin yetimlere, bir hissesinin yoksullara, bir hissesinin de yolculara ait olduğunu, beyan etti. Dolayısıyla zenginlerin o mallardan hiçbir şey alamayacaklarını belirtip; onu ancak, kendi mallarına bir karşılık olarak yurtlarından çıkarılan ve malları ellerinden alınan fakir muhacirlerin alabileceğini açıkladı. *Ve*, onları (muhacirleri) hicret etmelerinden ve mallarını (Allah yolunda) feda etmelerinden dolayı övdü. Ardından da, geldikleri hicret yurtlarında onları barındıran ve Nadiroğullarının mallarının muhacirlere dağıtılmasını gönül hoşluğuyla karşılayan ensarı övdü. Bu iki grup (insan) dan sonra da, onlardan sonra gelip, mallarını feda etmede, (mümin) kardeşlerini kendilerine tercih etmede ve birbirlerini sevmede onların yolunu izleyenleri de övdü.

Sonra; münafıkların Nadiroğullarına söyledikleri sözlere geçip, onların kendilerine: "Şayet siz çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle birlikte çıkarız. Sizin aleyhinize hiçbir kimseye itaat etmeyiz. Şayet sizinle savaşırlarsa mutlaka size yardım ederiz..." (Âyet: 11) dediklerini ifade edip; onların, Yahudilere verdikleri sözlerinde yalancı olduklarını bildirdi. *Ve*, eğer onlar yurtlarından çıkarılırsa, münafıkların onlarla birlikte çıkmayacaklarını, şayet onlarla savaşılırsa onlara yardım etmeyeceklerini belirtip; münafıklar onlara yardım etseler bile topluca arkalarına dönüp kaçacaklarını bildirdi. Çünkü, onların müslümanlardan, Allah'tan korktuklarından daha fazla korktuklarını ifade edip, dolayısıyla onların müslümanlarla savaşsalar bile ancak mustahkem kalelerin içinde, ya da duvarların arkasından savaşacaklarını belirtti. Çünkü birbirlerine düşmanlıkları sebebiyle onların zayıf (insanlar) olduklarını, onlara bakanların onları bir uyum içinde olduklarını sandığını; fakat onların kalplerinin farklı farklı ve dağınık olduklarını bildirdi. *Ve*, onların bu husustaki örneklerinin, kendilerinden önce yaptıklarının vebalini tatmış olan Bedir ehli gibi olduğunu belirtip, orada da münafıklardan hiçbirinin diğerine herhangi bir yararı olmadığını beyan etti. Ve yine onların örneğinin, şeytanın, insanı küfre kışkırtıp sonra da ondan uzak olduğunu söylediği zamanki hali gibi olduğunu da ifade edip: "Nihayet her ikisinin de (münafıklar ve şeytan) sonu, ebedi olarak ateşte kalmaları oldu. İşte bu, zalimlerin cezasıdır." (Âyet: 17) buyurdu.

Sonra; müminlere, Allah'tan korkmalarını ve onlardan herbirinin, yarını için önceden ne takdim ettiğine bakmalarını emretti. Onları, Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendi nefislerini de unutturduğu o münafıklar ve Yahudiler gibi olmaktan nehyetti. *Sonra*, bunlar gibi âyetler ve öğütleri indiren Kur'ân'ın şanını yüceltmeye (ta'zim) başlayıp, şayet O Kur'ân'ı bir dağ üzerine indirecek olsaydı, dağın, O'nu indirenin korkusundan çatlayacak olduğunu ifade etti. Devamla da O'nun (Kur'ân'ı indiren Allah'ın) diğer vasıflarını dile getirerek sonunda: "O, yaratan, var eden, (var ettiklerine) biçim veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nu tesbih eder. O Azîz (mutlak galip) ve Hâkim (hüküm sahibi, her şeyi bir hikmetle yapan)dir." (Âyet: 24) sözüyle sûreyi bitirdi.

60- MÜMTEHANE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mümtehane Sûresi, Ahzâb Sûresi'nden sonra nazil oldu. Ahzâb Sûresi'nin nüzulü de Hudeybiye barışından sonra hicretin altıncı yılında olmuştu. Böylece Mümtehane Sûresi de bu barışla Tebük savaşı arası dönemde inen sûrelerden olmaktadır.

Bu sûreye Mümtehane[42] (imtihan olunan kadın) adının verilmesinin sebebi sûrenin 10. âyetinde Allah Teâlâ'nın: "Ey inananlar, mümin kadınlar hicret ederek size geldiklerinde onları imtihan edin..." (Âyet: 10) buyurmuş olmasıdır. 13 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, müminlerin, Yahudileri dost edinmelerinin yasaklanmasının ardından, müşrikleri de dost edinmelerinin yasaklanmasıdır. Müslümanlar, Hudeybiye barışında müşriklerle dört yıllık bir ateşkes antlaşması yapmışlardı. Bunun üzerine, o barıştan sonra bu sûre indi ki, müslümanlar barışın ne demek olduğunu gerçek anlamıyla anlasınlar; çünkü bu barış antlaşması iki taraf arasında savaşı tamamen ortadan kaldırmıyordu. O sadece bu müddet içerisinde aralarında savaşı

---

42 Bu kelime "Mümtehane" ya da "Mümtehine" şeklinde teleffuz edilir. Şayet "t" harfi üstün – Mümtehane şeklinde - okunursa, kelime yukarda da belirttigimiz gibi "imtihan olunan kadın", -Mümtehine şeklinde - esre okunursa " imtihan eden sûre" anlamına gelir. Biz sûre'nin içeriğine uygunlugu bakimından birincisini tercih ettik. (Ç. N.)

bırakmayı içeren bir antlaşmaydı. Kuşkusuz bu sûre, müminleri kendilerinden olmayanlarla gönül dostluğundan men etmede önceki Haşr Sûresi'ne benzemektedir. İşte bu benzerlik, her iki sûre arasındaki münasebetin de sebebidir.

(Müminlerin) Müşriklerle Dostluktan Nehyedilmeleri (1.-13. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey iman edenler, benim ve sizin düşmanınız olanları dost edinmeyin, onlara sevgi (mi) gösteriyorsunuz?..." (Âyet: 1) buyurup, müminleri, kendilerini yurtlarından çıkaran müşriklerle dost olmadan nehyetti. Münafıklardan gizlice onlarla dostluk kurup, onlara sevgi gösterenleri ayıpladı. *Ve*, onların kendilerine rastladıklarında onlara müslüman olduklarından dolayı, davranışları ve sözleriyle eziyet ettiklerini ifade etti. *Devamla*, müminleri tehdit edip, şayet onlarla dostlukta, aralarındaki eski yakınlıklarını, akrabalıklarını gözetiyorlarsa; bunun, kıyamet günü onlara hiçbir yararının olmayacağını bildirdi. Bilakis o günde onlarla aralarını ayıracağını, o gün, birbirlerinin yakınlıklarından yararlanamayacaklarını beyan etti.

Sonra; müminlere güzel bir örnek olması için, İbrâhim (a.s.) ve onunla birlik olanların, kavimlerinden nasıl uzaklaşıp, onlara nasıl düşman olduklarını anlattı. *Sonra*; onlar müşriklere düşman oldukları zaman, bunun müşriklerin müslüman olmaları sebebiyle tekrar dostluğa dönüşeceğinin umulduğunu belirtti. Çünkü, düşmanlığın bazen dostluk ve sevgiye de sebep olabileceğini ifade etti. *Sonra*; kuşkusuz O'nun müminleri, kendileriyle din hususunda savaşmayan, onları yurtlarından çıkarmamış olanlarla dostluktan men etmediğini vurgulayıp, O'nun, müminleri yalnız kendilerine bu kötülükleri yapanlarla dostluktan men ettiğini beyan etti.

Hudeybiye barış antlaşmasında: Kureyş'ten hicret ederek Peygamber'e (s.a.s.) gelen olursa, Peygamber'in onları Kureyş'e geri iade edeceğini içeren bir madde vardı. Peygamber (s.a.s.) Hudeybiye'den ayrılmadan, Haris kızı Subey'a Peygamber'e (s.a.s.) geldi. Kocası gelip aralarındaki antlaşmada olduğu üzere O'nu kendisine iade etmesini istedi. Subey'a'nın dışında bazı Kureyş kadınları da aynı şeyi yaptılar. Onların da aileleri gelip on-

ların kendilerine geri iade edilmelerini isteyince, Peygamber (s.a.s.) onlara (Mekkelilere): Antlaşmadaki bu maddenin erkekler hakkında olduğunu, kadınları kapsamadığı cevabını verdi. Allah Teâlâ, bu konuda; mümin kadınlar hicret ederek kendilerine geldiklerinde onları imtihan etmelerini; onların gerçekten inanmış kadınlar olduklarını öğrenince artık onları bir daha kafirlere geri göndermemelerini emretti. Çünkü o kadınların imandan sonra o kafirlere haram olduklarını, kafirlerin de onlara haram olduklarını bildirdi. *Ve*, müslümanlara, mehirlerini vermeleri şartıyla o kadınların kendilerine helal olduklarını ... vb. gibi onlarla ilgili diğer hükümleri açıkladı.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.): İnanmış muhacir kadınlar kendisine gelip, şirk koşmayacaklarına, çalmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine, koğuculuk vb. gibi iftiralar uydurmayacaklarına, hiçbir iyilik hususunda O'na karşı gelmeyeceklerine dair biat etmek istediklerinde onlarla biat etmesini emretti. Onlar için istiğfar etmesini istedi. Çünkü Cenab-ı Allah'ın çok bağışlayıcı ve çok merhametli olduğunu bildirdi. *Ve*: "Ey inananlar, Allah'ın kendilerine gazab ettiği; bir topluluk ile dostluk etmeyin, mezara giren kafirlerin ümitsizliğe düştükleri gibi, onlar da ahiretten ümit kesmişlerdir." (Âyet: 13) buyurdu.

61- SAF SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Sâf Sûresi, Teğâbun Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Teğâbun Sûresi de Tahrîm Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Tahrîm Sûresi de Hucurât Sûresi'nden sonra nazil oldu. Hucurât Sûresi de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde nazil olmuştu. Böylece Sâf Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin 4. âyetinde: "Allah, kendi yolunda (malzemesi birbirine) kaynatılmış binalar gibi saf bağlanarak çarpışanları sever." (Âyet: 4) buyurmasıdır. 14 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Allah yolunda cihada teşvik ve münafıkları cihadı ihmal ve ondan geri kalmalarından dolayı ayıplamak (tevbîh)tır. Münafıkların bu durumu, onların müşriklerle olan dostluklarından kaynaklanıyordu. Münafıklar müşriklerle savaşı istemiyorlardı; çünkü onlar da müşrikler gibi içlerinde gizliden gizliye şirk taşıyorlardı. Sûrede münafıkların ele alınış yöntemi önceki sûredeki gibidir. Bundan dolayı da o sûreden sonra zikredilmiştir.

Cihada Teşvik
(1.-14. âyetler)

Allah Teâlâ: "Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allah'ı tesbih etmiştir. O Azîzdir. Hakîmdir." (Âyet: 1) buyurup, her şeyin Allah'ı (c.c.) tes-

bih ettiğini zikretti ki, o münafıklar da O'nu tesbih etsinler ve O'na iman etsinler. *Sonra*, onları, içlerinde gizledikleri inançlarının tersini dışa vurduklarından; yapmadıkları şeyleri söylediklerinden ve müslümanlarla birlikte cihada çıkmayıp, cihattan geri kalmalarından dolayı kınadı. O'nun, kendi yolunda saf bağlayarak savaşanları, savaşlarında sebat edenleri, yenilip geri çekilmeyenleri sevdiğini beyan etti. *Sonra*; münafıkları bu eğrilik ve yamukluklarının sonucu olarak, onların kalplerinin de eğrilip, sonunda apaçık küfre düşecekleri hususunda uyardı. Nitekim Mûsa toplumunun kalplerini de, Mûsa'ya karşı yamuklaşıp O'na eziyet ettiklerinde, eğriltmiş olduğunu ifade etti. *Sonra*; Îsâ'nın (a.s.), kendilerini (imana) davet eden Peygamber'i (s.a.s.) onlara: "... (ben) benden sonra gelecek, Ahmet adında bir elçiyi müjdeleyiciyim." (Âyet: 6) sözüyle, onlara müjdelemesini dile getirerek onları imana teşvik etti. *Sonra*; onların Allah'ın müjdelediği nurunu söndürmek istediklerini, halbuki Cenab-ı Hakk'ın nurunu tamamlayacağını ve dinini bütün dinlere hakim kılacağını belirtti. *Sonra*; onlara, kendilerini ahiretlerinde kurtaracak şeyin ne olduğunu gösterip, bunun, onların imanlarında sadık olmaları, O'nun yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat etmeleri olduğunu bildirdi. Cenab-ı Hakk'ın, onların ahiretlerinde günahlarını bağışlaması ve onları dünyalarında da yakın bir zafere nail etmesi -ki bu onların Mekke'yi fethetmeleridir- için bunu yapmalarının gerekli olduğunu beyan etti. *Sonra onlara*, samimi olarak Allah'ın yardımcıları olmalarını emretti. Buna örnek olarak Îsâ'nın (a.s.) havarileri gibi olmalarını bildirip, Îsâ'nın (a.s.), havarilerine: Allah yolunda benim yardımcılarım kim?, dediği zaman onların Îsâ'ya (a.s.) verdikleri, cevabı dile getirdi. Ve: "(Havariler) Allah yolunda yardımcılarınız biziz (demişlerdi). Bunun ardından da İsrâiloğullarından bir zümre inanmış, bir zümre de inkar etmişti. Biz de inananları düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler." (Âyet: 14) buyurdu.

62- CUM'A SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Cum'a Sûresi, Sâf Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Sâf Sûresi de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde nazil olmuştu. Böylece Cum'a Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin 9. Âyetinde: "Ey iman edenler Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine koşun ..." (Âyet: 1) buyurmasıdır. 11 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, ilimle amel etmeye teşvik ve ilimleriyle amel etmeyen münafık ve Yahudileri kınamaktır. İşte bundan dolayı bu sûre, Sâf Sûresi'nden sonra zikredilmiştir. Çünkü sûre, bu üslubuyla hem önceki Sâf Sûresi'ne, hem de ondan önceki sûrelere uymaktadır.

İlimle Amel Etmeye Teşvik
(1.-11. âyetler)

Allah Teâlâ: "Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O Melik, O Kuddüs, O Azîz ve O Hakîm olan Allah'ı tesbih etmektedirler." (Âyet: 1) buyurup, bütün mahlukatın O'nu tesbih ettiğini bildirdi. *Ve devamla da*, O'nun, ümmîlere (okuma yazma bilmeyenler) işlerinden kendilerini bilgilendirecek ve onları arındıracak bir elçi gönderdiğini belirtti. Bunu, onların bilgiyle ameli bir araya getirmeleri için yaptığını ifade etti.

Sonra; Tevrat'ı bilip te O'nunla amel etmeyen Yahudiler'i kınadı. Onları, Tevrat'ın bilgilerini taşıyıp da o bilgilerden yararlanmamaları bakımından, sırtında kitaplar taşıyan eşeğe benzetti. *Sonra*; onların ameli terketmedeki dayanaklarına değindi. Onların diğer insanlar değil de yalnız kendilerinin O'nun (Allah'ın) dostları olduklarını, dolayısıyla da diğer insanları cezalandırdığı gibi, Cenab-ı Hakk'ın kendilerini cezalandırmayacağını iddia ettiklerini belirtti. *Ardından da*, eğer onlar bu iddialarında doğru iseler iddia ettikleri güzel sonuçlarını, ispat etmeleri için kendilerine ölümü temenni etmelerini emretti. *Ve*, onların, yapmış oldukları işlerinin sonucundan korktukları için ölümü asla temenni edemeyeceklerini bildirdi. Halbuki Cenab-ı Hakk'ın onların yapmış oldukları şeyleri kendilerine bildirmesi için, onların kaçtıkları o ölümün onlara gelmesinin kaçınılmaz olduğunu beyan etti.

Sonra; münafıklara ve onlar gibi, amel etmede ağırdan alanlara (dönüp), Cuma namazı için ezan okunup, çağrı yapıldığı zaman, namaza koşmalarını, ezanı duydukları an yapmakta oldukları alışverişlerini bırakmalarını, namazı kıldıktan sonra tekrar yapmakta oldukları dünya işlerine dönmelerini emretti. *Sonra*; onların, herhangi bir ticaret vb. iş ortaya çıkınca namazı kılmadan camiden çıkmalarını eleştirip: "Bir ticaret, yahut oyun-eğlence görür görmez, dağılıp ona yöneldiler de seni ayakta bıraktılar. Onlara de ki: Allah katında bulunan ecir, eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Âyet: 11) buyurdu.

63- MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Münâfikûn Sûresi, Hacc Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Hacc Sûresi'nin nüzulü de hicretin beşinci senesinde Beni Mustalik gazasından sonra gerçekleşmişti. Böylece, bu sûre de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde inen sûrelerden olmaktadır.

Sûreye bmünâfikûn (münafıklar) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Münafıklar sana geldiklerinde: Biz şehadet ederiz ki, sen kuşkusuz Allah'ın elçisisin, dediler..." (Âyet: 1) buyurmasıdır. 11 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre, münafıkların muhacirlere karşı, Beni Mustalîk gazasından dönüşleri esnasında hazırlamış oldukları komploları hakkında nazil olmuştur. Olay şöyle olmuştu: Münafıklar, muhacirler savaştan Medine'ye döndüklerinde, onları Medine'den çıkarmak için gizlice toplandılar. Zeyd b. Erkam da onların bu toplantılarında hazır bulunmuştu. Peygamber'e (s.a.s.) olayı haber verdi. Peygamber (s.a.s.) bunu onlara iletince, münafıklar Peygamber'e (s.a.s.) gidip, adetleri olduğu üzere olayı inkar ettiler. Bunun üzerine onların komplolarını açığa çıkarmak ve Zeyd b. Erkam'ı doğrulamak için, bu sûre nazil oldu. Sûrenin, amacını açıklamadaki üslubu ile Cum'a Sûresi ve ondan önceki sûrelerin üsluplarının aynı olduğunda hiç

şüphe yoktur. Bu sûrenin Cum'a Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki münasebetin sebebi de işte bu üslup birliğidir.

Münafıkların Muhacirlere Karşı Komploları
(1.-11. âyetler)

Allah Teâlâ: "Münafıklar sana geldiklerinde: Senin kesinlikle Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederiz, dediler. Senin kesinlikle O'nun elçisi olduğunu Allah biliyor. Ve Allah da tanıklık eder ki, münafıklar kesinlikle yalan söylüyorlar." (Âyet: 1) buyurup, münafıkları bu sözlerinde yalanladı. *Sonra*; onların bu yalancı yeminlerini kendilerine bir kalkan edindiklerini ifade etti. *Ardından da;* onların gövdelerinin, dış görünüşlerinin kendilerini gören kimsenin hoşuna gittiğini belirtip; ancak (o kişinin) bir de onları sınadığında onların akılsızlıkta, birbirlerine dayandırılmış keresteler gibi olduklarını göreceğini bildirdi. *Ve*, onların her bağırtıyı kendi aleyhlerine sanan korkaklar olduklarını ifade etti. *Sonra*; onların komplolarını, gizli toplantılarında hazır bulunan Ensar'dan insanlara, Medine'den çekilip gitmeleri için muhacirlere yardım etmelerini yasakladıklarını, (Benî Mustalik savaşından) Medine'ye döndüklerinde Muhacirler'i Medine'den çıkaracaklarına dair ittifak yaptıklarını açıkladı. *Sonra da müminleri*; mallarının ve evlatlarının kendilerini, münafıkları alıkoyduğu gibi, onları da Allah'ı anmaktan alıkoymasından nehyetti. *Ve*, onlara, içlerinden birisine ölümü gelip de, vermediği sadakaları vermek için keşke ecelinin bir müddet tehir edilmiş olmasını temenni etmesinden önce, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu rızıklardan infak edip, münafıklara kulak vermemelerini emretti. *Ve devamla*: "Allah eceli gelmiş olan hiçbir canı geriye bırakmaz. Allah (c.c.) yaptıklarınızdan çok iyi haber alandır." (Âyet: 11) buyurdu.

64- TEĞÂBUN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Teğâbun Sûresi, Tahrîm Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Tahrîm Sûresi de Hucurât Sûresi'nden sonra nazil oldu. Hucurât Sûresi Hudeybiye barışı ile Bedir savaşı arası döneminde nazil olmuştu. Böylece Teğâbun Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Teğâbun (aldanma) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin 9. âyetinde: "Toplanma günü için sizi bir araya getirdiği gün, işte o gün aldanma günüdür..." buyurmuş olmasıdır. 18 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kendilerini Allah ve Resulü'ne imana ve Allah yolunda harcamaya davet etmek için, münafıklardan ve diğerlerinden inkar edenleri dünya ve ahiret azabıyla uyarmadır. Bu amacın, Münâfıkûn Sûresi ve ondan önceki sûrelerin amaçlarına yakın bir amaç olduğunda hiç kuşku yoktur. Bu sûrenin diğer sûrelerden sonra zikredilmiş olmasındaki münasebetin yegane sebebi de işte bu amaç birliğidir.

Dünya ve Ahiret Azabıyla Uyarı
(1.-18. âyetler)

Allah Teâlâ: "Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allah'ı tesbih ediyorlar. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O her şeye kadirdir." (Âyet: 1) buyurup, her şeyin O'nu tesbih ettiğini, mülk ve hamdın yalnız O'na mahsus olduğunu bildirdi. Bizleri yaratanın da O olduğunu belirtip;

bizden bunu inkar edenler de (buna) inananlar da olduğunu açıkladı. O'nun bizim yapmakta olduğumuz her şeyi gördüğünü bildirdi. Gökleri ve yeri de hak ile yaratanın da O olduğunu ve onları boşuna yaratmadığını belirtti. Bizlere şekil ve sûret verenin, bizleri en güzel bir şekilde biçimlendirenin de O olduğunu, dönüşümüzün de O'na olacağını bildirdi. *Ve*, O'nun bizim içimizde sakladıklarımızı da dışa vurduklarımızı da bildiğini binaenaleyh bunlardan dolayı bizi hesaba çekeceğini beyan etti.

Sonra; bu konuda, inkar edenlere bir uyarı olması için, önceki kafirlere indirdiği dünya azabını ve onlar için hazırlamış olduğu ahiret azabını da (her ikisini de) hatırlattı. İnkar edenlerin asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiklerini belirtti. Onlara cevaben: Kuşkusuz onları dirilteceğini ve onlara (dünyada) yaptıklarını haber vereceğini ifade etti. *Sonra*; onlara, kendisine ve elçisine iman etmelerini emredip; onları, hepsini biraraya toplayacağı gün hususunda uyardı. İşte o günün, **aldanma günü** olduğunu belirtti. Çünkü hak ehlinin o gün batıl ehlini aldatacağını ifade etti. *Ve*, kim O'na inanıp da salih amel işlerse Allah Teâlâ'nın onun günahlarını bağışlayacağını ve onu cennetlerine sokacağını; kim de O'nu inkar ederse; ona da, ateşiyle azap edeceğini bildirdi. Bütün bunların O'nun izni ve takdiriyle olduğunu belirtti. *Sonra*; bunların ardından, inanmayanlara Kendisi'ne ve elçisine itaat etmelerini emretti. Şayet onlara (Allah'a ve elçisine) itaatten yüz çevirirlerse, artık bundan sonra onlar için yapılacak hiçbir şeyin olmadığını belirtti. Çünkü kendilerine yapmakla emrolundukları şeylerin tebliğ edilmiş olduğunu bildirdi. Peygamber'in (s.a.s.) ise onlara tebliğ edip, ardından (o ve) kendisine iman edenlerin, inkar edenlere karşı kendilerine yardım etmesi için Allah'a tevekkül etmekten başka yapacakları hiçbir şeylerinin olmadığını ifade etti.

Sonra; insanların, eşlerinden çocuklarından kendileri için düşmanları olduğunu belirtip; bunların, dinleri konusunda kendilerini etkileyecekleri hususunda onları uyardı. Ardından da güçleri yettiğince O'ndan korkmalarını, mallarını O'nun yolunda harcamalarını kendilerine emretti. *Ve onlara*, infak ettiklerini kat kat fazlasıyla kendilerine vereceğini ve kendilerini bağışlayacağını va'detti. Çünkü, O'nun şükredenlere fazlasıyla karşılık verdiğini, çok hoşgörülü (Halîm) olduğunu ifade edip: "O, görünmeyen ve görünen alemleri bilendir. O Azîzdir. Hakîmdir." (Âyet: 18) buyurdu.

65- TALÂK SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Talâk Sûresi, İnsan Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. İnsân Sûresi de Rahmân Sûresi'nden sonra nazil oldu. Rahmân Sûresi ise Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arası dönemde nazil olmuştu. Böylece Talâk Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Talâk (Boşanma) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Ey nebi kadınları boşadığınız zaman onları iddetleri içerisinde boşayın ..." buyurmuş olmasıdır. 12 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Talâk (boşanma) ve iddetin hükümlerini açıklamadır. Müşrikler bu konuda kadınlar hakkında zalimane hükümler uyguluyorlardı. İşte bundan dolayı bu sûre, kadınların boşanmaları ve iddetleri hakkında onlara insaflı davranılması ve müşriklerin bu ve benzeri diğer konularda zalimane hükümler içeren cahiliye yasalarına uymakta israr etmeleri hususunda uyarılmaları için indi. Bu sebeple bu sûrenin üslubu da daha önceki sûrelerin üslubuna yakınlık arzetmektedir. *Ve* bu sûrenin, Teğabun Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki münasebet de böylece açıkça görülmektedir.

Talâk ve İddetin Hükmü
(1.-12. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey Peygamber, kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içerisinde (adetten temiz oldukları sırada) boşayın ve iddeti sayın (Üç defa adet görüp temizlenmelerini hesap edin). Rabb'iniz Allah'tan korkun (bekleme süresi içerisinde) onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Ancak apaçık bir edepsizlik yapmaları durumu, bu hükmün dışındadr. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını geçerse kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin belki Allah, bundan sonra (iddet süresi içinde) yeni bir iş ortaya çıkarır (gönülleri uzlaştırıp birleştirme ortamı yaratır)." (Âyet: 1) buyurup, sûrenin ilk yedi âyetinde Talâk ve iddetin hükümlerini açıkladı. Bu esnada o hükümlere muhalefetten dolayı vereceği çeşitli cezaları da dile getirdi.

Sonra; zikrettiği bu emir ve hükümlere muhalefet edenleri uyarmak ve müminlerden sağduyu sahiplerinin de bundan sakınmaları için, Rabbi'lerinin emirlerine karşı geldiklerinde geçmiş kentlerin başlarına gelen şiddetli hesabı, görülmemiş azabı sonlarının nasıl hüsran olduğunu beyan etti. *Sonra*; bu konuda kendilerine indirmiş olduğu hükümlerde onlar için bir şeref olduğunu belirtti. Çünkü bu hükümlerin onları cehaletin karanlıklarından ilmin nuruna çıkaracağını bildirdi. *Ve*, Resule ve O'nun getirdiği hükümlere inanıp, salih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi olarak kalacakları cennetlere sokacağını haber verdi. Kuşkusuz Allah'ın onlara gerçekten güzel rızık verdiğini ifade etti. *Ve*: "Allah O'dur ki; yedi göğü ve yerden de onların benzerini yarattı. (Allah'ın) buyruğu, bunlar arasında iner ki, Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve Allah'ın bilgice her şeyi kuşatmış olduğunu bilesiniz." (Âyet: 12) buyurdu.

66- TAHRÎM SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Tahrîm Sûresi, Hucurât Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Hucurât Sûresi de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arasında nazil olmuştu. Böylece Tahrîm Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Tahrîm (haram kılma) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Ey peygamber, Allah'ın sana helal kıldıklarını ... niye haram kılıyorsun..." buyurmuş olmasıdır. 12 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre, Hz. Âişe ile Hz. Hafsa tarafından yapılan bir olay hakkında nazil olmuştur. Peygamber (s.a.s.), eşlerinden Cahş kızı Zeyneb'in yanında bal şerbeti içtiğinde ikisi aralarında anlaşıp Peygamber'e (s.a.s.): Senden meğâfîr kokusu alıyoruz, dediler. -Meğafîr: Miğfer, muğfur, muğfûr, miğfâr ya da miğfîrin çoğuludur. Arapların Sumâm, 'Uşar ve Rims dedikleri ağaçlardan sızan şiredir. Bala benzer. Kokusu kötü ve tiksindiricidir.- Peygamber (s.a.s.) onların her ikisinden de bu sözü işitince kendine bal şerbeti içmeyi yasakladı. İşte bu olay üzerine hem Peygamber'i (s.a.s.) Allah'ın kendisine helal kıldığı bir içeceği haram kılmasından dolayı kınamak ve hem de hanımlarını, aralarındaki bu kıskançlığa son vermezlerse onları boşamakla tehdit etmek için bu sûre indi. Bu sûreyle Talâk Sûresi arasındaki münasebet de her iki sûrenin de kadınlar hakkında nazil olmuş olmalarıdır.

Haram Kılma Kıssası
(1.-12. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey peygamber, niçin, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi, eşlerinin hatırı için haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayandır. Çok merhametlidir." (Âyet: 1) buyurup, Peygamber'i (s.a.s.), Allah'ın kendisine helal kıldığı balı eşlerinin hatırı için haram kılmasından dolayı ayıpladı. *Ve*, yeminini bozup tekrar bal şerbeti içmesi için, müminlere keffaretle yeminlerini çözmeyi meşru kıldığını ifade etti. Peygamber (s.a.s.), ashabı da kendisine uyarak bal şerbetini kendilerine haram kılmamaları için, onu kendisine haram kıldığını bir sır olarak sadece Hz. Hafsa'ya söylemişti. Hafsa bunu Âişe'ye haber verdi. Allah (c.c.) da O'na, Hafsa'nın sırrını ifşa ettiğini bildirdi. *Sonra*; onlara (Hafsa ile Âişe) eğer yaptıklarından pişmanlık duyup tevbe ederlerse bunun kendileri için daha hayırlı olacağını bildirdi. Çünkü onların kalplerinin bu yaptıkları sebebiyle haktan ayrıldığını belirtti. *Ve*, onlar Peygamber'e (s.a.s.) karşı birbirlerine arka çıkmaya devam ederlerse (bunun önemli olmadığını) ifade edip; çünkü O'nun, Cibril'in, müminlerin ve meleklerin Peygamber'in (s.a.s.) koruyucusu ve yardımcısı olduklarını bildirdi. Ve, o kendilerini boşarsa, Cenab-ı Hakk'ın belki de onlardan daha hayırlı eşleri ona vereceğini ifade etti. *Sonra*; Peygamber'in (s.a.s.) eşlerinden, bütün müminlere hitaba geçip, onlara kendilerini ve eşlerini yakıtı insanlar ve taşlar olan bir azaptan korumalarını emretti. *Ve*, cehennemde görevli melekler tarafından cehennemin yakıtı olan kafirlere: Bugün özür dilemeyin, çünkü siz, ancak yaptığınız şeylerle cezalandırılıyorsunuz, denileceğini belirtti. *Sonra*; günahlarını affetmesi ve onları cennetlerine koyması, kendileri için önlerinde ve sağ yanlarından koşan bir nûr yaratması için Allah'a canı gönülden tevbe edip, Ey Rabb'imiz, bize nurumuzu tamamla, bizi bağışla, kuşkusuz sen her şeye kadirsin, demelerini emretti.

Sonra, hanımlarının yapmış olduğu o işlerin kendisini meşgul edip cihattan alıkoymaması için kafir ve münafıklarla cihat etmesini Peygamber'e (s.a.s.) emretti. *Ve*, Peygamber'in (s.a.s.) eşlerine, Nûh'un ve Lût'un eşlerini temsil getirdi. Onların her ikisinin de, o iki peygambere hıyanet ettiklerinde kocalarının, Allah'ın onları cezalandırması karşısında onlardan hiç-

bir şeyi savamadıklarına dikkat çekti. Bu iki hanımı örnek verdi ki, Peygamber'in (s.a.s.) eşleri de O'na karşı birbirlerine arka çıktıklarında başlarına gelecek olan kötü sondan sakınsınlar. *Ve*, Allah Teâlâ, bu korkutmanın ardından teşvik sadedinde de Peygamber'in (s.a.s.) eşlerine bir örnek daha verdi. Geçmişte inanmış hanımlardan da ikisini onlara temsil getirdi. Onlardan birisi: Firavun'un hanımıdır. Ki, o hanım, Cenab-ı Hak'tan kendisi için cennette bir ev yapmasını ve kendisini Firavun ve toplumundan kurtarmasını istemişti. İkincisi onun İmran'ın kızı Meryem'dir ki, Allah Teâlâ bu sûreyi onunla bitirip, onun hakkında: "İmran kızı Meryem'i de (misal verdi). O ırzını korumuştu. Biz de o(nun Rahmine ruhumuzu üflemiş) tik. O Rabb'inin kelimelerini ve kitaplarını doğrulamış ve gönülden itaat edenlerden olmuştur." (Âyet: 12) buyurdu.

67- MÜLK SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mülk Sûresi, Tûr Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Tûr Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten kısa süre önce nazil olmuştur. Böylece Mülk Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başında "Mülk ve yönetim elinde bulunan Allah ne yücedir! O her şeye kadirdir." buyurmuş olmasıdır. 30 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Allah'a imana çağrıdır. Sûrede insanları imana çağrı hem Allah'ın varlığına delil getirmek suretiyle ve hem de onları korkutma ve özendirme metoduyla yapılarak, iki türlü çağrı yöntemi bir arada toplanmıştır. Bu sebeple sûrenin üslubu Tahrîm Sûresi'nin sonuyla, muhaliflerin korkutulması ve özendirilmesi bakımından, uyuşmaktadır. İki sûre arasındaki münasebetin sebebini de işte bu üslup birliği oluşturmaktadır.

Allah'a İmana Çağrı
(1.-30. âyetler)

Allah Teâlâ: "Mülk ve yönetim elinde olan Allah ne yücedir! O her şeye kadirdir." (Âyet: 1) buyurup, mülk ve yönetimin sadece Kendi elinde olduğunu ve O'nun her şeye kadir olduğunu bildirdi. Devamla da, han-

gimizin daha güzel amel/iş yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yaratanın da O olduğunu belirtti. *Ve*; yaratılışında hiçbir aykırılık ve hiçbir kusur olmaksızın yedi göğü kat kat yaratanın da O olduğunu ifade edip; en yakın göğü, yıldızlardan kandillerle süsleyen ve o yıldızları insan şeytanlarına gayb hakkında atıp tutma vesilesi kılanın da O olduğunu bildirdi. *Ve*, özel olarak, bu yıldızlardan gayb haberleri vermeye çalışanlar için çılgın ateş azabı hazırlamış olduğunu belirtti. Genel olarak da, bütün kafirler için de cehennem azabı hazırladığını ifade etti. Oranın ne kötü bir son olduğuna dikkat çekti. Oranın korkunçluğunu detaylı bir şekilde anlattı. *Sonra*; korkutma ve özendirme metodunu bir araya getirmek için, Allah'tan (c.c.) sakınanlar için bir bağışlama ve büyük bir mükafat olduğunu belirtti. *Sonra*; onların gizli-açık yaptıkları her şeyi bildiğini ve bütün yapmış oldukları işlerden dolayı kendilerini hesaba çekeceğini bildirmek suretiyle insanları tehdit etti. Bütün bunları bildiğinin delili olarak ta, onları Kendisi'nin yaratmış olduğunu, O'nun latif olduğunu, bilgisinin her şeyi en ince noktalarına kadar kapladığını, O'nun her şeyden haberdar olduğunu belirtti. *Ve*, yine tehdit yollu olarak, O'nun insanlar için yeryüzünü bir döşek gibi düzenleyip, onlar için orada her türlü rızık yollarını/sebeplerini kolaylaştırdığını ifade etti. Şayet küfürlerinde ısrar ederlerse, bu sebeple onların Cenab-ı Hakk'ın kendilerini yere batırmasından, ya da üzerlerine taş yağdıran bir fırtına gönderip kendilerini helak etmesinden emin olmadıklarına dikkat çekti. *Sonra*; bu korkutmayı örnek ve delillerle pekiştirdi. Örnek olarak onlardan önce küfürlerinde ısrar edenler hakkında neler yaptığını anlattı. Delil olarak da; üzerlerinde, havada kuşları tutmasına dikkat çekti. *Sonra*; Cenab-ı Hak onlara azap etmek istediğinde onları O'nun azabından sahip oldukları hiçbir kuvvet ve ordunun kurtaramayacağını belirtti. *Ve yine*, şayet onlara verdiği rızkını kesse, kuşkusuz onların putlardan edindikleri ilahlarının kendilerini asla rızıklandırmayacağını bildirdi. *Sonra*; inkar edenlerin bütün bu gerçekleri bildiklerini, fakat buna rağmen onların, azgınlık ve nefret içerisinde (küfürde) direnmeyi sürdürdüklerini belirtti. Onların, Cenab-ı Hakk'ın bu anlattığı durumlarının daha açık ve net bir şekilde anlaşılması için, onların hallerini yüzüstü kapanarak yürüyen kişiye, müminlerin du-

rumunu da doğru yolda düzgün bir şekilde yürüyenin haline benzetmek suretiyle, bunu teyit etti.

Sonra; tekrar delillerin zikrine geçip, onları yaratanın, onlara işitme gücü (kulaklar), gözler ve gönül verenin de O olduğunu bildirdi. *Ve yine*, onları yerde yaratıp, yeryüzüne yayanın da O olduğunu ifade edip; sonunda da hepsinin O'nun huzurunda toplanacaklarını bildirdi.

Sonra; inanmayanların, alay yollu: Bu azap va'di ne zaman gerçekleşecek?, dediklerini ifade etti. Ve, Peygamber'e (s.a.s.) onlara cevaben: Onun ilminin (azabın ne zaman gerçekleşeceğinin bilgisinin) Cenab-ı Hakk'ın katında olduğunu, kendisinin onları uyarmadan başka bir görevi olmadığını, söylemesini emretti. *Ve*, onların, o azabın bir gün kendilerine yaklaştığını gördüklerinde yüzlerinin kötüleşeceğini (benizlerinin atacağını); kendilerini kınamak için onlara: "İşte isteyip durduğunuz şey budur!" (Âyet: 27) deneceğini bildirdi. *Sonra*; yine Peygamber'e (s.a.s.): Eğer kendisi ve onunla beraber olanlar ölürlerse, yahut ecelleri ertelenirse de hiçbir şeyin değişmeyeceğini, kuşkusuz Cenab-ı Hakk'ın onlara azap etmesinin kesin olduğunu, onları o azaptan kurtaracak hiçbir kimsenin de bulunmadığını onlara söylemesini emretti. *Sonra*; Kendisi'nin ve O'nunla beraber olan müminlerin Allah'a inandıklarını ve O'na tevekkül ettiklerini belirtip, inkarcıların yakında kimin apaçık bir sapıklık içerisinde olduğunu da kesin olarak öğreneceklerini kendilerine bildirmesini Peygamber'e (s.a.s.) emretmek suretiyle sûreyi bitirdi. Ve sonunda da: "De ki: Baksanıza, eğer suyunuz çekilse, kim size akarsu getirebilir?" (Âyet: 30) buyurdu.

68- KALEM SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kalem Sûresi, Alak Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Alak Sûresi ise Kur'ân'ın ilk inen sûresidir. Böylece Kalem Sûresi'nin nüzulü de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arası döneme rastlamaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında "Nûn, kaleme ve yazdıklarına andolsun ..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 52 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Cebrâil (a.s.), Peygamber'e (s.a.s.) Hira mağarasında indiği zaman peygamberimiz, rengi kaçmış, çehresi değişmiş bir halde Hz. Hatice'nin yanına döndü. Hatice ona: "Neyin var?" dedi. Peygamber (s.a.s.) de: Kendisine Cebrâil'in indiğini O'na söyledi. Bunun üzerine Hatice Peygamber'imizi amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Varaka Hristiyandı. Peygamber'e (s.a.s.) başına gelenleri sordu. O da olanları kendisine anlattı. Bunun üzerine Varaka peygamberimize: Yemin ederim ki, senin davetine kadar yaşarsam mutlaka sana çok yardım edeceğim. Bu olay Kureyş'in dillerine düştü. Kuşkusuz o (Hz. Muhammed) cinlenmiş dediler. Bunun üzerine, hem Peygamber'i (s.a.s.) teyit etmek ve hem de ona inanmayıp, ona mecnun diyenleri küfürlerinden dolayı uyarmak için bu sûre indi. Bu haliyle sûre inzar/uyarı amacı bakımından önceki sûreyle ortak amaç taşımaktadır. Bu sûrenin Mülk Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki müna-

sebetin sebebinin de bu amaç ortaklığında olduğu açıkça görülmektedir.

Peygamber'i (s.a.s.) Teyid Etme (1.-52. âyetler)

Allah Teâlâ: "Nûn, kaleme ve yazdıklarına andolsun ki sen Rabb'inin nimetiyle cinlenmiş değilsin." (Âyet: 1-2) buyurup, O'nun cinlenmiş olmadığına bunlarla yemin etti. Peygamber (s.a.s.) için kesintisiz bir mükafat olduğunu ve onun büyük bir ahlak üzere bulunduğunu ifade etti. *Sonra*; kuşkusuz kimin mecnun olduğunu onun da, onların da yakında görecеklerini, yoldan sapanın da doğru yolda olanın da kim olduğunu tam anlamıyla bilenin ancak Allah'ın (c.c.) Kendisi olduğunu Peygamber'e (s.a.s.) bildirdi. O'nu, onlardan her kötüleyene, söz götürüp getirene, her türlü hayra engel olana... vb. gibi niteliklerini açıkladığı diğer insanlara uymadan nehyetti. O nitelikleri taşıyanlara örnek olarak, Allah'ın kendisine mal ve oğullar verdiği böylelerinden birinin, kibir ve gururundan dolayı O'nun âyetlerini yalanlamak suretiyle bu nimetlere karşılık verip, nankörlük ettiğini belirtti. *Sonra*; kibir ve gururu sebebiyle O'nun nimetlerine karşı sergilemiş olduğu bu davranıştan dolayı o kişiyi (ve onun gibileri) mutlaka cezalandıracağını ifade edip: "Biz onun burnu üzerine damga vurup işaretleyeceğiz." (Âyet: 16) buyurdu. *Devamla*, insanları mallarıyla, çocuklarıyla deneyip, imtihan edeceğini belirtti. Nitekim daha önce de bahçe sahiplerini imtihan etmiş olduğunu bildirdi. *Ve*, onların (bahçe sahipleri) o zaman sabahleyin bahçelerinin meyvelerini toplayacaklarına yemin edip; inşallah: (Allah dilerse) demediklerini belirtti. Bunun üzerine Allah Teâlâ'nın o bahçeye, meyvelere zarar veren bir afet isabet ettirdiğini bildirdi. Onlar sabahleyin bahçelerine giderken kendi aralarında kesinlikle yanlarına (bahçelerine), hiçbir yoksulun girmeyeceğini, hiçbir fakiri oraya sokmayacaklarını söylüyorlardı. Bahçelerine varıp, birdenbire bahçelerini o halde görünce dalalette olduklarını itiraf ettiler. Dönüp bu davranışlarından dolayı birbirlerini kınamaya başladılar. Allah Teâlâ bu olayı anlattıktan sonra; o müşriklerin dünyadaki azaplarının da, işte o bahçe sahiplerinin azabı gibi olacağını, onlar için ahirette olacak olan azabın ise dünyadakinden kat kat daha büyük olacağını belirtti. *Ve*, halbuki muttaki-

ler için O'nun katında na'îm cennetleri (nimet bahçeleri) olduğunu bildirdi. Bu konuda müslümanlarla suçluların bir tutulmasını eleştirdi. *Ve*, onların (kibirlenip inkar edenlerin) kendilerinin de müslümanlar gibi olduklarına hükmetmelerini de kınayıp, onların bu konuda ne herhangi bir bilgileri ve ne de bu verdikleri hükmü doğrulayacak kendilerine verilmiş bir andlarının da olmadığını ifade etti. Ve, şayet onların ortaklarının kendilerine bunu garantileme imkanları varsa onları, bacağın açılacağı, (işlerin zorlaşacağı, her hakikatin bütün çıplaklığıyla ortaya çıkacağı) ve secde etmeye çağırılıp da secde edemeyecekleri gün, ortaklarını da beraber getirmelerini istedi. Onların önceden, sağlam iken de secde etmeye çağrıldıklarını, ama secde etmediklerini belirtti.

Sonra; Sûreyi, Peygamber'e (s.a.s.), o kimseleri ve ona indirileni, inkar edip yalanlayanları kendisine bırakması emriyle bitirdi. *Ve*, onları şiddetli azapla yakalamak için kendilerine mühlet vereceğini Peygamber'e (s.a.s.) bildirdi. *Sonra da*, ona, hükmüne sabretmesini, Yûnus'un (a.s.) balık yuttuğu zaman sıkıntıdan bunaldığı gibi bunalmamasını emretti. Çünkü şayet Yunus'a onun nimeti yetişmemiş olsaydı, balığın karnından yerilmiş bir halde çıkarılmış olacağını belirtti. Fakat Rabb'inin O'nu seçtiğini ve salihlerden kıldığını (dolayısıyla yerilmediğini) bildirdi. *Sonra*; kuşkusuz o müşrikleri Kur'ân'ı dinleme anında, Peygamber (s.a.s.) için: Kuşkusuz o bir mecnundur, demeye sevkeden hususun sadece ve sadece onların aşırı düşmanlıkları olduğunu vurgulayıp: "Halbuki O (Kur'ân), alemler için bir uyarıdan başka bir şey değildir." (Âyet: 52) buyurdu.

69- HÂKKA SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Hâkka Sûresi, Mülk Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Mülk Sûresi de İsrâ olayından sonra hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Böylece Hâkka Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Hâkka (gerçekleşmesi kesin olan, kıyamet) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında "Gerçekleşeceği kesin olan, nedir o gerçekleşeceği kesin olan? O gerçekleşmesi kesin olanın niteliğini sana bildiren nedir?" (Âyet: 1-3) buyurmuş olmasıdır. 52 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kıyamet gününün ispatı ve o gün olacak olan mükafat ve cezanın açıklanmasıdır. Bu sebeple sûrenin anlatım biçimi ve üslubu da önceki sûrede olduğu gibi inzar/uyarı üslubundadır. Her iki sûre arasındaki münasebetin sebebi de bu üslup birliğidir.

Kıyamet Gününün İspatı
(1.-52. âyetler)

Allah Teâlâ: "Gerçekleşmesi kesin olan, nedir o gerçekleşmesi kesin olan? O gerçekleşmesi kesin olanın niteliğini sana bildiren nedir?" (Âyet: 1-3) buyurdu. -el-Hâkka: Gerçekleşmesinde hiçbir şüphe olmayan kesin saat, kıyamet anlamındadır-. Allah Teâlâ: Âd ve Semûd kavminin o kesin olan kıyamet saatini yalanladıklarını ve bu yüzden şiddetli bir şekilde he-

lak edildiklerini bildirdi. *Ve*, Firavun, ondan öncekiler ve alt üst olmuş kent halkları (Lût kavmi) nin de onu yalanladıklarını, bunun üzerine onları da şiddeti gittikçe artan bir yakalayışla yakaladığını belirtti. *Ve devamla*, Nûh kavminden kıyamete iman edenleri, suların azdığı zaman (tufanda boğulmaktan) kurtardığını, onları gemiye yüklediğini bildirdi. Kıyameti yalanyanları da bizlere bir ibret olmaları ve duyup anlayan kulaklarımızın duyup ta bundan ders almaları için, suda boğduğunu ifade etti. *Devamla;* o kıyamet gününün, sûra üfürülmesi ve diğer olayları gibi, bütün güçlüğü ve dehşetleriyle geldiğinde, insanların Rabbi'lerine arzolunacaklarını, kitapları (amel defterleri) sağ taraflarından verilenlerin Cenab-ı Hakk'ın zikrettiği mükafatlara nail olacaklarını; amel defterleri sol taraflarından verilenlerin ise, yine zikrettiği cezalara çarptırılacaklarını beyan etti.

Sonra; yaratıklarından, insanların gördüklerine ve görmediklerine yemin edip, O Kur'ân'ın doğruluğunda asla şüphe olmayan değerli bir elçinin sözü olduğunu, ne bir şair ve ne de sözlerinin çoğu yalan olan kahin sözü olmadığını belirtti. *Sonra*; şayet, Peygamber (s.a.s.), Allah adına bazı laflar uydurmuş olsa mutlaka Cenab-ı Hakk'ın onu sağ elinden yakalayıp, can damarını keseceğini bildirdi. Hiçbir kimseye de Kendi'sine engel olma imkanı vermediğini ifade etti. *Sonra*; Kur'ân'ın muttakiler için bir öğüt olduğunu ve Allah'ın (c.c.) inanmayanların Kur'ân'ı yalanladıklarını bildiğini, bundan dolayı onları cezalandıracağını ve O'nu kafirlere bir hasret kılacağını belirtti. Devamla da Kur'ân'ın kesin bir gerçek olduğunu beyan edip, Peygamber'e (s.a.s.) hitaben: "Öyleyse Ulu Rabb'inin adını tesbih et." (Âyet: 52) buyurdu.

70- MEÂRİC SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Me'âric Sûresi, Hâkka Sûresi'nden sonra nazil oldu. Hâkka Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten az önce nazil olmuştu. Böylece Me'âric Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Me'âric (yükselme dereceleri) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin üçüncü âyetinde "Yükselme derecelerinin sahibi Allah'tan..." (Âyet: 3) buyurmuş olmasıdır. 44 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kafirlerin uyarıldığı azabın yakın olduğunun beyanıdır. Böylece sûrenin üslubu, önceki sûrede zikredilen inzar/uyarı üslubundadır. Bu sûrenin Hâkka Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu üslup birliğidir.

Azabın Yaklaştığının Beyanı
(1.-44. âyetler)

Allah Teâlâ: "Bir (soru) soran, inecek azabı sordu." buyurup, inkar edenlerin (başlarına) inecek azabın çabuklaştırılmasını istediklerini belirtti. Onların (böyle bir) soru sormalarını kınamak için bunu ifade etti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), onların bu soruyla kendisiyle alay etmelerine sabretmesini emretti. Onların bu azabın inmesini uzak gördüklerini, halbuki O'nun bu azabı yakın gördüğünü belirtti. *Ve,* (azabın ineceği) o gün

göğün erimiş maden gibi olacağını... vb. gibi âyetlerde zikrettiği kıyametin diğer ahvalini anlattı. *Sonra*; insanın hırslı (ve tedirgin) yaratıldığını, onlardan pek azı hariç Cenab-ı Hakk'ın kendilerine emrettiği (amellere) sabretmeye güç yetiremediklerini belirtti. O sabreden azınlığın da, namazlarında daim olan namaz kılanlar ... vb. gibi âyetlerde zikrettiği diğer vasıflara sahip müminler olduğunu açıklayıp, bu konuyu "İşte onlar, cennetlerde ağırlanırlar" (Âyet: 35) sözüyle noktaladı.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.) doğru koşuşturup, O'na alay yollu bu soruyu (azap ne zaman? sorusunu) sormalarından dolayı kafirleri kınadı. Onlardan herbirinin sanki nimet cennetine gireceğini tamah edip, ve yine sanki onların cezasının o azap olmayacakmış gibi davrandıklarını belirtti. *Sonra*; bu yalancı tamahtan onları men etti. *Ve*, O'nun,onları cansız bir nutfeden yarattığını, binaenaleyh onları diriltmeye ve kendilerine azap etmeye ve onların yerine onlardan daha hayırlı olan başkalarını getirmeye (bütün bunlara) kadir olduğunu belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), tehdit edildikleri azap gelip de onlar kabirlerinden sanki dikilen hedeflere koşar gibi hızla çıkacakları vakte kadar, onları kendi alay ve eğlenceleri içerisinde oyalanmaya terketmesini emretti. *Ve (onların o günkü hallerini, kabirlerinden hızla çıkışlarını tasvir sadedinde):* "Gözleri düşük, yüzlerini alçaklık bürümüş bir durumda, işte onlara va'dedilen gün, bu gündür." (Âyet: 44) buyurdu.

71- NÛH SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nûh Sûresi, Nahl Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Nahl Sûresi de İsrâ olayından sonra ve hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Böylece Nûh Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında "Biz Nûh'u kavmine, onlara acıklı bir azap gelmeden önce kavmini uyar diye gönderdik." buyurmuş olmasıdır. 28 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kendisine karşı geldiklerinde Nûh toplumunun başına gelenlerle müşrikleri uyarmaktır. Böylece sûre, inzar/uyarı üslubunda, kendinden önceki sûrelere uygun düşmektir. İşte bu durum da, bu sûrenin, onlardan sonra zikredilmesine sebep olmuştur.

Nûh Kıssası
(1.-28. âyetler)

Allah Teâlâ: "Biz Nûh'u kavmine, onlara acıklı bir azap gelmeden önce kavmini uyarsın diye gönderdik." (Âyet: 1) buyurup, Nûh'u, küfürlerinden dolayı kendilerine azap etmeden önce, onları uyarması için kavmine gönderdiğini bildirdi. Nûh'un, Allah'ın onların günahlarını bağışlaması için kavmini Allah'a (c.c.) ibadete çağırdığını, belirtti. Nûh'un onları her ibadete çağırışında, onların küfürlerinde, israr

edip büyüklük tasladıklarını bildirdi. *Ve*, O'nun da sürekli olarak onlara daveti tekrarlayıp, onlara Cenab-ı Hakk'ın Ulûhiyetine dair deliller getirdiğini belirtti. Sonunda, onun ümitsizliğe düşüp onların hepsini helak etmesi için Rabb'ine yalvardığını; çünkü onları helak etmeden bırakırsa onların O'nun kullarını saptıracaklarını, onların ahlaksız ve kafirlerden başkasını da doğurmadıklarını söylediğini belirtti. *Ve (Nûh'un o duasında):* "Rabb'im beni, anne ve babamı, inanarak evime gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de sadece helakını artır." (Âyet: 28) diye yalvardığını da beyan etti.

72- CİN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Cin Sûresi, A'râf Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. A'râf Sûresi'nin nüzulü de Peygamber'in (s.a.s.) Taif'ten dönüşü esnasında gerçekleşmişti. Peygamber (s.a.s.), bisetin (peygamberliğin) onuncu yılında Taif halkını İslâm'a davet için oraya gitmişti. Böylece Cin Sûresi'nin nüzulü de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arası dönemde gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "De ki: Cinlerden bir grubun Kur'ân'ı dinleyip aralarında şöyle dedikleri bana vahyolundu: Biz harikulade güzel bir Kur'ân dinledik." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 28 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, cinlerin iman etme kıssasını anlatmaktır. Zira bunda müşrikler için öğüt ve uyarı vardır. Bir önceki Nûh Sûresi'nin zikredilmesinin amacı da bu idi. Bu sûrenin ondan sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu amaç birliğidir.

Bazı Cinlerin İman Etmelerinin Kıssası
(1.-28. âyetler)

Allah Teâlâ: "De ki: Cinlerden bir grubun Kur'ân'ı dinleyip aralarında şöyle dedikleri bana vahyolundu: 'Biz harikulade güzel bir Kur'ân dinledik." (Âyet: 1) buyurup, sûrenin ilk onbeş âyetinde cinlerin iman etme

kıssasını anlattı. *Sonra*; şayet müşrikler de, cinlerden iman edenlerin (yollarında) doğru gittikleri gibi, iman yolunda doğru gitselerdi kuşkusuz onlara bol su vereceğini, rızıklarını artıracağını belirtti. *Devamla*; kim O'nu inkar ederse onu da kendisini alt eden bir azaba sokacağını bildirdi. Mescitlerin Allah'a (c.c.) mahsus olduğunu belirtip; dolayısıyla, O'nunla beraber oralarda kimseye dua edip yalvarmamalarını emretti. Peygamber'in (s.a.s.) mescitte kalkıp Allah'a yalvardığında müşriklerin hepsinin kalkıp O'nun üzerine üşüştüklerini belirtti. *Ve*, halbuki Allah Teâlâ'nın Peygamber'e (s.a.s.): Kendisi'nin ancak Rabb'ine çağırdığını, Allah'a karşı üzerine vacib olan görevini yerine getirdiğini, onların inkar etmeleri ya da iman etmeleri yönünde kendisinin hiçbir şeye malik olmadığını ve Peygamber'in (s.a.s.) kendisini de O'nun azabından, Allah'ın kendisiyle insanlara gönderdiğini (İslâm'ı) onlara tebliğ etmekten başka, hiçbir şeyin asla kurtaramayacağını onlara haber vermesini emretti.

Sonra; kim Allah'a ve O'nun elçisine karşı gelip baş kaldırırsa, Allah'ın onu ebedî olarak cehenneme koyacağını bildirdi. Cehenneme girenler kendilerine va'dedilen azabı gördüklerinde (dünyada sandıkları gibi Peygamber'in (s.a.s.) değil) asıl kendilerinin yardımcı bakımından daha zayıf ve sayıca daha az olduklarını anlayıp, kendisine karşı birleştikleri Peygamber (s.a.s.) ve ona tabi olanların öyle olmadığını anlayacaklarını ifade etti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.) onlara: Va'dedilen bu azabın ne zaman olacağını?, kendisinin de bilmediğini; onun vaktinin, Allah'ın (c.c.) bilgisini kendisine has kıldığı gayb bilgilerinden olduğunu belirtip, Cenab-ı Hakk'ın o bilgiye, razı olduğu/istediği elçilerinden başka hiçbir kimseyi muttali kılmayacağını; çünkü O'nun, elçisinin (kıyametin bilgisini verdiği elçinin) önüne ve arkasına gözetleyiciler koyduğunu onlara haber vermesini emretti. *Ve (bu gözetleyiciler koymasına sebep olarak):* "O'nun elçilerinin Rabbi'lerinin kendilerine verdiği mesajlarını duyurduklarını bilsin. Allah onlarda bulunan her şeyi kuşatmıştır ve her şeyi bir bir saymıştır." (Âyet: 28) buyurdu.

73- MÜZZEMMİL SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Müzzemmil Sûresi, Kalem Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Kalem Sûresi'nin nüzulü de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında gerçekleşmişti. Böylece Müzzemmil Sûresi'nin nüzulü de o tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Müzzemmil (elbisesine bürünen), adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında "Ey elbisesine bürünen (peygamber). Geceleyin kalk (ibadet et), gecenin bir kısmında kalkma, dinlen." (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdr. 20 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Peygamber'i (s.a.s.) davete hazırlamaktır. Bu hususta ona, insanların yapacaklarına karşı sabretmeyi ve onları inzar etmeyi/uyarmayı emretmeyi gerektirmiştir. Kuşkusuz bu sûre, işte bu inzar sebebiyle, önceki sûrenin üslubuna, inzar hususunda uygun düşmektedir. İşte bu münasebetten dolayı da ondan sonra zikredilmiştir.

Peygamber'in (s.a.s.) Davete Hazırlanması (1.-20. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey elbisesine bürünen (peygamber). Geceleyin kalk (ibadet et), gecenin birazında kalkma, dinlen ..." (Âyet: 1-2) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.) gece ibadetini ve ağır ağır/tane tane Kur'ân okumayı

emretti ki, böylece kendisine vahyedilecek olan ağır söze, zor göreve karşı yardım görsün ve davetini tebliğde daha güçlü ve söz itibariyle de daha etkili bir tesir meydana getirsin. *Sonra*, yine Peygamber'e (s.a.s.), Allah'ı zikre devam etmesini, insanların kendi hakkında söyleyeceklerine sabretmesini ve onlardan, kendilerine verilen nimetlerin şımarttığı kişileri (in hesabını) O'na bırakmasını emretti. Çünkü o nimetlerin kendilerini şımarttığı kişilere dünyada mühlet vereceğini, sonra onlara bukağılar ve cehennem azabı tattıracağını ve onları helak edeceğini bildirdi. Nitekim elçisine başkaldırdığı zaman Firavun'u helak ettiği ve onu ağır bir cezaya çarptırdığı gibi bunlara da aynı şeyi yapacağını belirtti. *Ve*, bu Firavun olayının onlara, o azap kendilerini sarmadan önce, kendi benliklerini tanımaları için bir öğüt olduğunu beyan etti.

Sonra, Peygamber'in (s.a.s.) ve ona tabi olanların gecenin ekserisinde ibadet etme ve tane tane Kur'ân okumaya devam etme zorunluluklarını hafifletti. Onları bu hususta güçlerinin yettiğini yapmakla sorumlu tuttu ve onlara bundan dolayı da büyük mükafat vadedip: "Kendiniz için verdiğiniz hayırları, Allah katında, (dünyada) verdiğinizden daha hayırlı ve mükafatça daha büyük bulacaksınız. Allah'tan mağrifet dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Âyet: 20) buyurdu.

74- MÜDDESSİR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Müddessir Sûresi, Müzzemmil Sûresi'nden sonra inmiştir. -Vahiy, inmeye başladıktan bir müddet sonra kesilmişti ki, tarihçiler bu müddetin ne kadar olduğu hakkında anlaşamamışlardır. Onların en fazla tercih edilen görüşleri bu sürenin 40 gün olduğudur.- Müddessir Sûresi de işte bu sûrenin bitiminden sonra inmiştir. Böylece Müddessir Sûresi'nin nüzulü, vahyin başlamasıyla Habeşistan'a hicret arasında gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Müddessir (örtüsüne bürünen) adının veriliş sebebi sûrenin başlangıcında Allah Teâlâ'nın "Ey örtüsüne bürünen (peygamber) kalk, (insanları) uyar." (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdır. 56 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Peygamber'i (s.a.s.), süratle davet görevini yerine getirmeye çağrıdır. Bu durumda beraberinde, çağırıldıkları davete icabet etmedikleri takdirde kendilerini bekleyen azap hususunda, müşrikleri uyarıyı gerektirmiştir. Bu açıdan sûre, önceki sûreyle aynı amacı taşımaktadır. Bu sûrenin, Müzzemmil Sûresi'nden sonra zikredilmiş olmasındaki münasebetin asıl sebebi de işte bu husustur.

Peygamber'i (s.a.s.) Süratle Davet Görevini Yerine Getirmeye Çağrı (1.-56. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ey örtüsüne bürünen (peygamber). Kalk (insanları) uyar." (Âyet: 1-2) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.) kalkıp insanları uyarmasını emretti. *Ve devamla*, Allah'ı (c.c.) tekbir etmesini (O'nun büyüklüğünü anmasını), elbisesini temizlemesini, pislikten ve iyilik yaptığı kişilere minnet etmeden (iyiliği onların başına kakmadan) kaçınmasını, kendisine emretti.

Sonra; insanların uyarılmasına geçti. Sura üfürüldüğü zamanı anıp, o zamanın insanlar için çok zor bir zaman olduğunu ifade etti. Peygamber'e (s.a.s.), tek olarak yarattığı ve kendisine çok mal verdiği o (inkarcı) adamı (ın hesabını)[43] O'na bırakmasını emretti. *Ve*, onu dimdik bir yokuşa sardıracağını belirtip, çünkü onun, kendisinin uyarıldığı şeyin (Kur'ân'ın) rivayet edilip öğretilen bir büyüden başka bir şey olmadığını ileri sürdüğünü bildirdi. *Ve*, onu detaylı bir şekilde tehdit edip sonunda onu Sakar'a sokacağını söyledi. Kur'ân'ın, o inkarcı adamın ileri sürdüğü gibi bir büyü olmayıp "O'nun, insanlar için sadece bir uyarı olduğunu..." (Âyet: 36) bildirdi. *Sonra*; insanlar için (akıllarını kullanıp bu uyarıya uymamalarından dolayı Sakar'ın) bir uyarı olmasını yadırgadı. Aya ve onunla birlikte (ayetlerde) zikrettiği diğer şeylere yemin edip onun (Sakar'ın) onlar için hazırlanmış yedi cehennemin tabakalarından en büyük bir tabaka olduğunu belirtti. *Ve*, yine onun insan için bir uyarıcı olduğunu bildirip, artık (bundan sonra) kim hayır yolunda ilerlemeyi dilerse o yolda ilerlemesini; kim de o yoldan geri kalmak isterse onun da kalmasını istedi. Çünkü her nefsin kazandığıyla (sorumlu tutulduğu) cezaya çarptırılacağını beyan edip; bunlardan, kitapları sağ tarafından verilecek olanları is-

---

43 Tefsir kitaplarında buradaki âyetlerde işaret edilen bu adamın Velid b. Muğire el-Mahzûmî olduğu rivayet edilir. Başlangıçta hiçbir şeyi olmayan bu adama Allah mal, evlat ve büyük servet vermiştir. Mekke ile Taif arasında sürüleri; Taif'te yaz kış meyvesi eksik olmayan bahçeleri ve çok parası; yedisi Mekke'de, beşi Taif'te doğmuş on iki evladı bulunduğuna dair rivayetler vardır. (Ç. N.)

tisna etti. Kitapları sağ taraflarından verilenlerin cennetlerde mücrimleri (suçluları) Sakar'a sokanın ne olduğunu onlardan soracaklarını belirtti. Bu soru üzerine mücrimlerin onlara cevap verip: Kendilerinin asla namaz kılanlardan olmadıklarını.. vb. gibi dünyada yaptıkları (Sakar'a girmelerine sebep olan) diğer işleri anlatacaklarını beyan etti. *Sonra*; bütün bu anlatılanlardan sonra onların hâlâ arslandan ürkmüş yaban eşekleri gibi, kendilerine verilen öğütten (Kur'ân'dan) yüz çevirmelerini kınadı. Onlardan herbirisinin hala, kendisine, davet olunduğu şeye (Kur'ân'a) uymasını emreden, gökten bir sayfa indirilmesini istediğini belirtti. *Sonra*; onları bu istekten men edip, onların (Kur'ân'a) imandan yüz çevirmelerindeki yegane sebebin onların ahiretten korkmamaları olduğunu söyledi. *Ve*, devamla yine onları bu yüz çevirmeden de men edip, O'nun (Kur'ân'ın) beliğ, yeterli bir öğüt olduğunu, dileyenin O'nu düşünüp tefekkür edeceğini bildirdi. *Ve*: "Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Kendisinden korkulmaya ve günahları bağışlamaya ehil O'dur." (Âyet: 56) buyurdu.

75- KIYÂMET SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kıyâmet Sûresi, Necm Sûresi'nden yedi sûre sonra inmiştir. Necm Sûresi'nin inişi de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında gerçekleşmiştir. Böylece Kıyâmet Sûresi'nin inişi de bu tarihe rastlamaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi; Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Kıyamet gününe and içmem[44]..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 40 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, öldükten sonra dirilmeyi ve orada gerçekleşecek olan hesap, sevap ve cezanın varlığının ispatıdır. Bu sebeple sûrenin üslubu da diğer sûrelerde olduğu gibi uyarı, korkutma ve özendirme uslubudur. Sûrenin burada zikredilmesi kendisinden önce zikredilen sûrelere uygun düşmektedir.

Öldükten Sonra Dirilmenin İspatı
(1.-40. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kıyamet gününe and içmem. Daima kendisini kınayan

44 Alimlerin çoğu bu âyeti "Yoo, kıyamet gününe and içerim" vb. şeklinde tercüme etmişlerdir. Onlar buradaki "yemin ederim" kelimesinin başında bulunan "Lâ" edatını sade vurgu olarak kabulederler. Müellif ise bu "la"yı aşağıda da anlaşılacağı üzere olumsuzluk edatı olarak kabuleden görüşü tercih etmiştir. Bu hususta fazla bilgi için bkz. ez. Zemahşeri, el-Keşâf, IV, 645-646; Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, VII, 5472-73. (Ç. N.)

nefse and içmem. İnsan kendisinin kemiklerini bir araya asla toplayamayacağımızı mı sanıyor?" (Âyet: 1-3) buyurup, O'nun, insanların öldükten sonra tekrar diriltileceklerine yemin etmediğini; çünkü bunun yemine ihtiyac olmayacak derece açık, seçik olduğunu ifade etti. Ve, onların, darmadağınık olduktan sonra kemiklerinin toplanmasını imkansız görmelerini yadırgadı. *Sonra*; kuşkusuz Allah'ın (c.c.), ölümden önce olduğu gibi (öldükten sonra da çürümüş) kemikleri bir araya getirmeye ve parmak uçlarını (dahi) önceden olduğu gibi düzeltmeye kadir olduğunu bildirdi. Onların bu düşüncelerinden dolayı suçlarına devam etme isteklerini geçersiz kıldı. *Sonra*; onların, gerçekleşmesini imkansız görerek, kıyamet günü ne zaman? olacak, diye sorduklarını ifade etti. Bu suale cevaben: O günün alametlerinin geldiğinde onların, ondan kaçmayı temenni edeceklerini ifade edip; halbuki ondan hiçbir kaçış olmadığını bildirdi. Onların kendilerinin yapıp öne sürdükleri ve yapmayıp sonraya bıraktıkları her şeyi kendilerine haber vermesi için Allah'a (c.c.) dönmelerinin kaçınılmaz olduğunu belirtti. (Orada) her nefsin, amelini kitabında (amel defterinde) göreceğini, artık o gün hiçbir nefisten herhangi bir özür kabul edilmeyeceğini bildirdi. *Sonra*; kıyamette olacak olan; insanın, amelleri toplanmadan önce kitabının (amel defterinin) okunmasında acele edişini Allah'ın (c.c.) nehyedeceğini ve kitabı kendisine okununcaya kadar beklemesini; sonra, (suçlarını) itiraf etmek suretiyle ona (Kitaba) tabi olmasını emdereceğini dile getirdi.[45] (İnsandaki) bu aceleciliğin insanların çabuk geçen (dünya) yı sevmelerinden ve ahireti unutmalarından kaynaklandığını belirtti. *Ve*, amellerin arzından sonra iyilik sahiplerinin yüzlerinin ışıl ışıl parlayacağını, kötülük sahiplerinin yüzlerinin ise asık olacağını beyan etti. *Sonra*; sûreyi, onların ölümlerinden sonra beraberlerinde ne bir sadaka ve ne de bir namazları olmadan; fakat yalanlama, yüz çevirme ve kibirleriyle

---

45 Bu âyetlerdeki zamirin hangi ismin yerini tuttuğu açık değildir. Müellif buradaki hitabın kıyamet günü Allah'ın huzurunda hesap verecek olan insana olduğunu kabul etmiştir. Ancak tefsirlerde, genel olarak bu hitab Peygamber (s.a.s.)'e yönelik kabul edilmiştir. Dolayısiyle Allah (c.c.)'ın Peygamber (s.a.s.)'e hitab ederek; Kur'ân'ı vahyederken acele etmemesini, onu bellemek için Cebrâil'den önce dilini depretmemesini isteyip, kuşkusuz O'nu toplama ve okumanın Kendisine ait olduğunu, Peygamber'e gerekenin ise onun okunuşunu takib etmek olduğunu... emrettiği şeklinde tefsir etmişlerdir. (Ç. N.)

birlikte, Allah'ın (c.c.) huzuruna sevkedilmelerinin kaçınılmazlığını ifade etmek suretiyle bitirdi. *Ve (sonunda),* durumu böyle olana yazık, çok yazık olduğunu bildirdi, sonra yine ona çok yazık, yazık olduğunu tekrar vurguladı. O'nun, öldükten sonra diriltilmeden, hesaba çekilmeden bırakılacağını sandığını belirtti. Halbuki insanın (daha önce) bir sperm (nutfe) olduğunu, sonra alaka (Rahme asılan embriyo) olduğunu, sonra Allah'ın onu yaratıp düzelttiğini ve ondan çiftleri, erkeği ve dişiyi yarattığını beyan etti. Ve: "Şimdi bunları yapan (Allah) ın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?" (Âyet: 40) buyurdu.

76- İNSÂN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

İnsân Sûresi, Rahmân Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Rahmân Sûresi'nin nüzulü de Hudeybiye barışı ile Tebük savaşı arasında gerçekleşmişti. Böylece İnsân Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye İnsân Sûresi adının veriliş sebebi sûrenin başında Allah Teâlâ'nın: "İnsân üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 31 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, insanı yüceltmede şeriatların etkisinin açıklanmasıdır. Bu durum da, sûrenin üslubunun bir nebze terğip (özendirme) ve terhibi (korkutma) içermesini gerektirmiştir. Böylece sûre, üslup itibariyle kendinden önce zikredilmiş olan sûrelere benzemektedir. İşte bundan dolayı da o sûrelerden sonra zikredilmiştir.

Şeriatların İnsanı Yüceltmedeki Etkisi (1.-31. âyetler)

Allah Teâlâ: "İnsân üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?" (Âyet: 1) buyurup, insanın, Allah'ın

kendisine indirdiği şeriatlarla şanını yüceltmeden önce zikre değer (önemli) bir şey olmadığını bildirdi. *Ve*, O'nun insanı kan vs . ile karışık bir nutfeden yarattığını, onu halden hale geçirmeye devam edip sonunda onu işiten ve gören bir varlık kıldığını belirtti. O'na (doğru) yolu gösterdiğini, insanlardan bazılarının o yolu tuttuğunu, hidayete erdiklerini; bazılarınınsa inkar ettiğini bildirdi. İnkar edenler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş azabı hazırladığını belirtip; O'na inananlarınsa karışımı kâfûr olan bir kadehten içeceklerini ... beyan etti. *Sonra*; O'nun, Kur'ân'ı bu sebeple Peygamber'e (s.a.s.) indirdiğini ifade etti. *Ve*, Peygamber'e (s.a.s.); Allah'ın (c.c.) hükmüne sabretmesini emredip, O'na inanmayanlardan, günahkar ve nankör olanlara itaat etmekden kendisini nehyetti.

Sonra; yine Peygamber'e (s.a.s.); Allah'ı (c.c.) sabah akşam anmasını, gecenin bir bölümünde O'na secde etmesini, bunun ardından da geceleyin uzun zaman O'nu tesbih etmesini emretti. *Sonra*; (tekrar) Peygamber'e (s.a.s.); O'nun (Allah'ın), kendilerine itaat etmekten O'nu nehyettiği kişilerin, çabuk geçeni (dünyayı) sevip, (gelecekteki) ağır bir günü unuttuklarını belirtti. Halbuki onları yaratanın da, onların yaratılışlarını sağlam yapanın da O olduğunu bildirip; dilediği zaman onları benzerleriyle değiştireceğini beyan etti. *Sonra*; bu sûrenin bir öğüt olduğunu, dileyenin onunla doğruyu bulup, hidayete ereceğini bildirdi. *Ve*, insanların esasen, Allah dilemedikçe hiç bir şey dilemeyeceklerini belirtip, Allah'ın (c.c.) her şeyi bilen ve (her işinde) hikmet sahibi olduğunu beyan etti. *Ve*: "(O) Dilediğini rahmetine sokar. Zalimlere gelince onlar için acı bir azap hazırlamıştır." (Âyet: 31) buyurdu.

77- MÜRSELÂT SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mürselât Sûresi, Hümeze Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Hümeze Sûresi de Kıyâmet Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Kıyâmet Sûresi'nin nüzulü de Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında gerçekleşmişti. Böylece Mürselât Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Sûreye Mürselât (Birbiri ardına gönderilenler; peygamberler veya melekler) adının verilmiş olmasının sebebi, sûrenin başında Allah Teâlâ'nın: "Andolsun birbiri ardına gönderilenlere" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 50 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, inanmayanların korkutuldukları azabın gerçekleşmesinin (vukûunun) ispatıdır. Böylece sûrenin üslubu, önceki sûrelerin üslubunda da olduğu gibi, uyarı, korkutma ve özendirme üslubudur. Bundan dolayı, bu sûrenin önceki sûrelerden sonra zikredilmesi uygun olmuştur.

Azabın Gerçekleşmesinin İspatı
(1.-50. âyetler)

Allah Teâlâ: "Birbiri ardına gönderilenlere, esip savuranlara, yaydıkça yayanlara, ayırdıkça ayıranlara, özür yahut uyarı için, öğüt ulaştıranlara andolsun ki, size va'dolunan mutlaka gerçekleşecektir." (Âyet: 1-7) buyurup,

insanlara va'dolunan azabın gerçekleşeceğine bu şekilde yemin etti. *Sonra*; o azabın, yıldızların ışığının silinip yok olduğu ve âyetlerde zikrettiği diğer olayların meydana geldiği zaman gerçekleşeceğini bildirdi. O zaman onların cezalandırılması hükmünün verileceği günün gelmiş olacağını belirtip; O günün, yalanlayanların hüsran günü olacağına, 'vay haline o gün yalanlayanların', diyerek dikkat çekti.

Sonra; öncekileri ve onlardan sonrakileri helak ettiği gibi onları da helak edeceğini ifade edip; yine vay haline onların, buyurdu. *Sonra*; kuşkusuz onları basit bir sudan yarattığını, yer yüzünü bir toplanma yeri yaptığını ... vb. gibi yalanlayanlara azap etmeye kudretinin olduğunu gösteren diğer delillerini dile getirdi. *Sonra*; bu korkutmanın (terhib) ardından özendirmeye (terğib) geçti. *Ve*, o gün korunanların gölgeler altında çeşmelerin başlarında olacaklarını ... vb. gibi muttakileri özendirmeye yönelik zikrettiği diğer nimetlerini beyan etti.

Sonra; tekrar yalanlayanları korkutup uyarmaya geçti. Onlara -tehdit yollu- yemelerini, zevk-u sefa sürmelerini emrederek, onların suçlular olduğunu bildirdi. *Ve*, *onlara*: Rukû edin, (namaz kılın, Allah'ın emirlerine boyun eğin) denildiğinde onların rukû etmediklerini ifade etti. *Ve*: "Vay haline o gün yalanlayanların, artık bundan sonra hangi söze iman edecekler?" (Âyet: 49-50) buyurdu.

78- NEBE’ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nebe’ Sûresi, Me’âric Sûresi’nden sonra nazil olmuştur. Me’âric Sûresi de İsrâ olayından sonra, hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Binaenaleyh Nebe’ Sûresi’nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Nebe’ (Haber) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ’nın sûrenin başlangıcında: “Hangi şeyden sorup duruyorlar birbirlerine? O büyük haberden mi?” buyurmuş olmasıdır. 40 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, öldükten sonra dirilmeyi ispat etmektir. Bu husus da inkarcıları, inkarlarından ötürü tehdit etmeyi ve onları imana teşviki gerektirmiştir. Bu sebeple, sûrenin bu konudaki üslubu, Mürselât Sûresi’nin üslubuna benzemektedir. Bu sûrenin Mürselât Sûresi’nden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu benzerliktir.

Öldükten Sonra Dirilmeyi İspat
(1.-40. âyetler)

Allah Teâlâ: “Hangi şeyden sorup duruyorlar birbirlerine? O büyük haberden mi?” (Âyet: 1-2) buyurup, insanların Peygamber’in (s.a.s.) kendilerine haber verdiği, öldükten sonra dirilmeyi (ba’s) birbirlerine sorup durduklarını, bu konuda ihtilafa düştüklerini, içlerinden onu inkar edenler,

onu imkansız görenler ve onda şüphe edenlerin olduğunu belirtti. Yakında hepsinin bu haberin doğruluğunu öğreneceklerini bildirmek suretiyle onları tehdit etti. Buna kudretinin yettiğine delil olarak da, yeryüzünü beşik yapanın ... vb. gibi (devamı âyetlerde zikrettiği) kudretinin kemalini gösteren bütün diğer şeyleri yapanın yalnız O olduğunu beyan etti.

Sonra; o dirilmenin belirlenmiş bir vakti olduğunu bildirip, onun sura üfürülmesi ... vs . gibi (bazı) alametlerinin olduğunu belirtti. *Ve*, o vakit cehennemin azanlar için bir gözetleme yeri olacağını, onların orada kendileri için, Allah'ın açıklamış olduğu azapla karşılaşacaklarını ifade etti. Arkasından takva sahipleri için ise bahçeler bağlar ... vb. den oluşan bir ödül olacağını bildirdi. *Sonra*; o günde hiçbir kimsenin O'nu hitap etmeye muktedir olamayacağını, Cebrâil ve meleklerin o gün (Allah'ın) huzurunda saf saf durup, O'nun izni olmadan hiç konuşmayacaklarını, O'nun kullarına karşı da ancak doğruyu söyleyeceklerini, doğru şehadette bulunacaklarını belirtip; artık kim Allah'a (c.c.) giden güzel bir yol tutmak dilerse (bunun) kendisi için daha hayırlı olacağını ifade etti. *Sonra*; kendilerini uyardığı şeyin (kıyametin) yaklaşmakta olduğunu açıklamak suretiyle sûreyi bitirip: "Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kişi ellerinin yapıp öne sürdüğü, önceden gönderdiği amellere bakar ve küfre sapan (üzüntüsünü ifade için) keşke ben (daha önce) toprak olsaydım, der." (Âyet: 40) buyurdu.

79- NÂZİÂT SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nâziât Sûresi, Nebe' Sûresi'nden sonra inmiştir. Nebe' Sûresi de İsrâ olayından sonra, hicretten kısa süre önce inmişti. Böylece Nâzi'at Sûresi'nin inişi de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Nâziât (Söküp çıkaranlar) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Söküp çıkaranlara andolsun ..." buyurmuş olmasıdır. 46 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı da öldükten sonra dirilmeyi ispat etmektir. Bu sebeple, amaç itibariyle Nebe' Sûresi'ne uymaktadır. Nazi'ât Sûresi'nin Nebe' Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki münasebetin sebebi de işte bu amaç birliğidir.

Öldükten Sonra Dirilmeyi İspat
(1.-46. âyetler)

Allah Teâlâ: "Andolsun söküp çıkaranlara, hemen çekip alanlara, yüzüp gidenlere, yarışıp geçenlere, derken işi düzenleyenlere. O gün şiddetli deprem sarsar, ardından başka bir deprem gelir. O gün bazı yürekler (korkudan yerinden) hoplar." (Âyet: 1-8) buyurup, insanların öldükten sonra mutlaka diriltileceklerine dair bu zikrettiği şeylere yemin etti. *Ve*, on-

ların diriltilmesinden sonra şiddetli depremin sarstığı gün, onların korkudan kalplerinin hoplayacağını ve gözlerinin yere eğileceğini ifade etti.

Sonra, inanmayanların öldükten sonra dirilmelerini imkansız görmeleri ve alay yollu: Şayet bu tekrar dirilme olayı doğru olacak olsa bunun ziyanlı bir dönüşleri! olacağını söylemelerini, dile getirdi. Buna cevaben: O kıyametin kopması işinin bir haykırıştan başka bir şeyi gerektirmediğini bildirip, bu haykırış olur olmaz hemen onların kendilerini uyanıklık alanında (kıyamette) bulacaklarını ifade etti. *Sonra*; onlardan önce Firavun'un da bunu yalanlamış olduğunu bildirdi. Halbuki Firavun'un bunlardan daha güçlü olduğunu, böyle olmasına rağmen Cenab-ı Hakk'ın onu da sonun (ahiretin) ve ilkin (dünyanın) azabıyla yakaladığını belirtti. *Sonra*; inkar edenlerin yaratılışlarının, göğün ve Allah'ın (c.c.), gökten başka yarattığı diğer yaratıklarının yaratılmasından daha zor olmadığını ifade etti. Böylece onların öldükten sonra yeniden yaratılışlarının Allah'ı (c.c.) aciz bırakmayacağına dikkat çekti. *Ve*, *devamla*, kıyamet günü geldiğinde her insanın ne yaptığını hatırlayacağını ve cehennemin (o gün) azgınların barınağı olacağını bildirip; cennetin de muttakilerin barınağı olacağını belirtti. *Sonra*; onların (azgınların) kıyameti, onun ne zaman kopacağını, kıyametle alay ederek, Peygamber'e (s.a.s.) sorduklarını ifade etti. Buna cevaben: Bunu Kendi'nden başka kimsenin bilmediğini belirtip, Peygamber'in (s.a.s.) ancak ahiretten korkanları uyardığını bildirdi. *Ve*: "Onlar onu (kıyametin kopuşunu) gördükleri zaman sanki (dünyada) bir akşam veya onun (günün) kuşluk vaktinden fazla kalmamış gibi olurlar." (Âyet: 46) buyurdu.

80- ABESE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Abese Sûresi, Necm Sûresi'nden sonra nazil oldu. Necm Sûresi de Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında nazil olmuştur. Böylece Abese Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Abese (surat astı) adının veriliş sebebi, sûrenin başında Allah Teâlâ'nın "surat astı ve döndü: A'ma (kör) geldi diye." (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdır. 42 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, İslâma çağrıda bütün insanların birbirlerine eşit olduklarını vurgulamaktır. Abdullâh b. Ümmi Mektum (bir gün) Peygamber'e (s.a.s.) gelmişti. O'nun yanında da Kureyş'in ileri gelenleri vardı. Peygamber (s.a.s.) onları İslâma çağırıyordu. Abdullâh Peygamber'den (s.a.s.) kendisine Kur'ân okumasını ve Allah'ın O'na öğrettiklerinden kendisine de öğretmesini istedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.), sözünü kestiği için suratını astı ve ondan yüz çevirdi. Bu olay üzerine Peygamber'i (s.a.s.) itab (tekdir) için bu sûre indi. Allah Teâlâ sûrede, Peygamber'in (s.a.s.) itabından sonra, (önceki sûrelerin üslubu olan) korkutma (terhib) ve özendirme (terğib) uslubuna geçti ki, bu üslup itibariyle sûre, Nâziât Sûresi'ne uymuştur. Nâziât Sûresi'nden sonra gelmesindeki münasebetin sebebi de bu üslup benzerliğidir.

Davette İnsanlar Arasındaki Eşitlik
(1.-42. âyetler)

Allah Teâlâ: "Surat astı, yüz çevirdi. Kör geldi diye." (Âyet: 1-2) buyurup, Peygamber'in (s.a.s.) Kendisine gelen kör adama surat astığını belirtti. (Ne malum!) Belki de Peygamber'in (s.a.s.) kendisine yapacağı nasihattan kör adamın (diğerlerinden daha çok) faydalanacağını ifade etti. Peygamber'in (s.a.s.) ise (körden yüz çevirip), kendisini Peygamber'in (s.a.s.) davetine muhtaç görmeyen kişiye yöneldiğini bildirdi. Devamla o (kendisini davete muhtaç görmeyen) kişiyi zenginliğinin şımartıp azdırdığını belirtti. Ardından, onların (iman etmeme) durumunun Peygamber'i (s.a.s.) hiç ilgilendirmediği halde peygamberin onlara yönelerek kendisine koşan körden yüz çevirdiğini (tekrar) ifade etti. Halbuki o körün (onların aksine) Rabb'inden korktuğunu beyan etti. *Sonra*; tekrar Peygamber'i (s.a.s.) böyle bir davranışa dönmeden men etti. Çünkü onun üzerinde tebliğ ederek hatırlatmadan başka bir görevi olmadığını belirtip; tebliği yaptıktan sonra öğüt almak isteyenlerin, değerli sahifeler içinde bulunan, o öğüdü alacaklarını, bunu istemeyenin ise, zenginlikte ileri bir mertebeye ulaşmış olsa bile,(O'nun katında) hiçbir kıymeti olmadığını beyan etti.

Sonra; o Kureyş ileri gelenlerinden inkar edip, zenginliklerine aldananların durumlarının şaşırtıcı olduğuna dikkat çekti. Allah'ın onları pis bir nutfeden yarattığını, ardından ona biçim verip, sonra da onun için ana rahminden çıkışı kolaylaştırdığını ifade edip, (sanki) onun (zenginliğine aldanıp inkar edenlerden herbirinin bunu) bilmediğini belirtti. *Sonra*, (sanki) Allah Teâlâ'nın onu öldürüp, kabre koyup onu çürümüş bir leş haline getireceğini de bilmediğini ifade etti. *Sonra yine*, dilediği zaman onu diriltip azgınlık ve kibirlenmesinden dolayı hesaba çekeceğini de sanki bilmediğini belirtti. *Ve*, insanın bu inkardan vazgeçmeye ne kadar müstahak olduğunu ifade edip, böyle olmasına rağmen hala onun Allah'ın (c.c.) kendisine emrettiklerinden hiçbir şeyi yapmadığını bildirdi.

Sonra; insanlardan (her) birine kendisini şımartan yiyeceğine (ibretle) bakmasını emretti. O yiyeceğin (kolay olmayıp) ancak Allah'ın yağmuru iyice yağdırmasından, yeri güzelce yarıp orada tane, üzüm... vb. gibi kendileri ve hayvanları için yiyecek olan diğer bitkileri bitirmesinden son-

ra meydana geldiğine bakmasını istedi. *Devamla,* kıyamet koptuğu zaman; insanın dünyasında kendileriyle övündüğü ailesinden kaçacağı o gün, insanların (dünyadayken) kendilerine verilen nimetlerden dolayı hesaba çekileceğini bildirdi. O gün bu (hesaba çekilme) neden(iy)le bazı yüzlerin parıl parıl parlayacağını, güleç ve sevimli olacağını bazı yüzlerin ise tozlanacağını, onları karanlık kaplayacağını (simsiyah olacaklarını) bildirdi. *Ve*: "İşte onlar kafirler, haktan sapanlardır." (Âyet: 42) buyurdu.

(*Çevirenin notu:* Y. Öztürk, bu konuyla ilgili makalesinde yaygın görüşün aksine, yüzünü ekşiten ve sırtını dönüp giden kişinin Hz. Peygamber olamayacağını beş farklı açıdan ispatlamaya çalışmaktadır. Bu ifadelerin muhatabı ya Velid b. Muğire'dir veya o karakterde başka bir kişidir. Ayrıca yazara göre, Abese Sûresinde Hz. Peygamber'in dikkatinin çekilmesine sebep olan husus, Hz. Peygamber'in sonuç almak istediği kibirli müşrik üzerinde ısrarcı olması ve buna bağlı olarak istemeksizin İbn Ümmi Mektum'u bekletmiş olmasıdır.*)

* Bkz.: Yener Öztürk, "Hz. Peygamber'in Yüce Ahlakı ve Bazı Deliller Işığında 'Abese ve Tevellâ İfadelerinin Muhatabını Yeniden Düşünmek", Dicle Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Cild: 5, Sayı:1, Diyarbakır 2003. s.15-37

81- TEKVÎR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Tekvîr Sûresi, Mesed Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Mesed Sûresi de Fâtiha Sûresi'nden sonra nazil oldu. Fâtiha Sûresi ise vahyin başlaması ile Habeşistan'a hicret arası dönemde nazil olmuştur. Böylece Tekvîr Sûresi'nin nüzulü de bu tarihe rastlamaktadır.

Sûreye Tekvîr, güneşin dürülmesi adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Güneş dürüldüğü zaman..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 29 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, amellerinden dolayı insanların hesaba çekileceğini ve bundan sonra gerçekleşecek olan mükafat ve cezanın varlığını ispattır. Bu sebeple, bu sûrenin üslubu da yine korkutma ve özendirme tarzında olmuştur. Bir önceki sûreden sonra zikredilmiş olmasının sebebi de her iki sûre arasındaki bu üslup birliğidir.

Amellerden Dolayı Hesaba Çekilmenin İspatı
(1.-29. âyetler)

Allah Teâlâ: "Güneş dürüldüğü zaman (güneşin enerjisini kaybedip, güneş sisteminin bozulduğu kıyamet günü)... Her can ne yapıp getirdiğini bilir." (Âyet: 1-14) buyurup, güneşin dürülmesi ve ondan sonra zikrettiği, kıyamet günü meydana gelecek olan diğer olaylar gerçekleştiği zaman

her nefsin, hayır ve şer ne yapıp getirdiğini bileceğini ve her nefsin yapmış olduğu ameli önünde olduğu halde, amellerinden dolayı hesaba çekileceğini beyan etti. *Sonra*; geri kalıp gizlenen yıldızlara... ve onlarla birlikte zikrettiği diğer şeylere yemin edip, bu hesaba çekilme işinin değerli bir elçinin (Cebrâil) sözü olduğunu belirtti. Onların (Mekkeli'lerin) arkadaşları olan (yani çok iyi tanıdıkları) Hz. Muhammed (s.a.s.)'in cinlenmiş olmadığını, onun Cebrâil'i apaçık bir ufukta gördüğünü (yani bu söylediklerini Cebrâil'den aldığını) belirtti. Peygamber'in (s.a.s.) kendilerine haber verdiği bu ahiret hesabından dolayı da suçlanıp itham edilecek de olmadığını bildirdi. Yine onun bu konuda verdiği haberlerin kovulmuş şeytanın sözü de olmadığını belirtip, bütün bunlara rağmen ondan ayrılıp, ona inanmayıp nereye gittiklerini neye inandıklarını (müşriklere) sordu. *Sonra*; bütün bunların, onlardan doğru hareket etmek isteyenlere bir öğüt ve hidayetten başka bir şey olmadığını ifade etti. *Ve*: "Alemlerin Rabb'i olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz" (Âyet: 29) buyurdu.

82- İNFİTÂR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

İnfitâr Sûresi, Nâziât Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Nâziât Sûresi de İsrâ olayından sonra, hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Böylece İnfitâr Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye İnfitâr (yarılma) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Gök yarıldığı zaman..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 19 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, insanların amellerinden dolayı hesaba çekilmelerinin ve onu takip edecek olan sevap ve cezanın ispatıdır. Böylece, bu sûrenin amacı ile Tekvîr Sûresi'nin amacı aynıdır. İşte her iki sûre arasındaki münasebetin sebebi de bu amaç birliğidir.

Amellerden Dolayı Hesaba Çekilmenin İspatı (1.-19. âyetler)

Allah Teâlâ: "Gök yarıldığı zaman ... her nefis ne yapıp önceden gönderdiğini ve neyi yapmayıp sonraya bıraktığını bilecektir." (Âyet: 1-5) buyurup, göğün çatlayıp yarılması... ve ondan sonra zikrettiği diğer olaylar gerçekleştiği zaman her nefsin önceden yapmış olduğu amellerini ve yapmayıp sonraya bıraktıklarını bileceğini belirtti. Bundan dolayı da, ya mükafatlandırılacağını ya da cezalandırılacağını bildirdi. *Sonra*, insana ses-

lenip: "Neyin kendisini O'nun keremine karşı aldattığını ve neyin insanı O'na isyan etmeye karşı böyle cüretkar kıldığını?" sordu. Halbuki; insanı Yaratan'ın, onu düzenleyenin, ona ölçülü bir biçim verenin ve onu en güzel bir şekilde terkib edenin yalnız O olduğunu belirtti. *Sonra*; insanı kendisine karşı gururlanmadan men etti. İnsanla beraber bulunan ve insanın bütün yaptıklarını yazan koruyucu melekler bulunmasına rağmen insanın hesap gününü yalanladığını belirtti. *Devamla da*, Cenab-ı Hakk'ın kesinlikle iyileri nimetlerle, kötüleri de yakıcı ateşle cezalandıracağını bildirdi. *Sonra*, bir korku ve dehşet sorusu olarak, hesap gününün ne zaman olacağını ve o günün ne korkunç bir şey olduğunu insana bildirenin ne olduğunu?, sordu. Ve buna cevaben de Kendisi: "O, hiçbir kimsenin başka bir kimseye yardıma güç yetiremeyeceği bir gündür. O gün buyruk, yalnız Allah'a aittir." (Âyet: 19) buyurdu.

83- MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mutaffifîn Sûresi, Ankebût Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Ankebût Sûresi de Mekke'de inen son sûredir. Böylece Mutaffifîn Sûresi'nin inişi de İsrâ olayından sonra, hicretten kısa süre önce gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Mutaffifîn (ölçü ve tartıda hile yapanlar) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 36 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, ölçü ve tartıda hile yapılmasını yasaklamak ve bunu yapanları, onların, ölçü ve tartıda hileye veya benzeri herhangi bir şeye asla müsamaha gösterilmeyeceği bir hesap için kesinlikle diriltilecekleri hususunda uyarmaktır. Böylece, sûrenin üslubu önceki sûrede olduğu gibi korkutma (terhib) tarzında seyretmiştir. Bu sûrenin İnfitâr Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi de bu benzerliktir.

Ölçü ve Tartıda Hilenin Haram Kılınması
(1.-36. âyetler)

Allah Teâlâ: "Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline!" (Âyet: 1) buyurup, ölçü ve tartıda hile yapanları acı ve azapla uyardı. *Ve*, onların, insanlardan bir şey ölçüp aldıkları zaman ölçüyü tam olarak yaptıklarını,

kendileri onlara bir şey ölçüp sattıklarında ise ölçü ve tartıyı eksik yaptıklarını ifade etti. -Tatfif: Ölçü ve tartıda az bir şeyi gizlice (çaktırmadan) eksiltmek, noksan yapmaktır- *Sonra*; alışverişte hile yapanları uyardı. Büyük bir hesap günü için diriltileceklerini bildirdi. Onların işlerinin (amellerinin), yazıldığı kitabın Siccîn (en aşağı yer/tabaka) de bulunduğunu belirtti. O gün geldiği zaman onu yalanlamalarından ... vb. diğer hatalarından dolayı: Vay hallerine onların! buyurarak, bu yaptık larından dolayı çok acı çekeceklerini ifade etti. *Sonra*; bu korkutmanın ardından özendirmeye geçip, iyilerin kitaplarının (amel defterlerinin) da 'İlliyyin (Yedinci kat gök) de olduğunu ifade etti. Onlar için de ne gibi mükafatlar hazırladığını açıkladı. Sonra; o günahkarların, dünyada bu iyilere güldüklerini, belirtip, bu iyilerin de ahirette koltuklara yaslanıp onların hallerine bakarak: "Nankör kafirler yaptıklarıyla ödüllendirildiler mi? (!)" (Âyet: 36) diye güleceklerini bildirdi.

84- İNŞİKÂK SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

İnşikâk Sûresi, İnfitâr Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. İnfitâr Sûresi de İsrâ olayından sonra, hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Böylece İnşikâk Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye İnşikâk (Göğün) yarılması adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Gök yarıldığı zaman..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 25 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, ahiretin ve ahirette gerçekleşecek olan hesap, mükafat ve cezanın ispatıdır. Böylece, bu sûre de Mutaffifîn Sûresi gibi uyarı, korkutma ve özendirme üslubundadır. Bu sûrenin Mutaffifîn Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki münasebetin sebebi de işte bu uslup birliğidir.

Ahiretin İspatı
(1.-25. âyetler)

Allah Teâlâ: "Gök yarıldığı zaman ... Ey insan, sen Rabb'ine varan yolda çabalayıp durmaktasın nihayet O'na varacaksın" (Âyet: 1-6) buyurup, göğün yarılması ve devamında zikrettiği olaylar gerçekleştiği zaman her insanın ne yaptığını göreceğini bildirdi. *Ve*, insanın (amellerinin karşılığını göreceği) bu güne ulaşıp, ona kavuşması için didinip durduğunu ifade et-

ti. *Sonra*; o gün olacak bazı olayları detaylandırıp, o gün, insanlardan bazısının kitabını sağ tarafından alacağını belirterek; bunların kolay bir hesap vereceklerini bildirdi. Onlardan bazılarının da kitaplarını arkalarından alacağını ... belirtti.

Sonra; akşamın alaca karanlığına ve onunla birlikte zikrettiği diğer şeylere yemin edip; insanların (hesap günü) kat kat şiddetlerle karşılaşacaklarını ifade etti. Ve bütün bu uyarılara rağmen hâlâ iman etmemelerinden dolayı onları ayıpladı. Onların, bütün bu delillerin kendilerine getirilmiş olmasına rağmen yine yalanladıklarını bildirdi. *Ve*, Kendi'sinin onların içlerinde neler gizlediklerini bildiğini belirtti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.), onları acıklı bir azapla müjdelemesini (!) emredip: "Ancak inanıp yararlı işler yapanlar için kesintisiz bir mükafat vardır." (Âyet: 25) buyurdu.

85- BURÛC SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Burûc Sûresi, Şems Sûresi'nden sonra nazil oldu. Şems Sûresi de Kadr Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Kadr Sûresi de 'Abese Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Abese Sûresi'nin nüzulü de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında gerçekleşmiştir. Böylece Burûc Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Burûc (Burçlar) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Burçlar sahibi göğe andolsun" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 22 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, müminleri desteklemek, Mekke'lilerin işkencelerine karşı onların sabretmelerini sağlamak ve kendilerinden önce iman etmiş olanların da başlarına gelmiş olan işkence ve sıkıntıları onlara hatırlatmaktır. Kuşkusuz bu durum, müminlere işkence yapanları uyarmayı da gerektirmiştir. Bu nedenle de sûre, önceki sûrede olduğu gibi uyarı üslubunda seyretmiştir. Bu sûrenin İnşikâk Sûresi'nden sonra zikredilmiş olmasındaki münasebetin sebebi de işte bu üslup birliğidir.

Müşriklerin Eziyetlerine Karşı Müminlerin Desteklenmesi
(1.-22. âyetler)

Allah Teâlâ: "Burçlara sahip göğe andolsun. Va'dedilen güne andolsun, (O gün) şahide ve şahitlik edilene andolsun ki kahroldu o hendeğin

adamları." (Âyet: 1-4) buyurup, bütün bunlara and içerek önceki milletlerden hendeğin adamlarının kahredildiğine (katledilip, gebertildiklerine) yemin etti. - Hendeğin adamları: (Bunlar) Hendekler kazmış, içlerinde ateşler yakmışlar ve kendilerinden peygamberlerine inananları bu hendekler içerisine atmışlardı (Bundan dolayı onlara: Ashab-ı Uhdûd Hendekçiler, denilmiştir).[46] - Kureyş kafirlerinden, inanan erkek ve kadınlara işkence edenlerin de kendilerinden önce içlerinden inananlara işkence eden o hendekçiler gibi olacaklarını belirtti. Onlar için cehennem azabı olduğunu bildirdi. Müminler için ise altından ırmaklar akan cennetler bulunduğunu beyan etti. *Sonra*; O'nun, (kafirleri) yakalayışının şiddetli olduğu ... vb. gibi (kafirlere karşı) intikamının ve (müminleri de) acımasının niteliklerini açıkladı. (Kullarını yaptıklarına göre) Cezalandırması ve mükafatlandırmasını zikrettikten sonra bunları (intikamını ve acımasını) da dile getirdi.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), Firavun ve Semûd toplumlarına neler yaptığını hatırlattı. *Ve devamla,* o (Kureyş) müşriklerin(in) de bütün bunları bilmelerine rağmen, yalanlamalarında devam ettiklerini belirtti. O'nun, kuşkusuz kendilerini kuşatmış olduğunu bildirmek suretiyle müşrikleri tehdit etti. Bu konuda kendilerini uyardığı şeyin, onların iddialarının aksine şerefli bir Kur'ân'dan başka bir şey olmadığını belirtti. *Ve*: "(O Kur'ân) korunan bir Levh-i Mahfuzdadır." (Âyet: 22) buyurdu.

46 Yemen'de Yahudi Zûnuvas ve Adamları Yahudi dinine dönmeyen Necran Hristiyanlarını ateş dolu hendeklere atıp yakmış ve onların cayır cayır yanmalarını seyretmişlerdi. Âyet bu olaya işaret ediyor ki, bu olay üzerine galeyana gelen Hristiyan Habeşiştan halkı Yemen'e saldırıp, Zûnuvas ve adamlarını geberterek, onların zulümlerine son vermişlerdir. (fazla bilgi için bkz. S. Ateş, Tefsir, X, 394-396). (Ç. N.)

86- TÂRIK SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Târık Sûresi, Beled Sûresi'nden sonra nazil oldu. Beled Sûresi de Kâf Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Kâf Sûresi'nin nüzulü de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında gerçekleşti. Böylece Târık Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Göğe ve Târık'a andolsun" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 17 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, her nefsin amellerinin kaydedilip, muhafaza edildiğinin ve bunun ardından da her canlı için görülecek hesap ve cezanın varlığını isbattır. Bu sebeple bu sûre de, bir önceki Burûc Sûresi'ne, uyarı üslubunda olması bakımından uymaktadır. Bu münasebetten dolayı da ondan sonra zikredilmiştir.

Amellerin Kaydedilip, Korunduğunun İspatı
(1.-17. âyetler)

Allah Teâlâ: "Göğe ve Tarık'a andolsun, Tarık'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin? (O) parlayan, ışığıyla karanlığı delen yıldızdır. Hiçbir can yoktur ki üzerinde bir koruyucu (bekçi) olmasın." (Âyet: 1-4) buyurup, her canlının üzerinde onun amellerini kaydedip muhafaza eden melekler bulunduğuna dair bu zikredilenlere and içti. *Sonra*; insana, atılan bir su-

dan, bel ile kaburgalar arasından -yani erkeğin belinden, kadının kaburgalarından ki, bunlar göğüs ve boğaz kemikleridir-, çıkan bir sudan yaratıldığını yaratıldığını görmesi ve kendisini bunlardan yaratanın, amellerinden dolayı da onu hesaba çekmek için tekrar insanı diriltip geri getirmeye de kadir olduğunu anlaması için, insanın ilk yaratılışına bakmasını emretti.

Sonra; yağmurlu göğe bitkilerle yarılan yere and içip, insanları inzar ettiği (uyardığı) bu Kur'ân'ın kuşkusuz hakkı batıldan ayıran bir söz olduğunu belirtti. Bunda asla şaka bulunmadığını bildirdi. *Sonra*; onların habire Allah'ın (c.c.) dini hakkında tuzak kurup, oyun çevirdiklerine dikkat çekerek, kuşkusuz Kendisi'nin de onlara tuzak kurduğunu belirtti. *Ve (Peygamber'e* (s.a.s.) *hitaben):* "O halde sen o kafirlere mühlet ver, onlara birazcık süre tanı." (Âyet: 17) buyurdu.

87- A'LÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

A'lâ sûresi, Tekvîr Sûresi'nden sonra nazil oldu. Tekvîr Sûresi'nin nüzulü de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında gerçekleşmişti. Böylece A'lâ Sûresi'nin inişi de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye A'lâ (Yüce) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Rabb'inin yüce adını tesbih et" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 19 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûre, Mekke'de inen ilk sûreler arasında nazil olmuştur. Sûrenin amacı, İslâma Çağrı'nın metodunu açıklamaktır. Ki, bununla da insanları o çağrıya imana teşvik ve ona muhalefetten sakındırma amaçlanmıştır. Bu nedenle sûre, önceki sûrede olduğu gibi uyarma, özendirme ve korkutma yöntemini izlemiştir. Bu sûrenin Târık Sûresi'nden sonra zikredilmesinin nedeni de işte bu yöntem birliğidir.

Davet Metodu
(1.-19. âyetler)

Allah Teâlâ: "Rabb'inin yüce adını tesbih et." (Âyet: 1) buyurup, davetin yöntemini üç şeyde özetledi: a) Allah'ı O'na yakışmayan şirk vb. şeylerden tenzih etme; b) Kur'ân'ın bu davette esas olması için indirilişi; c) Bütün insanlara uygun en kolay şeriata ulaştırma. *Sonra*; Peygamber'e

(s.a.s.), bunları kendilerine öğüdün fayda vereceği kişilere öğütlemesini emretti. *Ve devamla*, kuşkusuz bu öğütten Allah'tan (c.c.) korkanların ders alacaklarını belirtip; en büyük ateşe girecek olan bahtsızların bundan (ders almaktan) kaçınacaklarını bildirdi.

Sonra; kuşkusuz bu davetten yüz çevirenlerin, dünya hayatını ona tercih etmelerinden dolayı bunu yaptıklarını ifade edip, halbuki ahiretin daha hayırlı ve daha kalıcı olduğunu belirtti. Bu konuda zikrettiklerinin öncekilerin sahifelerinde: "İbrâhim ve Mûsa'nın sahifelerinde" (Âyet: 19) de mevcut olduğunu bildirdi.

88- ĞÂŞİYE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Ğâşiye Sûresi, Zâriyât Sûresi'nden sonra nazil oldu. Zâriyât Sûresi İsrâ olayından sonra, hicretten kısa süre önce nazil olmuştu. Böylece Ğâşiye Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Ğâşiy; kaplayıp örten adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "(Şiddet ve dehşetiyle her şeyi) kaplayıp örtecek olan (o felaketin) haberi sana geldi mi?" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 26 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin hedefi, kıyamet günündeki mükafat ve cezayı açıklayıp izah etmektir. Bu açıklama da uyarı, korkutma ve özendirme yöntemiyledir. Bu yönüyle sûre, üslup bakımından A'lâ Sûresi'ne benzemektedir. Bu sûrenin A'lâ Sûresi'den sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu benzerliktir.

Sevap ve Cezanın Ayrıntıları
(1.-26. âyetler)

Allah Teâlâ: "(Şiddet ve dehşetiyle her şeyi) sarıp kaplayacak olan (o felaketin) haberi sana geldi mi? Yüzler var ki o gün öne düşüktür." (Âyet: 1-2) buyurup, bir korkutma sorusu olarak, kıyamet günü olacak olanları sordu. *Ve, bu soruya cevaben*: Kuşkusuz o gün bazı yüzlerin zilletle öne eği-

leceklerini/yere bakacaklarını, boşuna çalışıp didinmiş, yorgun olarak, kızgın ateşe de gireceklerini ... vb. cezalar göreceklerini; bazı yüzlerin de, nimet içerisinde mutlu olacaklarını, emek ve çabası yüzünden hoşnut, yüksek bahçeler içinde olma.. vb. mükafatlar göreceklerini beyan etti. *Sonra*; Allah Teâlâ'nın kendileri hakkında açıkladığı ceza ve mükafatlarına kavuşsunlar diye, onlara öldükten sonra tekrar diriltmeye kudretinin yettiğini göstermek için insanlara: Develerin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine ve bunların dışında zikrettiği diğer şeylere bakmalarını emretti. *Sonra*; Peygamber'e (s.a.s.) de; onlara bunları hatırlatmakla yetinmesini emredip, ondan, onların iman etmelerinin ya da inkar etmelerinin Kendi'sini kederlendirip üzmemesini istedi. Çünkü Kendi'sinin onların üzerinde bir zorlayıcı olmadığını belirtti. Onlardan kim küfrederse/inkar ederse, bu inkarından dolayı Allah'ın (c.c.) onlara en büyük azapla azap edeceğini bildirdi. *Ve*: "Kuşkusuz dönüşleri bizedir. Sonra, kuşkusuz onların hesabını görmek de bize düşer." (Âyet: 25-26) buyurdu.

89- FECR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Fecr Sûresi, Leyl Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Leyl Sûresi de A'lâ Sûresi'nden sonra nazil oldu. A'lâ Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Fecr Sûresi'nin inişi de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Fecre (Tan yeri ağarması) ve on geceye (Zilhicce ayının ilk on gecesi) andolsun" (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdır. 30 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kafirlerin azap göreceklerini ispat etmektir. Sûrenin çoğu onların uyarılması ve tehditleri hakkındadır. Tehdit ve özendirmenin sûrede birlikte verilmesi için de sûre, bir miktar özendirmeyle son bulmuştur. Böylece, sûrenin üslubu Ğâşiye Sûresi'nin üslubuna benzemektedir. Ondan sonra zikredilmesi de bu şekilde üslup itibariyle ona uygun olmasındandır.

Azabın İspatı (Teyidi)
(1.-30. âyetler)

Allah Teâlâ: "Fecre ve O'n geceye andolsun ... Görmedin mi Rabb'in Âd Kavmine ne yaptı?" (Âyet: 1-6) buyurup, fecre (tan yeri) ve onunla birlikte (sûrede) zikrettiği (diğer) şeylere yemin ederek inanmayanların mut-

laka azap göreceklerini bildirdi. *Ve*, azabı böylece, yeminle teyid ettikten sonra, ayrıca onların selefleri olan Âd, Semûd ve Firavun toplumlarının başlarına gelenleri anlatmak suretiyle de o azabın ispatına geçti. *Sonra*, kuşkusuz Kendi'sinin onları gözetlemekte olduğunu bildirip; onlardan dünya ve ahirette umumun yararına olacak çabalardan başka bir şey istemediğini belirtti. Ama, onlarınsa, her birinin kendi kişisel çıkarlarından başka bir şey istemediklerini ifade etti. *Devamla*, insana iyilik ve ikramda bulunup ona nimet verdiği zaman onun memnun olduğunu; (ikramını) kestiği zamansa kızdığını; sonra da hırsta aşırı gidip yetime dahi ikram etmeyecek bir dereceye ulaştığını; yoksulları doyurmaya teşvik etmediği-ni; helal-haram demeden nereden kolayına gelirse, oradan malı topladığını beyan etti. *Ve*, kıyamet günü geldiğinde bunun (kötü) sonucunu öğreneceğini bildirdi. O gün insanın bu yaptıklarına pişman olacağını ve hiç bir kimsenin çarptırılmadığı şiddetli bir cezaya çarptırılacağını ifade etti. *Ve yine*, hiç bir kimsenin vurulmayacağı bir bağa (prangaya) vurulacağını belirtti. Ancak huzura eren nefse ise o gün: "Razı edici ve razı edilmiş (yaptığın iyi işlerle Allah'ı razı etmiş ve aldığın nimetlerle de Allah tarafından memnun edilmiş) olarak Rabb'ine dön. (İyi) kullarımın arasına gir. Cennetime gir." (Âyet: 27-30) denileceğini bildirdi.

90- BELED SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Beled Sûresi, Kâf Sûresi'nden sonra nazil oldu. Kâf Sûresi de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Beled Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihlere rastlamaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Yoo, and içerim bu kente" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 20 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, dünyaya karşı hırsı, açgözlülüğü yermek ve dünyaya tamah edenleri kitapları sol tarafından verilecek uğursuz kişiler olmakla korkutmak; dünyaya karşı aşırı istek göstermeyenleri, hırslı olmayanları da kitapları sağ taraflarından verilecek olan uğurlu kişiler olmakla müjdelemekdir. Bu sûrenin, önceki Fecr Sûresi'nden sonra zikredilmesinin nedeni de işte bu husustur. Çünkü bu sûre de aynı üslûptadır. Özendirme ve korkutmada aynı yolu izlemektedir.

Dünyaya Karşı Hırslı Olmanın Yerilmesi
(1.-20. âyetler)

Allah Teâlâ: "Yoo, and içerim bu kente. Sen bu kentte iken. Doğurucuya (babaya) ve doğurduğuna da and içerim ki kuşkusuz biz insanı zorluk içinde yarattık." (Âyet: 1-4) buyurup, Mekke'ye ve ondan sonra zikrettiği diğer şeylere yemin ederek insanı sıkıntı ve zorluk içinde yarattığını ifa-

de etti. *Ve*, insanın durumu dünyada bu iken, gücüyle mağrur olmasını yadırgadı. Dünyada yapmış olduğu az miktarda iyiliği, sanki Allah Teâlâ onun ne infak ettiğini görmüyormuş gibi, gözünde büyütmesini ayıpladı.

Sonra; Allah'ın (c.c.) insana verdiği görme, konuşma ve düşünme nimetlerini; bu nimetlerle tefekkür etmesi için verdiğini ve yine dünyaya karşı beslediği, hırs engelini (sarp yokuşunu) de, köle azad etmede, yahut açı doyurmada mal harcamak suretiyle aşması için (bütün bunları insana) ihsan ettiğini bildirdi. *Ve yine*, o nimetleri kendisine, bütün bunlarla birlikte, iman edip birbirlerine sabrı ve acımayı tavsiye eden kişilerden olması için verdiğini de belirtti. *Ve*, işte o kişilerin (kıyamet günü amel defterleri sağ taraflarından verilecek olan) uğurlu kişiler olduklarını beyan etti. Küfredip, inkar edenlerin ise (onların da amel defterleri sol taraflarından verilecek) uğursuz kişiler olduğunu belirtti. *Ve*: "(Onların cezası) üzerlerine sıkıca kilitlenecek bir ateştir." (Âyet: 20) buyurdu.

91- ŞEMS SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Şems Sûresi, Kadr Sûresi'nden sonra nazil oldu. Kadr Sûresi de 'Abese Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. 'Abese Sûresi ise Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Şems Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Şems (Güneş) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "Güneşe ve onun aydınlığına andolsun" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 15 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, itaatlere özendirme ve isyanlardan sakındırmadır. Bu da Beled Sûresi gibi özendirme ve korkutma üslûbundadır. Bu sûrenin Beled Sûresi'nden sonra zikredilmesinin nedeni de işte bu husustur.

*Tâatlara (İyiliklere)
Özendirme İsyanlardan (Kötülük lerden) Sakındırma
(1.-15. âyetler)*

Allah Teâlâ: "Güneşe ve onun aydınlığına andolsun ... Onu (nefsini) tertemiz yapan kişi kuşkusuz umduğuna ermiş, O'nu olabildiğine örten de kesinlikle ziyana uğramıştır." (Âyet: 1-10) buyurup, itaatlerle nefsini tezkiye edip, arındıran kişinin kurtuluşa erdiğine, nefsini isyanlarla bulandırıp onlarla örten kişinin ise kaybettiğine dair güneşe ve ondan sonra

zikrettiği diğer şeylere and içti. *Sonra da*; bu gerçeği, yeminin ardından, Semûd kavminin başına gelenlerle teyid etti. Salih peygamberin onlara: Allah'ın (kendisine mucize olarak verdiği) devesini kendi haline bırakmalarını ve onun su içmesine (su içme sırasına) dokunmamalarını emrettiği zaman, Semûd kavminin O'nun peygamberliğini yalanlayıp o deveyi boğazladıklarını bildirdi. Bundan dolayı da Rabbi'lerinin, anında onların üzerine azabını kapatıp, yurtlarını dümdüz/yerle bir ettiğini bildirdi. *Ve*: "(Rab) Bu işin sonundan korkmaz." (Âyet: 15) buyurdu.

92- LEYL SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Leyl Sûresi, A'lâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. A'lâ Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Leyl Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Leyl (Gece) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başında: "(Karanlığıyla) Örttüğü zaman geceye andolsun." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 21 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Sûrenin amacı, Allah yolunda malı harcamaya teşvik ve cimrilikten sakındırmaktır. Bu sûre de, bir önceki Şems Sûresi'nin üslûbundadır. Bu nedenle ondan sonra zikredilmiştir.

(Allah Yolunda) Harcamaya Teşvik, Cimrilikten Sakındırma (1.-21. âyetler)

Allah Teâlâ: "Örttüğü zaman geceye andolsun. Göründüğü zaman gündüze andolsun, erkeği ve dişiyi yaratana andolsun ki, sizin çalışma ve emeğiniz çeşit çeşittir." (Âyet: 1-4) buyurup, insanların çabalarının sonucunun karşılık bakımından birbirinden farklı olduğuna dair geceye ve ondan sonra zikrettiklerine and içti. *Ve*, kim malını, takvayla (korunarak), Peygamber'in (s.a.s.) getirdiklerini de tasdik etmek suretiyle, Allah yolunda harcarsa onun yaptığının karşılığının cennet olacağını belirtti. Kim de

cimrilik eder, Allah'tan korkmaz, günahlardan sakınmaz ve Peygamber'in (s.a.s.) getirdiklerini tasdik etmezse onun amelinin karşılığının da ateş olacağını bildirip; malının da ona hiç bir yararı olmayacağını beyan etti. *Sonra*; kuşkusuz O'nun kendilerine bu gerçekleri bildirmek suretiyle, insanların irşat hususunda haklarını yerine getirmiş (kendilerini irşad etmiş) olduğunu bildirdi. *Ve yine*, kuşkusuz dünya ve ahiretin mülkünün de Allah'a (c.c.) ait olduğunu bildirip; dolayısıyla onların doğruyu/gerçeği kabul etmemelerinin O'na hiç bir zararı olmayacağını belirtti. *Sonra*; inkar edenleri, içerisine, yalnız gerçeği kabul etmeyip, onu terkedenlerden başkasının giremeyeceği (sadece onların gireceği) ateşle uyardı. Hidayete erip/doğruyu kabul edip, nefsini arındırmak için malını harcamış olan ve bununla da yalnız yüce Rabb'inin rızasını umup, O'nun rızasından başka bir şey istemeyenleri de bu ateşten uzak tutacağını bildirdi. *Ve (onların her biri hakkında)*: "Kesinlikle kendisi de ileride hoşnut olacaktır." (Âyet: 21) buyurdu.

93- DUHÂ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Duhâ Sûresi, Fecr Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Fecr Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Duhâ Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Duhâ (Kuşluk vakti) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın Sûrenin ilk âyetinde: "Kuşluk vaktine andolsun, sakinleştiğinde geceye andolsun" (Âyet: 1-2) buyurmasıdır. 11 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Peygamber'i (s.a.s.) teyid etmek/desteklemek ve onu teselli etmektir. Peygamber'e (s.a.s.) vahiy indikten sonra bir müddet gecikmiş ve onu bekletmişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.), vahyin gecikmesinden dolayı endişeye düşmüş ve üzülmüştü. Allah Teâlâ sûrede Peygamber'i (s.a.s.) teyid sadedinde: Kuşkusuz daha önce onun yetim olduğunu, kendisinin onu barındırdığını, yine fakir olup Allah Teâlâ'nın O'nu zengin ettiğini dile getirdi. Sonra ona, yetimlere ve fakirlere destek olmayı emretti. Bu sebeple Duhâ Sûresi üslûp itibariyle bir nebze Leyl Sûresi'ne benzemektedir. Ki, bu ölçüde bir benzeyiş de sûrenin Leyl Sûresi'nden sonra zikredilmesinde yeterli bir sebeptir.

Peygamber'in (s.a.s.) Desteklenmesi
(1.-11. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kuşluk vaktine ve sakinleştiğinde geceye andolsun ki, Rabbin seni terketmedi ve sana darılmadı da." (Âyet: 1-3) buyurup, Peygamber'i (s.a.s.) terketmediğine ve vahyi geciktirmesi sebebiyle onu bırakmadığına dair kuşluk vaktine ve sakinleşen geceye and içti. onun için sonun (başlangıçtan daha) iyi olacağı garantisini verdi. Ve, ona sonunda memnun olacağı şeyleri vereceğini va'detti. *Sonra*, ondan; geçmişini; yetimliğini, okuma yazma bilmediğini ve fakirliğini hatırlamasını istedi. Şimdiki (yani Peygamberlikten sonraki) halini, yetimlikten sonra saliha bir eşe sahip oluşunu, okuma yazma bilmemesinden sonra şerefli bir risalete sahip oluşunu, fakirliğinin ardından zengin oluşunu düşünüp, halinden memnun olmasını ve bütün bunlara şükürle karşılık vermesini Kendi'sine emretti. *Sonra,* ona nasıl şükredeceğini şu sözleriyle açıklayıp: "Öyleyse sakın yetime kahretme, dilenciyi azarlayıp kovma, Rabb'inin nimetini anlat." (Âyet: 4-11) buyurdu.

94- İNŞİRÂH SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

İnşirâh Sûresi, Duhâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Duhâ Sûresi ise vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece İnşirâh Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye İnşirâh (göğsün açılması, ferahlaması) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "(Habibim) Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 8 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin de amacı da, Peygamber'i (s.a.s.) desteklemek ve O'nu teselli etmektir. Böylece sûre amaç itibariyle Duhâ Sûresi'ne uymaktadır. Bundan dolayı da ondan sonra zikredilmiştir. Tâvûs ve Ömer b. Abdulaziz'den, her ikisinin de, bu iki sûreyi tek bir sûre olarak gördükleri rivayet edilmiştir.

Peygamber'in (s.a.s.) Desteklenmesi (1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "(Habibim) Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? (Ondaki sıkıntı ve bunalımları giderip, koyduğumuz ilim, hikmet ve huzurla onu rahatlatmadık mı?)" (Âyet: 1) buyurup, risaletle (peygamberlik göreviyle) Peygamber'in (s.a.s.) göğsünü genişlettiğini, ondan, peygamberlikten önce insanların durumu ve sapıklıkları konusundaki hayretinden

dolayı üzerine çöken ağırlığı kaldırdığını hatırlattı. *Ve yine*, peygamberlik sebebiyle onun şanını, ününü kendinden önceki peygamberlerin üstüne yükselttiğini belirtti.

Sonra; Peygamber'e (s.a.s.), kuşkusuz kavminin kendisinden yüz çevirmesinden dolayı karşılaştığı her zorluğun beraberinde bir kolaylık bulunduğunu bildirdi. *Sonra*; yine ona, kendisine inanmayanların eziyetlerine karşı sabırlı kılacak şeyleri emretti. *Ve*: "O halde (işlerinden) boşaldığında (ibadete) dur. Rabb'ine yönel." (Âyet: 7-8) buyurdu.

95- TÎN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Tîn Sûresi, Burûc Sûresi'nden sonra nazil oldu. Burûc Sûresi de Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Tîn Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Tîn (İncir) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "İncire ve zeytine andolsun" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 8 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, İslâmın fıtrat dini olduğunu teyid etmek, O'nu yalanlayan ve kabul etmeyerek İslâm'dan uzaklaşanları ayıplamaktır. Bu sebeple sûre, İnşirâh Sûresi'ne uygun düşmektedir. Çünkü o sûre de, kavminin kendisini yalanlaması ve O'ndan yüz çevirmeleri sebebiyle, Peygamber'i (s.a.s.) teyid etmek için inmiştir.

İslâm'ın Fıtrat Dini Oluşu
(1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "İncire ve zeytine andolsun, Sînâ dağına andolsun ve bu güvenli şehre (Mekke) andolsun ki biz insanı en güzel bir şekilde yarattık." (Âyet: 1-3) buyurup, insanı, başlangıcında, en mükemmel akıl, din ve ilim içerisinde yarattığına dair bu zikredilen şeylere and içti. *Ve devamla*; kuşkusuz insanın bu yaratılıştan inhiraf ettiğini/ uzaklaştığını ifade et-

ti. Bu sebeble de onu aşağıların en aşağısına indirdiğini belirtti. Ancak dininde istikamet üzere olanlara da sınırsız/kesintisiz bir mükafat olduğunu bildirdi. *Sonra*; insanın bu fıtrat dininden yüz çevirmesinden dolayı da: "Hal böyle iken sana ahiret cezasını yalanlatan nedir? Allah hâkimlerin hâkimi değil midir?" (Âyet: 7-8) buyurarak onu kınadı ve tehdit etti.

96- 'ALAK SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Alak Sûresi, müfessirlerin çoğunluğuna göre Kur'ân'ın ilk inen sûresidir. Diğer bir takım müfessirler de Fâtiha'nın en evvel inen Sûre olduğu kanaatindedirler. Alak Sûresi onlara göre Fâtiha'dan sonra inmiştir.[47]

Bu sûreye Alak (kan pıhtısı, embriyo) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetlerinde: "Yaratan Rabb'inin adıyla oku. O insanı alaktan (kan pıhtısı, embriyo) yarattı." (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdır. 19 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, gönderildiği topluma tebliğ görevini yerine getirmesi için Peygamber'in (s.a.s.), peygamberlik davetini ilandır. Ki, bu da Allah'ın (c.c.) bir önceki sûrede, insanları üzerinde yaratmış olduğunu zikrettiği dinin davetidir. İşte bu nedenle bu sûre, Tîn Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Peygamber'in (s.a.s.) Davetini İlan Etmesi
(1.-19. âyetler)

Allah Teâlâ: "Yaratan Rabb'inin adıyla oku." (Âyet: 1) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), iyice öğrenmesi için önce kendisine vahyedilen tevhid

47 Bu surenin ilk beş âyeti Kur'ân'ın ilk inen âyetleridir. Bunda ihtilaf yoktur. Burda ihtilaf konusu olan sure'nin bütün olarak inmiş olması hususudur. (Ç. N.)

çağrısını okumasını emretti. *Sonra*; onu insanlara tebliğ etmesi için tekrar okumasını emretti. *Ve*, kendi sıfatlarını zikretti. *İlk olarak*: O'nun, insanı bir kan pıhtısından yaratan olduğunu ifade etti. *İkinci olarak*: O'nun en büyük kerem sahibi olduğunu belirtip, öyleki O'nun insana ihsan ettiği en önemli nimetinin de, insanın nefsini arıtıp terbiye etmesi ve ona bilmediğini öğretmesi için, insana vermiş olduğu okuma ve yazma nimeti olduğuna dikkat çekti. *Sonra*, insanın Allah'ın nimetine şükürle karşılık vermediğini, bilakis zenginliğinin onu azdırıp şımarttığını kaydetti. *Ve*, kuşkusuz kendisini azgınlığından dolayı cezalandırması için insanın sonunda Allah'a (c.c.) döneceğini belirtmek suretiyle de onu tehdit etti.

Sonra; insanın azgınlığından örnekler verip, onun (diğer insanları) Kendisine (Allah'a) dua edip namaz kılmaktan men ettiğini ve yine insanın Allah'ı (c.c.) inkar edip, O'nun davetinden yüz çevirdiğini belirtti.

Sonra; tekrar insanı tehdit edip, kuşkusuz onu perçeminden yakalayıp, ateşe sürükleyeceğini bildirdi. O durumda kendisine yardım edecek olan yardımcılarını çağırmasını emreti. *Ve*, o yardımcıların kendisine azap etmek için Allah'ın (c.c.) çağıracağı zebanilerin yanında hiç bir etkilerinin olamayacağını bildirdi. *Sonra da*; Peygamber'i (s.a.s.) bu (tip) insana itaatten nehyedip, davetine devam etmesini emretmek suretiyle sûreye son verdi. *Ve (sûrenin sonunda):* "Hayır O'na boyun eğme, Rabb'ine secde et, yaklaş "" (Âyet: 19) buyurdu.

97- KADR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kadr Sûresi, Abese Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. 'Abese Sûresi ise Habeşistan'a hicret ile İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Kadr Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Biz O'nu (Kur'ân'ı) Kadr gecesinde indirdik"(Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 5 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Kur'ân'ın indiği gecenin değerini beyan etmektir. Bu husus, Kur'ân'ın indirilişi için bu gecenin seçilmiş olması, esasen Kur'ân'ın önemini vurgulamak içindir. Bunun da Alak Sûresi'nde zikredilen vahyin başlamasıyla münasebeti gizli değildir. İşte bundan dolayı Kadr Sûresi Alak Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Kur'ân'ın İndiği Gecenin Fazileti (1.-5. âyetler)

Allah Teâlâ: "Biz O'nu Kadr gecesinde indirdik." (Âyet: 1) buyurup, Kur'ân'ı Kadir gecesinde indirdiğini bildirdi. *Ve*, o gecenin bin aydan daha hayırlı olduğunu, meleklerin ve Cerail'in o sene takdir edilen iyilikleri ve kötülükleri bu gecede indireceklerini belirtti. *Sonra da sûreyi*: "Esenliktir O (gece), tâ tan yeri ağarıncaya kadar." (Âyet: 5) sözüyle tamamladı.

98- BEYYİNE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Beyyine Sûresi, Talâk Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Talâk Sûresi de Hudeybiye Barışı ile Tebük Savaşı arasında nazil olmuştur. Böylece Beyyine Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Beyyine (açık kanıt) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Kitap ehlinden ve müşriklerden (hakkı) tanımayanlar kendilerine açık kanıt gelinceye dek (halleri üzere) bırakılacak değillerdi (mutlaka kendilerine açıklama gelecekti)." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 8 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Kur'ân'ın değerini açıklamaktır. Halbuki bir önceki sûre, Kur'ân'ın indirildiği gecenin değerini açıklama amaçlıydı. Ondan sonra gelen bu sûre de, bizzat Kur'ân'ın faziletini/değerini açıklamak için gelmiştir.

Kur'ân'ın Değerini Açıklama
(1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kitap ehlinden ve müşriklerden (hakkı) tanımayanlar kendilerine açık kanıt (Kur'ân) gelinceye dek (üzerinde bulundukları hallerinden) ayrılacak değillerdi." (Âyet: 1) buyurup, ehl-i kitab'ın ve müşriklerin kendilerine içinde bulundukları durumun bozukluğuna/fesadına da-

ir açık kanıt gelinceye kadar ondan ayrılmayacaklarını ifade etti. *Ve*, kuşkusuz bu açık kanıtı da onlara, bizzat onu kendilerine okuyan Peygamber'in (s.a.s.) getirdiğini bildirdi. Bu açık kanıtın da içerisinde değerli sûrelerin bulunduğu sahifeler (Kur'ân-ı Kerîm) olduğunu belirtti. Ehl-i kitab'ın bu açık kanıt(ın doğruluğu) hususunda ancak, onda aleyhlerine delil bulunduktan (yanlış yolda olduklarına dair aleyhlerine hüccet geldikten) sonra ihtilafa düştüklerini beyan etti. Çünkü onların o açık kanıtta (Kur'ân'da) ibadeti yalnız Allah için yapmaları, namazı dosdoğru kılmaları ve zekatı vermelerinden başka bir şeyle emrolunmadıklarını belirtti. *Ve*, bütün peygamberlerin ümmetlerine gönderildikleri gerçek dinin de işte bu (din) olduğunu beyan etti.

Sonra; korkutma ve özendirmeye başlayıp, o inkarcıların kuşkusuz ahirette cehennem ateşinde olacaklarını belirtti. Onların kesinlikle halkın en şerlileri olduklarını bildirdi. Müminlerin ise kuşkusuz halkın en hayırlıları olduklarını beyan etti. *Ve*: "Rabbi'leri katında onların (müminlerin) mükafatı, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kılacakları, Adn cennetleridir. Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte bu (mutluluk), Rabb'inin (ikabından) korkanlara mahsustur." (Âyet: 8)buyurdu.

99- ZELZELE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Zelzele Sûresi, Nisâ Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Nisâ Sûresi de Hudeybiye Barışı ile Tebük Savaşı arasında nazil olmuştur. Böylece Zelzele Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Yer o yaman sarsıntı (zelzele) ile sarsıldığı zaman" buyurmuş olmasıdır. 8 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı iyiliğe (hayra) teşvik, kötülükten sakındırmadır. Bu husus ta, bir önceki sûrenin son bulmuş olduğu, inkarcıların halkın en şerlisi, müminlerin ise halkın en hayırlısı oldukları beyanına uygundur. İşte bundan dolayı bu sûre, insanları müminlerin hayırlı yoluna teşvik ve kafirlerin kötü yolundan sakındırmak için, Beyyine Sûresi'nden sonra gelmiştir.

İyiliklere Teşvik, Kötülüklerden Sakındırma
(1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "Yer o şiddetli sarsıntıyla sarsıldığı zaman ..." (Âyet: 1) buyurup, yerin şiddetle sarsılması ve içinde gizli olan şeyleri (defineleri) ortaya çıkarması olayının gerçekleştiği ve insanın (şaşkınlık içinde) yerin bu

halinin ne olduğunu sorduğu zaman, yerin insana cevaben: Kuşkusuz bütün bunları kıyametin koptuğunu duyurması için (Rabb'inin) kendisine vahyettiğini söyleyeceğini bildirdi. Artık o andan itibaren insanların amellerini görmek için ayrı ayrı gruplar halinde (İlahî Divana) çıkacaklarını belirtti. *Ve*: "Artık kim zerre miktarı iyilik yapmışsa onu görür. Ve kim de zerre miktarı kötülük yapmışsa onu görür." (Âyet: 7-8) buyurdu.

100- ÂDİYÂT SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Âdiyât Sûresi, Asr Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Asr Sûresi de İnşirâh Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. İnşirâh Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Âdiyât Sûresi de aynı tarihte inmiş olmaktadır.

Bu sûreye Âdiyât (harıl harıl, soluk soluğa koşan atlar) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "O harıl harıl koşanlara andolsun." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 11 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, insanın kötülüğe meyli olduğunu açıklamak ve onu, kötülüğünden dolayı haşir gününde göreceği azaptan sakındırmaktır. İşte bu sakındırmada da Zelzele Sûresi'nden kastedilen amaca bir uygunluk söz konusudur. Bu sebepten dolayı da ondan sonra zikredilmiştir.

İnsanın Kötülüğe Meyilli Oluşu
(1.-11. âyetler)

Allah Teâlâ: "Andolsun soluk soluğa koşan(at)lara ... ki insan, Rabb'ine karşı son derece nankördür." (Âyet: 1-6) buyurup, soluk soluğa koşan savaş atlarına ve ondan sonra zikrettiği diğer şeylere yemin ederek: Hayırdan kaçınmanın insanın özelliğinden olduğunu ifade etti ve insanın da bu hususta kendi nefsi aleyhine tanık olduğunu bildirdi. *Ve yine*; onun,

malı çok sevdiğini, bu yüzden malını hayırda harcamadığını belirtti. *Sonra*, kuşkusuz Cenab-ı Hakk'ın, insanı kabirden diriltip kaldırdığı ve (malını hayır yolunda) infak etmemesinden dolayı cezalandırdığı zaman; onun, bu durumunu bileceğini belirtmek suretiyle de insanı tehdit etti. *Ve sûreye*: "O gün, Rabbi'leri onların bütün yaptıklarından haberdardır." (Âyet: 11) sözüyle son verdi.

101- KÂRİ'A SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kâri'a Sûresi, Kureyş Sûresi'nden sonra inmiştir. Kureyş Sûresi de Tîn Sûresi'nden sonra inmişti. Tîn Sûresi de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında indi. Böylece Kâri'a Sûresi'nin inişi de bu tarihe rastlamaktadır.

Bu sûreye Kâri'a (Yürekleri parçalayan felaket) adının verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "Başlara çarpan, yürekleri parçalayan büyük felaket." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 11 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kıyamet günü amellerin tartılacağını ispattır. Bu yüzden sûre, 'Âdiyât Sûresi gibi özendirme ve korkutma üslûbundadır. Bundan dolayı da 'Âdiyât Sûresi' nden sonra zikredilmiştir.

Kıyamet Günü Amellerin Tartılması
(1.-11. âyetler)

Allah Teâlâ: "Başlara çarpan ... ödleri patlatan büyük bela (kıyamet), nedir o büyük felaket?.." (Âyet: 1-2) buyurup, Kâri'a'nın gerçekten en büyük felaket olduğunu bildirdi. Çünkü onun dehşet ve şiddette bütün felaketlerin üstünde olduğunu ve onun insanların kabirlerden kalkıp diriltildikten sonra (insanlar ışık etrafında rast gele sağa sola uçuşan kelebekler gibi korku içerisinde etrafa) dağıldıkları gün gerçekleşeceğini bildirdi. Bu olayın ardından; insanların, amellerinin tartılması için toplanacaklarını,

kimin amelleri (iyilikleri) ağır gelirse onun hoşnut olacağı bir yaşayış içinde olacağı; kimin de amelleri hafif gelirse artık onun yatağının da korkunç bir uçurum olacağını ifade etti. *Ve*: "Onun (uçurumun) ne olduğunu sen nereden bileceksin? Kızgın bir ateştir o." (Âyet: 10-11) buyurdu.

102- TEKÂSÛR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Tekâsûr Sûresi, Kevser Sûresi'nden sonra inmiştir. Kevser Sûresi de 'Âdiyât Sûresi'nden sonra inmişti. 'Âdiyât Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında indi. Böylece Tekâsûr Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Tekâsûr (çokluk, çoklukla övünme yarışı) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "Aldatıp oyaladı o çoklukla övünme yarışı sizleri" (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 8 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, mallar ve çocuklarla övünmeyi yasaklamak ve Kureyş toplumunu İslâm davetini kabul etmekten alıkoyanın işte bu övünme duygusu olduğunu beyan etmektir. Bu sebeple sûre, korkutma üslubundadır. Bu üslup, bir önceki sûrenin üslubudur. Bu sûrenin Kâri'a Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu üslup birliğidir.

Övünmenin Yasaklanması
(1.-8. âyetler)

Allah Teâlâ: "Aldatıp oyaladı sizi o çoklukla övünme yarışı. Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz (öldünüz)." (Âyet: 1-2) buyurup; insanları, malları ve çocuklarıyla övünmenin kendilerini daveti kabul etmeden alıkoyduğundan dolayı kınadı. *Sonra da*, ne ile cezalandırılacaklarını ilerde bilecekleri-

ni haber vermek suretiyle onları tehdit edip, şayet o cezalandırılacakları şeyi yakinen, kesin olarak bilmiş olsalar, kuşkusuz onun cehennem olduğunu göreceklerini bildirdi. *Sonra tekrar*, onları tehdit edip, kuşkusuz onu kesin olarak gözle göreceklerini belirtti. *Ve*: "Sonra o gün (size verilen) nimetlerden mutlaka sorulacaksınız." (Âyet: 8) buyurdu.

103- ’ASR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

’Asr Sûresi, İnşirâh Sûresi’nden sonra nazil olmuştur. İnşirâh Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan’a hicret arasında nazil oldu. Böylece ’Asr Sûresi’nin nazil oluşu da o tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ’nın sûrenin ilk âyetinde: “Asra andolsun ki insan ziyandadır.” (Âyet: 1-2) buyurmuş olmasıdır. 3 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, salih amel işlemeye teşviktir. Kuşkusuz bu husus, insanların mallar ve çocuklarla övünmeleri karşılığında/alternatif olarak gelmiştir. Bundan dolayı ’Asr Sûresi, Tekâsur Sûresi’nden sonra zikredilmiştir.

Salih Amele Teşvik
(1.-3. âyetler)

Allah Teâlâ: “Asra andolsun ki insan ziyandadır.” (Âyet: 1-2) buyurup, insanın ziyanda olduğu hususunda asra and içti. -Asrdan maksat ya zamandır, ya gecedir, ya gündüzdür, ya ikindi vakti ya da ikindi namazıdır-. *Sonra*; bu hükümden: “İman edip, salih amel işleyen, birbirlerine hakkı tavsiye eden ve birbirlerine sabrı tavsiye eden” (Âyet: 3) insanları istisna etti.

104- HÜMEZE SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Hümeze Sûresi, Kıyâmet Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Kıyâmet Sûresi de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Hümeze Sûresi'nin nüzulü de bu tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Hümeze (Birini arkasından çekiştirmek, kötülemek) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "(İnsanları) diliyle çekiştiren, kaş göz işareti yapıp alay edenlerin tümünün vay haline ..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 9 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, malla böbürlenmeyi ve onun sonucu olarak insanları küçümsemeyi haram kılmaktır. Sûre, bu haliyle önceki iki sûrenin üslubuna benzemektedir. İşte bundan dolayı, üslup uygunluğu sebebiyle Asr Sûresi'nden sonra zikredilmiştir.

Mallarla Böbürlenmenin Yasaklanması
(1.-9. âyetler)

Allah Teâlâ: "(İnsanları) diliyle arkalarından çekiştiren, kaş göz işareti yapıp onlarla alay edenlerin tümünün vay haline ..." (Âyet: 1) buyurup, veyl (keder, acı) in davranışları ve sözleriyle sürekli insanları kötüleyen bütün insanlar için olduğunu belirtti. Çünkü bunların, başkalarının biriktiremediği ölçüde mal biriktirip, bundan dolayı da, biriktirdikleri malları

sebebiyle diğer insanlara karşı böbürlendiklerini ifade etti. *Sonra*; onları Hutame'ye atmakla tehdit etti. *Ve*, Hutame'nin tutuşturulmuş bir ateş olduğunu, onun acısının tâ kalplerin derinliklerine sirayet edeceğini belirtti. *Ve*, O'nun (Hutame'nin) "Uzatılmış sütunlar içerisinde" (Âyet: 9) onların üzerlerine kilitleneceğini bildirdi.

105- FİL SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Fil Sûresi, Kâfirûn Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Kâfirûn Sûresi de Mâ'ûn Sûresi'nden sonra nazil omuştu. Mâûn Sûresi de Tekâsur Sûresi'nden sonra nazil oldu. Tekâsur Sûresi'nin nüzulü de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında gerçekleşmişti. Böylece Fil Sûresi'nin nüzulü de o tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, sûrenin Fil sahiplerinin kıssası hakkında inmiş olmasından dolayıdır. 5 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, Habeşistanlı Fil sahiplerinin Kureyş'le Mekke'de geçen kıssasını beyan etmektir. Bu kıssa, (aynı zamanda) Kureyş'ten mal ve gücüne mağrur olanlara da bir ders olsun diye anlatılmıştır. Bu sebeple, bu sûreyle ondan önceki sûre arasındaki münasebet açıkça görülmektedir.

Fil Sahiplerinin Kıssası
(1.-5. âyetler)

Allah Teâlâ: "Rabbinin Fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?" (Âyet: 1) buyurup, Fil sahiplerine, güçleriyle gururlanarak ve Mekke halkının zayıflığına aldanarak Kabe'yi yıkmak için (Mekke'ye) yöneldiklerinde ne yaptığını anlattı. Onların üzerlerine, birbiri ardınca çok sayıda sürü sürü

kuşlar gönderdiğini, o kuşların onların üzerlerine, tuğla gibi pişirilmiş, çamurdan yapılmış taşlar attıklarını bildirdi. *Ve*: "Nihayet (Rabb'in) onları, taneleri yenmiş ekin yaprağına çevirdi." (Âyet: 5) buyurdu.

106- KUREYŞ SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kureyş Sûresi, Tîn Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Tîn Sûresi de Habeşistan'a hicretle İsrâ olayı arasında nazil olmuştu. Böylece Kureyş Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Kureyş'i alıştırdığı için ..."(Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 4 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, kışın ve yazın yaptıkları ticaret seyahatlerini Kureyş'in başına kakmaktır. Kureyşliler ticaret sebebiyle biriktirdikleri malları, taşkınlık sebebi yapmışlar, malları hususunda Allah'a karşı üzerlerine düşeni yapmamışlardı. Bu sebeple bu sûrenin üslubu, kendinden önceki sûrelerin üslubuyla bağlantılıdır. Böylece, Fil Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki münasebet de açıkça görülmektedir. Ayrıca, bu sûre de (Fil Sûresi gibi) Kureyş'le ilgilidir.

Kış ve Yaz (Ticaret) Seyahatini Kureyş'in Başına Kakma (1.-4. âyetler)

Allah Teâlâ: "(Eğer Allah'ın başka nimetlerinden dolayı O'na kulluk etmiyorlarsa hiç değilse güven sağlayıp) Kureyş'i alıştırdığı için (O'na kulluk etsinler.)" (Âyet: 1) buyurup, onları kış ve yaz seyahatine alıştırdığı için

Kureyş'e minnet etti. -Kış seyahati Yemen'e yaz seyahatı Şam'a yapılıyordu.- *Sonra*, onlara bu beytin, Kabe'nin, Rabb'ine "Onları yedirip açlıktan kurtaran ve onları korkudan güvene kavuşturan" (Âyet: 4) Allah'a (c.c.) ibadet etmelerini emretti.

107- MÂ'ÛN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mâ'ûn Sûresi, Tekâsur Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Tekâsur Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Mâ'ûn Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Mâûn (Zekat vermek, yahut basit bir şeyi emanet vermek, yardım etmek ... vb.) adının veriliş sebebi Allah Teâlâ'nın sûrenin son âyetinde: "Onlar (Zekatı veya ev aletlerini ödünç vermek gibi) en ufak bir yardımı bile engellerler" (Âyet: 7) buyurmuş olmasıdır. Mâ'ûn: Zekattır. Ödünç verme olduğu da söylenmiştir. Yine "Mâûn: Su, tuz, ateş... vb. gibi (ödünç verilmesine) engel olunması helal olmayan şeylerdir" de denilmiştir. Sûre, 7 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, malda cimriliği yermek ve cimrilik sıfatıyla birlikte namaz kılmada da bir yarar olmadığını beyan etmektir. Bu sebeple sûre, üslup bakımından kendinden önceki sûrelere benzemektedir. Kureyş Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi de budur.

Malda Cimriliğin Yerilmesi
(1.-7. âyetler)

Allah Teâlâ: "Gördün mü o dini yalanlayan (adam)ı?" (Âyet: 1) buyurup, bu ifadeyle dini yalanlayanı sordu ve cevaben de: O'nun; şiddetle,

zorbalıkla yetimi itip kakan, onun hakkını vermeyen, ya da ona yardımı terkeden ve yoksulu doyurmaya teşvik etmeyen kişi olduğunu belirtti. *Sonra*; böyle bir kötü günahla (bu şekilde) namaz kılanı tehdit etti. Ve, öylelerin namazlarında riyakarlık yaptıklarını "(insanlara) en ufak bir yardımı dahi engellediklerini" (Âyet: 7) belirtti.

108- KEVSER SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kevser Sûresi, 'Âdiyât Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. 'Âdiyât Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Kevser Sûresi'nin inişi de o tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye bu adın verilmiş olmasının sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "Kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 3 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, dinin emrini mal ve çoluk çocuğa tercih etmektir. Allah Teâlâ bu sûrede; Peygamber'e (s.a.s.) din hususunda verdiklerini, Kureyş'in birbirlerine karşı öğündüğü ve aşırı hırs gösterdiği, mal ve evlada tercih etmiştir. Bunun için Peygamber'e (s.a.s.), kendisine verdiği bu nimeti hatırlattıktan sonra, buna karşı şükür olarak namazı kılmasını ve kendisine daha iyisi verilmiş bulunan o malı (Allah (c.c.) yolunda) harcamasını emretmiştir. Bu sûreyle Kureyş Sûresi arasındaki münasebet, her iki sûre arasındaki bu zıddiyettir. Ki, yukarıda sözü geçen bu münasebetten dolayı her iki sûre arasında Mâ'ûn Sûresi zikredilmiştir.

Dinin Mal ve Çocuğa Tercihi
(1.-3. âyetler)

Allah Teâlâ: "Kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik." (Âyet: 1) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.) kendisine Kevser'i verdiğini hatırlattı. -Kevser faydası

çok olan din demektir.- Sonra; bu nimete bir şükür olarak kendisi için namaz kılmasını ve fakirler için kurban kesmesini emretti. Ki, önceki sûrede anlatılan namaz kılıp da insanlara en ufak bir iyiliği dahi engelleyenler gibi olmasın. *Sonra*; Sûreyi, bu konuda Kendi'sine (Peygamber'e) verilenin (İslâm'ın) O'nun adını, malın ve yokluğundan dolayı Kureyş'in kendisine ebter (nesli kesik) dediği çocuğun dahi ölümsüzleştiremediği ölçüde ölümsüzleştireceğini beyan etmek suretiyle bitirdi. *Ve*: "Kuşkun olmasın ki asıl soyu kesik, sana kin tutup dil uzatanın kendisidir." (Âyet: 3) buyurdu.

109- KÂFİRÛN SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Kâfirûn Sûresi, Mâ'ûn Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Mâ'ûn Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Kâfirûn Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır. Kureyş'ten bir grup Peygamber'e (s.a.s.) gitmişler ve O'na: "Gel sen bizim dinimize tabi ol, biz de senin dinine tabi olalım" demişlerdi. Bunun üzerine onların hakkında bu sûre nazil olmuştur.

Sûreye Kâfirûn(Kâfirler) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "De ki: Ey kafirler, ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 6 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, önceki sûrelerin her türlü metodu kullanarak kafirleri imana davetinin ardından, onlarla bir mütareke(ateşkes)dir. Binaenaleyh bu sûre, bundan önce zikredilen sûrelerin sonucu gibidir. Bu sûrenin önceki sûrelerden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu husustur.

Kâfirlerle Mütareke
(1.-6. âyetler)

Allah Teâlâ: "De ki: Ey kafirler, ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet etmem ..." (Âyet: 1-2) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.) kafirlere; Kendisi'nin onların taptıklarına ibadet etmeyeceği ve onların da kendisinin ibadet et-

tiğine ibadet etmeyeceklerini haber vermesini emretti. Ve, bunu pekiştirmek için de bu cümleyi iki defa tekrarladı. Sonra: "Sizin dininiz size, benim dinim bana." (Âyet: 6) buyurarak sûreyi tamamladı.

110- NASR SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nasr Sûresi, Tevbe Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in Medine'de inen en son sûresidir. Veda haccında Mina'da inmiştir. Böylece Nasr Sûresi'nin nüzulü de hicretin onuncu yılında gerçekleşmiş olmaktadır. Bu olay Peygamber'in (s.a.s.) davetini tamamlayıp, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmeye başladıklarından sonra olmuştur.

Bu sûreye Nasr (yardım) adının verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde ..." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 3 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, önceki sûrede kafirlerle mütareke(ateşkes)nin ardından, (müminlere) yardımı ve insanlar arasında dinin yayılacağını va'detmektir. Bu sûrenin önceki sûreden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu hususdur.

Yardım (Zafer) ve Dinin Yayılmasını Va'd
(1.-3. âyetler)

Allah Teâlâ: "Allah'ın yardımı (zaferi) ve fetih geldiği zaman ..." (Âyet: 1) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.) yardım (zafer), fetih ve insanlar arasında

dinin yayılmasını va'detti. Kendisi'ne olan bu ihsanından dolayı Allah'a şükretmek ve kendisinden sadır olmuş olan (hata vb.) şeylerden dolayı O'nun affını celbetmek için, Allah'ı (c.c.) tesbih etmesini ve O'ndan kendisini bağışlamasını dilemesini emretti. *Ve*: "Çünkü O, tevbeyi kabul edendir." (Âyet: 3) buyruğuyla sûreye son verdi.

111- MESED SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Mesed Sûresi, Fâtiha Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Fâtiha Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Mesed Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Sûreye Mesed (Hurma lifi) adının verilmesinin sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin sonunda: "Boynunda hurma lifinden bir ip olacaktır." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 5 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, önceki sûrede müminlere yardım va'dinin ardından, kafirleri de helak ile korkutmaktır. Bu sûrenin, Nasr Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi de işte bu husustur.

Kâfirlerin Helâkla Korkutulması
(1.-5. âyetler)

Allah Teâlâ: "Elleri kurusun Ebû Leheb'in ..." (Âyet: 1) buyurup, Ebû Leheb'i malının ve canının helakıyla korkuttu. -Ebû Leheb'ten maksat, mallarının ve servetlerinin, kendilerini Peygamber'in (s.a.s.) davetine icabet etmeden (İslâm'ı kabul etmekten) alıkoyduğu bütün kafirlerdir-. *Sonra*; kuşkusuz onun malının, kendisine va'dedilen azaptan hiç bir şeyi ondan savamayacağını ve onun, helakından sonra ke-

sinlikle ahirette ateşe gireceğini, onun eşinin de "Boynunda hurma lifinden bir ip olduğu halde." (Âyet: 5) cehennemin odun hamalı olacağını belirtti.

112- İHLÂS SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

İhlâs Sûresi, Nâs Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Nâs Sûresi de Felak Sûresi'nden sonra nazil oldu. Felak Sûresi de Fil Sûresi'nden sonra nazil olmuştu. Fil Sûresi'nin nüzulü de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında gerçekleşmişti. Böylece İhlâs Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye İhlâs (Dini halis yapmak, şirk bulaşıklarından temizlemek) adının veriliş sebebi, sûrede dinin sırf Allah Teâlâ için yapılmasının istenmesinden dolayıdır. 4 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, müminlere yardım, kafirlere de helak va'dinin ardından, dini sırf Allah'a (c.c.) tahsis etmektir. İhlâs Sûresi'nin Nasr ve Mesed Sûresi'nden sonra zikredilmesindeki münasebetin sebebi de işte bu husustur.

Dini Yalnız Allah'a Has Kılmanın İstenmesi (1.-4. âyetler)

Allah Teâlâ: "De ki: Allah birdir." (Âyet: 1) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), dini yalnız Allah'a (c.c.) has kılmasını ve, O'nun Zâtında tek olduğunu, her şeyin ve herkesin üstünde olduğunu, yarattıklarından hiçbirinin kendisine benzemediğini; "Ne doğurmuş ve ne de (başkası tarafından) doğurulmuş olmadığını, hiç kimsenin O'nun dengi ve benzeri olmadığını." (Âyet: 3-4) bütün insanlara ilan etmesini emretti.

113- FELAK SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Felak Sûresi, Fil Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Fil Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Felak Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Felak adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin başlangıcında: "De ki: Felak'ın Rabb'ine sığınırım." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. -Felak: Sabah demektir. Çünkü gece ondan yarılıp ayrılır-. Sûre, 5 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı, yaratıkların şerrinden sığınmaya yalnız Allah Teâlâ'nın mahsus ve müstahak olduğunu bildirmek ve yaratıkların şerrinden sığınmayı O'na tahsis etmektir. Bu durum da, İhlâs Sûresi'nin ifade ettiği dini yalnız Allah'a ait kılıp, O'na tahsis etme çerçevesine girmektir. İşte bundan dolayı bu sûrenin üslubu İhlâs Sûresi'nin üslubuyla çakışmaktadır. Ondan sonra zikredilmesinin sebebi de budur.

Yaratıkların Şerrinden Yalnız Allah'a (c.c.) *Sığınılacağı*
(1-5. âyetler)

Allah Teâlâ: "De ki: Sabahın Rabb'ine sığınırım." (Âyet: 1) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), bütün yaratıklarının şerrinden sığınmayı, Allah'a (c.c.) tahsis etmesini emretti. *Ve*, bunlardan sadece üçünü, özellikle belirtti: (Ka-

ranlığı) bastırdığında gece. Muska yapma esnasında ip düğümlerine üfüren üfürükçü sihirbaz kadınlar. Başkalarının sahip oldukları nimetlerin yok olmasını temenni eden hasetçi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyip tüküren büyücü kadınların şerrinden ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden (Felak'ın Rabb'ine sığınırım. de.)" (Âyet: 3-5)

114- NÂS SÛRESİ

Nüzul Tarihi ve Adı

Nâs Sûresi, Felak Sûresi'nden sonra nazil olmuştur. Felak Sûresi de vahyin başlangıcı ile Habeşistan'a hicret arasında nazil olmuştu. Böylece Nâs Sûresi'nin nüzulü de aynı tarihte gerçekleşmiş olmaktadır.

Bu sûreye Nâs (İnsanlar) adının veriliş sebebi, Allah Teâlâ'nın sûrenin ilk âyetinde: "De ki: İnsanların Rabb'ine sığınırım." (Âyet: 1) buyurmuş olmasıdır. 6 âyettir.

Amacı ve Tertibi

Bu sûrenin amacı da, (her türlü kötülükten) yalnız Allah'a (c.c.) sığınılacağını beyan etmektir. Bir önceki sûrede, hastalık vb. gibi bedenî kötülüklerden yalnız Allah'a (c.c.) sığınılacağı, O'ndan başkasına sığınılmayacağı dile getirilmişti. Bu tür kötülükler insanların birbirlerine yapmış oldukları kötülüklerdendir. Bu sûre ise, günahlara karşı yanılmadan, sapıtıp günah işlemeden, aldatılıp yanıltılmadan da yalnız O'na sığınılacağının beyanı hususundadır. Ki, bu tür saptırma da cin ve insan şeytanları tarafından yapılmaktadır. Bu sûrenin Felâk Sûresi'nden sonra zikredilmesinin sebebi de iki sûre arasında bulunan bu yakınlıktır. Kur'ân-ı Kerîm, Fâtiha Sûresi'nde Allah'a (c.c.) hamd ile başlamış, bu iki sûrede de O'na sığınmakla son bulmuştur. Hamd başlangıca, sığınma da sonuca uygundur.

Ayartılıp Aldatılmanın Şerrinden Yalnız Allah'a (c.c.) *Sığınılacağı (1.-6. âyetler)*

Allah Teâlâ: "De ki: İnsanların Rabb'ine sığınırım." (Âyet: 1) buyurup, Peygamber'e (s.a.s.), sinsi vesvesecinin, takrar tekrar insana vesvese verenin şerrinden sığınmayı yalnız Allah'a tahsis etmesini emretti. O (vesvese veren) nun: "Cinlerden ve insanlardan." (Âyet: 6) insanların göğüslerine vesvese verenler olduğunu belirtti.

BÖLÜMLERE AYRILMIŞ MUSHAF

Bu kitabımın -(**en-Nazmu'l-fennî fi'l-Kur'ân**)- faydası (semeresi) bölümlere (**bablara**) ayrılmış mushafın ortaya çıkması olacaktır. Onun ortaya çıkışı da mushafın tertibinde büyük bir yenilik olacaktır. Herhangi bir yeni düzenleme yapılmaksızın üzerinden yüzlerce yıllar geçtikten sonra, mushafta böyle bir çalışma yapmanın zamanı kuşkusuz gelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm hala birinci hicri asrın ortalarında ulaştığı şekil noktasında durmaktadır. Halbuki o kısa süre içerisinde, her ne kadar Kur'ân-ı Kerîm'in metninde herhangi bir değişiklik ve tebdilat asla söz konusu olmasa da, Kur'ân-ı Kerîm'de, O'nun şeklini halden hale dönüştüren yenilikler yapılmıştı. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in metni değiştirilemez ve bozulamaz. O, bu bakımdan, Kur'ân'dan önce indirilen kitapların başına gelenlerden münezzehtir. Zira Allah Teâlâ bizzat kendisi O'nu koruyacağını va'dedip Hicr Sûresi 9. âyette: "Kuşkusuz Kur'ân'ı biz indirdik ve kuşkusuz O'nu koruyacak da biziz." buyurmuştur. O'nun va'di haktır, va'dinde asla değişiklik söz konusu değildir. Çünkü alemde bulunan her şey O'nun dilemesi ve kudretiyle olmaktadır. Yapılan bu yenilikler, yalnız Kur'ân'ın şekli üzerinde olmuştur. Hiç şüphesiz salih seleflerimiz o yeniliklerin yapılmasını iktiza eden sebeplere icabet etmişler, o sebepler karşısında donup kalmamışlardır. Nitekim onların halefleri zamanlarının sebepleri/icapları karşısında donup kalmışlardır. Ve bu yüzden de Kur'ân'ın tertibi o uzun zaman zarfında onların yapmış olduğu noktada kalmıştır. Kur'ân'ın tertibinde o kısa zamanda meydana gelen yenilikler gibi hiç bir yenilik yapılmamıştır.

Şüphesiz Peygamber (s.a.s.) öldüğünde Kur'ân-ı Kerîm bir yerde (bir kitapta) toplanmamıştı. Sûrelerin tertibi de şimdi gördüğümüz şekilde değildi. Bilakis insanların ezberlerinde ve hurma dalları, kemik, deri parçaları ... vb. gibi şeylere yazılmış olarak dağınık haldeydi. Kur'ân'ın toplanmasından sonra adlandırıldığı mushaf ismi de o zaman henüz yoktu. el-Hattâbî bunun sebebi hakkında şöyle demektedir: Peygamber (s.a.s.) Kur'ân'ı Mushafta toplamadı. Çünkü O (s.a.s.) Kur'ân-ı Kerîm'in bazı hükümlerini ya da tilavetini neshedecek âyetlerin gelmesini bekliyordu.

Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) halifeliği döneminde Yemâme Savaşı olunca Hz. Ömer O'na geldi ve şöyle dedi: Yemâme Savaşında, savaş Kur'ân hafızlarını alıp götürdü. Ben savaşın bütün bölgelerde hafızları alıp götürmesinden, bu yüzden de Kur'ân'ın bir çoğunun yok olmasından korkuyorum. Ve ben, Kur'ân'ın toplanmasını emretmeni uygun görüyorum.

Ebû Bekir O'na şöyle cevap verdi: Resulullah'ın (s.a.s.) yapmadığı bir şeyi biz nasıl yaparız? Ömer: Yemin ederim ki bu hayırlı bir iştir, dedi. Ve Ömer Ebû Bekir'e bu konuda müracaatı sürdürmeye devam etti. Sonunda Allah Hz. Ebû Bekir'e bu işi sevdirdi. Zeyd b. Sabit'i getirtti ve O'na şöyle dedi: Sen, şüphesiz güvendiğimiz akıllı bir gençsin. Peygamber'e (s.a.s.) vahiy katipliği yapıyordun, Kur'ân'ı araştır ve O'nu bir araya topla. Bunun üzerine Zeyd hurma yaprakları, kemikler ve insanların ezberlerinden Kur'ân âyetlerini sayfalarda topladı. Topladığı sayfaları götürüp Ebû Bekir'e teslim etti. Bunlar, vefat edinceye kadar Hz. Ebû Bekir'in yanındaydı. Sonra hayatta iken Hz. Ömer'in yanındaydı. Ondan sonra Hz. Ömer'in kızı Hafsa'nın yanında kaldı. Ona ne ad verecekleri hususunda istişarede bulundular. Bazıları O'na sifr (kitap) adını vermeyi istediler. Sifr, Yahudilerin kitaplarına verdiği bir isim olduğu için bu görüş reddedildi. Onu sevmediler, kerih gördüler. Bazıları da şöyle dediler Habeşistan'da böyle bir şey gördük ona Mushaf adını veriyorlar. Bunu benimsediler ve böylece toplanan Kur'ân'a Mushaf adını vermede görüş birliği sağladılar. İşte bu çalışma, Mushaf'ın tertibinde ve adlandırılmasında yapılan ilk yenilik oldu.

Sonra; insanlar Hz. Osman zamanında Kur'ân'ın kıraatında (okunu-

şunda) ihtilafa düştüler, öyle ki, öğrenciler ve öğreticiler Medine'de birbirleriyle kavga ettiler. Çünkü, onlar (öğrenciler) Kur'ân'ı serbestçe istedikleri gibi kendi lehçeleriyle okuyorlardı. Bu durum Osman'a iletilince onları toplayıp şöyle dedi: Bence, O'nu yalanlıyorsunuz ve O'nda lahn (okunuş hatası) yapıyorsunuz! Kim benden uzaklaşıp ayrılırsa daha fazla yalanlar ve daha çok lahn (hata) yapar. Ey Muhammed'in (s.a.s.) ashabı; toplanın, insanlara bir rehber (kitap) yazın. Bunun üzerine Kureyş'ten ve Ensar'dan 12 kişi toplandılar. Ömer'in evinde bulunan sayfaları getirttiler. O'nu yalnız Kureyş lehçesine göre yeniden yazdılar; çünkü Kur'ân onların (Kureyş'in) lehçeleriyle inmişti. Sonra, başlangıçtaki sıkıntı ve zorluğu ortadan kaldırmak için, Kur'ân'ın diğer kabilelerin lehçeleriyle de okunmasına cevaz verildi. Bu ihtilaf sona erince, o cevaza ihtiyacın artık ortadan kalktığı görüldü; bu yüzden tek bir lehçeyle yazılmasıyla yetinildi. Bu da, Mushaf'ın yazılmasında gerçekleştirilen ikinci yenilik oldu.

Sonra, İslâmdan sonra Arapların başka milletlerle karışmaları sonucu Arap Dili bozuldu. Dilde ve Kur'ân'ın okunuşunda lahn (hata) ve tahrif ortaya çıktı. Çünkü müslümanlar Kur'ân'ı çok azı müstesna, noktasız ve harekesiz yazıyorlardı. Kendi dilleriyle yazılmış olan Kur'ân metnini bildiklerine güvendiklerinden ve lafızların/kelimelerin okunuşunda az bir işaretle yetindiklerinden dolayı ilk başlarda böyle yapıyorlardı. Dilde bozulma ortaya çıkınca müslümanlar Kur'ân lafızlarının da tahrife uğramasından korktular. Bunun üzerine Tabiîn'den Ebul-Esved ed-Duelî (ölm. 69/688) Mushaf'a, yazılan yazıdan daha değişik renkli yazıyla bazı işaretler koydu. Üstün işareti olarak harfin üzerine bir nokta esre işareti olarak harfin altına bir nokta ve ötre işareti olarak da harfin sol tarafına bir nokta koydu. Tenvini iki nokta olarak gösterdi. Bu ilk çalışma Hz. Muaviye devrinde olmuştu. Ki bu da Mushaf'ın yazımındaki üçüncü yenilik olmuştur.

Sonra Nasr b. Asım ve Yahya b. Ya'mar, birbirlerine benzeyen harflerin birinin diğerinden iyice ayırdedilebilmesi için Mushaf'ın yazılmış olduğu mürekkebin aynısıyla harflerin noktalarını koydular. Bu iki zat Ebu'l-Esved ed-Duelî'nin öğrencileri idiler. Bu işi Haccac b. Yusuf es-Sa-

kefî'nin emriyle, 'Abdulmelik b. Mervân zamanında yaptılar. Ki, işte bu da Mushaf'ın yazımındaki dördüncü yenilik oldu.

Sonra, Halil b. Ahmed (ölm.174/789) şu anda kullanılan harekeyi icad etti. Çünkü harfleri birbirinden ayırmak için konulan, harflere ait asıl noktalar, hareketlerini göstermek için konulan noktalarla birbirlerine benziyorlardı. Bunları farklı mürekkeple yazmak da zor ve zaman kaybı idi. Bunun üzerine Halil ötreyi harfin üstüne konulan küçük bir "vav", üstünü "elif" ve kesreyi de "ye" olarak gösterdi. Şeddeyi şin harfinin başı, sükunu "hı" harfinin başı ve kati hemzeyi de "ayın" harfinin başıyla gösterdi. Sonra, bunlarda bazı kısaltma ve ilaveler yapılarak bugün bilinen şekline ulaşıldı. İşte bu da Mushaf'ın yazımında yapılan beşinci yeniliktir.

Sonra; Mushaf'ın yazımı bu noktada durdu. Haşiyesine Kur'ân'ın otuz cüzünü, altmış hizbini ve cüzlerinin dörtte birini gösteren işaretler dışında hiç bir şey yapılmadı. Ki, bu da faydası az ve yetersiz bir çalışmadır. Bundan vazgeçip, Kur'ân'ın haşiyesine sûrelerin konuları itibariyle kaç kısma ayrıldıklarını gösteren açıklamaların konulması gerekmektedir. Ki, böylece Kur'ân okuyucusu Kur'ân sûrelerinden her sûrenin amacının ne olduğunu öğrensin. Konunun nerede başlayıp nerede bittiğini bilsin. Böylece sûreler tertipli ve birbirinden ayrılan kısımlara ayrılır, bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm de, insanlar tarafından telif edilen beşerî kitaplar gibi bölümlere ayrılmış olur. Ve insanlara manaları uyumlu ve yapısı itibariyle muntazam bir halde görünür. Böylece de hiç bir kimse sûreleri, anlam bakımından ve yapı itibariyle uyumlu olmaktan ve intizamdan yoksun sanamaz. Bu çalışma, bunun yanında, okuyucunun okuduğuna dikkatini çekip, onu okuduğunu anlamaya da yöneltecektir. Bu sebeple insanların *Kur'ân'ı anlamadan okuma alışkanlığı da ortadan kaldırılmış olacaktır. Ki, bu tür (anlamadan) okuyuş esasen insanlara hiç bir yararı olmayan bir okuyuştur. Kur'ân'ın asıl iniş sebebine de uygun değildir. Kur'ân'ın iniş sebebi insanlara yol göstermedir. (O da Kur'ân'ı anlamakla olur.)* Kuşkusuz, Kur'ân'ın bize de etki edebilmesi için, bize tesir edebilmesi ve atalarımızın yararlandığı gibi Kur'ân okumadan yararlanabilmemiz için bu kötü alışkanlığı ortadan kaldırma zamanı gelmiştir.

İşte bu sebeple bölümlere ayrılmış Mushaf, Mushaflar tarihinde büyük bir yenilik olacaktır. Mushafları, eskiden âyetleri biraraya getirmede harcanan aralıksız çabaların zorunlu kıldığı edebî bir düzen içerisinde ortaya çıkaracaktır. Netice itibariyle de bu sayede Kur'ân'ın manasının ve yapısının birbiriyle uyumlu olduğu ortaya çıkacak, Kur'ân'ın; nazmına/tertibine dil uzatan ve O'nun manalarının birbiriyle uyumsuz, cümlelerinin düzensiz olduğunu iddia edip, O'nu yeniden düzenlemeye çağıran bazı batılı alimlerin iddialarının aksine, Kur'ân'ın manalarının birbirleriyle uyumlu, şekil itibariyle muntazam bir kitap olduğu ortaya çıkacaktır. Binaenaleyh "**en-Nazmul-fennî fi'l-Kur'ân**" adlı bu eserimiz de olduğu gibi Kur'ân sûrelerinin bölümlere ayrılması hususundaki bu çağrıya icabet etmemiz gerekir. Nitekim, salih selefimiz de, asırlarındaki her ciddi çağrıya icabet etmişlerdir. Kur'ân'ı Peygamber (s.a.s.) devrinde olduğu gibi dağınık halde bırakmamışlardır. O'nu harekesiz ve noktasız bir halde, olduğu gibi koymamışlardır. Bilakis O'nu bir Mushafta toplamışlar, O'na hareke ve nokta koymuşlar ve bize Mushafların yenilenmesini mecbur eden her zorunluluk karşısında izleyeceğimiz güzel bir gelenek ortaya koymuşlardır.

Artık bizi zamana uyum sağlamadan alıkoyan, bizi uzun asırlar boyu çağın gerisinde bırakan bu donukluğu terkedelim, çünkü bizler bu sebeple, sonunda yaşadığımız asrın insanlarından sayılmaz olduk. Ancak görmezlikten gelerek ve (neyse sizi de bu asrın insanlarından sayalım!) gibi bir hoşgörü sayesinde bu zamanın insanlarından sayılır hale geldik.

Yenilik hususunda geniş adımlarla yürüyelim, bu konuda kaybettiğimiz mesafeyi telafi edelim, açığımızı kapatalım ve yaşadığımız çağa uyum sağlayalım. Çağın insanları arasında yaşayalım. İlk seleflerimizde, bizim için bu güzel örnek ve bu uygun davranış biçimi vardır.

//////

//////